

ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΑΜΑΝΑΤΙΔΗΣ

ΕΠΙΚΑΙΡΑ ΚΑΙ ΕΠΙΜΑΧΑ

ΠΡΩΤΟΣ ΤΟΜΟΣ

Δοκίμια για τον Ελληνισμό

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΤΣΩΝΗ

ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ

Α΄ - ΣΧΟΛΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ

1. «Τα ελληνικά κι εγώ». Λεξιλογικές Ασκήσεις. Edward Arnold (Australia), Melbourne 1982.
2. «Τα ελληνικά κι εγώ». Καθημερινή έκφραση, βιβλίο 1. Edward Arnold (Australia), Melbourne 1983.
3. «Τα ελληνικά κι εγώ». Καθημερινή έκφραση, βιβλίο 2. Polyprint (Australia), Melbourne 1985 (δεύτερη έκδοση).
4. Βιβλίο Ασκήσεων, πάνω στη συλλογή διηγημάτων «Πέτρινα Σώματα» της Ντίνας Αμανατίδου. Εκδόσεις Πηγή, Αθήνα 1986.

Β΄ - ΛΕΥΚΩΜΑΤΑ - ΑΦΙΕΡΩΜΑΤΑ

1. Λεύκωμα – Αφιέρωμα στον Κωνσταντίνο Μπαλτά, Πρόεδρο της Ελληνικής Ορθόδοξης Κοινότητας Oakleigh και Περιχώρων κατά την περίοδο 1987 – 2003. Μελβούρνη 2004.
2. Λεύκωμα – Αφιέρωμα στο μακαριστό πατέρα Νικόλαο Μουτάφη, Ιερατικό Προϊστάμενο της Ελληνικής Ορθόδοξης Κοινότητας Oakleigh και Περιχώρων κατά την περίοδο 1964 – 2001. Μελβούρνη 2005.

Γ΄ - ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΒΙΒΛΙΟΥ

Επιμέλεια του βιβλίου του Πέτρου Πετράνη «ΟΙ ΗΠΕΙΡΩΤΕΣ ΣΤΗΝ ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ», με τη βιογραφία του Πέτρου Πετράνη, και τη συμβολή δύο άλλων Κεφαλαίων.

Απαγορεύεται η μερική ή ολική ανατύπωση του παρόντος βιβλίου,
καθώς και η μετάφραση μέρους ή όλου του βιβλίου,
χωρίς την έγγραφη έγκριση του συγγραφέα.

This book is copyright. No part of this book may be reproduced or translated
without the permission in writing from the author.

Copyright © Kyriakos Amanatides, 2009
14 Maylands Cresc., Glen Waverley, Melbourne,
Victoria 3150, Australia
Tel. and Fax 61 3 9560 0617
e-mail: kamanati@bigpond.net.au

ΕΠΙΚΑΙΡΑ ΚΑΙ ΕΠΙΜΑΧΑ
Δοκίμια για τον Ελληνισμό
CURRENT AND CONTROVERSIAL
Essays on Hellenism
ISBN 978 - 0 - 9805812 - 1 - 8

Όλα τα αντίτυπα φέρουν την υπογραφή του συγγραφέα

Printed by Venus Press Pty Ltd
225 Swan St., Richmond, Vic., 3121, Australia
Tel. 61 3 94281709, 61 3 94292910

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΣΩΝΗ

10 Belford Rd, East Kew, Vic., 3102, Australia
Tel. 61 3 98598318, Fax 61 3 98593323

Ο πίνακας του εξωφύλλου, και τα σχέδια που κοσμούν κάποιες σελίδες
του βιβλίου είναι του ποιητή, ζωγράφου, και καλού φίλου Νίκου Νομικού

*Πνευματικό μνημόσυνο
για τους αείμνηστους γονείς μου,
Ηλία και Παναΐλα, που η λαίλαπα
της Μικρασιατικής Καταστροφής τους ξερίζωσε
από τα πατρογονικά εδάφη του Πόντου το 1923,
για να ριζούν ρίζες στη φιλόξενη μακεδονική γη,
όπου αναπαύονται, μακριά από τους προγόνους χιλιετηρίδων...*

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	13
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	17

ΜΕΡΟΣ Α΄ - ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

Κεφάλαιο Πρώτο – Ελλάδα

1. Εύπλαστη, αλλά και ευάλωτη, η γλώσσα μας	19
2. Σύγχρονο ελληνικό κράτος - Από την ανεξαρτησία στην ξενοκρατία	24
3. Η Ελλάδα στο έμπα του 20ού αιώνα	28
4. Ελευθέριος Βενιζέλος – Οι μεγάλοι άντρες κάνουν και μεγάλα λάθη	33
5. Βαλκανικοί Πόλεμοι, 1912-1913 – Τα μεγαλύτερα επιτεύγματα του Ελευθερίου Βενιζέλου	38
6. Βενιζέλος και Κωνσταντίνος – Η πρώτη καταιγίδα ξεσπάει	43
7. Σε Εθνικό Διχασμό οδήγησε η διαφωνία του Κωνσταντίνου με τον Βενιζέλο	48
8. Η πρώτη εκδίωξη του βασιλιά Κωνσταντίνου Α΄	53
9. Η Μεγάλη Ελλάδα του 1920 – Το όνειρο που το 1922 μετατράπηκε σε εφιάλητη	57
10. Οι πρόγονοι της Μικράς Ασίας, του Πόντου και της Ανατολικής Θράκης εκλιπαρούν για μια θέση στη μνήμη μας	60
11. Ίμβρος και Τένεδος – Δύο τραγικά νησιά του Αιγαίου	68
12. Ποίηση και μαγεία η τελετή έναρξης των Ολυμπιακών Αγώνων	72
13. Αθήνα 2004, 2012, 2016	77
14. Εκατό χρόνια (1904 – 2004) από την έναρξη του Μακεδονικού Αγώνα	82
15. Παύλος Μελάς – Ο προάγγελος του Μακεδονικού Αγώνα	87
16. Ίων Δραγούμης – Μια μεγάλη, αλλά τραγική μορφή του 20 ^{ου} αιώνα	92
17. Ο Ίων Δραγούμης θύμα του Εθνικού Διχασμού	96
18. Ενισχύει την αδιαλλαξία των Σκοπίων και τις προκλήσεις της Τουρκίας η Αμερική	101
19. Εθνικά θέματα και αντεθνικός ενδοτισμός	106
20. Πού οδηγεί το Μακεδονικό;	111
21. Αναθεωρείται η σύγχρονη ιστορία του ελληνικού έθνους;	115
22. Το σχολικό βιβλίο, και η παραποίηση της ιστορίας μας	120
23. Ιστορία ΣΤ΄ Δημοτικού. Σε τι αποβλέπουν οι διαστρεβλώσεις και οι παραποιήσεις;	125
24. Στίγμα στην ιστορία του Ελληνικού Έθνους η Ιστορία ΣΤ΄ Δημοτικού	130
25. Το έπος της 28 ^{ης} Οκτωβρίου 1940 – Οι ιταλικές προκλήσεις και ο Ιωάννης Μεταξάς	135

26. Το έπος της 28 ^{ης} Οκτωβρίου 1940 – Οι ιταλικές προκλήσεις και ο Ιωάννης Μεταξάς – Μέρος Β΄	139
27. Το έπος της 28 ^{ης} Οκτωβρίου 1940 – Οι ιταλικές προκλήσεις και ο Ιωάννης Μεταξάς – Μέρος Γ΄	143
28. Το έπος της 28 ^{ης} Οκτωβρίου 1940 – Οι ιταλικές προκλήσεις και ο Ιωάννης Μεταξάς – Μέρος Δ΄	147
29. 1204 – Η αρχή του τέλους του Βυζαντίου, και η αφετηρία αφύπνισης της ελληνικής συνείδησης	151
30. Το 1204 και η γένεση του νέου Ελληνισμού	156
31. Οι ωμότητες των Σταυροφόρων και η ακατανόητη αποσιώπησή τους	161
32. Ωριμοί, και προβληματισμένοι, οι νέοι στην Ελλάδα	165

Κεφάλαιο Δεύτερο – Κύπρος

1. Όχι στο Σχέδιο Ανάν!	171
2. «Ναι» στην Κύπρο, μετά το «Όχι» στο Σχέδιο Ανάν	176
3. Η Τουρκία αρνείται να αναγνωρίσει την Κυπριακή Δημοκρατία	181
4. Εξίλαστήριο θύμα η Κύπρος	186

ΜΕΡΟΣ Β΄ - Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΔΙΑΣΠΟΡΑΣ

Εισαγωγή – Οικουμενικός Ελληνισμός

Από την Ελληνική Διασπορά στον Απόδημο Ελληνισμό	193
--	-----

Κεφάλαιο Πρώτο – Ποντιακός Ελληνισμός

1. Σκέψεις πάνω σε δύο γενοκτονίες	198
2. Ε΄ Παγκόσμιο Συνέδριο Ποντιακού Ελληνισμού	203
3. Ούτε το όνομά μου...	208
4. Χρύσανθος: Ο Αρχιερέας – Εθνάρχης των Ποντίων	213
5. Αναδρομή στην ιστορία του Πόντου. Μέρος πρώτο - Η ιστορία μέσα από το συμβολισμό του μύθου	218
6. Αναδρομή στην ιστορία του Πόντου. Μέρος δεύτερο - Προμαχώνας του Ελληνισμού στην Ανατολή ο Πόντος	223
7. Αναδρομή στην ιστορία του Πόντου. Μέρος τρίτο - Ο Πόντος κατά την Οθωμανοκρατία	228
8. Αναδρομή στην ιστορία του Πόντου. Μέρος τέταρτο - Γενοκτονία και ξεριζωμός	233
9. Γη του Πόντου. Μέρος πρώτο – Ένα χρονικό της Γενοκτονίας	238
10. Γη του Πόντου. Μέρος δεύτερο - Τραπεζούντα, η βασίλισσα του Εύξεινου Πόντου	242
11. Γη του Πόντου. Μέρος τρίτο – Ο Πόντος κατά την Οθωμανοκρατία ...	247
12. Γη του Πόντου. Μέρος τέταρτο – Οι Νεότουρκοι προγραμματίζουν τον εκτουρκισμό των Χριστιανών	252

13. Γη του Πόντου. Μέρος πέμπτο – Ένα κομμάτι του Ελληνισμού ξεριζώνεται	257
14. Ποντιακοί χοροί – Πάνω απ’ όλα έκφραση ταυτότητας	261
15. Μάκη Κασαπίδη – «Οι Αργοναύτες στους Αντίποδες του Νότου» - Μέρος πρώτο	266
16. Μάκη Κασαπίδη – «Οι Αργοναύτες στους Αντίποδες του Νότου» - Μέρος δεύτερο	270

Κεφάλαιο Δεύτερο – Ο Ελληνισμός της Αυστραλίας

1. Πολυμέτωπη η επίθεση που δέχεται η γλώσσα μας	277
2. Η γλώσσα μας είναι εθνικό, όχι ιδεολογικό, ζήτημα	282
3. Φτωχότερη η Αυστραλία χωρίς τις Ελληνικές Σπουδές	288
4. Γιώργος Καναράκης – Ο ερευνητής των ελληνικών γραμμάτων στους Αντίποδες	293
5. Η ελληνική λογοτεχνία στους Αντίποδες	298
6. Λογοτεχνικό περιοδικό «Αντίποδες»	303
7. Παραρτήματα ομογενειακού βιβλίου σε Βιβλιοθήκες της Ελλάδας και της Κύπρου	308
8. Μέχρι πότε οι Βιβλιοθήκες της Ελλάδας και της Κύπρου θα μένουν κλειστές στα βιβλία των Αποδήμων Ελλήνων;	313
9. Σύμβολο ανθρωπιάς το Μνημείο του μακαριστού Νικόλαου Μουτάφη	318
10. Θόδωρος Τσώνης – Ο απόστολος του ελληνικού βιβλίου	322
11. Προπύργιο του Ελληνισμού της Μελβούρνης ο Ελληνικός Πύργος.....	326
12. Στάθης Ραυτόπουλος – Ένας ραψωδός του Αποδήμου Ελληνισμού	331
13. Θα αντέξει στο χρόνο η ποίηση του Στάθη Ραυτόπουλου	335
14. Βιβλιοθήκη Ομογενειακού Βιβλίου. Μια αξιέπαινη πρωτοβουλία του Γενικού Προξενείου Μελβούρνης	340

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Πάνε χρόνια που είχα πει στον Κυριάκο Αμανατίδη ότι τα άρθρα που δημοσιεύει στη μόνιμη στήλη του, «Επίκαιρα και Επίμαχα» στο Νέο Κόσμο, θα έπρεπε να κυκλοφορήσουν και σε βιβλίο.

Κι αυτό γιατί με είχε εντυπωσιάσει η θεματολογία του, ο διαχρονικός τρόπος προσέγγισης των θεμάτων του και η απόλυτη τεκμηρίωση των επιχειρημάτων του.

Χαμογέλασε, μου ψιθύρισε «το έχω κατά νουν» και έφυγε...

Κάθε φορά που έστελνε τη στήλη του για να δημοσιευθεί στο Νέο Κόσμο της Πέμπτης, μόλις την διάβαζα μονολογούσα: «Αυτά τα κείμενα πρέπει να περιληφθούν σε ένα βιβλίο».

Και να το βιβλίο! Το έχετε στα χέρια σας...

Έχοντας το προνόμιο να διαβάσω και πάλι από την αρχή τα κείμενα που επέλεξε ο κ. Αμανατίδης για το βιβλίο του (μιας και ήταν πρακτικά αδύνατον να δημοσιευθούν τα εκατοντάδες άρθρα του), τολμώ να ισχυριστώ ότι οι προσδοκίες μου δικαιώθηκαν.

Κι αυτό γιατί δεν έχουμε να κάνουμε με άρθρα που την επομένη της δημοσίευσής τους χάνουν την επικαιρότητά τους.

Πρόκειται για σοβαρές μελέτες που, όχι μόνο αντέχουν στο χρόνο, αλλά και αποτελούν πηγή γνώσης και πολύτιμο εργαλείο για όσους ενδιαφέρονται για τον ελληνισμό, τον πολιτισμό μας, τη γλώσσα μας, την ιστορία μας, την ομογένειά μας και το μέλλον μας.

Θέλω δε με την ευκαιρία, να υπογραμμίσω ότι αν και η συμβολή του Κυριάκου Αμανατίδη στα πολιτιστικά δρώμενα (και όχι μόνο) της παροικίας μας είναι ανεκτίμητη, εντούτοις δεν έχει τύχει της αναγνώρισης που αξίζει, κάτι που έχω επισημάνει και από τη στήλη μου στο «Νέο Κόσμο».

Χαμηλών τόνων πάντοτε, εδώ και δεκαετίες παραμένει ο ακούραστος εργάτης της παροικιακής μας λογοτεχνίας (συχνά από το παρασκήνιο) μέσω του Πολιτιστικού Συνδέσμου Μεμβούρνης και του περιοδικού του Αντίποδες, αλλά και από άλλα μετερίζια.

Εξάλλου, και στο Νέο Κόσμο δεν έχει περιοριστεί μόνο στα της στήλης του. Έχει γράψει άπειρα άρθρα (και, μάλιστα, αφιλοκερδώς) για την πολιτιστική κίνηση της παροικίας της Μεμβούρνης, και έχει παρουσιάσει έργα ενός μεγάλου αριθμού ομογενών λογοτεχνών και άλλων συγγραφέων.

Χωρίς αμφιβολία, ο Κυριάκος Αμανατίδης έχει ερευνήσει, καταγράψει, και σχολιάσει, σημαντικές πτυχές από την πνευματική και καλλιτεχνική κίνηση της ομογένειας.

Τις γνώσεις, τις έρευνες, την αγάπη, αλλά και την αγωνία του για κάθε τι ελληνικό την εισπράττει ο αναγνώστης αυτού του βιβλίου.

Στις σελίδες του βρίσκουμε αναφορές στην ιστορία της Ελλάδας, την οργάνωση του σύγχρονου ελληνικού Κράτους, αλλά και αναλύσεις για τα αίτια που προκάλεσαν τις εθνικές συμφορές, διανοησμένες και με μια «πινακοθήκη» κάποιων μεγάλων μορφών του ελληνισμού.

Διαβάζουμε, επίσης, τεκμηριωμένες αναφορές για τον πλούτο της γλώσσας μας, αλλά και τους κινδύνους που αντιμετωπίζει.

Σε όλα τα θέματα με τα οποία καταπιάνεται ο συγγραφέας, δεν περιορίζεται μόνο στην σε βάθος, σφαιρική και αντικειμενική παρουσίασή τους, αλλά προχωρεί σε επισημάνσεις και προτάσεις.

«Παρατηρήσεις», όπως λέει και ο ίδιος, «που ίσως ενοχλούν, αλλά που πρέπει να γίνονται, άσχετα με το όποιο αποτέλεσμα. Για να είμαστε συνεπείς με τις αρχές μας, ειλικρινείς με τους άλλους».

Συνεπώς, ο Κυριάκος Αμανατίδης με τις αρχές του, θα πρέπει να αισθάνεται ξέχωρη ικανοποίηση που παραδίδει στο αναγνωστικό κοινό ένα, από κάθε άποψη, πολύτιμο βιβλίο για τον ελληνισμό.

Για μένα, αποτελεί ξέχωρη τιμή που τα κείμενά του αυτά πρωτοδημοσιεύτηκαν στο Νέο Κόσμο κατά την περίοδο που ήμουν αρχισυντάκτης της εφημερίδας.

Σωτήρης Χατζημανώλης,
Μελβούρνη, Μάρτιος 2009

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο τόμος αυτός απαρτίζεται από άρθρα/δοκίμια, τα οποία δημοσιεύτηκαν στην ομογενειακή εφημερίδα της Μεμβούρνης *Νέος Κόσμος*, με τη μορφή επιφυλλίδας από την εβδομαδιαία στήλη ΕΠΙΚΑΙΡΑ ΚΑΙ ΕΠΙΜΑΧΑ, από τα μέσα της δεκαετίας του 1990 μέχρι τις αρχές του 2009.

Καθώς τα πάνω από 700 δοκίμια που δημοσιεύθηκαν κατά την περίοδο αυτήν ήταν αδύνατο να περιληφθούν σε έναν τόμο, έπρεπε, εκ των πραγμάτων, να γίνει μια επιλογή, είτε με βάση τη χρονολογική σειρά δημοσίευσής τους, είτε με κριτήριο τη θεματολογία τους.

Προτίμησα τη δεύτερη από τις δύο αυτές επιλογές, γιατί παρέχει τη δυνατότητα για κάποια ομοιογένεια στα δοκίμια που περιλαμβάνονται σε αυτόν τον τόμο, όπως στην προκειμένη περίπτωση υποδηλώνει ο υπότιτλος «Δοκίμια για τον Ελληνισμό».

Αν και η θεματολογία της στήλης ΕΠΙΚΑΙΡΑ ΚΑΙ ΕΠΙΜΑΧΑ είναι ποικίλη, καθώς καταπιάνεται με εθνικά θέματα, και ζητήματα που εμπίπτουν στις κοινωνικές επιστήμες, τις ανθρωπιστικές επιστήμες, την περιβαλλοντολογία/οικολογία, κ.ά., ο πρώτος τόμος αυτής της σειράς – πρόθεσή μου είναι να ακολουθήσουν και άλλοι – απαρτίζεται από δοκίμια που έχουν ως κοινό παρονομαστή τον Ελληνισμό.

Όταν μιλάμε για Ελληνισμό, δεν πρέπει να μας διαφεύγει η οικουμενική του διάσταση. Με άλλα λόγια, ο Ελληνισμός δεν ταυτίζεται με τον Ελλαδισμό, αλλά έχει δύο υποστάσεις: το Μητροπολιτικό Ελληνισμό και τον Ελληνισμό της Διασποράς.

Επίσης δεν πρέπει να μας διαφεύγει το γεγονός πως ο Μητροπολιτικός Ελληνισμός έχει δύο Μητροπόλεις, την Ελλάδα, και την Κύπρο, με τη σύσταση της Κυπριακής Δημοκρατίας, και την ένταξή της το 2004 στην Ευρωπαϊκή Ένωση ως ανεξάρτητο κράτος.

Ως εκ τούτου, κάποια δοκίμια παρακολουθούν τη σύσταση του ελληνικού κράτους, ενώ άλλα αξιολογούν την προσφορά σημαντικών προσώπων ή σχολιάζουν σύγχρονα γεγονότα και εξελίξεις στην Ελλάδα και στην Κύπρο.

Στην περίπτωση του Ελληνισμού της Διασποράς, από τα δοκίμια του τόμου αυτού συνάγεται ότι το ενδιαφέρον μου επικεντρώνεται σε δύο διακριτά μεταξύ τους ερευνητικά αντικείμενα.

Το πρώτο ερευνητικό αντικείμενο αφορά τον Ποντιακό Ελληνισμό, καθώς και τα αίτια που οδήγησαν στη Μικρασιατική Καταστροφή, και στις ολέθριες για το έθνος επιπτώσεις της.

Ο Ελληνισμός της Αυστραλίας αποτελεί το δεύτερο ερευνητικό αντικείμενο, με δοκίμια που εξετάζουν και σχολιάζουν θέματα όπως το μέλλον της ελληνικής γλώσσας και των ελληνικών γραμμάτων στην πολυπολιτισμική κοινωνία που ζούμε, την αναγκαιότητα για τη δημιουργία δομών που απαιτούνται για την αντιμετώπιση των αναφυόμενων αναγκών της ομογένειας, και άλλα παρεμφερή.

Από τα παραπάνω προκύπτει πως παρά το διαχωρισμό των δοκιμίων σε δύο μέρη – Μητροπολιτικός Ελληνισμός και Απόδημος Ελληνισμός – στην ουσία το θέμα του βιβλίου είναι ένα, καθότι εστιάζεται σε πτυχές της εθνικής μας υπόστασης, όπως αυτή έχει διαμορφωθεί, και συνεχίζει να διαμορφώνεται χωροχρονικά, στην ιστορική της πορεία.

Δεδομένου ότι οι επιφυλλίδες, όπως αυτές δημοσιεύονται στην εφημερίδα *Νέος Κόσμος*, απευθύνονται στο ευρύ κοινό, σημειώσεις χρησιμοποιούνται εκεί που κρίνεται απολύτως απαραίτητη η παροχή επεξηγηματικών πληροφοριών, για κάποιους εξειδικευμένους όρους ή δυσνόητους συμβολισμούς.

Κλείνοντας το εισαγωγικό αυτό σημείωμα εκφράζω τις ευχαριστίες μου στον Εκδότη της ομογενειακής εφημερίδας της Μελβούρνης *Νέος Κόσμος* κ. Δημήτρη Γκόγκο και στον Διευθυντή της, κ. Χριστόφορο Γκόγκο, για τη φιλοξενία της στήλης μου ΕΠΙΚΑΙΡΑ ΚΑΙ ΕΠΙΜΑΧΑ, καθώς και στον Αρχισυντάκτη της εφημερίδας, κ. Σωτήρη Χατζημανώλη, για την αγαστή συνεργασία των τελευταίων δεκαπέντε περίπου χρόνων, και για την πρόθυμη ανταπόκρισή του στο αίτημά να προλογίσει το βιβλίο αυτό.

Τον φιλόλογο, ερευνητή, συγγραφέα, και φίλο Μάκη Κασαπίδη ευχαριστώ από καρδιάς για τις εύστοχες παρατηρήσεις του πάνω στα δοκίμια του βιβλίου.

Ευχαριστώ επίσης τον ποιητή και ζωγράφο, αλλά και καλό φίλο, Νίκο Νομικό για τον πίνακα του εξωφύλλου, καθώς και για τα σχέδια που κοσμούν άλλες σελίδες του βιβλίου.

Ευχαριστίες επίσης οφείλονται στη Διευθύντρια του Βιβλιοπωλείου “Educational Supplies”, κ. Ατζελα Τσώνη, η οποία προσφέρθηκε να εντάξει το βιβλίο μου στις «Εκδόσεις Τσώνη», που ίδρυσε ο αείμνηστος σύζυγός της Θεόδωρος.

Τη σύζυγό μου, και λογοτέχνίδα, Ντίνα ευχαριστώ από καρδιάς και από το χώρο αυτό για το σχολιασμό των δοκιμίων, με τη δική της κριτική ματιά, καθώς και για την από χρόνια παρότρυνσή της για την έκδοσή τους σε μορφή βιβλίου.

Κυριάκος Αμανατίδης
Απρίλιος 2009

ΜΕΡΟΣ Α΄

ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

Κεφάλαιο Πρώτο
Ελλάδα

ΕΥΠΛΑΣΤΗ, ΑΛΛΑ ΚΑΙ ΕΥΑΛΩΤΗ, Η ΓΛΩΣΣΑ ΜΑΣ

Οι ραγδαίες εξελίξεις των τελευταίων χρόνων σε ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων του ανθρώπου, και η ταχύτητα με την οποία η τεχνολογία διευρύνει τα γνωστικά πεδία, συνοδεύονται από την ανάγκη να δημιουργηθεί η αντίστοιχη ορολογία στη γλώσσα κάθε λαού.

Λόγω του ότι οι ΗΠΑ έχουν σήμερα την πρωτοπορία στην τεχνολογία, και επειδή η αγγλική είναι η γλώσσα της χώρας αυτής, αλλά και η διεθνής γλώσσα του εμπορίου, και όχι μόνο, είναι αναμενόμενο οι νέοι όροι να δημιουργούνται στην αγγλική.

Στη συνέχεια οι άλλες, μη αγγλόγλωσσες χώρες, αντιμετωπίζουν το δίλημμα αν πρέπει να υιοθετήσουν τους νέους όρους όπως τους έχει πλάσει η αγγλική, αυτούσιους ή προσαρμοσμένους στο τυπικό της δικής τους γλώσσας, ή να δημιουργήσουν αντίστοιχους όρους, αντλώντας από το λεξιλογικό πλούτο της δικής τους γλώσσας.

Στην ίδια θέση βρίσκεται και η Ελλάδα, με κάποιες όμως διαφορές. Γνωρίζουμε πως ο μεγαλύτερος αριθμός των επιστημονικών και τεχνολογικών όρων, καθώς και των όρων που χρησιμοποιούνται στις καλές τέχνες, στη λογοτεχνία, στη φιλοσοφία και στις κοινωνικές επιστήμες, απαρτίζεται από αμιγείς ελληνικές λέξεις (drama, theatre, politics, philosophy, etc).

Μια άλλη κατηγορία νέων όρων σχηματίζεται από σύνθετες λέξεις, τα συνθετικά των οποίων είναι ελληνικές λέξεις, όπως telephone (τηλε+φωνή), psychology (ψυχή+λόγος).

Μια τρίτη κατηγορία όρων σχηματίζεται από δύο ή τρεις λέξεις, η μια από τις οποίες προέρχεται από την ελληνική γλώσσα, όπως bicycle (bi+κύκλος).

Η ελληνική μήτρα πολλών ευρωπαϊκών γλωσσών

Η επίδραση της ελληνικής επί της αγγλικής και της γαλλικής είναι ιδιαίτερα αισθητή. Ας πάρουμε όμως την αγγλική, με την οποία είμαστε πιο εξοικειωμένοι, και επιπλέον είναι και διεθνής γλώσσα στις μέρες μας.

Σύμφωνα με τις έρευνες του Αριστεΐδη Κωνσταντινίδη, ο οποίος εξέδωσε το λεξικό «Οι ελληνικές λέξεις στην αγγλική γλώσσα», Θεσσαλονίκη 1991, στο αμερικανικό λεξικό γενικής χρήσης “Merriam-Webster”, οι ελληνικές

προέλευσης αγγλικές λέξεις φτάνουν τις 41.000, αριθμός που αντιστοιχεί με το 25% όλων των λέξεων που περιέχονται στο εν λόγω Λεξικό.

Σύμφωνα πάλι με τον Α. Κωνσταντινίδη, με βάση το έγκυρο αγγλικό λεξικό ιατρικών όρων “Dorland”, 25.000 ιατρικοί όροι (54% του συνόλου) έχουν σχηματισθεί από καθαρά ελληνικές ρίζες.

Το ποσοστό των όρων που σχετίζονται με την ελληνική γλώσσα φτάνει το 68%, όταν στις 25.000 προσθέσουμε και τους σύνθετους όρους, στους οποίους το ένα από τα δύο συνθετικά προέρχεται από την ελληνική γλώσσα.

Ο Κωνσταντινίδης παρατηρεί πως η παρουσία της ελληνικής στην αγγλική γλώσσα δεν είναι απλώς ποσοτικά σημαντική, αλλά και ποιοτικά. Αυτό οφείλεται στο ότι οι βασικές έννοιες σκέψης και έκφρασης στην αγγλική γλώσσα εκφράζονται με λέξεις που προέρχονται από την ελληνική γλώσσα.

Δειγματοληπτικά δίνω τις ακόλουθες λέξεις, που υπάγονται σε αυτήν την κατηγορία:

analysis, synthesis, drama, theatre, method, problem, hypothesis, music, democracy, philosophy, theory.

Στην επιστημονική ορολογία, μόνο με τα τέσσερα συνθετικά –logy, -metre, -graphy, και –scope, που προέρχονται από την ελληνική γλώσσα, όταν προστεθούν σε άλλα συνθετικά, ελληνικής ή άλλης προέλευσης, σχηματίζονται 3271 νέες λέξεις!

Ο Δρ Γεώργιος Καναράκης, Καθηγητής στο Charles Sturt University της Αυστραλίας, σε ανακοίνωσή του στο Συνέδριο των ομίλων για τη διεθνοποίηση της ελληνικής Γλώσσας στην Καβάλα το 1993, ανέφερε, μεταξύ άλλων, και τα ακόλουθα:

Αλλά εκεί που η επίδραση της ελληνικής γλώσσας επί της αγγλικής αποκαλύπτεται με εντυπωσιακή θαλερότητα, πειστικότητα και διαχρονικότητα, είναι το λεξικό επίπεδο. Βεβαίως, δεν υπάρχει αμφιβολία πως η λατινική επίδραση υπερτερεί της ελληνικής σε διάρκεια και σε έκταση, από την άλλη όμως πλευρά θα πρέπει να εγγράψουμε στο ενεργητικό της ελληνικής γλώσσας το ότι στις ανθρωπιστικές επιστήμες, και σε πολλούς εξειδικευμένους τομείς γνώσης, η ελληνική έχει προσφέρει την πλειονότητα των όρων συγκριτικά με την λατινική, και πως πολύ περισσότερο από την λατινική έχει καταστεί η γλώσσα της επιστήμης, της ιστορίας, της φιλοσοφίας, της λογοτεχνίας, των τεχνών, κλπ.

Απαράδεκτη η χρήση ξένων λέξεων

Νομίζω πως με τα παραπάνω έχω δώσει μια συνοπτική μεν, αλλά ενδεικτική εικόνα, ως προς το πώς, και μέχρι ποιο βαθμό, η ελληνική γλώσσα έχει επηρεάσει την αγγλική, η οποία σήμερα είναι η διεθνής γλώσσα.

Τώρα θα στρέψουμε την προσοχή μας στον τρόπο με τον οποίο η ελληνική γλώσσα αντιμετωπίζει τον συνεχώς αυξανόμενο αριθμό νέων όρων, που δημιουργούνται στο χώρο της τεχνολογίας, των θετικών και των ανθρωπιστικών επιστημών.

Τρεις θα έλεγα είναι οι κύριοι τρόποι, με τους οποίους η ελληνική γλώσσα ανταποκρίνεται στις εξελίξεις της διεθνούς ορολογίας.

1. Με τη δημιουργία αντίστοιχων όρων στην ελληνική
2. Με τα αντιδάνεια
3. Με τη χρήση των ξένων όρων

Η ελληνική γλώσσα διαθέτει ασυνήθιστη πλαστικότητα και τεράστιο λεξιλογικό πλούτο για να δημιουργήσει όρους που αντιστοιχούν με τους όρους που επικράτησαν διεθνώς διά μέσου της αγγλικής γλώσσας.

Θα δώσω κάποια χαρακτηριστικά παραδείγματα, παραθέτοντας τον ελληνικό όρο δίπλα στον αγγλικό, από τον οποίο σχηματίστηκε κατ'αντιστοιχία. Κάποιοι από τους όρους αυτούς είναι πρόσφατοι και δεν έχουν ακόμη καταχωρηθεί σε λεξικά της ελληνικής γλώσσας.

Biodiversity = βιοποικιλία ή βιοποικιλότητα. Ο όρος *biodiversity* είναι σύνθετος, και απαρτίζεται από την ελληνική λέξη *βίος* και τη λατινική *diversus*, και δημιουργήθηκε για να περιγράψει τις διάφορες μορφές ζωής που συνυπάρχουν σε μια συγκεκριμένη περιοχή. Ο όρος αυτός χρησιμοποιείται από τους οικολόγους για να δείξουν πως η βιωσιμότητα της ζωής στον πλανήτη μας εξαρτάται από τη διατήρηση της βιοποικιλότητας στα φυσικά τους περιβάλλοντα.

Ένας άλλος νέος όρος είναι η έκφραση *πολιτική ορθότητα*, ο οποίος σχηματίστηκε από τον αντίστοιχο αγγλικό *political correctness*. Ο όρος αυτός σχηματίστηκε για να περιγράψει το κίνημα στις Η.Π.Α. κατά τη δεκαετία του 1990, που αποσκοπούσε στην εξάλειψη των κοινωνικών προκαταλήψεων απέναντι σε διάφορες κοινωνικές ομάδες (μαύρους, ομοφυλόφιλους, κλπ.). Σήμερα η χρήση του όρου αυτού έχει διευρυνθεί σημαντικά.

Αντιδάνεια λέγονται οι λέξεις μιας γλώσσας που, αφού εισαχθούν ως δάνειο σε άλλες γλώσσες, και προσαρμοστούν φωνολογικά και μορφολογικά στο σύστημά τους, επιστρέφουν στη μητρική γλώσσα, συχνά ως νέες σύνθετες λέξεις, που σχηματίστηκαν για να αποδώσουν μια νέα έννοια.

Οι λέξεις αυτές λέγονται και ελληνογενείς, με την έννοια ότι πρωταρχικά προέρχονται από την ελληνική γλώσσα. Ένα καλό παράδειγμα αντιδάνειου είναι ο όρος *οικοσύστημα*, από τον αγγλικό όρο *ecosystem*, ο οποίος σχηματίστηκε από τις λέξεις *οίκος* και *σύστημα*.

Ο όρος αυτός περιγράφει την οικολογική ενότητα που συγκροτείται από τα είδη οργανισμών που ζουν σε ορισμένη περιοχή, και που επηρεάζονται από το περιβάλλον της περιοχής. Το *οικοσύστημα* και η *βιοποικιλία* είναι όροι που σχηματίστηκαν πρόσφατα, ως αποτέλεσμα του ενδιαφέροντος για τη βιωσιμότητα του φυσικού περιβάλλοντος.

Τα αντιδάνεια που «επαναπατρίστηκαν» στην ελληνική γλώσσα με τη νέα τους μορφή είναι πάμπολλα, και καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα επιστημών. Αυτή είναι μια διαδικασία που βρίσκεται σε συνεχή εξέλιξη. Η ελληνική γλώσσα αποτελεί ένα πλούσιο και ανεξάντλητο φυτώριο, στο οποίο καταφεύγουν οι γλωσσολόγοι άλλων χωρών, για να μπολιάσουν και να εμπλουτίσουν τις δικές τους γλώσσες.

Όπως είδαμε πιο πάνω, η ελληνική γλώσσα έχει τη δυνατότητα να ανταποκρίνεται στις εξελίξεις της διεθνούς ορολογίας, είτε δημιουργώντας δικούς της αντίστοιχους όρους, είτε υιοθετώντας τις σύνθετες λέξεις που προκύπτουν από τη σύζευξη σε αλλότριο περιβάλλον δύο ελληνικών λέξεων, οι οποίες είναι γνωστές ως αντιδάνεια. Καθώς οι δύο αυτοί τρόποι είναι συμβατοί με τη φωνολογία και τη μορφολογία της γλώσσας μας, οι νεολογισμοί που προκύπτουν από τις διαδικασίες αυτές εντάσσονται φυσιολογικά στον κορμό της ελληνικής γλώσσας.

Ως εκ τούτου, θεωρώ απaráδεκτη την τάση να παίρνουμε από άλλες γλώσσες, κυρίως από την αγγλική, αυτούσιες λέξεις που δεν έχουν ελληνικές ρίζες, και δεν προσαρμόζονται στο τυπικό της ελληνικής γλώσσας.

Λέξεις και φράσεις όπως *μάνατζμεντ*, *μάρκετινγκ*, *λίφτινγκ*, *μπλακ άουτ*, έχουν διεισδύσει στη γλώσσα μας χωρίς καμιά προσπάθεια για τη δημιουργία αντίστοιχων όρων ή φράσεων από το λεξιλογικό πλούτο της ελληνικής γλώσσας. Μάλιστα, λέξεις όπως *μάνατζμεντ*, *μάρκετινγκ*, τις βρίσκουμε και στα προγράμματα σπουδών ελληνικών πανεπιστημίων.

Κάποιες άλλες λέξεις, όπως το *ρίσκο* (από την αγγλική λέξη *risk*), προσαρμόστηκαν κατά κάποιο τρόπο στο τυπικό της ελληνικής γλώσσας, και μπορούμε να πούμε ότι «πολιτογραφήθηκαν» ελληνικές.

Εντύπωση μου έκαναν οι τίτλοι κάποιων άρθρων σε κυριακάτικη έκδοση της έγκριτης αθηναϊκής εφημερίδας *Το Βήμα*. Δίνω τρία παραδείγματα:

Ο φιλόσοφος του μάνατζμεντ

*Πώς η ιστορία εμπλέκεται στο μάρκετινγκ
Λίφτινγκ στην αναθεώρηση του Συντάγματος*

Με τη βοήθεια των ηλεκτρονικών μέσων επικοινωνίας η αντίσταση της γλώσσας μας στην ανεξέλεγκτη χρήση ξένων λέξεων κάμπτεται καθημερινά.

Προφανώς για λόγους εντυπωσιασμού, ή από διανοητική ραθυμία, τα μέσα ενημέρωσης χρησιμοποιούν ξένες λέξεις και εκεί που υπάρχει πληθώρα ελληνικών λέξεων για να διατυπώσουν εκείνο που θέλουν να πουν.

Η ελληνική γλώσσα, από γλωσσοπλαστική μήτρα που ήταν για τις άλλες γλώσσες, σήμερα πιθηκίζει και παπαγαλίζει σε βαθμό που περιορίζει την αναπαραγωγική της ικανότητα.

Δεν θέλω να πω πως οι ξενισμοί είναι απορριπτέοι σε κάθε περίπτωση. Υπάρχουν ξενισμοί που επειδή εκφράζουν έννοιες που είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με τη νοοτροπία ενός άλλου λαού, δεν είναι εύκολο ή δυνατό να αποδοθούν με μια ελληνική λέξη. Το ίδιο θα ίσχυε αν θέλαμε να αποδώσουμε σε μια άλλη γλώσσα λέξεις όπως *λεβέντης*, *φιλότιμο*, *φιλοξενία*.

Εκείνο που κατά τη γνώμη μου χρειάζεται είναι ένα υπεύθυνο σώμα από γλωσσολόγους, που να εξετάζει τους ξενισμούς που παρεισδύουν στη γλώσσα μας, και να υποδεικνύει τη σωστή μορφή και χρήση τους, όπως συμβαίνει στη Γαλλία, την Ιταλία, και άλλες χώρες που μεριμνάνε για την ακεραιότητα της γλώσσας τους.

7/12/2000

ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ Από την Ανεξαρτησία στην ξενοκρατία

Με αφορμή την πρόσφατη επίσκεψη στη Μελβούρνη του Προέδρου της Ελληνικής Δημοκρατίας, κ. Κωστή Στεφανόπουλου, την προηγούμενη εβδομάδα έδωσα κάποια στοιχεία για τα καθήκοντα του Προέδρου, όπως αυτά καθορίζονται από το Σύνταγμα της Ελλάδας.

Αναφορικά με το ισχύον Σύνταγμα, παρατήρησα πως οι αρχές που το διέπουν είναι αυτές που διαμορφώθηκαν στη συνταγματική ιστορία της χώρας από την Επανάσταση του 1821 μέχρι τις ημέρες μας.

Στο διάστημα αυτό, το πολίτευμα της Ελλάδας δοκίμασε συχνές διακυμάνσεις, πολλές βίαιου χαρακτήρα, που συχνά λειτουργούσαν ως ανασταλτικοί παράγοντες στην οικονομική πρόοδο και την κοινωνική ανέλιξη της χώρας.

Επιχειρώ μια αναδρομή στην ιστορία του σύγχρονου ελληνικού κράτους με την πεποίθηση ότι για την κατανόηση των σύγχρονων εθνικών θεμάτων απαραίτητο είναι ένα γενικό πλαίσιο της νεότερης ιστορίας μας, που θα μας χρησιμεύει ως σημείο αναφοράς, παραλληλισμού και σφραγισμού.

Η Ελλάδα αποκτά την ανεξαρτησία της

Μετά την Επανάσταση του 1821, και την καταστροφή του τουρκο-αιγυπτιακού στόλου από τους στόλους της Μεγάλης Βρετανίας, της Γαλλίας και της Ρωσίας στη Ναυμαχία του Ναβαρίνου τον Οκτώβριο του 1827, η Οθωμανική Αυτοκρατορία εξαναγκάστηκε να αναγνωρίσει την Αυτονομία της Ελλάδας με τη Συνθήκη της Ανδριανούπολης το 1829.

Με το Πρωτόκολλο του Λονδίνου (Φεβρουάριος 1830), η Ελλάδα ανακηρύχθηκε ανεξάρτητο Κράτος. Δύο χρόνια αργότερα (1832) η Οθωμανική Αυτοκρατορία, πάλι υπό την πίεση των Μεγάλων Δυνάμεων, αναγνώρισε την ανεξαρτησία του ελληνικού κράτους.

Πριν από τις διεθνείς αυτές εξελίξεις, η Γ΄ Εθνοσυνέλευση της Τροιζήνας το 1827 είχε εκλέξει τον Ιωάννη Καποδίστρια ως Κυβερνήτη της Ελλάδας.

Η ίδια Εθνοσυνέλευση τροποποίησε το Σύνταγμα που είχε εγκρίνει η προηγούμενη, και το οποίο είχε γίνει γνωστό ως Πολιτικό Σύνταγμα της Ελλάδας. Το Πολιτικό Σύνταγμα ήταν δημοκρατικό στις γενικές του γραμμές, και αναγνώριζε την αρχή της λαϊκής κυριαρχίας.

Ο Καποδίστριας έφτασε στο Ναύπλιο, την πρώτη πρωτεύουσα της Ελλάδας, τον Ιανουάριο του 1828, και ανέλαβε τα καθήκοντα του Κυβερνήτη.

Λίγο μετά από την ανάληψη της εξουσίας, ο Καποδίστριας έκρινε πως οι συνθήκες που επικρατούσαν στην Ελλάδα καθιστούσαν αδύνατη την εφαρμογή του Συντάγματος, και έπεισε τη Βουλή να μην το εφαρμόσει.

Έτσι, η Ελλάδα κυβερνήθηκε από τον Ιωάννη Καποδίστρια χωρίς τους περιορισμούς που επιβάλλει ένα Σύνταγμα, γεγονός που ίσως συνέβαλε στη δολοφονία του το Σεπτέμβριο του 1831 από κάποιους πολιτικούς αντιπάλους του.

Η αναρχία που ακολούθησε τη δολοφονία του Καποδίστρια έδωσε την ευκαιρία στις τρεις Μεγάλες Δυνάμεις να επιβάλουν στην Ελλάδα τη μοναρχία, με την επιλογή του πρίγκιπα της Βαβαρίας Όθωνα. Ο Όθων αποβιβάσθηκε στο Ναύπλιο τον Ιανουάριο του 1833. Μέχρι να ενηλικιωθεί ο ανήλικος Όθων, τη διακυβέρνηση της Ελλάδας είχε αναλάβει το Συμβούλιο Αντιβασιλείας, που απαρτιζόταν από τους Βαβαρούς Άρμανσπεργκ, Μάουερ και Έυντεκ.

Η Αντιβασιλεία κυβέρνησε τη χώρα σύμφωνα με ένα αυστηρά συγκεντρωτικό σύστημα, απομακρύνοντας τους Έλληνες από την εξουσία. Αν και σχηματίσθηκε μια μορφή κυβέρνησης, γνωστή ως Γραμματεία της Επικράτειας, οι Έλληνες υπουργοί δεν ήταν παρά διευθυντές υπουργείων, αφού την εξουσία την ασκούσαν οι Βαβαροί Αντιβασιλείς. Ακόμη και ο στρατός απαρτιζόταν από Βαβαρούς, με γερό μισθό από το ισχύον ταμείο του δημοσίου, ενώ οι αγωνιστές της Επανάστασης βρέθηκαν παραμελημένοι στο περιθώριο της κοινωνίας.

Η κατάσταση αυτή οδήγησε στην αντίληψη ότι μετά την *τουρκοκρατία*, η τότε ελεύθερη Ελλάδα οδηγήθηκε σε *ξενοκρατία*, και ότι ο στρατός είχε μετατραπεί σε στρατό κατοχής. Η περιφρόνηση που οι Βαβαροί έδειχναν προς τους αγωνιστές της Επανάστασης έφτασε στο αποκορύφωμά της με την καταδίκη σε θάνατο του Θ. Κολοκοτρώνη και του Δ. Πλαπούτα, με την κατηγορία ότι το 1834 οργάνωσαν αντικυβερνητική συνωμοσία. Τελικά, μετά τη γενική κατακραυγή, η ποινή δεν εκτελέστηκε.

Στην αρχή οι δαπάνες της Αντιβασιλείας, και στη συνέχεια της βασιλικής οικογένειας, καθώς και τα μεγάλα κονδύλια για τα βαβαρικά στρατεύματα, είχαν ως αποτέλεσμα το νέο κράτος να βρίσκεται σε κατάσταση συνεχούς χρεοκοπίας κατά την περίοδο της βασιλείας του Όθωνα.

Το 1843 η ελληνική κυβέρνηση αναγκάστηκε να κηρύξει πτώχευση, και να κάνει έκκληση για πίστωση εκ μέρους των Μεγάλων Δυνάμεων.

Για δέκα χρόνια ο Όθων βασίλευσε ως απόλυτος μονάρχης, με τη βοήθεια των Βαβαρών συνεργατών του. Μετά την Επανάσταση της 3^{ης} Σεπτεμβρίου 1843 στην Αθήνα, με αρχηγούς τον Δ. Καλλέργη και Ι. Μακρυγιάννη, ο βασιλιάς υποχρεώθηκε να συγκαλέσει Εθνοσυνέλευση για τη σύνταξη Συντάγματος. Το 1844 ο Όθων αναγνώρισε το πρώτο Σύνταγμα της Ελλάδας, το οποίο αν και υπερβολικά συντηρητικό, εμπεριείχε κάποια δημοκρατικά στοιχεία.

Σύμφωνα με το Σύνταγμα του 1844, που ονομάστηκε Πρώτο Σύνταγμα της Ελλάδος, το πολίτευμα της χώρας αναγνωριζόταν ως Συνταγματική Μοναρχία. Η εκτελεστική εξουσία ανήκε στο βασιλιά, και την εκτελούσαν οι υπουργοί του, οι οποίοι διορίζονταν και παύονταν από τον ίδιο, χωρίς την έγκριση της Βουλής.

Κατά τη διάρκεια της μοναρχίας του Όθωνα η πολιτική ζωή στην Ελλάδα διαμορφωνόταν ερήμην των Ελλήνων. Τα πολιτικά κόμματα που δημιουργήθηκαν ήταν γνωστά ως «Αγγλικό Κόμμα», «Ρωσικό Κόμμα», και «Γαλλικό Κόμμα».

Τα κόμματα αυτά, όπως φαίνεται από τα προσδιοριστικά τους επίθετα, δεν αντανακλούσαν τις πολιτικές, κοινωνικές και οικονομικές επιδιώξεις του ελληνικού λαού. Κύριος στόχος τους ήταν η προστασία των συμφερόντων καθεμιάς από τις τρεις Μεγάλες Δυνάμεις, ανάλογα με την πολιτική ισχύ κάθε κόμματος.

Το καθεστώς της Συνταγματικής Μοναρχίας διήρκεσε από το 1844 μέχρι το 1862. Η περίοδος αυτή χαρακτηρίζεται από τις αυθαιρεσίες της βασιλικής αυλής, και τη διαφθορά της επικρατούσας τάξης. Λαϊκές εξεγέρσεις και στάσεις του στρατού οδήγησαν στην εκθρόνιση του Όθωνα, ο οποίος το 1862 εγκατέλειψε την Ελλάδα.

Από τη Συνταγματική Μοναρχία στη Βασιλευόμενη Δημοκρατία

Μετά την εκθρόνιση του Όθωνα η Μεγάλη Βρετανία επέλεξε τον πρίγκιπα Γουλιέλμο Γεώργιο Γλύξμπουργκ της Δανίας ως το νέο βασιλιά της Ελλάδας, ο οποίος ανέβηκε στο θρόνο της χώρας τον Οκτώβριο του 1863, με τον τίτλο Γεώργιος ο Α΄, Βασιλεύς των Ελλήνων.

Τον Οκτώβριο του 1864 ψηφίστηκε το νέο Σύνταγμα, το οποίο ήταν κατά πολύ δημοκρατικότερο από το προηγούμενο.

Το Σύνταγμα αυτό καθιέρωσε τη Βασιλευόμενη Δημοκρατία, σε αντίθεση με τη Συνταγματική Μοναρχία που ίσχυε κατά την προηγούμενη περίοδο.

Το 1864 τα Επτάνησα ενώθηκαν με την ελεύθερη Ελλάδα. Οι Επτανήσιοι βουλευτές που μπήκαν στη Βουλή, με τις φιλελεύθερες ιδέες που είχαν πάρει από την επαφή τους με τη Δύση, έδωσαν μια νέα ώθηση στις πολιτικές εξελίξεις στην Ελλάδα.

Επτανήσιοι λογοτέχνες, όπως ο Γεώργιος Τερτσέτης, ο Αριστοτέλης Βαλαωρίτης και ο Ανδρέας Λασκαράτος, που πρώτοι μετά τον Διονύσιο Σολωμό χρησιμοποίησαν τη δημοτική γλώσσα, συνέβαλαν στην πνευματική ανανέωση της χώρας.

Σταθμό στην ιστορία των γραμμάτων της Ελλάδας αποτέλεσε το κλασικό έργο του Κωνσταντίνου Παπαρρηγόπουλου «Ιστορία του Ελληνικού έθνους από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι των καθ' ημάς».

Η ιστορία του Παπαρρηγόπουλου ήρθε ως απάντηση στις απόψεις του Γερμανού ιστορικού Φαλμεράυερ, ο οποίος την εποχή εκείνη αμφισβητούσε τη συνέχεια του Ελληνισμού, και εξέφραζε την άποψη πως οι Νεοέλληνες δεν είχαν καμιά σχέση με την κλασική Ελλάδα.

Ο ιστορικός Νίκος Γ. Σβορώνος, στο βιβλίο του «Επισκόπηση της Νεοελληνικής Ιστορίας», Θεμέλιο, Αθήνα 1976, γράφει τα ακόλουθα επί του θέματος αυτού:

Το έργο «Ιστορία του Ελληνικού έθνους από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι των καθ' ημάς» δίνει την τελειότερη μορφή στην ιδέα της συνέχειας, προσπαθώντας να διαγράψει την ενότητα του Ελληνισμού στους αιώνες.

Η μονόπλευρη σύλληψη αυτού του έργου δεν αφαιρεί τίποτε απ' τη γονιμότητα της ιδέας που για την εποχή αποτελεί πρόοδο. Σε τελευταία ανάλυση, πρόκειται για μια αντίδραση εναντίον της αποκλειστικής λατρείας της αρχαιότητας, εφόσον συνεπάγεται την προσήλωση σ' όλες τις ιστορικές περιόδους του ελληνικού λαού. Σελ. 93.

Η καινοτομία που εισήγαγε ο Χαρίλαος Τρικούπης το 1875, σύμφωνα με την οποία ο βασιλιάς υποχρεωνόταν να διορίζει κυβέρνηση που είχε την εμπιστοσύνη της Βουλής, αποτέλεσε το νέο σταθμό στην πολιτική ζωή της Ελλάδας.

Η παρουσία του Τρικούπη στην πολιτική ζωή της Ελλάδας οδήγησε στην ομαλότερη λειτουργία του κοινοβουλευτικού πολιτεύματος, στην αναδιοργάνωση του στρατού, και στην ανακαίνιση της διοίκησης και της δικαιοσύνης της χώρας.

Το 1881 στο ελεύθερο ελληνικό κράτος προστέθηκε και η Θεσσαλία, καθώς και η Άρτα της Ηπείρου.

13/06/2002

Η ΕΛΛΑΔΑ ΣΤΟ ΕΜΠΙΑ ΤΟΥ 2^{ου} ΑΙΩΝΑ

Το άρθρο της περασμένης εβδομάδας το έκλεισα με την παρατήρηση πως ενώ ο 19^{ος} αιώνας ξεκίνησε με την Εθνεγερσία του 1821 και τη δημιουργία του σύγχρονου ελληνικού κράτους, έμελλε να κλείσει με μια ταπεινωτική ήττα από την Τουρκία το 1897.

Στη σημερινή στήλη θα παρακολουθήσουμε τις εξελίξεις από το τέλος του 19^{ου} αιώνα μέχρι το 1910, όταν η Ελλάδα μπήκε σε μια νέα φάση της ιστορίας της.

Μετά το ρωσοτουρκικό πόλεμο του 1877-1878, τον οποίο κέρδισε η Ρωσία, η Τουρκία υποχρεώθηκε να υπογράψει τη Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου (1878).

Με τη Συνθήκη Αγίου Στεφάνου αναγνωρίστηκε η ανεξαρτησία της Σερβίας, και η σύσταση του μεγάλου βουλγαρικού κράτους, που άρχιζε από το Δούναβη στο Βορρά, και τελείωνε στο Αιγαίο Πέλαγος στο Νότο, παίρνοντας έτσι ένα μεγάλο μέρος της Ανατολικής Μακεδονίας και της Θράκης.

Η Μεγάλη Βρετανία και η Γαλλία, φοβούμενες την επιρροή που θα είχε η Ρωσία στη Βαλκανική Χερσόνησο διά μέσου της Σερβίας και της Βουλγαρίας, στο Συνέδριο του Βερολίνου τον ίδιο χρόνο (1878) τροποποίησαν τη Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου.

Με την τροπολογία του Βερολίνου, η Βουλγαρία υποχρεώθηκε να αποσυρθεί από την Ανατολική Μακεδονία και τη Θράκη, χάνοντας έτσι την πρόσβασή της στο Αιγαίο Πέλαγος.

Επί πλέον, η Συνθήκη του Βερολίνου προέβλεπε για την Ανατολική Ρωμυλία, περιοχή που επεκτεινόταν από τη Φιλιππούπολη ως τις ακτές του Εύξεινου Πόντου, τη δημιουργία αυτόνομου κράτους, με Χριστιανό αρχηγό.

Η Ανατολική Ρωμυλία αποτελούσε τότε επαρχία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Οι κάτοικοί της στη συντριπτική τους πλειονότητα ήταν Έλληνες, με μικρούς αριθμούς Βουλγάρων και Τούρκων.

Το 1885 ξέσπασε βουλγαρικό κίνημα, και οι Βούλγαροι κήρυξαν την ένωση της Ανατολικής Ρωμυλίας με τη Βουλγαρία.

Η ελληνική κυβέρνηση δεν ήταν σε θέση να αντιδράσει, και έτσι ξεριζώθηκε ο Ελληνισμός από την περιοχή εκείνη, όπου ζούσε για χιλιάδες χρόνια.

Αυτός ήταν ο πρώτος ξεριζωμός Ελλήνων από τις πανάρχαιες πατρογονικές τους εστίες. Αργότερα θα ακολουθούσε ο ξεριζωμός από την Ανατολική Θράκη, τη Μικρά Ασία και τον Πόντο.

Το 1897 κινδύνεψε η ακεραιότητα της Ελλάδας

Όταν το 1897 η κυβέρνηση Δηλιγιάννη ενθάρρυνε εξεγέρσεις στην Ήπειρο και στη Μακεδονία, επαρχίες τότε της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, ο Σουλτάνος κήρυξε πόλεμο κατά της Ελλάδας. Κατεστραμμένη όπως ήταν οικονομικά, και απροετοίμαστη στρατιωτικά, η Ελλάδα υπέστη μια ταπεινωτική ήττα από την Τουρκία.

Τα τουρκικά στρατεύματα μπήκαν στη Θεσσαλία και πήραν τη Λάρισα, 16 χρόνια μόνο μετά την ενσωμάτωσή της στο ελληνικό κράτος.

Μόνο η επέμβαση των Μεγάλων Δυνάμεων έσωσε την Ελλάδα από περαιτέρω πανωλεθρίες.

Η Θεσσαλία επιστράφηκε στην Ελλάδα, ενώ η Κρήτη αναγνωρίστηκε ως αυτόνομη με την επικυριαρχία του Σουλτάνου, και με εθνική κυβέρνηση υπό την Επιτροπεία του Πρίγκιπα Γεωργίου της Ελλάδας.

Η Ελλάδα υποχρεώθηκε να καταβάλει στην Τουρκία αποζημίωση που ξεπερνούσε τις οικονομικές της δυνατότητες. Για το λόγο αυτό αναγκάστηκε να δεχθεί μια Διεθνή Επιτροπή Ελέγχου, εντεταλμένη με το διακανονισμό της αποζημίωσης.

Οι Μεγάλες Δυνάμεις της εποχής εκείνης διαδραμάτισαν έναν καταλυτικό ρόλο στην πορεία που θα ακολουθούσε η πολιτική και οικονομική πολιτική της Ελλάδας.

Οι κινητοποιήσεις στην Κρήτη για ένωση με την Ελλάδα

Δύο μεγάλα ζητήματα, το Κρητικό και το Μακεδονικό, καθένα με τη δική του δυναμική και ιδιομορφία, εξελισσόταν σε θέματα μείζονος σημασίας για την Ελλάδα στις αρχές του 20^{ου} αιώνα.

Το μέλλον προδιαγραφόταν δυσσώιωνο, ιδιαίτερα ελλείψει ενός ηγέτη με ενόραση, γενική αποδοχή στο εσωτερικό, και εκτίμηση στο εξωτερικό. Ο δευτερότοκος γιος του βασιλιά Γεωργίου Α΄, πρίγκιπας Γεώργιος, το

Δεκέμβριο του 1898 διορίστηκε Ύπατος Αρμοστής της Κρήτης, η οποία είχε αναγνωριστεί αυτόνομη Πολιτεία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, υπό την προστασία στρατευμάτων των Μεγάλων Δυνάμεων.

Ο Ελευθέριος Βενιζέλος, ο οποίος είχε διοριστεί Υπουργός Δικαιοσύνης στην πρώτη κυβέρνηση της Κρήτης, ήρθε σε διάσταση με τον Πρίγκιπα Γεώργιο ως προς την ενδεδειγμένη στρατηγική για την τελική ένωση της Μεγαλονήσου με την Ελλάδα.

Οι σχέσεις Πρίγκιπα Γεωργίου και Βενιζέλου έφτασαν σε νέα οξύτητα, όταν ο Βενιζέλος ηγήθηκε ενός επαναστατικού κινήματος που ξεκίνησε από το χωριό Θέρισσο το 1905. Τελικά ο βασιλιάς Γεώργιος Α΄ αναγκάστηκε να αντικαταστήσει στη θέση του Ύπατου Αρμοστή της Κρήτης τον πρίγκιπα Γεώργιο με τον Αλέξανδρο Ζαΐμη.

Το 1909 οι Κρήτες, υπό την ηγεσία του Βενιζέλου, με την ιδιότητα του υπεύθυνου εξωτερικών υποθέσεων, ύψωσαν την ελληνική σημαία στην είσοδο της Σούδας.

Την ίδια περίοδο, η στάση που οργάνωσαν αξιωματικοί του στρατού στο Γουδί της Αθήνας, είχε ως αποτέλεσμα, όπως θα δούμε στη συνέχεια, την εμφάνιση του Ελευθερίου Βενιζέλου στο πολιτικό στερέωμα της Ελλάδας.

Αποσοβήθηκε η βουλγαρική απειλή στη Μακεδονία

Προς το τέλος του 19^{ου} αιώνα η Μακεδονία είχε καταστεί το μήλο της έριδος μεταξύ της Ελλάδας, της Σερβίας και της Βουλγαρίας, όταν έγινε σε όλους αντιληπτό πως θα ήταν η επόμενη απώλεια της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, η οποία έβαινε προς τη δύση της.

Η Ελλάδα, σαν χώρα που πρώτη απόκτησε την ανεξαρτησία της στη Βαλκανική Χερσόνησο, είχε το προβάδισμα στον αγώνα αυτό.

Επιπλέον, η Ελλάδα είχε και το πλεονέκτημα της ελληνικής γλώσσας που χρησιμοποιόταν στην ορθόδοξη λατρεία, καθώς και τον σημαντικό ρόλο που διαδραμάτιζαν τα ελληνικά σχολεία στη Μακεδονία, τα οποία το 1902 έφταναν τα χίλια, με 70.000 μαθητές.

Οι Βούλγαροι κινήθηκαν δραστήρια για να εξουδετερώσουν τα πλεονεκτήματα της Ελλάδας. Με την ίδρυση της Βουλγαρικής Εξαρχίας το 1870, η λατρεία άρχισε να γίνεται για πρώτη φορά στη σλαβική γλώσσα.

Το σχέδιο της Βουλγαρίας ήταν να δοθεί αρχικά αυτονομία στη Μακεδονία από την Οθωμανική Αυτοκρατορία, για να μπορέσει αργότερα να επιτύχει την προσάρτησή της. Για το σκοπό αυτό άρχισαν να στέλνουν

στη Μακεδονία κομιτατζήδες (ένοπλα μέλη του Κομιτάτου) και πράκτορες με στόχο την άσκηση πίεσης στους δασκάλους και ιερείς για να δηλώσουν ότι ανήκαν στην Εξαρχία (Βουλγαρική Εκκλησία), και όχι στο Πατριαρχείο της Κωνσταντινούπολης.

Παράλληλα οι κομιτατζήδες τρομοκρατούσαν τους Έλληνες της μακεδονικής υπαίθρου. Ο αγώνας για τη Μακεδονία κορυφώθηκε κατά την περίοδο 1904-1908.

Οι Έλληνες οπλαρχηγοί από τη Μακεδονία, ενισχυμένοι από αξιωματικούς του ελληνικού στρατού, και την προσέλευση εθελοντών από την ελεύθερη Ελλάδα και από την Κρήτη, άρχισαν να οργανώνονται για την αντιμετώπιση των βουλγαρικών βλέψεων επί της Μακεδονίας.

Κορυφαία και ρομαντική μορφή του Μακεδονικού Αγώνα υπήρξε ο Παύλος Μελάς, ο οποίος βρήκε ηρωικό θάνατο στη Στάτιστα τον Οκτώβριο του 1904. Ο θάνατος του Μελά πυροδότησε τη μαχητικότητα των Ελλήνων της Μακεδονίας, αύξησε κατακόρυφα την προσέλευση εθελοντών, και προσέδωσε στην αντίσταση κατά της βουλγαρικής επιβουλής σταυροφορικό χαρακτήρα. Ο αγώνας συνεχίστηκε μέχρι το 1908, όταν με το κίνημα των Νεοτούρκων στη Θεσσαλονίκη δημιουργήθηκαν νέες συνθήκες στη Μακεδονία, που απομάκρυναν τη βουλγαρική απειλή, τουλάχιστον για ένα διάστημα.

Το τέλος του παλαιοκομματισμού στην Ελλάδα

Οι υποσχέσεις των Νεοτούρκων για ισοπολιτεία όλων των μειονοτήτων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας αποδείχθηκαν φενάκη ένα χρόνο αργότερα, όταν φάνηκε ότι στόχος τους ήταν ο βαθμιαίος εκτουρκισμός των χριστιανικών πληθυσμών της Αυτοκρατορίας, ή ο βίαιος εκτοπισμός τους.

Εν όψει αυτού του κινδύνου, και της ανικανότητας των ελληνικών κυβερνήσεων να αντιμετωπίσουν δυναμικά τα εσωτερικά προβλήματα της χώρας και τις εξωτερικές προκλήσεις, μια ομάδα αξιωματικών σχημάτισε τον «Στρατιωτικό Σύνδεσμο», ο οποίος οργάνωσε κίνημα με κέντρο τους στρατώνες στο Γουδί της Αθήνας τον Αύγουστο του 1909.

Το πραξικόπημα των αξιωματικών στο Γουδί μπορεί να εκληφθεί και ως ανακλαστική κίνηση στο κίνημα των Νεοτούρκων του 1908, με το οποίο αναζωπυρωνόταν ο τουρκικός εθνικισμός, γεγονός που προμήνυε νέα δεινά για τις χριστιανικές μειονότητες της παραπαίουσας Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Όταν κάτω από την πίεση του στρατού η κυβέρνηση του Γ. Θεοτόκη παραιτήθηκε, η ηγεσία του κινήματος κάλεσε ως πολιτικό σύμβουλο τον Ελευθέριο Βενιζέλο, ο οποίος είχε διακριθεί στους εθνικούς και πολιτικούς αγώνες των Κρητικών.

Ο Βενιζέλος έφτασε στην Αθήνα στις 28 Δεκεμβρίου 1909. Στην πρόταση του «Στρατιωτικού Συνδέσμου» να αναλάβει την πρωθυπουργία, ο Βενιζέλος, υπέδειξε τη διενέργεια εκλογών, τη διάλυση του Συνδέσμου, και τη σύγκληση Αναθεωρητικής Συνταγματικής Βουλής.

Οι προτάσεις του Βενιζέλου υιοθετήθηκαν από το βασιλιά και τους πολιτικούς αρχηγούς.

Με την παρουσία του Βενιζέλου στο πολιτικό στερέωμα της Ελλάδας ετίθετο τέλος στον παλαιοκομματισμό, και άρχιζε μια νέα περίοδος, από τις κρισιμότερες και πλέον αποφασιστικές στην ιστορία του νεότερου Ελληνισμού.

20/06/2002

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ Οι μεγάλοι άντρες κάνουν και μεγάλα λάθη

Η δεύτερη δεκαετία του 20^{ού} αιώνα (1910-1920) αποτελεί τον σημαντικότερο σταθμό στη νεότερη ιστορία της Ελλάδας, μετά την Εθνεγερσία του 1821, και τη σύσταση του αυτόνομου ελληνικού κράτους το 1830, το οποίο το 1832 απέκτησε την ανεξαρτησία του.

Μέσα σε λίγα χρόνια η γεωγραφική έκταση και ο πληθυσμός της Ελλάδας διπλασιάστηκαν, με την απελευθέρωση της Κρήτης και των άλλων νησιών του Αιγαίου, της Ηπείρου, της Μακεδονίας, της Δυτικής Θράκης, και για ένα μικρό χρονικό διάστημα και της Ανατολικής Θράκης, μεταθέτοντας τα ελληνο-τουρκικά σύνορα λίγο πιο έξω από την Κωνσταντινούπολη.

Το Μάιο του 1919 τα ελληνικά στρατεύματα αποβιβάστηκαν στη Σμύρνη, με εντολή από τις Μεγάλες Δυνάμεις να διοικήσουν την πόλη και την ενδοχώρα της για μια πενταετία, στο τέλος της οποίας το μέλλον της περιοχής θα κρινόταν σε δημοψήφισμα.

Δεσπόζουσα μορφή καθ' όλη τη διάρκεια της δεκαετίας του 1910-1920 υπήρξε ο Ελευθέριος Βενιζέλος, ο οποίος βρέθηκε στο επίκεντρο των κοσμοϊστορικών εξελίξεων της περιόδου εκείνης, είτε από τη θέση του πρωθυπουργού, είτε από τη θέση του αντιπάλου στις πολιτικές, διπλωματικές και στρατιωτικές αυθαιρεσίες των Ανακτόρων.

Οραματιστής, αλλά και επιδέξιος πολιτικός και διπλωμάτης, ο Βενιζέλος αξιοποίησε πολλές ευκαιρίες για να προωθήσει τα εθνικά συμφέροντα. Στους Βαλκανικούς Πολέμους (1912-1913) έδειξε απaráμιλλη διπλωματική δεξιοτεχνία, εξασφαλίζοντας για το έθνος όλες τις βόρειες επαρχίες του.

Με τις συνταγματικές μεταρρυθμίσεις ο Βενιζέλος έθεσε τα θεμέλια για τον εκσυγχρονισμό του κράτους και τη δημιουργία στρατεύματος ικανού να ανταποκριθεί στα αιτήματα των καιρών. Η απαρασάλευτη πεποίθησή του πως τα εθνικά συμφέροντα της χώρας απαιτούσαν την ένταξή της στο πλευρό των συμμάχων στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, είχε ως αποτέλεσμα, παρά τις έντονες αντιδράσεις του φιλογερμανού βασιλιά, τελικά η Ελλάδα να βρεθεί με τις νικήτριες δυνάμεις στο τέλος του πολέμου, γεγονός που την ευνόησε σημαντικά στον επαναπροσδιορισμό των συνόρων της. Όμως η περίοδος αυτή δεν υπήρξε μόνο πολιτική μεγάλων επιτευγμάτων. Κάποιες αποφάσεις του Βενιζέλου έδειξαν έλλειψη διορατικότητας σε βαθμό αδικαιολόγητο για έναν άνδρα της δικής του μεγαλοφυΐας.

Η ιστορία, σαν αδέκαστος κριτής που είναι, δεν μπορεί να παραβλέψει αυτές τις αβλεψίες του μεγάλου πολιτικού, που υπήρξαν αιτία ανείπωτων δεινών για το έθνος.

Ο Βενιζέλος Πρωθυπουργός

Όπως είδαμε την περασμένη εβδομάδα, ο «Στρατιωτικός Σύνδεσμος», που τον Αύγουστο του 1909 οργάνωσε το στρατιωτικό κίνημα στο Γουδί, ζήτησε από τον Ελευθέριο Βενιζέλο να δεχθεί τη θέση του πολιτικού συμβούλου.

Ο Βενιζέλος δέχθηκε την πρόσκληση, και έφτασε στην Αθήνα το Δεκέμβριο του 1909. Όταν του έγινε η πρόταση, αποποιήθηκε να σχηματίσει κυβέρνηση, γιατί δεν ήθελε να θεωρηθεί ότι ήταν υποχείριο των στρατιωτικών, παρά πρότεινε τη διάλυση του «Στρατιωτικού Συνδέσμου» και τη διενέργεια εκλογών προς ανάδειξη Αναθεωρητικής Βουλής, η οποία θα τροποποιούσε τα μη θεμελιώδη Άρθρα του Συντάγματος.

Οι προτάσεις του Βενιζέλου έγιναν αποδεκτές από τα Ανάκτορα, και οι εκλογές διενεργήθηκαν τον Αύγουστο του 1910. Ο Βενιζέλος εκλέχθηκε πρώτος βουλευτής Αττικοβοιωτίας. Τον Οκτώβριο του ίδιου έτους η Βουλή έδωσε στον Βενιζέλο ψήφο ανοχής, και όχι εμπιστοσύνης, για να σχηματίσει κυβέρνηση. Μη θεωρώντας την ψήφο της Βουλής επαρκή, ο Βενιζέλος παραιτήθηκε. Ακολούθησε διάλυση της Βουλής και η προκήρυξη νέων εκλογών για την 28^η Νοεμβρίου 1910.

Ο Βενιζέλος κέρδισε τις εκλογές με απόλυτη πλειοψηφία, παίρνοντας 307 από τις 362 έδρες. Το 1911 ψηφίστηκε νέο Σύνταγμα, με το οποίο ενισχύθηκαν και προστατεύτηκαν τα ατομικά δικαιώματα, θεσπίστηκε η μονιμότητα των δημοσίων υπαλλήλων, και καθιερώθηκε η δωρεάν υποχρεωτική στοιχειώδης εκπαίδευση. Σημαντική ήταν η επίδραση μιας ομάδας προοδευτικών πολιτικών, των «Κοινωνιολόγων», στις νομοθετικές διατάξεις που προώθησαν την αγροτική μεταρρύθμιση και τα εργατικά δικαιώματα.

Άνοιξε τον ασκό των ανακτορικών καταγίδων

Σε συνάντηση του Βενιζέλου με την ηγεσία του «Στρατιωτικού Συνδέσμου» το 1910, συζητήθηκε το θέμα της πολιτικής κρίσης που είχε δημιουργηθεί στην Ελλάδα από το κίνημα των στρατιωτικών. Η ηγεσία του Συνδέσμου ήταν της γνώμης να συζητηθεί το όλο πολιτειακό θέμα, και κατά

πόσο η βασιλεία εξυπηρετούσε τα εθνικά συμφέροντα. Ο ιστορικός Γ. Ασπρέας γράφει σχετικά:

«Εγένετο τότε απροκάλυπτος συζήτησις περί του Στέμματος, και κατά πόσον τούτο ώφειλε να εξωσθή ή περιορισθή, εν τη όψει της ανευθύνου διαχειρίσεως της εξωτερικής πολιτικής, ην ανεύθυνον δαχείρισιν ηνείχοντο παθητικώς οι εν κυβερνήσει πολιτικοί αρχηγοί.

Επειδή δε οι εν τω συμβουλίω αντιδυναστικοί υπερέβαλλον εις ανατρεπτικές γνώμας, ο Ελευθέριος Βενιζέλος υψώθη υπερασπιστής του Στέμματος, δηλώσας ότι συμφέρον της Ελλάδος και του Ελληνισμού ήτο όπως το Στέμμα παραμείνη άθικτον, διότι αποτελεί δένδρον εγκλιματισθέν, του οποίου αι πολυσχιδείς ρίζαι προς πάσας τας κατευθύνσεις παρείχον πολυτίμους δεσμούς και εθνικάς εγγυήσεις, και κατέληγεν εις το συμπέρασμα ότι το εθνικό συμφέρον επιβάλλει την ενίσχυσιν του Στέμματος.

Οι εν τω συμβουλίω αντιδυναστικοί έμειναν έκπληκτοι, ενεθαρρύνθησαν δε οι φυλοδυναστικοί και οι φίλοι της τάξεως». Πολιτική Ιστορία της Νεωτέρας Ελλάδος, τόμος Β΄, σελ. 133-134.

Και πράγματι, το πρώτο πράγμα που έκανε ο Βενιζέλος όταν αναδείχθηκε Πρωθυπουργός ήταν να ενισχύσει τη θέση του βασιλιά.

Το 1875 ο Πρωθυπουργός Χαρίλαος Τρικούπης, για να περιορίσει τις αυθαίρετες επεμβάσεις των Ανακτόρων στην πολιτική ζωή της Ελλάδας, εισήγαγε την αρχή της *δεδηλωμένης πλειοψηφίας*, σύμφωνα με την οποία ο βασιλιάς ήταν υποχρεωμένος να διορίζει πρωθυπουργό τον αρχηγό κόμματος με τους περισσότερους βουλευτές στη Βουλή. Μέχρι τότε ο βασιλιάς διόριζε και απέλυε τους πρωθυπουργούς κατά βούληση.

Το 1910 ο Βενιζέλος αποκατέστησε το δικαίωμα του βασιλιά να παρεμβαίνει στη λειτουργία της Βουλής και στην πολιτική της εκλεγμένης κυβέρνησης. Λίγα χρόνια αργότερα ο ίδιος ο Βενιζέλος, αλλά και το έθνος, θα πλήρωναν το τίμημα για την αποκατάσταση αυτού του αυθαίρετου δικαιώματος του Στέμματος.

Αυτό ήταν το πρώτο πολιτικό ολίσθημα του Ελευθέριου Βενιζέλου. Λίγα χρόνια αργότερα θα ακολουθούσαν και άλλα.

Έλλειψη κρίσης ή ένδειξη συντηρητισμού;

Ο Θάνος Βερέμης, Καθηγητής Πολιτικής Ιστορίας του Πανεπιστημίου Αθηνών, σε άρθρο του με τίτλο «Η πολιτική φιλοσοφία του Βενιζέλου», δίνει το παρακάτω απόσπασμα από τον πρώτο λόγο του Ελ. Βενιζέλου προς

τους Αθηναίους στην πλατεία του Συντάγματος στις 5 Σεπτεμβρίου 1910, στον οποίο εξέφρασε τις αντιλήψεις του για τον βασιλικό θεσμό:

Ισχυρότατον παράγοντα, όπως συνέχη την Πολιτείαν από πάσης παρεκτροπής, το Συνταγματικό Πολίτευμα τάσσει τον Βασιλέα.

Ιστάμενος ούτος επί της κορυφής της πολιτικής και κοινωνικής πυραμίδος, ανώτερος των συμβαλλομένων συμφερόντων της εκάστοτε στιγμής, έχων τα συμφέροντα τα καλώς εννοούμενα του Βασιλικού Οίκου εντελώς αλληλένδετα προς τα υψηλότερα και γενικώτερα συμφέροντα του Έθνους, περιβαλλόμενος διά του πολιτεύματος με τόσα προνόμια έχει μεν εις χείρας αυτού μεγάλην πάντοτε δύναμιν, όπως πράττει το αγαθόν, αλλά κολοσσιαίαν αυτόχρημα δύναμιν, όπως αποτρέπη το κακόν.

Σχολιάζοντας τις απόψεις αυτές του Βενιζέλου, ο Θ. Βερέμης γράφει:

Η αρχή της «δεδηλωμένης», όπως επιβεβαιώθηκε από τον λόγο του Γεωργίου Α΄ (συγγραφέας του οποίου ήταν ο Τρικούπης) στην εναρκτήρια συνεδρίαση της Βουλής, στις 11 Αυγούστου 1875, καθιέρωσε μια πρακτική που δεν αμφισβητήθηκε ως την εποχή του Βενιζέλου. Ο Βενιζέλος, το 1910, αποκατέστησε το πληγωμένο γόητρο του βασιλικού θεσμού και ανέδειξε το μονάρχη μέτοχο των πολιτικών αποφάσεων, αναγνωρίζοντας στο θρόνο το δικαίωμα να κρίνει την πολιτική των κυβερνήσεων. Επέστρεψε έτσι, ουσιαστικά, σε μια πρακτική διπολικής εξουσίας, εξαρτώντας την επιτυχία του συστήματος από την αρετή των προσώπων. Η επιλογή αυτή του Βενιζέλου είχε μεγάλο πολιτικό κόστος όταν το 1915 βρέθηκε αντιμέτωπος με έναν άλλο μονάρχη, που δεν ήταν αρκετά ευέλικτος και σώφρων όπως ο προκάτοχός του. (Ενθετο «Επτά Ημέρες», Καθημερινή, Αθήνα 24 Οκτωβρίου 1999).

Ο Βενιζέλος δεν σταμάτησε στην αποκατάσταση του δικαιώματος του βασιλιά να επεμβαίνει στη λειτουργία της Βουλής. Παρά την αξίωση του στρατιωτικού κινήματος και άλλων προοδευτικών δυνάμεων να απομακρυνθούν τα Ανάκτορα από τη διοίκηση του στρατού, ο Βενιζέλος ανέθεσε πάλι τη διοίκηση του στρατού στο διάδοχο Κωνσταντίνο.

Το βιβλίο «Ιστορία Νεότερη και Σύγχρονη» της Γ΄ Λυκείου (σελ. 28-29) σχολιάζει ως εξής την απόφαση αυτή του Βενιζέλου:

Η απόφαση αυτή θα έχει συνέπειες για τις μετέπειτα εξελίξεις στην πολιτική κατάσταση της χώρας, αφού ο Κωνσταντίνος θα γίνει πόλος συσπείρωσης μιας μερίδας αξιωματικών, οι οποίοι αναζητούσαν την πηγή της εξουσίας όχι στο πρόσωπο του υπεύθυνου και εκλεγμένου πρωθυπουργού της χώρας, αλλά στο πρόσωπο του Κωνσταντίνου.

Πέντε χρόνια αργότερα (1915), η διαφωνία μεταξύ Βενιζέλου και βασιλιά Κωνσταντίνου για τη στάση που θα κρατούσε η Ελλάδα στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο οδήγησε στον ολέθριο Εθνικό Διχασμό.

Όπως θα δούμε την ερχόμενη εβδομάδα, λίγα χρόνια αργότερα ο Εθνικός Διχασμός έμελλε να μετατραπεί σε αγεφύρωτο χάσμα μεταξύ του πρωθυπουργού και του βασιλιά, στην πιο κρίσιμη καμπή της σύγχρονης ιστορίας μας: κατά τη διάρκεια της Μικρασιατικής Εκστρατείας (1919-1922), με αποτέλεσμα τη Μικρασιατική Καταστροφή.

Το έθνος έμελλε να πληρώσει ακριβά μια ακριβία του Ελ. Βενιζέλου, ή στην καλύτερη περίπτωση, την επιθυμία του να φανεί αρεστός στο βασιλιά Γεώργιο Α΄, στο ξεκίνημα της πολιτικής του σταδιοδρομίας.

4/07/2002

ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ, 1912-1913

Τα μεγαλύτερα επιτεύγματα του Ελευθερίου Βενιζέλου

Η κατάσταση στη Βαλκανική Χερσόνησο στις αρχές της δεκαετίας του 1910 ήταν εκρηκτική. Οι εξαγγελίες για ισότητα, ισονομία και ελευθερία όλων των πολιτών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, που συνδέονταν με το Κίνημα των Νεοτούρκων, το οποίο ξεκίνησε από τη Θεσσαλονίκη το 1908, γρήγορα διαψεύστηκαν.

Οι διάφορες εθνότητες της Αυτοκρατορίας διαπίστωσαν πως ο πραγματικός στόχος των Νεοτούρκων ήταν ο βίαιος εκτουρκισμός των χριστιανικών μειονοτήτων, με το κλείσιμο των σχολείων, τις διώξεις και τους εκτοπισμούς. Η πολιτική αυτή προκάλεσε την αντίδραση των βαλκανικών χωρών, και τη σύναψη συμμαχιών μεταξύ τους. Παράλληλα με την πολιτική του εκτουρκισμού, παρατηρούνται και διεθνείς εξελίξεις, που συνέβαλαν στην αναβάθμιση του Ανατολικού Ζητήματος.

Η Γερμανία, η οποία αναζητούσε νέες αγορές για τα βιομηχανικά της προϊόντα, και πρόσβαση στις πρώτες ύλες της Μικράς Ασίας και στα πετρέλαια της Μέσης Ανατολής, είχε αρχίσει να αυξάνει την επιρροή της στην Οθωμανική Αυτοκρατορία και να επηρεάζει σημαντικά την πολιτική της προς τις εθνοτικές μειονότητες, ιδιαίτερα την ελληνική και την αρμενική.

Ένα μεγάλο μέρος της ευθύνης για τη γενοκτονία των Αρμενίων και τους διωγμούς και εκτοπίσεις των Ελλήνων, λίγο πριν από την έκρηξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, αλλά και κατά τη διάρκειά του, όταν η Τουρκία ήταν σύμμαχός της, το φέρνει η Γερμανία. Γερμανοί αξιωματικοί είχαν αναλάβει την εκπαίδευση και τον εξοπλισμό του τουρκικού στρατού. Από την πλευρά της, η τσαρική Ρωσία, προωθώντας το σχέδιο του πανσλαβισμού, διέυρνε την οικονομική και πολιτική της διεξόδου στη Βουλγαρία και στη Σερβία.

Ο γερμανικός επεκτατισμός από τη μια, και η ρωσική παρουσία στα Βαλκάνια από την άλλη, έκαναν την Αγγλία και τη Γαλλία να προχωρήσουν στη διευθέτηση των δικών τους διαφορών, και να ακολουθήσουν μια κοινή πολιτική, για διασφάλιση των δικών τους συμφερόντων.

Την ίδια εποχή και η Ιταλία έτρεφε αυτοκρατορικές φιλοδοξίες, για την πραγματοποίηση των οποίων είχε εμπλακεί σε πόλεμο με την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Πρωταρχικός στόχος της Ιταλίας ήταν η Λιβύη στη Βόρεια

Αφρική, και στη συνέχεια η κατάληψη των Δωδεκανήσων, τα οποία κατέλαβε το 1911.

Επίτευγμα του Βενιζέλου ο Α΄ Βαλκανικός Πόλεμος

Η εξασθένηση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας από τον πόλεμο με την Ιταλία, και η βήναυση καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των μειονοτήτων στην επικράτεια της, οδήγησαν τα χριστιανικά κράτη των Βαλκανίων Σερβία, Μαυροβούνιο, Βουλγαρία και Ελλάδα, σε συμμαχία εναντίον της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Η προνοητικότητα του Βενιζέλου να αναδιοργανώσει και εκσυγχρονίσει το στρατό και το ναυτικό με Γάλλους και Άγγλους εκπαιδευτές, να εξοπλίσει το στρατό με νέα όπλα, και να εφοδιάσει το ναυτικό με πολεμικά πλοία της τελευταίας τεχνολογίας, είχε καταστήσει την Ελλάδα μια αξιόλογη στρατιωτική δύναμη.

Όταν η Οθωμανική Αυτοκρατορία απέρριψε τα αιτήματα για τη διασφάλιση της αυτονομίας των εθνότητων των βαλκανικών περιοχών, οι βαλκανικοί σύμμαχοι Ελλάδα, Σερβία, Μαυροβούνιο και Βουλγαρία κήρυξαν τον πόλεμο κατά της Αυτοκρατορίας τον Οκτώβριο του 1912.

Μέσα σε λίγους μήνες ο ελληνικός στρατός απελευθέρωσε τη Δυτική και Κεντρική Μακεδονία και την Ήπειρο, φτάνοντας μέχρι το Αργυρόκαστρο και την Κορυτσά.

Το ελληνικό ναυτικό υποχρέωσε τον τουρκικό στόλο να κλειστεί στα Δαρδανέλλια, και απελευθέρωσε όλα τα νησιά του Αιγαίου, εκτός από τα Δωδεκάνησα, που το 1911 είχαν καταληφθεί από τους Ιταλούς στον ιταλοτουρκικό πόλεμο.

Το Μάρτιο του 1913 ο βασιλιάς Γεώργιος δολοφονήθηκε στη Θεσσαλονίκη από τον Αλέξανδρο Σχινά. Τα αίτια της δολοφονίας δεν είναι, ή δεν έγιναν, γνωστά. Υπάρχουν όμως υποψίες πως ο δολοφόνος ενήργησε με εντολές από τους Γερμανούς, οι οποίοι επιθυμούσαν την αντικατάσταση του Γεωργίου από το διάδοχο Κωνσταντίνο.

Ο Γεώργιος Α΄ ήταν ανεπιθύμητος στους Γερμανούς, γιατί ακολουθούσε αγγλόφιλη πολιτική, ενώ ο Κωνσταντίνος είχε σπουδάσει στη Γερμανία, και ήταν γνωστός για τα φιλογερμανικά του αισθήματα, ενώ η γυναίκα του Σοφία ήταν αδερφή του Γερμανού αυτοκράτορα Γουλιέλμου Β΄.

Η φάση αυτή του πολέμου, γνωστή ως Α΄ Βαλκανικός Πόλεμος, έληξε με την υπογραφή της Συνθήκης του Λονδίνου το Μάιο του 1913, σύμφωνα με την οποία ο χάρτης της Βαλκανικής Χερσονήσου άλλαξε ριζικά.

Ο Βαλκανικός Πόλεμος δεν έληξε με την ήττα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και τη Συνθήκη του Λονδίνου.

Η Βουλγαρία δεν μπορούσε να συμβιβασθεί με την ιδέα ότι η Δυτική και Κεντρική Μακεδονία ενσωματώθηκαν με την Ελλάδα, ενώ οι βόρειες περιοχές της περιήλθαν στην Σερβία. Το Μακεδονικό για τους Βουλγάρους ήταν για πολλές δεκαετίες κεντρικό εθνικό και πολιτικό ζήτημα.

Μετά τη Συνθήκη του Λονδίνου η Βουλγαρία ζητούσε τη Θράκη, την Ανατολική Μακεδονία, μαζί με τη Θεσσαλονίκη, και το Μοναστήρι.

Ο Βενιζέλος, γνωρίζοντας πως δεν υπήρχε ελπίδα συνεννόησης με τη Βουλγαρία στο θέμα των συνόρων, υπέγραψε στρατιωτική συμφωνία αμοιβαίας υποστήριξης με τη Σερβία, σε περίπτωση πολέμου με τη Βουλγαρία ή την Τουρκία. Συγχρόνως η Ελλάδα καθόρισε τα σύνορά της με τη Σερβία, με βάση τα απελευθερωμένα εδάφη.

Ο Β΄ Βαλκανικός Πόλεμος άρχισε τον Ιούνιο του 1913, όταν τα βουλγαρικά στρατεύματα επιτέθηκαν εναντίον των ελληνικών στη Νιγρίτα και των σερβικών στο Γευγελή.

Μετά από σφοδρότατες μάχες, οι ελληνικές δυνάμεις προχώρησαν μέχρι την Αλεξανδρούπολη, και ολοκλήρωσαν την απελευθέρωση της Ανατολικής Μακεδονίας και της Δυτικής Θράκης. Τον Ιούλιο του 1913 η Βουλγαρία υπέγραψε ανακωχή με την Ελλάδα.

Λίγο αργότερα κήρυξαν πόλεμο κατά της Βουλγαρίας η Ρουμανία και η Οθωμανική Αυτοκρατορία, η οποία ανακατέλαβε την Ανατολική Θράκη και την Ανδριανούπολη από τους Βουλγάρους, οι οποίοι είχαν πάρει τις περιοχές εκείνες στον Α΄ Βαλκανικό Πόλεμο.

Με τη Συνθήκη του Βουκουρεστίου (28 Ιουλίου 1913) επικυρώθηκαν οι νέες γεωγραφικές ανακατατάξεις, όπως αυτές διαμορφώθηκαν στο τέλος του Β΄ Βαλκανικού Πολέμου.

Στη Δυτική και Κεντρική Μακεδονία προστέθηκε και η Ανατολική. Η Δυτική Θράκη παρέμεινε προσωρινά υπό την επίβλεψη των συμμάχων.

Η Βόρειος Ήπειρος παραχωρήθηκε στην Αλβανία, η οποία το 1913 ανακηρύχθηκε ανεξάρτητο κράτος για πρώτη φορά στην ιστορία της.

Το Φεβρουάριο του 1914 η Βόρειος Ήπειρος ανακηρύχθηκε αυτόνομη, μετά από ένοπλη εξέγερση του ελληνικού πληθυσμού της, με Πρόεδρο τον Γεώργιο Χρηστάκη-Ζωγράφο. Αν και η αυτονομία της αναγνωρίστηκε από

τις Μεγάλες Δυνάμεις με το Πρωτόκολλο της Κέρκυρας το Μάιο του 1914, η έκρηξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, και η νέα κατάσταση που διαμορφώθηκε μετά τη λήξη του το 1918, έθεσαν τέρμα στον αγώνα της Βορείου Ηπείρου για αυτονομία ή ένωση με την υπόλοιπη Ήπειρο, και ως εκ τούτου ενσωμάτωση με την Ελλάδα.

Τα νησιά του Αιγαίου, καθώς και η Κρήτη, εκτός από τα Δωδεκάνησα, παραχωρήθηκαν στην Ελλάδα. Τα Επτάνησα είχαν ήδη ενσωματωθεί με την Ελλάδα το 1864. Η Δυτική Θράκη θα περίμενε μέχρι το 1918 να ενσωματωθεί με την Ελλάδα, και τα Δωδεκάνησα χρειάστηκε να περιμένουν μέχρι το 1947 για να ενταχθούν στον κορμό του ελληνικού κράτους.

Ο Βενιζέλος είδε τη δημιουργία ενός ισχυρού ελληνικού κράτους

Με τους Βαλκανικούς Πολέμους, μέσα σε έναν χρόνο η επιφάνεια του ελληνικού εδάφους διπλασιάστηκε, από 63.000 τετραγωνικά χιλιόμετρα σε 120.000 τετρ. χιλ. Το ίδιο και ο πληθυσμός, από 2.632.000 που ήταν έφτασε τα 4.718.000.

Σε ένα διάστημα μικρότερο από έναν χρόνο, ένα μεγάλο μέρος του Ελληνισμού που είχε μείνει αλύτρωτο μετά την Επανάσταση του 1821, επανεντάχθηκε στον κορμό του ελληνικού κράτους.

Μεγάλα αστικά κέντρα, όπως η Θεσσαλονίκη, τα Ιωάννινα, η Καβάλα, η Μυτιλήνη, η Χίος, το Ηράκλειο, με πλούσια πολιτιστική παράδοση και εύρωστη οικονομική δραστηριότητα, δημιούργησαν τις προοπτικές για την ανάκαμψη της εθνικής οικονομίας και ανανέωση του κοινωνικού ιστού της χώρας.

Με τη λήξη των Βαλκανικών Πολέμων είχαν δημιουργηθεί οι καλύτερες προϋποθέσεις για τη μελλοντική ανάπτυξη της Ελλάδας και την ανάδειξή της σε ένα ισχυρό κράτος στη Βαλκανική Χερσόνησο.

Η ομοψυχία που επέδειξε ο ελληνικός λαός, και η πολεμική ετοιμότητα των ενόπλων δυνάμεων, έφεραν τα ποθητά αποτελέσματα.

Χωρίς αμφιβολία, τα επιτεύγματα αυτά οφείλονταν στο διπλωματικό δαιμόνιο του Ελευθέριου Βενιζέλου, που την εποχή εκείνη ήταν η μεγαλύτερη πολιτική προσωπικότητα στα Βαλκάνια.

Επιπλέον, ο Βενιζέλος είχε δείξει ότι διέθετε τις ικανότητες να αξιοποιεί για τα συμφέροντα της χώρας τις διεθνείς συγκυρίες, καλλιεργώντας σχέσεις με τους ισχυρούς ηγέτες των Μεγάλων Δυνάμεων.

Το διπλωματικό ένστικτο του Βενιζέλου τον είχε πείσει πως τα εθνικά συμφέροντα απαιτούσαν τον προσανατολισμό της χώρας προς την Αγγλία και τη Γαλλία.

Η αντίθετη γνώμη του βασιλιά Κωνσταντίνου Α΄, ο οποίος ήταν πεπεισμένος πως η Ελλάδα έπρεπε να συμμαχήσει με τη Γερμανία, έμελλε στα επόμενα χρόνια να οδηγήσει τη χώρα στη μεγαλύτερη συμφορά της.

Σε αυτό συνέβαλαν, όπως θα δούμε, και κάποια πολιτικά σφάλματα του Βενιζέλου. Μεταξύ αυτών ήταν και τα προνόμια που παραχώρησε στα Ανάκτορα το 1910, τα οποία σύντομα θα γίνονταν η Νέμεση που θα τον κυνηγούσε, και μαζί με αυτόν και την Ελλάδα, στα επόμενα δέκα χρόνια.

Πάντως η περίοδος 1910-1913 υπήρξε η πλέον εποικοδομητική της πολιτικής ζωής του Ελευθέριου Βενιζέλου.

11/07/2002

BENIZELΟΣ ΚΑΙ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

Η πρώτη καταγίδα ξεσπάει

Σε προηγούμενο άρθρο ανέφερα πως ο Ελευθέριος Βενιζέλος, αμέσως μετά την ανάδειξή του σε Πρωθυπουργό το 1910, βιάστηκε, παρά τις συμβουλές των συνεργατών του, να αποκαταστήσει το δικαίωμα του Βασιλιά να επεμβαίνει στη λειτουργία της Βουλής, και να επιβάλλει την παραίτηση του εκλεγμένου Πρωθυπουργού, όταν δεν συμφωνούσε με την πολιτική του.

Επιπρόσθετα, ο Βενιζέλος αποκατέστησε το προνόμιο των πριγκίπων να ανακηρύσσονται αυτοδικαίως αρχηγοί των Ενόπλων Δυνάμεων της Ελλάδας, ακόμα και αν δεν ήταν τα αρμόδια πρόσωπα για μια τόσο σημαντική θέση.

Ο αρχηγός του Στρατιωτικού Συνδέσμου, Συνταγματάρχης Νικόλαος Ζορμπάς, είχε κάνει θερμή έκκληση στον Βενιζέλο να μην επαναφέρει τα μέλη της βασιλικής οικογένειας στη διοίκηση του στρατεύματος.

Η παράκληση αυτή, που δεν εισακούστηκε από τον Βενιζέλο, μεταφέρεται ως ακολούθως στα απομνημονεύματα του Θεόδωρου Πάγκαλου (τόμος Α΄, σελ. 139-140):

{...} Σας εξορκίζω, κύριε Πρόεδρε (απευθύνεται στον Ελευθέριο Βενιζέλο) να μη επιμένητε εις το ζήτημα των πριγκίπων και του Επιτελείου. Εάν τους επαναφέρετε θερμαίνετε εις τους κόλπους σας έχιδνας. Μόλις αναζωογονηθούν θα δαγκάσουν πρώτον υμάς, τον ζωοδότην και ευεργέτην των.

Εύχομαι να διαψευσθώ ίνα μη ευρίσκωμαι εν ζωή διά να ίδω τα θλιβερά αποτελέσματα, τα οποία η μακρά πείρα μου με κάνει να προβλέπω. Μην παραγνωρίζετε, κύριε Πρόεδρε, την μακράν πείραν 50 ετών την οποίαν αποκτήσαμεν, συζώντες με τους ανθρώπους αυτούς εν Ελλάδι.

Φοβούμαι μήπως μιαν ημέραν δαγκάσουν όχι μόνον υμάς, αλλά και τα ζωτικότερα συμφέροντα της χώρας αυτής. Εύχομαι ο Θεός να μας οδηγήση εις λύσιν προς το συμφέρον της Ελλάδος. (Ιστορία Νεότερη και Σύγχρονη, τεύχος Γ΄, Γ΄ Λυκείου, ΟΕΔΒ, Αθήνα 1994).

Οι προβλέψεις του Ν. Ζορμπά αποδείχθηκαν προφητικές πέντε χρόνια αργότερα, όταν το 1915 ο βασιλιάς Κωνσταντίνος υποχρέωσε τον Βενιζέλο να παραιτηθεί από τη θέση του Πρωθυπουργού, γιατί είχε υποδείξει την

ένταξη της Ελλάδας στο πλευρό των Αγγλογάλλων στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.

Ο Κωνσταντίνος, η γυναίκα του οποίου ήταν αδελφή του Γουλιέλμου Γ΄, αυτοκράτορα της Γερμανίας, ακολουθούσε φιλογερμανική πολιτική.

Η «έχιδνα» πράγματι δάγκωσε, όχι μόνο τον άνθρωπο που την έβαλε στον «κόλπο» του, δηλαδή τον Βενιζέλο, αλλά και τα «ζωτικότερα συμφέροντα της χώρας», όπως φοβήθηκε ο Ν. Ζορμπάς, καθώς θα δούμε στη συνέχεια.

Τα σύννεφα πυκνώνουν πάνω από την Ευρώπη

Όπως είδαμε την περασμένη εβδομάδα, με την απελευθέρωση της Ηπείρου και της Μακεδονίας, καθώς και την ένωση της Κρήτης και των άλλων νησιών του Αιγαίου, η Ελλάδα διπλασίασε την έκταση και τον πληθυσμό της.

Ο Ελευθέριος Βενιζέλος, ο οποίος από το 1910 ήταν Πρωθυπουργός της Ελλάδας, έλπιζε πως μετά τους Βαλκανικούς Πολέμους θα ακολουθούσε μια περίοδος ειρήνης, για να μπορέσει η Ελλάδα να ενσωματώσει τις νέες περιφέρειες και να ανασυντάξει τις δυνάμεις της. Δυστυχώς, οι εξελίξεις στον ευρωπαϊκό χώρο οδηγούσαν σε μια γενική πολεμική σύρραξη, η οποία συμπαρέσυρε και την Ελλάδα στην καταστρεπτική της πορεία.

Η Ευρώπη την εποχή εκείνη ήταν διαιρεμένη σε δύο εχθρικά στρατόπεδα, την Αντάντ (Αγγλία, Γαλλία και Ρωσία), και τις Κεντρικές Αυτοκρατορίες (Γερμανία και Αυστροουγγαρία). Κοντά σ' αυτές τις αντιμαχόμενες δυνάμεις υπήρχε και η Ιταλία, που ανησυχούσε βλέποντας στη Μεσόγειο, την οποία ονειρευόταν ως «τη θάλασσά της», να αναπτύσσεται ένα ισχυρό ελληνικό κράτος.

Μετά τον ιταλοτουρκικό πόλεμο και την κατάκτηση των Δωδεκανήσων το 1911, η Ιταλία εποφθαλιμούσε την Αλβανία και την Ήπειρο, για να δημιουργήσει μια γερή βάση στα Βαλκάνια. Για το λόγο αυτό το Δεκέμβριο του 1913 έπεισε τις άλλες Μεγάλες Δυνάμεις, όπως η Βόρειος Ήπειρος προσαρτηθεί στην Αλβανία με το Πρωτόκολλο της Φλωρεντίας. Η Αλβανία είχε ήδη περιέλθει υπό την οικονομική επιρροή της Ιταλίας.

Εκτός από τις βλέψεις της Ιταλίας, η Ελλάδα στα βορειοανατολικά της σύνορα είχε δύο εχθρικές χώρες, τη Βουλγαρία και την Τουρκία, που караδοκούσαν για την ευκαιρία να πάρουν πίσω τα εδάφη που η Ελλάδα απελευθέρωσε στους Βαλκανικούς Πολέμους του 1912-1913.

Έτσι είχαν τα πράγματα, όταν τον Ιούλιο του 1914 ξέσπασε ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος. Οι δύο μεγάλοι ευρωπαϊκοί συνασπισμοί, η Αντάντ (Αγγλία, Γαλλία και Ρωσία) και οι Κεντρικές Αυτοκρατορίες (Αυστροουγγαρία και Γερμανία) κατέβαλαν απεγνωσμένες προσπάθειες να ελκύσουν με το μέρος τους τις βαλκανικές χώρες.

Η Γερμανία έριξε το βάρος της στην εξασφάλιση συμμαχίας με τη Βουλγαρία και την Τουρκία. Γνώριζε πως ήταν δύσκολο να εξασφαλίσει τη συμμαχία της Ελλάδας, επειδή ήταν εκτεθειμένη στο πολεμικό ναυτικό της Αγγλίας, η οποία έλεγχε τη Μεσόγειο.

Ο βασιλιάς Κωνσταντίνος, ο οποίος έτρεφε έντονα φιλογερμανικά αισθήματα, πίστευε στη νίκη της Γερμανίας. Γνώριζε ότι η Ελλάδα δεν μπορούσε να μπει στον πόλεμο στο πλευρό των Κεντρικών Αυτοκρατοριών, λόγω της συνεχούς παρουσίας του αγγλικού στόλου στη Μεσόγειο. Γι' αυτό πίεζε τον Βενιζέλο να κρατήσει μια στάση ουδετερότητας, η οποία θα εξυπηρετούσε τα γερμανικά συμφέροντα.

Ο Βενιζέλος, από την πλευρά του, έχοντας ζυγίσει προσεκτικά τα υπέρ και τα κατά, κατέληξε στο συμπέρασμα πως το εθνικό συμφέρον επέβαλε την ευθυγράμμιση της Ελλάδας με την Αντάντ, ιδιαίτερα όταν το Νοέμβριο του 1914 η Τουρκία μπήκε στον πόλεμο στο πλευρό της Γερμανίας. Σύντομα το ίδιο έκανε και η Βουλγαρία.

Η Αγγλία πρότεινε στον Βενιζέλο να δεχθεί την παραχώρηση της Καβάλας στη Βουλγαρία, για να την αποτρέψει από τη σύναψη συμμαχίας με τις Κεντρικές Αυτοκρατορίες. Σαν αντάλλαγμα, η Αγγλία υποσχέθηκε στον Βενιζέλο σημαντικές εδαφικές παραχωρήσεις στα δυτικά παράλια της Μικράς Ασίας, στις οποίες το ελληνικό στοιχείο υπερτερούσε του τουρκικού.

Με επιστολή του προς το βασιλιά Κωνσταντίνο, ο Βενιζέλος του έκανε γνωστή την πρόταση της Αγγλίας, και τον παρότρυνε να την αποδεχθεί.

Στην επιστολή του ο Βενιζέλος μεταξύ άλλων έγραφε και τα ακόλουθα:
{...} Προ παντός οφείλομεν να αποσύρωμεν τας αντιρρήσεις ημών περί παραχωρήσεων εκ μέρους της Σερβίας προς την Βουλγαρίαν, έστω και αν αύται εκταθώσιν επί της δεξιάς όχθης του Αζιού. Αλλ' αν αι παραχωρήσεις αύται δεν ήρκουν όπως προσελκυσθή η Βουλγαρία προς σύμπραξιν μετά των παλαιών αυτής συμμάχων (εννοούσε την Αγγλία, Γαλλία και Ρωσία) ή τουλάχιστον προς τήρησιν ευμενούς ουδετερότητος, δεν θα edίσταζα, όσον οδυνηρά και αν είναι η εγχείρησις, να συμβουλευσω την θυσίαν της Καβάλας, όπως διασωθή ο εν Τουρκία Ελληνισμός και ασφαλισθή η δημιουργία μεγάλης

Ελλάδος, περιλαμβανούσης πάσας σχεδόν τας χώρας, εις τας οποίας ο Ελληνισμός έδρασε κατά την μακραίωνα αυτού ιστορία.

(Α΄ Υπόμνημα Ελευθερίου Βενιζέλου προς το βασιλιά Κωνσταντίνο, 11 Ιανουαρίου 1915).

Ο Κωνσταντίνος αρνήθηκε να συνταχθεί με τη γραμμή του Βενιζέλου, και τον υποχρέωσε να υποβάλει την παραίτησή του.

Τα κόμματα της αντιπολίτευσης εκμεταλλεύτηκαν επιδέξια την εισήγηση του Βενιζέλου να παραχωρηθεί η Καβάλα στη Βουλγαρία, πράγμα που δημιούργησε αλγεινή εντύπωση στο λαό.

Κάλλιο ένα και στο χέρι παρά πέντε και καρτέρει

Η πίστη του Βενιζέλου ότι η παραχώρηση της Καβάλας στη Βουλγαρία, έναντι υποσχέσεων από την Αγγλία για εδαφικά ανταλλάγματα στα παράλια της Μικράς Ασίας, εξυπηρετούσε τα εθνικά συμφέροντα, δημιουργεί πολλά ερωτηματικά για την πολιτική και στρατηγική του κρίση.

Η παραχώρηση της Καβάλας δεν θα έδινε στη Βουλγαρία μόνο πρόσβαση στο Αιγαίο Πέλαγος, αλλά θα δημιουργούσε τις προϋποθέσεις και για περαιτέρω διεκδικήσεις από την Ανατολική Μακεδονία και τη Δυτική Θράκη, αφού μεταξύ της Βουλγαρίας και της Καβάλας βρίσκονται οι νομοί Δράμας και Ξάνθης.

Η ετοιμότητα του Βενιζέλου να δώσει στη Βουλγαρία μια περιοχή που αποτελούσε μέρος της ελληνικής επικράτειας, με την αμυδρή ελπίδα για κάποιες αόριστες περιοχές στα παράλια της Τουρκίας, σίγουρα δεν αποτελεί ένδειξη διαπραγματευτικών ικανοτήτων. Σε διαπραγματεύσεις δεν δίνεις κάτι που έχεις, με την προσδοκία ότι ο συναλλασσόμενός σου (εδώ η Αγγλία), θα σου δώσει ως αντάλλαγμα κάτι που δεν του ανήκει (περιοχή της Τουρκίας), στο απώτερο μέλλον. Ο ελληνικός λαός έχει επινοήσει την κατάλληλη ρήση για τέτοιες περιπτώσεις: «Γουρούνι στο σακί, φτου μη βασκαθεί».

Οι αναφορές στην επιστολή του προς τον Κωνσταντίνο για τη διάσωση του Ελληνισμού της Τουρκίας είναι στην καλύτερη περίπτωση ασαφείς, και στη χειρότερη παραπλανητικές. Μιλάει για τη δημιουργία μιας μεγάλης Ελλάδας, που θα προσλάμβανε όλες τις περιοχές της Τουρκίας, στις οποίες έδρασε ο Ελληνισμός στη μακραίωνα ιστορία του.

Αυτή η προσδοκία του Βενιζέλου ήταν πάνω από ουτοπική. Ο Ελληνισμός από τα πανάρχαια χρόνια έδρασε σε όλο το μήκος των

τουρκικών παραλίων, που περιλαμβάνουν τα παράλια του Αιγαίου και του Εύξεινου Πόντου. Ποιες από τις περιοχές αυτές περίμενε ότι θα έδινε η Αγγλία ως αντάλλαγμα για την Καβάλα, και με ποια δικαιοδοσία;

Εκτός του ότι οι προσδοκίες του Βενιζέλου ήταν εξωπραγματικές, η εισήγησή του για την παραχώρηση της Καβάλας στη Βουλγαρία έδωσε την ευκαιρία στο βασιλιά Κωνσταντίνο να προβάλει τον εαυτόν του ως το θεματοφύλακα των εθνικών συμφερόντων της Ελλάδας.

Έναν χρόνο αργότερα η ενισχυμένη θέση του βασιλιά οδήγησε στον Εθνικό Διχασμό, όταν ο Βενιζέλος σχημάτισε δεύτερη κυβέρνηση στη Θεσσαλονίκη το 1916.

Αυτός ο Εθνικός Διχασμός υπήρξε το προοίμιο της μεγαλύτερης εθνικής συμφοράς στην ιστορία του έθνους μας, της Μικρασιατικής Καταστροφής.

18/07/2002

ΣΕ ΕΘΝΙΚΟ ΔΙΧΑΣΜΟ ΟΔΗΓΗΣΕ Η ΔΙΑΦΩΝΙΑ ΤΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΜΕ ΤΟΝ ΒΕΝΙΖΕΛΟ

Την περασμένη εβδομάδα είδαμε πώς ο βασιλιάς, εκμεταλλευόμενος το πολιτικό ολίσθημα του Ελευθέριου Βενιζέλου να εισηγηθεί την παραχώρηση της Καβάλας στη Βουλγαρία, τον υποχρέωσε να παραιτηθεί από την πρωθυπουργία το Μάρτιο του 1915.

Ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος μαινόταν σε ολόκληρη την Ευρώπη. Στη Βαλκανική Χερσόνησο η Τουρκία είχε ήδη προσχωρήσει στο συνασπισμό των Κεντρικών Αυτοκρατοριών (Γερμανία και Αυστροουγγαρία). Η Ελλάδα δεχόταν έντονες πιέσεις από τους Αγγλογάλλους να μπει στον πόλεμο στο πλευρό της Αντάντ (Αγγλία, Γαλλία, Ρωσία).

Η Γερμανία είχε πείσει το βασιλιά Κωνσταντίνο να κρατήσει ουδετερότητα, αφού η απειλή του αγγλικού ναυτικού δεν επέτρεπε την προσχώρηση της Ελλάδας στις Κεντρικές Αυτοκρατορίες. Την ίδια περίοδο οι Αγγλογάλλοι διαπραγματεύονταν τη συμμαχία της Ιταλίας, η οποία μέχρι τότε είχε μείνει ουδέτερη, υποσχόμενοι εδαφικές παραχωρήσεις στα παράλια της Μικράς Ασίας, δηλαδή της ίδιας περιοχής που είχαν υποσχεθεί στην Ελλάδα. Και να μην ξεχνάμε πως η Ιταλία ήδη κατείχε τα Δωδεκάνησα από το 1911.

Από την εποχή εκείνη οι μικρασιατικές βλέψεις της Ιταλίας θα την οδηγούσαν σε μια άκρως ανταγωνιστική πολιτική προς τα ελληνικά συμφέροντα, η οποία υπήρξε ένας από τους κύριους συντελεστές για τη Μικρασιατική Καταστροφή του 1922.

Ο Βενιζέλος επανεκλέγεται Πρωθυπουργός

Αυτή ήταν η κατάσταση το πρώτο τρίμηνο του 1915. Μετά την παραίτηση του Βενιζέλου, ο Κωνσταντίνος ανέθεσε στον Δημήτριο Γούναρη να σχηματίσει υπηρεσιακή κυβέρνηση μέχρι να γίνουν οι εκλογές, που είχαν προγραμματισθεί για τον Ιούνιο. Ο Γούναρης ήταν ο κυριότερος εκπρόσωπος της αντιβενιζελικής παράταξης.

Οι εκλογές του Ιουνίου 1915 έδωσαν στην παράταξη του Βενιζέλου ισχυρή πλειοψηφία. Από την εποχή εκείνη άρχισε μια άγρια πάλη ανάμεσα στους «βενιζελικούς» και στους «βασιλόφρονες», που έμελλε να συνεχισθεί

και στα επόμενα χρόνια, και να οδηγήσει τη χώρα στον Εθνικό Διχασμό, και στη συνέχεια στη Μικρασιατική Καταστροφή.

Όταν ο Βενιζέλος σχημάτισε κυβέρνηση, βρέθηκε αντιμέτωπος με την εχθρική προς αυτόν στάση όχι μόνο των Ανακτόρων, αλλά και του Επιτελείου Στρατού και της δημόσιας διοίκησης.

Η Βουλγαρία, έχοντας αποφασίσει τη σύναψη συμμαχίας με τη Γερμανία, ήταν έτοιμη να επιτεθεί εναντίον της Σερβίας. Εν όψει της συμφωνίας για αμοιβαία υποστήριξη μεταξύ της Ελλάδας και της Σερβίας, ο Βενιζέλος κήρυξε γενική επιστράτευση. Ας σημειωθεί ότι ο Βενιζέλος είχε ενημερώσει σχετικά τη Βουλή, η οποία του έδωσε ψήφο εμπιστοσύνης για την ακολουθούμενη πολιτική.

Ο βασιλιάς, αρνούμενος να υπογράψει το σχετικό διάταγμα, υποχρέωσε τον Βενιζέλο σε παραίτηση τον Οκτώβριο του 1915, τη δεύτερη σε λίγους μήνες του νόμιμα εκλεγμένου, και με μεγάλη πλειοψηφία, πρωθυπουργού της χώρας.

Οι δύο Κωνσταντίνοι, Α΄ και Β΄ - Βίοι παράλληλοι

Σίγουρα ο Βενιζέλος θα είχε λόγους να μετανιώνει για τα προνόμια που είχε δώσει στα Ανάκτορα με το Σύνταγμα του 1911. Αυτή όμως ήταν μόνο η κορυφή του παγόβουνου που θα μοίραζε στα δύο το σκάφος του ελληνικού κράτους, και θα προξενούσε τη Μικρασιατική Καταστροφή.

Τα λόγια του Συνταγματάρχη Ν. Ζορμπά, που εκλιπαρούσε τον Βενιζέλο να μην αποκαταστήσει τα παλιά προνόμια των Ανακτόρων, γιατί οι «έχιδνες» θα έκαναν εκείνο που κάνουν όλα τα φίδια, πρέπει να σφυροκοπούσαν τα αυτιά του τον Οκτώβριο του 1915:

Φοβούμαι μήπως μίαν ημέραν δαγκάσουν όχι μόνον υμάς, αλλά και τα ζωτικότερα συμφέροντα της χώρας αυτής. Εύχομαι ο Θεός να μας οδηγήσει εις λύσιν προς το συμφέρον της Ελλάδος.

Πριν παρακολουθήσουμε τις τραγικές για τη χώρα εξελίξεις, ας ανακαλέσουμε στη μνήμη πώς και ο Κωνσταντίνος Β΄ οδήγησε τον Ελληνισμό σε μια από τις χειρότερες τραγωδίες του, με τις αποκάλυπτες παρεμβάσεις του στην πολιτική ζωή της χώρας, μισό αιώνα αργότερα.

Ο Κωνσταντίνος ο Β΄, ακολουθώντας την πολιτική του πατέρα του Παύλου, η οποία απέβλεπε στον έλεγχο όλων των τομέων της εξουσίας (των Ενόπλων Δυνάμεων, της Αστυνομίας και της Διοίκησης), τον Ιούλιο του 1965 προκάλεσε την παραίτηση του πρωθυπουργού Γεωργίου Παπανδρέου,

αρνούμενος να υπογράψει το διάταγμα για την απομάκρυνση του υπουργού Άμυνας, Πέτρου Γαρουφαλιά, που δυσχέραινε το έργο της κυβέρνησης.

Στη συνέχεια ο Κωνσταντίνος παραγκώνισε τα πολιτικά κόμματα, και οι βασιλικές κυβερνήσεις, που διόριζε επί δύο χρόνια, καταρράκωσαν κυριολεκτικά κάθε έννοια δημοκρατικών θεσμών. Η κατάσταση εκείνη έδωσε στους Συνταγματάρχες το πρόσχημα για τη στρατιωτική δικτατορία της 21^{ης} Απριλίου 1967.

Οι συνέπειες, με αποκορύφωμα την τουρκική εισβολή στην Κύπρο το 1974 και κατοχή του 38% της Μεγαλονήσου, εξακολουθούν να αποτελούν το μεγαλύτερο εθνικό πρόβλημα του σύγχρονου Ελληνισμού. Βίοι παράλληλοι, λοιπόν, οι δύο Κωνσταντίνοι, και πρόξενoi δύο από τις μεγαλύτερες συμφορές του σύγχρονου ελληνικού έθνους.

Ο Κωνσταντίνος παραδίνει την Ανατολική Μακεδονία στη Βουλγαρία

Παράλληλα με την αποπομπή του Βενιζέλου από την πρωθυπουργία, στρατεύματα των Αγγλογάλλων αποβιβάστηκαν στη Θεσσαλονίκη, για να βοηθήσουν τη Σερβία στον πόλεμο που της κήρυξε η Βουλγαρία.

Η παρουσία των Αγγλογάλλων στη Μακεδονία επρόκειτο να δημιουργήσει μια νέα δυναμική στις σχέσεις της Ελλάδας με τις δύο αντιμαχόμενες δυνάμεις, την Αντάντ και τις Κεντρικές Αυτοκρατορίες.

Μετά την παραίτηση του Βενιζέλου, ο βασιλιάς ανέθεσε στον Αλέξανδρο Ζαΐμη να σχηματίσει κυβέρνηση. Ο Ζαΐμης απέρριψε επίσημη πρόταση των Αγγλογάλλων για παραχώρηση της Κύπρου στην Ελλάδα, ως αντάλλαγμα για τη συμμαχία της με την Αντάντ.

Για το λόγο αυτό η κυβέρνηση του Ζαΐμη ανατράπηκε από τη βενιζελική πλειοψηφία της Βουλής. Ο βασιλιάς ανέθεσε στον Στέφανο Σκουλούδη να σχηματίσει νέα κυβέρνηση. Ο Σκουλούδης διέλυσε τη Βουλή και κυβερνούσε δικτατορικά, ακολουθώντας τη γραμμή του Κωνσταντίνου.

Μετά την ήττα της Σερβίας από τη Βουλγαρία και την Αυστροουγγαρία το Δεκέμβριο του 1915, οι Αγγλογάλλοι, που ήδη είχαν αποβιβάσει στρατεύματα στη Θεσσαλονίκη, κατέλαβαν την Κέρκυρα, τη Λήμνο, τη Λέσβο και τη Μήλο χωρίς τη συγκατάθεση της ελληνικής κυβέρνησης.

Το 1916 υπήρξε σημαδιακό για τις μελλοντικές εξελίξεις. Την άνοιξη του ίδιου έτους ο γερμανικός και βουλγαρικός στρατός διενεργούσε επιχειρήσεις για την κατάληψη στρατηγικών θέσεων κατά μήκος της ελληνοβουλγαρικής

μεθορίου, μεταξύ των οποίων ήταν και το μεγάλο οχυρό Ρούπελ, το οποίο πρόβαλε σθεναρή αντίσταση. Προς έκπληξη όλων, στις 26 Μαΐου η φρουρά του οχυρού έλαβε εντολή από την Αθήνα να το εκκενώσει.

Ο βασιλιάς Κωνσταντίνος και ο διορισμένος από τον ίδιο πρωθυπουργός Σ. Σκουλούδης, φέρνουν ακέραια την ευθύνη για την ανεξίτητη αυτή πράξη.

Οι Αγγλογάλλοι έδρασαν αστραπιαία μετά την παράδοση στους Γερμανοβουλγάρους του οχυρού Ρούπελ. Πρώτα κατέλαβαν τη Θάσο, και στη συνέχεια ζήτησαν την αποστράτευση της Ελλάδας, φοβούμενοι τη συμμαχία της με τη Γερμανία. Επίσης απαίτησαν την επάνοδο στον κοινοβουλευτισμό, και την παραίτηση της δικτατορικής κυβέρνησης του Σ. Σκουλούδη.

Τον Ιούνιο του 1916 οι Βούλγαροι εισέβαλαν στην Ανατολική Μακεδονία, και άρχισαν να εκδιώκουν τον ελληνικό πληθυσμό. Οι ελληνικές στρατιωτικές αρχές έλαβαν σαφείς εντολές από την Αθήνα να αποφύγουν τις προστριβές με τα βουλγαρικά και γερμανικά στρατεύματα.

Το Σεπτέμβριο του 1916 ολόκληρο το Δ΄ Σώμα στρατού που έδρευε στην Καβάλα παραδόθηκε στους Γερμανούς, και μεταφέρθηκε στη Γερμανία. Στις 12 Σεπτεμβρίου η Καβάλα παραδόθηκε στους Βούλγαρους χωρίς αντίσταση.

Εδώ παρατηρείται το ακόλουθο παράδοξο, για να μην πω παράλογο. Το Μάρτιο του 1915 ο βασιλιάς Κωνσταντίνος ανάγκασε τον Βενιζέλο να παραιτηθεί, επειδή είχε προτείνει την παραχώρηση της Καβάλας στη Βουλγαρία, για να την παροτρύνει να πάρει το μέρος των Αγγλογάλλων.

Έναν χρόνο αργότερα, ο ίδιος ο βασιλιάς παρέδωσε το οχυρό Ρούπελ στους Γερμανοβουλγάρους, το Δ΄ Σώμα στρατού στους Γερμανούς, δεν έκανε απολύτως τίποτε να εμποδίσει τους Βούλγαρους που καταδίωκαν τον ελληνικό πληθυσμό, και το χειρότερο, τους επέτρεψε να καταλάβουν την Καβάλα αμαχητί!

Η Ελλάδα στο χείλος του γκρεμού

Παράλληλα με αυτές τις εξελίξεις, η Ιταλία, η οποία μπήκε στον πόλεμο στο πλευρό της Αντάντ, κατέλαβε την Αλβανία και τη Βόρειο Ήπειρο.

Εν όψει αυτών των εξελίξεων στη Θεσσαλονίκη εκδηλώθηκε κίνημα Εθνικής Άμυνας από φιλοβενιζελικούς αξιωματικούς τον Αύγουστο του 1916. Αμέσως μετά το κίνημα ο Βενιζέλος εγκατέλειψε την Αθήνα και πήγε στα Χανιά, όπου σχημάτισε Προσωρινή Κυβέρνηση. Από τα Χανιά η Προσωρινή Κυβέρνηση μετέβη στη Θεσσαλονίκη, η οποία βρισκόταν υπό

τον έλεγχο των Αγγλογάλλων. Πρώτο μέλημα της Προσωρινής Κυβέρνησης του Βενιζέλου ήταν η οργάνωση των Ενόπλων Δυνάμεων, η ένταξή τους στο πλευρό των Αγγλογάλλων, και η συμμετοχή τους στο Μακεδονικό μέτωπο εναντίον των Γερμανοβουλγάρων.

Ο Ναύαρχος Παύλος Κουντουριώτης και ο Στρατηγός Παναγιώτης Δαγκλής ανέλαβαν την αρχηγία των Ενόπλων Δυνάμεων.

Ο Εθνικός Διχασμός ήταν πλέον γεγονός. Στα μέσα του 1916 η Ελλάδα περνούσε τις πιο κρίσιμες στιγμές της από τη σύσταση του ανεξάρτητου ελληνικού κράτους το 1832. Η Αθήνα, που αντιπροσώπευε την «παλαιά Ελλάδα», βρέθηκε αντιμέτωπη με τη Θεσσαλονίκη, που αντιπροσώπευε τη «νέα Ελλάδα» των βόρειων επαρχιών.

Αμοιβαίο μίσος χώριζε τις δύο περιφέρειες. Οι «βενιζελικοί» διώκονταν στο Νότο και οι «βασιλόφρονες» στο Βορρά. Χάος και αναρχία επικρατούσαν σε όλη την επικράτεια.

Στα μέσα του 1916 η έκβαση του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου ήταν αβέβαιη. Εξίσου αβέβαιο ήταν και το μέλλον της Ελλάδας, που κινδύνευε να χάσει τα εδάφη που είχε κερδίσει στους Βαλκανικούς Πολέμους του 1912-1913.

25/07/2002

Η ΠΡΩΤΗ ΕΚΔΙΩΞΗ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΙΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Α΄

Όταν το Μακεδονικό μέτωπο του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου βρισκόταν στην πιο κρίσιμη φάση του, η Ελλάδα ξαφνικά βρέθηκε με δύο κυβερνήσεις, μια στην Αθήνα, με πρωθυπουργό που διοριζόταν από το βασιλιά Κωνσταντίνο, και μια στη Θεσσαλονίκη, αποτέλεσμα του κινήματος φιλοβενιζελικών αξιωματικών τον Αύγουστο του 1916, με πρωθυπουργό τον Ελευθέριο Βενιζέλο.

Η Ελλάδα έμοιαζε σαν να είχε διχαστεί σε δύο κράτη, στο κράτος της «παλαιάς» Ελλάδας (Πελοπόννησος, Στερεά Ελλάδα και Θεσσαλία), και της «νέας» Ελλάδας που απελευθερώθηκε κατά τους Βαλκανικούς Πολέμους (Κρήτη, κάποια νησιά του Αιγαίου, Ήπειρος και Μακεδονία).

Το κακό δεν περιορίστηκε στην ύπαρξη των δύο κυβερνήσεων. Ο λαός χωρίστηκε σε δύο παρατάξεις, στους «βασιλόφρονες» και στους «βενιζελικούς». Το χάσμα μεταξύ των δύο παρατάξεων ήταν αγεφύρωτο και το μίσος αβυσσαλέο.

Σε αποκλεισμό η Κυβέρνηση της Αθήνας

Η έκρυθμη κατάσταση που επικρατούσε στην Ελλάδα κατά τη διάρκεια του Εθνικού Διχασμού οδήγησε στην περαιτέρω σκλήρυνση των Αγγλογάλλων έναντι της κυβέρνησης της Αθήνας.

Οι Αγγλογάλλοι, φοβούμενοι την επίθεση κατά των στρατευμάτων τους που βρίσκονταν στη Μακεδονία, απαίτησαν την εκκένωση της Θεσσαλίας από τον ελληνικό στρατό, καθώς και την παράδοση των αντιτορπιλικών και του λιμανιού του Πειραιά.

Εν όψει της άρνησης του Κωνσταντίνου να συμμορφωθεί με τις απαιτήσεις των Αγγλογάλλων, το Νοέμβριο του 1916 μονάδες του γαλλικού στόλου κατέλαβαν το λιμάνι του Πειραιά, ενώ στρατιωτικό άγημα κινήθηκε προς την Αθήνα. Όταν οι στρατιωτικές δυνάμεις του Κωνσταντίνου αντιπαρέταξαν ένοπλη αντίσταση, ο γαλλικός στόλος σε αντίποινα βομβάρδισε από το Φάληρο τα Ανάκτορα.

Τελικά, οι Αγγλογάλλοι επέβαλαν αυστηρό αποκλεισμό στην παλαιά Ελλάδα, και υποχρέωσαν την αποχώρηση των ελληνικών στρατευμάτων στην Πελοπόννησο. Τον Ιούνιο του 1917 αποφάσισαν να εκδιώξουν από την Ελλάδα τον Κωνσταντίνο, και να τον αντικαταστήσουν με το δευτερότοκο γιο του Αλέξανδρο, πράγμα που έπραξαν.

Ο Βενιζέλος σχηματίζει Εθνική Κυβέρνηση

Αμέσως μετά την απομάκρυνση του Κωνσταντίνου ο Βενιζέλος επέστρεψε στην Αθήνα, σχημάτισε νέα κυβέρνηση και επανέφερε τη Βουλή που είχε διαλύσει ο Κωνσταντίνος το Σεπτέμβριο του 1915. Πρώτη πράξη της νέας κυβέρνησης ήταν η κήρυξη πολέμου κατά της Γερμανίας και της Βουλγαρίας.

Μετά από γενική επιστράτευση, η κυβέρνηση σχημάτισε στρατό 300.000 ανδρών, το μεγαλύτερο μέρος του οποίου εντάχθηκε στο στράτευμα των Αγγλογάλλων, που πολεμούσε τους Γερμανοβουλγάρους στη Μακεδονία.

Η συμβολή του ελληνικού στρατού στις επιχειρήσεις του 1918 στο μέτωπο της Μακεδονίας υπήρξε σημαντική. Μετά την ήττα της στο Σκρα από τις ελληνικές δυνάμεις, η Βουλγαρία υπέγραψε ανακωχή το Σεπτέμβριο του 1918.

Έναν μήνα αργότερα και η Τουρκία, που και αυτή ήταν σύμμαχος της Γερμανίας, αναγκάστηκε να συνθηκολογήσει, θέτοντας τέρμα στο μέτωπο της Βαλκανικής Χερσονήσου.

Ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος έληξε το Νοέμβριο του 1918, με τη συνθηκολόγηση της Γερμανίας μετά από την ήττα της από τις συμμαχικές δυνάμεις. Ο αγγλογαλλικός στρατός κατέλαβε την Κωνσταντινούπολη.

Στην Πόλη μπήκε και ένα άγημα του ελληνικού στρατού, ενώ το θωρηκτό «Αβέρωφ» αγκυροβόλησε στο Βόσπορο. Το όνειρο της Μεγάλης Ιδέας άρχισε να φαντάζει σαν πραγματικότητα.

Η πολιτική του Βενιζέλου δικαιώνεται

Σε αυτήν τη φάση ο Βενιζέλος είχε κάθε λόγο να αισθάνεται δικαιωμένος για τη στάση που κράτησε από την αρχή του πολέμου, και για την απόφασή του να σχηματίσει δεύτερη κυβέρνηση στη Θεσσαλονίκη, η οποία είχε κερδίσει την εύνοια των Αγγλογάλλων. Όταν θα άρχιζαν οι εδαφικές διεκδικήσεις από τη Βουλγαρία και την Τουρκία, η Ελλάδα, σαν χώρα που βρέθηκε στο πλευρό των συμμάχων στα δύο τελευταία χρόνια του πολέμου, θα είχε αξιώσεις για ανάλογη αμοιβή.

Αντιθέτως, Ο Κωνσταντίνος αποδείχθηκε λαθεμένος στην εκτίμησή του ότι η Γερμανία θα κέρδιζε τον πόλεμο. Η έξωσή του από την Ελλάδα ήταν το τίμημα για τα προβλήματα που είχε προξενήσει στη χώρα μέχρι το 1917. Δυστυχώς για τον Ελληνισμό, το κακό δεν επρόκειτο να σταματήσει εκεί.

Στις αρχές της δεκαετίας του 1920 ο Κωνσταντίνος θα προξενούσε ακόμη μεγαλύτερα δεινά στο ταλαιπώρο έθνος. Μόνο που τότε η μοίρα των δύο μεγάλων αντιπάλων, του Βενιζέλου και του Κωνσταντίνου, θα ακολουθούσε αντίστροφη πορεία από εκείνη που πήρε το 1917. Ο Κωνσταντίνος θα επέστρεφε θριαμβευτικά από την εξορία του το Δεκέμβριο του 1920, ένα μήνα μετά την εκλογική ήττα του Βενιζέλου, και την αυτοεξορία του στο Παρίσι.

Πριν μιλήσουμε για τις περιοχές που η Ελλάδα κέρδισε από τη Βουλγαρία και την Τουρκία μετά τη λήξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, θεώρησα καλό να στρέψουμε για λίγο την προσοχή μας σε μια πτυχή του πολέμου για την οποία δεν γίνεται συχνά λόγος.

Όταν αναφερόμαστε στους Έλληνες πρόσφυγες, η σκέψη μας αυτόματα πηγαίνει στους πάνω από ένα εκατομμύριο Έλληνες της Ανατολικής Θράκης, της Μικράς Ασίας και του Πόντου που κατέκλυσαν την Ελλάδα μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή του 1922.

Και όμως, κατά τη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου (1914-1918), γύρω στις 800.000 ομογενών εκδιώχτηκαν από τις πατρογονικές τους εστίες στη Βουλγαρία, στην Ανατολική Θράκη και στην Τουρκία, και κατέφυγαν στην Ελλάδα ως πρόσφυγες.

Παρά τις οικονομικές δυσχέρειες που αντιμετώπιζε την περίοδο εκείνη, και την πολιτική κρίση που είχε προκαλέσει η διαμάχη μεταξύ του Κωνσταντίνου και του Βενιζέλου, η Ελλάδα κατέβαλε κάθε δυνατή προσπάθεια να συμπαρασταθεί στα διωγμένα παιδιά της που ζητούσαν την προστασία της.

Οι πρώτοι πρόσφυγες που κατέφυγαν στην Ελλάδα το 1906 προέρχονταν από την Ανατολική Ρωμυλία, περιοχή της Βουλγαρίας με αμιγή ελληνικό πληθυσμό από τα πανάρχαια χρόνια.

Οι διώξεις του ελληνικού πληθυσμού της Ανατολικής Ρωμυλίας άρχισαν από το 1885, όταν η Βουλγαρία βίαια την ενσωμάτωσε στο κράτος της. Οι διώξεις κορυφώθηκαν κατά τη διάρκεια του Μακεδονικού Αγώνα (1904-1908), με αποτέλεσμα δεκάδες χιλιάδες Ελλήνων κατοίκων της Ανατολικής Ρωμυλίας να ζητήσουν καταφύγιο στην Ελλάδα.

Πριν τους Βαλκανικούς Πολέμους (1912-1913) μεγάλος αριθμός από τη Δυτική και την Ανατολική Θράκη κατέφυγαν στην Ελλάδα για να αποφύγουν τους διωγμούς των Βουλγάρων.

Μετά τους Βαλκανικούς Πολέμους, Έλληνες από τη Δυτική Θράκη, η οποία είχε μείνει έξω από τα ελληνικά σύνορα, καθώς και από τις

περιφέρειες του Μοναστηρίου, Γευγελή και Δοϊράνης, που είχαν περιέλθει στη Σερβία, ζήτησαν εγκατάσταση στην Ελλάδα.

Τα μεγαλύτερα κύματα των προσφύγων προήλθαν από περιοχές της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας (Ανατολική Θράκη, Δυτική Μικρά Ασία και Πόντο), στους πρώτους μήνες του 1914, όταν οι Τούρκοι άρχισαν να εκτελούν το σχέδιο του εκτουρκισμού ή του βίαιου διωγμού της ελληνικής και αρμενικής μειονότητας. Στο σχέδιο αυτό η Οθωμανική Αυτοκρατορία είχε τη βοήθεια και καθοδήγηση της Γερμανίας, η οποία ζητούσε πρόσβαση στα πετρέλαια της Μέσης Ανατολής.

Οι κάτοικοι ολόκληρων χωριών, ή και ευρύτερων περιοχών, μετατοπίζονταν αναγκαστικά από τα παράλια προς το εσωτερικό της Μικράς Ασίας, όπου τους περίμενε ο αργός θάνατος της πείνας και των δεινοπαθημάτων στα περιβόητα Τάγματα Εργασίας. Για να αποφύγουν τη σκληρή αυτή μοίρα, χιλιάδες Έλληνες κατέφυγαν στα ελληνικά νησιά, κυρίως στη Λέσβο, στη Χίο και στη Σάμο, και από εκεί στην ηπειρωτική Ελλάδα.

Μετά την επανάσταση των Μπολσεβίκων της Ρωσίας τον Οκτώβριο του 1917 κατ' αρχήν, και στη συνέχεια την κατάληψη νότιων ρωσικών επαρχιών από την Τουρκία, χιλιάδες Ποντίων που ζούσαν στα μέρη εκείνα, για λόγους ασφάλειας εγκατέλειψαν τα σπίτια τους, και κατέφυγαν ως πρόσφυγες στην Ελλάδα. Γύρω στις 800.000 υπολογίζονται οι πρόσφυγες που κατέφυγαν στην Ελλάδα από ελληνικές κοινότητες σε άλλες χώρες, και από την πρώτη φάση των διωγμών στην Οθωμανική Αυτοκρατορία (1914-1918).

Μετά τη λήξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου (Νοέμβριος 1918), πολλοί από τους πρόσφυγες επέστρεψαν στις εστίες τους, ιδιαίτερα στην Ανατολική Θράκη και στη Μικρά Ασία. Βέβαια τότε δεν γνώριζαν πως μια άλλη λαίλαπα που έμελλε να σαρώσει το Μικρασιατικό και τον Ποντιακό Ελληνισμό το 1922, θα τους ξερίζωνε, οριστικά αυτήν τη φορά, από τις πατρογονικές τους εστίες.

Ο Ελληνισμός που έζησε και μεγαλούργησε στην Ανατολική Θράκη, στον Πόντο, στην Καππαδοκία και στην Ιωνία για κοντά τρεις χιλιάδες χρόνια, ξεριζώθηκε βίαια και απάνθρωπα μέσα σε λίγα χρόνια. Αρεσκόμαστε να επιρρίπτουμε τις ευθύνες αυτού του ξεριζώματος στη βάρβαρη συμπεριφορά γειτονικών χωρών της Ελλάδας, και στη δόλια στάση των συμμάχων, οι οποίοι μόνο τα δικά τους συμφέροντα προωθούσαν.

Αυτή όμως είναι μόνο μερική εξήγηση της εθνικής εκείνης συμφοράς. Ένα μεγάλο μέρος της ευθύνης πρέπει να το αναζητήσουμε στα ολέθρια

σφάλματα, και στην έλλειψη διορατικότητας, της ελληνικής πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας, καθώς και των ανακτόρων, κατά την περίοδο εκείνη.

1/08/2002

Η ΜΕΓΑΛΗ ΕΛΛΑΔΑ ΤΟΥ 1920 Το όνειρο που το 1922 μετατράπηκε σε εφιάλτη

Τον Ιούνιο του 1917 τέθηκε τέρμα στον Εθνικό Διχασμό, όταν οι Αγγλογάλλοι υποχρέωσαν το βασιλιά Κωνσταντίνο να απομακρυνθεί από την Ελλάδα, λόγω της φιλογερμανικής πολιτικής του. Ο θεσμός της βασιλείας διατηρήθηκε, και στο θρόνο ανήλθε ο Αλέξανδρος, δευτερότοκος γιος του Κωνσταντίνου.

Ο Ελευθέριος Βενιζέλος, ο οποίος από τον Αύγουστο του 1916 ήταν πρωθυπουργός της κυβέρνησης της Θεσσαλονίκης, επέστρεψε στην Αθήνα, και τον Ιούνιο του 1917 σχημάτισε εθνική κυβέρνηση. Αντί για εκλογές, ο Βενιζέλος συγκάλεσε τη Βουλή του 1915, την οποία είχε διαλύσει ο Κωνσταντίνος.

Αμέσως ολόκληρη η Ελλάδα τάχθηκε στο πλευρό των Αγγλογάλλων, και ο ελληνικός στρατός διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στις νικηφόρες επιχειρήσεις εναντίον των Γερμανοβουλγάρων στο μέτωπο της Μακεδονίας.

Λίγο πριν από τη λήξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου το Νοέμβριο του 1918, πρώτα η Βουλγαρία και μετά η Τουρκία, σύμμαχοι της Γερμανίας στον πόλεμο, υποχρεώθηκαν να συνθηκολογήσουν.

Η Ρωσική Επανάσταση άλλαξε το ρου της ελληνικής ιστορίας

Μέχρι τον Οκτώβριο του 1917 η Ρωσία ήταν σύμμαχος της Αγγλίας και της Γαλλίας στον πόλεμο εναντίον της Γερμανίας και της Αυστροουγγαρίας.

Το 1916 τα ρωσικά στρατεύματα μπήκαν στις βορειοανατολικές περιοχές της Τουρκίας, κατέλαβαν ένα μεγάλο μέρος του Πόντου, και εγκαταστάθηκαν στην Τραπεζούντα, τη μεγαλύτερη πόλη του Πόντου, στα παράλια της Μαύρης Θάλασσας.

Την περίοδο εκείνη ο ελληνικός πληθυσμός του Πόντου, διωκόμενος από τους Τούρκους, είχε αναδυθεί σε έναν αγώνα επιβίωσης, με τη σύσταση των πρώτων αντάρτικων ομάδων.

Η παρουσία των ομόθησκων Ρώσων στρατιωτών είχε παράλληλα ευεργετικές και αρνητικές επιπτώσεις στους Έλληνες της περιοχής.

Οι Τούρκοι, για να εμποδίσουν Έλληνες του Πόντου να ενταχθούν στο ρωσικό στρατό, μετακίνησαν τους κατοίκους ολόκληρων περιοχών στις βορειοανατολικές περιφέρειες του Πόντου προς τα ενδότερα της Τουρκίας.

Για κοντά δύο χρόνια, οι άνθρωποι εκείνοι αποδεκατίστηκαν από τους διωγμούς, τις κακουχίες και την πείνα.

Οι περιοχές που κατέλαβαν οι Ρώσοι, πριν οι Τούρκοι προλάβουν να απομακρύνουν το ελληνικό στοιχείο, γνώρισαν μια περίοδο ασφάλειας και ευημερίας. Μια τέτοια περιοχή ήταν η Τραπεζούντα και τα περίχωρά της.

Η Σοβιετική Ένωση, που προέκυψε από την Οκτωβριανή Επανάσταση του 1917, αποσύρθηκε από τη συμμαχία με την Αγγλία και τη Γαλλία, έπαυσε τις εχθροπραξίες με τη Γερμανία, και υπέγραψε σύμφωνο μη επίθεσης μαζί της.

Το Μάρτιο του 1918 τα ρωσικά στρατεύματα αποσύρθηκαν από την Τραπεζούντα και τον υπόλοιπο Πόντο, όπου βρίσκονταν από το 1916, αφήνοντας τους Έλληνες της περιοχής εκτεθειμένους στη βαρβαρότητα των Τούρκων.

Μετά τη λήξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, οι δυτικές χώρες Αγγλία, Γαλλία και Αμερική έστρεψαν την προσοχή τους προς τη Σοβιετική Ένωση, την οποία έβλεπαν ως το μελλοντικό εχθρό.

Με το σκεπτικό αυτό έστειλαν στρατεύματα στην Ουκρανία, με σκοπό να ανατρέψουν το σοσιαλιστικό καθεστώς της Σοβιετικής Ένωσης, πριν εδραιωθεί και καταστεί εστία επαναστατικών κινημάτων σε άλλα σημεία της Υφηλίου.

Ο Βενιζέλος πείσθηκε από τα επιχειρήματα των Συμμάχων, και το Μάρτιο του 1919 έστειλε εκστρατευτικό σώμα στην Ουκρανία, χωρίς να λάβει υπόψη ότι στη Σοβιετική Ένωση ζούσαν κοντά στο μισό εκατομμύριο Έλληνες, κυρίως από τον Πόντο.

Ούτε σκέφθηκε ο Βενιζέλος πως με τη στάση της η Ελλάδα έσπρωχνε τη Σοβιετική Ένωση στη σύναψη συμφώνου φιλίας με την Τουρκία, που θα αποδεικνυόταν ολέθρια για τη Μικρασιατική Εκστρατεία, που ο ίδιος προγραμματίζε για το Μάιο του ίδιου χρόνου, δηλαδή ένα μήνα αργότερα.

Αυτό υπήρξε ένα μεγάλο διπλωματικό λάθος του Βενιζέλου. Δυστυχώς για το Μικρασιατικό και Ποντιακό Ελληνισμό, και για τους Έλληνες της Ανατολικής Θράκης, αυτό δεν ήταν το τελευταίο του λάθος, όπως θα δούμε την ερχόμενη εβδομάδα.

Οι εδαφικές προσαρτήσεις μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο

Τρεις ήταν οι Συνθήκες που είχαν επιπτώσεις στα σύνορα του ελληνικού κράτους μετά τη λήξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου.

Η πρώτη είναι η Συνθήκη του Νειγύ (τοποθεσία κοντά στο Παρίσι), που υπογράφηκε το Νοέμβριο του 1919.

Με τη Συνθήκη αυτή η Βουλγαρία παραιτήθηκε από τα κυριαρχικά της δικαιώματα στη Δυτική Θράκη, που είχε κερδίσει τα προηγούμενα χρόνια. Έτσι αποκλείστηκε η δυνατότητα εξόδου της στο Αιγαίο Πέλαγος.

Η δεύτερη Συνθήκη αφορούσε την Ελλάδα και την Τουρκία. Πρόκειται για τη Συνθήκη των Σεβρών, που υπογράφηκε τον Αύγουστο του 1920 στο Παρίσι, η οποία θεωρείται το μεγαλύτερο διπλωματικό επίτευγμα του Βενιζέλου.

Με τη Συνθήκη αυτή τα νησιά του βορειοανατολικού Αιγαίου Ίμβρος και Τένεδος περιήλθαν στην Ελλάδα. Ακόμη πιο σημαντική ήταν η προσάρτηση της Ανατολικής Θράκης, που κάλυπτε την περιοχή ανατολικά του ποταμού Έβρου ως τη Μήδεια στον Εύξεινο Πόντο, και έφτανε μέχρι έξω από την Κωνσταντινούπολη.

Σύμφωνα με την ίδια Συνθήκη, η Σμύρνη και η ενδοχώρα της θα περιέρχόνταν σε ελληνική επικυριαρχία για πέντε χρόνια. Στο τέλος της περιόδου εκείνης θα γινόταν δημοψήφισμα, για να αποφασισθεί αν η Σμύρνη θα ενωνόταν με την Ελλάδα, ή όχι.

Το ζήτημα της Βορείου Ηπείρου παρέμεινε εκκρεμές. Ένα χρόνο αργότερα οι Μεγάλες Δυνάμεις αποφάσισαν η Βόρειος Ήπειρος, παρά τον ακμαίο ελληνικό πληθυσμό της, να δοθεί στο νεοσύστατο κράτος της Αλβανίας.

Ο Βενιζέλος με υπερηφάνεια αναφερόταν στις προσαρτήσεις που επέτυχε με τις παραπάνω Συνθήκες, και μιλούσε για μια Ελλάδα «πέντε θαλασσών και δύο Ηπείρων».

Σύντομα όμως η «Μεγάλη Ελλάδα» του 1920 έμελλε να αποδειχθεί εφήμερη, και να συρρικνωθεί στα παλιά της σύνορα, χάνοντας όχι μόνο την Ανατολική Θράκη και τη Σμύρνη, αλλά και όλο τον Ελληνισμό της Μικράς Ασίας και του Πόντου, και αφήνοντας πίσω ένα εκατομμύριο νεκρούς.

Με την τρίτη Συνθήκη, της Λωζάνης, που επισφράγισε το τέλος της Μεγάλης Ελλάδας, θα ασχοληθώ την επρχόμενη εβδομάδα.

8/08/2002

ΟΙ ΠΡΟΓΟΝΟΙ ΤΗΣ ΜΙΚΡΑΣ ΑΣΙΑΣ ΕΚΛΗΠΑΡΟΥΝ ΓΙΑ ΜΙΑ ΘΕΣΗ ΣΤΗ ΜΝΗΜΗ ΜΑΣ

Με τη Συνθήκη των Σεβρών (Αύγουστος 1920) επικυρώθηκαν από τους Δυτικούς Συμμάχους οι εδαφικές προσαρτήσεις που δόθηκαν στην Ελλάδα το 1919, στις οποίες αναφέρθηκα την περασμένη εβδομάδα. Όταν ο Βενιζέλος επέστρεψε στην Ελλάδα από το Παρίσι, δήλωσε με υπερηφάνεια προς τον ελληνικό λαό ότι η πολιτική του οδήγησε σε μια Ελλάδα «δύο ηπείρων και πέντε θαλασσών».

Το γεγονός ότι τα πράγματα άλλαξαν τόσο ραγδαία και δραστικά, αφού όπως θα δούμε το μεγάλο επίτευγμα της Ελλάδας των «δύο ηπείρων και πέντε θαλασσών» έμελλε να οδηγήσει στην χειρότερη εθνική καταστροφή, αποτελεί μια από τις μεγάλες ειρωνείες της ιστορίας. Αν και οι άμεσα υπεύθυνοι για την καταστροφή αυτή ήταν ο βασιλιάς Κωνσταντίνος και οι κυβερνήσεις του από το Δεκέμβριο του 1920 μέχρι τον Αύγουστο του 1922, και ο Ελευθέριος Βενιζέλος φέρνει ένα μεγάλο μέρος της ευθύνης.

Τα προμηνύματα της καταιγίδας που έρχονταν από την Ανατολή...

Όταν στις 15 Μαΐου του 1919 αποβιβάστηκαν στη Σμύρνη τα πρώτα ελληνικά στρατεύματα, σύσσωμος ο ελληνικός πληθυσμός της κατέκλυσε την προκουμαία της πόλης, για να υποδεχθεί τους απελευθερωτές με χειροκροτήματα και ζητωκραυγές. Η εντολή των συμμάχων ήταν τα ελληνικά στρατεύματα να παραμείνουν στη Σμύρνη και στα περίχωρά της για μια πενταετία, στο τέλος της οποίας θα γινόταν δημοψήφισμα. Αν η πλειοψηφία του πληθυσμού ψήφισε υπέρ της Ελλάδας, η Σμύρνη και η ενδοχώρα της θα γινόταν περιοχή της ελληνικής επικράτειας.

Λίγο πάνω από τρία χρόνια αργότερα, στις 13 Σεπτεμβρίου 1922, μετά την αποχώρηση των υπολειμμάτων της πρώην κραταιάς ελληνικής στρατιάς, από την ίδια προκουμαία ο ελληνικός πληθυσμός της Σμύρνης, και οι πρόσφυγες από άλλες περιοχές της Μικράς Ασίας, αγωνίζονταν απεγνωσμένα να επιβιασθούν σε όποιο πλεούμενο βρισκόταν στο λιμάνι της.

Στο βάθος του λιμανιού ήταν αγκυροβολημένα τα πολεμικά πλοία των συμμάχων, τα πληρώματα των οποίων παρακολουθούσαν αδιάφορα την

πυρπόληση της Σμύρνης, και τη σφαγή του άμαχου πληθυσμού από τις ορδές του Κεμάλ Μουσταφά.

Λίγες ημέρες μετά την αποβίβαση των ελληνικών στρατευμάτων στη Σμύρνη, συγκεκριμένα στις 19 Μαΐου 1919, αποβιβάστηκε στη Σαμψούντα, πόλη του Πόντου στα παράλια του Εύξεινου Πόντου, ο Κεμάλ Μουσταφά.

Στόχος του ήταν η έναρξη του κινήματος για την ανατροπή της αυτοκρατορικής κυβέρνησης της Κωνσταντινούπολης, η σύσταση νέας κυβέρνησης στην Άγκυρα, και η έναρξη της δεύτερης φάσης της γενοκτονίας των Ελλήνων του Πόντου. Τα θύματα των δύο φάσεων της Γενοκτονίας (1914-1918, 1919-1922) ανέρχονται στις 353.000.

Το πρώτο βήμα της Κεμαλικής κυβέρνησης ήταν η απόρριψη της Συνθήκης των Σεβρών, πράγμα που σήμαινε ένοπλη αντίσταση στην αποβίβαση του ελληνικού στρατεύματος στη Σμύρνη, έστω και αν αυτό είχε γίνει με τη συγκατάθεση των συμμάχων.

Μεγαλοφυής, αλλά και ουτοπιστής, ο Ελευθέριος Βενιζέλος

Όταν ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος βρισκόταν στις τελευταίες του φάσεις, η Αγγλία, η Γαλλία και η Ιταλία είχαν συμφωνήσει για το διαμελισμό της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, η οποία ήταν σύμμαχος της Γερμανίας.

Τη μερίδα του λέοντος θα την έπαιρνε η Αγγλία, η οποία ενδιαφερόταν για τις πετρελαιοφόρες περιοχές της Μεσοποταμίας – σημερινό Ιράκ. Η Γαλλία και η Ιταλία είχαν επισημάνει περιοχές στη νοτιοδυτική Μικρά Ασία, δηλαδή περιοχές απέναντι από τα ελληνικά νησιά του Αιγαίου Πελάγους.

Από την πλευρά της Ελλάδας, ο Βενιζέλος είχε πείσει τους συμμάχους για την προσάρτηση της Ανατολικής Θράκης, σαν συνέχεια της Δυτικής Θράκης, και της Σμύρνης στα δυτικά παράλια της Μικράς Ασίας. Ο πληθυσμός και των δύο περιοχών ήταν στην πλειονότητά του ελληνικός. Η πρόταση του Βενιζέλου βρήκε σύμφωνους τους συμμάχους, γιατί στην πραγματικότητα εξυπηρετούσε και τα δικά τους συμφέροντα.

Εν όψει του εθνικισμού των Τούρκων που είχε εξάψει ο Κεμάλ Μουσταφά, μετέπειτα μετονομασθείς σε Ατατούρκ (πατέρας της Τουρκίας), οι Αγγλογάλλοι δεν ήταν διατεθειμένοι να στείλουν δικά τους στρατεύματα.

Ο Βενιζέλος, χωρίς βέβαια να το υποψιάζεται, τους είχε δώσει μια θαυμάσια ευκαιρία να επιτύχουν τους σκοπούς τους, χωρίς να θέσουν σε κίνδυνο τους δικούς τους στρατιώτες.

Από την πλευρά του ο Βενιζέλος, ανύποπτος για τις αληθινές προθέσεις των συμμάχων, πανηγύριζε για το διπλωματικό του άθλο, ο οποίος έμελλε να αποδειχθεί σε «πύρρειο νίκη».

Ο Βενιζέλος εγκατέλειψε το λαό στην ώρα της ανάγκης του

Ως και ο ίδιος ο Βενιζέλος παρακολουθούσε τις πιο τραγικές στιγμές του σύγχρονου Ελληνισμού, από την ασφάλεια του Παρισιού, στο οποίο κατέφυγε μετά την εκλογική του ήττα το Νοέμβριο του 1920.

Αξίζει εδώ να κάνουμε μια αντιπαράθεση του Βενιζέλου με το Μητροπολίτη Σμύρνης Χρυσόστομο, τον οποίο όχλος Τούρκων κατακρεούργησε στις 9 Σεπτεμβρίου 1922 (27 Αυγούστου με το νέο ημερολόγιο).

Στις 7 Σεπτεμβρίου 1922 ο Μητροπολίτης Χρυσόστομος έκανε έκκληση στο βασιλιά Κωνσταντίνο να αναθέσει σχηματισμό κυβέρνησης στον Ελευθέριο Βενιζέλο, και την ανασυγκρότηση του στρατού στους εμπειροπόλεμους αξιωματικούς που είχαν αντικατασταθεί ως «βενιζελικοί» από αξιωματικούς του κύκλου του βασιλιά.

Αποτελεί τραγική ειρωνεία το ότι λίγες ημέρες πριν από το μαρτυρικό του θάνατο, ο Μητροπολίτης Χρυσόστομος έστειλε επιστολή στο Βενιζέλο με τον Κυβερνήτη του αντιτορπυλικού «Λήμνος», με την οποία τον εκλιπαρούσε να επιστρέψει στην Ελλάδα, και να αναλάβει την ηγεσία του έθνους στις κρίσιμες εκείνες στιγμές.

Αξίζει να μεταφέρω εδώ μέρος της εν λόγω επιστολής, για να φανεί η διαφορετική αντίληψη του καθήκοντος μεταξύ των δύο ανδρών.

{...} Ο Ελληνισμός της Μικράς Ασίας, το Ελληνικόν κράτος, αλλά και σύμπαν το Ελληνικόν Έθνος καταβαίνει εις τον Άδην, από του οποίου καμμία πλέον δύναμις δεν θα δυνηθή να το αναβιβάση και το σώση .

Της αφαντάστου ταύτης καταστροφής, βεβαίως αίτιοι είναι οι πολιτικοί και προσωπικοί Σας εχθροί, πλην και Υμείς φέρετε μέγιστον της ευθύνης βάρος, διά δύο πράξεις σας. Πρώτον, διότι απεστείλατε εις Μικράν Ασίαν ως Υπατον Αρμοστήν (αναφέρεται στον Αριστείδη Στεργιάδη) ένα τούτ' αυτό παράφρονα και εγκωιστήν, φλύαρον, απερροφημένον εν τω αυτοθαυμασμώ και καταφρονούντα και υβρίζοντα και δέροντα και εξορίζοντα και φυλακίζοντα όλα τα υγιή και σώφρονα στοιχεία του τόπου, διότι εν τω φρενοκομείω του βεβαίως δεν είχαν τόπον, και εις το τέλος αποδώσαντα αυτούς τους αγλαούς

καρπούς της τελείας του Μικρασιατικού λαού καταστροφής, τους οποίους νυν θερίζομεν.

Και δεύτερον, διότι πριν αποπερατώσητε το έργον Σας και θέσητε την κορωνίδα και το επιστέγασμα επί του αναγερθέντος αφαντάστως ωραίου και μεγαλοπρεπούς δημιουργήματός Σας... είχατε την ατυχή και ένοχον έμπνευσιν να διατάξητε εκλογάς... {...} Ζήτημα είναι εάν, όταν το παρόν γράμμα αναγιγνώσκεται υφ' Υμών, ημείς πλέον υπάρχομεν εν ζωή...

Ο Μητροπολίτης Χρυσόστομος αρνήθηκε την πρόταση των Γάλλων να τον φυγαδέψουν, λέγοντας: *Ευρίσκομαι εν τω μέσω των πιστών μου και εδώ οφείλω να παραμείνω.*

Τι κρίμα που και ο Βενιζέλος δεν αισθάνθηκε επιτακτική την ανάγκη να παραμείνει εν τω μέσω των συμπολιτών του, μετά την εκλογική του ήττα της 1^{ης} Νοεμβρίου 1920, και να αγωνισθεί με τους ομοϊδέατες του για την επικράτηση της σύνεσης, και την αποτροπή της εθνοκτόνου πολιτικής του βασιλιά Κωνσταντίνου και των πειθήνιων πρωθυπουργών και στρατηγών του.

Μια τέτοια στάση του επέβαλε η ιδιότητα του εθνικού ηγέτη. Δυστυχώς και στο μέλλον, όταν τα εκλογικά αποτελέσματα ή η πολιτική κατάσταση δεν τον ευνόησαν, ο Βενιζέλος εγκατέλειπε τους οπαδούς και τη χώρα του, για να καταστεί απλώς θεατής των πολιτικών εξελίξεων από την ασφάλεια του Παρισιού. Οι εκλογές του 1920 ήταν ένα άλλο από τα μοιραία λάθη του Βενιζέλου. Μεθυσμένος από τις ευνοϊκές για την Ελλάδα διατάξεις της Συνθήκης των Σεβρών, κήρυξε εκλογές, με την πεποίθηση πως θα τις κέρδιζε άνετα.

Αυτή του η πράξη δεν ήταν μόνο παρακινδυνευμένη, ήταν και άκρως ανεύθυνη. Ενώ ο ελληνικός στρατός πολεμούσε στη Μικρά Ασία, η Ελλάδα βρέθηκε στη δίνη ενός προεκλογικού αγώνα, ο οποίος χώρισε τη χώρα σε δύο αλληλομισούμενες παρατάξεις. Άλλωστε, ο Εθνικός Διχασμός του 1916 ήταν νωπός ακόμη, και τα πολιτικά πάθη δεν είχαν καταλαγιάσει.

Με το παραπλανητικό σύνθημα ότι θα έθετε τέρμα στον πόλεμο και θα έφερνε πίσω τους στρατιώτες, ο αντιβενιζελικός συνασπισμός κέρδισε τις εκλογές της 1^{ης} Νοεμβρίου 1920.

Λίγο μετά την εκλογική του ήττα ο Βενιζέλος, αντί να παραμείνει αρχηγός της Αντιπολίτευσης, και από τη θέση εκείνη να ασκήσει κριτική στην εκλεγμένη κυβέρνηση, προτίμησε την αποχώρηση από τη χώρα, και την ασφάλεια του Παρισιού.

Μετά από δημοψήφισμα που έκανε η νέα κυβέρνηση το Δεκέμβριο του ίδιου έτους, επανήλθε στην Ελλάδα ο βασιλιάς Κωνσταντίνος, ο οποίος είχε αποπεμφθεί από τους Αγγλογάλλους το 1917, λόγω της φιλογερμανικής πολιτικής που ακολουθούσε.

Η μεγαλύτερη τραγωδία του Ελληνισμού

Με την επιστροφή του βασιλιά, η οποία έγινε παρά τις αντιρρήσεις των συμμάχων, τα πράγματα άρχισαν να πηγαίνουν από το κακό στο χειρότερο.

Αντί να φέρουν πίσω τους στρατιώτες που μάχονταν στη Μικρά Ασία, όπως υποσχέθηκαν πριν από τις εκλογές, ο Κωνσταντίνος και η κυβέρνησή του τους έστειλαν στα ενδότερα της Μικράς Ασίας, με το παράλογο σχέδιο να καταλάβουν την Άγκυρα.

Από απελευθερωτικός που ήταν στην αρχή ο σκοπός της Μικρασιατικής Εκστρατείας, άρχισε να παίρνει τη μορφή κατακτητικού, γεγονός που εκμεταλλεύτηκε έντεχνα ο Κεμάλ, εξάπτοντας τον εθνικισμό και την εκδικητική μανία του τουρκικού λαού.

Από την πλευρά των συμμάχων, πρώτα η Ιταλία, και στη συνέχεια η Γαλλία, για να διασφαλίσουν τα εθνικά τους συμφέροντα στη Μικρά Ασία, υπέγραψαν με τον Κεμάλ σύμφωνα φιλίας, και άρχισαν να τον εφοδιάζουν με πολεμικό υλικό, και να του δίνουν οικονομική βοήθεια.

Από την πλευρά της η Σοβιετική Ένωση, φοβούμενη δεύτερη προσπάθεια εκ μέρους της Δύσης για ανατροπή του σοσιαλιστικού καθεστώτος, μετά την αποτυχία της εκστρατείας στην Ουκρανία το Μάρτιο του 1919, βιάστηκε να συνάψει σύμφωνο φιλίας με την Τουρκία, την προαιώνια εχθρό της Ρωσίας.

Παράλληλα η Σοβιετική Ένωση εφοδίασε τον τουρκικό στρατό με πολεμικό υλικό, και ενίσχυσε οικονομικά την κυβέρνηση του Κεμάλ.

Αυτές οι εξελίξεις από τη μια, και από την άλλη τα στρατηγικά λάθη του βασιλιά Κωνσταντίνου, με την απομάκρυνση των εμπειροπόλεμων ανώτερων αξιωματικών που είχαν χαρακτηριστεί ως «βενιζελικοί», και με την αντικατάστασή τους από άπειρους μέχρι ανίκανους αξιωματικούς, είχαν ολέθρια επίδραση στο ηθικό του στρατεύματος και στην πορεία των επιχειρήσεων.

Αποτέλεσμα των εξωτερικών εξελίξεων και των ενδογενών προβλημάτων ήταν η κατάρρευση του μετώπου, και η άτακτη φυγή του ελληνικού στρατού προς τα παράλια του Αιγαίου Πελάγους από τα μέσα του 1922.

Οι Τούρκοι μπήκαν στη Σμύρνη στις 9 Σεπτεμβρίου, και μέχρι τις 13 Σεπτεμβρίου ολοκλήρωσαν το μακάβριο έργο τους, με τη σφαγή του άμαχου ελληνικού και αρμενικού πληθυσμού, και την πυρπόληση των συνοικιών στις οποίες ζούσαν.

Οι σκηνές βαρβαρότητας είναι απερίγραπτες. Οι ναυτικές δυνάμεις των «συμμάχων» παρακολουθούσαν από το λιμάνι της Σμύρνης ασυγκίνητες τις σφαγές των Ελλήνων.

Εδώ αξίζει να δώσω το λόγο στον George Horton, ο οποίος την περίοδο εκείνη ήταν Γενικός Πρόξενος των Ηνωμένων Πολιτειών στη Σμύρνη, και αυτόπτης μάρτυρας των σφαγών και της πυρπόλησής της.

Δίνω δύο αποσπάσματα από το βιβλίο του “The Blight of Asia”, 1926. Τα αποσπάσματα είναι από την ελληνική μετάφραση του βιβλίου του με τίτλο «Η μάστιγα της Ασίας», Βιβλιοπωλείο της «ΕΣΤΙΑΣ».

{...} ... Η καταστροφή της Σμύρνης συνέβηκε το 1922, μόλις έξι χρόνια μετά τη μαζική σφαγή των Αρμενίων. Καμιά πράξη που διαπράχθηκε ποτέ από την τουρκική φυλή σε ολόκληρη την αιματοβαμμένη ιστορία της δεν είχε πιο βάνανσα και ακόλαστα χαρακτηριστικά, ούτε υπήρξε τόσο παραγωγική στις χειρότερες δυνατές μορφές βασανιστηρίων που επιβλήθηκαν ποτέ σε άοπλους και ανυπεράσπιστους ανθρώπους. Σελ. 108.

{...} Ιστορικοί και αρχαιολόγοι δηλώνουν ότι στα παγκόσμια χρονικά δεν υπάρχει παρά μόνο ένα γεγονός που μπορεί να συγκριθεί με την καταστροφή της Σμύρνης και του χριστιανικού πληθυσμού της από τους Τούρκους, ως προς την αγριότητα και την έκταση, και ακόμη ως προς όλα τα στοιχεία του τρόμου, της σκληρότητας και του ανθρώπινου πόνου. Το γεγονός αυτό ήταν η καταστροφή της Καρχηδόνας από τους Ρωμαίους.

{...} Στην καταστροφή της Σμύρνης υπάρχει, όμως, ένα χαρακτηριστικό το οποίο δεν έχει προηγούμενο ούτε στην περίπτωση της Καρχηδόνας. Εκεί, δεν υπήρχε στόλος χριστιανικών πολεμικών πλοίων που να παρατηρεί μια σφαγή για την οποία υπεύθυνες ήταν οι κυβερνήσεις τους. Στην Καρχηδόνα δεν υπήρχαν αμερικανικά αντιτορπιλικά.

{...} Μια κοινή διαταγή των διοικητών του συμμαχικού στόλου, ή έστω δύο από αυτούς, μια ακίνδυνη οβίδα που θα έπεφτε στην τουρκική συνοικία, θα έφερνε τους Τούρκους στα λογικά τους. Για τους λόγους αυτούς, το πιο θλιβερό, αλλά και το πιο σημαντικό χαρακτηριστικό της όλης εικόνας ήταν η παρουσία των πολεμικών πλοίων στο λιμάνι της Σμύρνης το σωτήριο έτος 1922, όπου ανέκανα παρακολουθούσαν την τελευταία πράξη της τραγωδίας των χριστιανών της Τουρκίας. Σελ. 139-141.

Με αυτόν τον τρόπο ο Αμερικανός Γενικός Πρόξενος των Ηνωμένων Πολιτειών είχε περιγράψει τα τραγικά επεισόδια από την καταστροφή της Σμύρνης, και καταδικάσει την απάθεια των Δυτικών Συμμάχων, όπως εκδηλώθηκε από τις ναυτικές τους δυνάμεις, που παρακολουθούσαν ασυγκίνητες το ανθρώπινο δράμα που εκτυλισσόταν μπροστά στα μάτια τους, και θα μπορούσαν κάλλιστα να το αποτρέψουν.

Τώρα ας δούμε τα αισθήματα του πρίγκιπα Ανδρέα, αδελφού του βασιλιά Κωνσταντίνου, προς τους Έλληνες της Σμύρνης, όπως εκφράζονται σε επιστολή του (Σμύρνη, 19/12/1921) προς τον Ιωάννη Μεταξά. Φρικιά κανείς από τα ανθελληνικά αισθήματα μέλους της βασιλικής οικογένειας:

{...} Απαίσιοι πραγματικώς είναι οι εδώ Έλληνες, εκτός ελαχίστων. Επικρατεί Βενιζελισμός ογκώδης και κατά την 15ην Δεκεμβρίου [σημ.: εορτή του Αγίου Ελευθερίου] είχαν κλείσει σχεδόν όλα τα καταστήματα.

Θα άξιζε πράγματι να παραδώσωμεν την Σμύρνην εις τον Κεμάλ δια να τους πετσοκόψη όλους αυτούς τους αχρείους, οι οποίοι φέρονται ούτω κατόπιν του φοβερού αίματος όπερ εχύσαμεν εδώ. {...} Πρέπει να γίνη κάτι το ταχύτερον δια ν' απαλλαχθώμεν του εφιάλτου της Μικράς Ασίας. Δεν γνωρίζω τι πρέπει να γίνη, πρέπει όμως να παύσωμεν μπλοφάροντες και ν' αντιμετωπίσωμεν την κατάστασιν οία πραγματικώς είναι. Διότι επιτέλους τι είναι καλύτερον; Να πέσωμεν εις την θάλασσαν ή να φύγωμεν προ του λουτρού; (Ι. Μεταξά, Ημερολόγιο, Παράρτημα 1921-1922, σελ. 757-760).

Μετά την αποχώρηση των ελληνικών στρατευμάτων από τη Μικρά Ασία, ένας αριθμός αξιωματικών, με ηγέτες τους συνταγματάρχες Νικόλαο Πλαστήρα και Στυλιανό Γονατά και τον αντιπλοίαρχο Δημήτριο Φωκά, εξοργισμένοι εναντίον των υπαιτίων της καταστροφής, κήρυξαν επανάσταση από τη Χίο και τη Λέσβο.

Με προκήρυξη απαίτησαν την απομάκρυνση του βασιλιά, τη διάλυση της Βουλής, και το σχηματισμό κυβέρνησης που θα είχε την εμπιστοσύνη των Αγγλογάλλων. Πράγματι, ο βασιλιάς Κωνσταντίνος υποχρεώθηκε να παραιτηθεί στις 27 Σεπτεμβρίου 1922, και στο θρόνο ανήλθε ο διάδοχός του Γεώργιος. Η νέα κυβέρνηση που σχηματίστηκε υπό τον Σωτήριο Κροκιδά προέβη σε σύσταση στρατοδικείου για να δικάσει τους υπεύθυνους της Μικρασιατικής Καταστροφής.

Το στρατοδικείο καταδίκασε σε θάνατο τους πολιτικούς Δημήτριο Γούναρη, Πέτρο Πρωτοπαπαδάκη, Νικόλαο Στράτο, Γεώργιο Μπαλτατζή και Νικόλαο Θεοτόκη, και το στρατηγό Γεώργιο Χατζηανέστη στις 28 Νοεμβρίου 1922. Η εκτέλεση έγινε την ίδια ημέρα, παρά την προσπάθεια

του Βενιζέλου να τη ματαιώσει, με τηλεγράφημα που έστειλε από το εξωτερικό.

Με την υπογραφή της Ανακωχής μεταξύ της Ελλάδας και της Τουρκίας, στα Μουδανιά της Προποντίδας τον Οκτώβριο του 1922, συμφωνήθηκε η αναχώρηση των ελληνικών στρατευμάτων από την Ανατολική Θράκη. Η νέα κυβέρνηση ανέθεσε στον Ελευθέριο Βενιζέλο την έναρξη διαπραγματεύσεων με την Τουρκία, για συνομολόγηση ειρήνης.

Ο Βενιζέλος κινήθηκε δραστήρια προς αυτήν την κατεύθυνση, και οι προσπάθειές του κατέληξαν στη σύγκληση συνδιάσκεψης στη Λωζάνη της Ελβετίας, στην οποία πήραν μέρος η Ελλάδα, η Τουρκία, η Αγγλία, η Γαλλία και η Ιταλία.

Η συνδιάσκεψη κατέληξε στην υπογραφή της Συνθήκης της Λωζάνης στις 24 Ιουλίου 1923, με την οποία ορίστηκε ο Έβρος ως σύνορο μεταξύ της Ελλάδας και της Τουρκίας, και τα νησιά Ίμβρος και Τένεδος παραχωρήθηκαν στην Τουρκία.

Με την ίδια Συνθήκη επισημοποιήθηκε και η ανταλλαγή πληθυσμών μεταξύ των δύο χωρών, που ήδη είχε λάβει χώρα τους προηγούμενους μήνες.

Από την ανταλλαγή εξαιρέθηκαν οι Έλληνες κάτοικοι της Κωνσταντινούπολης, και των νησιών Ίμβρου και Τενέδου, και οι Μουσουλμάνοι κάτοικοι της Δυτικής Θράκης.

Με την υπογραφή της Συνθήκης της Λωζάνης ο Ελληνισμός της Ανατολικής Θράκης, της Ιωνίας, της Καππαδοκίας και του Πόντου έπαψε να υπάρχει, μετά από χιλιάδες χρόνια παρουσίας σε εκείνα τα μέρη. Κοντά στο ενάμισι εκατομμύριο πρόσφυγες, στερημένοι από κάθε πόρο ζωής, και εξαντλημένοι από τις διώξεις και την πείνα, κατέφυγαν στην Ελλάδα. Οι νεκροί που έμειναν πίσω πλησιάζαν το ένα εκατομμύριο. Σε 350.000 υπολογίζονται οι Τούρκοι που επαναπατρίστηκαν στην Τουρκία από τη Μακεδονία, την Ήπειρο και την Κρήτη. Αυτός είναι ο πικρός απολογισμός του πιο επώδυνου επεισοδίου στην ιστορία του ελληνικού έθνους.

Τα μεγαλεπήβολα, αν όχι ουτοπικά, όνειρα του Ελευθέριου Βενιζέλου από τη μια, και από την άλλη η εθνοκτόνος πολιτική του βασιλιά Κωνσταντίνου Α΄ και των κυβερνήσεών του, οδήγησαν τελικά στη Μικρασιατική Καταστροφή, στις σφαγές της Σμύρνης, και στη συρρίκνωση του Ελληνισμού στον Ελλαδικό χώρο για πρώτη φορά στην μακρόχρονη ιστορία του.

Σε λίγες ημέρες συμπληρώνονται 80 χρόνια από την πυρπόληση της Σμύρνης, του μεγαλύτερου ελληνικού κέντρου στις αρχές του 20ού αιώνα.

Η σειρά των άρθρων που άρχισε πριν από μερικές εβδομάδες και κλείνει με το σημερινό, αφιερώνεται στις χαμένες πατρίδες, για να μην απομείνουν και απολησμονημένες.

Οι κραυγές των προγόνων τριών χιλιάδων χρόνων εκλιπαρούν μια θέση στη μνήμη μας. Στην ατομική, αλλά και κυρίως στην εθνική, που κατά καιρούς δείχνει συμπτώματα άνοιας.

15/08/2002

ΙΜΒΡΟΣ ΚΑΙ ΤΕΝΕΔΟΣ **Δύο τραγικά νησιά του Αιγαίου**

Τη Δευτέρα, 3 Νοεμβρίου, ο συμπάροικος Γιώργος Κοβρίδης κατόρθωσε να επιτύχει τηλεφωνική σύνδεση με δύο συμπατριώτες μας από την Ίμβρο, για συζήτηση στα πλαίσια του προγράμματος “Αλησμόνητες Πατρίδες του Ελληνισμού”, που επιμελείται και παρουσιάζει από το ραδιοσταθμό Ελλάς-3ΧΥ, κάθε Δευτέρα 1.00-2.00 μ.μ.

Ο κ. Κοβρίδης με κάλεσε να πάρω μέρος στη συζήτηση αυτή, καθώς και τον Στέλιο Οκουμούση, παράγοντα της Ιμβριακής πατριάς της Μελβούρνης, ο οποίος είχε πρόσφατα επιστρέψει από επίσκεψη στο νησί του.

Στην Ίμβρο συνδεθήκαμε με τον Γιώργο Ξεινό και τον Χρυσόστομο Κατρατζή, και οι δύο γεννημένοι στο Σχοινούδι, ένα κεφαλοχώρι στις ημέρες της ακμής του.

Ο Γιώργος Ξεινός, μετά από τις εγκύκλιες σπουδές του στο Δημοτικό σχολείο του χωριού του και στο Λύκειο της Θεολογικής Σχολής της Χάλκης, σπούδασε ιατρική στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, στην οποία ζει και ασκεί το επάγγελμα του γιατρού. Ο κ. Ξεινός είναι και λογοτέχνης, καθώς και ιστορικός ερευνητής. Διευθύνει το Αρχείο Ίμβρου και εκδίδει επί 23 χρόνια τώρα το περιοδικό “Ίμβριώτικα”.

Ο Χρυσόστομος Κατρατζής έμαθε τα πρώτα γράμματα στο Δημοτικό σχολείο του χωριού του, και σε μικρή ηλικία πήγε στην Κωνσταντινούπολη, για να μάθει κάποια τέχνη. Μετά τη θητεία του στον τουρκικό στρατό, λόγω

των δυσμενών συνθηκών που επικρατούσαν στην Ίμβρο, αναγκάστηκε να ξενιτευτεί στην Αμερική. Μετά από τριάντα χρόνια στη Νέα Υόρκη, ο κ. Κατρατζής υπέκυψε στη νοσταλγία, και παλιννόστησε στο αγαπημένο του χωριό Σχοινούδι της Ίμβρου, στο οποίο ζει με τη σύζυγό του Βάσω από το 1990.

Μετά τη σύσταση του σύγχρονου ελληνικού κράτους το 1830, σαν αποτέλεσμα της Επανάστασης του 1821, η Ίμβρος και η Τένεδος συνέχισαν να παραμένουν κάτω από την κυριαρχία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας μέχρι τη δεύτερη δεκαετία του 20ού αιώνα.

Με τις νίκες των ελληνικών δυνάμεων στους Βαλκανικούς Πολέμους (1912-1913), και χάρη στους διπλωματικούς χειρισμούς του Ελευθερίου Βενιζέλου, η έκταση του ελληνικού κράτους διπλασιάστηκε με την απελευθέρωση της Ηπείρου, της Μακεδονίας, της Κρήτης και άλλων νησιών.

Τα νησιά του βορειοανατολικού Αιγαίου Ίμβρος και Τένεδος, τα οποία παρόλο που είχαν απελευθερωθεί από τον ελληνικό στόλο το Δεκέμβριο του 1912, παρέμειναν υπό τουρκική κυριαρχία. Οι Ευρωπαϊκές Δυνάμεις, οι οποίες είχαν τεράστια οικονομικά συμφέροντα στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, δεν πίεσαν την Τουρκία για την παραχώρηση των δύο αυτών νησιών στην Ελλάδα, παρόλο που ο πληθυσμός τους ήταν αμιγώς ελληνικός.

Με τη Συνθήκη των Σεβρών (1920) κανονίστηκαν οι εδαφικές διαφορές μεταξύ της Ελλάδας και της Τουρκίας, που προέκυψαν μετά τη λήξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, στον οποίο η Τουρκία ήταν σύμμαχος της Γερμανίας.

Η Ελλάδα έλαβε την Ανατολική Θράκη, την Ίμβρο και την Τένεδο. Δυστυχώς η ένωση των εδαφών αυτών με την Ελλάδα δεν έμελλε να διαρκέσει για πολύ. Τρία χρόνια αργότερα, με τη Συνθήκη της Λωζάνης το 1923, η οποία ακολούθησε τη Μικρασιατική Καταστροφή, η Ανατολική Θράκη παραχωρήθηκε στην Τουρκία.

Στις πρώτες φάσεις των διαπραγματεύσεων τα νησιά Ίμβρος και Τένεδος δόθηκαν στην Ελλάδα. Τελικά οι Μεγάλες Δυνάμεις, στην προσπάθειά τους να πείσουν την Τουρκία να δεχθεί τη Συνθήκη στο σύνολό της, της παραχώρησαν και τα δύο νησιά, υπό τον όρο ότι για αυτά θα ίσχυε “ειδικό καθεστώς αυτοδιοίκησης” για τον σχεδόν αποκλειστικά ελληνικό πληθυσμό τους. Όπως θα δούμε, ο όρος αυτός δεν τηρήθηκε από την Τουρκία.

Ένα μέρος της Συμφωνίας της Λωζάνης προέβλεπε και για την υποχρεωτική ανταλλαγή πληθυσμών μεταξύ της Ελλάδας και της Τουρκίας.

Από την ανταλλαγή εξαιρέθηκαν οι μουσουλμάνοι της Δυτικής Θράκης και οι Έλληνες της Κωνσταντινούπολης, της Ίμβρου και της Τενέδου.

Παραβιάσεις της Συνθήκης της Λωζάνης

Το αθηναϊκό περιοδικό “Έλλοπία”, στο τεύχος 21 (Μάιος-Ιούνιος 1994) φιλοξενεί άρθρο του Γ. Δ. Μαγκριώτη με τίτλο: Οι κυριότερες παραβιάσεις της Συνθήκης της Λωζάνης από την Τουρκία.

Το Άρθρο 14 της Συνθήκης προβλέπει τα ακόλουθα για τα νησιά Ίμβρος και Τένεδος:

Τα νησιά Ίμβρος και Τένεδος, που παραμένουν υπό την τουρκική κυριαρχία, θα απολαμβάνουν ειδικής οργάνωσης, που θα αποτελείται από τοπικά στοιχεία (υπονοεί Έλληνες), τα οποία θα παρέχουν κάθε εγγύηση στον μουσουλμανικό γηγενή πληθυσμό για ό,τι αφορά στην τοπική διοίκηση και την προστασία των προσώπων και των περιουσιών τους.

Η διατήρηση της τάξης θα εξασφαλίζεται από τις αστυνομικές δυνάμεις, που θα στρατολογούνται από τον ιθαγενή πληθυσμό, υπό την επίβλεψη της προβλεπόμενης τοπικής διοίκησης.

Στο άρθρο του ο Γ. Δ. Μαγκριώτης αναφέρει σωρεία παραβιάσεων συγκεκριμένων Άρθρων της Συνθήκης της Λωζάνης εκ μέρους της Τουρκίας. Παρακάτω δίνω κάποιες από αυτές αναφορικά με τα νησιά Ίμβρος και Τένεδος.

*Το Σεπτέμβριο του 1923, με την εγκατάσταση των τουρκικών αρχών, απολύθηκαν τα τοπικά διοικητικά συμβούλια και διαλύθηκε το Ελληνικό Διοικητικό Συμβούλιο των νήσων. Στη θέση τους διορίστηκαν Τούρκοι από τη Μικρά Ασία, οι οποίοι ανέλαβαν όλες τις εξουσίες. *Το 1964 ιδρύθηκε στο χωριό Παναγία της Ίμβρου στρατόπεδο χωροφυλακής και στο χωριό Γλυκύ εγκαταστάθηκε τουρκικό τάγμα στρατού. *Δημεύτηκαν όλα τα ελληνικά σχολεία στην Ίμβρο. Το ελληνικό ημιγυμνάσιο μετατράπηκε σε οικοτροφείο για σπουδαστές από την Τουρκία (1964). *Από το 1964 μέχρι το 1976 απαλλοτριώθηκαν όλα τα καλλιεργήσιμα εδάφη. Οι Έλληνες κάτοικοι έμειναν χωρίς καλλιεργήσιμη γη, και αναγκάστηκαν να εκπατρισθούν.

Οι ενέργειες αυτές της Τουρκίας παραβίασαν και το Άρθρο 39 της Συνθήκης, σύμφωνα με το οποίο οι μη μουσουλμανικές μειονότητες της Τουρκίας θα απολάμβαναν τα ίδια αστικά και πολιτικά δικαιώματα όπως και οι μουσουλμάνοι.

Όταν αυτά συνέβαιναν στα νησιά Ίμβρο και Τένεδο, και στην Κωνσταντινούπολη οι Έλληνες βρίσκονταν υπό διωγμό, οι μουσουλμάνοι της Θράκης, για τους οποίους ίσχυαν αντίστοιχα Άρθρα της Συνθήκης της Λωζάνης, απολάμβαναν τα ίδια δικαιώματα με τους γηγενείς Έλληνες.

Τα νησιά άδειασαν από τους Έλληνες κατοίκους τους

Η συζήτηση με τους συμπατριώτες μας Ίμβριους Γιώργο Ξεινό και Χρυσόστομο Κατρατζή μας έδωσε την ευκαιρία να διαπιστώσουμε πως όλοι μας, σαν έθνος και σαν επίσημο ελληνικό κράτος, είμαστε υπεύθυνοι για συλλογική αμνησία αναφορικά με ένα τόσο σημαντικό εθνικό ζήτημα.

Όταν η Τουρκία παραβίαζε κατά συρροήν και συλλήβδην τις διατάξεις της Συνθήκης της Λωζάνης που αφορούσαν τον ελληνικό πληθυσμό της Ίμβρου, της Τενέδου και της Κωνσταντινούπολης, το ελληνικό κράτος αμέλησε να την καταγγείλει στη διεθνή κοινότητα, ούτε και απείλησε για αντίποινα εις βάρος των μουσουλμάνων της Θράκης.

Σαν έθνος είμαστε υπεύθυνοι γιατί δεν μπορέσαμε ποτέ να ξεχωρίσουμε τα εθνικά μας θέματα από τις εκάστοτε ιδεολογικές και πολιτικές μας τοποθετήσεις, και να τα αντιμετωπίσουμε με την απαραίτητη ομοθυμία και ομοψυχία.

Στη συζήτησή μας ο κ. Ξεινός παρατήρησε πως τώρα είναι κάπως αργά να επικαλούμαστε τα συγκεκριμένα Άρθρα της Συνθήκης της Λωζάνης που παραβιάστηκαν στο παρελθόν. Τόνισε όμως πως υπάρχει η δυνατότητα να διεκδικεί κανείς τα δικαιώματά του μέσα από τους διεθνείς οργανισμούς, και βέβαια με βάση τις αρχές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Ο κ. Ξεινός διαβλέπει πως η Ίμβρος, και για τον ίδιο λόγο και η Τένεδος, διανύουν μια καινούρια περίοδο, σε ένα διεθνές περιβάλλον όπως διαμορφώνεται αυτό σήμερα στο χώρο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αλλά και με την προοπτική μελλοντικά η Τουρκία να γίνει μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τα ακόλουθα λόγια του κ. Ξεινού εκφράζουν μια συγκρατημένη αισιοδοξία για το μέλλον των Ελλήνων των δύο νησιών:

Βέβαια υπάρχει και η κατάσταση που έχει παγιωθεί με τους ανθρώπους που έφυγαν από την Ίμβρο, δημιούργησαν τη ζωή τους αλλού, και αλλού μεγάλωσαν τα παιδιά τους. Αυτό ελπίζουμε να ξεπεραστεί με την πάροδο του χρόνου, με τη βελτίωση των συνθηκών, και με την προσαρμογή της Τουρκίας στο ευρωπαϊκό δεδομένο.

Οπωσδήποτε η όποια βελτίωση θα είναι σταδιακή, εν όψει του σημερινού ελληνικού πληθυσμού της Ύμβρου. Σύμφωνα με τον Χρυσόστομο Κατρατζή, οι μόνιμοι Έλληνες κάτοικοι του νησιού, από 8000 που ήταν στις αρχές της δεκαετίας του 1920, σήμερα κυμαίνονται γύρω στους 150, σχεδόν όλοι τους στην τρίτη ηλικία.

Η Ύμβρος και η Τένεδος, δύο ελληνικά νησιά που ο Όμηρος τα μνημονεύει στην Ιλιάδα, προσφέρθηκαν εξιλαστήριο θύμα στην Τουρκία, μετά από τα τραγικά λάθη που διέπραξαν η πολιτική ηγεσία και τα ανάκτορα κατά τη διάρκεια της Μικρασιατικής Εκστρατείας (1919-1922).

27/11/2003

ΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΜΑΓΕΙΑ Η ΤΕΛΕΤΗ ΕΝΑΡΞΗΣ ΤΩΝ ΑΓΩΝΩΝ

*Αρχαίο πνεύμα αθάνατο, αγνέ πατέρα
του ωραίου, του μεγάλου και του αληθινού,
κατέβα, φανερώσου κι άστραψε δω πέρα
στη δόξα της δικής σου γης και του ουρανού.*

*Στο δρόμο και στο πάλεμα και στο λιθάρι,
στων ευγενών αγώνων λάμπσε την ορμή,
και με τ' αμάραντο στεφάνωσε κλωνάρι
και σιδερένιο πλάσε κι άξιο το κορμί.*

*Κάμποι, βουνά και πέλαγα φέγγουνε μαζί σου
σαν ένας λευκοπόρφυρος μέγας ναός,
και τρέχει στο ναό εδώ προσκυνητής σου
αρχαίο πνεύμα αθάνατο, κάθε λαός.*

Το 1896 ο Ολυμπιακός Ύμνος του Κωστή Παλαμά έκανε επίκληση στο αθάνατο «αρχαίο πνεύμα» να φανερωθεί και να αστράψει στη δική του γη και στο δικό του τον ουρανό. Πόσο προφητικοί οι στίχοι του δεύτερου εθνικού μας ποιητή! Το αθάνατο αρχαίο πνεύμα άστραψε «στη δόξα της δικής του γης και του ουρανού».

Κυριολεκτικά και μεταφορικά. Μετά από 108 χρόνια, και σε πείσμα της κάθε κακόβουλης Κασσάνδρας που πρόλεγε με κακεντρέχεια την αποτυχία, ακόμη και τη ματαίωση, των αγώνων.

Προφητικοί αποδείχθηκαν και οι δύο τελευταίοι στίχοι του Ολυμπιακού Ύμνου. Πράγματι, κάθε λαός τρέχει προσκυνητής στο αρχαίο και αθάνατο πνεύμα. Διακόσιες δύο χώρες παίρνουν μέρος στην 28^η Ολυμπιάδα της Αθήνας 2004, περισσότερες από κάθε προηγούμενη.

Διαχρονικός και αδιάσπαστος ο ελληνικός πολιτισμός

Ευρηματικότερη η ιδέα να μετατραπεί το στάδιο σε λίμνη, γιατί ο συμβολισμός του νερού παραπέμπει σε πολλές εκφάνσεις του υγρού στοιχείου στην ελληνική μυθολογία, κοσμογονία, φιλοσοφία, τέχνη, ποίηση, και πάνω απ' όλα γεωγραφία.

Η θάλασσα είναι συνυφασμένη με αυτήν καθ' εαυτήν την ύπαρξη του ελληνικού έθνους. Με πλοία, από τη δεύτερη χιλιετία π. Χ. οι πρόγονοί μας ταξίδεψαν προς την Ανατολή, το Βορρά και τη Δύση, για να δημιουργήσουν τις αποικίες τους στη Μικρά Ασία, σε όλες τις παράκτιες περιοχές του Ευξείνου Πόντου – που στην αρχαιότητα έγινε γνωστός ως ελληνική λίμνη – στη Σικελία, Νότια Ιταλία, Γαλλία, και Ισπανία, δημιουργώντας τη Μεγάλη Ελλάδα. Ο Όμηρος μετατρέπει τη θάλασσα σε υγρή σκηνή, πάνω στην οποία στήνει το δράμα της Οδύσσειας, στο κέντρο του οποίου βρίσκεται ο *νόστος*, και το *νόστιμον ήμαρ*, η προσδοκία της ημέρας για την επιστροφή στη γενέθλια γη. Του Οδυσσέα, αλλά και του κάθε ξενιτεμένου...

Στη θάλασσα κρίθηκε η τύχη της φυλής μας, με την ήττα των Περσών στη ναυμαχία της Σαλαμίνας (480 π. Χ.), του τουρκικού και αιγυπτιακού στόλου στο Ναβαρίνο (1827), με τα κατορθώματα του θρυλικού θωρηκτού Αβέρωφ κατά τη διάρκεια των Βαλκανικών Πολέμων (1912-13) και στις τελικές φάσεις του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου (1914-18).

Έκθαμβοι, και αποσβολωμένοι, οι προηγούμενοι επικριτές των διεθνών ΜΜΕ, και κάποιοι, όπως ο Πρωθυπουργός της Αυστραλίας, χρειάστηκε να καταπιούν τα λόγια τους. Σίγουρα δεν περίμεναν να δουν αυτό το υπερθέαμα που με τόση φαντασία, αλλά και με ιστορική υπευθυνότητα, φαντασμαγορικά, αλλά και με αίσθηση μέτρου και με λιτότητα, σύνθεσε ο Δημήτρης Παπαϊωάννου με τους συνεργάτες του, έχοντας ως γνώμονα το αρχαίο ρητό *παν μέτρον άριστον*. Παράλληλα μας θύμισαν και τον ομηρικό στίχο:

Αιέν αριστεύειν και υπείροχον έμμεναι άλλων.*

(Να θέλω να 'μαι πρώτος πάντα μου, να ξεπερνά τους άλλους).

Τα λόγια αυτά τα είπε ο Ιππόλοχος στο γιο του Γλαύκο, όταν έξω από την Τροία ετοιμαζόταν να αντιμετωπίσει τον Διομήδη, έναν από τους ήρωες των Ελλήνων, που τελικά αποδείχθηκε ότι ήταν συγγενής του. Παρόμοια λόγια είπε και ο Πηλέας στο γιο του Αχιλλέα.

Γιατί σίγουρα, όπως ο αγώνας για την πρωτιά είναι χαρακτηριστικό ελληνικό από τα πανάρχαια χρόνια, έτσι και ο Παπαϊωάννου έδωσε το δικό του αγώνα εναντίον των σκηνοθετών εναρκτήριων τελετών των προηγούμενων Ολυμπιάδων. Και κέρδισε τον αγώνα, όχι μόνο στον τεχνολογικό τομέα, που τον χρησιμοποίησε με φαντασία και με επιστημοσύνη, αλλά και στον αγώνα της ουσίας των παραστάσεων, της μεγαλειώδους εικόνας, του μελωδικού ήχου, και του υπέροχου συμβολισμού.

Σπάνια ο συνδυασμός τεχνογνωσίας, φαντασίας και αισθητικής ευαισθησίας έχει επιτύχει λαμπρότερα αποτελέσματα.

Τα χρώματα, ο ήχος, και ο φωτισμός, δημιούργησαν μια ονειρώδη ατμόσφαιρα, και επένδυσαν τις ανθρώπινες μορφές με όλα τα στοιχεία του μύθου, αλλά και της πραγματικότητας.

Πηγή ζωής και κίνητρο δημιουργίας ο έρωτας

Ο ιπτάμενος Έρωτας, η πηγή της ανανέωσης και το κίνητρο της δημιουργίας, που παρακολουθεί με αγάπη και ενδιαφέρον την πορεία του ανθρώπινου γένους, μου θύμισε τους υπέροχους στίχους του Διονύσιου Σολωμού, στο ανολοκλήρωτο αριστούργημά του «Ελεύθεροι Πολιορκημένοι», που αναφέρεται στη δεύτερη πολιορκία του Μεσολογγίου: 15 Απριλίου 1825 – 11 Απριλίου 1826.

Τα εισαγωγικά σχόλια του Σολωμού είναι ιδιαίτερα ενδιαφέροντα για την κατανόηση των σχεδιασμάτων που απαρτίζουν το ποίημά του αυτό. Δίνω ένα απόσπασμα, το οποίο προλογίζει το σχέδιό που θα ακολουθήσει, και που αναφέρεται στο Μεσολόγγι λίγο πριν από την Έξοδο στις 11 Απριλίου 1826:

Η ζωή που ανασταίνεται με όλες τις χαρές, αναβρύζοντας ολούθε, νέα, λαχταριστή, περιχυμένη εις όλα τα όντα. Η ζωή ακέραιη, απ' όλα της φύσης τα μέρη, θέλει να καταβάλει την ανθρώπινη ψυχή. Θάλασσα, γη, ουρανός,

συγχωνευμένα, επιφάνεια και βάθος συγχωνευμένα, τα οποία πάλι πολιορκούν την ανθρώπινη φύση εις την επιφάνεια και εις το βάθος της...

Στη συνέχεια δίνω κάποιους στίχους από το σχετικό σχέδιασμα, που σε μια άλλη παραλλαγή του έχει τον τίτλο «Πειρασμός»:

*Ο Απρίλης με τον Έρωτα χορεύουν και γελούνε,
κι όσα άνθια βγαίνουν και καρποί, τόσ' άρματα σε κλειούνε.*

*Λευκό βουνάκι πρόβατα κινούμενο βελάζει,
και μες τη θάλασσα βαθιά ζαναπετιέται πάλι,
κι ολόλευκο εσύμιζε με τ' ουρανού τα κάλλη.*

*Και μες της λίμνης τα νερά, όπ' έφτασε μ' ασπούδα,
έπαιξε με τον ίσκιο της γαλάζια πεταλούδα,
που ευώδισε τον ύπνο της μέσα 'ς τον άγριο κρίνο.
Το σκουληκάκι βρίσκεται 'ς ώρα γλυκιά κι εκείνο.*

Πολλά τα κοινά σημεία μεταξύ της σκηνογραφίας της εναρκτήριας τελετής και των εικόνων στο παραπάνω ποίημα του Σολωμού.

Ο έρωτας σαν πειρασμός και σαν δημιουργική δύναμη, όπως τον φαντάστηκε το ελληνικό πνεύμα στη διαχρονική του πορεία, το νερό, ο ουρανός, το κυρίαρχο άσπρο χρώμα.

Ο λυρισμός της τελετής παραπέμπει στο αρχαίο δράμα

Τα πάντα θύμιζαν αρχαίο ελληνικό θέατρο, με τις εναλλασσόμενες σκηνές, και με τους συμβολισμούς των διαφόρων παραστάσεων να παρουσιάζουν τα επιτεύγματα της ανθρώπινης διάνοιας.

Βλέποντας την πομπή των διαφόρων αρμάτων, καθένα μέσα στο δικό του ιστορικό και πολιτιστικό χώρο, ανακαλούμε στη μνήμη μας το δραματικό, αλλά και εξάισια λυρικό στοιχείο στα χορικά του αρχαίου ελληνικού θεάτρου. Ξέρουμε πως το αρχαίο ελληνικό δράμα σχετιζόταν με τη λατρεία του θεού Διόνυσου. Γι' αυτό και ο ήχος των 400 τυμπάνων παρέπεμπαν τους θεατές σε εκείνην την καθαρά ελληνική επινόηση.

Η όλη πομπή, με το συμβολισμό της στα επιτεύγματα του ανθρώπου στο χώρο του λόγου, της μελωδίας, της τέχνης και της επινοητικότητάς του, έφερε στη σκέψη μου κάποιους στίχους από ένα χορικό της τραγωδίας του Σοφοκλή «Αντιγόνη» που αρχίζει με τους στίχους:

*Πολλά τα δεινά κουδέν ανθρώπου δεινότερον πέλει**...*

Δίνω σε μετάφραση, σε πεζό λόγο, μέρος της στροφής α΄ και της στροφής β΄:

Πολλά είναι τα θαυμαστά, μα τίποτα πιο θαυμαστό από τον άνθρωπο. Αυτός περνά και πέρα από τον τρικυμισμένο άσπρο πόντο με τις φουρτούνες του νοτιά, διασχίζοντας τα κύματα που σηκώνονται ψηλά κι από παντού τον δέρνουν... {...} Βρήκε ακόμα και τη γλώσσα να μιλεί και ιδέες υψηλές και νόμους για την καλή διακυβέρνηση των πόλεων...

Δεν έλειψαν και οι παραπομπές στα φιλοσοφικά επιτεύγματα των αρχαίων Ελλήνων φιλοσόφων, και ιδιαίτερα στην κοσμογονία του Εμπεδοκλή, ο οποίος διατύπωσε τη θεωρία ότι το Σύμπαν οφείλει τη δημιουργία του στις σχέσεις φιλότητας (έρωτα) και νείκους (έριδας) μεταξύ των ακόλουθων τεσσάρων στοιχείων: του νερού, της φωτιάς, του αέρα και της γης.

Για όλα αυτά τα στοιχεία ο Παπαϊωάννου βρήκε τα κατάλληλα σύμβολα.

Η εναρκτήρια τελετή ήταν μια υπέροχη σύνθεση μυθολογίας, τέχνης, μουσικής, ποίησης, φιλοσοφίας, και τεχνολογίας. Όλα αυτά δοσμένα μέσα σε 45 μόνο λεπτά.

Με άλλα λόγια, η ανθρωπότητα είδε να παρελαύνει μπρος στα μάτια της ένας πολιτισμός χιλιάδων χρόνων, ο ελληνικός πολιτισμός, έκφανση του οποίου αποτελούν οι ίδιοι οι Αγώνες.

Η 28^η Ολυμπιάδα διεξάγεται στο φυσικό πολιτιστικό και γεωγραφικό της χώρο. Εκεί που η ιστορία και η λογική υπαγορεύουν ότι πρέπει να διεξάγονται και όλες οι μελλοντικές Ολυμπιάδες. Με το στεφάνι της ελιάς, σύμβολο ειρήνης...

19/08/04

Σημειώσεις

* *Ομήρου Ιλιάδα, Ραψωδία Ζ, 208, και Ραψωδία Α, 784. Μετάφραση Ν. Καζαντζάκη και Ι. Θ. Κακριδή.*

** *Σοφοκλέους «Αντιγόνη», Στάσιμον Α΄, Χορός, 332-355. Μετάφραση Γ. Μαρκαντωνάτου.*

ΑΘΗΝΑ 2004, 2012, 2016...

Αθήνα 2004, 2012, 2016... ήταν ο τίτλος μιας ανταπόκρισης του Hugh J. Martin, ειδικού απεσταλμένου της εφημερίδας της Μελβούρνης *The Age* στην Αθήνα, για την κάλυψη των Αγώνων.

Η ανταπόκριση του Hugh J. Martin, με υπότιτλο «*Οι Έλληνες επέτυχαν, γι' αυτό οι Ολυμπιακοί Αγώνες πρέπει να επιστρέψουν στην πατρίδα τους μόνιμα*», δημοσιεύθηκε στις 24/08/04, και έκανε αίσθηση με την αμεσότητα των απόψεων που διατυπώνει, και για τα λογικά επιχειρήματα, πάνω στα οποία στηρίζονται οι απόψεις αυτές.

Σχολιάζοντας το γεγονός ότι οι Έλληνες ήταν συγκρατημένοι, και δεν έδειξαν υπερβολική έξαψη για το γεγονός ότι οι Αγώνες διεξάγονταν στην Αθήνα, ο H. J. Martin παρατηρεί:

Το Σύνδεψ είχε ξετρελαθεί με τους Αγώνες, γιατί αυτό είναι το Σύνδεψ. Όμως στη χώρα που επινόησε τους Αγώνες, αυτή η Ολυμπιάδα παίρνει τη μορφή ενός παλαιού χρέους που τώρα εξοφλείται.

Οι Αθηναίοι αισθάνονται ότι οι Αγώνες επιτέλους επέστρεψαν στον τόπο τους, αν και μετά από ένα πολύ μακρό χρονικό διάστημα. Γι' αυτό δεν βλέπουν το λόγο για υπερβολικές εξάψεις.

Ο H. J. Martin αναγνωρίζει ότι, εκ των πραγμάτων, οι Αγώνες του 2008 πρέπει να διεξαχθούν στο Πεκίνο, αφού οι προετοιμασίες βρίσκονται σε προχωρημένο στάδιο. Είναι όμως της γνώμης πως για τους Αγώνες του 2012 η Διεθνής Ολυμπιακή Επιτροπή δεν πρέπει να προχωρήσει για την επιλογή της επόμενης πόλης. Θεωρεί πως η Αθήνα είναι έτοιμη, και ότι απέδειξε έμπρακτα πως μπορεί να ανταποκριθεί στις προκλήσεις των σύγχρονων Αγώνων.

Χαριτολογώντας, ο H. J. Martin καταλήγει:

Η υποδομή υπάρχει, και η λειτουργικότητά της έχει αποδειχθεί. Ομολογουμένως, από την εποχή του Περικλή η Αθήνα δεν ήταν τόσο ζωντανή όσο είναι τώρα...

Αυτά είχαν δημοσιευθεί στην εφημερίδα *The Age* την Τρίτη, 24 Αυγούστου.

Τέσσερις ημέρες αργότερα, το Σάββατο 28 Αυγούστου, πάλι η ίδια εφημερίδα, αυτή όμως τη φορά στο κύριό της άρθρο με τίτλο «*Θριαμβευτική επιστροφή στην Ελλάδα*», εισηγείται τη μόνιμη επιστροφή των Αγώνων στην Αθήνα.

Μεταξύ άλλων, η εφημερίδα τονίζει και τα ακόλουθα:

Η προσπάθεια που κατέβαλε για τη διοργάνωση των Αγώνων μια σχετικά μικρή χώρα, αποτελεί μαρτυρία της σημασίας τους για την Ελλάδα... Η λογική, αλλά και συναισθηματικοί λόγοι, υπαγορεύουν τη μόνιμη επιστροφή των Ολυμπιακών Αγώνων στην Ελλάδα, μετά την επόμενη διεξαγωγή τους στο Πεκίνο.

{...} Μια από τις φιλοδοξίες της Ελλάδας, ως οργανώτριας των Αγώνων, ήταν να τους επαναφέρει στα ανθρώπινα μέτρα.

Αγώνες με λιγότερες υπερβολές, και περισσότερο ανθρωπισμό, αποτελούν ιδανικό για την επίτευξη του οποίου αξίζει να καταβάλουμε κάθε προσπάθεια.

Όταν το όνειρο γίνεται πραγματικότητα

Τα σχόλια του κύριου άρθρου της εφημερίδας *The Age* έφεραν στη μνήμη μου μια εικόνα από την τελετή έναρξης των Αγώνων, που στη φορτισμένη από συγκίνηση ατμόσφαιρα της τελετής, μου είχε διαφύγει ο βαθύς συμβολισμός της.

Πρόκειται για τη στιγμή που ο λαμπαδηφόρος Νίκος Κακλαμανάκης άναψε τη φλόγα των Αγώνων. Αντί ο λαμπαδηφόρος να ανέβει στο ύψος του πύργου για να ανάψει τη φλόγα, ή να προκαλέσει την αφή της με την εκτόξευση βέλους, όπως γινόταν σε προηγούμενες Ολυμπιάδες, οι Έλληνες διοργανωτές πρωτοστάτησαν κι εδώ.

Φρόντισαν, με τη βοήθεια της τεχνολογίας, να χαμηλώσει ο πύργος στο ύψος του αθλητή, για να πάρει το φως από το χέρι του ανθρώπου. Η τεχνολογία στην υπηρεσία του ανθρώπου, σκέφτηκα, και όχι το αντίστροφο, που αποτελεί κανόνα στις σύγχρονες κοινωνίες.

Βαθύς ο συμβολισμός εκείνης της σκηνής, παραπέμπει στη ρήση του σοφιστή Πρωταγόρα «Πάντων χρημάτων μέτρον άνθρωπος», που σημαίνει πως όλα τα πράγματα πρέπει να κρίνονται με βάση τον άνθρωπο, και δηλώνει το ανθρωποκεντρικό πνεύμα του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού.

Κάτι τέτοιο υπονοεί στο κύριο άρθρο της η έγκριτη εφημερίδα της Μελβούρνης *The Age*, όταν γράφει:

Αγώνες με λιγότερες υπερβολές, και περισσότερο ανθρωπισμό, αποτελούν ιδανικό για την επίτευξη του οποίου αξίζει να καταβάλουμε κάθε προσπάθεια.

Και αυτό θα πρέπει να γίνει το σύνθημά μας για την επιστροφή των Ολυμπιακών Αγώνων στην κοιτίδα τους, για να μπορέσει το πνεύμα του

Ολυμπισμού να αναβιώσει, σε μια εποχή που τα ιδανικά και οι ανθρωπιστικές αξίες έχουν εξοβελισθεί από τη ζωή μας.

Η τελετή έναρξης των αγώνων, με τις αναφορές τους στις διαχρονικές πολιτισμικές αξίες του ελληνικού πνεύματος, η παρουσία του οποίου είναι τόσο έντονα αισθητή στις κοινωνίες του δυτικού κόσμου, και το έμφυτο αίσθημα της φιλοξενίας του ελληνικού λαού, όπως αυτό εκδηλώθηκε και έμπρακτα κατά τη διάρκεια των Αγώνων, έρχονται ως ενίσχυση της καμπάνιας, που κατά κάποιο τρόπο ξεκίνησε η εφημερίδα *The Age*, για την επιστροφή των Αγώνων στο φυσικό και πολιτιστικό τους περιβάλλον.

Στις πνευματικές, καλλιτεχνικές και πολιτιστικές εκφάνσεις του ελληνικού έθνους στην διαχρονική του πορεία, όπως με τόση παραστατικότητα, αλλά και λιτότητα, παρουσιάστηκαν στην τελετή έναρξης των Αγώνων, ήρθαν να προστεθούν και οι λαϊκές του παραδόσεις, η ζωή της υπαίθρου στην ηπειρωτική Ελλάδα και στα νησιά της, με τον πλούτο της μουσικής, τους χαρακτηριστικούς χορούς, και τις τοπικές ενδυμασίες, που δόθηκαν τόσο φαντασμαγορικά στο πρώτο μέρος της τελετής λήξης των Αγώνων.

Ξαφνικά το στάδιο μετατράπηκε σε ελληνική ύπαιθρο, με τις αναπαραστάσεις της σποράς, του θερισμού, του τρύγου, του παραδοσιακού γάμου και γλεντιού, με τα παραδοσιακά μουσικά όργανα, τα δημοτικά τραγούδια, τις εθνικές ενδυμασίες και τους ασύγκριτους τοπικούς χορούς.

Μέσα από τον άρτο και τον οίνο βλέπουμε την τυπική συντροφικότητα του Έλληνα, τη φυσική του ανάγκη να εκφράζεται μέσα από το μέλος, το ρυθμό, το χρώμα, τη διασκέδαση, αλλά και το μοιρολόι.

Πρέπει να ομολογήσω πως με άγγιξε ιδιαίτερα το τραγούδι – μοιρολόι του Γιώργου Νταλάρα, και οι σκηνές με τις πονεμένες μορφές των Ελλήνων προσφύγων από τον Πόντο και τη Μικρά Ασία, να ζητούν καταφύγιο στην Ελλάδα μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή του 1922.

Και ω του θαύματος, ο θρηνητικός τόνος του τραγουδιού γίνεται εορταστικός, οι δραματικές σκηνές αλλάζουν, τα μαύρα χρώματα δίνουν τόπο στα άσπρα, στρώνονται τραπέζια, και αρχίζει η νέα ζωή στην πατρίδα, που οι πρόγονοί τους άφησαν πριν από χιλιάδες χρόνια, και που δεν έπαυσε να είναι πατρίδα.

Ο Ελληνισμός της Δύσης και της Ανατολής, με τις πλούσιες πολιτιστικές του παραδόσεις, δημιουργεί τον Πανέλληνα χωρίς τοπικούς και χρονικούς προσδιορισμούς. Η έμφυτη μεγαλοφυΐα του ελληνικού λαού να εξωτερικεύει τα συναισθήματά του, και να δηλώνει την προσήλωσή του στις τοπικές

παραδόσεις, στο πλαίσιο ενός κοινού πολιτισμού, μέσα από τη μουσική, τις ενδυμασίες και το χορό, αναπαραστάθηκε με πίστη και συνέπεια στο πρώτο μέρος της τελετής.

Τονωτικό για την εθνική μας αυτοπεποίθηση

Τα οφέλη που προκύπτουν από την 28^η Ολυμπιάδα «Αθήνα 2004» για το ελληνικό έθνος είναι πολλά και σημαντικά. Κάποια από αυτά είναι απτά και άμεσα, και κάποια άυλα και μακροχρόνια.

Έκανα μνεία για το ελληνικό έθνος, και όχι απλώς για την Ελλάδα, γιατί τα οφέλη επεκτείνονται και στον εξωελλαδικό Ελληνισμό, δεν περιορίζονται μόνο στους συμπατριώτες μας της Ελλάδας.

Ισχύουν και για τους ομοεθνείς μας της Κύπρου, καθώς και για τους ανά τον κόσμο Έλληνες. Ο όρος Ελληνισμός έχει αυτήν την καθολική έννοια.

Η Γιάννα Αγγελοπούλου ήταν υπέροχη στην τελετή λήξης. Εμφανώς ικανοποιημένη, αλλά και συγκινημένη, για την άρτια οργάνωση των Αγώνων, πρόβαλε στη διεθνή κοινότητα την εικόνα μιας Ελλάδας που δεν υστερεί σε τίποτε από τις πολύ μεγαλύτερες και πλουσιότερες χώρες.

Χρυσό μετάλλιο, είπε, πήραν όλοι οι Έλληνες στην 28^η Ολυμπιάδα. Και δεν είχε άδικο.

Οι Ολυμπιακοί Αγώνες επέστρεψαν στην πατρίδα τους και δείξαμε σε ολόκληρο τον κόσμο τα επιτεύγματα για τα οποία είμαστε ικανοί εμείς οι Έλληνες, τόνισε η κ. Αγγελοπούλου.

Και ο πρόεδρος της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής Ζακ Ρογκ, άρχισε την ευχαριστήρια ομιλία του στα ελληνικά, φανερά ικανοποιημένος για την τόσο μεγάλη επιτυχία των Αγώνων της πρώτης θητείας του. Στην ομιλία του έκανε λόγο για «αξέχαστους και ονειρεμένους Αγώνες».

Αισθήματα ικανοποίησης, χαράς και υπερηφάνειας πλημμύρισαν τις ψυχές των Ελλήνων, όπου γης. Εδώ στην Αυστραλία τα Ελληνόπουλα, πρώτα με το ευρωπαϊκό κύπελλο στο ποδόσφαιρο, και τώρα με την λαμπρή 28^η Ολυμπιάδα, νιώθουν περηφάνια να δηλώνουν τις ελληνικές τους καταβολές.

Η επιτυχία της διοργάνωσης των Αγώνων τόνωσε την εθνική μας αυτοπεποίθηση. Δείξαμε ότι μπορούμε να αναλάβουμε και τα πιο απαιτητικά εγχειρήματα, αρκεί να πρυτανεύουν η ομόνοια και η συνεργασία.

Ο θεσμός του εθελοντισμού, αν και νεοφανής για τα ελληνικά δεδομένα, λειτούργησε τόσο αποτελεσματικά στην Αθήνα, που απέσπασε εγκωμιαστικά σχόλια από όλους τους επισκέπτες.

Η εξυπηρέτηση των επισκεπτών από τους εθελοντές με προθυμία και χαμόγελο τους σκλάβωσε όλους.

Αν αυτή η στάση συνεχίσει και στο μέλλον, θα κάνει θαύματα για τον τουρισμό, και για την προβολή της Ελλάδας στη διεθνή κοινότητα.

Ο συμβολισμός της μικρής ορφανής κοπελίτσας που πήρε στο φανάρι της τη φλόγα των Αγώνων, ας γίνει ένα από τα κύρια μοτίβα της ελληνικής παιδείας, για να διαπλάσει τους Έλληνες του μέλλοντος, που αργά ή γρήγορα θα κληθούν να αναλάβουν τη διοργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων στην Αθήνα σε μόνιμη βάση.

2/09/2004

ΕΚΑΤΟ ΧΡΟΝΙΑ (1904 –2004) ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΝΑΡΞΗ ΤΟΥ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΥ ΑΓΩΝΑ

Φέτος συμπληρώνονται 100 χρόνια από την έναρξη του Μακεδονικού Αγώνα το 1904.

Με τον όρο Μακεδονικός Αγώνας αναφερόμαστε στην περίοδο του ένοπλου αγώνα των Ελλήνων (1904 – 1908) εναντίον των βουλγαρικών συμμοριών (κομιτάτων) που λυμαίνονταν την περιοχή, και τρομοκρατούσαν τον ελληνικό πληθυσμό, πριν από την απελευθέρωση της Μακεδονίας το 1912 –1913.

Το κείμενο που θα ακολουθήσει είναι διασκευή ομιλίας που έδωσα, στα πλαίσια του εορταστικού προγράμματος της Νέας Ένωσης Χωριών Φλωρίνης «Μακεδονικός Ελληνισμός», για τα 100 χρόνια από την έναρξη του Μακεδονικού Αγώνα (1904 – 2004).

Η ομιλία μου εστιάστηκε σε δύο από τις ευγενικότερες μορφές της ιστορίας του σύγχρονου Ελληνισμού, και βασικών συντελεστών για την αποτελεσματική αντιμετώπιση του βουλγαρικού κινδύνου κατά την κρίσιμη εκείνη περίοδο.

Πρόκειται για τον Παύλο Μελά και τον Ίωνα Δραγούμη.

Για να μπορέσουμε να διαμορφώσουμε σαφή αντίληψη της δράσης και της προσφοράς των δύο αυτών μεγάλων ανδρών, θα χρειασθεί να τους τοποθετήσουμε στο πλαίσιο των ιστορικών εξελίξεων της εποχής τους.

Το 1830 ιδρύθηκε το σύγχρονο ελληνικό κράτος, μετά από την Επανάσταση του 1821. Μέχρι τους Βαλκανικούς Πολέμους του 1912-13 τα βόρεια σύνορα του ελληνικού κράτους έφταναν μέχρι τις νότιες παρυφές του Ολύμπου.

Η Ήπειρος, η Μακεδονία, η Θράκη, η Κρήτη και άλλα νησιά του Αιγαίου Πελάγους, αποτελούσαν περιφέρειες της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, μέχρι την απελευθέρωσή τους το 1912 και 1913.

Όταν άρχισε ο Μακεδονικός Αγώνας το 1904, η Μακεδονία αποτελούσε ακόμα επαρχία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Ο Μακεδονικός Αγώνας είχε διεξαχθεί εναντίον των Βουλγάρων, οι οποίοι κατά τη διάρκεια της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας είχαν διεισδύσει στην περιφέρεια της Μακεδονίας, επειδή δεν υπήρχαν σύνορα μεταξύ των χωρών της Βαλκανικής Χερσονήσου. Παράλληλα με τους Βούλγαρους, οι Έλληνες είχαν να αντιμετωπίσουν και την εχθρική στάση των Τούρκων.

Η κατάσταση στα Βαλκάνια είχε περιπλεχθεί ακόμη περισσότερο από τα συγκρουόμενα συμφέροντα των μεγάλων ευρωπαϊκών χωρών. Η Γερμανία, για να μπορέσει να εξασφαλίσει πρόσβαση στα απαραίτητα για τη βιομηχανία της πετρέλαια από τις χώρες της Μέσης Ανατολής, άρχισε να δημιουργεί ζώνες επιρροής στα Βαλκάνια. Η Ρωσία προωθούσε την ιδέα του πανσλαβισμού, και τα δικά της σχέδια για έξοδο στη Μεσόγειο, ενισχύοντας τις διεκδικήσεις της Βουλγαρίας σε περιοχές της Θράκης και της Μακεδονίας.

Οι κινητοποιήσεις των χωρών αυτών εντάθηκαν στα τέλη του 19^{ου} και στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, όταν άρχισε να διαφαίνεται η διάλυση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Από την πλευρά τους η Αγγλία και η Γαλλία, για να εξουδετερώσουν την επιρροή της Γερμανίας και της Ρωσίας στο χώρο της Βαλκανικής Χερσονήσου, και να διασφαλίσουν τα δικά τους συμφέροντα, κατέβαλλαν κάθε προσπάθεια για να κρατήσουν στη ζωή το «Μεγάλο Ασθενή», όπως αποκαλούσαν τότε την Οθωμανική Αυτοκρατορία.

Όλες αυτές οι αντίρροπες τάσεις είχαν δημιουργήσει το γνωστό Ανατολικό Ζήτημα. Η Βαλκανική Χερσόνησος είχε μετατραπεί σε ηφαίστειο, που από στιγμή σε στιγμή απειλούσε να εκραγεί, με κρατήρα το γεωγραφικό χώρο της μείζονος Μακεδονίας.

Μια τέτοια έκρηξη είχε αποτραπεί όταν η Μεγάλη Βρετανία και η Γερμανία έσπευσαν να ανατρέψουν με τη Συνθήκη του Βερολίνου (Ιούλιος 1878) τη Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου που η Ρωσία είχε υπογράψει με την Οθωμανική Αυτοκρατορία το Φεβρουάριο του 1878.

Με τη Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου ιδρύονταν η Μεγάλη Βουλγαρία, τα νότια σύνορα της οποίας επεκτείνονταν ως το Αιγαίο Πέλαγος, καταλαμβάνοντας εδάφη που από την αρχαιότητα ήταν ελληνικά.

Η έναρξη του Μακεδονικού Αγώνα

Η κατάσταση επιδεινώθηκε για τους Έλληνες ύστερα από την πραξικοπηματική προσάρτηση της Ανατολικής Ρωμυλίας, που πέτυχαν οι Βούλγαροι το 1885, και τον ατύχη για τους Έλληνες ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897. Η Βουλγαρία μεγάλωσε, η Ελλάδα ταπεινώθηκε, και επιπλέον δέχτηκε το Διεθνή Οικονομικό Έλεγχο το 1898.

Μέσα σε αυτές τις συνθήκες ο Μακεδονικός Αγώνας στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, ιδιαίτερα κατά την περίοδο 1904-1908, εντάθηκε από την πλευρά των

Βουλγάρων με την αποστολή ένοπλων ομάδων, που προσπαθούσαν να επιβάλλουν στους Έλληνες να προσχωρήσουν στη Βουλγαρική Εξαρχία.

Ιδιαίτερα στρέφονταν κατά των Ελλήνων δασκάλων και ιερέων, ώστε οι πληθυσμοί να μένουν ακέφαλοι εκπαιδευτικά και εκκλησιαστικά, και έτσι να υποτάσσονται ευκολότερα στις βουλγαρικές αξιώσεις. Από την ελλαδική πλευρά η αντίδραση ήταν ανεπίσημη ενθάρρυνση και διευκόλυνση ένοπλων ομάδων να διεισδύουν στο μακεδονικό έδαφος, για να ενισχύουν τους γηγενείς Έλληνες του Μακεδονικού χώρου στην άμυνά τους έναντι των ένοπλων βουλγαρικών ομάδων.

Κατά τη διάρκεια του Μακεδονικού Αγώνα το ελληνικό κράτος δεν μπορούσε να παρέμβει επίσημα εξαιτίας των ποικίλων αδυναμιών του, αλλά και της εχθρικής για τα ελληνικά συμφέροντα στάσης των Μεγάλων Δυνάμεων. Δεχόταν όμως ανησυχητικές αναφορές από τους Έλληνες Προξένους που υπηρετούσαν σε πόλεις της Μακεδονίας (Ιων Δραγούμης στο Μοναστήρι, Λάμπρος Κορομηλάς στη Θεσσαλονίκη) και από δραστήριους Μητροπολίτες που είχε τοποθετήσει το Πατριαρχείο, για να αντιμετωπίσουν τους Εξαρχικούς (π.χ. τον Γερμανό Καραβαγγέλη της Καστοριάς).

Στο εσωτερικό του ελληνικού κράτους η κυβέρνηση δεχόταν και τις αντιδράσεις της κοινής γνώμης, ιδιαίτερα μετά από την ίδρυση του Μακεδονικού Κομιτάτου στην Αθήνα στα τέλη του 1903.

Ο ελληνικός λαός, διαισθανόμενος ότι η Μακεδονία κινδύνευε είτε να προσαρτηθεί στη Βουλγαρία, είτε να αποτελέσει αυτόνομη κρατική μονάδα, άρχισε να πιέζει για πιο δυναμική στάση εκ μέρους της ελληνικής κυβέρνησης, ώστε να προστατευθεί ο απειλούμενος μακεδονικός Ελληνισμός.

Μέσα σε αυτή την ατμόσφαιρα υποχρεώθηκε να κινηθεί η Κυβέρνηση, πάντα ανεπίσημα βέβαια και μυστικά, και άρχισε να διευκολύνει τη συγκρότηση ένοπλων ομάδων και να τις προωθεί στη Μακεδονία.

Ο θάνατος του Παύλου Μελά στις 13 Οκτωβρίου 1904 αποτελεί σταθμό στο Μακεδονικό Αγώνα.

Από τη μια, δημιούργησε ένα ρομαντικό κλίμα, που προσέλκυσε στη Μακεδονία και άλλα παλικάρια από την ελεύθερη Ελλάδα. Ιδιαίτερα αισθητή ήταν η ανταπόκριση των Μανιατών, και των Κρητικών, αν και η Κρήτη ήταν ακόμα τουρκοκρατούμενη.

Ο θάνατος του Μελά προσέδωσε στο Μακεδονικό Αγώνα σταυροφορικό χαρακτήρα.

Παράλληλα, πυροδότησε τον εθνικισμό του ελληνικού λαού, που άρχισε να ασκεί πίεση στις ελληνικές κυβερνήσεις για πιο δυναμική στάση στο εθνικό αυτό ζήτημα, και ενδυνάμωσε τη δραστηριότητα διαφόρων οργανισμών που κρατούσαν τα εκκρεμή εθνικά θέματα στην επικαιρότητα.

Η ανάγκη για την εθνική ολοκλήρωση, με την απελευθέρωση των αλύτρωτων περιοχών, άρχισε να συνειδητοποιείται από μεγάλα λαϊκά στρώματα, σε αντίθεση με την επίσημη γραμμή των ελληνικών κυβερνήσεων για μια «μικρή, αλλά έντιμη Ελλάδα».

Οι κινητοποιήσεις των Ρώσων και των Αυστριακών, που χειραγωγούσαν τις βουλγαρικές και σερβικές βλέψεις αντίστοιχα για έξοδο στο Αιγαίο Πέλαγος, για την εξυπηρέτηση των δικών τους επεκτατικών συμφερόντων, άρχισαν να ανησυχούν τις ελληνικές κυβερνήσεις, και να προβληματίζουν τον πνευματικό κόσμο της Ελλάδας.

Οι ανησυχίες των πολιτικών, και ο προβληματισμός των ανθρώπων των γραμμάτων, άρχισαν να επιτείνονται με την ανάληψη ένοπλης βουλγαρικής δράσης στο χώρο της Μακεδονίας από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα.

Ο θάνατος του Παύλου Μελά, αξιωματικού του ελληνικού στρατού, αποτελεί την αφετηρία της ενεργού, αν και συγκαλυμμένης, παρέμβασης της ελληνικής κυβέρνησης στο Μακεδονικό Αγώνα, και την κινητοποίηση των ελληνικών Προξενείων στη Θεσσαλονίκη και στο Μοναστήρι.

Σημαντικός παράγοντας για την κινητοποίηση αυτή υπήρξε ο Ίων Δραγούμης, Υποπρόξενος στο Προξενείο του Μοναστηρίου.

Οι περιοδείες του Δραγούμη στα χωριά της Δυτικής Μακεδονίας αναπτέρωναν το εθνικό φρόνημα των κατοίκων της περιοχής, και τους έδιναν την ελπίδα πως το ελληνικό κράτος δεν θα τους εγκαταλείψει στις βαρβαρότητες των Βουλγάρων κομιτατζήδων.

Εξίσου σημαντικά, για την αφύπνιση της εθνικής συνείδησης του ελληνικού λαού της ελεύθερης Ελλάδας, ήταν τα γεμάτα πάθος γραπτά του Ίωνα Δραγούμη.

Στο βιβλίο του «Μαρτύρων και ηρώων αίμα» (1907), ο Δραγούμης γράφει:

Η Μακεδονία είναι τόπος αληθινής ζωής, όχι ψεύτικης όπως είναι η Αθήνα... Όσοι πήγαν στη Μακεδονία ελευθερώθηκαν από την ψευτιά, που φέρνει την παραλυσία και τη νάρκη...

Η Μακεδονία είναι σχολείο ελευθερίας, σχολείο που φτιάχνει άνδρες ελεύθερους. Όλοι οι Έλληνες «θα συμπληρώσουν τας σπουδάς των» εις τη

Μακεδονία. Η Μακεδονία θα μας σώσει. Αν τρέξουμε να σώσουμε τη Μακεδονία, εμείς θα σωθούμε.

Βέβαια ο Μακεδονικός Αγώνας, ο οποίος έληξε με το Κίνημα των Νεοτούρκων στη Θεσσαλονίκη το 1908, δεν οδήγησε στην απελευθέρωση της Μακεδονίας.

Κατόρθωσε όμως να αποσοβήσει το βουλγαρικό επεκτατισμό, και να προλειάνει το έδαφος για την απελευθέρωση όλης της βόρειας Ελλάδας με τους Βαλκανικούς Πολέμους του 1912-13.

Γι' αυτό αποτελεί ένα καθοριστικό, για το σύγχρονο Ελληνισμό, ιστορικό γεγονός.

23/09/2004

ΠΑΥΛΟΣ ΜΕΛΑΣ Ο προάγγελος του Μακεδονικού Αγώνα

Την περασμένη εβδομάδα έκανα μια γενική επισκόπηση του Μακεδονικού Αγώνα, στα πλαίσια της νεότερης ιστορίας μας, εν όψει της συμπλήρωσης 100 χρόνων από την έναρξή του (1904-2004).

Σήμερα και την ερχόμενη εβδομάδα θα ασχοληθώ με δύο από τις ευγενικότερες και μεγαλύτερες μορφές του Μακεδονικού Αγώνα, που εκτός από τον κοινό σκοπό που είχαν θέσει στη ζωή τους, είχαν συνδεθεί και με συγγένεια εξ αγχιστείας.

Πρόκειται για τον αξιωματικό του πυροβολικού Παύλο Μελά, και το διπλωμάτη, και μετέπειτα πολιτικό, καθώς και άνθρωπο των γραμμάτων, Ίωνα Δραγούμη.

Ο Παύλος Μελάς γεννήθηκε στη Μασσαλία της Γαλλίας το 1870.

Οι γονείς του ζούσαν από χρόνια στη γαλλική αυτή πόλη. Ο πατέρας του Μιχαήλ ήταν έμπορος, ηπειρωτικής καταγωγής, αν και ποτέ του δεν έζησε, ούτε και γνώρισε την Ήπειρο. Η μητέρα του Ελένη ήταν κόρη του Βουτσινά, γνωστού Κεφαλλονίτη μεγαλεμπόρου στην Οδησό της Ουκρανίας. Γόνος της Ελληνικής Διασποράς ο Παύλος Μελάς. Τεσσάρων χρόνων ήταν όταν οι γονείς του το 1874 εγκαταστάθηκαν στην Αθήνα για να μεγαλώσουν τα παιδιά τους σε ελληνικό περιβάλλον.

Το 1886, δηλαδή σε ηλικία μόλις 16 χρόνων, ο Παύλος γράφτηκε στη Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων, από την οποία αποφοίτησε τον Αύγουστο του 1891 με το βαθμό του ανθυπολοχαγού του πυροβολικού.

Το ίδιο καλοκαίρι γνώρισε τη Ναταλία Δραγούμη, κόρη του πολιτικού Στέφανου Δραγούμη, και αδερφή του Ίωνα Δραγούμη, για τον οποίο θα μιλήσω την ερχόμενη εβδομάδα.

Ένα χρόνο αργότερα ο Παύλος και η Ναταλία παντρεύτηκαν. Ο Παύλος ήταν μόλις 22 χρόνων.

Όπως ανέφερα την περασμένη εβδομάδα, ως συνέπεια της καταπίεσης του ελληνικού πληθυσμού της Μακεδονίας από τους κομιτατζήδες της Βουλγαρίας, η ελληνική Κυβέρνηση αποφάσισε να συμβάλει στην ένοπλη αντίσταση των Ελλήνων της Μακεδονίας.

Βέβαια, αυτό μόνο με τη μεγαλύτερη μυστικότητα μπορούσε να γίνει, για να μην προκληθεί η αντίδραση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και των Μεγάλων Δυνάμεων της Ευρώπης.

Ανιχνευτική αποστολή του Μελά στην Μακεδονία

Η αποστολή των Ελλήνων αξιωματικών Παύλου Μελά, Αλέξανδρου Κοντούλη, Αναστάσιου Παπούλα και Γεωργίου Κολοκοτρώνη στη Μακεδονία το 1904 υπήρξε μια από τις πρώτες μορφές βοήθειας από το ελληνικό κράτος, και αποτέλεσε καθοριστικό συμβάν στη μελλοντική εξέλιξη του Μακεδονικού Αγώνα.

Το γεγονός ότι για πρώτη φορά εκπρόσωποι του ελληνικού στρατού, με πλαστά διαβατήρια, και με δηλωμένα επαγγέλματα που δεν είχαν καμιά σχέση με την πραγματική αποστολή τους, επισκέπτονταν τον πολυτάραχο εκείνο γεωγραφικό χώρο, για να διαπιστώσουν από κοντά την κατάσταση που επικρατούσε, έδειχνε ακριβώς την ευαισθησία της ελληνικής κοινής γνώμης απέναντι στα αμέτρητα δεινοπαθήματα του μακεδονικού ελληνισμού.

Στη δεκαετία 1893-1903 που προηγήθηκε της ένοπλης φάσης του Μακεδονικού Αγώνα (1904-1908), ο ελληνισμός της Μακεδονίας είχε δείξει τον πραγματικό του εαυτό.

Χωρίς τη συμπαράσταση της επίσημης ελληνικής πολιτικής, αφού η Ελλάδα μετά την ταπεινωτική ήττα από την Οθωμανική Αυτοκρατορία το 1897 αντιμετώπιζε μεγάλα οικονομικά προβλήματα, ορθώθηκε αντιμέτωπος απέναντι στους καταπιεστές του, κινητοποιήθηκε ενεργά, και δημιούργησε τους πρώτους ένοπλους αντιστασιακούς πυρήνες, που προετοίμασαν το έδαφος για την ευνοϊκή εξέλιξη του Μακεδονικού Αγώνα.

Το κουράγιο του αυτό, και την πίστη του στην απελευθέρωση, θαύμασε από κοντά ο Παύλος Μελάς, ο οποίος είχε την ευκαιρία να έρθει σε επαφή με τους σπουδαιότερους πρωταγωνιστές της ελληνομακεδονικής αντίστασης κατά τη διάρκεια των τριών περιόδων του στη Μακεδονία.

Ο Μελάς αναχώρησε από την Αθήνα για τη Μακεδονία στις 16 Φεβρουαρίου 1904. Δεν θα δώσω λεπτομέρειες από την οκτάμηνη, κατά διαστήματα, παραμονή του στη Μακεδονία, γιατί δεν το επιτρέπει ο χώρος αυτής της στήλης.

Λόγω της μυστικότητας της αποστολής του, δεν υπάρχουν αναφορές σ' αυτήν στον ελληνικό τύπο της εποχής. Ευτυχώς για την ιστορία, ο Μελάς κρατούσε ημερολόγιο, στο οποίο κατέγραφε τις κινήσεις του. Άλλη πολύτιμη πηγή πληροφοριών είναι τα γράμματά του στη σύζυγό του Ναταλία, τα οποία έχουν καταχωρηθεί στο βιβλίο της «Παύλος Μελάς».

Θα σταθώ μόνο σε λίγα περιστατικά, από τα οποία μπορούμε να διαμορφώσουμε μια αντίληψη της αποστολής του.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει και ο ενθουσιασμός με τον οποίο τον υποδέχονταν οι Έλληνες της Μακεδονίας. Γράφει σε επιστολή του στη Ναταλία στις 21 Μαρτίου 1904: *Είναι άξιον παρατηρήσεως πώς ολόκληρα χωριά μάς δέχονται και μας παρέχουν ασφάλειαν που δεν την φαντάζεται κανείς εύκολα... Όταν ένα φιλικόν σώμα μπαίνει σε κανένα χωριό, αμέσως αν μεν είναι ημέρα, βγαίνουν γυναίκες εις το караούλι, αν δε νύκτα, βγαίνουν άντρες του χωριού, και έτσι το σώμα αναπαύεται με πλήρη ασφάλεια.*

Στην τρίτη του περιοδεία στη Μακεδονία τον Αύγουστο του 1904, ο Παύλος Μελάς μπήκε σαν οπλαρχηγός, επικεφαλής ενός σώματος 35 αγωνιστών, το οποίο γινόταν δεκτό με ενθουσιασμό από όλα τα χωριά, από όπου περνούσε. Η παρουσία του ισχυρότατου ανταρτικού σώματος του Μελά είχε προκαλέσει κλίμα τρόμου στις τάξεις των βουλγαρικών ομάδων και των φανατικών οπαδών της Εξαρχίας.

Σε κάθε χωριό της Δυτικής Μακεδονίας, και ιδιαίτερα στις περιφέρειες Καστοριάς και Φλώρινας, ο Μελάς κατάρτιζε επιτροπές άμυνας, συγκροτούσε ανταρτικά σώματα, και κινητοποιούσε τους κατοίκους. Έχοντας γνωρίσει την κατάσταση από κοντά, συνειδητοποίησε ότι εκείνο που προσπαθούσαν να επιτύχουν οι Βούλγαροι με τη βία, δεν μπορούσε να εμποδιστεί παρά μόνο με τη βία.

Ο Μακεδονικός Αγώνας άρχισε με το θάνατο ενός ήρωα

Δυστυχώς ο θάνατος του Μελά ήρθε πρόωρα. Έπειτα από καταγγελίες του Μήτρου Βλάχου προς τις τουρκικές αρχές, τουρκικό απόσπασμα από 50 άνδρες πολιορκήσε στις 13 Οκτωβρίου του 1904 το οίκημα στο χωριό Στάτιστα, όπου βρισκόταν ο Μελάς με τον Λάκη Πύρζα και τον Πέτρο Χατζητάση.

Ο Μελάς τραυματίστηκε θανάσιμα στην προσπάθεια των τριών αγωνιστών να σπάσουν τον κλοιό, και ξεψύχησε στα χέρια των φίλων του. Ο χαμός του Μελά συγκλόνησε τόσο την κοινή γνώμη της ελεύθερης Ελλάδας, όσο και τον ελληνισμό της Μακεδονίας.

Η θυσία του Παύλου Μελά λειτούργησε ως πρόκληση για την επίσημη ελληνική πολιτική, η οποία δεν είχε πια περιθώρια να αποφύγει μια πιο ενεργητική παρέμβαση στο Μακεδονικό Αγώνα.

Ο Μελάς ταυτίστηκε κυριολεκτικά με τη μοίρα του μακεδονικού ελληνισμού και θυσιάστηκε, γιατί πίστεψε στην αναγκαιότητα για την αποτίναξη του βουλγαρικού και οθωμανικού ζυγού.

Από αυτήν την άποψη ο θάνατος του Παύλου Μελά κινητοποίησε επιτέλους την ελληνική πλευρά, κι έδωσε τη δυνατότητα στους Έλληνες κατοίκους της Μακεδονίας να πιστέψουν ότι πλησίαζε ο λυτρωμός τους.

Ο Ίων Δραγούμης έγραψε σχετικά:

... Ο Παύλος Μελάς με τη σπίθα που άναψε στον καθένα, πολλοί, που ήταν τυφλοί ως τότε, είδαν. Έτριψαν τα μάτια τους κάπως ξιπασμένοι και είπαν μέσα τους, γιατί ντρέπονταν να το διαλαλήσουν: ώστε υπάρχει Μακεδονία, αφού πήγε ο Παύλος Μελάς και σκοτώθηκε γι' αυτήν!

Άντρες, γυναίκες και παιδιά, γέροντες και νέοι, γνωστοί και άγνωστοι, συνταράχθηκαν έξαφνα, μια στιγμή, και ανατρίχιασαν. Και έκλαψαν γυναίκες και κορίτσια, γέροντες δάκρυσαν, άντρες κουνήθηκαν, και τα παιδιά τα Ελληνόπουλα όλου του κόσμου άναψαν.

Ορόσημο ο θάνατος του Παύλου Μελά

Με την αφορμή του θανάτου του Μελά, όλοι αντιλήφθηκαν ότι έπρεπε να επέμβουν στη Μακεδονία. Ο Μακεδονικός Αγώνας του 1904-08 προλείανε το έδαφος για τους Βαλκανικούς Πολέμους του 1912-13, που οδήγησαν στην απελευθέρωση της Ηπείρου και της Μακεδονίας.

Ουσιαστικά, η θυσία του Μελά έδωσε το έναυσμα και για την αμεσότερη δραστηριοποίηση του ελληνισμού ολόκληρης της Μακεδονίας. Τόσο στο βιλαέτι του Μοναστηρίου, όσο και στο βιλαέτι της Θεσσαλονίκης, παρατηρήθηκε εντονότατη κινητοποίηση σε όλα τα επίπεδα. Ο θάνατος του Παύλου Μελά υπήρξε το πρωταρχικό γεγονός στη μακεδονική υπόθεση, που έκανε την επίσημη ελληνική πολιτική να στρέψει την προσοχή της προς τη Μακεδονία, και πυροδότησε την κοινή γνώμη της εποχής.

Η 13^η Οκτωβρίου 1904, ημερομηνία του θανάτου του Παύλου Μελά στο χωριό Στάτιστα (σημερινός Μελάς) του Νομού Καστοριάς, αποτελεί τη συμβολική ημερομηνία της εξόρμησης του Μακεδονικού Αγώνα. Η θυσία του Μελά λειτούργησε ως καταλύτης της εθνικής αφύπνισης στην Αθήνα, αναφορικά με την κατάσταση που επικρατούσε στην Μακεδονία.

Αποτελεί σπάνια, αν όχι μοναδική, περίπτωση στην ιστορία του ελληνικού έθνους ο τρόπος με τον οποίο δύο νέοι άνθρωποι, ο αξιωματικός του ελληνικού στρατού Παύλος Μελάς, και ο διπλωμάτης Ίων Δραγούμης,

που τους συνέδεε συγγένεια εξ αγχιστείας, με τη δραστηριότητα και τις πράξεις τους δημιούργησαν τις προϋποθέσεις για την απελευθέρωση μιας μεγάλης γεωγραφικής περιφέρειας της Ελλάδας.

Χωρίς τον Ίωνα Δραγούμη είναι αμφίβολο αν ο Παύλος Μελάς ανέπτυξε τη στρατιωτική του δραστηριότητα στη Μακεδονία, που αποτέλεσε την απαρχή του Μακεδονικού Αγώνα.

Από την άλλη, οι παροτρύνσεις και οι κινητοποιήσεις του διπλωμάτη Ίωνα Δραγούμη δεν θα είχαν απήχηση στον καταπιεσμένο ελληνισμό της Μακεδονίας, αν δεν είχε προηγηθεί ο ηρωικός θάνατος του Παύλου Μελά, που λειτούργησε ως κάλεσμα για τον αγώνα, παράδειγμα για τους Κρητικούς και τους Μανιάτες που τον ακολούθησαν, και έγινε σύμβολο για όλους τους Μακεδονομάχους.

Την ερχόμενη εβδομάδα θα κλείσω αυτήν τη σύντομη σειρά στο Μακεδονικό Αγώνα με μια αναφορά στο εθνεγερτικό έργο του Ίωνα Δραγούμη, και στην τραγική, και απολύτως άδικη, δολοφονία του, σε μια από τις πιο κρίσιμες περιόδους της σύγχρονης ιστορίας μας.

30/09/2004

ΙΩΝ ΔΡΑΓΟΥΜΗΣ **Μια μεγάλη, αλλά τραγική μορφή του 20^ο αιώνα**

Την περασμένη εβδομάδα μίλησα για τον Παύλο Μελά, και αναφέρθηκα στη δραστηριότητά του στις πρώτες φάσεις του Μακεδονικού Αγώνα. Ο Μελάς ήταν μόνο 34 χρόνων όταν στις 13 Οκτωβρίου 1904 σκοτώθηκε στην Στάτιστα της Καστοριάς από τουρκικό απόσπασμα.

Ο ίδιος ο Παύλος Μελάς μπορεί να μην ολοκλήρωσε το έργο του, όμως ο πρόωρος, αλλά ηρωικός θάνατός του, γαλβάνισε την αποφασιστικότητα των Μακεδονομάχων, πυροδότησε τις ψυχές των Ελλήνων της ελεύθερης Ελλάδας, και έπεισε την ελληνική κυβέρνηση να εντείνει την πολιτική στήριξης των αγωνιστών. Για το λόγο αυτό ο Παύλος Μελάς κατέχει μια περίοπτη θέση στο πάνθεο των Μακεδονομάχων.

Το ίδιο δεν μπορεί να ειπωθεί και για τον Ίωνα Δραγούμη, αν και η συμβολή του στο Μακεδονικό Αγώνα δεν είναι μικρότερη. Απλώς, αυτός ακολούθησε έναν άλλο δρόμο.

Ίσως ο Δραγούμης να μην είναι τόσο γνωστός όσο ο Μελάς, γιατί αυτός δεν αγωνίστηκε με τα όπλα, ούτε και σκοτώθηκε από το βόλι του εχθρού. Αυτός περιόδευσε τη Δυτική Μακεδονία, χώρο δράσης του Παύλου Μελά, όχι ως καπετάνιος σώματος ανταρτών, αλλά ως υποπρόξενος της Ελλάδας στο Μαναστήρι, όπλο του είχε την πένα, και τον εθνεγερτικό του λόγο, που τόνωνε το ηθικό των Μακεδόνων, και χαλύβδωνε τις ψυχές τους.

Ο Ίων Δραγούμης δεν σκοτώθηκε από εχθρικό βόλι σε κάποιο χωριό της Μακεδονίας, κατά τη διάρκεια του Μακεδονικού Αγώνα, για να τον στείλει στα Ηλύσια Πεδία, αλλά από Έλληνες στρατιώτες, σε έναν κεντρικό δρόμο της Αθήνας τον Ιούλιο του 1920, λες και ήταν προδότης, σε ηλικία μόλις 42 χρόνων.

Ο θάνατος του Μελά ήταν εθνικό ολοκαύτωμα, και αποτέλεσμα του μίσους των εχθρών του. Ο θάνατος του Δραγούμη ήταν εθνική τραγωδία, και αποτέλεσμα του μίσους των πολιτικών του αντιπάλων. Δύο άνθρωποι που ήταν τόσο κοντά ο ένας στον άλλο, και που είχαν τόσα κοινά, όπως ο Παύλος Μελάς και ο Ίων Δραγούμης, και που αγωνίσθηκαν για τον ίδιο σκοπό, βρήκαν τόσο πρόωρο, αλλά και διαφορετικό τέλος.

Ο Ίων Δραγούμης γεννήθηκε στην Αθήνα το 1878. Ήταν γόνος οικογένειας πολιτικών και γιος του αγωνιστή, βουλευτή, Υπουργού

Εξωτερικών της κυβέρνησης Χαριλάου Τρικούπη και λόγιου, Στέφανου Δραγούμη.

Ένας πρόγονός του χρημάτισε υπουργός του Ιωάννη Καποδίστρια, του πρώτου Κυβερνήτη του ανεξάρτητου ελληνικού κράτους. Η οικογένεια Δραγούμη καταγόταν από το Βογατσικό του νομού Καστοριάς.

Ο Ίων Δραγούμης σπούδασε Νομική στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, και από το 1899 ακολούθησε τον διπλωματικό κλάδο, υπηρετώντας στη διπλωματική υπηρεσία του Υπουργείου Εξωτερικών. Το 1897 κατατάχτηκε εθελοντικά στο μέτωπο του ελληνοτουρκικού πολέμου.

Όπως είδαμε, υπήρξε βασικός συνεργάτης του Παύλου Μελά στην οργάνωση της άμυνας των Ελλήνων της Μακεδονίας έναντι των Βούλγαρων. Το 1902 τοποθετήθηκε με δική του αίτηση υποπρόξενος στο Προξενείο Μοναστηρίου. Στη συνέχεια υπηρέτησε ως πρόξενος στις Σέρρες (1903), στον Πύργο Βουλγαρίας και στη Φιλιπούπολη (1904), στην Αλεξάνδρεια και στην Αλεξανδρούπολη (1905), και το 1907 τοποθετήθηκε στην πρεσβεία Κωνσταντινούπολης. Το 1908 ίδρυσε από κοινού με τον Αθανάσιο Σουλιώτη-Νικολαΐδη την Οργάνωση Κωνσταντινούπολεως, η οποία είχε ως στόχο της την επίτευξη ισοπολιτείας των εθνοτήτων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και τη σύμπραξη Ελλήνων και Τούρκων για τη δημιουργία ενιαίου κράτους στα ευρωπαϊκά πρότυπα, στο οποίο πίστευε πως τελικά θα επικρατούσε το ελληνικό στοιχείο. Ο Δραγούμης πίστευε πως με την παρέλευση του χρόνου, το ελληνικό στοιχείο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας θα κυριαρχούσε, με συνέπεια την αναβίωση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας.

Κατά τη διάρκεια του πρώτου Βαλκανικού Πολέμου το 1912 διετέλεσε σύμβουλος του διαδόχου Κωνσταντίνου, παρακολούθησε την κατάληψη της Θεσσαλονίκης, και ύψωσε την πρώτη ελληνική σημαία.

Στη συνέχεια υπηρέτησε στο Υπουργείο Εξωτερικών υπό τον Ελευθέριο Βενιζέλο, με τον οποίο άρχισε ήδη να εκδηλώνει πολιτική διάσταση. Κατά τη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου υπηρέτησε ως επιτετραμμένος στη Βιέννη και το Βερολίνο, θέση από την οποία αρνήθηκε να διαπραγματευτεί την ανταλλαγή των ελληνικών πληθυσμών Θράκης και Δυτικής Μικράς Ασίας με τους τουρκικούς πληθυσμούς της Μακεδονίας.

Ο Δραγούμης προετοιμάζει την κοινή γνώμη για το Μακεδονικό Αγώνα

Ο Δραγούμης ήταν ενάντιος στον ξεριζωμό των Ελλήνων της Ανατολικής Θράκης, της Μικράς Ασίας και του Πόντου, γιατί πίστευε πως με την πάροδο του χρόνου θα αποτελούσαν την εστία για την επικράτηση του ελληνικού στοιχείου στην ήδη υπό διάλυση Οθωμανική Αυτοκρατορία.

Ο Ίων Δραγούμης διορίστηκε υποπρόξενος στο Μοναστήρι το Δεκέμβριο του 1902. Μαζί με άλλους Έλληνες πατριώτες της Βορειοδυτικής Μακεδονίας ίδρυσε στο Μοναστήρι το σωματείο «Μακεδονική Άμυνα». Σε πόλεις, κωμοπόλεις και χωριά του βιλαετίου Μοναστηρίου οι επιτροπές της «Άμυνας» αποτέλεσαν τη ραχοκοκαλιά της ελληνικής οργάνωσης, η οποία προλείανε το έδαφος για την αποτελεσματική διεξαγωγή του Μακεδονικού Αγώνα.

Σκοπός της «Άμυνας», σύμφωνα με τον κανονισμό της, ήταν *«όχι η ανατροπή των καθεστώτων, αλλ' υπεράσπισις εθνική, συνασπισμός των ελληνικών κοινοτήτων και αλληλοβοήθεια»*. Ο σύνδεσμος της «Άμυνας» με την Αθήνα υπήρξε ο Παύλος Μελάς, ο οποίος βρισκόταν σε εντατικές επαφές με διάφορα πατριωτικά σωματεία.

Η αδερφή του, και σύζυγος του Παύλου Μελά, Ναταλία γράφει τα ακόλουθα στο βιβλίο της «Παύλος Μελάς», που κυκλοφόρησε το 1926, και επανεκδόθηκε το 1962 και 1992:

Από τότε άρχισε συχνή, τακτική αλληλογραφία του Ίωνος με τον Παύλο. Με αγάπη, με αμοιβαία πεποίθηση, με τέλεια κατανόηση ο ένας του άλλου, μ' όλη την απόσταση που τους χωρίζει και τις δυσκολίες που παρουσιάζονται, εργάζονται σα μια ψυχή. Ο Ίων Δραγούμης, τόσο νέος και σε έδαφος που σειέται από υποχθόνια επανάσταση, βρίσκει αμέσως πού να πατήσει, οργανώνει τους πληθυσμούς μας, μαζεύει τις σκόρπιες δυνάμεις του Ελληνισμού, δίνει θάρρος, ξυπνά την πίστη την παλιά που άρχιζε πια να μαργώνει η εγκατάλειψη.... Απ' το βάραθρο της πολιτικής εργασίας απλώνει το χέρι του και πιάνει το χέρι του άλλου, το μεγάλο χέρι το αδελφικό του Παύλου Μελά, που την ψυχή του από χρόνια την έχει τάξει στην τρανή του αγάπη, την πατρίδα, και κυλά η ζωή του δίχως γυρίσματα, ποτάμι αέναο, ίσια στη θάλασσα...

Από την εποχή της τοποθέτησής του στο ελληνικό Προξενείο του Μοναστηρίου, ο Δραγούμης εργάστηκε με πραγματική αυταπάρνηση για

την οργάνωση του ελληνικού πληθυσμού της Μακεδονίας, και την αντίστασή του κατά της αδυσώπητης βουλγαρικής δραστηριότητας.

Οργάνωσε μυστικές αποστολές όπλων από την Ελλάδα, μερίμνησε για τη συγκέντρωση χρημάτων για την οικονομική ενίσχυση των ελληνικών σχολείων, και για την τοποθέτηση σε αυτά Ελλήνων δασκάλων.

Σε επιστολή του στο γαμπρό του Παύλο Μελά στις 23 Ιουνίου γράφει:

{...} Αυτά σε παρακαλώ να μείνουν μυστικά. Κάνω πράγματα που δεν επιτρέπονται... Αισθάνομαι πόση ευθύνη παίρνω επάνω μου, αλλά αφού δεν την παίρνει κανείς άλλος την παίρνω εγώ.

Ο Δραγούμης, ζυμωμένος με τα προβλήματα και τους μακροχρόνιους εθνικούς αγώνες δεν διστάζει να στραφεί ακόμη και κατά της επίσημης ελληνικής πολιτικής, η οποία είχε εγκαταλείψει στην τύχη του τον ελληνισμό της Μακεδονίας, προσπαθώντας να μην προκαλέσει την Τουρκία.

Στο βιβλίο του «Μαρτύρων και ηρώων αίμα...», ο Ίων Δραγούμης γράφει:

Έχουμε δυνάμεις αμέτρητες στη Μακεδονία και στη Θράκη και σ' όλη την Ανατολή. Και αν το κράτος δεν τις ξέρει, τι θα πει πως πρέπει να μην τις ξέρω κι εγώ; Και αν το κράτος τις αφήνει κρυμμένες ή σκόρπιες και δεν θέλει να τις περιμαζέψει, δεν είναι λόγος να μην τις περιμαζέψω εγώ, ή τουλάχιστον να προσπαθήσω... Άλλα κράτη αρπάζουν πολιτείες και χώρες κι εμείς και κείνα που είναι δικά μας και εκείνα δεν τα κρατάμε. Σκιαζόμαστε μη μας πουν οι Ευρωπαίοι πως δεν είναι δικά μας.

Και σε άλλο σημείο του βιβλίου του γράφει τα ακόλουθα:

Η αλήθεια είναι πως δεν κάνουμε καμιά πολιτική καθόλου. Ρίχνουμε μονάχα στάχτη στα μάτια του κόσμου και γλείφουμε τα πόδια της Τουρκίας. Είναι άξια, για να χάνω τόσες ώρες εγώ, μια τέτοια εργασία; Ας καταργήσουμε το υπουργείο εξωτερικών, δεν έχει να χάσει κανείς άλλος τίποτα, εκτός από μερικούς υπαλλήλους που θα χάσουν τη θέση τους...

Και αλλού:

Η Μακεδονία είναι τόπος αληθινής ζωής, όχι ψεύτικης όπως είναι η Αθήνα... Όσοι πήγαν στη Μακεδονία ελευθερώθηκαν από την ψευτιά, που φέρνει την παραλυσία και τη νάρκη... Η Μακεδονία είναι σχολείο ελευθερίας, σχολείο που φτιάχνει άνδρες ελεύθερους. Όλοι οι Έλληνες «θα συμπληρώσουν τας σπουδάς των» εις την Μακεδονία. Η Μακεδονία θα μας σώσει. Αν τρέξουμε να σώσουμε τη Μακεδονία, εμείς θα σωθούμε.

Πρόθεσή μου ήταν να κλείσω σήμερα τη σειρά για τον Μακεδονικό Αγώνα. Διαπιστώνω όμως πως αν το κάνω σε αυτό το σημείο, αδικώ τον

Ίωνα Δραγούμη, αφού δεν θα κάνω μνεία της πολιτικής του δραστηριότητας μετά τη λήξη του Μακεδονικού Αγώνα το 1908.

Θα συνεχίσω, λοιπόν, και θα κλείσω με την εκτέλεση του Δραγούμη το 1920.

7/10/2004

Ο ΊΩΝ ΔΡΑΓΟΥΜΗΣ ΘΥΜΑ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΔΙΧΑΣΜΟΥ

Με το σημερινό άρθρο κλείνω τη σειρά για το Μακεδονικό Αγώνα, και για δύο από τις πιο μαρτυρικές, αλλά και σημαντικές, μορφές του: του Παύλου Μελά και του Ίωνα Δραγούμη.

Την περασμένη εβδομάδα είδαμε πως ο Ίων Δραγούμης, παρά τους περιορισμούς που του επέβαλε η ιδιότητα του διπλωμάτη, ανέπτυξε μεγάλη δραστηριότητα στο χώρο της Δυτικής Μακεδονίας, εξυψώνοντας το ηθικό του ελληνικού πληθυσμού.

Παράλληλα, με τα γραπτά του ο Δραγούμης επιδίωκε να ευαισθητοποιήσει τους Έλληνες του ελεύθερου ελληνικού κράτους, με τις αναφορές του στα δεινοπαθήματα των συμπατριωτών τους της Μακεδονίας.

Ο Ίων Δραγούμης δεν δίσταζε ακόμα και να ασκεί δριμύτατη κριτική για την ακολουθούμενη από την ελληνική κυβέρνηση πολιτική ουδετερότητας, κατά την περίοδο που προηγήθηκε του Μακεδονικού Αγώνα.

Όταν το βιβλίο του «Μαρτύρων και ηρώων αίμα...» κυκλοφόρησε το 1907, θεωρήθηκε το μοναδικό πόνημα για την εποχή εκείνη, το οποίο αναφερόταν τόσο ανάγλυφα στις συνθήκες που επικρατούσαν κατά τη διάρκεια του Μακεδονικού Αγώνα στη Μακεδονία.

Ο Ίων Δραγούμης πίστευε στην αναβίωση του Βυζαντίου με αφορμή τη Νεοτουρκική Επανάσταση του 1908, και την καλλιέργεια αγαθών σχέσεων με την Τουρκία.

Η πεποίθησή του αυτή τον οδήγησε στο σημείο να υποστηρίξει ότι διά μέσου της διάδοσης των ελληνικών πολιτικών αρχών από το Οθωμανικό Κοινοβούλιο, η Οθωμανική Αυτοκρατορία θα μεταβαλλόταν σταδιακά σε νέο Βυζάντιο.

Η πολιτιστική ανωτερότητα του Ελληνισμού, σύμφωνα με τον Δραγούμη, θα αφομοίωνε το τουρκικό στοιχείο, και βαθμιαία η οθωμανική θα μεταβαλλόταν σε ελληνική αυτοκρατορία.

Αυτές του οι αντιλήψεις τον οδήγησαν αργότερα σε αντιπαραθέσεις με τον Ελευθέριο Βενιζέλο, ο οποίος είχε θέσει στόχο των κυβερνήσεών του την πραγματοποίηση της Μεγάλης Ιδέας.

Οι Βαλκανικοί Πόλεμοι του 1912-13 αποτέλεσαν την πρώτη φάση αυτού του σχεδίου.

Η δεύτερη φάση ήταν η Μικρασιατική Εκστρατεία του 1919, που μοιραία οδήγησε στη Μικρασιατική Καταστροφή του 1922.

Το 1915, μετά από θητεία 13 χρόνων, ο Δραγούμης παραιτήθηκε από το διπλωματικό σώμα και εκλέχτηκε ανεξάρτητος βουλευτής του νομού Φλώρινας.

Επικριτής του παλατιού για την πολιτική στο χώρο της Μακεδονίας, που οδήγησε στην παράδοση της Καβάλας κατ' αρχήν, και στη συνέχεια στην κατάληψη της Θράκης από τους Βούλγαρους κατά τη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, αντιτάχτηκε ωστόσο και στην πολιτική του Βενιζέλου που οδήγησε στην έξωση του βασιλιά Κωνσταντίνου το 1917, ενώ αργότερα επέκρινε και την ελληνική στρατιωτική παρουσία στη Μικρά Ασία.

Η διαφωνία του Ελευθέριου Βενιζέλου με το βασιλιά Κωνσταντίνο για τη στάση της Ελλάδας κατά τη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, τον οδήγησε στο σχηματισμό δεύτερης κυβέρνησης στη Θεσσαλονίκη από το Σεπτέμβριο του 1916 μέχρι τα μέσα του 1917.

Μετά από πιέσεις των συμμάχων, ο Κωνσταντίνος αναγκάστηκε να παραιτηθεί, και στα μέσα του Ιουνίου του 1917 εγκατέλειψε την Ελλάδα, αφήνοντας το θρόνο στον δευτερότοκο γιο του Αλέξανδρο. Ο Βενιζέλος επέστρεψε θριαμβευτικά στην Αθήνα, ως Πρωθυπουργός πλέον της εθνικής κυβέρνησης. Την ίδια χρονιά, βασικά πολιτικά στελέχη της αντιβενιζελικής παράταξης εξορίστηκαν στην Κορσική. Μεταξύ αυτών ήταν και ο Ίων Δραγούμης, ο οποίος παρέμεινε σε εξορία για τρία χρόνια, από το 1917 μέχρι το 1920.

Τραγική, και άδικη, η δολοφονία του Δραγούμη

Η λήξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου το Νοέμβριο του 1918, με τη νίκη των χωρών της Αντάντ (Μεγάλης Βρετανίας, Γαλλίας, Ιταλίας, και ΗΠΑ, οι οποίες μπήκαν στον πόλεμο το 1917), η Ελλάδα βρέθηκε στο πλευρό των νικητών.

Η Βουλγαρία και η Τουρκία, με τις οποίες η Ελλάδα είχε εδαφικές διεκδικήσεις, βρέθηκαν με τις ηττημένες χώρες των Κεντρικών Αυτοκρατοριών, της Αυστροουγγαρίας και της Γερμανίας.

Ο Βενιζέλος όχι μόνο δικαιώθηκε, αλλά αξιοποίησε στο έπακρο τη θαυμάσια διαπραγματευτική θέση της Ελλάδας, και την εύνοια των Αγγλογάλλων που ο ίδιος είχε κερδίσει από τη στάση του κατά τη διάρκεια του πολέμου, για να προωθήσει τα εθνικά συμφέροντα.

Τα μεγαλύτερα διπλωματικά επιτεύγματα του Βενιζέλου ήταν η διαπραγμάτευση των όρων δύο ευνοϊκών για την Ελλάδα Συνθηκών.

Με τις Συνθήκες αυτές δημιουργήθηκαν οι προϋποθέσεις για μια Μεγάλη Ελλάδα «δύο ηπείρων και πέντε θαλασσών», κατά την περίφημη ρήση του Βενιζέλου.

Με τη Συνθήκη του Νεϊγύ (Νοέμβριος 1919) η Βουλγαρία παραιτήθηκε από τα κυριαρχικά της δικαιώματα στην Ανατολική Μακεδονία και στη Δυτική Θράκη, που είχε αποκτήσει κατά τη διάρκεια του πολέμου.

Με τη Συνθήκη των Σεβρών (Παρίσι, Αύγουστος 1920) η Ελλάδα, εκτός από τη Δυτική Θράκη, απέκτησε και την Ανατολική Θράκη, τη Σμύρνη με την ενδοχώρα της για πέντε χρόνια, μετά την παρέλευση των οποίων θα γινόταν δημοψήφισμα για το μέλλον της, καθώς και νησιά του Αιγαίου Πελάγους, που μέχρι τότε βρίσκονταν υπό την κυριαρχία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, με την εξαίρεση των Δωδεκανήσων.

Μετά την υπογραφή της Συνθήκης των Σεβρών, ενώ ο Ελευθέριος Βενιζέλος ήταν έτοιμος να επιβιβασθεί σε τρένο στο σταθμό της Λυών, για να επιστρέψει στην Ελλάδα, έγινε δολοφονική απόπειρα εναντίον του, με αποτέλεσμα να τραυματιστεί στο χέρι.

Όταν τα νέα έφτασαν στην Αθήνα, άρχισαν διώξεις εναντίον παραγόντων προσκείμενων στην βασιλική παράταξη, γιατί στην παράταξη εκείνη ανήκαν τα δύο άτομα που επιτέθηκαν κατά του Βενιζέλου.

Ο Ίων Δραγούμης, που πριν από λίγους μήνες είχε επιστρέψει από την εξορία, ήταν γνωστός για την αντιβενιζελική του στάση, αν και δεν είχε καμιά ανάμειξη στην απόπειρα δολοφονίας του Βενιζέλου, συνελήφθη στις 13 Αυγούστου 1920 (με το νέο ημερολόγιο) από τμήμα της σωματοφυλακής του Βενιζέλου.

Χωρίς προηγούμενες ανακρίσεις και δίκη, ο Δραγούμης εκτελέστηκε στην οδό Βασιλίσσης Σοφίας. Αυτό έγινε χωρίς την έγκριση του Βενιζέλου.

Το κλίμα του εθνικού διχασμού, που είχε αρχίσει κατά τη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου (1914-18) από την αντιπαράθεση του Βενιζέλου και

του βασιλιά Κωνσταντίνου, και το σχηματισμό δεύτερης κυβέρνησης στη Θεσσαλονίκη από τον Ελευθέριο Βενιζέλο το 1916, εντάθηκε ακόμη πιο πολύ μετά την απόπειρα δολοφονίας του Βενιζέλου, και τη δολοφονία του Ίωνα Δραγούμη στον ανθό της ηλικίας του.

Μια από τις κορυφαίες μορφές της εποχής του ο Δραγούμης

Ο Ίων Δραγούμης μένει για την εθνική μνήμη μια από τις ευγενέστερες, αλλά και πιο τραγικές, μορφές του σύγχρονου Ελληνισμού.

Στα πολυτάραχα χρόνια της πρώτης εικοσαετίας του 20ού αιώνα, όταν τα πολιτικά πάθη είχαν για πρώτη φορά διχάσει την Ελλάδα σε δύο κυβερνήσεις, ο Ίων Δραγούμης παρέμεινε μια αδιάβλητη προσωπικότητα και ένας ακραιφνής Έλληνας.

Στον κυκεώνα των συνεχώς εναλλασσόμενων ιστορικών και πολιτικών εξελίξεων, ο Δραγούμης αποτελεί την εξαίρεση στις τάξεις των διπλωματών και πολιτικών της Ελλάδας, γιατί ποτέ του δεν άφησε το χείμαρρο των πολιτικών αντιπαραθέσεων να τον παρασύρει στα θολά νερά του.

Ο ίδιος παρέμεινε νηφάλιος, όταν οι υπόλοιποι συμπατριώτες του είχαν αποδυθεί στην εθνοκτόνα αντιπαραθέση των βενιζελικών και των βασιλικών. Η πίστη του στα ιδανικά του έθνους, στη λαϊκή παράδοση και τη δημοτική γλώσσα, παρέμεινε ανόθευτη και αμετακίνητη.

Ο Δραγούμης δεν ασχολήθηκε αποκλειστικά με τα εθνικά θέματα. Ήταν και λογοτέχνης ολκής, καθώς και στοχαστής που συνδύαζε το ελληνικό πνεύμα με την ευρωπαϊκή διάνοηση. Παρά το γεγονός ότι όταν δολοφονήθηκε, ήταν μόνο 42 ετών, ο Ίων Δραγούμης υπήρξε μια από τις κορυφαίες μορφές της εποχής του, και διακρίθηκε ως δημόσιος άνδρας και ως πνευματικός άνθρωπος.

Στο χώρο των γραμμάτων ο Δραγούμης έγινε γνωστός κυρίως μέσα από τον Εκπαιδευτικό Όμιλο, του οποίου υπήρξε συνιδρυτής, και από τις συνεργασίες του με το περιοδικό *Νουμάς* με το ψευδώνυμο Ίδας. Υπήρξε επίσης συνιδρυτής του περιοδικού *Πολιτική Επιθεώρησης*. Στον κύκλο των γραμμάτων ο Δραγούμης ανήκε στην παρέα του Κωστή Παλαμά, του Άγγελου Σικελιανού, του Νίκου Καζαντζάκη, και άλλων δημοτικιστών ποιητών και πεζογράφων.

Σύμφωνα με τον Κωνσταντίνο Βακαλόπουλο, Καθηγητή της νεοελληνικής ιστορίας στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, ο Ίων Δραγούμης

πρόσφερε τις σπουδαιότερες υπηρεσίες στην οργάνωση του ελληνισμού της Βορειοδυτικής Μακεδονίας στις παραμονές του Μακεδονικού Αγώνα.

Χωρίς τον Ίωνα Δραγούμη είναι αμφίβολο αν ο Παύλος Μελάς, που είχε παντρευτεί την αδερφή του Δραγούμη, θα ανέπτυξε τη στρατιωτική του δραστηριότητα στη Μακεδονία, που αποτέλεσε την απαρχή του Μακεδονικού Αγώνα.

Το 1920 έχει μια όλως ιδιάζουσα θέση στο χρονολόγιο της σύγχρονης ιστορίας μας. Τη χρονιά εκείνη υπογράφηκε η Συνθήκη των Σεβρών, με την οποία δημιουργήθηκε η Μεγάλη Ελλάδα. Την ίδια χρονιά δολοφονήθηκε ο Δραγούμης, ο οποίος ετοίμασε το έθνος για το Μακεδονικό Αγώνα.

Ο Ελευθέριος Βενιζέλος διέπραξε το μεγαλύτερο πολιτικό λάθος της ζωής του, όταν αποφάσισε να προβεί στη διενέργεια εκλογών την 1^η Νοεμβρίου 1920, ενώ τα ελληνικά στρατεύματα πολεμούσαν στη Μικρά Ασία.

Η επιστροφή του βασιλιά Κωνσταντίνου στην Ελλάδα μετά την ήττα του Βενιζέλου, παρά την αντίδραση των συμμάχων, οδήγησε στη Μικρασιατική Καταστροφή, με όλες τις τραγικές συνέπειες για το έθνος.

Αν ο Ίων Δραγούμης δεν είχε δολοφονηθεί το 1920, και ο Βενιζέλος είχε παραμείνει πρωθυπουργός, η Μικρασιατική Καταστροφή θα είχε κατά πάσα πιθανότητα αποφευχθεί, και τα γεωγραφικά σύνορα της Ελλάδας σήμερα θα ήταν πολύ διαφορετικά...

14/10/2004

ΕΝΙΣΧΥΕΙ ΤΗΝ ΑΔΙΑΛΛΑΞΙΑ ΤΩΝ ΣΚΟΠΙΩΝ ΚΑΙ ΤΙΣ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ Η ΑΜΕΡΙΚΗ

Αλήθεια, είναι ρεαλιστικό να περιμένουμε τα Σκόπια να δεχθούν να συνεχίσουν τις διαπραγματεύσεις, έτσι όπως έχουν εξελιχθεί τα πράγματα;

Εν όψει της αναγνώρισής τους από τις ΗΠΑ, και πολλές άλλες χώρες, με την ονομασία «Δημοκρατία της Μακεδονίας» γιατί να θέλουν να διαπραγματευτούν με την Ελλάδα ονομασία που δεν θα περιέχει τον όρο «Μακεδονία» ή κάποιο παράγωγό της;

Αν οι πολιτικοί ηγέτες της Ελλάδας θέλουν να περισώσουν ό,τι είναι δυνατόν να περισωθεί κάτω από αυτές τις συνθήκες, πρέπει να δείξουν την ομοψυχία και τη συναίνεση που επιβάλλουν οι περιστάσεις. Οποιαδήποτε άλλη στάση είναι κατακριτέα, και αντιβαίνει στα εθνικά μας συμφέροντα.

Σήμερα, μετά από 13 χρόνια παλινδρομήσεων και από τα δύο μεγάλα κόμματα, δεν έχουμε την πολυτέλεια για την αναζήτηση ευθυνών στο παρελθόν. Ό,τι έγινε, ή δεν έγινε, πρέπει να απασχολεί μόνο τους ιστορικούς. Οι πολιτικοί έχουν υποχρέωση μόνο για το παρόν και για το μέλλον να μεριμνούνε, με κριτήριο τις τρέχουσες εξελίξεις και συγκυρίες.

Όλες οι ενδείξεις τείνουν προς το συμπέρασμα ότι το Μακεδονικό Ζήτημα θα παραμείνει στην επικαιρότητα, και θα αποτελεί ένα από τα κύρια μέληματα της εξωτερικής πολιτικής της Ελλάδας, στο άμεσο μέλλον.

Για το λόγο αυτό, ας κάνουμε μια ανασκόπηση των αιτίων που οδήγησαν στη δημιουργία του ζητήματος αυτού, και ας ανακαλέσουμε στη μνήμη την αντιμετώπισή του από τις ελληνικές αρχές, χωρίς καμιά πρόθεση επιμερισμού ευθύνης.

Απαρχή του Μακεδονικού Ζητήματος, στη συγκεκριμένη μορφή που έχει πάρει στις τελευταίες δεκαετίες, αποτελεί η ανακήρυξη από τον Τίτο της περιοχής των Σκοπίων σε Λαϊκή Δημοκρατία της Μακεδονίας το 1944, και η ένταξή της το 1946 στη νεοσύστατη Γιουγκοσλαβική Ομοσπονδία, ως μια από τις έξι ομόσπονδες δημοκρατίες που την απάρτιζαν: Σλοβενία, Κροατία, Βοσνία-Ερζεγοβίνη, Μαυροβούνιο, Σερβία, Μακεδονία.

Από την περίοδο αυτή αρχίζει η προσπάθεια της σλαβομακεδονικής εθνογένεσης, με αρχικό στόχο τη διαφοροποίησή της από τους Βούλγαρους, αλλά με απώτερο στόχο τη σύνδεση των σλαβομακεδόνων με τους αρχαίους Μακεδόνες, και ως εκ τούτου τη συσχέτισή τους με τον Φίλιππο και τον Αλέξανδρο.

Λόγω της έκρυθμης κατάστασης που επικρατούσε τότε – τελευταίες φάσεις του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και στη συνέχεια αρχή του Εμφυλίου Πολέμου (1946-1949), η Ελλάδα δεν ήταν σε θέση, ακόμη και αν είχε την πρόθεση, να αντιδράσει.

Κατά την περίοδο 1950-1956 δημιουργήθηκαν προστριβές μεταξύ της Αθήνας και του Βελιγραδίου, εξ αιτίας της αλυτρωτικής προπαγάνδας των Σκοπίων, με αναφορές σε «Μακεδονία του Αιγαίου».

Με τη σταδιακή διάλυση της Γιουγκοσλαβίας, στις 8 Σεπτεμβρίου του 1991 τα Σκόπια, από Πολιτεία που ήταν της Γιουγκοσλαβίας, ανακηρύχθηκαν σε ανεξάρτητο κράτος με την ονομασία «Δημοκρατία της Μακεδονίας».

Ενώσω τα Σκόπια αποτελούσαν Πολιτεία της Γιουγκοσλαβίας δεν είχαν διπλωματικές επαφές με τα άλλα κράτη, οι οποίες γίνονταν διά μέσου του Βελιγραδίου. Ως εκ τούτου η ονομασία «Δημοκρατία της Μακεδονίας» ήταν μεν ενοχλητική για την Ελλάδα, δεν δημιουργούσε όμως διπλωματικά προβλήματα στις διεθνείς σχέσεις.

Τα πράγματα άλλαξαν άρδην το 1991 με την ανακήρυξη των Σκοπίων σε ανεξάρτητο κράτος, και τη σταδιακή αναγνώρισή του από άλλες χώρες ως «Δημοκρατία της Μακεδονίας».

Οι προκλήσεις προς την Ελλάδα δεν περιορίστηκαν στην ονομασία του νέου κράτους στα βόρεια της σύνορα. Στο Σύνταγμα των Σκοπίων αναφερόταν ότι «η Μακεδονία αποτελεί το προγονικό έθνος των Μακεδόνων», ενώ τον Αύγουστο του 1992 στη σημαία τους πρόσθεσαν το δεκαεξάκτινο αστέρι της Βεργίνας, σύμβολο των αρχαίων Μακεδόνων βασιλέων, με πανάρχαιες ελληνικές καταβολές.

Οι προθέσεις του νέου κράτους ήταν οφθαλμοφανείς: ήθελε να προβληθεί στη διεθνή κοινότητα ότι αποτελεί τη συνέχεια της ιστορικής Μακεδονίας των αρχαίων χρόνων, και κατά προέκταση να υποδηλώσει φυλετική συγγένεια μαζί τους. Με άλλα λόγια, αναίσχυνη παραποίηση της ιστορίας, και ιδιοποίηση συμβόλων που καμιά σχέση δεν έχουν με την ιστορία και τις πολιτισμικές παραδόσεις των κατοίκων των Σκοπίων, που είναι σλαβικής και αλβανικής καταγωγής.

Οι αντιδράσεις των ελληνικών κυβερνήσεων

Στις 4 Δεκεμβρίου του 1991 το Υπουργικό Συμβούλιο της Ελληνικής Κυβέρνησης έθεσε τους ακόλουθους τρεις όρους για την αναγνώριση των Σκοπίων ως ανεξάρτητο κράτος:

- * Να αλλάξει την ονομασία «Μακεδονία».
- * Να αναγνωρίσει ότι δεν έχει εδαφικές διεκδικήσεις σε βάρος της Ελλάδας.
- * Να αναγνωρίσει ότι δεν υπάρχει στην Ελλάδα «μακεδονική» μειονότητα.

Στις 16 Δεκεμβρίου του ίδιου έτους, οι 12 χώρες-μέλη της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΟΚ, όπως ήταν γνωστή τότε η Ευρωπαϊκή Ένωση) έλαβαν την ακόλουθη απόφαση: αν τα Σκόπια επιθυμούν την αναγνώρισή τους, τότε οφείλουν να δώσουν τις ακόλουθες συνταγματικές και πολιτικές εγγυήσεις:

- * Δεν έχουν εδαφικές διεκδικήσεις εις βάρος γειτονικών χωρών.
- * Δεν θα προβαίνουν σε προπαγανδιστικές δραστηριότητες.
- * Δεν θα χρησιμοποιούν ονομασία για το κράτος τους που υπονοεί εδαφικές διεκδικήσεις.

Στις αρχές του 1992 έγιναν τα συλλαλητήρια διαμαρτυρίας, μεταξύ των οποίων τα πολυπληθέστερα ήταν της Μεμβούρνης και της Θεσσαλονίκης.

Τον Απρίλιο του 1992 ο Πρόεδρος της Ελληνικής Δημοκρατίας, Κωνσταντίνος Καραμανλής, κάλεσε σε σύσκεψη τα πολιτικά κόμματα της Ελλάδας, για την αναζήτηση μιας συναινετικής πολιτικής για την αντιμετώπιση του αναφερόμενου προβλήματος. Οι αρχηγοί των κομμάτων, πλην της Αλέκας Παπαρήγα, συμφώνησαν ότι η Ελλάδα θα αναγνώριζε το ανεξάρτητο κράτος των Σκοπίων μόνο αν τηρούνταν οι τρεις παραπάνω όροι που είχε θέσει η ΕΟΚ.

Στις 27 Ιουνίου 1992, σε διάσκεψη κορυφής στη Λισσαβόνα της Πορτογαλίας, η ΕΟΚ αποφάσισε να μην αναγνωρίσει τα Σκόπια, εφόσον στην ονομασία του κράτους υπάρχει η λέξη «Μακεδονία», ενισχύοντας έτσι τις θέσεις της Ελλάδας. Το 1993 τα Σκόπια έγιναν μέλος του ΟΗΕ με την ονομασία FYROM (Former Yugoslav Republic of Macedonia – Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας -ΠΓΔΜ), και χωρίς τη σημαία με το αστέρι της Βεργίνας.

Για ένα διάστημα 18 μηνών (1994-1995) η κυβέρνηση του Ανδρέα Παπανδρέου επέβαλε εμπάργκο στις εμπορικές σχέσεις της Ελλάδας με τα Σκόπια, με την ελπίδα ότι θα υποχρέωνε την κυβέρνηση του γειτονικού κράτους να προσέλθει στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων.

Το εμπόργκο απέτυχε παταγωδώς, γιατί οι εμπορικές συναλλαγές που πρώτα γίνονταν απευθείας με τα Σκόπια, κατά την περίοδο του εμπόργκο γίνονταν διά μέσου της Βουλγαρίας. Αποδείχθηκε για ακόμη μια φορά ότι το κεφάλαιο δεν έχει πατρίδα. Οι εμπορικές συναλλαγές γίνονται με μέτρο το κέρδος, όχι τα εθνικά συμφέροντα.

Μετά την άρση του εμπόργκο, σε συνδιάσκεψη στη Νέα Υόρκη μεταξύ Ελλήνων και Σκοπιανών διπλωματών, συμφωνήθηκε η αλλαγή της σημαίας (με την αφαίρεση του αστέρα της Βεργίνας) και έγιναν κάποιες τροποποιήσεις σε άρθρα του Συντάγματος των Σκοπίων.

Η στασιμότητα των τελευταίων δέκα χρόνων

Στα τελευταία δέκα χρόνια οι προσπάθειες των ελληνικών κυβερνήσεων απέβησαν ατελέσφορες, με αποτέλεσμα την τελμάτωση του ζητήματος, και τη σταδιακή αναγνώριση των Σκοπίων από 60 περίπου χώρες με τη συνταγματική ονομασία «Δημοκρατία της Μακεδονίας», με την πιο πρόσφατη από τις ΗΠΑ στις 4 Νοεμβρίου 2004, που πυροδότησε την επαναδραστηριοποίηση της ελληνικής κυβέρνησης.

Αποτέλεσμα των πρόσφατων διπλωματικών επαφών της Ελλάδας είναι η διαβεβαίωση της θέσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης πως το όνομα των Σκοπίων παραμένει FYROM.

Η διαβεβαίωση αυτή ήταν πολύ σημαντική, εν όψει της προηγούμενης έγκρισης ψηφίσματος από την Ομοσπονδιακή Βουλή της Γερμανίας, με το οποίο ζητείται από τη Γερμανική Κυβέρνηση να προβεί στις απαραίτητες ενέργειες, ούτως ώστε η Ε.Ε. να προβεί στην αναγνώριση της ΠΓΔΜ με την ονομασία «Δημοκρατία της Μακεδονίας».

Με άλλα λόγια, ακόμα λίγο και θα δεχόμασταν και άλλο πλήγμα, και μάλιστα από το ισχυρότερο μέλος της Ε.Ε., τη Γερμανία. Μετά τη διαβεβαίωση από την Ολλανδία, η οποία την περίοδο αυτή έχει την προεδρία της Ε.Ε., ότι η θέση της αναφορικά με την ονομασία των Σκοπίων δεν αλλάζει, ο Γερμανός Καγκελάριος δήλωσε πως δεν προτίθεται να προωθήσει την έγκριση του ψηφίσματος της Γερμανικής Βουλής.

Σε πρόσφατη επιστολή του προς τον Έλληνα Πρωθυπουργό, ο Τζορτζ Μπους εξηγεί πως, παρά την αναγνώριση των Σκοπίων ως «Δημοκρατία της Μακεδονίας», οι ΗΠΑ θα αποδεχθούν το αποτέλεσμα των διαπραγματεύσεων Αθήνας-Σκοπίων, που διεξάγονται υπό την αιγίδα του ΟΗΕ, για το πρόβλημα του ονόματος.

Τι κυνισμός! Από τη μια, χωρίς επαρκή δικαιολογία, αναγνωρίζουν τα Σκόπια με την απεχθή για την Ελλάδα ονομασία, γνωρίζοντας ότι αυτή τους η ενέργεια θα ενισχύσει την αδιαλλαξία των Σκοπίων, και από την άλλη υπόσχονται να σεβασθούν το αποτέλεσμα των διαπραγματεύσεων!

Η ενέργεια αυτή των ΗΠΑ δεν θίγει μόνο τα συμφέροντα της Ελλάδας.

Αποτελεί και πρόκληση προς την Ε.Ε., ενθαρρύνοντας αποσταθεροποιητικές τάσεις στα Βαλκάνια, την πιο ευαίσθητη περιοχή της Ευρώπης την περίοδο αυτή.

Παράλληλα, με την ενέργειά τους αυτή, οι ΗΠΑ αποπροσανατόλισαν, σε μεγάλο βαθμό, την εξωτερική πολιτική της Ελλάδας αναφορικά με την Τουρκία.

Εν όψει του Συνεδρίου της 17^{ης} Δεκεμβρίου για το θέμα της ένταξής της στην Ε.Ε., η Τουρκία κλιμακώνει τις προκλήσεις στο Αιγαίο, πάντοτε με τις ευλογίες των ΗΠΑ, και αρνείται να προβεί στην αναγνώριση της Κυπριακής Δημοκρατίας, μέλους της Ε.Ε.

25/11/2004

ΕΘΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΝΤΕΘΝΙΚΟΣ ΕΝΔΟΤΙΣΜΟΣ

Απανωτές είναι οι προκλήσεις που δέχονται τα δύο εθνικά μας κέντρα, Ελλάδα και Κύπρος, τις τελευταίες ημέρες. Θα σταθώ σε τρεις.

*Η αδιαλλαξία των Σκοπίων, η οικονομία των οποίων θα καταρρεύσει αν οι Έλληνες επιχειρηματίες αποσύρουν τις επενδύσεις τους, στην επωνυμία του κράτους τους, υποκρύπτει και επεκτατικές προθέσεις, έστω και αν αυτές σήμερα φαίνονται ανέφικτες.

*Οι παραβιάσεις του εναέριου χώρου και των χωρικών υδάτων της Ελλάδας από την Τουρκία δεν αποτελούν μόνο πρόκληση, αλλά και αμφισβήτηση των γεωγραφικών μας συνόρων.

*Οι συνεχείς δηλώσεις του Πρωθυπουργού της Τουρκίας πως όταν τελικά η Τουρκία υπογράψει το Πρωτόκολλο Τελωνειακής Σύνδεσης με τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αυτό δεν θα σημαίνει πως αποτελεί και πράξη αναγνώρισης της Δημοκρατίας της Κύπρου.

Μέχρι πρότινος αυτή η προκλητική στάση της Τουρκίας αποδιδόταν στην υπερίσχυση του στρατιωτικού κατεστημένου επί της πολιτικής εξουσίας. Με βάση αυτήν την αντίληψη οι ελληνικές διπλωματικές αρχές, με το πρόσχημα ότι δεν ήθελαν να φέρουν σε δύσκολη θέση τον Ταγίπ Ερντογάν, Πρωθυπουργό της Τουρκίας, απέφευγαν να αντιμετωπίσουν αυτές τις προκλήσεις της γειτονικής χώρας με την πρέπουσα σοβαρότητα.

Αυτό υπήρξε ένα από τα αδύναμα σημεία της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής, άσχετα από το ποιος κομματικός σχηματισμός βρισκόταν ή βρίσκεται στην εξουσία. Φυσικά, η Τουρκία εκμεταλλεύτηκε στο έπακρο αυτήν την ασπόνδυλη εξωτερική πολιτική της Ελλάδας.

Δεν υπάρχει αμφιβολία πως με αυτήν της την πολιτική η Τουρκία στέλνει έμμεσα, πλην σαφώς, μήνυμα προς τους μελλοντικούς της εταίρους της Ε.Ε. πως μεταξύ αυτής και της Ελλάδας υπάρχουν ουσιαστικές κυριαρχικές εκκρεμότητες, που δεν μπορούν να διευθετηθούν με διμερείς συνομιλίες.

Από την πλευρά της, η ήπια γλώσσα της ελληνικής Κυβέρνησης μπορεί να παρερμηνευτεί από τους εταίρους της ως άκρως ενδοτική, και να δώσει την εντύπωση πως οι τουρκικές διεκδικήσεις πιθανόν να έχουν μια λογική βάση.

Οι τελευταίες εξελίξεις δείχνουν πως δεν έχουμε διδαχθεί από τα σφάλματα της εξωτερικής μας πολιτικής αναφορικά με το θέμα της Μακεδονίας, αφού συνεχίζουμε να τα επαναλαμβάνουμε.

Όταν το νότιο τμήμα της Σερβίας ανακηρύχθηκε σε αυτόνομη ομόσπονδη Πολιτεία στα πλαίσια της Γιουγκοσλαβικής Ομοσπονδίας, με την επωνυμία «Δημοκρατία της Μακεδονίας», οι τότε Προξενικές μας αρχές συμβούλευαν τους ομογενείς της Αυστραλίας και του Καναδά να σταματήσουν τις κινητοποιήσεις τους, γιατί δεν υπήρχε, όπως έλεγαν, λόγος να ανησυχούν.

Τώρα βλέπουμε τις συνέπειες εκείνης της πολιτικής του ενδοτισμού, ή στην καλύτερη περίπτωση του εφησυχασμού. Σε λίγο δεν θα μπορούμε να αναφερόμαστε στην βόρεια περιφέρεια της πατρίδας μας ως απλώς Μακεδονία, χωρίς το προσβλητικό προσδιοριστικό «Ελληνική Μακεδονία». Μήπως θα φτάσουμε στο σημείο να μιλάμε και για «Ελληνικό Αιγαίο»;

Παράλογο; Μα μήπως παράλογο δεν θα φαινόταν πριν από λίγα χρόνια το «Ελληνική Μακεδονία»;

Γκρεμίζονται οι μύθοι...

Έγραφα πιο πάνω πως στο θέμα των τουρκικών προκλήσεων, η αντίληψη της προηγούμενης και της παρούσας κυβέρνησης ήταν πως προέρχονταν από το στρατιωτικό κατεστημένο, και πως η εκάστοτε εκλεγμένη κυβέρνηση δεν μπορούσε να επιβάλει τη θέλησή της στους στρατηγούς.

Αυτή η εξήγηση βόλευε την τουρκική κυβέρνηση, γιατί δεν την απάλλαζε μόνο από την υποχρέωση να δίνει εξηγήσεις, αλλά γιατί κυρίως της έδινε την ευκαιρία να υπαινίσσεται πως αν αντιδρούσε στο στρατιωτικό κατεστημένο, υπήρχε φόβος ανατροπής της και εγκατάστασης στρατιωτικού καθεστώτος.

Οι ελληνικές κυβερνήσεις, υιοθετώντας το ρητό «Το μη χείρον βέλτιστον», ακολούθησαν μοιραία την ενδοτική πολιτική, που οδήγησε στις σημερινές αμφισβητήσεις των κυριαρχικών δικαιωμάτων της Ελλάδας, με τις κατά συρροή προκλήσεις της Τουρκίας.

Δυστυχώς για την παρούσα Κυβέρνηση της Ελλάδας, ο Πρωθυπουργός της Τουρκίας, σε συνέντευξη που έδωσε στην κυριακάτικη έκδοση της αθηναϊκής εφημερίδας *Η Καθημερινή* (17/04/2005) ξεκαθαρίζει τα πράγματα μια για πάντα: το στρατιωτικό κατεστημένο της Τουρκίας και η πολιτική της ηγεσία έχουν κοινές θέσεις αναφορικά με τις αντιλήψεις τους για το Αιγαίο.

Να πώς δίνει την περίληψη της συνέντευξης η ίδια εφημερίδα:

Ο πρωθυπουργός της Τουρκίας, σε συνέντευξή του στην «Καθημερινή», κατηγορεί την Αθήνα για «παρενοχλήσεις» στο Αιγαίο – «Μην περιμένετε συμβιβασμό μας» – Ζητεί «δίκαιη» πολιτική συμφωνία.

Διαλύοντας τον ελληνικό μύθο περί διπλής πολιτικής - πολιτικών και στρατιωτικών - στο Αιγαίο, ο Τούρκος πρωθυπουργός κ. Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν εμφανίζεται απολύτως ευθυγραμμισμένος με τις θέσεις της μίας, ενιαίας πολιτικής της Άγκυρας έναντι της Ελλάδας. Οι τοποθετήσεις του κ. Ερντογάν είναι σαφέστατες στη συνέντευξη που παραχώρησε κατ' αποκλειστικότητα στην «Καθημερινή».

Η κύρια πηγή της έντασης στο Αιγαίο, σύμφωνα με τον κ. Ερντογάν, βρίσκεται στην πλευρά της Ελλάδας και είναι η «αναχαίτιση και παρενόχληση» των τουρκικών αεροσκαφών από ελληνικά μαχητικά, όταν πετούν στο «διεθνή εναέριο χώρο», κάνοντας χρήση «δικαιώματός τους».

{...} Ο Τούρκος πρωθυπουργός δηλώνει ευθέως ότι η Άγκυρα δεν συμβιβάζεται στο θέμα του έρους των 10 μιλίων του εναέριου χώρου της Ελλάδας, ομιλεί για άλυτα προβλήματα στις διμερείς σχέσεις, τα οποία μπορούν «με υπομονή, προσοχή και καλή πίστη» να επιλυθούν και ζητάει «δίκαιη και αποδεκτή» συμφωνία για όλα τα προβλήματα του Αιγαίου.

Και να σκεφτεί κανείς πως ο Γιώργος Παπανδρέου, όταν ήταν Υπουργός Εξωτερικών, πίστευε πως με τα ζειμπέκικα που χόρευε με τον Τούρκο ομόλογό του έλυνε τις εκκρεμότητες με την Τουρκία, και πως ο νυν Πρωθυπουργός, Κώστας Καραμανλής, είχε την ψευδαίσθηση πως με την κουμπαριά που έκανε με τον Τούρκο ομόλογό του, εξασφάλισε την καλή του θέληση για την ομαλοποίηση των σχέσεων των δύο χωρών.

Η προαναφερθείσα συνέντευξη του Ταγίπ Ερντογάν ήρθε σαν επιβεβαίωση πως η Τουρκία, για τα εθνικά της θέματα έχει μια σαφώς διατυπωμένη πολιτική, από την οποία δεν παρεκκλίνει καμιά κυβέρνηση, και η οποία έχει την πλήρη υποστήριξη της Αντιπολίτευσης. Δυστυχώς κάτι τέτοιο δεν μπορεί να ειπωθεί και για την Ελλάδα, όπου όχι μόνο δεν υπάρχει μια μακρόχρονη πολιτική για τα εθνικά μας θέματα, αλλά ούτε και συναίνεση μεταξύ των πολιτικών κομμάτων για την ακολουθητέα πολιτική.

Χαμένες ευκαιρίες

Η Ελλάδα άφησε ανεκμετάλλευτη την μοναδική ευκαιρία που παρουσιάστηκε με την προοπτική ένταξης της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, για να αξιώσει την επίλυση των εκκρεμοτήτων μεταξύ των δύο χωρών, πριν ακόμη αρχίσουν οι ενταξιακές διαδικασίες. Το δικαίωμα του βέτο που έχει η Ελλάδα για τις ευρωπαϊκές φιλοδοξίες της Τουρκίας της δίνουν τη δυνατότητα για μια τέτοια στάση έναντι στην Τουρκία.

Απαξ και γίνει μέλος, η Τουρκία θα έχει την υποστήριξη ισχυρών φίλων της, όπως είναι η Μεγάλη Βρετανία, και θα κάνει χρήση της πληθυσμιακής της υπεροχής, για τη διευθέτηση των εκκρεμοτήτων με την Ελλάδα με τους δικούς της όρους.

Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθώ σε μια επιστολή του κ. Κάρολου Παπούλια, που δημοσιεύτηκε στην αθηναϊκή εφημερίδα *Η καθημερινή* (12/12/2004), τρεις μήνες πριν από την εκλογή του στο αξίωμα του Προέδρου της Ελληνικής Δημοκρατίας.

Η επιστολή του κ. Παπούλια δημοσιεύτηκε ως προοίμιο στις συζητήσεις που θα γίνονταν μεταξύ των 25 κρατών – μελών της Ε.Ε. για τον καθορισμό της ημερομηνίας διαπραγματεύσεων για την ένταξη της Τουρκίας στην Ε.Ε.

Ο κ. Παπούλιας γράφει μεταξύ άλλων και τα ακόλουθα στην επιστολή του με τίτλο:

Καλείται να διεκδικήσει το αυτονόητο η Αθήνα

Η απόφαση της 17ης Δεκεμβρίου για τις ενταξιακές διαπραγματεύσεις της Τουρκίας θα αποτελέσει ορόσημο όχι μόνο για το μέλλον της Τουρκίας, αλλά και για την ίδια την Ευρωπαϊκή Ένωση.

{...} Η Τουρκία, πράγματι, δεν είναι μία υποψήφια χώρα όπως εκείνες που προηγήθηκαν. Είναι η χώρα που εφόσον ενταχθεί, θα έχει τον μεγαλύτερο πληθυσμό από όλα τα κράτη-μέλη και συνεπώς το μεγαλύτερο ειδικό βάρος στη διαμόρφωση και τη λήψη αποφάσεων...

{...} Όπως όλα δείχνουν, η Άγκυρα επιμένει στον ευρωπαϊκό προσανατολισμό, προσπαθώντας ωστόσο να επιβάλει τους δικούς της όρους στην κοινοτική λογική, όπως καταδεικνύει η άρνησή της να αναγνωρίσει την Κυπριακή Δημοκρατία που μετά την έναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων θα βρίσκεται στη θέση του κριτή και του ελεγκτή της πορείας των μεταρρυθμίσεων στη γειτονική χώρα.

{...} Μέσα σε αυτό το σύνθετο, πολιτικό, διπλωματικό περιβάλλον η Αθήνα έχει δικαίωμα και υποχρέωση να υποστηρίξει την έναρξη ενταξιακών διαπραγματεύσεων Τουρκίας-Ευρωπαϊκής Ένωσης, θέτοντας όρους και προϋποθέσεις ελληνικού ενδιαφέροντος και διεκδικώντας το αυτονόητο στα ευρωπαϊκά πράγματα: το σεβασμό του διεθνούς Δικαίου και του κοινοτικού συστήματος αξιών.

Σαν απλός πολίτης, αλλά και σαν πρώην Υπουργός Εξωτερικών σε κυβερνήσεις του Ανδρέα Παπανδρέου, ο κ. Παπούλιας μιλάει για όρους και προϋποθέσεις, που έπρεπε να είχε θέσει η Ελλάδα, σαν εχέγγυο εκ μέρους της Τουρκίας πριν από την έναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων.

Άραγε ποιες είναι τώρα οι υποδείξεις του κ. Παπούλια προς την Ελληνική Κυβέρνηση από τη θέση του Προέδρου της Ελληνικής Δημοκρατίας, εν όψει της κλιμάκωσης των τουρκικών προκλήσεων, και της ταύτισης απόψεων μεταξύ του στρατιωτικού κατεστημένου και της Κυβέρνησης της Τουρκίας, αναφορικά με τα ελληνο-τουρκικά ζητήματα;

Η εθνική αξιοπρέπεια, αλλά και τα συμφέροντα της Ελλάδας, υπαγορεύουν μια πιο δυναμική, μακρόχρονη, και ομόθυμη εκ μέρους όλων των κομμάτων, εξωτερική πολιτική.

28/04/2005

ΠΟΥ ΟΔΗΓΕΙ ΤΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟ;

Με μεγάλη μας λύπη διαπιστώνουμε ότι στο εθνικό θέμα της Μακεδονίας, η χώρα μας δεν έκανε - αλλά και συνεχίζει να μην κάνει - χρήση όλων των μέσων και δυνατοτήτων που διαθέτει για την αντιμετώπιση του προβλήματος.

Θεωρούμε ότι για τη χώρα μας έχουν πλέον εξαντληθεί τα περιθώρια οποιασδήποτε υποχωρήσεως σε ό,τι αφορά το σφετερισμό του ονόματος της Μακεδονίας από τους Σκοπιανούς. Θα πρέπει, επιτέλους, να τους δοθεί η αρμόζουσα σκληρή απάντηση με παράλληλη συστηματική διπλωματική ενημέρωση της Ουάσιγκτον, των Βρυξελλών και της διεθνούς κοινής γνώμης για το μέγεθος της πρωτοφανούς πλαστογράφησης της ιστορίας μας και της αήθους προπαγάνδας τους. Η ελληνική κυβέρνηση θα πρέπει να τηρήσει την προσήκουσα στάση, ανάλογη της ιστορίας, του κύρους και της δυνάμεως της χώρας μας, διαμηνύοντας στα Σκόπια την αποδοχή, ως τελευταία υποχώρηση, μιας σύνθετης ονομασίας, αλλά σε μια λέξη αδιάσπαστη και αμετάφραστη.

{...} Μετά μια σειρά ατυχών χειρισμών, το πρόβλημα της ονομασίας του κρατιδίου των Σκοπίων έχει επικινδύνως περιπλακεί. Η ουσιαστική έλλειψη ελληνικής αντιδράσεως στην εκ μέρους των Σκοπιανών προκλητική περιφρόνηση των αποφάσεων του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ και της Ενδιάμεσης Συμφωνίας με τη χώρα μας, οδήγησε σε μία συνεχώς εντεινόμενη πλαστογράφηση της ιστορίας μας, ιδιαίτερα μάλιστα μετά την άστοχη αναγνώριση από τις ΗΠΑ του κρατιδίου αυτού με το όνομα «Δημοκρατία της Μακεδονίας». Στην αναγνώριση αυτή προχώρησαν, λόγω της χαλαρής έως αδιάφορης μέχρι τώρα στάσης, ογδόντα περίπου χώρες.

Την παραπάνω διακήρυξη για το «Μακεδονικό Ζήτημα» έδωσαν στην δημοσιότητα 257 προσωπικότητες της Ελλάδας (πολιτικοί, ακαδημαϊκοί, δικαστές, πανεπιστημιακοί, διπλωμάτες, στρατιωτικοί, καλλιτέχνες, άνθρωποι των Επιστημών, των Γραμμάτων και των Τεχνών) στις 27 Οκτωβρίου 2005.

Υποθέτω πως οι 257 προσωπικότητες προέβησαν στο βήμα αυτό, γιατί από το 1991 μέχρι σήμερα οι ελληνικές κυβερνήσεις χειρίστηκαν το θέμα της ονομασίας του κράτους των Σκοπίων με τέτοιο ερασιτεχνικό τρόπο, που οδήγησε στην αποτελεμάτωσή του.

Αυτή η κατάσταση μόνο τα Σκόπια εξυπηρετεί, αφού όπως αναφέρεται πιο πάνω, ογδόντα περίπου χώρες τα έχουν αναγνωρίσει με το Συνταγματικό τους όνομα «Δημοκρατία της Μακεδονίας».

Και αυτό παρά την απόφαση 817/1993 του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ η αναφορά στο νεοσυσταθέν τότε κράτος των Σκοπίων να γίνεται με το όνομα *Former Yugoslav Republic of Macedonia* («Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας»), μέχρι να επέλθει συμφωνία με την Ελλάδα για τη χρήση του γεωγραφικού προσδιορισμού «Μακεδονία».

Από την άρση του εμπάργκο εκ μέρους της Ελλάδας το 1995 δεν υπήρξε καμιά κινητικότητα από την πλευρά των δύο χωρών για την εξεύρεση μιας αμοιβαία αποδεκτής ονομασίας, μέχρι την πρόταση του διαμεσολαβητή του ΟΗΕ Μάθιου Νίμιτς τον Απρίλιο του 2005.

Η κύρια πρόταση του Μ. Νίμιτς ήταν τα Σκόπια, στις διεθνείς τους σχέσεις, να υιοθετήσουν την ονομασία *Republika Makedonija – Skopje*, ενώ η Ελλάδα να αναφέρεται στην περιφέρεια της Μακεδονίας ως «Ελληνική Μακεδονία».

Ενώ για λόγους καλής θελήσεως η ελληνική πλευρά δέχθηκε ως βάση διαπραγματεύσεων την πρόταση του Νίμιτς, τα Σκόπια την απέρριψαν προκλητικότερα, δηλώνοντας πως για τις σχέσεις τους με τις άλλες χώρες θα χρησιμοποιούν την ονομασία «Δημοκρατία της Μακεδονίας», ενώ στις διμερείς σχέσεις με την Ελλάδα δέχονται την ονομασία «Δημοκρατία της Μακεδονίας – Σκόπια».

Με άλλα λόγια, δεν φτάνει η πρόκληση των τελευταίων χρόνων, έρχεται τώρα και ο εμπαιγμός και η ειρωνεία! Ο διεθνής μεσολαβητής Μάθιου Νίμιτς επανήλθε με νέα πρόταση στα μέσα του περασμένου Οκτωβρίου, με την οποία φαίνεται να υιοθετεί πλήρως την πάγια θέση των Σκοπίων.

Τα δύο πρόσωπα της Αμερικής

Δεν υπάρχει αμφιβολία πως η αναγνώριση των Σκοπίων από την Αμερική πριν από ένα χρόνο με την ονομασία «Δημοκρατία της Μακεδονίας» ενίσχυσε την αδιαλλαξία του κράτους αυτού, αφού η Υπουργός Εξωτερικών, Ιλίνκα Μίτρεβα, δήλωσε πρόσφατα:

Μπορούμε να μπούμε στην Ε.Ε. και χωρίς να επιλύσουμε με την Ελλάδα το πρόβλημα της ονομασίας μας.

Εδώ αξίζει να αναφερθούμε σε κάποιες άκρως αντιφατικές απόψεις των ΗΠΑ σχετικά με το θέμα των Σκοπίων τα τελευταία 60 χρόνια.

Σε άρθρο του που καταχωρήθηκε στην αθηναϊκή εφημερίδα *Καθημερινή* (3/7/05) ο Α. Ν. Κουνάδης, Καθηγητής του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου, αναφέρει τα ακόλουθα ιστορικά στοιχεία:

Ακόμη και αυτός ο Χένρι Κίσινγκερ, αναφερόμενος στο όνομα «Μακεδονία», είχε δηλώσει το 1992 στο Παρίσι: «Έχουν δίκιο οι Έλληνες. Το λέω εγώ που γνωρίζω ιστορία, ενώ αυτοί στην Ουάσιγκτον δεν γνωρίζουν. Πρόσθεσε, μάλιστα, και το εξής σημαντικό: Το ισχυρό όπλο της Ελλάδος είναι η ιστορία της και οφείλω να πω ότι η Αθήνα μέχρι σήμερα δεν έκανε σωστή χρήση του όπλου αυτού.

Όταν λάβουμε υπόψη πως η πολιτική του Χένρι Κίσινγκερ υπήρξε άκρως ανθελληνική, τα σχόλιά του αυτά αποκτούν ιδιαίτερη βαρύτητα. Κοντά 60 χρόνια νωρίτερα –μετά την ίδρυση το 1944 από τον Τίτο του κρατιδίου των Σκοπίων ως ομόσπονδου μέλους της Γιουγκοσλαβίας– ο Αμερικανός υπουργός Εξωτερικών Edward Stettinius, με επίσημο έγγραφό του της 26-12-1944, εξέφρασε τις ανησυχίες των ΗΠΑ για τις προσπάθειες δημιουργίας «ψευδο-μακεδονικού έθνους», θεωρώντας ότι αυτές υποκρύπτουν επεκτατικές διαθέσεις κατά της Ελλάδας. Ενδεικτική είναι η ακόλουθη παράγραφος:

Η πάγια πολιτική αυτής της κυβέρνησης είναι να αντιτίθεται σε οποιαδήποτε αναβίωση του μακεδονικού ζητήματος σε ό,τι αφορά την Ελλάδα.

Αυτά λέγονταν όταν η Αμερική αγωνιζόταν να αποτρέψει την πιθανή υπαγωγή της Ελλάδας στη σφαίρα επιρροής της Σοβιετικής Ένωσης. Τώρα που εξέλειψε ο κομμουνιστικός κίνδυνος, και οι ΗΠΑ θεωρούν δεδομένη την ανταπόκριση της Ελλάδας στην εξωτερική τους πολιτική, απροκάλυπτα πλέον προσφέρουν την εύνοιά τους σε περιοχές των Βαλκανίων, όπως τα Σκόπια, με την αναγνώρισή τους ως «Δημοκρατία της Μακεδονίας», και το Κοσσυφοπέδιο, με την απόσπασή του από τη Σερβία, και τη μελλοντική του ανεξαρτητοποίηση.

Τώρα ήρθε και ο Νίκολας Μπερνς, Υφυπουργός Εξωτερικών των ΗΠΑ, και πρώην Πρέσβης στην Αθήνα, να πει το ακόλουθο παράλογο: *Η 'Μακεδονία' έχει δικαίωμα και συμφέρον να γίνει μέλος του NATO και της Ε.Ε. και θα ήταν ντροπή να δημιουργηθούν προβλήματα προς την κατεύθυνση αυτή.*

Μάλιστα, θα είναι «ντροπή», αν η Ελλάδα ασκήσει το δικαίωμα του βέτο για τις φιλοδοξίες των Σκοπίων να γίνουν μέλος του NATO και της Ε.Ε. Έτσι ανταμείβουν οι ΗΠΑ τις χώρες που δεν έχουν το ηθικό σθένος να υποστηρίξουν τα εθνικά τους συμφέροντα.

Η Τουρκία αρχίζει τις διαπραγματεύσεις για την ένταξή της στην Ε.Ε. με το έτσι θέλω, προσβάλλοντας ένα από τα μέλη της Ε.Ε. – την Κύπρο – και

απειλώντας με πόλεμο ένα άλλο – την Ελλάδα -, αν κάνει χρήση του διεθνούς νόμου και επιβάλλει τα δώδεκα ναυτικά μίλια ως το όριο για τα χωρικά της ύδατα.

Για την Ελλάδα όμως είναι «ντροπή» να αντιδράσει στην παραχάραξη της ιστορίας της, και το σφετερισμό εθνικών τοπωνυμίων από γειτονικό κράτος, το οποίο μιλάει και για αλυτρωτισμό εις βάρος της Ελλάδας.

Τρίβουν αλάτι στην πληγή

Ποια υπήρξε η αντίδραση της Ελλάδας σε αυτές τις απαράδεκτες δηλώσεις του Νίκολας Μπερνς, και στην κατάφωρα προκλητική στάση των ΗΠΑ; Η παραγγελία από τις ΗΠΑ 40 μαχητικών αεροπλάνων τύπου F16, και μάλιστα χωρίς διαγωνισμό! Οι ταπεινώσεις δεν σταματάνε εδώ. Όταν ανακοινώθηκε η παραγγελία τον περασμένο Ιούνιο, ο Έλληνας Υπουργός Άμυνας δήλωσε ότι το κόστος των 40 αεροπλάνων, με τα οπλικά συστήματα που ήθελε η Ελλάδα, θα ανερχόταν στο 1,1 δισεκατομμύριο δολάρια Αμερικής.

Πριν από λίγες ημέρες, ο Αμερικανός Υπουργός Άμυνας δήλωσε πως το κόστος των αεροπλάνων, και χωρίς τα συγκεκριμένα οπλικά συστήματα που ζήτησε η Ελλάδα, θα ανέλθει στα 3,1 δισεκατομμύρια δολάρια. Δηλαδή τριπλασιάζεται μέσα σε τέσσερις μήνες!

Η διακήρυξη των 257 προσωπικοτήτων, αναφορικά με τους Σκοπιανούς, τονίζει:

Θα πρέπει, επιτέλους, να τους δοθεί η αρμόζουσα σκληρή απάντηση με παράλληλη συστηματική διπλωματική ενημέρωση της Ουάσιγκτον, των Βρυξελλών και της διεθνούς κοινής γνώμης...

Για να γίνει αντιληπτό το υπονοούμενο της έκφρασης «να τους δοθεί η αρμόζουσα σκληρή απάντηση», θα πρέπει να αναφέρω ότι στις 9 Νοεμβρίου μπορεί να ανοίξει η πόρτα για την μελλοντική ένταξη των Σκοπίων στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Η γνωμοδότηση της Κομισιόν για την αίτηση ένταξης των Σκοπίων στην Ε.Ε., που αναμένεται να είναι θετική, θα υποβληθεί για έγκριση στο Συμβούλιο Υπουργών και στη Σύνοδο Κορυφής.

Με τη στάση της η Αμερική μετατρέπει τα Σκόπια σε αμερικανικό προτεκτοράτο, το οποίο θα μπορεί να χρησιμοποιήσει στο μέλλον, για να προωθήσει τα συμφέροντά της στα Βαλκάνια. Το ίδιο επιδιώκει και με την ανεξαρτητοποίηση του Κοσσυφοπεδίου. Το ερώτημα είναι: θα βρει η

ελληνική κυβέρνηση το ηθικό σθένος να προβάλει το βέτο, μέχρι που τα Σκόπια δείξουν διάθεση να καθίσουν στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων με την Ελλάδα, για την εξεύρεση μιας αμοιβαία αποδεκτής λύσης;

3/11/2005

ΑΝΑΘΕΩΡΕΙΤΑΙ Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ;

Αν κρίνουμε από τη δωδεκάμηνη δημόσια συζήτηση, και τα εντόνως επικριτικά σχόλια στα διάφορα μέσα μαζικής ενημέρωσης στην Ελλάδα, η *Ιστορία ΣΤ' Δημοτικού - Στα νεότερα και σύγχρονα χρόνια*, πρέπει να είναι το πιο επίμαχο βιβλίο που έχει εκδοθεί από τον Οργανισμό Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων (Ο.Ε.Δ.Β.).

Όπως είναι γνωστό, όλα τα βιβλία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης εκδίδονται από τον Ο.Ε.Δ.Β.

Η ιστοσελίδα του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων (ΥΠΕΠΘ) δίνει τις ακόλουθες πληροφορίες για τον Ο.Ε.Δ.Β.:

Ο Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων (Ο.Ε.Δ.Β.) ιδρύθηκε το 1937 (Α.Ν.952/37-ΦΕΚ 469 Α'). Είναι Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα και εποπτεύεται από το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων.

{...} Σκοπός του είναι η έκδοση διδακτικών βιβλίων και η ΔΩΡΕΑΝ διάθεσή τους σε όλα τα δημόσια σχολεία Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης της Ελλάδας, της Κύπρου και στα ελληνικά σχολεία του εξωτερικού - και των 5 Ηπείρων.

Οφείλω να ομολογήσω ότι δεν γνώριζα πως τα βιβλία του Ο.Ε.Δ.Β. χρησιμοποιούνται και από τα σχολεία της Κυπριακής Δημοκρατίας. Η διαπίστωση αυτή είναι σημαντική, γιατί στην αξιολόγηση που θα ακολουθήσει, θα αναφερθώ και στην αντίδραση εκπαιδευτικών από την Κύπρο, για τον τρόπο με τον οποίο γίνεται αναφορά στην εισβολή του Αττίλα το 1974, και στη συνεχιζόμενη κατοχή του 38% της Μεγαλονήσου από τα τουρκικά στρατεύματα.

Σημαντικά γεγονότα της νεότερης ιστορίας του ελληνικού έθνους αποσιωπώνται, ή ερμηνεύονται με τρόπο που παραποιεί κατάφωρα την ιστορική αλήθεια.

Οι συγγραφείς του βιβλίου – η Μαρία Ρεπούση, Επίκουρη Καθηγήτρια του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, και οι εκπαιδευτικοί της

Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Χαρίκλεια Ανδρεάδου, Αριστείδης Πουταχίδης και Αρμόδιος Τσιβάς – μπορεί να έχουν τις δικές τους αντιλήψεις για τον τρόπο συγγραφής σχολικών εγχειριδίων ιστορίας.

Όμως το ερώτημα που τίθεται είναι με ποια κριτήρια το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, και το ΥΠΕΠΘ, ενέκριναν το εν λόγω βιβλίο.

Δεδομένου ότι χρησιμοποιήθηκε την περασμένη χρονιά, πώς δικαιολογούν τις 84 προσθήκες και τροποποιήσεις, που δεν ήταν απλώς αβλεψίες και παροράματα, αλλά αποτέλεσμα της ιδεολογικής προσέγγισης των συγγραφέων σε θέματα ιστοριογραφίας;

Να σημειώσω εδώ, μήπως και μου καταλογισθούν πολιτικές σκοπιμότητες για τα επικριτικά μου σχόλια, ότι η συγγραφή του βιβλίου ανατέθηκε στους προαναφερθέντες συγγραφείς το 2003, επί Κυβερνήσεως του ΠΑΣΟΚ. Οπότε τότε, υποθέτω, δόθηκαν οι σχετικές προδιαγραφές για τους στόχους του βιβλίου.

Ενάντια στις επιταγές του Συντάγματος της Ελλάδας το σχολικό εγχειρίδιο

Υποθέτω πως κεντρικός άξονας στις προδιαγραφές για τα σχολικά βιβλία που εντάσσονται στις πολιτικές και κοινωνικές επιστήμες, είναι, ή πρέπει να είναι, το Άρθρο 16, Παράγραφος 2, του Συντάγματος της Ελλάδος, το οποίο επιτάσσει ότι:

Η παιδεία αποτελεί βασική αποστολή του Κράτους και έχει σκοπό την ηθική, πνευματική, επαγγελματική και φυσική αγωγή των Ελλήνων, την ανάπτυξη της εθνικής και θρησκευτικής συνείδησης και τη διάπλασή τους σε ελεύθερους και υπεύθυνους πολίτες.

Κατά την άποψή μου, με τις πολλές παραλείψεις, παρασιωπήσεις, αλλά και τις απαράδεκτες εξηγήσεις σημαντικών ιστορικών γεγονότων, η Ιστορία της ΣΤ΄ Δημοτικού δεν ανταποκρίνεται στο γράμμα, αλλά ούτε και στο πνεύμα, του σχετικού Άρθρου του Συντάγματος της Ελλάδος.

Στο σημείο αυτό θεωρώ υπόλογη την παρούσα Κυβέρνηση, γιατί μετά από τη συγγραφή του εγχειριδίου της ιστορίας, αυτή έδωσε την εντολή στον Ο.Ε.Δ.Β. να προβεί στην έκδοσή του, για χρήση κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους 2006 – 2007.

Πολλά είναι τα αμφιλεγόμενα σημεία του βιβλίου, η κριτική επί των οποίων υποχρέωσε την Υπουργό Παιδείας να ζητήσει από τους συγγραφείς του βιβλίου να λάβουν υπόψη τις εισηγήσεις της Ακαδημίας Αθηνών, και να

κάνουν τις απαραίτητες τροποποιήσεις και διορθώσεις, για να προχωρήσει ο Ο.Ε.Δ.Β. στην επανέκδοσή του, πριν από την έναρξη του σχολικού έτους 2007 – 2008 τον ερχόμενο Σεπτέμβριο.

Σύμφωνα με έγκυρες πηγές, σε 84 ανέρχονται οι διορθώσεις, σημαντικός αριθμός, όταν λάβουμε υπόψη πως πρόκειται για βιβλίο μόνο 136 σελίδων.

Απορίας άξιο, λοιπόν, το πώς το βιβλίο έτυχε της αρχικής έγκρισης από τις υπεύθυνες αρχές, για την πρώτη του έκδοση.

Οι αποσιωπήσεις και οι ατυχείς τοποθετήσεις, περιγραφές και ερμηνείες βασικών γεγονότων για την ιστορία του ελληνικού έθνους συναντώνται στις περισσότερες θεματικές ενότητες που διαπραγματεύεται το εν λόγω βιβλίο, όπως:

*Οι Έλληνες κάτω από ξένη κυριαρχία

*Η Μεγάλη Επανάσταση

*Η Ελλάδα στον 20^ο αιώνα

Τα ερωτηματικά πολλαπλασιάζονται όταν κανείς αντιπαραβάλει το παρόν εγχειρίδιο της ιστορίας με εκείνο που αντικατέστησε, «ΣΤΑ ΝΕΟΤΕΡΑ ΧΡΟΝΙΑ – ΙΣΤΟΡΙΑ ΣΤ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ», ίσως ένα από τα αρτιότερα βιβλία της νεότερης ιστορίας μας. Ιδιαίτερα, όταν λάβουμε υπόψη πως για πρώτη φορά σε σχολικό εγχειρίδιο ιστορίας γίνεται λόγος για τον Απόδημο Ελληνισμό, έστω και συνοπτικά.

Απορώ τι ήταν εκείνο που δεν λειτούργησε με το παραπάνω βιβλίο, ώστε να επιχειρηθεί μια εντελώς διαφορετική προσέγγιση στο πρόσφατο εγχειρίδιο, αποτέλεσμα του οποίου είναι η αποδόμηση των ιστορικών ερεισμάτων, πάνω στα οποία εδράζεται η ιστορική μνήμη του νεότερου Ελληνισμού.

Μήπως η ιστορική μνήμη προσφέρεται εξιλαστήριο θύμα στο βωμό της «καλής γειτονίας» με τις προς ανατολάς και βορρά της Ελλάδας γειτονικές χώρες, οι οποίες δεν χάνουν ευκαιρία να μας προκαλέσουν και να διεκδικήσουν εθνικά μας σύμβολα και εδάφη;

Ή μήπως όλα αυτά γίνονται στο όνομα ενός ουτοπικού διεθνισμού, σε μια εποχή έξαρσης των εθνικιστικών τάσεων και διεκδικήσεων;

Στόχος της σημερινής στήλης είναι η αδρομερής παρουσίαση του υπό συζήτηση θέματος. Με την λεπτομερή συζήτηση, και την αντιπαραβολή αμφιλεγόμενων σημείων του σχολικού εγχειριδίου ιστορίας με άλλες ιστορικές πηγές, θα καταπιαστώ προσεχώς.

Για να μπορέσουν οι αναγνώστες της στήλης να διαμορφώσουν αντίληψη για την έκταση, αλλά και ένταση, των αντιπαραθέσεων που προκλήθηκαν

στην Ελλάδα από την πρώτη έκδοση του βιβλίου *Ιστορία ΣΤ' Δημοτικού - Στα νεότερα και σύγχρονα χρόνια*, παραθέτω απόσπασμα από επιστολή της Ενώσεως Σμυρναίων προ την Υπουργό του ΥΠΕΠΘ.

Προς την Υπουργό Εθνικής Παιδείας & Θρησκευμάτων, κ. Μαριέττα Γιαννάκου, Μητροπόλεως 15, Αθήνα.

Κυρία Υπουργέ,

Το Διοικητικό Συμβούλιο της Ενώσεως Σμυρναίων, εκφράζοντας την ομόθυμη βούληση των μελών του, είναι υποχρεωμένο να διαμαρτυρηθεί εντονότατα γιατί από το νέο σχολικό βιβλίο Ιστορίας της ΣΤ' του Δημοτικού Σχολείου, έχουν διαγραφεί τα κλέη και τα πάθη των Ελλήνων της Ιωνίας, της Αιολίας, του Πόντου, της Καππαδοκίας και των άλλων περιοχών της «καθ' ημάς Ανατολής», είτε για να ανταποκριθεί η ύλη του μαθήματος στις Θεματικές Ενότητες του αναλυτικού προγράμματος, είτε για να μην «ενοχληθεί» (και αυτό αν συμβαίνει είναι το πιο τραγικό) η Τουρκία.

Έτσι ο Μικρασιατικός Ελληνισμός, ο οποίος για να θυμηθούμε εδώ το λόγο ενός κορυφαίου διανοητή της χώρας μας, του πρώην υπουργού Παιδείας και ακαδημαϊκού Κωνσταντίνου Δεσποτόπουλου, «έχει απειροδύναμο ιστορικό μέγεθος, με προεκτάσεις οικουμενικής σημασίας», εξοβελίζεται από το γνωστικό πεδίο των 12χρονων παιδιών, με συνέπειες τραγικές για το μέλλον αυτού του τόπου.

Το νέο βιβλίο παρουσιάζει κενά και αντιφάσεις που αποδυναμώνουν τις όποιες καλές προθέσεις υπάρχουν για τη συγγραφή ενός άρτιου σχολικού εγχειριδίου.

Ενδεικτικά σας αναφέρουμε ότι στο νέο σχολικό εγχειρίδιο της Ιστορίας: Η Σμύρνη, η μητρόπολη της Μικρασιατικής Ελλάδας, αναφέρεται ως πόλη «με μεγάλο αριθμό ελληνικού πληθυσμού». Είναι όμως γνωστό ότι το ελληνικό στοιχείο της πόλης υπερτερούσε πληθυσμιακά όλων των άλλων συνοίκων λαών (πριν το 1922 η Σμύρνη είχε 140.000 Έλληνες, 80.000 Τούρκους, 12.000 Αρμένιους, 20.000 Εβραίους και 15.000 Ευρωπαίους) και οι Έλληνες κάτοικοί της κυριαρχούσαν στον οικονομικό, πολιτιστικό και κοινωνικό τομέα, όπως το αναγνωρίζουν και αυτοί οι Τούρκοι, αποκαλώντας την «Γκιαούρ Ιζμίρ», δηλαδή Σμύρνη των απίστων.

{...} Δεν γίνεται λόγος για τη γενοκτονία των Ελλήνων του Πόντου και των Μικρασιατικών παραλίων, αποσιωπάται τελείως η πυρπόληση της Σμύρνης και «αναπαράγεται» η τουρκική θέση που μιλάει για «μετανάστευση» (!) των Ελλήνων. Τα περί βίαιου εκπατρισμού τους για ν' αποφύγουν τη φωτιά και τη

σφαγή, οι συντάκτες του βιβλίου τα αφήνουν στον...«πατριωτισμό» των δασκάλων.

{...} Η πολιτική των ξένων δυνάμεων στη Μ. Ασία και ο εθνικός διχασμός αποτελούν θέματα ταμπού για τους συντάκτες του βιβλίου και δεν τα προσεγγίζουν καθόλου.

Το Διοικητικό Συμβούλιο της Ενώσεως Σμυρνέων.

Ο Πρόεδρος Τάκης Βεζυργιάννης,

Ο Γεν. Γραμματέας Νίκος Βικέτος,

Αθήνα, 8 Νοεμβρίου 2006

*Όπως προανάφερα, τις επόμενες εβδομάδες θα ασχοληθώ πιο αναλυτικά με το επίμαχο βιβλίο *Ιστορία ΣΤ' Δημοτικού - Στα νεότερα και σύγχρονα χρόνια*.*

23/08/2007

ΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟ, και η παραποίηση της Ιστορίας μας

Την περασμένη εβδομάδα αναφέρθηκα στην έντονη δημόσια συζήτηση στην Ελλάδα γύρω από το βιβλίο *Η Ιστορία ΣΤ' Δημοτικού – Στα νεότερα και σύγχρονα χρόνια*, που χρησιμοποιήθηκε την περασμένη σχολική χρονιά, και θα επανεκδοθεί με διορθώσεις και τροποποιήσεις προς χρήση για το σχολικό έτος 2007 – 2008.

Μετά την αδρομερή παρουσίαση του θέματος, σήμερα θα αναφερθώ σε συγκεκριμένα παραδείγματα, και θα προβώ σε διακειμενικές αντιπαραβολές με τα αντίστοιχα κεφάλαια του βιβλίου *Στα νεότερα χρόνια – Ιστορία ΣΤ' Δημοτικού*, και αυτό του Οργανισμού Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων (ΟΕΔΒ), που είχε χρησιμοποιηθεί για 15 περίπου χρόνια, και αντικαταστάθηκε από το εν λόγω βιβλίο το 2006.

Όταν λάβουμε υπόψη πως η αναφορά σε ιστορικά γεγονότα, και ο σχολιασμός τους, στο προηγούμενο βιβλίο Ιστορίας για την ΣΤ' Δημοτικού, δεν είχαν αμφισβητηθεί από τους εκπαιδευτικούς και γονείς, ούτε και ανασκευάστηκαν από την επιστημονική κοινότητα, στα 15 χρόνια χρήσης του από τα σχολεία της Ελλάδας και της Κύπρου, το ερώτημα που αναφύεται είναι σε τι οφείλεται η εκ βάθρων ανασκευή στον μέχρι τώρα τρόπο ερμηνείας σημαντικών ιστορικών εξελίξεων και γεγονότων;

Το νέο βιβλίο καλύπτει μια περίοδο από τα μέσα του 15^{ου} αιώνα μέχρι το τέλος του 20^{ου} αιώνα, και χωρίζεται στις ακόλουθες θεματικές ενότητες:

- 1^η . Η Ευρώπη στα νεότερα χρόνια
- 2^η . Οι Έλληνες κάτω από ξένη κυριαρχία
- 3^η . Η Μεγάλη Επανάσταση
- 4^η . Η Ελλάδα γίνεται ανεξάρτητο κράτος
- 5^η . Η Ελλάδα στον 20^ο αιώνα

Οι Σταυροφόροι μετονομάζονται σε Λατίνους

Την 1^η θεματική ενότητα την αντιπαρέρχομαι, γιατί δεν σχετίζεται με την παρούσα συζήτηση, και προχωρώ στη 2^η, «Οι Έλληνες κάτω από ξένη κυριαρχία». Το πρώτο κεφάλαιο της ενότητας αυτής, που φέρνει τον τίτλο «Η κυριαρχία στον ελληνικό χώρο: Λατίνοι και Οθωμανοί», αρχίζει ως ακολούθως:

Οι Λατίνοι, μετά την Άλωση της Κωνσταντινούπολης (1204), κυριεύουν βυζαντινά εδάφη όπου δημιουργούν βασιλεία και ηγεμονίες. Σελ. 16.

Το προηγούμενο βιβλίο ιστορίας για την ίδια τάξη, αρχίζει ως εξής:

Μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Σταυροφόρους (1204) ... Σελ. 25.

Η αλλαγή στην αναφορά των εισβολέων και κατακτητών από «Σταυροφόρους» στο προηγούμενο βιβλίο σε «Λατίνους» στο παρόν, δεν μπορεί να είναι τυχαία, αλλά ούτε και ασήμαντη ασήμαντη.

«Η Άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Σταυροφόρους», είναι ο τίτλος και του αντίστοιχου κεφαλαίου στο βιβλίο της Β΄ Γυμνασίου, και αυτό του ΟΕΔΒ, σελ. 267.

Η Κωνσταντινούπολη κυριεύτηκε, και λεηλατήθηκε, από τα στίφη της Δ΄ Σταυροφορίας των Φράγκων και των Βενετών, οι οποίοι αντί να κατευθυνθούν προς τους Άγιους Τόπους, για να τους απελευθερώσουν από τους Μουσουλμάνους, άλλαξαν πορεία, και κατέλαβαν την Κωνσταντινούπολη, την οποία κράτησαν υπό την κατοχή τους μέχρι το 1261, όταν την επανέκτησε ο Μιχαήλ Παλαιολόγος, ηγέτης της Αυτοκρατορίας της Νίκαιας.

Οι Φράγκοι και οι Βενετοί κατέλαβαν και τις περισσότερες περιοχές της ηπειρωτικής Ελλάδας, τα περισσότερα νησιά του Αιγαίου, και όλα τα νησιά του Ιονίου πελάγους, δημιουργώντας «βασιλεία», «ηγεμονίες» και «πριγκιπάτα», για περιόδους που κυμαίνονταν από 250 μέχρι 600 χρόνια.

Η αλλαγή από την επωνυμία «Σταυροφόροι» στο εθνωνύμιο «Λατίνοι» δεν μπορεί να είναι τυχαία, ούτε και «αθώα». Όπως γνωρίζουμε από την ιστορία, οι Σταυροφορίες ήταν θρησκευτικές εκστρατείες, που οργανώνονταν από τον Πάπα της Ρώμης, για την κατά καιρούς απόωση των Μουσουλμάνων από την Παλαιστίνη.

Προφανώς, επειδή η φράση «Άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Σταυροφόρους» χτυπάει άσχημα στα αυτιά του Βατικανού, οι συγγραφείς του βιβλίου επέλεξαν τον ουδέτερο όρο «Λατίνοι». Αυτό, κατά την άποψή μου, αποτελεί παραποίηση της ιστορικής αλήθειας, καθότι πανθομολογουμένως η Καθολική Χριστιανική Δύση επιβουλεύτηκε την ακεραιότητα του Ορθόδοξου Χριστιανικού Βυζαντίου.

Η Άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Σταυροφόρους το 1204, και στη συνέχεια ο κατακερματισμός μεγάλου μέρους της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, και της Ελλάδας, σε βενετικά και φράγκικα βασιλεία και

πριγκιπάτα, υπήρξαν το προοίμιο για την κατάλυση του Βυζαντίου και για τη δημιουργία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Ως εκ τούτου, για την επακόλουθη μακραίωνη Τουρκοκρατία ένα μεγάλο μέρος της ευθύνης το φέρνει η Καθολική Εκκλησία. Το γεγονός αυτό δεν πρέπει να αποσιωπάται από τους Έλληνες ιστορικούς, ιδιαίτερα στα σχολικά βιβλία.

Στην προκείμενη περίπτωση, τα *ιστορικά γεγονότα*, όπως δίνονται στο βιβλίο της Ιστορίας, παραμένουν αναλλοίωτα (Άλωση της Κωνσταντινούπολης, δημιουργία των φράγκικων και βενετικών βασιλείων και πριγκιπάτων).

Παραποιούνται όμως τα *γενεσιουργά αίτια* που προκάλεσαν τα γεγονότα, δηλαδή ότι το Βατικανό δεν είναι υπεύθυνο για τον αρχικό διαμελισμό του Βυζαντίου, ο οποίος διαμελισμός διευκόλυνε τη μετέπειτα κατάλυσή του από τους Οθωμανούς Τούρκους, και τη δημιουργία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Ενώ τα γεγονότα αυτά καθ' εαυτά είναι ενδιαφέροντα, γιατί σηματοδοτούν την *ιστορική πορεία* ενός έθνους στο πέρασμα του χρόνου, η αιτιολόγησή τους έχει ακόμη μεγαλύτερη αξία, γιατί από αυτήν αντλούμε τα απαραίτητα διδάγματα για τη *μελλοντική πορεία* του έθνους.

Ως εκ τούτου, η εσκεμμένη παραποίηση των γενεσιουργών αιτιών σε ένα σχολικό εγχειρίδιο Ιστορίας οδηγεί τους μαθητές, και μελλοντικούς πολίτες της χώρας, στην εξαγωγή εσφαλμένων συμπερασμάτων για τον τρόπο με τον οποίο εξωγενείς παράγοντες επηρέασαν την ιστορία του έθνους μας.

Οι Γενίτσαροι απαλείφονται από την ιστορία

Το δεύτερο Κεφάλαιο της θεματικής ενότητας «Οι Έλληνες κάτω από ξένη κυριαρχία» φέρνει τον τίτλο «Η κοινωνική οργάνωση».

Στο Κεφάλαιο αυτό γίνεται αναφορά στο *παιδομάζωμα* με τον ακόλουθο τρόπο:

Η οργάνωση της κοινωνικής ζωής στη διάρκεια της οθωμανικής κυριαρχίας αναστατώνεται συχνά από τους βενετοτουρκικούς πολέμους, το παιδομάζωμα, τους βίαιους εξισλαμισμούς, σελ. 18.

Στο γλωσσάριο της ίδιας σελίδας, στο οποίο εξηγούνται οι διάφοροι όροι που παρουσιάζονται στο κείμενο για πρώτη φορά, δίνονται οι ακόλουθες εξηγήσεις:

Παιδομάζωμα: στρατολόγηση των παιδιών των χριστιανών από τους Οθωμανούς.

Εξισλαμισμός: αλλαγή της πίστης και ασπασμός της ισλαμικής θρησκείας.

Θα παρατηρήσετε πως στο απόσπασμα που έδωσα από το σχετικό Κεφάλαιο, και στην εξήγηση του όρου «παιδομάζωμα», δεν γίνεται λόγος για γενίτσαρους, και για το ρόλο που διαδραμάτισαν κατά τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας. Ούτε και σε άλλο σημείο του βιβλίου γίνεται λόγος γι' αυτούς.

Αβλεψία; Αγνοία; Αποκλείεται, ιδιαίτερα όταν δούμε το αντίστοιχο Κεφάλαιο του παλαιότερου βιβλίου, με τίτλο «Οι σκλάβοι δεινοπαθούν».

Δίνω τη δεύτερη παράγραφο του Κεφαλαίου:

Οι φόροι όμως αυτοί δεν ήταν τόσο βαριοί όσο ο «φόρος αίματος», το παιδομάζωμα. Οι νέοι που στρατολογούνταν με το παιδομάζωμα προορίζονταν για τα τάγματα των γενιτσάρων, για ακόλουθοι του σουλτάνου ή για αξιωματούχοι. Εκπαιδεύονταν έτσι, ώστε να γίνουν φανατικοί μουσουλμάνοι και να ξεχάσουν ολωσδιόλου την οικογένειά τους, την πατρίδα τους, τη θρησκεία τους.

Νομίζω πως η αντιπαραβολή των αποσπασμάτων από τα αντίστοιχα κεφάλαια των δύο βιβλίων Ιστορίας για την ΣΤ' Δημοτικού δεν αφήνει καμιά αμφιβολία για τις προθέσεις αποδόμησης της ελληνικής ιστορίας από τους συγγραφείς του πρόσφατου βιβλίου.

Η εξήγηση του όρου **παιδομάζωμα** ως «στρατολόγηση των παιδιών των χριστιανών από τους Οθωμανούς» δεν είναι μόνο ελλιπής, αλλά και άκρως παραπλανητική, γιατί, όπως ανέφερα πιο πάνω, περιορίζεται στην περιγραφή του γεγονότος, και παραλείπει τις προθέσεις των Οθωμανών.

Το ότι η εξήγηση του όρου *παιδομάζωμα* είναι ανεπαρκής το διαπιστώνουμε όταν κοιτάξουμε τον ορισμό που δίνουν τα λεξικά. Θα αναφερθώ σε ένα από αυτά, του Καθηγητή της Γλωσσολογίας Γιώργου Μπαμπινιώτη, Αθήνα 1998.

Παιδομάζωμα: (κατά την τουρκοκρατία) η αρπαγή παιδιών χριστιανικών οικογενειών, με σκοπό τον εξισλαμισμό και την κατάταξή τους μετά από την ενηλικίωση στα τάγματα γενιτσάρων.

Όπως παρατηρούμε, το Λεξικό δίνει πρώτα το ιστορικό γεγονός, που ήταν η αρπαγή των μικρών παιδιών χριστιανικών οικογενειών, και στη συνέχεια την πρόθεση, που ήταν ο εκτουρκισμός ή εξισλαμισμός, και η κατάταξή τους στα τάγματα των γενιτσάρων.

Στο υπό συζήτηση βιβλίο, οι συγγραφείς του περιορίζονται στο γεγονός, και παραλείπουν τις προθέσεις.

Η παραποίηση της ιστορίας δεν τελειώνει εδώ. Η χρήση της λέξης «στρατολόγηση» δεν έχει καμιά σχέση με το παιδομάζωμα, χωρίς να εξηγείται ο λόγος, και οι συνέπειες, μιας τέτοιας στρατολόγησης.

Σύμφωνα με τα λεξικά, με τη λέξη *στρατολόγηση* εννοούμε την έννομη και εύρυθμη συγκέντρωση και κατάταξη νεοσυλλέκτων στις διάφορες μονάδες των ενόπλων δυνάμεων μιας χώρας, από τις οποίες απολύονται μετά τη συμπλήρωση της θητείας τους, για να επιστρέψουν στις οικογένειές τους και να συνεχίσουν την ιδιωτική τους ζωή.

Το παιδομάζωμα όμως ήταν η *αρπαγή* μικρών παιδιών, ο *βίαιος εξισλαμισμός* και *εκτουρκισμός* τους, και η μόνιμη *απομάκρυνσή* τους από το οικογενειακό τους περιβάλλον και τον κοινωνικό και φυλετικό τους περίγυρο, του οποίου γίνονταν οι πιο φανατικοί πολέμιοι.

Η προσέγγιση αυτή σε μια σημαντική πτυχή της Τουρκοκρατίας δεν είναι μόνο *ανιστόρητη*, είναι και *αντιπαιδαγωγική*. Δεδομένου ότι το βιβλίο προορίζεται για μαθητές της ΣΤ΄ Δημοτικού, δεν μπορούμε να περιμένουμε από τα παιδιά αυτής της ηλικίας να εικάσουν αβοήθητα τους κύριους λόγους για το παιδομάζωμα.

Η αποσιώπηση σημαντικών ιστορικών γεγονότων, όπως τα εν λόγω, μπορεί να χαρακτηριστεί και ως *επονείδιστη*, όταν λάβουμε υπόψη πως η βίαιη αλλαγή της φυλετικής και θρησκευτικής ταυτότητας ενός ατόμου αποτελεί πράξη γενοκτονίας, σύμφωνα με τον ορισμό για τη Γενοκτονία που υιοθετήθηκε από τον Ο.Η.Ε. το 1948.

Αυτά αποτελούν μια πρόγευση της αποδόμησης της ελληνικής ιστορίας που επιχειρούν οι συγγραφείς ενός σχολικού βιβλίου, που είχε εγκριθεί από το Υπουργείο Παιδείας!

Θα ακολουθήσουν και άλλα, και μάλιστα πιο αξιοκατάκριτα, κατά την άποψή μου, παραδείγματα.

30/08/2007

ΙΣΤΟΡΙΑ ΣΤ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Σε τι αποβλέπουν οι διαστρεβλώσεις και παρασιωπήσεις;

Στο σχολιασμό του βιβλίου *Ιστορία ΣΤ' Δημοτικού* – Στα νεότερα και στα σύγχρονα χρόνια, την περασμένη εβδομάδα αναφέρθηκα σε δύο παραδείγματα διαστρέβλωσης γεγονότων της ελληνικής ιστορίας.

Στο πρώτο παράδειγμα, είδαμε πώς η αναφορά στην Άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Σταυροφόρους το 1204 άλλαξε σε Άλωση από τους Λατίνους, προφανώς για να μην θιγούν οι ευαισθησίες του Βατικανού, αφού οι Σταυροφορίες είχαν διοργανωθεί από αυτό, ενώ ο όρος «Λατίνοι» είναι πολύ γενικός, για να θίξει κάποια συγκεκριμένη χώρα.

Στο δεύτερο παράδειγμα, στην αναφορά για το *παιδομάζωμα*, δεν γίνεται καν λόγος ότι ο απώτερος στόχος των Τούρκων ήταν η μετατροπή των αγοριών χριστιανικών οικογενειών, στην προκείμενη περίπτωση ελληνόπαιδων, σε *Γενίτσαρους*, γεγονός που σύμφωνα με το σχετικό ορισμό του ΟΗΕ αποτελεί πράξη Γενοκτονίας.

Το Άρθρο 2 της Σύμβασης του ΟΗΕ για την πρόληψη και καταστολή του εγκλήματος της Γενοκτονίας, δίνει τον ακόλουθο γενικό ορισμό:

Εις την παρούσαν Σύμβασιν, ως γενοκτονία νοείται οποιαδήποτε εκ των κατωτέρω πράξεων, ενεργουμένη με την πρόθεσιν ολικής ή μερικής καταστροφής ομάδος, εθνικής, εθνολογικής, φυλετικής ή θρησκευτικής.

Στη συνέχεια, η Σύμβαση απαριθμεί τους συγκεκριμένους τρόπους, με τους οποίους συντελείται το έγκλημα της Γενοκτονίας. Ένας από αυτούς τους τρόπους είναι και ο ακόλουθος:

Αναγκαστική μεταφορά παιδων μιας ομάδος εις ετέραν ομάδα.

Για τους μαθητές της ΣΤ' Δημοτικού, ο όρος *παιδομάζωμα*, χωρίς την εξήγηση της πρόθεσης σε μετατροπή τους σε Γενίτσαρους, με το βίαιο εκτουρκισμό και εξισλαμισμό τους, και την εχθρική τους στάση έναντι της ίδιας τους της φυλής, δεν σημαίνει σχεδόν τίποτε. Άρα, οι συγγραφείς του βιβλίου είναι ένοχοι παραπληροφόρησης των ελληνόπαιδων.

Ακατανόητη η μη αναφορά στην Άλωση της Τριπολιτσάς

Σήμερα θα αναφερθώ στην αποσιώπηση ή παραποίηση ιστορικών γεγονότων, που σχετίζονται με την περίοδο της Τουρκοκρατίας, και την Επανάσταση του 1821.

Το Κεφάλαιο 4 «Πολεμικές επιχειρήσεις: 1821-1824», της θεματικής ενότητας «Η Μεγάλη Επανάσταση», κλείνει ως ακολούθως:

Η επιτυχής απόκρουση των στρατευμάτων του Δράμαλη, το 1822, αποτελεί τη σπουδαιότερη ανάμεσα στις σημαντικές επιτυχίες των επαναστατών τα πρώτα χρόνια, με ηγέτη τον Θ. Κολοκοτρώνη. Την περίοδο αυτή, 1821 –1824, η επανάσταση εδραιώνεται κυρίως στη Στερεά Ελλάδα και στην Πελοπόννησο.

Καμιά αναφορά στην Άλωση της Τριπολιτσάς στις 23 Σεπτεμβρίου 1821, που σίγουρα υπήρξε η πρώτη, αλλά και η μεγαλύτερη επιτυχία της Επανάστασης, κατά την περίοδο αυτή.

Το προηγούμενο βιβλίο της Ιστορίας για την ΣΤ΄ Δημοτικού, στο οποίο αναφέρθηκα και την περασμένη εβδομάδα, στο Κεφάλαιο «Η Επανάσταση σημειώνει επιτυχίες», σχολιάζει ως ακολούθως την απόφαση για την πολιορκία, και την άλωση της Τριπολιτσάς:

Η πτώση της Καλαμάτας ήρθε γρήγορα. Οι αρχηγοί των επαναστατών άρχισαν αμέσως συζητήσεις για τις παραπέρα ενέργειές τους. Μερικοί πρότειναν να διασπαστούν οι δυνάμεις και να πολιορκηθούν τα κάστρα του Μοριά. Ο Κολοκοτρώνης είχε αντίρρηση. Πίστευε ότι όλοι μαζί έπρεπε να προσπαθήσουν να πάρουν την Τριπολιτσά. Αν έπεφτε αυτή, τ' άλλα κάστρα δε θα μπορούσαν να αντέξουν.

{...} Στο μεταξύ η Τριπολιτσά αβοήθητη, έπειτα από τη φοβερή πολιορκία, έπεσε. Η Πελοπόννησος σχεδόν ελευθερώθηκε. Το σχέδιο του Κολοκοτρώνη θριάμβευσε.

Στο βιβλίο *Ιστορία Νεότερη και Σύγχρονη*, των Β. Σκουλάτου – Ν. Δημακοπούλου – Σ. Κόνδη, τεύχος Β΄, για την Γ΄ Λυκείου, και αυτό του Οργανισμού Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, στο Κεφάλαιο «Η Ελληνική Επανάσταση, 1821-1829», γίνεται η ακόλουθη αξιολόγηση των επιτευγμάτων των Ελλήνων:

Στην Πελοπόννησο η επικράτηση των Ελλήνων ήταν σχεδόν πλήρης. Μόνο μερικά φρούρια απέμεναν στα χέρια των Τούρκων κι αυτά πολιορκούνταν. Έργα θαυμαστά έγιναν πολλά, σημαντικότερα όμως από την πλευρά του στρατιωτικού αποτελέσματος ήταν η άλωση της Τριπολιτσάς (23 Σεπτεμβρίου 21) και η καταστροφή της στρατιάς του Δράμαλη το καλοκαίρι του 1822 στις διαβάσεις των Δερβενακίων (από το Άργος προς την Κόρινθο). Σελ. 15.

Ο Καθηγητής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, Απόστολος Βακαλόπουλος, στο βιβλίο του «Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασεως του 1821», Οργανισμός Εκδόσεων Διδακτικών Βιβλίων, Αθήνα 1971, συνοψίζει ως ακολούθως τη σημασία της άλωσης της Τριπολιτσάς:

Η άλωση της Τριπολιτσάς είχε και μια μεγάλη ακόμη σημασία για τον αγώνα: από την στιγμή εκείνη η επανάσταση όχι μόνον εξυψώνεται στην συνείδηση όλων των Ελλήνων, αλλά προχωρεί ουσιαστικά και παίρνει μια καθολικότερο χαρακτήρα.

Οι Πελοποννήσιοι, ενόσω είχαν ακόμη τον εχθρό στην καρδιά της χώρας τους, δεν σκέπτονταν καθόλου να στείλουν βοήθειες πέρ' από τον Ισθμό. Τώρα όμως, εξοπλισμένοι και με τα πολεμικά λάφυρα της Τριπολιτσάς, άρχισαν να συλλογίζονται, «πώς να εξαπλώσουν τον πόλεμον και υπέρ της ιδικής τους ελευθερίας και υπέρ της ελευθερίας των άλλων αδελφών». Σελ. 158.

Και μια εξίσου ανεξήγητη παρέκκλιση των συγγραφέων του πρόσφατου βιβλίου ιστορίας από τα προηγούμενα είναι η χρήση του εθνωνυμίου *Οθωμανοί*, εκεί που τα άλλα βιβλία χρησιμοποιούσαν το εθνωνύμιο *Τούρκοι*. Οι συγγραφείς του βιβλίου δεν δίνουν καμιά αιτιολόγηση για την αλλαγή αυτή.

Δίνω ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα από το Κεφάλαιο «Πολεμικές επιχειρήσεις: 1821-1824»:

Οι προσπάθειες των επαναστατημένων Ελλήνων επικεντρώνονται στην πολιορκία και την κατάληψη των φρουριών, όπου καταφεύγουν οι Οθωμανοί για να αμυνθούν. Σελ. 44.

Στο αντίστοιχο κεφάλαιο, το προηγούμενο βιβλίο Ιστορίας για την ΣΤ' Δημοτικού χρησιμοποιεί μόνο το εθνωνύμιο *Τούρκοι*, όπως φαίνεται από το ακόλουθο παράδειγμα:

Οι Τούρκοι, βλέποντας τις ύποπτες κινήσεις, κάλεσαν στην Τριπολιτσά τους αρχιερείς και τους προεστούς σε σύσκεψη. Όσους πήγαν τους φυλάκισαν. Οι περισσότεροι όμως δεν πήγαν, γιατί ήξεραν τι τους περίμενε. Αυτό τους εξέθεσε περισσότερο στα μάτια των Τούρκων. Σελ. 121.

Εύλογα αναρωτιέται κανείς σε τι οφείλεται αυτή η απότομη μεταστροφή από τους *Τούρκους* σε *Οθωμανούς*;

Μήπως για παρόμοιο λόγο με τη μετονομασία των Σταυροφόρων σε Λατίνους, για να μην ενοχλήσουμε, σε αυτήν την περίπτωση, τους γείτονές μας, οι οποίοι δεν χάνουν ευκαιρία να μας προκαλούν και να μας ταπεινώνουν;

Η Τουρκοκρατία γίνεται Οθωμανική κυριαρχία

Τα ερωτήματα αυτά δεν αφορούν μόνο τους συγγραφείς του βιβλίου, αλλά και το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, αφού γράφτηκε με δικές του προδιαγραφές, και για χρήση από τα σχολεία της Ελλάδας, αλλά και της Κύπρου.

Σε καμιά σελίδα του υπό συζήτηση βιβλίου δεν γίνεται χρήση του όρου Τουρκοκρατία. Για λόγους που οι ίδιοι γνωρίζουν, οι συγγραφείς χρησιμοποιούν τον όρο οθωμανική κυριαρχία.

Μόνο στο Κεφάλαιο 1 «Η κυριαρχία στον ελληνικό χώρο: Λατίνοι και Οθωμανοί», και στο Κεφάλαιο 4 «Η εκπαίδευση», της Ενότητας «Έλληνες κάτω από ξένη κυριαρχία», συναντάμε τον όρο *Οθωμανοί Τούρκοι*, ενώ στο Κεφάλαιο 1 της ίδιας Ενότητας χρησιμοποιείται για πρώτη, και τελευταία φορά, από ότι μπόρεσα να διαπιστώσω, η φράση *τουρκοκρατούμενες περιοχές*. Στα υπόλοιπα κεφάλαια των Ενότητων «Έλληνες κάτω από ξένη κυριαρχία» και «Η Μεγάλη Επανάσταση» γίνεται επανειλημμένη χρήση του όρου *Οθωμανοί* και της φράσης *οθωμανική κυριαρχία*. Σε κανένα σημείο δεν γίνεται λόγος για *Τουρκοκρατία*.

Ας δούμε ένα παράδειγμα, και ας το αντιπαραβάλουμε με αναφορές σε άλλα σχολικά βιβλία ιστορίας.

Στο εν λόγω βιβλίο, το Κεφάλαιο 10 «Τα απελευθερωτικά οράματα: ο Ρήγας Φεραίος», της Ενότητας «Έλληνες κάτω από ξένη κυριαρχία», αρχίζει ως ακολούθως: *Κατά τη διάρκεια της οθωμανικής κυριαρχίας δεν λείπουν τα απελευθερωτικά οράματα*. Σελ. 34.

Στο προηγούμενο βιβλίο Ιστορίας ΣΤ΄ Δημοτικού, το αντίστοιχο κεφάλαιο με τίτλο «Η ένοπλη ορμή για λευτεριά» αρχίζει με τον ακόλουθο τρόπο: *Στη διάρκεια της Τουρκοκρατίας οι Έλληνες έκαναν πολλούς αγώνες και απόπειρες για την αποτίναξη του ζυγού της δουλείας*. Σελ. 95.

Με παρόμοιο τρόπο είναι διατυπωμένη και σχετική με τα παραπάνω παράγραφος του βιβλίου «Ιστορία Νεότερη – Σύγχρονη. Ελληνική – Ευρωπαϊκή και Παγκόσμια», του Βασίλη Κρεμμυδά, Γ΄ Γυμνασίου, και αυτό του Οργανισμού Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων:

Αντίσταση, εξεγέρσεις και ποικίλες συγκρούσεις ήταν μια μόνιμη κατάσταση σχέσεων του υπόδουλου ελληνισμού με τους Τούρκους όλη τη διάρκεια της τουρκοκρατίας. Σελ. 162.

Όταν λοιπόν τα προηγούμενα βιβλία της Ιστορίας, για την πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, μιλάνε για *Τούρκους* και *Τουρκοκρατία*, είναι απορίας άξιο γιατί το πιο πρόσφατο βιβλίο άλλαξε τους παραπάνω

όρους σε *Οθωμανούς* και *οθωμανική κυριαρχία*, και γιατί ο όρος Τουρκοκρατία έχει απαλειφθεί από τη σύγχρονη ιστορία μας.

Η μόνη εξήγηση που μπορώ να δώσω είναι ότι βρισκόμαστε μπροστά σε ένα φαινόμενο αποδόμησης της ελληνικής ιστορίας για ιδεολογικούς, ή πολιτικούς/διπλωματικούς λόγους.

Όταν όμως αυτό γίνεται μονομερώς, τότε μια τέτοια προσέγγιση σε σημαντικές πτυχές της ιστορίας του ελληνικού έθνους αποτελεί ένδειξη μιας απαράδεκτης υποχωρητικότητας, και μιας ανεξήγητης αναθεώρησης στην ερμηνεία των ιστορικών γεγονότων.

Την ερχόμενη εβδομάδα θα κλείσω το σχολιασμό του βιβλίου της Ιστορίας της ΣΤ΄ Δημοτικού με αναφορά σε αποσιωπήσεις ή παραποιήσεις πιο πρόσφατων γεγονότων της ιστορίας μας, κάποια από τα οποία τα βίωσαν οι γονείς μας, ή συνέβησαν στη δική μας εποχή, οπότε θα είμαστε σε καλύτερη θέση να τα αξιολογήσουμε.

6/09/2007

ΣΤΙΓΜΑ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ η Ιστορία ΣΤ΄ Δημοτικού

Θα κλείσω την κριτική αξιολόγηση του βιβλίου «Ιστορία ΣΤ΄ Δημοτικού – Στα νεότερα και σύγχρονα χρόνια», που χρησιμοποιήθηκε την περασμένη σχολική χρονιά, και πρόκειται να ανατυπωθεί με 84 διορθώσεις, τις περισσότερες από τις οποίες υπέδειξε η Ακαδημία Αθηνών.

Για εξοικονόμηση χώρου δεν θα αναφερθώ σε προηγούμενες παρατηρήσεις μου, γιατί είναι αρκετά τα νέα σημεία που θέλω να επισημάνω σήμερα.

Η περίοδος στην οποία θα αναφερθώ καλύπτεται από τις δύο τελευταίες Θεματικές Ενότητες του βιβλίου: την Τέταρτη «Η Ελλάδα ανεξάρτητο κράτος», και την Πέμπτη «Η Ελλάδα στον 20^ο αιώνα».

Θα ξεκινήσω με μια μεγάλη παράλειψη, η οποία δυστυχώς δεν είναι η μόνη, όπως θα δούμε στη συνέχεια.

Σε κανένα κεφάλαιο των δύο αυτών Θεματικών Ενότητων δεν γίνεται μνεία για την Ανατολική Ρωμυλία, νοτιοανατολική περιοχή της σημερινής Βουλγαρίας, που από τα πανάρχαια χρόνια αποτελούσε το βόρειο μέρος της Θράκης.

Και όμως, στο προηγούμενο βιβλίο της Ιστορίας για την ΣΤ΄ Δημοτικού διατίθεται ολόκληρη σελίδα για την περιοχή αυτή, με λεπτομερή χάρτη, και δύο εκτενείς παραγράφους, από τις οποίες δίνω το ακόλουθο απόσπασμα (σελ. 222):

Η Ανατολική Ρωμυλία

Η Ανατολική Ρωμυλία, περιοχή σήμερα της νότιας Βουλγαρίας, εκτεινόταν από τη Φιλιπούπολη ως τις ακτές του Εύξεινου Πόντου. Στην περιοχή αυτή κατοικούσαν Βούλγαροι, Έλληνες και Τούρκοι. Η Συνθήκη του Βερολίνου (1878) προέβλεπε για την Ανατολική Ρωμυλία τη δημιουργία αυτόνομου κράτους με χριστιανό κυβερνήτη, που θα οριζόταν με σύμφωνη γνώμη της Τουρκίας και των Μεγάλων Δυνάμεων. Την εσωτερική τάξη θα διασφάλιζε τοπική εθνοφρουρά, που θα σχηματιζόταν από ντόπιους πολίτες.

Το 1885 στη Φιλιπούπολη ξέσπασε κίνημα. Οι επαναστάτες κήρυξαν την ένωση της Ανατολικής Ρωμυλίας με τη Βουλγαρία.

{...} Η ελληνική κυβέρνηση, παρά την επιστράτευση που διέταξε, δεν μπόρεσε ουσιαστικά να αντιδράσει. Από τότε αρχίζει η παρακμή του ελληνισμού, που κατοικούσε εκεί από τα αρχαία χρόνια.

Πολλά ερωτηματικά δημιουργεί το γεγονός ότι για τον Μακεδονικό Αγώνα, ένα από τα σημαντικότερα κεφάλαια της νεότερης ιστορίας μας, δεν υπάρχει ξεχωριστό κεφάλαιο, παρά καλύπτεται σε μια σελίδα μέσα από ανεπαρκή αποσπάσματα από διάφορες πηγές, χωρίς καμιά συνοχή μεταξύ τους, και με τις λεζάντες δύο φωτογραφιών!

Αυτό δεν αποτελεί ιστορία, αλλά παρωδία της ιστορίας.

Το προηγούμενο βιβλίο Ιστορίας για την ΣΤ΄ Δημοτικού διαθέτει Κεφάλαιο τεσσάρων σελίδων, με τίτλο: «Ο αγώνας για τη Μακεδονία». Το κύριο κείμενο του Κεφαλαίου καταλαμβάνει μιάμιση σελίδα, και κλείνει ως ακολούθως:

Έτσι ναυάγησε η προσπάθεια των Βουλγάρων να αλλοιώσουν την εθνική συνείδηση των κατοίκων της Μακεδονίας, που απελευθερώθηκε από τον ελληνικό στρατό στους Βαλκανικούς Πολέμους (1912-1913). Σελ. 230.

Κι εμείς διαμαρτυρόμαστε για την παραχάραξη της ιστορίας της Μακεδονίας από τους Σκοπιανούς!

Τα κενά και οι παραποιήσεις σε αφήνουν άναυδο!

Όπως και σε άλλα Κεφάλαια, το κείμενο του Κεφαλαίου «Ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος», σελ. 97, αφήνει πολλά κενά, καθιστώντας την παρακολούθηση των επόμενων Κεφαλαίων σχεδόν αδύνατη.

Αν και γίνεται σύντομη μνεία για τις διαφωνίες μεταξύ του Πρωθυπουργού Ελευθερίου Βενιζέλου και του βασιλιά Κωνσταντίνου, και τη διαφορετική τους στάση έναντι των δύο εμπόλεμων παρατάξεων στην Ευρώπη – τις Κεντρικές Δυνάμεις (Γερμανία και Αυστροουγγαρία) και την Αντάντ (Μεγάλη Βρετανία – Γαλλία – Ρωσία), γεγονός που διχάζει τον ελληνικό λαό, δεν γίνεται λόγος για τη δημιουργία από τον Βενιζέλο επαναστατικής κυβέρνησης στη Θεσσαλονίκη το 1916.

Ούτε και το ότι ο βασιλιάς αναγκάστηκε να εγκαταλείψει την Ελλάδα, μετά από την απόφαση του Βενιζέλου να μπει στον πόλεμο το 1917 στο πλευρό της Αντάντ.

Η γνώση των εξελίξεων αυτών είναι απαραίτητη, για να μπορέσουν οι μαθητές να καταλάβουν τα γεγονότα που οδήγησαν στην Μικρασιατική Καταστροφή λίγα χρόνια αργότερα. Σε αντίθεση, το προηγούμενο βιβλίο Ιστορίας δίνει όλα τα απαραίτητα στοιχεία που πρέπει να γνωρίζουν οι μαθητές.

Ακόμη πιο ανεπαρκής είναι η κάλυψη του Κεφαλαίου 4 «Μικρασία: εκστρατεία και καταστροφή».

Πώς είναι δυνατόν οι μαθητές να κατανοήσουν τους λόγους που οδήγησαν στη Μικρασιατική Εκστρατεία, χωρίς να έχει γίνει προηγουμένως μια αναδρομή στον Ελληνισμό της Μικράς Ασίας; Χωρίς μια τέτοια εισαγωγή, η εκστρατεία μπορεί εύκολα να ερμηνευθεί ως κατακτητική επιχείρηση, και όχι για την προστασία των εκατομμυρίων Ελλήνων που για τρεις χιλιάδες χρόνια ζούσαν στα μέρη εκείνα.

Και πάλι σε αντίθεση, το προηγούμενο βιβλίο διαθέτει ένα Κεφάλαιο με τίτλο «Ο ελληνισμός της Θράκης και της Μ. Ασίας», στο οποίο γίνεται, με εύληπτο για τους μαθητές τρόπο, αναφορά στην τρισχιλιετή ιστορία του Μικρασιατικού Ελληνισμού. Επιπλέον, τα στατιστικά στοιχεία που δίνονται για τον αριθμό των Ελλήνων, έρχονται σαν δικαίωση της απόφασης των Μεγάλων Δυνάμεων να δώσουν εντολή για την αποστολή του ελληνικού εκστρατευτικού σώματος στη Σμύρνη.

Τίποτε από αυτά στο νέο βιβλίο. Ούτε και για την επιστροφή του βασιλιά Κωνσταντίνου από την εξορία το Δεκέμβριο του 1920 γίνεται λόγος. Και όμως, η επάνοδος του Κωνσταντίνου, τον οποίο οι σύμμαχοι της Ελλάδας αντιπαθούσαν για τα φιλογερμανικά του αισθήματα, και η επέκταση της Μικρασιατικής Εκστρατείας πέρα από την περιοχή της Σμύρνης με δική του απόφαση, έγιναν η αιτία για τη Μικρασιατική καταστροφή, το θάνατο εκατοντάδων χιλιάδων Ελλήνων, και το βίαιο ξεριζωμό των υπολοίπων από τα πατρογονικά τους εδάφη.

Αφελής έκφραση ή εσκεμμένη παραπληροφόρηση;

Η κορωνίδα όμως των παραλείψεων και παραποιήσεων βρίσκεται στην τελευταία παράγραφο του Κεφαλαίου 4 «Μικρασία: εκστρατεία και καταστροφή».

Την μεταφέρω εδώ για την κρίση σας:

Ένα χρόνο μετά, οι τουρκικές δυνάμεις, με ηγέτη τον Κεμάλ, επιτίθενται και αναγκάζουν τα ελληνικά στρατεύματα να υποχωρήσουν προς τα παράλια. Στις 27 Αυγούστου 1922 ο τουρκικός στρατός μπαίνει στη Σμύρνη. Χιλιάδες Έλληνες συνωστίζονται στο λιμάνι προσπαθώντας να μουν στα πλοία και να φύγουν για την Ελλάδα.

Μάλιστα, με αυτόν τον τρόπο οι συγγραφείς του βιβλίου περιγράφουν τη μεγαλύτερη τραγωδία του ελληνικού έθνους.

Χιλιάδες Έλληνες συνωστίζονται στο λιμάνι προσπαθώντας να μπουκωθούν στα πλοία και να φύγουν για την Ελλάδα.

Λες και οι χιλιάδες αυτές – στην ακρίβεια εκατοντάδες χιλιάδες – σπρώχνονταν στην αποβάθρα του λιμανιού για να εξασφαλίσουν μια θέση στα πλοία, για τουρισμό σε κάποιο νησί του Αιγαίου!

Ούτε η παραμικρή νύξη για τις σφαγές του άμαχου πληθυσμού από τα άγρια στίφη του Μουσταφά Κεμάλ, ούτε κάποια αναφορά στον εμπρησμό της μεγαλύτερης ελληνικής πόλης την εποχή εκείνη, με 140,000 Έλληνες κατοίκους, όταν η Αθήνα είχε 120.000!

Συγκρίνετε την παραπάνω περιγραφή με την ακόλουθη παράγραφο από το Κεφάλαιο «Μικρασιατική Καταστροφή, η τραγωδία του νέου ελληνισμού», του προηγούμενου βιβλίου για την ΣΤ΄ Δημοτικού:

Στις 27 Αυγούστου 1922 ο τουρκικός στρατός μπήκε στη Σμύρνη, που είχε γεμίσει από Έλληνες πρόσφυγες, και την έκαψε. Χιλιάδες Έλληνες εξοντώθηκαν από την εκδικητική μανία των Τούρκων. Αυτό ήταν το επισφράγισμα της Μικρασιατικής Καταστροφής.

Αλήθεια, δεν ντρέπονται οι συγγραφείς του νέου βιβλίου όταν διαβάζουν την παραπάνω περιγραφή, ή σχετικά αποσπάσματα από το βιβλίο του George Horton «Η Κατάρτα της Ασίας», που έζησε τα τραγικά γεγονότα από κοντά, από τη θέση του Γενικού Προξένου των Η.Π.Α. στη Σμύρνη την περίοδο εκείνη;

Παραθέτω το ακόλουθο απόσπασμα από το βιβλίο του, όπως το καταχώρησε σε άρθρο του με τίτλο «Μια εναλλακτική πρόταση» στην αθηναϊκή εφημερίδα *Ελευθεροτυπία* (9/8/2007), ο Καθηγητής Ιστορίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, Φαίδων Μαλιγκούδης:

Στα παγκόσμια χρονικά δεν υπάρχει παρά μόνο ένα γεγονός που μπορεί να συγκριθεί με την καταστροφή της Σμύρνης και του χριστιανικού πληθυσμού της από τους Τούρκους, ως προς την αγριότητα και την έκταση... Το γεγονός αυτό ήταν η καταστροφή της Καρχηδόνας από τους Ρωμαίους... Εδώ όμως υπάρχει ένα χαρακτηριστικό το οποίο δεν έχει προηγούμενο, ούτε στην περίπτωση της Καρχηδόνας. Εκεί, δεν υπήρχε στόλος χριστιανικών πολεμικών πλοίων που να παρατηρεί μια σφαγή, για την οποία ήταν υπεύθυνες οι κυβερνήσεις τους. Στην Καρχηδόνα δεν υπήρχαν αμερικανικά αντιτορπιτικά...

Και κάποια άλλη, εξίσου επιλήψιμη, παρασιώπηση στο υπό συζήτηση βιβλίο. Σε κανένα σημείο των σχετικών κεφαλαίων δεν γίνεται αναφορά στον Ποντιακό Ελληνισμό, και στον αφανισμό 353,000 Ποντίων, γεγονός που αποτελεί πράξη Γενοκτονίας.

Η μόνη μνεία για τον Πόντο γίνεται στις ακόλουθες λεζάντες δύο φωτογραφιών:

Το ελληνικό σχολείο (Φροντιστήριο) Τραπεζούντας. Κάρτα των αρχών του 20^{ου} αιώνα, και Χορός Ποντίων στην Τραπεζούντα. Κάρτα των αρχών του 20^{ου} αιώνα.

Και όμως, το Ελληνικό Κοινοβούλιο το 1994 αναγνώρισε τη 19^η Μαΐου ως Ημέρα Μνήμης της Γενοκτονίας του Ποντιακού Ελληνισμού.

Η ειρωνεία είναι ότι στο βιβλίο για το δάσκαλο, μεταξύ άλλων, οι συγγραφείς του βιβλίου *Ιστορία ΣΤ' Δημοτικού – Στα νεότερα και σύγχρονα χρόνια*, τονίζουν και το ακόλουθο:

Η κοινωνική λειτουργία της ιστορικής εκπαίδευσης ολοκληρώνεται με τη διαμόρφωση δημοκρατικών, υπεύθυνων, ενεργών και ιστορικά εγγράμματων πολιτών. Σελ. 12.

Ωραία λόγια, άσχετα όμως με το περιεχόμενο του βιβλίου για τους μαθητές, το οποίο δυστυχώς, αν δεν αναδομηθεί εκ των βάθρων, θα βγάλει ανιστόρητους πολίτες.

Εδώ βρίσκει την πλήρη εφαρμογή της η ρήση:

«Δάσκαλε που δίδασκες, και νόμο δεν εκράτεις».

13/09/2007

ΤΟ ΕΠΟΣ ΤΗΣ 28^{ης} ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1940 Οι ιταλικές προκλήσεις και ο Ιωάννης Μεταξάς

Στις αναφορές μας στο έπος της 28^{ης} Οκτωβρίου 1940, συνήθως επικεντρώνουμε την προσοχή μας στα πολεμικά γεγονότα που συνδέονται με την εισβολή των στρατευμάτων της τότε φασιστικής Ιταλίας στην βορειοδυτική Ελλάδα, και στις νικηφόρες πολεμικές επιχειρήσεις στα βουνά της Ηπείρου και της Βορείου Ηπείρου, κατά τη διάρκεια του ελληνοϊταλικού πολέμου που διήρκεσε από την 28^η Οκτωβρίου 1940, μέχρι τη γερμανική εισβολή στις 6 Απριλίου 1941.

Στην κάλυψη αυτού του μεγάλου ιστορικού γεγονότος, που θα γίνει σε τέσσερις συνεχείς εβδομάδες, δεν θα αναφερθώ εκτενώς στα πολεμικά γεγονότα αυτά καθ' εαυτά, αν και θα κάνω μια σύντομη αναφορά στην πορεία που ακολούθησαν, αλλά θα εστιάσω την προσοχή μου στις εξελίξεις των προηγούμενων δεκαετιών.

Μόνο έτσι, πιστεύω, θα διαμορφώσουμε γνώμη για την αιτιολογία που έφερε την Ελλάδα αντιμέτωπη με την Ιταλία τον Οκτώβριο του 1940, και την Κατοχή που ακολούθησε από τον Απρίλιο του 1941.

Εισαγωγικά θα αναφερθώ στην επεκτατική πολιτική της Ιταλίας εις βάρος των ελληνικών συμφερόντων, από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα μέχρι το 1940, για να συνειδητοποιήσουμε πως η εχθρική της στάση δεν εκδηλώθηκε μόνο τον Οκτώβριο του 1940, αλλά πηγαιίνει πίσω τρεις δεκαετίες, και υπήρξε σημαντικός παράγοντας για τη Μικρασιατική Καταστροφή του 1922, την μεγαλύτερη τραγωδία στην ιστορία του ελληνικού έθνους.

Παράλληλα θα κάνω μια επισκόπηση στις πολιτικές εξελίξεις στην Ελλάδα κατά τη διάρκεια του μεσοπολέμου, για να γνωρίσουμε τις συνθήκες κάτω από τις οποίες ο Ιωάννης Μεταξάς άδραξε πραξικοπηματικά την εξουσία του ελληνικού κράτους, και από τη θέση του δικτάτορα βρέθηκε τα ξημερώματα της 28^{ης} Οκτωβρίου 1940 αντιμέτωπος με το δίλημμα αν θα έπρεπε να δεχθεί ή να απορρίψει το τελεσίγραφο του Μουσολίνι.

Η ανταγωνιστική στάση της Ιταλίας προς την Ελλάδα

Από το 1910 η Ιταλία απέβλεπε στην κυριαρχία της Μεσογείου, την οποία θεωρούσε «δική» της θάλασσα, - mare nostrum - και την επέκταση της επιρροής της σε ζωτικούς χώρους της Βαλκανικής Χερσονήσου.

Στην πραγματοποίηση αυτών των σχεδίων της η Ιταλία έβλεπε την Ελλάδα ως τον κύριο αντίπαλό της, λόγω της γεωγραφικής της θέσης.

Κατά τη διάρκεια του Ιταλοτουρκικού πολέμου (1910-1912) η Ιταλία κατέλαβε τα Δωδεκάνησα, δήθεν προσωρινά, και με το πρόσχημα της απελευθέρωσής τους από τους Τούρκους. Το πόσο προσωρινή ήταν η κατάληψη των Δωδεκανήσων φαίνεται από το γεγονός ότι τα νησιά επανήλθαν στην ελληνική επικράτεια το 1947, και εκείνο μόνο μετά την ήττα της Ιταλίας στον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, και μετά από απόφαση των συμμάχων.

Μετά τους Βαλκανικούς πολέμους του 1912-1913 η Αλβανία ανακηρύχθηκε σε ανεξάρτητο κράτος για πρώτη φορά στην ιστορία της, με την υποστήριξη της Ιταλίας και της Αυστρίας, γιατί έτσι προωθούνταν τα γεωπολιτικά συμφέροντα των δύο αυτών χωρών. Στη σύσκεψη της Φλωρεντίας (17/12/1913) η Ιταλία επέβαλε στις άλλες μεγάλες δυνάμεις την άποψή της ότι η ελληνικότατη Βόρειος Ήπειρος έπρεπε να προσαρτηθεί στην Αλβανία, για να μπορέσει η χώρα αυτή να καταστεί ανεξάρτητο κράτος.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η Ιταλία από τη μια επιδίωκε την αποδυνάμωση της Ελλάδας, και από την άλλη προετοίμαζε την Αλβανία ως βάση εξόρμησης για τις μελλοντικές επεκτατικές της βλέψεις στη Βαλκανική Χερσόνησο.

Το Σεπτέμβριο του 1916, όταν κατά τη διάρκεια του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου δημιουργήθηκε το Μακεδονικό Μέτωπο, η Ιταλία εξασφάλισε τη συγκατάθεση των συμμάχων, ως αντάλλαγμα για την προσχώρησή της στην παράταξή τους, για την κατάληψη περιοχών της Βορείου Ηπείρου, φτάνοντας έτσι μέχρι έξω από τα Ιωάννινα.

Με τη λήξη του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου το 1918, όταν η Τουρκία βρέθηκε στο πλευρό της ηττημένης Γερμανίας, η Ιταλία εξασφάλισε τον έλεγχο μεγάλης έκτασης της παράκτιας περιοχής της Μικράς Ασίας, δηλαδή της περιοχής που βρέχεται από το Αιγαίο Πέλαγος. Σημειώνω εδώ ότι ο πληθυσμός της περιοχής αυτής την εποχή εκείνη ήταν στην πλειονότητά του ελληνικός.

Το 1919, όταν οι σύμμαχοι έδωσαν στην Ελλάδα την εντολή να καταλάβει τη Σμύρνη με τη γύρω της περιοχή, η Ιταλία αντέδρασε έντονα, επειδή η ίδια την εποφθαλμιούσε. Όταν από το Μάιο του 1919 άρχισε η Μικρασιατική Εκστρατεία, η Ιταλία, για να δυσκολέψει τη θέση της Ελλάδας, βοηθούσε απροκάλυπτα τον Κεμάλ Ατατούρκ στον αγώνα του εναντίον του ελληνικού

εκστρατευτικού σώματος. Μέχρι ένα βαθμό, η Μικρασιατική Καταστροφή οφείλεται σε αυτήν τη στάση της Ιταλίας.

Στις αρχές του 1939 ο Μουσολίνι και ο Χίτλερ συμφώνησαν για την υπαγωγή της Μεσογείου και των Βαλκανίων σε σφαίρα επιρροής της Ιταλίας. Το όνειρο των Ιταλών για επικράτηση σε όλη την Μεσόγειο πλησίαζε στην πραγματοποίησή του.

Τον Απρίλιο του 1939 η Ιταλία επιτέθηκε κατά της Αλβανίας, την οποία κατέλαβε μέσα σε λίγες ημέρες. Η αρχή για την κατάκτηση των Βαλκανίων είχε γίνει.

Το Σεπτέμβριο του 1939 ξέσπασε ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος, με την κατάληψη της Πολωνίας από τη Γερμανία, και στη συνέχεια άλλων χωρών της βορειοδυτικής Ευρώπης.

Τον Ιούνιο του 1940, ο Μουσολίνι κήρυξε τον πόλεμο κατά της Αγγλίας και της Γαλλίας, φοβούμενος μήπως ο πόλεμος τελειώσει πριν η Ιταλία πάρει το μερτικό της από τη λεία των κατακτήσεων.

Στους επόμενους μήνες η Ιταλία συνέχεια έβρισκε αφορμές για διαμαρτυρίες στην ελληνική κυβέρνηση, λέγοντας ότι δήθεν η Ελλάδα κάθε τόσο παρείχε διάφορες υπηρεσίες στο βρετανικό πολεμικό ναυτικό, παρά το γεγονός ότι η Αγγλία βρισκόταν σε πόλεμο με την Ιταλία.

Τον Ιούλιο του 1940 ιταλικά αεροπλάνα βομβάρδισαν ελληνικά πολεμικά πλοία στις ακτές της Κρήτης και στο λιμάνι της Ναυπάκτου. Η ιταλική κυβέρνηση πρόβαλε τη δικαιολογία ότι οι Ιταλοί πιλότοι είχαν εκλάβει τα πλοία για αγγλικά!

Το Δεκαπενταύγουστο του 1940 το καταδρομικό Έλλη του ελληνικού πολεμικού ναυτικού, που βρισκόταν στην Τήνο για τις εορταστικές εκδηλώσεις προς τιμή της Θεομήτορος, δέχτηκε αιφνιδιαστικό πλήγμα από τορπίλες και βυθίστηκε, με απώλειες οκτώ νεκρούς και 26 τραυματίες.

Από λεπτομερή εξέταση των θραυσμάτων των τορπιλών αποδείχθηκε ότι το υποβρύχιο που τις εκτόξευσε ήταν ιταλικό. Παρ' όλα αυτά, η ελληνική κυβέρνηση δεν αποκάλυψε την εθνικότητα του υποβρυχίου, γιατί αν το έκανε θα έπρεπε να κηρύξει πόλεμο κατά της Ιταλίας.

Πώς η Ελλάδα οδηγήθηκε στο πραξικόπημα της 4^{ης} Αυγούστου 1936

Τώρα ας στρέψουμε την προσοχή μας στις πολιτικές εξελίξεις στην Ελλάδα κατά τη διάρκεια των δεκαετιών 1920 και 1930.

Μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή (1922), και μέχρι το 1936 η πολιτική ζωή στην Ελλάδα διέρχεται μια περίοδο αστάθειας και οικονομικών προβλημάτων.

Ο λαός ήταν χωρισμένος σε δύο παρατάξεις: τους βενιζελικούς και τους αντιβενιζελικούς. Οι πολιτικές εμπάθειες καθιστούσαν το έργο των εκάστοτε κυβερνήσεων ιδιαίτερα δύσκολο, και η μια κυβέρνηση διαδεχόταν την άλλη, ενώ δεν έλειπαν και τα στρατιωτικά κινήματα.

Λόγω της ευθύνης των ανακτόρων για τη Μικρασιατική Καταστροφή, ο βασιλιάς Κωνσταντίνος εξορίστηκε, το 1924 καταργήθηκε η βασιλεία, και η Ελλάδα ανακηρύχθηκε σε αβασίλευτη Δημοκρατία.

Η τετραετία 1928-1932, κατά την οποία τη διακυβέρνηση της Ελλάδας είχε ο Ελευθέριος Βενιζέλος, θεωρείται η πιο σταθερή και δημιουργική του Μεσοπολέμου.

Όμως η παγκόσμια οικονομική κρίση του 1929, που έπληξε και την Ελλάδα στις αρχές της δεκαετίας του 1930, σε συνδυασμό με τα πολιτικά πάθη που ακόμη δίχαζαν τη χώρα, είχαν ως αποτέλεσμα την παραίτηση της κυβέρνησης του Βενιζέλου το 1932.

Στα επόμενα χρόνια παρατηρείται μια αλληλοδιαδοχή κυβερνήσεων, παράλληλα με στρατιωτικά κινήματα, σε δύο από τα οποία ενέχεται και ο Ελευθέριος Βενιζέλος, ο οποίος μετά από το αποτυχημένο στρατιωτικό κίνημα της 1^{ης} Μαρτίου 1935 κατέφυγε στο Παρίσι, όπου και πέθανε το 1936.

Τον Οκτώβριο του 1935, ο Στρατηγός Γεώργιος Κονδύλης ανέδειξε τον εαυτόν του σε δικτάτορα, και κατάργησε την αβασίλευτη δημοκρατία που ίσχυε από το 1924, αναλαμβάνοντας ο ίδιος το αξίωμα του αντιβασιλέα.

Τον επόμενο μήνα, μετά από νόθο δημοψήφισμα υπέρ της βασιλείας, επανέφερε στο θρόνο το βασιλιά Γεώργιο Β΄.

Το Μάρτιο του 1936 ο Ιωάννης Μεταξάς ανέλαβε το Υπουργείο Στρατιωτικών, και στις 4 Αυγούστου 1936, με δικαιολογία την αποτροπή του κομμουνιστικού κινδύνου, εγκαθίδρυσε τη δικτατορία στην Ελλάδα, με τη σύμφωνη γνώμη του βασιλιά Γεωργίου του Β΄.

Αμέσως διέλυσε τα πολιτικά κόμματα, επέβαλε αυστηρή λογοκρισία στον τύπο, και φυλάκισε ή εξόρισε όχι μόνο τους κομμουνιστές, αλλά και όσους ήταν ύποπτοι για αντιδικτατορική δράση.

Μια από τις πρώτες πράξεις του Μεταξά ήταν το κάψιμο των προοδευτικών βιβλίων που κατασχέθηκαν από τα βιβλιοπωλεία και τα πρακτορεία. Ανάμεσα στα βιβλία που κάηκαν, εκτός από τα μαρξιστικά,

ήταν και έργα μεγάλων λογοτεχνών όπως του Μπέρναρ Σω, του Γκόργκι, του Νοστογιέφσκι, του Τολστόι, του Γκαίτε, του Παπαδιαμάντη, του Καρκαβίτσα, και πολλών άλλων.

1/11/2007

ΤΟ ΕΠΟΣ ΤΗΣ 28^{ης} ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1940 Οι ιταλικές προκλήσεις και ο Ιωάννης Μεταξάς - Μέρος Β΄

Για να εξασφαλίσει τη μελλοντική υποστήριξη των νέων ο Μεταξάς ίδρυσε την Εθνική Οργάνωση Νεολαίας (ΕΟΝ), σύμφωνα με πρότυπο της φασιστικής Ιταλίας, και έκανε λόγο για τον «Τρίτο Ελληνικό Πολιτισμό» κατ' αναλογία με το «Τρίτο Ράιχ» του Χίτλερ.

Σε ομιλία του κατά την τελετή ορκωμοσίας των πρωτοετών φοιτητών του Πανεπιστημίου Αθηνών, το Νοέμβριο του 1937, ο Μεταξάς έδειξε τον καιροσκοπισμό και λαϊκισμό του, με τα ακόλουθα σχόλια για τον Τρίτο Ελληνικό Πολιτισμό:

Δεν είναι μάταιον το σύνθημα το οποίο έρριψα περί του Τρίτου Ελληνικού Πολιτισμού της συγχρόνου Ελλάδος. Δεν δύναται να υπάρξη μία φυλή, εάν δεν δημιουργήση πολιτισμόν ιδιόν της. Άλλως το έθνος δεν είναι παρά μόρια νεκρού σώματος, τα οποία ημπορούν να χρησιμεύσουν ως λίπασμα εις άλλας φυλάς. Οντότητα δεν δύνανται να αποτελέσουν. Ούτε είναι η δημιουργία του Τρίτου Ελληνικού Πολιτισμού κάτι, το οποίον να είναι ανώτερον των δυνάμεων του ελληνικού λαού. Μη σας τρομάζουν οι πολιτισμοί μας, οι οποίοι επέρασαν. Μη σας τρομάζουν καθόλου. Δεν ήσαν τέλειοι. Σεις πρόκειται να τον κάμετε τελειότερον...

Ο Μεταξάς και οι σύμβουλοί του σκαρφίστηκαν την ιδέα του Τρίτου Ελληνικού Πολιτισμού για να στηρίξουν την ιδεολογική και πολιτιστική σύνθεση του δικτατορικού καθεστώτος, διαβεβαιώνοντας τον ελληνικό λαό ότι θα δημιουργούσαν έναν πολιτισμό ανώτερο και από εκείνον της Αθήνας του 5^{ου} π. Χ. αιώνα!

Τα πρότυπα για τον Τρίτο Ελληνικό Πολιτισμό τα αναζήτησαν στις ακόλουθες περιόδους της ελληνικής ιστορίας: *Στην αρχαία Σπάρτη, η οποία τους πρόσφερε το ιδανικό της απόλυτης πειθαρχίας και της αυτοθυσίας. *Στην αρχαία Μακεδονία, για την αυθεντία του ηγέτη, στο πρόσωπο του Μεγάλου Αλεξάνδρου. *Στο Βυζάντιο, για τη θρησκευτικότητά του.

Το ότι η ο Χρυσούς Αιώνας του Περικλή, με το δημοκρατικό πολίτευμα της Αθήνας, την έμφαση στην ελευθερία της έκφρασης και την ιδιαιτερότητα του ατόμου, και τα अपαράμιλλα επιτεύγματα στις τέχνες, στο θέατρο, στη φιλοσοφία και στα γράμματα, δεν συγκαταλέγεται στα πρότυπα που χρησιμοποιήθηκαν για τη σύνθεση του Τρίτου Ελληνικού Πολιτισμού, μας λέει πολλά για τον ιδεολογικό προσανατολισμό του Ιωάννη Μεταξά.

Το καθεστώς της 4^{ης} Αυγούστου που επέβαλε ο Μεταξάς στην Ελλάδα το 1936 είχε όλα τα γνωρίσματα των φασιστικών καθεστώτων:

*Αντικομμουνισμός, κατάλυση των δημοκρατικών ελευθεριών, προπαγάνδα κατά του κοινοβουλευτικού πολιτεύματος.

*Αμφισβήτηση πολλών αξιών του δυτικού πολιτισμού, προσωπολατρία του αρχηγού.

*Ακατάσχετη πατριδοκαπηλία, φασιστικός χαιρετισμός, κ.λπ.

Στο προσωπικό του ημερολόγιο ο Μεταξάς σκιαγραφεί ως ακολούθως το καθεστώς της 4^{ης} Αυγούστου:

{...} Η Ελλάς έγινε από της 4^{ης} Αυγούστου Κράτος αντικομμουνιστικό, Κράτος αντικοινοβουλευτικό, Κράτος ολοκληρωτικό. Κράτος με βάσι αγροτική και εργατική, και κατά συνέπειαν αντιπλουτοκρατικό.

Δεν είχε βέβαια κόμμα ιδιαίτερο να κυβερνά. Αλλά κόμμα ήτανε ο Λαός, εκτός από τους αδιόρθωτους κομμουνιστάς και τους αντιδραστικούς παλαιοκομματικούς.

Επομένως, αν ο Χίτλερ και ο Μουσολίνι αγωνιζόντανε πραγματικά για την ιδεολογία που υψώσανε για σημαία, έπρεπε να υποστηρίζουν παντού την Ελλάδα με όλη τους τη δύναμη...

Ο Μεταξάς και το ΟΧΙ

Στην εξωτερική πολιτική το καθεστώς του Μεταξά προσπάθησε να διατηρήσει μια ισορροπία απέναντι στη Γερμανία και στη Μεγάλη Βρετανία.

Αν και γερμανόφιλος ο ίδιος, στις σχέσεις του με τη ναζιστική Γερμανία ήταν πολύ προσεκτικός, δεδομένου ότι ο βασιλιάς Γεώργιος ο Β΄ ήταν αγγλόφιλος, σε αντίθεση με τον πατέρα του Κωνσταντίνο, που ήταν γερμανόφιλος.

Η Βρετανία και η Γερμανία είχαν κάθε λόγο να είναι ικανοποιημένες με την πολιτική ουδετερότητας της Ελλάδας, γιατί καμιά από τις δύο αυτές χώρες δεν ήθελε να δει τη Βαλκανική Χερσόνησο να παίρνει τη θέση της αντιπάλου της.

Τα πράγματα όμως περιπλέκονταν στην περίπτωση της Ιταλίας, η οποία μετά τη σύναψη συμμαχίας με τη Γερμανία, έβλεπε τα Βαλκάνια ως το δικό της ζωτικό χώρο.

Τα πράγματα περιπλέχθηκαν ακόμη περισσότερο όταν τον Απρίλιο του 1939 η Ιταλία κατέλαβε την Αλβανία, γεγονός που έδειχνε τις προθέσεις της για την υπόλοιπη Βαλκανική Χερσόνησο.

Έτσι είχαν τα πράγματα όταν στις 28 Οκτωβρίου 1940, τρεις η ώρα μετά τα μεσάνυχτα, ο Ιταλός Πρέσβης στην Αθήνα, Εμμανουέλε Γκράτσι, πήγε στην κατοικία του πρωθυπουργού Ιωάννη Μεταξά στην Κηφισιά, και του επέδωσε τελεσίγραφο, με το οποίο ο Μουσολίνι ζητούσε να επιτραπεί στον ιταλικό στρατό να μπει στην Ελλάδα και να καταλάβει στρατηγικές θέσεις. Η απάντηση έπρεπε να δοθεί την ίδια νύχτα, μέχρι τις 6 το πρωί.

Σύμφωνα με την τελεσιγραφική διακοίνωση, *«η ουδετερότητα της χώρας είχε αποβεί ολοένα και περισσότερο απλώς και καθαρώς φαινομενική»*, καθώς η Ελλάδα έδειχνε την καθαρή προτίμηση και συμπαράστασή της στην Βρετανία.

Επομένως, η Ρώμη κατέληξε στην απόφαση *«να ζητήσει, ως εγγύηση της ουδετερότητας της Ελλάδας και ως εγγύηση της ασφάλειας της Ιταλίας, το δικαίωμα να καταλάβει με τις ένοπλες δυνάμεις της, και για την διάρκεια της σύρραξης με την Βρετανία, ορισμένα στρατηγικά σημεία του ελληνικού εδάφους»*.

Ο Μεταξάς απάντησε στον Γκράτσι ότι θεωρούσε το περιεχόμενο και το χαρακτήρα της διακοινώσεως ως κήρυξη πολέμου. Έτσι, με τη γαλλική φράση "Alors, c' est la guerre", που σημαίνει «Πόλεμος λοιπόν», απέρριψε το τελεσίγραφο και σηματοδότησε την είσοδο της Ελλάδας στον πόλεμο.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η ιστορική φράση που αποδίδεται στον Μεταξά, το "OXI", δεν ειπώθηκε από τον ίδιο, αλλά παρουσιάστηκε σαν τίτλος της εφημερίδας *Ελληνικόν Μέλλον* στις 30 Οκτωβρίου του 1940, και έκτοτε καθιερώθηκε και συνδέθηκε με το όνομα του Μεταξά.

Ομολογουμένως, η αντίδραση του Ιωάννη Μεταξά προκάλεσε έκπληξη, αφού θα περίμενε κανείς ότι ένας δικτάτορας, φιλικά προσκείμενος στη Γερμανία, και γενικά στα ολοκληρωτικά καθεστώτα, θα απαντούσε θετικά σε μια τέτοια πρόκληση.

Η εξήγηση που δίνουν πολλοί ιστορικοί είναι ότι από την επιβολή της δικτατορίας του στις 4 Αυγούστου του 1936, ο Μεταξάς άρχισε να πρεσβεύει το δόγμα ότι τα συμφέροντα της Ελλάδας, ως χώρα περιβαλλόμενη από θάλασσα, επέβαλαν να βρίσκεται στο στρατόπεδο της

μεγαλύτερης ναυτικής δύναμης της εποχής εκείνης, δηλαδή της Μεγάλης Βρετανίας, η οποία κυριαρχούσε στην Ανατολική Μεσόγειο.

Ένας άλλος λόγος, που πιθανόν να επηρέασε την αρνητική απάντηση στο τελεσίγραφο του Μουσολίνι, ήταν ότι ο Μεταξάς δεν αντλούσε τη δύναμή του από την αποδοχή και τη συναίνεση του λαού, σε αντίθεση με τον Χίτλερ και τον Μουσολίνι, που είχαν δημιουργήσει ένα ισχυρό λαϊκό έρεισμα.

Η θέση του Μεταξά εξαρτιόταν αποκλειστικά σχεδόν από το παλάτι, και από την ανοχή της Μεγάλης Βρετανίας, που δεν θα δίσταζε να απαιτήσει την απομάκρυνσή του από την εξουσία, αν εμπόδιζε τα σχέδιά της ή δεν εξυπηρετούσε τα συμφέροντά της.

Δεν αποκλείεται και η ακόλουθη εκδοχή. Ο πραγματισμός του Μεταξά πιθανόν να τον οδήγησε στην άποψη ότι η ένοπλη αντίσταση στις δυνάμεις του Άξονα θα τοποθετούσε την Ελλάδα στο πλευρό των Άγγλων και των συμμάχων τους, οπότε θα ήταν με τους νικητές μετά το τέλος του πολέμου, σε περίπτωση υπερίσχυσής τους επί των αντιπάλων τους, και αυτό θα διευκόλυνε κάποιες πολιτικές διεκδικήσεις προς όφελος της χώρας. Θα ήταν εφικτή, με άλλα λόγια, η πραγματοποίηση της απαίτησης για επιστροφή των Δωδεκανήσων στο ελληνικό κράτος, κάτι που τελικά έγινε.

Νομίζω όμως πως την πιο πειστική εξήγηση την έδωσε ο ίδιος ο Μεταξάς, όταν δύο ημέρες μετά την έναρξη του πολέμου, στις 30 Οκτωβρίου 1940, είπε στους ιδιοκτήτες και στους αρχισυντάκτες του αθηναϊκού Τύπου ότι αν δεχόταν το ιταλικό τελεσίγραφο, η Ιταλία και η Βουλγαρία θα έκοβαν τα χέρια της Ελλάδας, καταλαμβάνοντας η πρώτη την Ήπειρο, και η δεύτερη τη Θράκη, η Αγγλία θα της έκοβε τα πόδια καταλαμβάνοντας την Κρήτη και τα νησιά, και η κυβέρνησή του θα απομονωνόταν πλήρως από τον ελληνικό λαό.

Σύμφωνα με την άποψη πολλών ιστορικών, η επίθεση κατά της Ελλάδας το 1940 δεν ήταν στα επιτελικά σχέδια του Χίτλερ, ο οποίος ετοιμαζόταν για την εισβολή στην Σοβιετική Ένωση, την οποία θεωρούσε το μεγαλύτερο εχθρό του.

Γεννάται λοιπόν το ερώτημα για ποιο λόγο η Ιταλία αποφάσισε την επίθεση κατά της Ελλάδας σε μια εποχή που οι καιρικές συνθήκες, με την προσέγγιση του χειμώνα, καθιστούσαν τις πολεμικές επιχειρήσεις δύσκολες στις δύσβατες ορεινές περιοχές της βορειοδυτικής Ελλάδας και της Αλβανίας.

Η απάντηση βρίσκεται σε μια εκμυστήρευση του Μουσολίνι στους επιτελείς του στις 12 Οκτωβρίου του 1940:

Ο Χίτλερ με θέτει πάντοτε αντιμέτωπο με τετελεσμένα γεγονότα. Αυτήν τη φορά θα τον πληρώσω με το ίδιο νόμισμα. Θα μάθει από τις εφημερίδες ότι κατέλαβα την Ελλάδα. Έτσι, θα αποκατασταθεί η ισορροπία...

8/11/2007

ΤΟ ΕΠΟΣ ΤΗΣ 28^{ης} ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1940

Οι ιταλικές προκλήσεις και ο Ιωάννης Μεταξάς - Μέρος Γ΄

Η αντίδραση του ελληνικού λαού στην κήρυξη του πολέμου ήταν ενθουσιώδης, όπως φάνηκε από την αυθόρμητη ανταπόκρισή του στα κελύσματα της κυβέρνησης.

Το ότι η Ελλάδα τασσόταν εναντίον μιας μεγάλης στρατιωτικής δύναμης δεν προβλημάτισε τον ελληνικό λαό, ούτε και το γεγονός ότι μπαίνοντας στον πόλεμο εναντίον της Ιταλίας, αυτομάτως γινόταν και εχθρός της Γερμανίας.

Όλες οι ενδείξεις έτειναν προς την εξαγωγή του συμπεράσματος πως στις ψυχές των Ελλήνων είχε συσσωρευτεί μεγάλη αγανάκτηση από τις πολλές προκλήσεις των Ιταλών επί σειρά ετών, και έτσι η κήρυξη του πολέμου φάνηκε σαν η λογική και αναπόφευκτη κατάληξη.

Η αγέρωχη ελληνική ψυχή, και τα ιδανικά που γαλούχησαν τόσες γενιές Ελλήνων, έγιναν πηγή δύναμης για τους υπερασπιστές της πατρίδας. Η ανταπόκριση αυτή του ελληνικού λαού πρέπει να ξεπέρασε κάθε προσδοκία του Μεταξά και των συνεργατών του.

Εντελώς απρόσμενα ο Μεταξάς βρήκε στο πρόσωπο του λαού έναν μεγάλο και ενθουσιώδη σύμμαχο, που αυθόρμητα και άφοβα τάχθηκε υπέρ της απόρριψης του ποταπού τελεσιγράφου του Μουσολίνι.

Και δεν ήταν μόνο η αγωνιστικότητα του ελληνικού λαού που ενεργοποιήθηκε από την υπεροψία του φασιστικού καθεστώτος της Ιταλίας. Παράλληλα έγινε κοινή συνείδηση πως τα πολιτικά πάθη έπρεπε να ξεχαστούν, και οι ιδεολογικές διαφορές να ξεπεραστούν, εν όψει του εξωτερικού κινδύνου.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα της ομοθυμίας του ελληνικού λαού αποτελεί η ανοικτή επιστολή του Γενικού Γραμματέα του ΚΚΕ Νίκου Ζαχαριάδη προς τον ελληνικό λαό στις 31 Οκτωβρίου 1940. Αποσπάσματα του γράμματος δίνονται παρακάτω:

Ο φασισμός του Μουσολίνι χτύπησε την Ελλάδα πίσωπλάτα, δολοφονικά και ζετσίπωτα με σκοπό να την υποδουλώσει και να την εξανδραποδίσει. Σήμερα όλοι οι Έλληνες παλεύουμε για τη λευτεριά, την τιμή, την εθνική μας ανεξαρτησία. Η πάλη θα είναι πολύ δύσκολη και πολύ σκληρή. Μα ένα έθνος που θέλει να ζήσει πρέπει να παλεύει, αψηφώντας τους κινδύνους και τις θυσίες. Ο λαός της Ελλάδας διεξάγει σήμερα έναν πόλεμο εθνικοαπελευθερωτικό, ενάντια στο φασισμό του Μουσολίνι...

{...} Κάθε πράκτορας του φασισμού πρέπει να εξοντωθεί αλύπητα. Στον πόλεμο αυτό που τον διευθύνει η κυβέρνηση Μεταξά, όλοι μας πρέπει να δώσουμε όλες μας τις δυνάμεις, δίχως επιφύλαξη. Επαθλο για τον εργαζόμενο λαό και επιστέγασμα για τον σημερινό του αγώνα πρέπει να είναι και θα είναι, μια καινούρια Ελλάδα της δουλειάς, της λευτεριάς, λυτρωμένη από κάθε ξενική ιμπεριαλιστική εξάρτηση, μ' ένα πραγματικά παλλαϊκό πολιτισμό...

31 του Οχτώβρη 1940. Νίκος Ζαχαριάδης, Γραμματέας της Κεντρικής Επιτροπής του ΚΚΕ.

Το μήνυμα του Ζαχαριάδη αποκτά ακόμη μεγαλύτερη βαρύτητα, όταν αναλογισθούμε ότι γράφτηκε στις φυλακές της Κέρκυρας, όπου ήταν έγκλειστος ως πολιτικός κρατούμενος κάτω από συνθήκες απομόνωσης.

Όταν στις 28 Οκτωβρίου 1940 στην Αθήνα, και στις άλλες πόλεις, ήχησαν οι σειρήνες, αντί να προκαλέσουν τον πανικό, σήμαναν τον πανεθνικό συναγερμό. Όλοι, αστοί και αγρότες στρατεύσιμης ηλικίας, μόλις δημοσιεύθηκε το διάταγμα της επιστράτευσης, έσπευσαν στις μονάδες τους για να καταταχθούν.

Ετοιμοπόλεμες βρέθηκαν οι ελληνικές στρατιωτικές δυνάμεις

Η ιταλική επίθεση βρήκε τις ελληνικές δυνάμεις του μετώπου έτοιμες και αποφασισμένες να πολεμήσουν για το πάτριο έδαφος και τα ιδανικά της φυλής μας.

Ο Ελληνοϊταλικός πόλεμος, που άρχισε τα ξημερώματα της 28ης Οκτωβρίου, χωρίζεται σε τρεις κύριες φάσεις. Η πρώτη φάση, από την 28η Οκτωβρίου μέχρι την 13 Νοεμβρίου 1940, είχε αμυντικό χαρακτήρα.

Στη δεύτερη φάση, που καλύπτει την περίοδο 14 Νοεμβρίου - 28 Δεκεμβρίου 1940, ο ελληνικός στρατός εξαπέλυσε μεγάλη επίθεση κατά των Ιταλών, με αποτέλεσμα να διεισδύσει βαθιά στο έδαφος της Βορείου Ηπείρου, το οποίο αποτελεί το νοτιοανατολικό μέρος της Αλβανίας. Ο ελληνικός στρατός απελευθέρωσε τις ελληνικές πόλεις Κορυτσά,

Μοσχόπολη, Αγίους Σαράντα, Αργυρόκαστρο, Δέλβινο, και άλλες περιοχές της Βορείου Ηπείρου.

Κατά την τρίτη φάση, 29 Δεκεμβρίου 1940 - 5 Απριλίου 1941, ο ελληνικός στρατός συνέχισε την προέλασή του στο αλβανικό έδαφος, και συνέτριψε κυριολεκτικά τη μεγάλη “εαρινή” επίθεση των Ιταλών, την οποία παρακολουθούσε και ο ίδιος ο Μουσολίνι, βέβαιος για την υπερίσχυση των ιταλικών όπλων.

Δεκαέξι ελληνικές μεραρχίες είχαν ακινητοποιήσει 27 ιταλικές μεραρχίες, με εξοπλισμό πολύ ανώτερο από τον ελληνικό.

Την ίδια περίοδο το ελληνικό πολεμικό ναυτικό σημείωσε σημαντικές επιτυχίες. Τα τέσσερα υποβρύχια “Παπανικολής”, “Κατσώνης”, “Πρωτεύς” και “Τρίτων” έγιναν ο τρόμος των ιταλικών μεταγωγικών πλοίων στην Αδριατική θάλασσα, βυθίζοντας και προξενώντας ζημιές σε πολλά από αυτά.

Έτσι είχαν τα πράγματα στο αλβανικό μέτωπο με τους Ιταλούς, σχεδόν έξι μήνες μετά την κήρυξη του πολέμου κατά της Ελλάδας.

Η ομοθυμία κυβέρνησης και ελληνικού λαού στην υπεράσπιση του πάτριου εδάφους κατέπληξε τον άξονα Βερολίνου - Ρώμης, και αναρρίπισε τη φλόγα της αντίστασης κατά του ναζισμού και φασισμού στην υπόλοιπη Ευρώπη.

Το σκηνικό ήταν πλέον έτοιμο για την επέμβαση του “από μηχανής θεού” για να σωθεί η Ιταλία από την τραγωδία της ήττας.

Η Γερμανία αναγκάστηκε να αλλάξει το δικό της πρόγραμμα για τις πολεμικές επιχειρήσεις, και να αναβάλει την εφαρμογή του σχεδίου “Μπαρμπαρόσσα” για την επίθεση κατά της Ρωσίας κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού, με ολέθριες συνέπειες για το γερμανικό στρατό και την τελική έκβαση του πολέμου.

Τα γερμανικά στρατεύματα κινήθηκαν διά μέσου της Βουλγαρίας, η οποία ήταν σύμμαχος της Γερμανίας, και παρατάχθηκαν κατά μήκος των ελληνικών και γιουγκοσλαβικών συνόρων.

Την αυγή της 6ης Απριλίου 1941 ο Γερμανός Πρέσβης στην Αθήνα επέδωσε διακοίνωση στον Αλέξανδρο Κορυζή, ο οποίος ανέλαβε την πρωθυπουργία μετά το θάνατο του Ιωάννη Μεταξά στις 29 Ιανουαρίου 1941.

Η απάντηση του Πρωθυπουργού ήταν ότι η Ελλάδα θα αντιμετώπιζε την εισβολή των γερμανικών στρατευμάτων στο εθνικό έδαφος. Αυτό ήταν το

δεύτερο **ΟΧΙ** της Ελλάδας μέσα σε έξι μήνες, πρώτα στην Ιταλία και μετά στη Γερμανία.

Οι δύο μεγαλύτερες στρατιωτικές δυνάμεις της Ευρώπης στράφηκαν κατά της μικρής σε έκταση και αδύναμης στρατιωτικά, αλλά σθεναρής ηθικά Ελλάδας, η μια από τα βορειοδυτικά και η άλλη από τα βορειοανατολικά. Ας σημειωθεί πως καμιά άλλη χώρα της Ευρώπης δεν αντιμετώπισε τις δύο αυτές υπερδυνάμεις ταυτόχρονα.

Οι Γερμανοί, πριν ακόμη λάβουν την απάντηση του Έλληνα Πρωθυπουργού, άρχισαν την επίθεση εναντίον της Ελλάδας και της Γιουγκοσλαβίας στις 6 Απριλίου 1941.

Στα οχυρά του Ρούπελ στα ελληνοβουλγαρικά σύνορα γράφτηκε μια από τις λαμπρότερες σελίδες της ελληνικής ιστορίας. Οι ελληνικές δυνάμεις αντιμετώπισαν με αποφασιστικότητα και πείσμα την πίεση των μηχανοκίνητων μεραρχιών του Χίτλερ.

Στις 8 Απριλίου, με την κάμψη της γιουγκοσλαβικής αντίστασης, οι Γερμανοί πέρασαν από τη λίμνη Δοϊράνη τα ελληνικά σύνορα και κατέλαβαν τη Θεσσαλονίκη.

Οι δεύτερες Θερμοπύλες

Ο ελληνικός στρατός στη Μακεδονία είχε κυκλωθεί, και οι ελληνικές δυνάμεις του αλβανικού μετώπου αναγκάστηκαν να συμπτυχθούν, για να αποφύγουν την κύκλωση. Στις 20 Απριλίου, και ενώ συνεχίζονταν οι συγκρούσεις, ο Διοικητής του στρατού της Δυτικής Μακεδονίας, στρατηγός Γεώργιος Τσολάκογλου, υπέγραψε ανακωχή με τους Γερμανούς, χωρίς την έγκριση της κυβέρνησης και της στρατιωτικής ηγεσίας.

Ο αγώνας συνεχίστηκε νοτιότερα με τη βοήθεια των βρετανικών, αυστραλιανών και νεοζηλανδικών δυνάμεων, που είχαν φτάσει στην Ελλάδα για να καθυστερήσουν την προέλαση των Γερμανών.

Στις 22 Απριλίου, στα στενά των Θερμοπυλών, όπως πριν από δύομισι χιλιάδες χρόνια στη μάχη εναντίον των Περσών, δόθηκε μεγάλη μάχη η οποία καθυστέρησε, αλλά δεν εμπόδισε την κάθοδο των Γερμανών στην Αθήνα.

Τα γερμανικά στρατεύματα μπήκαν στην Αθήνα στις 27 Απριλίου 1941, και σε λίγο η γερμανική σημαία με τη σβάστικα στη μέση, είχε ανυψωθεί στην Ακρόπολη. Το σύμβολο του ναζισμού και της απολυταρχίας κυμάτισε απέναντι από τον Παρθενώνα, το σύμβολο του ανθρωπιστικού πνεύματος και των δημοκρατικών ιδεωδών!

Δύο νέοι φοιτητές, σύμβολα του αδάμαστου ελληνικού πνεύματος, εκφραστές του ψυχικού σθένους του ελληνικού λαού, και οι πρόδρομοι της Εθνικής Αντίστασης, ο Μανόλης Γλέζος και ο Αποστόλης Σάντας, τη νύχτα της 30ης Μαΐου 1941 σκαρφάλωσαν στον ιερό βράχο, και κατέβασαν το μιανό σύμβολο της ναζιστικής τυραννίας.

Λίγο πριν από την είσοδο των γερμανικών στρατευμάτων στην Αθήνα ο βασιλιάς Γεώργιος ο Β΄, ο πρωθυπουργός της Ελλάδας, Εμμανουήλ Τσουδερός – ο Αλέξανδρο Κορυζής είχε αυτοκτονήσει στις 18 Απριλίου - και τα μέλη της ελληνικής κυβέρνησης έφυγαν για την Κρήτη, για να συνεχίσουν από εκεί τον αγώνα.

15/11/2007

ΤΟ ΕΠΟΣ ΤΗΣ 28^{ης} ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1940 **Μέρος Δ΄ - Τελευταίο**

Την άμυνα της Κρήτης ανέλαβαν οι δυνάμεις των Άγγλων, Αυστραλών και Νεοζηλανδών, και μονάδες του ελληνικού στρατού και της Χωροφυλακής, που είχαν καταφύγει στη Μεγαλόνησο μετά τη μάχη στις Θερμοπύλες.

Η επιχείρηση για την κατάληψη της Κρήτης από τους Γερμανούς άρχισε πρώτα με βομβαρδισμούς στις 14 Μαΐου 1941, και με εισβολή στις 20 Μαΐου. Για το σκοπό αυτό οι Γερμανοί διέθεσαν πάνω από 1000 αεροπλάνα και τα επίλεκτα σώματα των αλεξιπτωτιστών.

Στο πλευρό των συμμαχικών και των ελληνικών δυνάμεων έσπευσαν οι κάτοικοι του νησιού, άντρες και γυναίκες, με κυνηγετικά όπλα και αγροτικά εργαλεία. Οι συγκρούσεις συνεχίστηκαν ως τις 30 Μαΐου, όταν μετά την κατάληψη των Χανίων και του Ρεθύμνου, οι Γερμανοί κατέλαβαν και το Ηράκλειο.

Ο βασιλιάς, η ελληνική κυβέρνηση και τα ελληνικά και συμμαχικά στρατεύματα κατέφυγαν στην Αίγυπτο.

Οι απώλειες των Γερμανών στη Μάχη της Κρήτης ήταν τεράστιες. Τέσσερις χιλιάδες αλεξιπτωτιστές έπεσαν νεκροί, από τις 9000 που διέθετε ολόκληρο το σώμα των αλεξιπτωτιστών των γερμανικών ενόπλων δυνάμεων, και οι οποίοι προορίζονταν για την επίθεση κατά της Ρωσίας. Στις απώλειες των Γερμανών περιλαμβάνονται και 170 αεροπλάνα που καταστράφηκαν, και μια μεραρχία στρατού που διαλύθηκε.

Η Ελλάδα ήταν το πρώτο έθνος που αντιστάθηκε σθεναρά στη φασιστική λαίλαπα, έδωσε την πρώτη νίκη στα ελεύθερα έθνη και εμφύχωσε τους άλλους λαούς. Ως και ο Χίτλερ αναγκάστηκε να ομολογήσει:

Η ιστορική δικαιοσύνη με υποχρεώνει να διαπιστώσω ότι από όλους τους αντιπάλους που αντιμετώπισαμε, ο Έλληνας στρατιώτης πολέμησε με το μεγαλύτερο ηρωισμό και με υψίστη ευαισθησία.

Σε ομιλία που έδωσε σε μαθητές του Λυκείου της Αθήνας στις 26 Οκτωβρίου 2005, ο Γεώργιος Ράλλης, πρώην Υπουργός και Πρωθυπουργός, ο οποίος είχε πολεμήσει στον Ελληνοϊταλικό Πόλεμο, έκανε τις ακόλουθες παρατηρήσεις:

{...} Αυτάμα που σήμερα, ιδίως οι νεότερες γενιές, έχουν λησμονήσει την ομόθυνη αντίσταση και την απaráμιλλη πολεμική αρετή των Ελλήνων του 1940-41.

Μεγάλο μέρος ευθύνης γι' αυτό φέρουμε εμείς οι παλαιότεροι, είτε ως πολιτικοί, είτε ως δάσκαλοι, είτε ως γονείς. Και θα έχετε ιδεί ασφαλώς στην τηλεόραση και θα έχετε ακούσει νέους μας, που ερωτώνται από δημοσιογράφους, να απαντούν είτε ότι δεν γνωρίζουν ποια εθνική γιορτή γιορτάζουμε στις 28 Οκτωβρίου, είτε ότι έχουμε την επέτειο πολέμου των Ελλήνων κατά των Τούρκων! Είναι θλιβερό, το ολιγότερο.

{...} Χρέος μας είναι να συνειδητοποιήσουμε το καίριο ιστορικό δίδαγμα που προκύπτει από τον εθνικό αγώνα του 1940-1941. Ότι δηλαδή δεν πρέπει ποτέ να καλλιεργούμε φρούδες ελπίδες, αναμένοντας βοήθεια από ξένους. Αποτελεί τραγικό λάθος – το οποίο εμείς οι Έλληνες έχουμε πληρώσει αρκετές φορές και μάλιστα πολύ ακριβά – να νομίζουμε ότι, επειδή έχουμε δίκαιο, θα μας βοηθήσουν οι ξένοι...

{...} Εμείς που ζήσαμε αυτές τις αξέχαστες ηρωικές στιγμές, ο ένας μετά τον άλλο φεύγουμε. Όμως, η μνήμη των κατορθωμάτων εκείνων πρέπει να διατηρηθεί ζωντανή εις το διηνεκές. Και τα σπουδαία διδάγματά τους να αποτελούν τους οδοδείκτες της ατομικής μας ζωής και της εθνικής μας πορείας. Αυτό το χρέος καλείστε σεις να το εκπληρώσετε. Και είμαι βέβαιος ότι πρόθυμα θα το πράξετε.

Όχι στην παραχάραξη της ιστορίας μας στα σχολικά βιβλία!

Εν όψει των παραπάνω παρατηρήσεων του Γεωργίου Ράλλη, διερωτώμαι ποια απάντηση θα δώσουν οι συγγραφείς του βιβλίου Ιστορίας ΣΤ' Δημοτικού, που διδάχθηκε στα ελληνικά σχολεία κατά την περσινή σχολική

χροιά, και αποσύρθηκε πριν από δύο μήνες, μετά από τη λαϊκή κατακραυγή, και ποια εξήγηση θα προβάλλει η Κυβέρνηση για την προηγούμενη έγκριση, εκτύπωση και διάθεσή του στα σχολεία, και για τον ακόλουθο τρόπο παρουσίασης του Έπους της 28^{ης} Οκτωβρίου 1940 στο Κεφάλαιο «Ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος»:

Η Ελλάδα μπαίνει στον πόλεμο στις 28 Οκτωβρίου 1940, όταν απαντά αρνητικά στο τελεσίγραφο του Μουσολίνι. Οι Έλληνες, το 1940-1941, απομακρύνουν τα ιταλικά στρατεύματα από τα ελληνοαλβανικά σύνορα σημειώνοντας σημαντικές νίκες.

Απορεί κανείς τι μπορούν να μάθουν οι μαθητές της ΣΤ΄ Δημοτικού από τις τρεις αυτές γραμμές, στις οποίες καλύπτεται ο πεντάμηνος ελληνοϊταλικός πόλεμος, το δεύτερο σε σημασία ιστορικό γεγονός της σύγχρονης Ελλάδας μετά την Επανάσταση του 1821.

Σίγουρα τίποτε απολύτως. Ούτε η παραμικρή μνεία στη Βόρειο Ήπειρο, την οποία είχε απελευθερώσει ο ελληνικός στρατός, για να ξαναδοθεί από τους συμμάχους στην Αλβανία μετά τον πόλεμο. Αυτή ήταν η αμοιβή της Ελλάδας για τις θυσίες της...

Προσέξτε και εκείνην την ανεκδιήγητη φράση «Οι Έλληνες απομακρύνουν τα ιταλικά στρατεύματα». Πώς μπορεί αυτή η φράση να αποδώσει τον τιτάνιο αγώνα των Ελλήνων στρατιωτών κάτω από τις πιο αντίξοες συνθήκες, πολεμώντας έναν κατά πολύ ισχυρότερο εχθρό;

Το ρήμα *απομακρύνω* μπορεί να χρησιμοποιηθεί στην περίπτωση ανεπιθύμητων προσώπων, τα οποία απομακρύνουμε από μια συνάθροιση για να μην κάνουν φασαρία, όχι σε μια απρόκλητη στρατιωτική εισβολή, αποτέλεσμα της οποίας ήταν χιλιάδες νεκροί και τραυματίες. Δυστυχώς οι συγγραφείς του βιβλίου, μη θέλοντας να θίξουν την Ιταλία, προσβάλλουν τη μνήμη όλων εκείνων που θυσίασαν τη ζωή τους για τα ιδανικά του έθνους μας.

Ας θυμηθούμε εδώ την προτροπή του Γεωργίου Ράλλη προς τους μαθητές των ελληνικών σχολείων, με τα ακόλουθα λόγια:

Όμως, η μνήμη των κατορθωμάτων εκείνων πρέπει να διατηρηθεί ζωντανή εις το διηνεκές. Και τα σπουδαία διδάγματά τους να αποτελούν τους οδοδείκτες της ατομικής μας ζωής και της εθνικής μας πορείας. Αυτό το χρέος καλείστε σεις να το εκπληρώσετε. Και είμαι βέβαιος ότι πρόθυμα θα το πράξετε.

Πώς οι αυριανοί πολίτες της πατρίδας μας θα εκπληρώσουν το χρέος τους, όταν βγαίνουν ανιστόρητοι από τα σχολεία;

Όσο για την παραχάραξη της ιστορίας της Μακεδονίας από τα Σκόπια, και την ιδιοποίηση του ονόματός της, το εν λόγω βιβλίο δεν έχει να πει απολύτως τίποτε. Για τους συγγραφείς του βιβλίου δεν υπάρχει Μακεδονικό Ζήτημα!

Ο ιστορικός, και Καθηγητής πανεπιστημίου, Νίκος Γ. Σβορώνος, συνοψίζει ως ακολούθως την απόφαση της Ελλάδας να αντισταθεί στις δύο μεγαλύτερες στρατιωτικές δυνάμεις της Ευρώπης στις αρχές της δεκαετίας του 1940:

Η συμβολή στη συμμαχική υπόθεση της ελληνικής αντίστασης κατά της ιταλογερμανικής εισβολής αναγνωρίζεται γενικά.

Ο Ουίνστον Τσώρτσιλ στ' Απομνημονεύματά του ορίζει τη σπουδαιότητά της: Εκτός του ότι οι ελληνικές επιτυχίες στην Αλβανία συνιστούν την πρώτη νίκη των Συμμάχων τη στιγμή που ο άξονας φαινόταν πανίσχυρος, ενθαρρύνουν τους άλλους διστακτικούς λαούς, καταστρέφουν το γόητρο του Μουσολίνι και επηρεάζουν περισσότερο ακόμα τη στάση του αμερικανικού λαού.

‘Είναι αναμφίβολο’, γράφει ο Τσώρτσιλ, ‘ότι το έγκλημα που διέπραξαν ο Μουσολίνι και ο Χίτλερ χτυπώντας την Ελλάδα, και οι προσπάθειές μας για ν’ αποτύχει η τυραννία τους ... άγγιζαν βαθιά το λαό των Η.Π.Α., και προπαντός το μεγάλο άντρα που είχε επικεφαλής’.

Η αντίσταση στην Κρήτη προκάλεσε την καταστροφή εκλεκτών γερμανικών δυνάμεων, που θα μπορούσαν να παίξουν κεφαλαιώδη ρόλο στα μεταγενέστερα γεγονότα της Μέσης Ανατολής. ‘Στην Κρήτη ο Γκαίριγκ δεν κέρδισε παρά μια Πύρρεια νίκη, γιατί οι δυνάμεις που κατανάλωσε εκεί θα μπορούσαν εύκολα να του δώσουν την Κύπρο, το Ιράκ, τη Συρία, και ίσως την Περσία’.*

Η απόρριψη του ιταμού ιταλικού τελεσίγραφου από τον Ιωάννη Μεταξά, και η ενθουσιώδης παλλαϊκή συστράτευση για την αντιμετώπιση του εισβολέα, κέρδισαν τον βαθύτατο σεβασμό για τη μικρή, αλλά υπερήφανη Ελλάδα, από ολόκληρη την Ευρώπη, η οποία για έναν χρόνο είχε υποστεί ήττες και ταπεινώσεις από τα ναζιστικά στρατεύματα.

Ο σεβασμός αυτός μετατράπηκε σε θαυμασμό, όταν ο ελληνικός στρατός απέκρουσε τη φασιστική εισβολή, και μετά από λίγες ημέρες πέρασε στην αντεπίθεση, υποχρεώνοντας τον εχθρό να υποχωρήσει, απελευθερώνοντας και τη Βόρειο Ήπειρο.

Η απόφαση του ελληνικού λαού να αγωνιστεί, όχι μόνο για την εθνική του ακεραιότητα, αλλά και για τα παγκόσμια ιδεώδη της ελευθερίας, της

δημοκρατίας, και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, που αποτελούν το υπόβαθρο της μακρόχρονης ιστορίας μας, τοποθετεί το Έπος της 28^{ης} Οκτωβρίου 1940 δίπλα στο μεγαλειώδη εθνικοαπελευθερωτικό Αγώνα του 1821.

22/11/2007

Πηγές της έρευνας

*Νίκος Γ. Σβορώνος «Επισκόπηση της Νεοελληνικής Ιστορίας», Θεμέλιο, Αθήνα 1976, σελ. 138.

Απόστολος Ε. Βακαλόπουλος «Νέα Ελληνική Ιστορία», Βάνιας, Θεσσαλονίκη 1997.

Β. Σκουλάτου, Ν. Δημακοπούλου, Σ. Κόνδη «Ιστορία Νεότερη και Σύγχρονη», Τεύχος Γ', Γ' Λυκείου, ΟΕΔΒ, Αθήνα 1994.

Βασ. Βλ. Σφυρόερα «Ιστορία Νεότερη και Σύγχρονη», Γ' Γυμνασίου, ΟΕΔΒ, 2003.

Τάσος Βουρνάς «Ιστορία της Σύγχρονης Ελλάδας», Εκδόσεις Αδελφών Τολίδη, Αθήνα 1977.

Γενικό Επιτελείο Στρατού «Επίτομη Ιστορία του Ελληνοϊταλικού και του Ελληνογερμανικού Πολέμου 1940 – 1941». Έκδοση Διευθύνσεως Ιστορίας Στρατού, Αθήνα 1985.

1204 – Η ΑΡΧΗ ΤΟΥ ΤΕΛΟΥΣ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ, και η αφετηρία αφύπνισης της ελληνικής συνείδησης

Όταν μιλάμε για την άλωση της Κωνσταντινούπολης, αυτομάτως στη μνήμη μας έρχεται η ημερομηνία 29 Μαΐου 1453, όταν ο Μωάμεθ Β΄ ο Πορθητής κατέλαβε τη βασιλεύουσα, θέτοντας τέρμα στην μακρόχρονη ιστορία της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας.

Και όμως, η ουσιαστική κατάλυση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας προκλήθηκε από τους Σταυροφόρους της Δύσης το 1204 με την άλωση της Κωνσταντινούπολης, και τη σύσταση των ποικιλώνυμων φράγκικων και βενετικών βασιλείων και δουκάτων στον ελλαδικό χώρο.

Η χρονολογία 13 Απριλίου 1204, που σηματοδοτεί την πρώτη άλωση της Κωνσταντινούπολης από τις ορδές της Δ΄ Σταυροφορίας, ελάχιστα μνημονεύεται στα σχολικά βιβλία Ιστορίας.

Το 1453 ο Μωάμεθ Β΄ βρήκε ένα Βυζάντιο που απαρτιζόταν από την Κωνσταντινούπολη, και ένα μέρος της Θράκης και της βορειοανατολικής

Βουλγαρίας, χωρίς πόρους, με ελάχιστο στρατό, ανίκανο να αντισταθεί στην οθωμανική λαίλαπα, που το είχε περιζώσει από όλα τα σημεία του ορίζοντα.

Η κατάλυσή του ήταν βέβαιη, μετά το διαμελισμό του από τους Σταυροφόρους.

Η χρονολογία 1204 αποκτά ακόμα πιο βαρύνουσα σημασία, όταν λάβουμε υπόψη πως σηματοδοτεί την αφύπνιση της ελληνικής συνείδησης των κατοίκων του Βυζαντίου, η οποία είχε μεν αρχίσει τον προηγούμενο αιώνα, εντατικοποιήθηκε όμως, και πήρε μεγαλύτερες διαστάσεις, από την αντίσταση κατά της αποικιοκρατίας των Δυτικών.

Από τότε επανέρχεται η χρήση του εθνωνύμιου «Έλληνες», το οποίο για αιώνες είχε ταυτιστεί με τους ειδωλολάτρες, ή πιο σωστά παγανιστές, γι' αυτό και αντικαταστάθηκε από τον προσδιορισμό «Ρωμαίοι» ή «Ρωμιοί», που ίσχυε για όλους τους πολίτες της Ανατολικής Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, η οποία μετεξελίχθηκε στη Βυζαντινή Αυτοκρατορία.

Η νεότερη ιστορία μας αρχίζει από το 1204, όχι από το 1453

Η άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Σταυροφόρους το 1204 σηματοδοτεί την επανασύνδεση του μεσαιωνικού Ελληνισμού με τους Έλληνες της αρχαίας Ελλάδας, με όλα τα πολιτισμικά της συνακόλουθα.

Με άλλα λόγια, αποτελεί αφετηρία της διαμόρφωσης του νεότερου Ελληνισμού, γι' αυτό βρίσκω ακατανόητη την εμμονή των σχολικών βιβλίων να τοποθετούν την αρχή της νεότερης ιστορίας μας στην άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Οθωμανούς Τούρκους το 1453.

Η σειρά των άρθρων που αρχίζει σήμερα έχει ως σκοπό την τεκμηρίωση αυτής της ερμηνείας, την οποία ασπάζονται επιφανείς ιστορικοί και ερευνητές, στις απόψεις των οποίων θα κάνω εκτενείς αναφορές.

Παράλληλα θα αναφερθώ και στις ολέθριες επιπτώσεις που είχε για τον Ελληνισμό η άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Σταυροφόρους.

Η νεότερη ιστορία της Ελλάδας, ή του ελληνικού έθνους, που θα ήταν πιο σωστό να ονομάζεται, αφού διαχρονικά ο Ελληνισμός δεν περιορίστηκε στα γεωγραφικά όρια της Ελλάδας, αλλά απλώθηκε σε ολόκληρη τη Μεσόγειο Θάλασσα και στον Εύξεινο Πόντο, διδάσκεται στην ΣΤ΄ Δημοτικού, στην Γ΄ Γυμνασίου και στις τάξεις Β΄ και Γ΄ Λυκείου.

Στις τάξεις Α΄ και Β΄ Γυμνασίου διδάσκεται η Ιστορία των Αρχαίων Χρόνων, και η Ρωμαϊκή και Βυζαντινή Ιστορία αντίστοιχα.

Ενδεικτικά, δίνω αποσπάσματα από τα σχολικά βιβλία ιστορίας του Οργανισμού Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, του κρατικού φορέα που εκδίδει όλα τα βιβλία για την πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση στην Ελλάδα.

Το βιβλίο «ΣΤΑ ΝΕΟΤΕΡΑ ΧΡΟΝΙΑ», Ιστορία ΣΤ΄ Δημοτικού*, μετά από μια σύντομη αναφορά στις εξελίξεις στην Ευρώπη, αρχίζει ως ακολούθως το Κεφάλαιο 3 «Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΛΩΣΗ. Οθωμανική αυτοκρατορία, ο γίγαντας με τα πήλινα πόδια»: *Μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Τούρκους, ο Μωάμεθ ο Πορθητής και οι σουλτάνοι που τον διαδέχθηκαν συνέχισαν τις επιδρομές και τις κατακτήσεις...*

Το βιβλίο της Γ΄ Γυμνασίου «ΙΣΤΟΡΙΑ ΝΕΟΤΕΡΗ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗ», που διδασκόταν μέχρι το 2006, μετά από αναφορά στα δέκα πρώτα Κεφάλαια στις παγκόσμιες εξελίξεις, το Κεφάλαιο 11 «Ο Ελληνισμός από την άλωση της Κωνσταντινούπολης ως το τέλος του 18^{ου} αιώνα», αρχίζει με την ακόλουθη παράγραφο:

Η περίοδος της τουρκοκρατίας υπήρξε αναμφισβήτητα η κρισιμότερη στη μακράιωνη ελληνική ιστορία. Η ορμητική εισβολή των Οθωμανών στα βυζαντινά μικρασιατικά εδάφη στο τέλος του 13^{ου} αιώνα, η κατάληψη της Καλλίπολης στη Θράκη το 1354 και τέλος η κατάλυση της βυζαντινής αυτοκρατορίας το 1453 υπήρξαν αφετηρία δεινών, που απείλησαν την ύπαρξη του ελληνικού έθνους.

Μόνο στη σελίδα 106 του παραπάνω βιβλίου γίνεται λόγος, σε μία παράγραφο, για την Δ΄ Σταυροφορία, η οποία οδήγησε στο διαμελισμό της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, και κατέστησε δυνατή την άλωση της Κωνσταντινούπολης από τον σουλτάνο Μωάμεθ Β΄. Η εν λόγω παράγραφος έχει ως ακολούθως:

Μετά την κατάλυση της Βυζαντινής αυτοκρατορίας από τους Τούρκους, οι Βενετοί εξακολουθούσαν να παραμένουν κυρίαρχοι σε ορισμένες περιοχές, που τις είχαν καταλάβει μετά την τέταρτη Σταυροφορία (1204). Η ενετοκρατία διατηρήθηκε στις Κυκλάδες και στην Κύπρο ως τα μέσα περίπου του 16^{ου} αιώνα (1566 και 1571 αντίστοιχα), στην Κρήτη ως το 1669, και στα Επτάνησα ως το 1797. Οι λίγες παράλιες περιοχές της νότιας Πελοποννήσου που έμειναν στους Βενετούς κατά την κατάκτησή της από τον σουλτάνο Μωάμεθ Β΄ το 1461, περιήλθαν ως τα μέσα του 16^{ου} αιώνα σταδιακά στους Τούρκους. Η ανάκτηση της Πελοποννήσου από την Βενετία, που διήρκεσε τριάντα χρόνια, (1685-1715), είχε παροδικές μόνο συνέπειες στην οικονομική και κοινωνική εξέλιξη του τόπου.

Μιλάμε για πάνω από έξι αιώνες ξενοκρατίας, όχι μόνο τέσσερις αιώνες

Από την παραπάνω παράγραφο εξάγουμε δύο συμπεράσματα. Το πρώτο είναι πως για κοντά έξι αιώνες, συγκεκριμένα για 593 χρόνια (1204-1797), κάποιες περιοχές του ελλαδικού χώρου τελούσαν υπό την κυριαρχία των Βενετών και των Φράγκων.

Με την εξαίρεση του Δεσποτάτου της Ηπείρου και του Μορέως, που συστάθηκαν από Έλληνες ηγεμόνες το 1204, μετά από την άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Σταυροφόρους, η Ελλάδα γνώρισε πρώτα τη δυναστεία των Φράγκων και των Βενετών από το 1204, και στη συνέχεια και σταδιακά των Οθωμανών Τούρκων από το 1453 και μετά. Κάποιες περιοχές είχαν καταληφθεί από τους Τούρκους λίγες δεκαετίες πριν από το 1453.

Ως εκ τούτου, το μεγαλύτερο μέρος της Ελλάδας από το 1204 μέχρι το 1453 βρισκόταν υπό την κατοχή των Φράγκων και των Βενετών, ενώ από το 1453 ολόκληρη η Ελλάδα τελούσε υπό την κατοχή των Φράγκων, των Βενετών και των Τούρκων.

Ουσιαστικά μιλάμε για ξενοκρατία (φραγκοκρατία, ενετοκρατία και τουρκοκρατία) έξι αιώνων, από το 1204 μέχρι το 1830, οπότε συστάθηκε το σύγχρονο ελληνικό κράτος μετά την Επανάσταση του 1821, και όχι μόνο για Τουρκοκρατία τετρακοσίων χρόνων.

Ως εκ τούτου, η αντίσταση του ελληνικού λαού κατά της ξενοκρατίας, η οποία οδήγησε στην επανασύνδεσή του με τους προγόνους του της αρχαίας Ελλάδας, άρχισε από το 1204, και όχι από το 1453, όπως διδάσκουν τα σχολικά βιβλία ιστορίας.

Κατά την περίοδο αυτή ο προσδιορισμός «Έλληνας» άρχισε να αποβάλλει την ταύτισή του με την έννοια του «ειδωλολάτρη» ή «παγανιστή», που είχε πάρει κατά τη διάρκεια του Βυζαντίου, και όλο και μεγαλύτερο μέρος του ελληνικού λαού αντικαθιστούσε τον προσδιορισμό Ρωμαίος ή Ρωμιός, που σήμαινε Ρωμαίος πολίτης, κατάλοιπο της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, με το εθνώνυμιο Έλληνας, που υποδήλωνε τη συνέχεια του ελληνικού γένους.

Θα κλείσω την αναφορά στα σχολικά βιβλία της νεότερης ιστορίας της Ελλάδας με το τρίτομο βιβλίο «ιστορία νεότερη και σύγχρονη», τεύχος Α΄, Β΄ Λυκείου, το οποίο καλύπτει την πρώτη περίοδο της νεότερης ιστορίας μας.

Σύμφωνα με το βιβλίο αυτό, όπως και με τα άλλα στα οποία αναφέρθηκα, η νεότερη ιστορία του ελληνικού έθνους αρχίζει με την άλωση της Κωνσταντινούπολης το 1453.

Μεταφέρω την εισαγωγή στο Κεφάλαιο ΙΓ' (13) με τίτλο «Η οργάνωση του υπόδουλου Ελληνισμού»:

Η άλωση της Κωνσταντινούπολης, στα 1453, σημαίνει για τον Ελληνισμό την έναρξη μιας μακράς περιόδου ζωής κάτω από την ξένη κυριαρχία. Το μεγαλύτερο τμήμα του ελληνικού χώρου, μετά το 1453, κατέχεται από τους Οθωμανούς Τούρκους ενώ ένα άλλο τμήμα του, κυρίως νησιωτικό, βρίσκεται κάτω από την κυριαρχία διαφόρων λατινικών στοιχείων και ιδίως Βενετών. Και ενώ στις ενετοκρατούμενες περιοχές ο Ελληνισμός θα ζήσει κάτω από φεουδαρχικό καθεστώς και θα δεχτεί πολλές δυτικές επιδράσεις, στην τουρκοκρατούμενη Ελλάδα, κάτω από συνθήκες ασύγκριτα σκληρότερες, θα προσπαθήσει, μετά το πρώτο πλήγμα να ανασυγκροτηθεί, να διατηρήσει την πολιτιστική του οντότητα, την ιδιαιτερότητά του... Σελ. 225.

Σε αντίθεση με τα προηγούμενα βιβλία, το εν λόγω βιβλίο κάνει λόγο για δείγματα αφύπνισης της ελληνικής συνείδησης από τον 12^ο αιώνα, και κυρίως μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Σταυροφόρους.

Στην σελίδα 228 διαβάζουμε:

Η ελληνική εθνότητα αρχίζει να αποκτά την πρώτη αμυδρή συνείδηση του εαυτού της από τον 12^ο αιώνα, όταν αρχίζει να απειλείται η εδαφική ενότητα του Βυζαντίου και να διαγράφεται σαφέστερα μετά το 1204, με την πάλι των Ελλήνων και Φράγκων.

Την ερχόμενη εβδομάδα, στην τοποθέτηση των σχολικών βιβλίων επί του θέματος αυτού θα αντιπαραθέσω τις απόψεις επιφανών πανεπιστημιακών ιστορικών, οι οποίοι ανάγουν την αφετηρία της νεότερης ιστορίας μας στο 1204, δηλαδή στην περίοδο που αρχίζει μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης από τις ορδές της Δ' Σταυροφορίας.

27/12/2007

Σημείωση

**Αυτό είναι το βιβλίο που αντικαταστάθηκε από το βιβλίο «Ιστορία ΣΤ' Δημοτικού – Στα νεότερα και σύγχρονα χρόνια», το οποίο σχολιάζω στις σελίδες 115-134.*

ΤΟ 1204 ΚΑΙ Η ΓΕΝΕΣΗ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

Την περασμένη εβδομάδα ασχολήθηκα με τον χρονικό προσδιορισμό της αφετηρίας της νεότερης ιστορίας της Ελλάδας.

Επί του θέματος αυτού οι απόψεις των ιστορικών είναι διστάμενες. Το Εθνικό Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων προβάλλει την άποψη, όπως αυτή εκφράζεται μέσα από τα σχετικά βιβλία ιστορίας για την πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, πως η νεότερη ιστορία μας αρχίζει από την άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Οθωμανούς Τούρκους το 1453.

Για την τεκμηρίωση αυτής της θέσης παρέθεσα σχετικά αποσπάσματα από τα κρατικά βιβλία ιστορίας για την ΣΤ΄ Δημοτικού, την Γ΄ Γυμνασίου, και την Β΄ Λυκείου. Σήμερα θα διερευνήσω την άποψη πως η νεότερη ιστορία της Ελλάδας ανάγεται στο 1204, όταν τα ευρωπαϊκά στρατεύματα της Δ΄ Σταυροφορίας, αντί να κατευθυνθούν στα Ιεροσόλυμα για την απελευθέρωση των Αγίων Τόπων από τους Τούρκους, στράφηκαν εναντίον της Κωνσταντινούπολης, την οποία κατέλαβαν στις 13 Απριλίου 1204, ανέτρεψαν τον Αυτοκράτορα του Βυζαντίου, και εγκαθίδρυσαν Φράγκικο Βασίλειο, που διήρκεσε μέχρι το 1261.

Παράλληλα, στον ελλαδικό χώρο δημιούργησαν φράγκικα και βενετικά βασίλεια και δουκάτα, με την εξαίρεση της Ηπείρου, και μεγάλης περιοχής της Πελοποννήσου, όπου από το 1204 είχαν δημιουργηθεί ελληνικά Δεσποτάτα.

Η άποψη πως η νεότερη ιστορία της Ελλάδας αρχίζει από το 1204 εστιάζεται στο γεγονός ότι η αντίσταση στη φραγκοκρατία και στην ενετοκρατία ενίσχυσε τη διαφαινόμενη από τον προηγούμενο αιώνα αφύπνιση της ελληνικής συνείδησης στο κυρίαρχο εθνικό στοιχείο του Βυζαντίου, που ήταν το ελληνικό.

Αποτέλεσμα αυτής της αφύπνισης ήταν η σταδιακή αποβολή του προσδιορισμού «Ρωμαίος» ή «Ρωμιός», κατάλοιπα της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, και ο αυτοπροσδιορισμός του ελληνικού στοιχείου ως Έλληνες, χωρίς την παγανιστική χροιά που είχε αποδοθεί σε αυτόν τον όρο κατά τους προηγούμενους αιώνες.

Η αποσύνδεση του προσδιορισμού «Έλληνας» από τις έννοιες «ειδωλολάτρης» ή «παγανιστής» διευκόλυνε τη σταδιακή επανασύνδεση των κατοίκων του Βυζαντίου με την αρχαία Ελλάδα, και την αναγνώριση των αρχαίων Ελλήνων ως προγόνων τους.

Αυτή η στροφή έδωσε νέα ώθηση στην αντιγραφή, αλλά και μελέτη έργων της αρχαίας ελληνικής γραμματείας, και στην εντόπιση των πολιτισμικών στοιχείων των βυζαντινών που είχαν τη ρίζα τους στην αρχαία Ελλάδα.

Η ελληνική γλώσσα και η ελληνική παιδεία αποτέλεσαν το συνδετικό κρίκο μεταξύ του αρχαίου και μεσαιωνικού Ελληνισμού, διασφαλίζοντας έτσι τη συνέχειά του, και ενισχύοντας την αντίστασή του στις επί εκατονταετίες αφομοιωτικές επιδράσεις των Ρωμαίων, των Φράγκων, των Βενετών και των Τούρκων.

Ο Ελληνισμός του Βυζαντίου επανασυνδέεται με τις ιστορικές του ρίζες

Σήμερα θα αναφερθώ σε ιστορικούς, οι οποίοι τοποθετούν την αφετηρία του νέου Ελληνισμού στα μέσα του 11^{ου} αιώνα, και κυρίως μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Σταυροφόρους το 1204, και τη δημιουργία φράγκικων και βενετικών βασιλείων στην Ελλάδα.

Θα αρχίσω με το βιβλίο του Απόστολου Ε. Βακαλόπουλου, για πολλά χρόνια Καθηγητή Ιστορίας στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, με τίτλο «Νέα Ελληνική Ιστορία, 1204-1985», έκδοση 13^η, Βάνιας, Θεσσαλονίκη 1997.

Το πρώτο Κεφάλαιο, με τίτλο «Οι ελληνικές χώρες από την υποταγή τους στους Ρωμαίους (146 π.Χ.) ως την εμφάνιση των Οθωμανών Τούρκων» αρχίζει ως ακολούθως:

Η γένεση του νέου ελληνισμού

Το πότε αρχίζει ο νέος ελληνισμός είναι ένα μεγάλο και πολυσυζητημένο πρόβλημα. Η αφετηρία του δεν είναι δυνατόν να καθοριστεί με ακρίβεια. Μόνο σημαντικούς σταθμούς είναι δυνατόν να επισημάνουμε στο μεγάλο αυτό ιστορικό γεγονός, που κρατά αιώνες, γιατί αποτελεί μια σιγανή και δυσδιάκριτη πορεία, μια ροή, μια εξέλιξη προς ένα νέο κόσμο. Οι ρίζες του είναι πολύ βαθιές και τα ακρόριζά του φτάνουν ως την αρχαιότητα. Σελ. 5.

Στη συνέχεια, ο Βακαλόπουλος αναφέρεται στην αντίσταση των ακριτών του Βυζαντίου στα νοτιοανατολικά του σύνορα πρώτα εναντίον των Αράβων, και μετά των Σελτζούκων Τούρκων.

Από τους αγώνες αυτούς δημιουργήθηκαν τα ακριτικά τραγούδια, η πρώτη μορφή των δημοτικών, και ιδίως των κλέφτικων τραγουδιών, που θα

έβγαιναν αργότερα από την αντίσταση του υπόδουλου γένους στους Τούρκους.

Γράφει για τα ακριτικά τραγούδια και τη σημασία του 1204 ο Βακαλόπουλος:

Οι μεγάλοι κίνδυνοι που αντιμετώπιζαν οι «Ρωμαίοι» (Βυζαντινοί) στα σύνορα της Ανατολής τους κάνουν να συσπειρωθούν, να αισθανθούν πως ανήκουν στην ίδια εθνική οικογένεια. Πρέπει λοιπόν να θεωρηθεί βέβαιο ότι τα τραγούδια τους – και το σπουδαίο, τραγουδισμένα με τη ζωντανή γλώσσα του λαού, τη νέα ελληνική – ήταν πολύ γνωστά. Τα τραγουδούσαν οι Έλληνες παντού σαν δικά τους.

Ο Διγενής, ο Κωνσταντής, ο Αρμούρης, ο Πορφύρης και άλλοι ακριτικοί ήρωες περνούν τα στενά όρια των περιοχών όπου έδρασαν, και υψώνονται σε σύμβολα εθνικά, σύμβολα παλληκαριάς ενός συνόλου. Γι' αυτό η εμφάνιση των ακριτικών τραγουδιών και η προβολή της λαϊκής γλώσσας πρέπει να θεωρηθούν σαν ενδεικτικά σημάδια που προαναγγέλλουν την αυγή του νέου ελληνισμού.

*{...} Πραγματικά τα δεδομένα, τα θετικά στοιχεία, που βεβαιώνουν τη γένεση του νέου ελληνισμού, υπάρχουν, και αυτά είναι ο λαός, το νεοελληνικό έπος και η νέα ελληνική γλώσσα. Ο ιστορικός όμως των πολιτικών γεγονότων και του πολιτισμού, που επισημαίνει και αυτός τον μεγάλο εκείνο σταθμό γύρω στον 10^ο αιώνα και τον θεωρεί ορόσημο προς τη γένεση του νέου ελληνισμού, ζητεί και άλλα στοιχεία, πιο χαρακτηριστικά, που να δείχνουν το εθνικό ζύπνημα, την αναγέννηση, ή καλύτερα το ξαναβάπτισμα του ελληνικού έθνους μέσα σε μια νέα κολυμβήθρα, που θα του δώσει πίσω το δικό του, το παλιό του εθνικό όνομα, το όνομα Έλληνες που είχε χάσει, το όνομα που τόσο είχε δυσφημιστεί από τους πρώτους χριστιανούς, ώστε να γίνει συνώνυμο του **ειδωλολάτρης**.*

Και αυτό το όνομα αρχίζουν να του το συνειδητοποιούν όχι μόνο η παράδοση και οι αναμνήσεις από την κλασική αρχαιότητα, αλλά και η ολοένα πιο έντονη απασχόληση των λογίων με την αρχαία ελληνική παιδεία, ιδίως η αναζωογόνηση των αρχαίων ελληνικών επιδράσεων στη βυζαντινή φιλολογία στα χρόνια της μακεδονικής δυναστείας (867-1057) με τον Φώτιο και τον Αρέθα (9^{ος} και 10^{ος} αιώνες αντίστοιχα), με τον Μιχαήλ Ψελλό (11^{ος} αιώνας) και τον Ευστάθιο Θεσσαλονίκης (12^{ος} αιώνας).

Και τότε ακριβώς, στα 1204, έρχεται το δυνατό τράνταγμα που ζυπνά την κοιμισμένη εθνική συνείδηση των κατοίκων: η κατάλυση της βυζαντινής αυτοκρατορίας από τους Φράγκους».

{...} Μέσα από τα ερείπια και το χάος που άφησε η θύελλα της τέταρτης σταυροφορίας ξεπηδά σφριγηλός ο νέος ελληνισμός.

{...} Οι νέοι Έλληνες ηγεμόνες δρουν μέσα σε μικρές επαρχιακές πρωτεύουσες, όπου η ελληνική παράδοση είναι απαλλαγμένη από τις επίσημες ρωμαϊκές επιδράσεις της Κωνσταντινουπόλεως. Η λαϊκή παράδοση και η ζωή των επαρχιών βρίσκουν την ευκαιρία ν' αναπτύξουν τις λανθάνουσες δυνάμεις τους, να προβάλλουν τις αποκεντρωτικές τους τάσεις και να τονίσουν τον ελληνισμό τους. Οι Φράγκοι ιππότες με τα πολυάριθμα μικρά κρατίδιά τους έχουν ν' αντιμετωπίσουν τις εστίες αυτές αντιστάσεως των Βυζαντινών ή καλύτερα των Ελλήνων. Γιατί πραγματικά, από την εποχή αυτή, από το 1204-1566, αντιστέκεται ο ελληνικός κόσμος, ακόμη και μέσα στις φραγκοκρατούμενες περιοχές, είτε ενεργητικά είτε παθητικά.

{...} Έτσι δεν είναι πια ούτε συμπτωματικό ούτε και παράξενο ότι ύστερ' από τα 1204 το όνομα Έλλην προβάλλεται πάλι ως εθνικό: λόγιοι και βασιλείς το χρησιμοποιούν με πλήρη συνείδηση. Με αυτόν τον τρόπο ο ελληνικός λαός ξανακερδίζει το εθνικό του όνομα και φαίνεται να ανακαλύπτει τον εαυτό του. Σελ. 9-13.

Θα κλείσω τη σημερινή αναφορά στην αφετηρία της νεοελληνικής ιστορίας με σχόλια ενός άλλου πανεπιστημιακού καθηγητή, του Νίκου Γ. Σβορώνου, από το βιβλίο του «Επισκόπηση της Νεοελληνικής Ιστορίας», Θεμέλιο 1976.

Ο Καθηγητής Ν. Σβορώνος δίδαξε σε πανεπιστήμιο της Γαλλίας στην έδρα Ιστορίας και Θεσμών της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, και έχει γράψει εκτενέστατα για το Βυζάντιο.

Στην Εισαγωγή του βιβλίου του, που φέρνει τον τίτλο: «Η γένεση του Έθνους», ο Ν. Σβορώνος, αναφερόμενος στην περίοδο μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Σταυροφόρους το 1204, τονίζει μεταξύ άλλων και τα ακόλουθα:

Ο τεμαχισμός της Αυτοκρατορίας και η διοικητική αποκέντρωση αφήνουν ελεύθερα τα λαϊκά στοιχεία που είχαν διατηρήσει τις ελληνικές παραδόσεις και που ως τότε καταπιέζονταν απ' τις ανατολικές, ρωμαϊκές ή υπερεθνικές κατευθύνσεις της Ανατολικής Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας. Οι διανοούμενοι του Βυζαντίου επηρεάζονται όχι μόνο από τον τύπο, αλλά κι από το πνεύμα της αρχαίας γραμματείας.

{...} Τα ελληνικά κράτη, όσα ιδρύονται μετά τη φραγκική κατάκτηση, είναι «νέα ελληνικά» στ' όνομα, στην οργάνωση και στη σύλληψη. Η Αυτοκρατορία της Νικαίας ονομάζεται «Ελληνικό Βασίλειο», ακόμα και το ίδιο το Βυζάντιο

αποκαλείται «Ελληνικό Κράτος» κι ο «Αυτοκράτωρ των Ρωμαίων» αρχίζει να χρησιμοποιεί τον τίτλο «Βασιλεύς των Ελλήνων». Σελ. 28-29.

Είμαι της γνώμης πως οι παραπάνω απόψεις των δύο επιφανών πανεπιστημιακών ιστορικών δεν αφήνουν αμφιβολία πως η νεότερη ιστορία μας αρχίζει με την άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Σταυροφόρους το 1204, και όχι με την άλωσή της από τους Οθωμανούς Τούρκους το 1453.

3/01/2008

ΟΙ ΩΜΟΤΗΤΕΣ ΤΩΝ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΩΝ ΚΑΙ Η ΑΚΑΤΑΝΟΗΤΗ ΑΠΟΣΙΩΠΗΣΗ ΤΟΥΣ

Την περασμένη εβδομάδα αναφέρθηκα σε απόψεις ιστορικών, σύμφωνα με τις οποίες η Άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Σταυροφόρους το 1204 υπήρξε το προοίμιο της Άλωσης από τους Οθωμανούς Τούρκους το 1453, και της τουρκοκρατίας που ακολούθησε, μέχρι την Επανάσταση του 1821.

Παράλληλα, το 1204 αποτελεί ορόσημο και αφετηρία του νέου Ελληνισμού, σαν συνέχεια του μεσαιωνικού – Βυζαντινού – και του Ελληνισμού της αρχαίας Ελλάδας.

Την περασμένη εβδομάδα έδωσα αποσπάσματα από βιβλία των πανεπιστημιακών ιστορικών Απόστολου Ε. Βακαλόπουλου και Νίκου Γ. Σβορώνου, στα οποία υποστηρίζουν την άποψη πως η Άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Σταυροφόρους το 1204, και όχι από τους Οθωμανούς Τούρκους το 1453, σηματοδοτεί την αφετηρία του νέου Ελληνισμού.

Σήμερα, μεταξύ άλλων, θα αναφερθώ σε ένα νέο βιβλίο που κυκλοφόρησε το 2006, και το οποίο ήδη κυκλοφορεί σε δεύτερη έκδοση.

Πρόκειται για το βιβλίο του Γιώργου Καραμπελιά «1204 – Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΟΥ ΝΕΩΤΕΡΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ», το πρώτο από ότι γνωρίζω βιβλίο, που αντλώντας από όλη την προηγούμενη βιβλιογραφία, κάνει καινοτόμες προσεγγίσεις σε μια περίοδο της ιστορίας του Ελληνισμού που δεν έχει ερευνηθεί με τη δέουσα προσοχή από τους ιστορικούς, και για την οποία ελάχιστα γνωρίζουμε.

Δίνω το συνοπτικό σημείωμα στο οπισθόφυλλο του βιβλίου, στο οποίο ο συγγραφέας θέτει κάποια καίρια ερωτήματα, τα οποία αποτελούν τον κύριο άξονα του βιβλίου του, και μας προϊδεάζουν για το σκεπτικό της συγγραφής του:

Το 1204 – χρονολογία κατά την οποία κατεστράφη ολοσχερώς η Κωνσταντινούπολη, συμπαρασύροντας το χιλιόχρονο οικοδόμημα του Βυζαντίου – παραμένει σχεδόν άγνωστο ή αγνοημένο.

Πώς και γιατί σβήστηκε και αποσιωπήθηκε το 1204 από τη συλλογική μνήμη, παρότι αποτέλεσε ένα γεγονός αποφασιστικότερης σημασίας και από αυτή την Άλωση του 1453;

Πώς και γιατί δεν αντιμετωπίζεται ως γενέθλιο ορόσημο στην ιστορία του νεώτερου ελληνικού έθνους;

Η απόκρουση της σημασίας της πρώτης και καθοριστικής Άλωσης συσκοτίζει την ίδια τη διαδικασία συγκρότησης του νεώτερου ελληνισμού και της συνέχειάς του με τον βυζαντινό. Παράλληλα, και συναφώς, αποκρύπτει τις αποικιακού τύπου σχέσεις που εγκαθιδρύθηκαν ανάμεσα στους Δυτικούς κατακτητές και τους Έλληνες του ύστερου Βυζαντίου, παραχαράσσοντας την παγκόσμια ιστορία, ειδικότερα στο κρίσιμο κεφάλαιο που αφορά στην αποικιοκρατική συγκρότηση της Δύσης.

Η αποφασιστική στιγμή της «στροφής» υπήρξε η περίοδος ανάμεσα στο 1071 και τον 14^ο Αιώνα, την οποία συμβολικά χαρακτηρίζουμε ως «1204», όταν οι Φράγκοι θα απομυζήσουν και θα διαμελίσουν τον βυζαντινό ελληνισμό, για να τον παραδώσουν ανήμπορο στα χέρια των Οθωμανών. Ο ελληνισμός δεν θα μπορέσει ποτέ πια να σταθεί στα πόδια του ως αυτόνομος χώρος, ως συνέχεια της ελληνικής «οικουμένης», και θα επιβιώνει στο εξής ως ένας απλός μεθοριακός σταθμός μεταξύ Ανατολής και Δύσης.

Οκτώ αιώνες μετά το 1204, προϋπόθεση για την απο-αποικιοποίηση της σκέψης μας αποτελεί η αναγνώριση μιας ταυτότητας συγκροτημένης διά της αντιστάσεως.

Στην Εισαγωγή του βιβλίου του, ο Καραμπελιάς δίνει τις δικές του απαντήσεις στα παραπάνω ερωτήματα, ενώ στο κύριο μέρος του βιβλίου του υποστηρίζει τις απόψεις αυτές με αναφορά στα ίδια τα ιστορικά γεγονότα.

Μεταφέρω κάποιες από τις απαντήσεις του.

Τα αίτια της αποσιώπησης

{...} Πώς και γιατί δεν αντιμετωπίζεται (η Άλωση του 1204) από το σύγχρονο ελληνικό κράτος και τους οργανικούς του διανοούμενους ως το γενέθλιο ορόσημο στην ιστορία του νεώτερου ελληνικού έθνους, παρόλο που το επισημαίνουν όλοι οι μεγάλοι ιστορικοί μας, άσχετα από την ιδεολογική τους κατεύθυνση;

Αυτή η αποσιώπηση έχει βαθύτατα ελατήρια, διότι η αναγνώριση του «1204» ως αφετηρίας του νεώτερου ελληνισμού θα λειτουργούσε ως ιδεολογική θρυαλλίδα* για το καθεστώς της εξάρτησης και της υποταγής στη Δύση:

Κατ' αρχάς, διότι θα καταδείκνυε πως οι νεώτεροι Έλληνες συγκρότησαν την ταυτότητά τους σε αντιπαράθεση και με τη δυτική αποικιοκρατία και όχι μόνο με τους Οθωμανούς· αντιπαράθεση η οποία δεν περιορίζεται στη

θρησκευτική σύγκρουση ή την οικονομική – μια μόνιμη απομύζηση ή στρέβλωση, που συνεχίζεται ακόμα και σήμερα -, αλλά υπήρξε και σε μεγάλο βαθμό εδαφική.

Το ερώτημα του Γιώργου Καραμπελιά και τα σχολικά βιβλία

Οι παραπάνω παρατηρήσεις του Καραμπελιά ισχύουν και για τα σχολικά βιβλία της νεότερης ιστορίας μας, ιδιαίτερα για το βιβλίο *Ιστορία ΣΤ' Δημοτικού – Στα νεότερα και σύγχρονα χρόνια*.

Το βιβλίο αυτό χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά κατά τη σχολική χρονιά 2006-2007, και η Κυβέρνηση αναγκάστηκε να το αποσύρει πριν από την έναρξη της σχολικής χρονιάς 2007-2008, μετά από τη γενική κατακραυγή για τις αποσιωπήσεις ή και παραποιήσεις ιστορικών γεγονότων μεγάλης σημασίας.

Για το θέμα της Άλωσης της Κωνσταντινούπολης από τους Σταυροφόρους το 1204 το εν λόγω βιβλίο αναφέρει τα ακόλουθα:

Οι Λατίνοι, μετά την Άλωση της Κωνσταντινούπολης (1204), κυριεύουν βυζαντινά εδάφη όπου δημιουργούν βασιλεία και ηγεμονίες. Όταν οι Οθωμανοί Τούρκοι καταλαμβάνουν την Κωνσταντινούπολη (1453), πολλές περιοχές της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας βρίσκονται ήδη κάτω από λατινική κυριαρχία. Η κυριαρχία αυτή, κυρίως των Βενετών, συνεχίζεται και κατά τους επόμενους αιώνες.

Θα παρατηρήσετε πως στην παραπάνω παράγραφο δεν γίνεται λόγος για τα στρατεύματα της Δ' Σταυροφορίας, η οποία είχε διοργανωθεί από το Βατικανό, όπως και οι προηγούμενες τρεις.

Ούτε και γίνεται αναφορά στις τεράστιες καταστροφές, στις σφαγές και βιασμούς από τους Σταυροφόρους, ούτε στον εμπρησμό της Πόλης, και στο πλιάτσικο των έργων τέχνης και του πλούτου της από τους Χριστιανούς της Δύσης.

Παραθέτω, για σύγκριση, μια περιγραφή του χρονικογράφου Νικήτα Χωνιάτη, ο οποίος έζησε τα τραγικά γεγονότα που διαδραματίστηκαν κατά την Άλωση της Πόλης:

Κι έτσι, καθένας είχε πόνο, στα στενά θρήνος και κλάματα, στα τρίστρατα οδυρμοί, στους ναούς ολοφυρμοί, φωνές των ανδρών, κραυγές των γυναικών, απαγωγές, υποδουλώσεις, τραυματισμοί και βιασμοί σωμάτων.

{...} Το ίδιο και στις πλατείες, και δεν υπήρχε μέρος ανεξερεύνητο που να δώσει άσυλο σε αυτούς. Χριστέ μου, τι θλίψη και φόβος υπήρχαν τότε στους ανθρώπους.

{...} Τέτοιες παρανομίες έκαναν οι στρατοί από τη Δύση εναντίον της κληρονομιάς του Χριστού, χωρίς να δείξουν σε κανένα φιλανθρωπία, αλλά γυμνώνοντάς τους όλους από χρήματα και κτήματα, από σπίτια και ρούχα.

{...} και το πιο σημαντικό, αυτοί που πήραν το σταυρό στους ώμους και πολλές φορές ορκίστηκαν σε αυτόν και στα θεία λόγια ότι θα περάσουν δίχως να πειράζουν τις χώρες των Χριστιανών, χωρίς να κοιτάζουν αριστερά ή να στρίψουν προς τα δεξιά, αλλά θα οπλιστούν κατά των Σαρακηνών για να βάψουν τα ξίφη τους με το αίμα τους.

Στο σημείο αυτό οφείλω να σημειώσω πως οι αυτοκράτορες του Βυζαντίου, για να εξασφαλίσουν τη συμπαράσταση των Λατίνων στους αγώνες τους πρώτα κατά των Σαρακηνών, και μετά κατά των Νορμανδών και Σελτζούκων Τούρκων, παραχώρησαν γενναιόδωρα εμπορικά προνόμια στους Βενετούς και στους Γενουάτες, με αποτέλεσμα τη δημιουργία μεγάλων λατινικών παροικιών στην Πόλη.

Πρώτα οι Βενετοί απέκτησαν από το 1082 το δικαίωμα να εμπορεύονται ελεύθερα, χωρίς να πληρώνουν φόρους, και χωρίς να υπόκεινται στη δικαιοδοσία της βυζαντινής διοίκησης, με αποτέλεσμα να περάσει στα χέρια τους το μεγαλύτερο μέρος του εμπορίου. Παρόμοια προνόμια δόθηκαν και στους Γενουάτες, σε μια προσπάθεια να σπάσουν το μονοπώλιο των Βενετών.

Η παραχώρηση των προνομίων είχε ολέθριες συνέπειες για το βυζαντινό κράτος, καθότι το οδηγούσε σε οικονομική παρακμή, και το απειλούσε με πολιτική υποδούλωση.

Η Βενετία εποφθαλμιούσε την Κωνσταντινούπολη, και πίστευε ότι με την κατάκτησή της θα εδραίωνε τη θέση της στην Ανατολή, υποκαθιστώντας έτσι το Βυζαντινό κράτος.

Εκατό χρόνια αργότερα, συγκεκριμένα το 1182, ο λαός της Κωνσταντινούπολης εξεγέρθηκε κατά των Λατίνων, και προέβη σε λεηλασία και σε σφαγές χιλιάδων Λατίνων.

Την ερχόμενη εβδομάδα, μεταξύ άλλων, θα δούμε πως, με την Άλωση της Πόλης το 1204, και με την ίδρυση Φράγκικων και Βενετικών στην Ελλάδα, εγκαινιάζεται η πρώτη αποικιοκρατική εκστρατεία της Δύσης, για την κατάληψη νέων εδαφών και τη δήωση του φυσικού πλούτου των ανατολικών χωρών.

Τρεις αιώνες αργότερα η Δύση θα στραφεί προς την Αφρική, τη νοτιοανατολική Ασία και την Αμερική, μετά από τις ανακαλύψεις των εξερευνητών.

Οι σταυροφορίες για την απελευθέρωση των Ιεροσολύμων υπήρξαν το πρόσχημα για την αποικιοκρατική επέκταση, όπως στην Αφρική οι ιεραπόστολοι ήταν οι προπομποί των κατακτητικών στρατευμάτων της Δύσης.

10/01/08

ΩΡΙΜΟΙ ΚΑΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΕΝΟΙ ΟΙ ΝΕΟΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Ομολογώ πως δυσκολεύομαι να κατανοήσω αυτά που έγιναν, και που συνεχίζουν να γίνονται στην Ελλάδα, και κυρίως στην Αθήνα, από το περασμένο Σάββατο, 6 Δεκεμβρίου 2008.

Ο θάνατος του Αλέξη Γρηγορόπουλου, η δολοφονία του μάλλον, από «ειδικό φρουρό», πυροδότησε μια σειρά πρωτοφανών εκδηλώσεων διαμαρτυρίας, που έφεραν τη χώρα στο χείλος της κοινωνικής εξέγερσης. Το γεγονός ότι ο δεκαπεντάχρονος Αλέξης δεν ήταν παιδί που συστηματικά έπαιρνε μέρος σε συγκρούσεις με την Αστυνομία, και ότι βρέθηκε τυχαία στον μοιραίο τόπο των διαδηλώσεων, επιτείνει ακόμη πιο πολύ την απορία για την εν ψυχρώ εκτέλεσή του.

Γιατί περί εκτέλεσης πρόκειται, αφού σύμφωνα με όλους τους αυτόπτες μάρτυρες ο Αλέξης δεν προκάλεσε τους αστυνομικούς, ούτε και ο δράστης βρισκόταν σε άμυνα. Οι διαδηλώσεις των νέων μετά το θάνατο του Αλέξη προκάλεσαν ποικίλα σχόλια από δημοσιογράφους, σχολιαστές, πανεπιστημιακούς και άλλους, για το τι είναι εκείνο που έκανε τη νεολαία να στραφεί κυριολεκτικά σύσσωμη κατά του πολιτικού καθεστώτος της χώρας.

Οι απόψεις επί του θέματος είναι πολλές, και συχνά διστάμενες. Ιδιαίτερα αποκαλυπτικά είναι τα σχόλια συνομήλικων του Αλέξη, που πήραν μέρος στις διαδηλώσεις διαμαρτυρίας μετά το θάνατό του, όπως έχουν καταχωρηθεί στις αθηναϊκές εφημερίδες, μέσα από τις οποίες παρακολουθώ τα επεισόδια των τελευταίων ημερών.

Τα σχόλια αυτά οι ελληνικές αρχές θα πρέπει να τα λάβουν υπόψη τους στα σοβαρά, αν θέλουν να προλάβουν την έκρηξη μιας μεγαλύτερης κρίσης που σοβεί για χρόνια τώρα, και απειλεί τη σταθερότητα του όλου

κοινωνικού οικοδομήματος της χώρας. Αν το κάνουν, και λάβουν τα ενδεικνύμενα διορθωτικά, όχι απλώς προληπτικά μέτρα, τότε ο πρόωρος θάνατος του Αλέξη θα έχει εξυπηρετήσει έναν εθνικό σκοπό.

Διαβάζοντας τις αναφορές των εφημερίδων στα επεισόδια, ο νους μου πήγε πίσω σε ένα κείμενο του συγγραφέα Άγγελου Τερζάκη, το οποίο κατά τη δεκαετία του 1970 το είχα διδάξει στην ΣΤ΄ Γυμνασίου, σαν μέρος της διδακτέας ύλης.

Πρόκειται για το δοκίμιό του «Τα παιδιά με τα κλωνάρια», το οποίο περιλαμβάνεται στο βιβλίο του «Προσανατολισμός στον Αιώνα» - Οι Εκδόσεις των Φίλων, Αθήνα, 1963.

Το θέμα που θίγει ο Τερζάκης αφορά το χάσμα των γενεών, και είμαι της γνώμης πως αποτελεί προοίμιο των πρόσφατων επεισοδίων.

Για το λόγο αυτό προτάσσω αποσπάσματα από το δοκίμιο αυτό, πριν αναφερθώ σε κάποια από τα σχόλια συνομήλικων του Αλέξη, ενδεικτικά του έντονου προβληματισμού της σύγχρονης νεολαίας της Ελλάδας.

Τα παιδιά με τα κλωνάρια

Ήταν η ώρα του σούρουπου. Ένα ζευγάρι, αντρόγυνο, στην ώρα του σούρουπου κι εκείνο, κατέβαινε τη λεωφόρο πιασμένο μπράτσο, καθώς πορεύονταν τα ζευγάρια κάποιον άλλο καιρό... {...} Σε μια στιγμή, ξαφνικά, μέσ' από το μενεξελί σύθαμπο, ξεπροβαίνει μπροστά τους, σ' αντίθετη φορά, μια ανάλαφρη παρέα: Κοριτσόπουλα και παιδαρέλια ανάμεσα στα δεκαέξι και τα δεκαοχτώ τους. Γύριζαν από κάποιον εξοχικό περίπατο ή εκδρομή, γιατί κρατούσαν κλωνάρια, πρασινάδες, και τα κορίτσια είχαν σφιγμένα τα λιανά τους, σβέλτα πόδια σε παντελόνια... {...} Οι δυο γενιές – το ζευγάρι, η διμοιρία – αντικρίστηκαν, αντιπέρασαν. Όμως στα μάτια του πρώτου, είχε απομείνει ένα ζάφνιασμα, κάτι σα μυστικό χτύπημα στο μέτωπο, από κείνα που σε κάνουν μονομιάς να ξυπνήσεις αντίκρυ σ' ένα όραμα της ζωής...

{...} - Είδες τα κορίτσια; είπε ο ένας. Πώς μας κοίταζαν!

- Αυτά πρόσεξα κι εγώ, έκανε η άλλη.

Όχι η αντίθεση στα χρόνια, το χτυπητό δίπτυχο που φέρνει, σε κάποια γραμμένη στιγμή, αντιμέτωπες τις γενιές. Εκείνο που τους είχε κρούσει, ήταν ο τρόπος που τους κοίταζαν τα κορίτσια μέσα στα λίγα δευτερόλεπτα ως που ν' αντιπεράσουν. Ίσια στα μάτια, αδίσταχτα, καρφωτά. Και με κάτι σαν ατάραχη αναμέτρηση, που τη στόμωνε αδιόρατα ένας ίσκιος δροσερής ειρωνείας.

{...} Εμείς, είπανε, κοιτάζαμε τους μεγάλους με συστολή, σεβασμό. Τι ήταν σεβασμός; Μια ανατροφή που μας είχαν δώσει. Μέσα στα μάτια μας θάμπιζε η επίγνωση πως δεν ξέρουμε όσα ξέρουν εκείνοι, ένα δείλιασμα μπροστά στην υπεροχή. Αυτή η υπεροχή σήμερα σώζεται; Ας κάνουμε τον έλεγχό της, δίχως προκατάληψη.

Στη συνέχεια ο Τερζάκης κάνει μια ανάλυση των λόγων που έκαναν τους νέους της εποχής του, τέλη της δεκαετίας του 1950, να συμπεριφέρονται με τον τρόπο που περιγράφει στο κείμενό του. Ένα μεγάλο μέρος της ευθύνης το ρίχνει στην γενιά του, τη γενιά που προξένησε τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. «Διακηρύξαμε αρχές και τις ξεγράψαμε· επιχειρήσαμε να διορθώσουμε τον κόσμο και τον καταντήσαμε χειρότερο από πριν», γράφει.

Σε προφητικές αποδεικνύονται οι ακόλουθες απόψεις του Τερζάκη:

Ο αυτοέλεγχος είναι αναγκαίος. Από εκεί και πέρα, απομένει πάντα ένα περιθώριο αρκετά πλατύ για να κακίσουμε, δικαιολογημένα πια, το θράσος της σημερινής νεολαίας. Μιας μερίδας της, που τυχαίνει να τη συκοφαντεί ολάκερη, επειδή είναι, φυσικά, η πιο πολυθόρυβη και προκλητική. Η άλλη αγωνίζεται βουβά, σκυμμένη, ν' ανασυντάξει τον κόσμο, να βρει καινούργια, στερεά ερείσματα στη ζωή. Ν' αγαπήσει και να πιστέψει...

Όχι στις αστήρικτες γενικεύσεις

Το τελευταίο, από τα παραπάνω αποσπάσματα, νομίζω πως ισχύει και για τις πρόσφατες διαδηλώσεις. Η συντριπτική πλειονότητα των νέων που πήραν μέρος σε αυτές δεν ευθύνεται για τα επεισόδια που σημειώθηκαν, όπως η πυρπόληση κτιρίων, οι καταστροφές καταστημάτων και το πλιάτσικο που ακολούθησε.

Αυτά, κατά κοινή ομολογία, ήταν έργο ταραχοποιών στοιχείων, και των κουκουλοφόρων, που εκμεταλλεύονται τέτοιες περιστάσεις για να κάνουν πράξη τις αντιεξουσιαστικές τους πεποιθήσεις.

Ο Γιάννης Παντελάκης, αρθρογράφος της αθηναϊκής εφημερίδας *Ελευθεροτυπία* (11/12/2008), θέτει και τα ακόλουθα, μεταξύ άλλων, ερωτήματα σε άρθρο του με τίτλο:

Ποια παιδιά είναι άραγε;

Μήπως τα παιδιά των απολυμένων πενηντάρηδων από εργοστάσια που έκλεισαν και υφαντουργίες που κατέρρευσαν; Μήπως τα παιδιά που εξοπλίστηκαν με πτυχία και περιμένουν στις ουρές των κομματικών γραφείων ή των γραφείων του ΟΑΕΔ; Μήπως εκείνα που σιχάθηκαν το πολιτικό

σύστημα της μίζας και της αρπαχτής; Μήπως τα παιδιά που δεν χωράνε σε κομματικές γραμμές; Μήπως τελικά είναι τα παιδιά μας; Τα παιδιά που δεν θέλουν να μας μοιάσουν κυνηγώντας το όνειρο της ευδαιμονίας, το όραμα της μεζονέτας και της μερσεντές; Παιδιά που δεν θέλουν να σπαταλήσουν τη ζωή τους σαν και μας; Λέμε, μήπως;

Η Μαλβίνα, 16 ετών, Λύκειο Δραπετσώνας, είπε τα ακόλουθα σε δημοσιογράφους της Καθημερινής (12/12/2008):

Είμαι εδώ γιατί το θέλω και ξέρω τι ζητάω. Διαφωνώ με τα σπασίματα και τις πέτρες που ρίχνουν κάποιοι. Όμως, δεν αντέχω άλλο να με θεωρούν, όσοι κυβερνούν, χαζή και να με προορίζουν για να καθαρίζω πατάτες για τους πλούσιους. Έχω όνειρα και θέλω να έχω την ευκαιρία να τα πραγματοποιήσω.

Αλλά οι γονείς μου δεν αντέχουν οικονομικά να μου πληρώνουν φροντιστήρια... Και στο σχολείο δεν μαθαίνεις σχεδόν τίποτα. Γι' αυτό φωνάζω, γι' αυτό τα βάζω με το σύστημα που με πνίγει.

Ο Φώτης, μαθητής της Γ' Γυμνασίου, έκανε τις ακόλουθες επισημάνσεις σε δημοσιογράφους της Ελευθεροτυπίας (13/12/2008):

Τα παιδιά είναι πνιγμένα μέσα σ' ένα απαράδεκτο εκπαιδευτικό σύστημα, διαβάζουμε ατελείωτες ώρες, κάνουμε φροντιστήρια, οι γονείς πληρώνουν του κόσμου τα λεφτά και εάν δεν πάμε καλά, παραπονιούνται και εμείς νιώθουμε τύψεις. Όλο αυτό το πράγμα μάς πνίγει. Να διαβάζουμε, να μας πιέζουν, να μας κόβουν τον κόλο στο σχολείο, στο φροντιστήριο και μετά να έρχεται κάποιος και να μας πυροβολεί. Κατεβήκαμε στους δρόμους να φωνάζουμε για τη ζωή μας. Όλοι είμαστε σαν τον Αλέξη. Όλοι είμαστε παιδιά.

Για εκείνους που έκαναν ζημιές ο Φώτης είπε τα ακόλουθα:

Νιώθω το θυμό τους γιατί τον ίδιο αισθάνομαι κι εγώ, αλλά αυτό το θυμό πρέπει να τον οδηγούμε σ' ένα δημιουργικό δρόμο. Εγώ π.χ. αυτές τις μέρες πήρα την κιθάρα μου και έγραψα δύο τραγούδια ή συζήτησα πολύ με τους φίλους μου. Δεν καταλαβαίνουν ότι με το να σπάνε τζαμαρίες και να καίνε μαγαζιά κάνουν τα πράγματα ακόμα χειρότερα.

Τα παρακάτω είναι δείγματα από τα συνθήματα των δεκαπεντάρηδων και δεκαεξάρηδων που βγήκαν στους δρόμους της Αθήνας μετά από το θάνατο του Αλέξανδρου:

**Σταματήστε να καίτε. Σκεφτείτε και μιλήστε*

**Με MAT και βία δεν γίνεται παιδεία*

**Μη μας ρίχνετε άλλα δακρυγόνα. Εμείς κλαίμε κι από μόνοι μας*

**Το κίνημα θα πει την τελευταία λέξη / Αυτές οι μέρες είναι του Αλέξη*

Σχεδόν απαρατήρητο πέρασε το ακόλουθο νέο, ενδεικτικό της ακεραιότητας της νέας γενιάς:

Τρεις μαθητές βρήκαν και παρέδωσαν στην Αστυνομία πακέτο με 100 χιλιάδες ευρώ. Τα χρήματα ήταν μέρος της λείας που έπεσε από ληστές στην Αργυρούπολη. Το Βήμα, 13/12/2008.

Οι νέοι που βγήκαν στους δρόμους, για να εκφράσουν την οργή τους για τον άδικο χαμό ενός συνομήλικού τους, δείχνουν μίαν ασυνήθιστη ωριμότητα για την ηλικία τους.

Ελπίζω, για το καλό της Ελλάδας, τα αιτήματα των νέων αυτών να μην πέσουν σε «ώτα μη ακουόντων».

17/12/2008

ΜΕΡΟΣ Α΄

ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

Κεφάλαιο Δεύτερο
Κύπρος

ΟΧΙ ΣΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ANAN!

Το Σάββατο, 24 Απριλίου 2004, οι συμπατριώτες μας της Κύπρου καλούνται να καθορίσουν, με ένα «Ναι» ή ένα «Όχι», το μέλλον της πολύπαθης Μεγαλονήσου.

Το «Ναι» ή το «Όχι» αφορά την αποδοχή ή την απόρριψη του τελικού σχεδίου Ανάν για τη δομή με την οποία η Κύπρος θα γίνει μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης από την 1^η Μαΐου 2004.

Λίγες είναι οι περιπτώσεις στη ζωή ενός ατόμου ή κράτους, που ένα καταφατικό ή αρνητικό μόριο μπορεί να έχει τόσο σημαντικές, και καθοριστικές για το μέλλον του, επιπτώσεις.

Αυτή η παρατήρηση έχει ιδιαίτερη βαρύτητα στην περίπτωση της Κύπρου, όταν λάβουμε υπόψη μας το πολυτάραχο απώτερο παρελθόν της, με τις μακράιωνες κατακτήσεις της από ξένες δυνάμεις, και το τραγικό άμεσο παρελθόν της με την εισβολή του Αττίλα το 1974, και την κατοχή του 38% του νησιού.

Γι' αυτό αντιλαμβανόμαστε το επώδυνο δίλημμα, που σαν δαμόκλειος σπάθη επικρέμαται πάνω από τα κεφάλια των Ελληνοκυπρίων, και δεν τους αφήνει να χαρούν την επικείμενη ένταξη της Κυπριακής Δημοκρατίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, γεγονός που προσδοκούν με τόση ανυπομονησία, και που ίσως συμβάλει στην επίλυση του Κυπριακού ζητήματος.

Μετά το «Όχι» που εισηγήθηκε στο βαρυσήμαντο διάγγελμά του ο Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας, κ. Τάσος Παπαδόπουλος, το «Ναι» κάποιων πολιτικών κομμάτων της Κύπρου από τη μια, και το αβέβαιο «Ναι» της πολιτικής ηγεσίας της Ελλάδας, με εξαίρεση το ΚΚΕ, το δημοψήφισμα της 24^{ης} Απριλίου αποτελεί πράγματι δίλημμα για τους αδελφούς μας της Κύπρου.

Ένα πράγμα πάντως είναι βέβαιο: το Σχέδιο Ανάν είναι ανισοβαρές στην κατοχύρωση των δικαιωμάτων των δύο πλευρών, αφού η πλάστιγγα γέρνει προκλήτικα προς την Τουρκοκυπριακή πλευρά.

Η διεθνής κοινότητα, αντί να λάβει τα απαραίτητα μέτρα για την πρόληψη προκλήσεων εκ μέρους της Τουρκίας, εν όψει του πρόσφατου αμαρτωλού παρελθόντος της, και της κατά συρροήν περιφρόνησης ψηφισμάτων του ΟΗΕ, της παρέχει νέα πίστωση για περαιτέρω προκλήσεις, αφού της δίνει το δικαίωμα για μελλοντικές επεμβάσεις, και μάλιστα στρατιωτικές, στις υποθέσεις της Κύπρου.

Έβαλαν το λύκο να φυλάει τα πρόβατα

Διερωτάται κανείς ποια η σκοπιμότητα για την υπόδειξη των τριών προστατριών χωρών: της Τουρκίας, της Ελλάδας και της Αγγλίας;

Αφού η Κύπρος αναγνωρίζεται ως ανεξάρτητο κράτος, με προβλέψεις για τη συμμετοχή των δύο κοινοτήτων στο Κοινοβούλιο και στην Κυβέρνηση, ποια η ανάγκη για την υπόδειξη «κηδεμόνων»; Ιδιαίτερα όταν ο ένας από τους κηδεμόνες έκανε κατάχρηση αυτής του της ιδιότητας, και εισέβαλε στην Κύπρο, εκτοπίζοντας το ένα τρίτο του ελληνικού της πληθυσμού;

Η ανάδειξη της Τουρκίας ως «προστάτριας» του υπό σύσταση κράτους θυμίζει την παροιμία του λαού μας «Έβαλαν το λύκο να φυλάει τα πρόβατα». Κι αυτό, όταν η χώρα αυτή είναι χρεωμένη με τρεις γενοκτονίες: των Αρμενίων το 1915, των Ασσυρίων και του Μικρασιατικού και Ποντιακού Ελληνισμού κατά το διάστημα 1914-1922. Πιο πρόσφατα βαρύνεται με τη δίωξη των Κούρδων που ζουν στην επικράτειά της.

Και να μην ξεχνάμε τα αιματηρά επεισόδια του 1955, που οδήγησαν στον ξεριζωμό των Ελλήνων της Κωνσταντινούπολης, και στη συνέχεια της Ίμβρου και της Τενέδου, παρά το γεγονός ότι προστατεύονταν από τη Συνθήκη της Λωζάνης του 1923.

Σε αντίθεση, η Ελλάδα σεβάστηκε τις δικές της υποχρεώσεις έναντι των Μωαμεθανών της Θράκης, που και αυτούς τους προστάτευε η ίδια Συνθήκη, και οι οποίοι σήμερα απολαμβάνουν όλα τα δικαιώματα του Έλληνα πολίτη.

Για το λόγο αυτό, η πρόβλεψη του Σχεδίου Ανάν για παραμονή στην Κύπρο τουρκικών στρατευμάτων και 60.000 Τούρκων εποίκων, που αλλοίωσαν τη δημογραφική σύσταση του νησιού, αποτελεί πρόκληση για τους Ελληνοκυπρίους και παραβίαση κάθε δημοκρατικού θεσμού.

Τα τουρκικά στρατεύματα δεν μπορούν, από τη μια ημέρα στην άλλη, από κατοχικά που είναι για τριάντα χρόνια να γίνουν, ως εκ θαύματος, ειρηνευτικά από την 1 Μαΐου 2004, ημερομηνία ένταξης της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Απαράδεκτο το ελλαδικό «Ναι»

Δεν είναι μόνο το δίλημμα που το Σχέδιο Ανάν έθεσε προ των Ελληνοκυπρίων. Είναι και η διάσπαση που επέφερε στην ενιαία αντιμετώπισή του από την ελλαδική πλευρά, αφού η στάση της ελληνικής κυβέρνησης διαφέρει από τη στάση της κυπριακής κυβέρνησης.

Για μια ακόμη φορά ο Ελληνισμός βρέθηκε διχασμένος μπρος σε ένα μείζον εθνικό ζήτημα. Μέχρι πριν μία εβδομάδα όλες οι ενδείξεις έτειναν προς μια ενιαία στάση στο Σχέδιο Ανάν. Με το δίκαιό του λοιπόν διερωτάται κανείς τι μεσολάβησε στο διάστημα αυτό που να δικαιολογεί τη διαφοροποίηση της ελληνικής από την κυπριακή κυβέρνηση.

Μια τέτοια διάσταση απόψεων αναφορικά με ένα εθνικό θέμα μόνο μεταξύ Ελλήνων θα μπορούσε να παρατηρηθεί.

Αυτό είναι ιδιαίτερα λυπηρό εν όψει της προσεχούς ένταξης της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Μέχρι τώρα λέγαμε πως το ελληνικό έθνος, ως κρατική οντότητα, είναι ανάδελφο, με την έννοια ότι δεν υπάρχει άλλο ομοεθνές κράτος, στη συμπαραστάση του οποίου θα μπορούσε να προσβλέπει σε στιγμές ανάγκης.

Τη φράση «ανάδελφο έθνος» τη χρησιμοποίησε για πρώτη φορά ο πρώην Πρόεδρος της Ελληνικής Δημοκρατίας, Χρήστος Α. Σαρτζετάκης.

Για να γίνει κατανοητή η χρήση του όρου «ανάδελφο έθνος», δίνω απόσπασμα από σχετικό άρθρο του κ. Σαρτζετάκη:

Επομένως, με αφετηρία την κοινώς παραδεδεγμένη ανέκαθεν και επιστημονικώς ακλόνητον, όπως κατεδείχθη ανωτέρω, έννοιαν του έθνους, η διαπίστωση, την οποίαν δημοσίως εξέφρασα το Πάσχα του 1985, ότι εμείς οι Έλληνες είμαστε έθνος ανάδελφον, εκφράζει μίαν αδιαμφισβήτητη και ψηλαφητή αλήθεια.

{...} Και όντως κανένα έθνος στην γη δεν συγγενεύει μαζί μας, δεν έχουμε πουθενά αδελφούς, όπως αντιθέτως συμβαίνει με άλλα έθνη και λαούς, π.χ. τους αγγλοσάξωνες, τους λατινογενείς, τους Σλάβους, τους Άραβες. Αφού όλοι αυτοί αποτελούν όχι ένα, αλλά οικογένειες εθνών. Εξαιρέσεις και οι Εβραίοι, έθνος ανάδελφον και αυτοί. (Περιοδικό Ελλοπία, τεύχος 20, σελ. 69-70, Καλοκαίρι 1994).

Με τη σύσταση της Κυπριακής Δημοκρατίας το 1974, υπάρχουν δύο ομοεθνή κράτη, η Ελληνική Δημοκρατία και η Κυπριακή Δημοκρατία. Στον ΟΗΕ ο Ελληνισμός έχει δύο φωνές, όπως αυτές ακούγονται από τους εκπροσώπους των δύο αυτών κρατών.

Και στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.), με την ένταξη της Κυπριακής Δημοκρατίας, ο Ελληνισμός αποκτά δύο φωνές. Αυτό είναι πολύ σημαντικό, ιδιαίτερα εν όψει της επιθυμίας της Τουρκίας να γίνει και αυτή δεκτή στην Ε.Ε. Έτσι η διαπραγματευτική μας δύναμη ενισχύεται, για την εξασφάλιση των εθνικών μας συμφερόντων, όπως αυτά μπορούν να προαχθούν μέσα από την Ε.Ε.

«Όχι» στο σχέδιο Ανάν και στον ελλαδικό ενδοτισμό

Βέβαια, αργά ή γρήγορα, εκ των πραγμάτων η Κύπρος θα καταστεί ομοσπονδία των δύο κοινοτήτων, της ελληνικής και της τουρκικής. Η πολιτική του νέου κράτους οπωσδήποτε θα καθορίζεται πρωτίστως από τα συμφέροντα των δύο εθνοτικών κοινοτήτων. Ως εκ τούτου, η ρήση του Σαρτζετάκη για το «ανάδελφο έθνος» θα ισχύει πάλι, αφού η Κύπρος δεν θα είναι πλέον ομοιογενές κράτος.

Το έστω και συγκρατημένο «Ναι» στο Σχέδιο Ανάν από την κυβέρνηση, την αξιωματική αντιπολίτευση και άλλα πολιτικά κόμματα της Ελλάδας, σηματοδοτεί έναν απαράδεκτο ενδοτισμό στις πιέσεις των αγγλοαμερικανών, και άλλων ευρωπαϊκών δυνάμεων.

Αυτό από τη μια προβληματίζει, και από την άλλη αποτελεί κακό οίωνα για την ετοιμότητα, και αποφασιστικότητα, της Ελλάδας να αντιμετωπίζει τα εθνικά μας θέματα με το σθένος και την ενόραση που επιβάλλεται.

Σε μια περίοδο που οι περιστάσεις απαιτούν μια εθνική στρατηγική, που να διασφαλίζει τα εθνικά συμφέροντα του ελληνικού έθνους, με την ευρύτερη σημασία του όρου, η Ελλάδα υπέκυψε, για μια ακόμη φορά, στις πιέσεις εξωτερικών παραγόντων.

Το Κυπριακό ζήτημα θα βρει τη δίκαιη λύση του μόνο όταν αποδειχθεί ότι οι πολιτικοί και συνταγματικοί θεσμοί που θα υιοθετηθούν είναι βιώσιμοι, με την έννοια ότι θα μπορούν να λειτουργούν απρόσκοπτα, και χωρίς να αδικούν καμιά από τις δύο συμβαλλόμενες και ομόσπονδες κοινότητες.

Το Σχέδιο Ανάν δεν φαίνεται να προσφέρει μια τέτοια λύση. Επιπρόσθετα, επιβραβεύει την Τουρκία για τα ανοσιουργήματα που διέπραξε και για την καταπάτηση του διεθνούς δικαίου στα τελευταία τριάντα χρόνια, από την εισβολή και κατάληψη μέρους του κυπριακού εδάφους το 1974.

Γι' αυτό οι ηγέτες των πολιτικών κομμάτων της Ελλάδας όφειλαν να συμπορευτούν με τον Πρόεδρο της Κυπριακής Δημοκρατίας στο δύσκολο αγώνα στον οποίο έχει αναδυθεί, για την προάσπιση των δικαίων και συμφερόντων των Ελληνοκυπρίων.

Το «Ναι» της ελληνικής κυβέρνησης και των άλλων πολιτικών κομμάτων δεν έπρεπε να ειπωθεί για το Σχέδιο Ανάν. Έπρεπε να είναι ένα emphaticό, καταφατικό «Ναι» για τη γενναία στάση του Προέδρου της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Ένα «Ναι» συμπαράστασης στον καθημαγμένο και δοκιμαζόμενο ελληνοκυπριακό λαό. Ένα «Ναι» για την αξιοπρέπεια του Ελληνισμού.

Ένα «Ναι» δηλωτικό της από κοινού αντιμετώπισης των προκλήσεων που θα αντιμετωπίσουν τα δύο Κέντρα του Μητροπολιτικού Ελληνισμού, η Ελλάδα και η Κύπρος.

Η διάσταση μεταξύ των δύο αυτών κρατών, μαζί με τις άλλες αρνητικές επιπτώσεις, αποδυναμώνει τη διαπραγματευτική ικανότητα της Κυπριακής Δημοκρατίας, και στέλνει το μήνυμα στην Τουρκία ότι ο πολιτικός κόσμος της Ελλάδας δεν έχει ραχοκοκαλιά.

22/04/2004

«ΝΑΙ» ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ, ΜΕΤΑ ΤΟ «ΟΧΙ» ΣΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΑΝΑΝ

Μεγαλειώδες, ηχηρό και κατηγορηματικό ήταν το «Όχι» που βροντοφώναξαν οι Ελληνοκύπριοι στο δημοψήφισμα της 24^{ης} Απριλίου 2004 για το Σχέδιο Ανάν.

Ο Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας άρθηκε στο ύψος των περιστάσεων, και δεν πτοήθηκε καθόλου από την εθελόδουλη στάση των πολιτικών ηγετών της Ελλάδας, και την έλλειψη ενιαίου μετώπου από τα πολιτικά κόμματα της Κύπρου.

Ούτε κάμφθηκε η αποφασιστικότητα του Τάσσου Παπαδόπουλου εν όψει της ενορχηστρωμένης πολεμικής των Αγγλοαμερικανών και των Ευρωπαίων, που δεν δίστασαν να εκστομίσουν και έμμεσες απειλές κατά της Κύπρου, αν το αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος ήταν αντίθετο προς τα δικά τους κελεύσματα.

Μόνο η Ρωσία είχε το σθένος να αντιπαραταχθεί στις αγγλοαμερικανικές πιέσεις, προβάλλοντας το αποφασιστικό βέτο στο Συμβούλιο Ασφαλείας, με το οποίο торπίλισε το κατάπτυστο ψήφισμα που επινόησαν η Αγγλία και οι Ηνωμένες Πολιτείες, για να εξασφαλίσουν το επιθυμητό για τα συμφέροντά τους αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος.

Κρίμα που οι χώρες αυτές δεν αισθάνθηκαν την ανάγκη, για τριάντα ολόκληρα χρόνια, να ασκήσουν κάποια πίεση στην Τουρκία, για να συμμορφωθεί με τα ψηφίσματα του ΟΗΕ, και να αποσύρει τα στρατεύματά της από την Κύπρο.

Καμιά επίκριση για τους 1800 αγνοούμενους, τους 200.000 πρόσφυγες και την κατάσχεση των περιουσιών τους. Και τώρα, οι διπρόσωποι και υποκριτές, δεν μπορούν να συγκρατήσουν τα δάκρυά τους, γιατί οι Τουρκοκύπριοι θα μείνουν εκτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης!

Οι δύο αυτές χώρες δεν δίστασαν πριν από έναν χρόνο να επιτεθούν, χωρίς καμιά πρόκληση, εναντίον ενός κυρίαρχου κράτους, και να αιματοκυλίσουν τον ιρακινό λαό, παραβιάζοντας το διεθνές δίκαιο και αψηφώντας τις αποφάσεις του ΟΗΕ, τον οποίο χαρακτήρισαν ως παρωχημένο και αναποτελεσματικό.

Και έρχονται σήμερα, ανερυθρίαστα και αναίσχυντα, και επικαλούνται το σχέδιο του Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ, Κόφι Ανάν, τον οποίο πέρσι είχαν περιθωριοποιήσει ως άσχετο, και παρουσιάζουν τους Τούρκους ως θύματα, από θύτες που ήταν του ενός τρίτου του ελληνοκυπριακού λαού το 1974.

Πού ακούστηκε δημοψήφισμα χωρίς επιλογή;

Το ίδιο το Σχέδιο Ανάν προέβλεπε για τη διενέργεια δημοψηφίσματος από τις δύο πλευρές, την ελληνοκυπριακή και την τουρκοκυπριακή, το αποτέλεσμα του οποίου θα έκρινε το κρατικό σχήμα με το οποίο η Κύπρος θα γίνει μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης την 1^η Μαΐου 2004.

Δίνω τον ορισμό του όρου δημοψήφισμα, για να γίνει καθαρότερα αντιληπτή η διπλοπροσωπία της Δύσης στην προκειμένη περίπτωση:

Δημοψήφισμα: Ο θεσμός κατά τον οποίο εκφράζεται η θέληση και η απόφαση του λαού για σοβαρότατο εθνικό, πολιτειακό κ.λπ. θέμα με γενική και καθολική ψηφοφορία («ναι» ή «όχι»), με το σκεπτικό ότι μια κυβέρνηση δεν μπορεί να αναλάβει την ευθύνη για κρισιμότητα απόφαση, χωρίς την άμεση έγκριση του εκλογικού σώματος. (Γ. Μπαμπινιώτη, Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας).

Ο ορισμός του όρου «δημοψήφισμα» δεν αφήνει καμιά αμφιβολία για τον τρόπο έκφρασης της λαϊκής ετυμηγορίας: ο λαός έχει το δικαίωμα να εκφράσει τη θέλησή του με ένα «ναι» ή ένα «όχι».

Αυτό το δικαίωμα δόθηκε από τους αρχιτέκτονες του Σχεδίου Ανάν στους Ελληνοκύπριους και στους Τουρκοκύπριους. Ως εκ τούτου, οι Αγγλοαμερικανοί και οι Ευρωπαίοι είχαν ηθική υποχρέωση να κρατήσουν ουδέτερη στάση πριν από το δημοψήφισμα, και να σεβαστούν, χωρίς υπονοούμενα και καλυμμένες απειλές, τη λαϊκή ετυμηγορία, όποια και αν ήταν αυτή, και από τις δύο κοινότητες. Γιατί αυτές θα είναι εκείνες που θα υποστούν τις συνέπειες των αποφάσεών τους, όχι η διεθνής κοινότητα.

Αποτελεί λογική αντινομία, και παρωδία του όρου «δημοψήφισμα», η ασφυκτική πίεση που ασκήθηκε στους Ελληνοκύπριους να πουν «ναι» στο δημοψήφισμα για το Σχέδιο Ανάν. Η στάση που κράτησαν οι Δυτικοί αποτελεί καταστρατήγηση κάθε δημοκρατικού θεσμού, αφού κατέβαλαν κάθε προσπάθεια να εξασφαλίσουν το αποτέλεσμα που εξυπηρετεί τα δικά τους συμφέροντα, και όχι τις επιθυμίες του κυπριακού λαού.

Η αχαριστία των Δυτικών

Δημοψήφισμα με προκαθορισμένο αποτέλεσμα θυμίζει το δημοψήφισμα του Δεκεμβρίου του 1920, για την επιστροφή του έκπτωτου βασιλιά Κωνσταντίνου. Η καταμέτρηση των ψήφων τότε είχε δείξει 95% υπέρ της επανόδου του, όταν η μισή Ελλάδα ήταν αντιβασιλική!

Τις συνέπειες του δημοψηφίσματος εκείνου ο Ελληνισμός τις πλήρωσε με τη Μικρασιατική Καταστροφή του 1922, και τον ξεριζωμό των Ελλήνων της Μικράς Ασίας, του Πόντου και της Ανατολικής Θράκης.

Οι τότε «σύμμαχοί» μας, Άγγλοι, Γάλλοι, Ιταλοί και Αμερικανοί, επέλεξαν να γίνουν απαθείς θεατές της εθνικής μας τραγωδίας. Κι αυτό όταν η Τουρκία είχε πολεμήσει εναντίον τους, σαν σύμμαχος της Γερμανίας, στον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο (1914-1918).

Τα αυστραλιανά μέσα ενημέρωσης κατέκριναν τους Ελληνοκύπριους για το «Όχι» στο Σχέδιο Ανάν, και πήραν το μέρος των Τουρκοκυπρίων και της Τουρκίας, όταν στις 25 Απριλίου ο Υπουργός Άμυνας και χιλιάδες Αυστραλών κατέκλυσαν το χώρο του ANZAC Cove στην Καλλίπολη, όπου πάνω από 7000 Αυστραλοί στρατιώτες έχασαν τη ζωή τους από τα στρατεύματα του Κεμάλ Ατατούρκ.

Στον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, αν και η Τουρκία δεν πήρε ενεργά το μέρος της Γερμανίας, με την ουδετερότητά της διευκόλυνε ουσιαστικά τις γερμανικές επιχειρήσεις στα Βαλκάνια και στη Ρωσία, αφού τα συμμαχικά στρατεύματα δεν είχαν πρόσβαση στη Μικρά Ασία.

Επιδαψιλεύοντας τότε επαίνους στους Έλληνες στρατιώτες, ο Πρωθυπουργός της Αγγλίας Ουίνστον Τσόρτσιλ, είπε το περιβόητο «*Από εδώ και στο εξής δεν θα λέμε ότι οι Έλληνες πολεμούν σαν ήρωες, αλλά ότι οι ήρωες πολεμούν σαν Έλληνες*». Οι Έλληνες της Κύπρου τότε πολέμησαν δίπλα στους Άγγλους σε όλα τα μέτωπα του πολέμου. Πόσο γρήγορα ξεχνάμε!

Απορεί κανείς ποια θα ήταν η στάση της Δύσης προς τον Ελληνισμό, ελλαδικό και κυπριακό, αν η Ελλάδα συμπεριφερόταν όπως η Τουρκία στους δύο παγκόσμιους πολέμους.

Η Ρωσία είναι άξια συγχαρητηρίων για την άποψη που εξέφρασε πως η διεθνής κοινότητα έπρεπε να παραμείνει αμέτοχη, μέχρι τη διεξαγωγή του δημοψηφίσματος, για να μην επηρεασθεί η λαϊκή βούληση.

Νυν υπέρ πάντων ο αγών

Μετά το «ναι» από το 65% των Τουρκοκυπρίων, και το «όχι» από το 76% των Ελληνοκυπρίων, οι χειμαρρώδεις εκφράσεις συμπάθειας και συμπαράστασης προς την τουρκική κοινότητα της Κύπρου αποτελούν το μέτρο της υποκρισίας και συμφεροντολογίας της Δύσης.

Λες και η ελληνική κοινότητα της Κύπρου ευθύνεται για την άθλια οικονομική κατάσταση των Τουρκοκυπρίων.

Είναι σαν να λες πως ο βοσκός που έστησε φράχτη γύρω από τη στάνη του, ευθύνεται για την πείνα του λύκου που καιροφυλακτεί να αρπάξει τα αρνιά του. Αυτούς τους «γκρίζους λύκους» του Αττίλα ορίζει ως «εγγυητές» και «ρυθμιστές» του Συντάγματος του ομοσπονδιακού κράτους που θεσπίζει το Σχέδιο Ανάν. Αυτούς, και τους πάνω από 100.000 έποικους Τούρκους που κατέκλυσαν τη βορειοανατολική Κύπρο, αλλοιώνοντας τη δημογραφική της σύσταση.

Αυτοί οι έποικοι δεν έχουν συναισθηματικούς δεσμούς με τη Μεγαλόνησο, δεν έχουν κυπριακή συνείδηση, και ως εκ τούτου καμιά προδιάθεση για συνεργασία με τους Ελληνοκυπρίους. Και όμως αυτοί οι παρείσακτοι, που είναι περισσότεροι από τους Τουρκοκύπριους, πήραν μέρος στο δημοψήφισμα, και έκριναν το αποτέλεσμά του.

Αυτό δεν φαίνεται να ενοχλεί την «ευαισθησία» των Δυτικών. Δεν τους απασχολεί το ότι με την παρουσία τους γίνονται τροχοπέδη στην οικονομική εξέλιξη της βορειοανατολικής Κύπρου.

Ο Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας, Τάσσος Παπαδόπουλος, έδειξε ασυνήθιστη μεγαθυμία, όταν αμέσως μετά το δημοψήφισμα δήλωσε πως θα λάβει κάθε δυνατό μέτρο για να καρπωθεί και η τουρκική πλευρά ένα μέρος από τα οφέλη που θα προκύψουν από την ένταξη στην Ε.Ε.

Ο κ. Παπαδόπουλος υποσχέθηκε πως θα καταβάλει κάθε προσπάθεια για την επίλυση του προβλήματος που κρατάει τις δύο κοινότητες χωρισμένες.

Η διαχείριση του «Όχι» απαιτεί λεπτούς και διπλωματικούς χειρισμούς, όχι μόνο εκ μέρους της Κυπριακής κυβέρνησης, αλλά και της κυβέρνησης της Ελλάδας.

Εξίσου αποφασιστική θα είναι και η στάση της αξιωματικής αντιπολίτευσης στην Ελλάδα. Θα είναι ασυγχώρητο λάθος, με εθνικές επιπτώσεις, αν ο Πρόεδρος του ΠΑΣΟΚ, Γεώργιος Παπανδρέου, πολιτικοποιήσει το θέμα του δημοψηφίσματος, μόνο και μόνο για ψηφοθηρικούς λόγους.

Δεν πρέπει να ξεχνάμε πως ο καθορισμός ημερομηνίας για την έναρξη των ενταξιακών συζητήσεων μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Τουρκίας θα εξαρτηθεί από την ψήφο της Ελλάδας και της Κύπρου.

Ως εκ τούτου η Τουρκία, παρά την αδιάλλακτη στάση που κρατάει μέχρι σήμερα, θα αρχίσει να νερώνει το κρασί της, εφόσον οι δύο ελληνικές

κυβερνήσεις δείξουν σύμπνοια και αποφασιστικότητα στη δίκαιη επίλυση του Κυπριακού ζητήματος.

Η διαπραγματευτική θέση της Κυπριακής Δημοκρατίας ενισχύεται με την ένταξή της στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Ο Τάσος Παπαδόπουλος χειρίστηκε σωστά το θέμα του δημοψηφίσματος. Τώρα είναι η σειρά του Κώστα Καραμανλή να δείξει τη διορατικότητα και αποφασιστικότητα του θείου του Κωνσταντίνου, στον τρόπο με τον οποίο θα αντιμετωπίσει τις πιέσεις των επόμενων εβδομάδων.

Το συμφέρον του έθνους απαιτεί την πλήρη ευθυγράμμιση της Αθήνας και της Λευκωσίας στην εξωτερική τους πολιτική.

29/04/2004

Η ΤΟΥΡΚΙΑ ΑΡΝΕΙΤΑΙ ΝΑ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΕΙ ΤΗΝ ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Σύμφωνα με την απόφαση της Συνόδου Κορυφής της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.), που πάρθηκε στις 17 Δεκεμβρίου 2004, η 3^η Οκτωβρίου 2005 καθορίστηκε ως η ημερομηνία για την έναρξη των διαπραγματεύσεων με την Τουρκία για την ένταξή της στην Ε.Ε.

Την απόφαση αυτή υπέγραψαν οι Πρωθυπουργοί των 25 χωρών που απαρτίζουν την Ε.Ε. Μεταξύ αυτών και ο Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας, κ. Τάσος Παπαδόπουλος, αφού η Κύπρος αποτελεί μέλος της Ε.Ε. από το Μάιο του 2004.

Το 1995, με τη Συνθήκη της Άγκυρας, η Τουρκία είχε συμφωνήσει για την Τελωνειακή Ένωση με τα 15 κράτη-μέλη, από τα οποία απαρτιζόταν τότε η Ευρωπαϊκή Ένωση, σαν το πρώτο στάδιο για τη μελλοντική της ένταξη στην Ε.Ε.

Δεδομένου ότι από το Μάιο του 2004 τα κράτη-μέλη της Ε.Ε. έχουν αυξηθεί στα 25, ένας από τους όρους για την έναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων στις 3 Οκτωβρίου 2005 ήταν η υπογραφή από την Τουρκία του Πρωτοκόλλου, για την επέκταση της Τελωνειακής Ένωσης, που ίσχυε για τις 15 χώρες της Ε.Ε., και στα 10 νέα κράτη-μέλη. Ένα από αυτά τα νέα μέλη είναι και η Κυπριακή Δημοκρατία.

Η Τουρκία τελικά υπέγραψε το Πρωτόκολλο στις 29 Ιουλίου. Δεν παρέλειψε όμως να το συνοδεύσει και με μια μονομερή, και άκρως προκλητική διακήρυξη, η οποία αποτελεί αμφισβήτηση της υπόστασης της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Στη διακήρυξη αυτή η Τουρκία δηλώνει, μεταξύ άλλων, πως η υπογραφή του Πρωτοκόλλου, «δεν σημαίνει αναγνώριση της ελληνοκυπριακής διοίκησης», όπως εξακολουθεί να αποκαλεί την Κυπριακή Δημοκρατία η Τουρκία, και πως θα διατηρήσει τις σχέσεις της με την «Τουρκική Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου».

Μάλιστα, η νόμιμη, και η μόνη αναγνωρισμένη από τα Ηνωμένα Έθνη, Κυπριακή Δημοκρατία, για την Τουρκία είναι απλώς «Διοίκηση», ενώ η παράνομα κατεχόμενη περιοχή της βόρειας Κύπρου, η οποία έχει αναγνωρισθεί μόνο από την Τουρκία, είναι «Δημοκρατία».

Χωρίς αμφιβολία, η Τουρκία απαιτεί να γίνει δεκτή στην Ευρωπαϊκή Ένωση με τους δικούς της όρους.

Και όμως, ενώ περιμένει την έναρξη των διαπραγματεύσεων για την ένταξή της στην Ε.Ε., δεν σταμάτησε τις από τον αέρα και από τη θάλασσα προκλήσεις, και την αμφισβήτηση των ελληνικών συνόρων.

Η στάση αυτή της Τουρκίας δεν αποτελεί μόνο πρόκληση κατά της Κύπρου και της Ελλάδας, με άλλα λόγια κατά του ελληνικού στοιχείου, αλλά και προσβολή προς την Ευρωπαϊκή Ένωση, αφού στο Πρωτόκολλο το οποίο η Τουρκία ήταν υποχρεωμένη να υπογράψει, η Κύπρος αναφέρεται ως «Κυπριακή Δημοκρατία», όχι «Ελληνοκυπριακή Διοίκηση», όπως τόσο προκλητικά την αποκαλεί η Τουρκία.

Θα αποτελούσε έκφραση ύψιστης ταπείνωσης αν η Ευρωπαϊκή Ένωση προχωρούσε στην έναρξη των ενταξιακών διαδικασιών στις 3 Οκτωβρίου 2005, όπως προβλέπεται από την απόφαση της 17^{ης} Δεκεμβρίου 2004, μετά από την προκλητική αυτή στάση της Τουρκίας.

Η Γαλλία έσωσε την αξιοπρέπειά μας

Η αντίδραση της Ελλάδας στις τελευταίες προκλήσεις της Τουρκίας υπήρξε πέραν του δέοντος ήπια και υποχωρητική. Ο εκπρόσωπος του Υπουργείου Εξωτερικών, κ. Γ. Κουμουτσάκος, παρατήρησε πως η μη αναγνώριση της Κύπρου από την Τουρκία «αποτελεί προφανή πολιτική και θεσμική αντίφαση και παραδοξότητα, ξένη προς τον ευρωπαϊκό ορθολογισμό, η οποία πρέπει να εκλείψει».

Ο κ. Κουμουτσάκος πρόσθεσε ότι «η Ελλάδα θα τοποθετηθεί οριστικά επί του ζητήματος στα όργανα της Ε.Ε. που θα λάβουν τις σχετικές αποφάσεις».

Με αυτό ο εκπρόσωπος του ΥΠΕΞ εννοεί ότι η Ελλάδα θα κάνει γνωστές τις απόψεις της για τη συμπεριφορά της Τουρκίας στη συνάντηση των Υπουργών Εξωτερικών των κρατών-μελών της Ε.Ε. στις αρχές Σεπτεμβρίου. Παράλληλα, ο κ. Κουμουτσάκος επανέλαβε ότι η Ελλάδα στηρίζει την ευρωπαϊκή προοπτική της Τουρκίας, «η οποία πρέπει να εξελίσσεται σύμφωνα με τις αρχές, τους κανόνες και τις αξίες της Ε.Ε.».

Οι δηλώσεις της ελληνικής κυβέρνησης ξεπερνούν σε αοριστολογία και τους χρησμούς του Μαντείου των Δελφών. Σε περιστάσεις όπως η παρούσα, η ελληνική πλευρά πρέπει να είναι σαφής απέναντι στην Τουρκία: η ένταξή της στην Ε.Ε. θα εξαρτηθεί από την αναγνώριση της νομικής υπόστασης της Κυπριακής Δημοκρατίας, με την οποία έγινε δεκτή στον ΟΗΕ.

Ευτυχώς που ο Ντομινίκ ντε Βιλπέν, Πρωθυπουργός της Γαλλίας, είχε το σθένος να μιλήσει ξεκάθαρα, και να πει τα πράγματα με το όνομά τους.

Σε ραδιοφωνική συνέντευξη είπε τα ακόλουθα:

Θεωρώ αδιανόητο να μπορέσει να αρχίσει μία οποιαδήποτε διαδικασία διαπραγματεύσεως με μια χώρα που δεν αναγνωρίζει κάθε ένα από τα μέλη της Ε.Ε., δηλαδή η έναρξη μιας διαδικασίας διαπραγματεύσεως οποιασδήποτε μορφής έχει ως προϋπόθεση πρώτα την αναγνώριση κάθε ενός μέλους. Είναι μία αρχή που νομίζω ότι οφείλουμε να υπερασπισθούμε...

Σε αντίθεση με τις δηλώσεις του Γάλλου Πρωθυπουργού, αξιωματούχος της βρετανικής κυβέρνησης – η οποία από την 1^η Ιουλίου έχει την Προεδρία της Ε.Ε. – παρατήρησε ότι οι Ευρωπαίοι ηγέτες ουδέποτε έθεσαν την αναγνώριση της Κύπρου ως προϋπόθεση για την έναρξη των διαπραγματεύσεων με την Τουρκία.

Το παράλογο της στάσης της Τουρκίας συνοψίζεται στις δηλώσεις του Υπουργού Εξωτερικών, κ. Γκιούλ, ο οποίος επικαλείται την υπογραφή «όλων των κρατών-μελών» της Ε.Ε. για να ξεκινήσουν «κανονικά» οι διαπραγματεύσεις. Καταπλήσσει η αναίδεια της Τουρκίας. Ενώ αμφισβητεί τα εδαφικά δικαιώματα της Ελλάδας και δεν αναγνωρίζει τη νομική και συνταγματική υπόσταση της Κύπρου, έχει το θράσος να ζητάει τη συγκατάθεσή τους για την ευρωπαϊκή της πορεία.

Η παρέμβαση του Γάλλου Πρωθυπουργού από τη μια έχει προξενήσει μεγάλες ανησυχίες στην Άγκυρα, ενώ από την άλλη έδωσε την ευκαιρία και σε άλλους Ευρωπαίους ηγέτες να τοποθετηθούν επί του θέματος αυτού, με αποτέλεσμα την πρόκληση έντονης αντιπαράθεσης αναφορικά με την ευρωπαϊκή προοπτική της Τουρκίας, στις παραμονές της έναρξης των διαπραγματεύσεων.

Μια από τις χώρες αυτές είναι η Αυστρία, η οποία και στο παρελθόν εξέφρασε παρόμοιες απόψεις. Στη Γερμανία, η Αγγέλα Μέρκελ, αρχηγός της αξιωματικής αντιπολίτευσης, η οποία αναμένεται να κερδίσει τις εκλογές στις 18 Σεπτεμβρίου, θεωρείται η πιο σκληρή πολέμια των ευρωπαϊκών φιλοδοξιών της Τουρκίας.

Η εξαιρετικά συγκρατημένη αντίδραση της Αθήνας στην παρέμβαση Ντε Βιλπέν προξενεί κάποιους προβληματισμούς στην Ευρώπη. Οι συνεχείς διαβεβαιώσεις της ελληνικής κυβέρνησης πως στηρίζει την ευρωπαϊκή προοπτική της Τουρκίας, ιδιαίτερα μετά από το αντιτουρκικό κλίμα που επικρατεί στην Ευρώπη τους τελευταίους μήνες, ερμηνεύονται από κάποιους κύκλους ότι η ελληνική εξωτερική πολιτική που ακολουθεί η Ελλάδα στο

θέμα αυτό την υποβιβάζει σε ουραγό της Βρετανίας, η οποία σε κάθε ευκαιρία προασπίζεται τα συμφέροντα της Τουρκίας.

Ανάγκη να συντονίσουν την πολιτική τους η Ελλάδα και η Κύπρος

Μέχρι πρότινος ο κ. Κ. Χρυσοστομίδης, κυβερνητικός εκπρόσωπος της κυπριακής κυβέρνησης, αρνιόταν να πει αν η αναγνώριση αποτελεί για τη Λευκωσία προϋπόθεση για την έναρξη ενταξιακών διαπραγματεύσεων.

Σύμφωνα με διπλωματικές πηγές, η Λευκωσία φαίνεται να δέχεται πιέσεις από τους Ευρωπαίους εταίρους της, και ιδιαίτερα από τη Γαλλία, να πάρει μια συγκεκριμένη στάση απέναντι στην Τουρκία, και να προσχωρήσει στην ομάδα των μελών της Ε.Ε. που θέτει ως όρο στην Άγκυρα την αναγνώριση της Κυπριακής Δημοκρατίας, για να αρχίσουν οι ενταξιακές συνομιλίες.

Πρόσφατες ειδήσεις δείχνουν πως μεταξύ της κυβέρνησης και της αντιπολίτευσης υπάρχει ταύτιση απόψεων, ότι θα πρέπει να διερευνηθούν οι προθέσεις της Γαλλίας, αλλά και άλλων μελών της Ε.Ε., πριν η Κύπρος τοποθετηθεί επί του θέματος αυτού, για να μην χρεωθεί μόνη της το κόστος ενός βέτο στην ενταξιακή πορεία της Τουρκίας.

Άλλοι πολιτικοί παρατηρητές είναι της γνώμης πως η κυπριακή κυβέρνηση και η αντιπολίτευση οδηγούνται στο συμπέρασμα πως, αφού η θετική στάση που τήρησε μέχρι τώρα η Κύπρος στο θέμα της ένταξης της Τουρκίας στην Ε.Ε. δεν έχει εκτιμηθεί δεόντως από την Τουρκία, και εν όψει των πρόσφατων προκλητικών δηλώσεων του Τούρκου Πρωθυπουργού, ίσως να είναι καιρός η Κύπρος να χρησιμοποιήσει το βέτο, το οποίο θα θέσει τέρμα στις ευρωπαϊκές βλέψεις της Τουρκίας.

Σύμφωνα με την εκτίμηση άλλων πολιτικών αναλυτών, υπάρχει συνεχής συνεννόηση μεταξύ της Ελλάδας και της Κύπρου, και πως οι δύο χώρες συμφωνούν πως η ανακοπή της ενταξιακής πορείας της Τουρκίας θα έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία κλίματος έντασης, που ενδέχεται να προξενήσει προβλήματα για την Ελλάδα και την Κύπρο.

Η ελληνική κυβέρνηση ανησυχεί πως η επιδείνωση των ευρωτουρκικών σχέσεων ενδέχεται να έχει αρνητικό αντίκτυπο και στις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Η κυβέρνηση φαίνεται να αγνοεί το ρητό που λέει «Ο βρεγμένος την βροχή δεν φοβάται».

Ποιος μας διαβεβαιώνει πως η Τουρκία, η οποία δεν έχει παύσει τις προκλήσεις και τις παραβιάσεις του εναέριου και υδάτινου εθνικού χώρου της Ελλάδας, κατά την περίοδο που βρίσκεται υπό παρακολούθηση, δεν θα

αποθρασυνθεί άπαξ και γίνει μέλος της Ε.Ε., οπότε θα είναι σε θέση να εξασφαλίζει την ευνοϊκή για τα συμφέροντά της στάση κάποιων άλλων μελών της Ε.Ε.;

Η στάση της Τουρκίας προς την Ελλάδα από τη Μικρασιατική Καταστροφή μέχρι σήμερα δεν αφήνει περιθώρια για αισιόδοξες προβλέψεις.

Πολλές, και ενδιαφέρουσες, αναμένεται ότι θα είναι οι εξελίξεις των επόμενων ημερών.

11/08/2005

ΕΞΙΛΑΣΤΗΡΙΟ ΘΥΜΑ Η ΚΥΠΡΟΣ

Με προορισμό την Άγκυρα, η κ. Κοντολίτζα Ράις, Υπουργός Εξωτερικών των ΗΠΑ, έκανε ολιγόωρο σταθμό στην Αθήνα, συναντήθηκε με την ομόλογό της κ. Ντόρα Μπακογιάννη, και τον Πρωθυπουργό της Ελλάδας, κ. Κώστα Καραμανλή, έδωσε τις εντολές της, και συνέχισε το προς Ανατολάς ταξίδι της.

Για να παραφράσω μια γνωστή ρήση, η κ. Ράις «Πήγε, διέταξε, και απήλθε».

Το πρόσταγμα της Αμερικανίδας Υπουργού Εξωτερικών, δοσμένο επιγραμματικά, ήταν το ακόλουθο: Η Ελλάδα και η Κύπρος πρέπει να βοηθήσουν την ευρωπαϊκή πορεία της Τουρκίας, έστω και αν αυτή αρνείται κατηγορηματικά να ανοίξει τα λιμάνια και τα αεροδρόμιά της στα κυπριακά πλοία και αεροπλάνα, παραβιάζοντας έτσι μια από τις διατάξεις του ενταξιακού Πρωτοκόλλου που υπέγραψε.

Η Κοντολίτζα Ράις δεν έκανε καμιά αναφορά σε αυτές τις ειλημμένες υποχρεώσεις της Τουρκίας, ως προϋπόθεση για την έναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων. Απεναντίας, υπαινίχθηκε πως οι υποχρεώσεις βαρύνουν την ελληνική πλευρά, λέγοντας τα ακόλουθα:

Ελπίζω επίσης ότι οι Ελληνοκύπριοι, που είναι και μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, θα χρησιμοποιήσουν αυτήν τη συμμετοχή στην Ε.Ε. για να βοηθήσουν την ένταξη της Τουρκίας, όχι να την μπλοκάρουν. Διότι μια από τις ανησυχίες όταν η Κύπρος, ένα διαιρεμένο νησί, έγινε δεκτή στην Ένωση, ήταν ότι θα έμπαινε στον πειρασμό να χρησιμοποιήσει αυτό το βήμα για να δυσκολέψει την Τουρκία να γίνει μέλος.

Σαφές, λοιπόν, το μήνυμα, ή καλύτερα κέλευσμα: να μην εγερθούν εμπόδια από την Ελλάδα και την Κυπριακή Δημοκρατία στην ευρωπαϊκή πορεία της Τουρκίας.

Ούτε νύξη δεν έκανε η Αμερικανίδα Υπουργός Εξωτερικών για την απειλή της Τουρκίας ότι θα κηρύξει πόλεμο κατά της Ελλάδας, αν αυτή ασκήσει το δικαίωμα που της δίνει ο διεθνής νόμος περί θαλασσών, και επεκτείνει τα εθνικά της όρια στα 12 μίλια, από τα 6 που είναι τώρα.

Πριν αναλάβει τα καθήκοντα της Συμβούλου του Προέδρου Τζορτζ Μπους σε θέματα Εθνικής Ασφάλειας τον Ιανουάριο του 2001, και της Υπουργού Εξωτερικών τον Ιανουάριο του 2005, η Δρ Ράις ήταν Καθηγήτρια Πολιτικών Επιστημών στο Πανεπιστήμιο Stanford των ΗΠΑ.

Δεύτερη φύση φαίνεται πως έγινε στην κ. Ράις η ιδιότητα της καθηγήτριας, αφού υπαγόρευσε, από καρέδρας, στους «μαθητές» της Ντόρα και Κώστα, την εξωτερική πολιτική που πρέπει να ακολουθήσουν, αναφορικά με την ευρωπαϊκή προοπτική της Τουρκίας.

Δεν έκανε λόγο η κ. Ράις για αμοιβαίες υποχρεώσεις στις σχέσεις της Τουρκίας με την Κύπρο και την Ελλάδα, για τη διευθέτηση των όποιων διαφορών. Οι υποδείξεις της υπαγορεύουν συνεχείς υποχωρήσεις της ελληνικής πλευράς έναντι των προκλήσεων και της αδιαλλαξίας της τουρκικής πλευράς.

Δεν τελείωσε εκεί η υπεροπτική στάση της Υπουργού Εξωτερικών των ΗΠΑ. Αναφερόμενη στα κατεχόμενα της Κύπρου μίλησε για «Βόρεια Κύπρο», υποδηλώνοντας έτσι ότι οι ΗΠΑ δίνουν υπόσταση στο ψευδοκράτος, που μόνο η Τουρκία έχει αναγνωρίσει.

Δεν υπάρχει αμφιβολία πως πρόθεση της κ. Ράις ήταν να πάρει μαζί της «πεσκέσι» την ελληνική υποταγή, για να ικανοποιήσει την αδηφαγία του Τούρκου Πρωθυπουργού και Υπουργού Εξωτερικών, όταν θα τους συναντούσε στην Άγκυρα.

Αυτό είναι ένα από τα «τερτίπια» της διπλωματίας. Όταν θέλεις να εξευμενίσεις κάποιον, ή να κερδίσεις την εύνοιά του, του προσφέρεις κάτι, αλλά εις βάρος κάποιου άλλου!

Και η Κοντολίτσα Ράις είχε λόγους να θέλει να προσφέρει κάτι στην Κυβέρνηση του Ερντογάν. Η ανάφλεξη του κουρδικού προβλήματος ταλανίζει την Τουρκία τους τελευταίους μήνες. Για το λόγο αυτό η συνεργασία των ΗΠΑ με τους Κούρδους του βόρειου Ιράκ, το οποίο συνορεύει με τη νοτιοανατολική Τουρκία, όπου κατοικεί η πλειονότητα των Κούρδων, οδήγησε στην ψύχρανση των σχέσεων μεταξύ των δύο χωρών.

Η πιθανή αυτονομία των Κούρδων του βόρειου Ιράκ, την οποία ευνοούν οι Αμερικανοί, ανησυχεί πολύ την Τουρκία, γιατί θα αποτελέσει προηγούμενο για την αυτονομία και της δικής της κουρδικής περιφέρειας.

Εν όψει αυτών των εξελίξεων, και δεδομένου ότι τα αμερικανικά συμφέροντα εξυπηρετούνται από ένα αυτόνομο Κουρδιστάν στο βόρειο Ιράκ, η Κοντολίτσα Ράις επέλεξε να προσφέρει στην Τουρκία την Κύπρο ως εξιλαστήριο θύμα, για να την εξευμενίσει.

Σύμφωνα με όλες τις ενδείξεις το κόλπο έπιασε, αφού ο Τούρκος Υπουργός Εξωτερικών, Αμπντουλάχ Γκιουλ, σε συνέντευξη Τύπου που έδωσε από κοινού με την Κοντολίτσα Ράις, την ευχαρίστησε δημόσια για τα

σχόλια που έκανε αναφορικά με την Κύπρο και την ευρωπαϊκή προοπτική της Τουρκίας.

Αντε τώρα να αναχαιτίσεις την Τουρκία, και να την αποτρέψεις από την προκλητική της στάση προς την Ελλάδα και την Κύπρο.

Και να την πείσεις να αναγνωρίσει την Οικουμενικότητα του Πατριαρχείου Κωνσταντινούπολης, να σταματήσει τις κατασχέσεις περιουσιών του Πατριαρχείου, και να επιτρέψει την επαναλειτουργία της Θεολογικής Σχολής της Χάλκης.

Μεταφέρω σχετικό απόσπασμα από δημοσίευμα της αθηναϊκής εφημερίδας *Η Καθημερινή* (20/04/2006):

Ερωτήματα και έντονο προβληματισμό στο Φανάρι, αλλά και στο ελληνικό υπουργείο Εξωτερικών, προκαλεί η τυχαία αποκάλυψη ότι ένα ακόμα ακίνητο του Οικουμενικού Πατριαρχείου κατασχέθηκε από τις τουρκικές αρχές.

Συγκεκριμένα, όπως έγινε γνωστό την περασμένη εβδομάδα, η υπερχιλιόχρονη Μονή του Αγίου Γεωργίου Κουδουνά, που βρίσκεται στον ομώνυμο λόφο της Πριγκίπου, «μεταβιβάσθηκε» το 1977, εν αγνοία του Πατριαρχείου, στη Διεύθυνση Βακουφίων.

Λίγα χρόνια νωρίτερα το ιστορικό μοναστήρι είχε κηρυχθεί από τις τουρκικές αρχές «κατελλημένο», χωρίς ωστόσο να γίνει ποτέ γνωστή στο Πατριαρχείο η μετέπειτα μονομερής μεταβίβαση του ακινήτου στο τουρκικό Δημόσιο.

Και όμως, αξιωματούχοι της αμερικανικής Κυβέρνησης δεν χάνουν ευκαιρία να τονίσουν ότι πιέζουν την Τουρκία να αποδεχθεί τις δεσμεύσεις της για το Οικουμενικό Πατριαρχείο και τη Χάλκη.

Αυτά λέγονται κάθε φορά που ζητούν από την ελληνική πλευρά να κάνει και άλλες παραχωρήσεις, μεταθέτοντας στις ελληνικές καλένδες την υλοποίηση των τουρκικών υποσχέσεων...

Όλα για την Τουρκία, γιατί αυτή ξέρει να διεκδικεί και να απαιτεί και εκείνα που δεν της ανήκουν, εκμεταλλεζόμενη τη γεωγραφική της θέση, και τις διεθνείς συγκυρίες.

Σκεφτείτε ποια θα είναι η αποθράσυνση της Τουρκίας μετά τη δημοσίευση των ακόλουθων δηλώσεων της κ. Ράις σε δημοσιογράφους που την συνόδευαν στο ταξίδι της προς Αθήνα και Άγκυρα:

Όπως έχω πει και στο παρελθόν, δεν υπάρχει πιο ένθερμος υποστηρικτής και σύμμαχος στην πρωτοβουλία για την ευρύτερη Μέση Ανατολή από την Τουρκία, η οποία αναγνωρίζει τη σπουδαιότητα να μην υπάρχει η σύγκρουση των πολιτισμών, αλλά αντίθετα αυτοί οι διαφορετικοί πολιτισμοί να είναι

ενωμένοι από τις δημοκρατικές παραδόσεις και το δημοκρατικό μέλλον τους... Βλέπουμε την Τουρκία να είναι βαθιά αγκιστρωμένη στη δημοκρατία, στις ευρωπαϊκές παραδόσεις...

Σε αφήνει άφωνο η αναίδεια της Υπερδύναμης

Για την Ελλάδα δεν υπάρχει λόγος να νοιαστούν. Η στάση υποτελείας είναι δεδομένη. Η Αλβανία διεκδικεί το Κόσοβο, περιοχή που γεωγραφικά ποτέ δεν αποτέλεσε μέρος της επικράτειάς της, ενώ η Ελλάδα, όχι μόνο δεν διεκδικεί την ελληνικότατη Βόρειο Ήπειρο, αλλά και αναφέρεται σε αυτή ως «Νότια Αλβανία», μήπως και θίξει την ευαισθησία των Αλβανών!

Πρόσφατα οι ΗΠΑ αναγνώρισαν τα Σκόπια ως «Δημοκρατία της Μακεδονίας», και δεν ακούστηκε ψίθυρος διαμαρτυρίας.

Ευτυχώς που η Κύπρος βρήκε το σθένος και είπε το «όχι» στην πλεκτάνη που λέγεται Σχέδιο Ανάν, το οποίο οι Αμερικανοί θέλουν να αναβιώσουν. Σε συνέντευξη που έδωσε στην Αθήνα, η Αμερικανίδα Υπουργός Εξωτερικών είπε και τα ακόλουθα απίστευτα:

Σίγουρα ελπίζω να βρεθούμε σε εκείνο το σημείο όπου ήμασταν πριν από δύο χρόνια, όταν το σχέδιο Ανάν έμοιαζε να έχει καλές πιθανότητες. Μίλησα πολύ με το Γενικό Γραμματέα του ΟΗΕ, τον κ. Ανάν, νομίζω ότι πίστευε κι εμείς πιστεύαμε πως ήταν ένα δίκαιο σχέδιο - όχι ότι όλοι θα έπαιρναν αυτό που ήθελαν, αλλά αυτή είναι η φύση ενός τέτοιου σχεδίου. Δυστυχώς δεν πέρασε το δημοψήφισμα στην ελληνοκυπριακή περιοχή.

Ας ελπίζουμε ότι η Κύπρος θα δείξει το ίδιο σθένος και τώρα, και δεν θα ενδώσει στις πιέσεις των Αμερικανών για παραχωρήσεις στην Τουρκία, έτσι που να μπει στην Ευρωπαϊκή Ένωση, χωρίς την εκπλήρωση των υποχρεώσεών της. Και άντε τότε να βρεις το δίκαιό σου.

Οι ΗΠΑ, αν και δεν είναι μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με την πίεση που ασκούν στην Ελλάδα και στην Κύπρο, δείχνουν πως επιθυμούν να έχουν αποφασιστικό, ή μάλλον καθοριστικό λόγο, σε θέματα που έπρεπε να αποτελούν την αποκλειστική ευθύνη της Ε.Ε.

Επειδή η Αγκυρα είναι ενοχλημένη με την αμερικανική ερωτοτροπία με τους Κούρδους του Ιράκ, η Ουάσιγκτον δεν διστάζει να δρομολογεί δυσμενείς εξελίξεις για την Κύπρο, και να τροφοδοτεί την τουρκική επεκτατική βουλμία εις βάρος της Ελλάδας.

Παράλληλα με αυτήν την κατάφωρα φιλοτουρκική πολιτική, οι ΗΠΑ πιέζουν την Ελλάδα να τις συνδράμει στον πόλεμο νεύρων που έχουν ανοίξει με το Ιράν.

Αναίδεια που σε αφήνει άφωνο!

4/05/2006

ΜΕΡΟΣ Β΄

Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΔΙΑΣΠΟΡΑΣ

**Κεφάλαιο Πρώτο
Ποντιακός Ελληνισμός**

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΙΑΣΠΟΡΑ ΣΤΟΝ ΑΠΟΔΗΜΟ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟ

Ο Απόδημος Ελληνισμός είναι διάσπαρτος σε 140 από τις 200 χώρες του Πλανήτη μας, και ανέρχεται τουλάχιστον στο ένα τρίτο του ελληνικού έθνους. Όταν λάβουμε υπόψη μας ότι ο πληθυσμός της Ελλάδας είναι δέκα εκατομμύρια, και της Κύπρου 600.000, τα πέντε εκατομμύρια (το ΣΑΕ μιλάει για επτά εκατομμύρια) των ομογενών που ζουν έξω από τις δύο Μητροπόλεις, αποτελούν μια οντότητα που δίνει στο έθνος μας μια παγκόσμια παρουσία και διάσταση.

Στις εκάστοτε αναφορές μου στον Απόδημο Ελληνισμό συμπεριλαμβάνω πάντοτε και τους ομογενείς από την Κύπρο.

Η Κύπρος μπορεί σήμερα να αποτελεί ένα ανεξάρτητο κράτος, φυλετικά όμως οι κάτοικοί της – όταν εξαιρέσουμε τους Τουρκοκύπριους – αποτελούν μέρος του ελληνικού έθνους. Για το λόγο αυτό διαπράττουν ασυγχώρητο λάθος εκείνοι που με τις αναφορές τους στους απόδημους Έλληνες, εννοούν μόνο τους ομογενείς που προέρχονται από την Ελλάδα.

Πιο σωστά, στις αναφορές μας στους απόδημους Έλληνες πρέπει να συμπεριλαμβάνουμε και τους ομογενείς που προέρχονται απευθείας από περιοχές της ελληνικής Διασποράς, όπως η Μικρά Ασία, ο Πόντος, η Ανατολική Θράκη, η Κωνσταντινούπολη, η Ρουμανία, η Αίγυπτος, η Μέση Ανατολή, η Ρωσία, κ.ά.

Εδώ βρίσκεται και η ιδιομορφία του Απόδημου Ελληνισμού. Στις παροικίες του εξωτερικού, οι ομογενείς από τις διάφορες χώρες προέλευσής τους, παρά το γεγονός ότι προέρχονται από διαφορετικά κοινωνικά περιβάλλοντα, βρίσκουν πως οι παραδοσιακές αξίες της φυλής μας και η κοινή μας πίστη, αποτελούν τον κοινό παρονομαστή, που λειτουργεί ως συνεκτικός κρίκος.

Εξ ου και η κοινή πορεία στις χώρες υποδοχής, και η ομόθυμη αντιμετώπιση των εθνικών θεμάτων που αφορούν τις δύο Μητροπόλεις.

Στην εποχή μας, χώρες όπως η Ελλάδα και η Κύπρος, θα ενισχύσουν ακόμη πιο πολύ τη θέση τους στο διεθνές γίγνεσθαι, όταν αξιοποιήσουν στο έπακρο τον Απόδημο Ελληνισμό, ο οποίος έχει τη δυνατότητα, και

ικανότητα, να καταστεί η γέφυρα που θα ενώνει τις δύο Μητροπόλεις με τις χώρες όπου ζουν οι απόδημοι ομογενείς.

Αναπόσπαστο κομμάτι του Ελληνισμού η Διασπορά

Η Ελληνική Διασπορά αποτελεί μια προέκταση του ελληνισμού πολύ πέρα από τα οριοθετημένα γεωγραφικά σύνορα του σημερινού κράτους της Ελλάδας και της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Ο Ελληνισμός της Διασποράς κατόρθωσε όχι μόνο να επιβιώσει, αλλά και να αναπτύξει σημαντικές δραστηριότητες και πρωτοβουλίες με στόχο τη διατήρηση της ελληνικής ταυτότητας.

Από τα πανάρχαια χρόνια ο Ελληνισμός χωρίζεται στον Ελλαδικό Ελληνισμό και στον εξωελλαδικό Ελληνισμό ή Ελληνισμό της Διασποράς.

Ο εξωελλαδικός Ελληνισμός δημιουργήθηκε με τις πόλεις (αποικίες) που ιδρύθηκαν από ομάδες Ελλήνων από το 10^ο αιώνα π. Χ., όταν άρχισαν να κινούνται έξω από τον ελλαδικό χώρο, πρώτα ανατολικά, στη συνέχεια βορειοανατολικά, και κατόπιν δυτικά και νοτιοδυτικά.

Έτσι συστάθηκαν οι αποικίες, οι οποίες με τη σειρά τους αποτέλεσαν βάσεις για περαιτέρω εξάπλωση του ελληνικού στοιχείου, το οποίο εγκαταστάθηκε σχεδόν σε όλες τις παράκτιες περιοχές της Μεσογείου και του Εύξεινου Πόντου, ο οποίος στην αρχαιότητα είχε γίνει γνωστός ως «ελληνική λίμνη».

Η πολιτική και κοινωνική οργάνωση των νέων πόλεων ακολουθούσε τις δομές των Μητροπόλεων. Στις μεγάλες θρησκευτικές γιορτές της Μητρόπολης έστελναν αντιπροσώπους, θεσμός που ανανέωνε τους δεσμούς με τον τόπο της καταγωγής τους.

Με την πάροδο του χρόνου οι Έλληνες των αποικιών έγιναν γηγενείς κάτοικοι των περιοχών όπου εγκαταστάθηκαν, αφού έζησαν εκεί για χιλιάδες χρόνια.

Καθώς στις νέες τους πατρίδες αναπαρήγαγαν όλες τις κοινωνικές, θρησκευτικές και πολιτιστικές δομές του Μητροπολιτικού Ελληνισμού, ήταν δύσκολο για έναν ξένο να κάνει το διαχωρισμό των Ελλήνων της Μητρόπολης, από τους Έλληνες των αποικιών ή της Διασποράς.

Για το λόγο αυτό τα γεωγραφικά όρια του Ελληνισμού ήταν δύσκολο να προσδιοριστούν, αφού επεκτεινόταν από τον Εύξεινο Πόντο στην Ανατολή, μέχρι τα στενά του Γιβραλτάρ στη Δύση.

Με την εκστρατεία του Μεγάλου Αλεξάνδρου στην Ασία (334-323 π. Χ.), ο Ελληνισμός γνώρισε νέα επέκταση στην Ανατολή, και κατά τη διάρκεια των ελληνιστικών χρόνων (323-30 π. Χ.) η ελληνική είχε καταστεί η κοινή γλώσσα στο χώρο της Μεσογείου.

Ακόμα και όταν η Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία επεκτάθηκε και στην Ανατολή από τα μέσα του 2^{ου} π.Χ. αιώνα, υποτάσσοντας και τους Έλληνες, ο Ελληνισμός μπορεί να έχασε την ελευθερία του, κατόρθωσε όμως να κατακτήσει τους Ρωμαίους πολιτισμικά.

Έτσι, τους πρώτους μ. Χ. αιώνες διαμορφώθηκε ο ελληνορωμαϊκός πολιτισμός, που έμελλε να αποτελέσει τη βάση του Δυτικού πολιτισμού, όπως αυτός έχει φτάσει μέχρι τις ημέρες μας.

Με την ανάδειξη της Κωνσταντινούπολης σε πρωτεύουσα της Ανατολικής Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας από τα μέσα του 4^{ου} μ. Χ. αιώνα, παρατηρείται η σταδιακή επικράτηση της ελληνικής γλώσσας, μέχρι που τελικά αντικατέστησε τη λατινική, και έγινε η γλώσσα όχι μόνο της Εκκλησίας, αλλά και της διοίκησης κατά την περίοδο της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας.

Όταν η Βυζαντινή Αυτοκρατορία καταλύθηκε από τους Οθωμανούς Τούρκους στα μέσα του 15^{ου} αιώνα, ο υπόδουλος Ελληνισμός στην επικράτεια της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας εκτός της Ελλάδας διατήρησε τη γλώσσα και την πολιτιστική του ταυτότητα, στον ίδιο βαθμό με τον Ελληνισμό της Ελλάδας, εκτός από μερικές περιοχές που είτε ασπάρσθηκαν το Μουσουλμανισμό, είτε υιοθέτησαν την τουρκική γλώσσα, μετά από αφόρητες πιέσεις. Και στις δύο περιπτώσεις διατήρησαν τη φυλετική τους ταυτότητα.

Με την άλωση της Κωνσταντινούπολης το 1453 αρχίζει μια νέα φάση της Διασποράς, με τη μετάβαση μεγάλου αριθμού Ελλήνων, ως επί το πλείστον ανθρώπων των γραμμάτων και των τεχνών, στη Δυτική Ευρώπη.

Οι παροικίες αντικαθιστούν τις αποικίες

Έτσι άρχισε η δημιουργία των παροικιών, σε αντίθεση με τη σύσταση αποικιών κατά την προχριστιανική περίοδο.

Οι δύο όροι *αποικία* και *παροικία* δεν πρέπει να συγχέονται, ούτε και να εκλαμβάνονται ως συνώνυμες έννοιες.

Με τον όρο *αποικία*, όπως αυτός ισχύει στην περίπτωση των αρχαίων Ελλήνων, εννοούμε την πόλη που ιδρύεται από ομάδα ομοεθνών που

εγκατέλειπαν την πατρίδα τους, στην οποία αναφέρονταν ως Μητρόπολη, δηλαδή μητέρα-πόλη.

Η αποικία αποτελούσε μια αυτόνομη πόλη, με τη δική της κοινωνική και διοικητική δομή, που δεν συνδεόταν, ούτε και εξαρτιόταν, από άλλες πόλεις αλλογενών της περιοχής.

Η χρήση του όρου *αποικία* στην περίπτωση αυτή δεν έχει καμιά συγγένεια με τον αντίστοιχο σύγχρονο όρο, που σημαίνει περιοχή ή χώρα που αποτελεί κτήση άλλης, ισχυρότερης χώρας, από την οποία και ελέγχεται στρατιωτικά, οικονομικά και διοικητικά.

Οι αρχαίοι Έλληνες δημιούργησαν *αποικίες*, δεν ήταν όμως *αποικιοκράτες*, με την έννοια που ίσχυε για την Αγγλία και άλλες ευρωπαϊκές χώρες για αιώνες, και μέχρι πριν από λίγες δεκαετίες.

Με τον όρο *παροικία* εννοούμε το σύνολο και την οργάνωση ομογενών που κατοικούν σε πόλη ή περιοχή μιας άλλης χώρας, της οποίας κατά κανόνα, και με τον καιρό, γίνονται πολίτες. Οι ίδιοι, και οι οργανώσεις που δημιουργούν, αν και διατηρούν πολιτισμικά στοιχεία της χώρας από την οποία κατάγονται, υπάγονται στους νόμους και στις διατάξεις της χώρας υποδοχής.

Άλλη, εξίσου ουσιώδης, διαφορά μεταξύ του όρου *αποικία*, με την αρχαία ελληνική της έννοια, και του σύγχρονου όρου *παροικία*, είναι το ότι στην περίπτωση της πρώτης οι κάτοικοί της διατηρούσαν την αρχική εθνική και πολιτιστική τους ταυτότητα για αιώνες, ακόμα και χιλιετίες, ενώ στην περίπτωση της δεύτερης, με την πάροδο του χρόνου, επέρχεται η αφομοίωση με το κυρίαρχο στοιχείο της χώρας υποδοχής.

Όμως και σε αυτήν την περίπτωση, οι δεσμοί με τη χώρα προέλευσης των αποδήμων ομογενών παραμένουν στενοί.

Η σημασία της Διασποράς για το Έθνος

Καθ' όλη τη διάρκεια της τουρκοκρατίας, η ελληνική Διασπορά έπαιξε πρωτεύοντα ρόλο στην οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ζωή του Ελληνισμού στο σύνολό του.

Στους κόλπους της Διασποράς εκκολάφθηκε η Φιλική Εταιρεία, και από εκεί ξεκίνησε το πρώτο επαναστατικό κίνημα, ένα μήνα πριν από την κήρυξη της Επανάστασης στην Πελοπόννησο.

Όταν, μετά από την Εθνεγερσία του 1821 συστάθηκε το σύγχρονο ελληνικό κράτος το 1830, ο πληθυσμός του δεν ξεπερνούσε τις 750.000, ενώ

ο ελληνισμός της Ανατολικής Θράκης, της Μικράς Ασίας, του Πόντου, και της Νότιας Ρωσίας έφτανε τα δύο εκατομμύρια.

Στα πρώτα δύσκολα χρόνια του νεοσύστατου ελληνικού κράτους, οι Έλληνες της Διασποράς έγιναν οι κύριοι χορηγοί του, και με την οικονομική τους βοήθεια ιδρύθηκαν τα κυριότερα εκπαιδευτικά και πολιτιστικά ιδρύματα, και έγιναν μεγάλα έργα υποδομής.

Με τη Μικρασιατική Καταστροφή του 1922, και την ανταλλαγή πληθυσμών μεταξύ της Ελλάδας και της Τουρκίας, όπως αυτή επικυρώθηκε από τη Συνθήκη της Λωζάνης το 1923, το μεγαλύτερο μέρος του πανάρχαιου ανατολικού ελληνισμού ξεριζώθηκε βίαια από τις πατρογονικές του εστίες.

Μια πιο πρόσφατη φάση στην εξέλιξη του Απόδημου Ελληνισμού είναι η μετανάστευση από την Ελλάδα και την Κύπρο, αλλά και από μεγάλες εστίες της ελληνικής Διασποράς, προς τις νέες χώρες, όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα, και μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και προς τη Νότια Αμερική, τον Καναδά, την Αυστραλία, και στη συνέχεια προς χώρες της Δυτικής Ευρώπης.

Αυτή η νέα φάση μετακίνησης μεγάλου αριθμού ομογενών από τα Μητροπολιτικά Κέντρα – Ελλάδα και Κύπρο – και εγκατάστασης σε άλλες χώρες, θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως Νεοελληνική Διασπορά, σε αντιπαράθεση με τη Διασπορά από την εποχή της αρχαιότητας.

Σε εισήγησή της με τίτλο «Η νεοελληνική Διασπορά» στο ΣΤ΄ Διεθνές Παιδαγωγικό Συνέδριο, που διοργάνωσε η Παιδαγωγική Εταιρεία Ελλάδος τον Οκτώβριο του 1993, η Καθηγήτρια του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης Αρτεμη Κυριακού-Ξανθοπούλου χωρίζει τη νεοελληνική μετανάστευση σε τρεις μεγάλες περιόδους.

*Στην πρώτη περίοδο, η οποία καλύπτει τους τέσσερις αιώνες της τουρκοκρατίας.

*Στη δεύτερη περίοδο, που άρχισε με τη δημιουργία του σύγχρονου ελληνικού κράτους το 1830, η οποία συνεχίστηκε ως την έναρξη του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου.

Στην τρίτη περίοδο, που αρχίζει με τη λήξη του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου, και κυρίως από τις αρχές της δεκαετίας του 1950*.

Η διάχυση των Ελλήνων σε όλες τις γωνίες της Υφηλίου δίνει μια οικουμενική διάσταση στο ελληνικό έθνος. Ο Απόδημος Ελληνισμός διατηρεί ακμαία την εθνική του συνείδηση, οι συναισθηματικοί του δεσμοί με τις Μητροπόλεις (Ελλάδα και Κύπρο) είναι στενοί, και στις χώρες της

διαμονής του καταβάλλει κάθε προσπάθεια για την προαγωγή των εκάστοτε εθνικών μας θεμάτων.

13-01-2005

Σημείωση

**Πρακτικά: «Ο Ελληνισμός της Διασποράς και η ελληνική παιδεία του», Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1995.*

ΣΚΕΨΕΙΣ ΠΑΝΩ ΣΕ ΔΥΟ ΓΕΝΟΚΤΟΝΙΕΣ

Αυτές τις ημέρες βρίσκονται σε εξέλιξη εκδηλώσεις για την Ημέρα Μνήμης της Γενοκτονίας του Ποντιακού Ελληνισμού, που διοργάνωσαν τα Ποντιακά Σωματεία της Μεμβούρνης.

Το 1994 η Βουλή των Ελλήνων καθόρισε την 19^η Μαΐου ως Ημέρα Μνήμης της γενοκτονίας. Στις 19 Μαΐου ο Μουσταφά Κεμάλ, αργότερα επονομασθείς σε Ατατούρκ (πατέρας των Τούρκων), αποβιβάσθηκε στη Σαμψούντα, ως αρχηγός του τουρκικού εθνικιστικού κινήματος, για να αρχίσει τη δεύτερη φάση της γενοκτονίας του ελληνικού πληθυσμού του Πόντου.

Η πρώτη φάση κάλυψε την περίοδο 1914 – 1918, όταν επωφελούμενη η Οθωμανική Αυτοκρατορία από την αναστάτωση του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, στον οποίο πήρε το μέρος της Γερμανίας και Αυστροουγγαρίας, έθεσε σε εφαρμογή το πρόγραμμα εξόντωσης του ελληνικού, αρμενικού και ασσυριακού πληθυσμού της Μικράς Ασίας και της Ανατολικής Θράκης.

Ο τελικός απολογισμός των διωγμών, εκτοπίσεων και σφαγών του χριστιανικού πληθυσμού ανέρχεται σε δύομισι εκατομμύρια νεκρούς. Από αυτούς ένα εκατομμύριο ήταν Έλληνες, από τους οποίους 353.000 του Πόντου, και 650.000 από την υπόλοιπη Μικρά Ασία και την Ανατολική Θράκη.

Οι Τούρκοι εξόντωσαν το ένα τρίτο του Ελληνισμού στην επικράτειά τους

Ο αριθμός του ενός εκατομμυρίου Ελλήνων νεκρών κατά τη διάρκεια του 1914-1922 στην επικράτεια της Τουρκίας βγαίνει από δύο απογραφές πληθυσμού.

Η πρώτη αφορά την απογραφή που έγινε από την Οθωμανική Αυτοκρατορία το 1914. Σύμφωνα με την απογραφή εκείνη, ο ελληνικός χριστιανικός πληθυσμός της Αυτοκρατορίας ανερχόταν σε 2.600.000 άτομα.

Κάνω την διασάφηση «ελληνικός χριστιανικός πληθυσμός», γιατί οι Έλληνες που είχαν κατά καιρούς εξισλαμισθεί, στις απογραφές πληθυσμού περιλαμβάνονταν με τους Μουσουλμάνους.

Μετά τη λήξη των εχθροπραξιών μεταξύ της Ελλάδας και της Τουρκίας, και την υπογραφή της Ανακωχής των Μουδανιών τον Οκτώβριο του 1922, οι δύο χώρες επιλήφθηκαν του θέματος της ανταλλαγής πληθυσμών, η οποία επικυρώθηκε με τη Συνθήκη της Λωζάνης το 1923.

Τα πρώτα επίσημα στοιχεία για τον αριθμό των Ελλήνων προσφύγων που είχαν καταφύγει στην Ελλάδα προέρχονται από την απογραφή πληθυσμού του 1928, στην οποία δηλώνόταν ο τόπος καταγωγής τους. Σύμφωνα με την απογραφή αυτή, 1.200.000 άτομα είχαν δηλώσει ως τόπο καταγωγής τους τη Μικρά Ασία (Πόντο, Ιωνία και Καππαδοκία) και Ανατολική Θράκη.

Όταν από τα 2.600.000 Έλληνες χριστιανούς που ζούσαν στις παραπάνω περιοχές της τουρκικής επικράτειας το 1914, όπως φαίνεται από την απογραφή του 1914, αφαιρέσουμε το 1.200.000 που είχαν καταφύγει στην Ελλάδα ως πρόσφυγες, μένει ένα υπόλοιπο 1.400.000.

Γνωρίζουμε πως κατά τη διάρκεια του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, ιδιαίτερα όταν στις αρχές του 1918 τα ρωσικά στρατεύματα αποσύρθηκαν από την Τραπεζούντα, την οποία είχαν καταλάβει το 1916, μεγάλος αριθμός Ποντίων κατέφυγε στη Ρωσία, όπου υπήρχαν ποντιακές κοινότητες.

Επίσης και πριν από την ανταλλαγή των πληθυσμών μεταξύ της Τουρκίας και της Ελλάδας, αρκετές χιλιάδες Ελλήνων από τη Μικρά Ασία μετανάστευσαν σε άλλες χώρες, όπως η Αμερική και η Αυστραλία.

Ο συνολικός αριθμός αυτών των προσφύγων υπολογίζεται στις 400.000. Όταν αφαιρέσουμε τις 400.000 από το ένα εκατομμύριο τετρακόσιες χιλιάδες που δεν είχαν μεταφερθεί στην Ελλάδα ως πρόσφυγες, μένει ένα υπόλοιπο ενός εκατομμυρίου Ελλήνων της Μικράς Ασίας (Πόντου, Καππαδοκίας και Ιωνίας) και της Ανατολικής Θράκης, οι οποίοι προφανώς ήταν τα θύματα των διαφόρων μορφών διώξεων, από το 1914 μέχρι τα τέλη του 1922, από τις αρχές της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, και στη συνέχεια από το Κεμαλικό καθεστώς της Τουρκίας.

Το ερώτημα λοιπόν που τίθεται, είναι αν η εξόντωση από τους Τούρκους ενός εκατομμυρίου Ελλήνων κατά την περίοδο 1914-1922 αποτελεί πράξη γενοκτονίας.

Αυτό είναι το πρώτο από τα δύο ερωτήματα που θα επιχειρήσω να απαντήσω στη συνέχεια.

Το δεύτερο ερώτημα είναι αν ενδείκνυται οι επετειακού χαρακτήρα εκδηλώσεις που οργανώνονται από τα ποντιακά σωματεία, εν όψει των δυσχερειών που ενδεχομένως δημιουργούν στις σχέσεις της Ελλάδας με την Τουρκία.

Το ότι τα προγράμματα της Τουρκίας για την εξόντωση του Ποντιακού, αλλά και του υπόλοιπου Ελληνισμού στην επικράτειά της, αποτελούν πράξη γενοκτονίας φαίνεται από τον ορισμό του όρου «γενοκτονία» που δίνουν τα Ηνωμένα Έθνη.

Η σημασία του όρου «Γενοκτονία»

Η γενοκτονία αναγνωρίστηκε από τον ΟΗΕ ως έγκλημα κατά της ανθρωπότητας το Δεκέμβριο του 1948, όταν το Ολοκαύτωμα των Εβραίων από τη Ναζιστική Γερμανία χαρακτηρίστηκε από τη Δίκη της Νυρεμβέργης ως Γενοκτονία.

Το Άρθρο Ζ΄ της «Σύμβασης για την πρόληψη της γενοκτονίας» του ΟΗΕ αναφέρει τα ακόλουθα για τη γενοκτονία:

«Εις την παρούσα Σύμβαση, ως γενοκτονία νοείται οποιαδήποτε των ακόλουθων πράξεων, ενεργουμένη με την πρόθεση ολικής ή μερικής καταστροφής ομάδας εθνικής, εθνολογικής, φυλετικής ή και θρησκευτικής τοιαύτης.

- 1) Φόνος μελών της ομάδας.
- 2) Σοβαρή βλάβη σωματικής ή διανοητικής ακεραιότητας των μελών της ομάδας.
- 3) Εκ προθέσεως υποβολή της ομάδας σε συνθήκες που μπορούν να επιφέρουν την πλήρη ή τη μερική σωματική καταστροφή της.
- 4) Μέτρα που αποβλέπουν στην παρεμπόδιση των γεννήσεων εις τους κόλπους ορισμένης ομάδας.
- 5) Αναγκαστική μεταφορά των παιδιών μιας ομάδας σε άλλη ομάδα».

Σύμφωνα με τα Ηνωμένα Έθνη, και μόνο μια από τις παραπάνω πέντε ενέργειες συνιστά πράξη γενοκτονίας. Οι Τούρκοι είναι υπεύθυνοι τουλάχιστον για τις τρεις πρώτες ενέργειες.

Η γενοκτονία των Ελλήνων του Πόντου και των άλλων περιοχών της Τουρκίας υπήρξε πράξη προμελετημένη, προγραμματισμένη και εσκεμμένη, και αποσκοπούσε στα εξής:

*Στον αναγκαστικό εξισλαμισμό των Ελλήνων του Πόντου.

*Στον προσχεδιασμένο εκτοπισμό τους.

*Στον εκτουρκισμό τους, δηλαδή στην αλλοίωση της εθνικής τους ταυτότητας.

*Στο βιολογικό τους αφανισμό, και

*Στον τελικό ξεριζωμό τους από τις πατρογονικές τους εστίες.

Στον Ποντιακό, αλλά και υπόλοιπο Μικρασιατικό και Ανατολικοθρακικό Ελληνισμό αμφισβητήθηκε το δικαίωμα στην ύπαρξη, το δικαίωμα στο σεβασμό της φυλετικής, εθνικής, θρησκευτικής και πολιτισμικής του ταυτότητας, και το δικαίωμα να διατηρεί την ειρηνική κατοχή της πατρογονικής γης, στην οποία έζησε επί τρεις χιλιάδες χρόνια. Και αυτό από έναν λαό που έκανε την πρώτη παρουσία του στο Μικρασιατικό χώρο τον 11^ο αιώνα.

Επιβάλλεται η τήρηση της Ημέρας Μνήμης

Η σημερινή Τουρκία έχει δύο εθνικές εορτές, που εορτάζονται στις 30 Αυγούστου και στις 29 Οκτωβρίου, και δύο επετείους που είναι αργίες, 23 Απριλίου και 19 Μαΐου.

Οι δύο εθνικές εορτές και οι δύο επέτειοι σχετίζονται, άμεσα ή έμμεσα, με καταστροφές που η Τουρκία επέφερε στον Ελληνισμό κατά τη διάρκεια του 1914-1922.

Η 30^ή Αυγούστου για την Τουρκία είναι η Εορτή της Νίκης. Πρόκειται για τη νίκη του τουρκικού στρατού επί του ελληνικού εκστρατευτικού στρατεύματος, στις 26 Αυγούστου 1922, στο Αφιόν Καραχισάρ, και στις 30 Αυγούστου στο Νοτουμλούπιναρ.

Στις 29 Οκτωβρίου 1923, εθνική εορτή της Τουρκίας, ο Κεμάλ Ατατούρκ ανακήρυξε επισήμως τη Δημοκρατία της Τουρκίας, μετά την υπογραφή της Συνθήκης της Λωζάνης, με την οποία, μεταξύ άλλων, επικυρώθηκε ο ξεριζωμός των Ελλήνων από τις προγονικές τους εστίες στην Τουρκία.

Στις 19 Μαΐου εορτάζεται η επέτειος της αποβίβασης του Μουσταφά Κεμάλ στη Σαμψούντα το 1919, για να αρχίσει η δεύτερη φάση της γενοκτονίας των Ελλήνων του Πόντου.

Στις 23 Απριλίου εορτάζεται η επέτειος της μεγάλης Εθνοσυνέλευσης που κάλεσε ο Κεμάλ στην Άγκυρα το 1920, όταν η Κωνσταντινούπολη βρισκόταν υπό κατοχή από τους συμμάχους.

Η ημερομηνία αυτή σηματοδοτεί τον ένοπλο αγώνα του Κεμάλ κατά των ελληνικών στρατευμάτων που είχαν καταλάβει τη Σμύρνη με την εντολή των συμμάχων.

Όπως βλέπουμε, οι δύο εθνικές εορτές και οι δύο επέτειοι της Τουρκίας έχουν να κάνουν με γεγονότα που για τον Ελληνισμό αποτελούν εθνικές τραγωδίες.

Δεν είναι μόνο οι δύο εθνικές εορτές και οι δύο επέτειοι που τέσσερις φορές το χρόνο αναζωπυρώνουν το τουρκικό μένος κατά του Ελληνισμού.

Τα τελευταία χρόνια η Τουρκία, με επιχορηγήσεις σε Ερευνητικά Κέντρα και Έδρες Τουρκικών Σπουδών στην Αμερική, κατάφερε να δημιουργήσει στρατευμένους υπέρ των τουρκικών θέσεων Αμερικανούς πανεπιστημιακούς τουρκολόγους.

Οι πανεπιστημιακοί αυτοί ασύστολα προβαίνουν στην παραπλάνηση της διεθνούς γνώμης με τη διαστρέβλωση των γεγονότων και την παραχάραξη της ιστορίας.

Εν όψει αυτών των δραστηριοτήτων της Τουρκίας, των συνεχών διεκδικήσεων ελληνικών εδαφών και μεγάλου μέρους της υφαλοκρηπίδας των νησιών του Αιγαίου, και δεδομένου ότι για χρόνια τώρα οι δυνάμεις του Αττίλα συνεχίζουν τη στρατιωτική κατοχή του 38% της Κύπρου, ο Ελληνισμός δεν πρέπει να σταματήσει τις προσπάθειές του για την αναγνώριση της γενοκτονίας των Ελλήνων του Πόντου, της υπόλοιπης Μικράς Ασίας και της Ανατολικής Θράκης, πρώτα από την ίδια την Τουρκία, και στη συνέχεια από τη διεθνή κοινότητα.

Αυτοί που ισχυρίζονται πως πρέπει να αποβάλουμε από τη μνήμη παρόμοια επεισόδια, είναι σαν να μας λένε πως πρέπει να απαλείψουμε από τις σελίδες της ιστορίας τα γεγονότα αυτά.

Με άλλα λόγια, μας παροτρύνουν να παραχαράξουμε την ιστορία, λησμονώντας πως το έργο της ιστορίας δεν είναι να αρνηθεί τη μνήμη, αλλά να την επεξεργαστεί και να την καταγράψει.

17/05/2001

Ε΄ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΠΟΝΤΙΑΚΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

Το τριήμερο 26-28 Οκτωβρίου 2002 έγινε το Ε΄ Συνέδριο Ποντιακού Ελληνισμού στη Θεσσαλονίκη.

Στο συνέδριο έλαβαν μέρος 503 άτομα, εκπροσωπώντας δέκα Ομοσπονδίες Ποντιακών Σωματείων από όλα τα μέρη του κόσμου, και ποντιακά σωματεία από 11 χώρες.

Ο θεσμός των παγκοσμίων συνεδρίων άρχισε τον Ιούλιο του 1985. Ακολούθησαν τα συνέδρια του 1988, 1992 και 1997. Όλα τα συνέδρια έχουν γίνει στη Θεσσαλονίκη, η οποία έχει καταστεί η πρωτεύουσα του Απόδημου Ελληνισμού.

Κατ' εξαίρεση, το έκτο συνέδριο θα γίνει στην Αθήνα τον Ιούνιο του 2004, εν όψει των Ολυμπιακών Αγώνων την ίδια χρονιά.

Το φετινό συνέδριο είχε τον ακόλουθο υπότιτλο: 1922-2002: 80 χρόνια παρουσίας, προσφοράς, αγώνων.

Πράγματι, 80 χρόνια έχουν περάσει από τον ξεριζωμό του Ελληνισμού του Πόντου, της υπόλοιπης Μικράς Ασίας και της Ανατολικής Θράκης, μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή του 1922.

Πολλοί και διάφοροι είναι οι λόγοι που συνηγορούν υπέρ της διοργάνωσης των Παγκόσμιων Συνεδρίων Ποντιακού Ελληνισμού.

Στα Πρακτικά του Δ΄ Παγκόσμιου Συνεδρίου του 1997, οι στόχοι του Συνεδρίου καθορίζονται ως ακολούθως:

*Το Δ΄ ΠΑΣΠΕ (για λόγους συντομίας θα χρησιμοποιώ το ακρωνύμιο ΠΑΣΠΕ στις αναφορές μου στα Παγκόσμια Συνέδρια Ποντιακού Ελληνισμού) στοχεύει στην ανάδειξη του θέματος της Γενοκτονίας των 353.000 Ελλήνων του Πόντου από τις τουρκικές κυβερνήσεις της περιόδου 1916-1923, και στη διεθνοποίησή της.

*Στην προβολή των προβλημάτων που αντιμετωπίζει ο Ελληνισμός της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, είτε παραμένει στις νέες δημοκρατίες που δημιουργήθηκαν, είτε έρχεται στην Ελλάδα για μόνιμη εγκατάσταση.

*Στην ανάδειξη της ιστορικής και πολιτισμικής κληρονομιάς του Ελληνισμού των Παρευξείνιων περιοχών, στις οποίες οι πρόγονοί μας έζησαν για χιλιετηρίδες, και από τις οποίες ξεριζώθηκαν κάτω από απάνθρωπες συνθήκες.

*Στην ανάδειξη της προσφοράς του Απόδημου Ελληνισμού.

*Στον προσδιορισμό των στόχων και της προοπτικής της νεολαίας μας.

Οι στόχοι και η σημασία του Ε΄ Παγκόσμιου Συνεδρίου.

Στο πρόγραμμα εργασιών και παράλληλων εκδηλώσεων του Ε΄ ΠΑΣΠΕ οι στόχοι δεν προσδιορίζονται, υποδηλώνονται όμως στο εισαγωγικό σημείωμα και στους χαιρετισμούς.

Παρακάτω δίνω σχετικά αποσπάσματα.

Εισαγωγικό Σημείωμα – Φυσιογνωμία του Ε΄ ΠΑΣΠΕ.

Ογδόντα χρόνια από την καταστροφή του Ελληνισμού της Μικράς Ασίας, τον ξεριζωμό και την προσφυγιά, οι Έλληνες από τον ιστορικό Πόντο, με την παρουσία τους, το έργο, τους αγώνες και την ιδιαίτερη πολιτιστική τους φυσιογνωμία, σφράγισαν την πορεία της πατρίδας μας, συμβάλλοντας στην ανάπτυξη και την προκοπή αυτού του τόπου. Με έντονη την παρουσία τους στον εθνικό κορμό, αγωνίστηκαν να επιβιώσουν, σε πείσμα των δοκιμασιών και των δυσκολιών, πρόκοψαν και αναπτύχθηκαν στη μητροπολιτική Ελλάδα, αλλά και σε όλο τον κόσμο.

Με την ιστορία, τον πολιτισμό, τη λαογραφία, την πνευματική δημιουργία, τη μουσική και το χορό, την ξεχωριστή διάλεκτο, διατήρησαν και διατηρούν άσβεστη τη μνήμη των προγόνων που χάθηκαν ή έμειναν πίσω. Με στήριγμα και θεμέλιο το σεβασμό στην παράδοση, αλλά και τη μετάδοσή της στις νέες γενιές, οι Έλληνες ποντιακής καταγωγής πορεύονται στο παρόν και οραματίζονται το μέλλον.

Από κάθε γωνιά του κόσμου, όπου ζει ο Ποντιακός Ελληνισμός, συγκεντρώνονται και φέτος στη Θεσσαλονίκη, στο Ε΄ ΠΑΣΠΕ, 80 χρόνια μετά την πρώτη έλευση στη μητέρα πατρίδα.

Στο χαιρετισμό του ο Γεώργιος Τανιμανίδης, Πρόεδρος της Οργανωτικής Επιτροπής, τόνισε τα ακόλουθα, μεταξύ άλλων:

Όλοι εμείς οι Έλληνες που έλκουμε την καταγωγή μας από τον αλησμόνητο Πόντο, οργανωμένοι στα ποντιακά σωματεία και τις Ομοσπονδίες των χωρών όπου ζούμε, με εμμονή στη διατήρηση της παράδοσης, τις ιστορικές ρίζες, τη μνήμη όσων χάθηκαν ή έμειναν πίσω, επιβεβαιώνουμε πως προχωράμε στο μέλλον, χωρίς να ξεχνάμε τον πολιτισμό και την καταγωγή μας.

Ο Γεώργιος Πασχαλίδης, Υπουργός Μακεδονίας και Θράκης, επισήμανε τα ακόλουθα δύο κύρια σημεία στο χαιρετισμό του:

{...} Η ευρεία και εξαιρετικά ενδιαφέρουσα θεματολογία του συνεδρίου περιγράφει το παρελθόν, σηματοδοτεί το παρόν και ανοίγει νέους ορίζοντες για το μέλλον.

Η δραματική ιστορία του ξεριζωμού από τις πατρογονικές εστίες, ο πολιτισμός του Πόντου, η ποντιακή διάλεκτος, τα ήθη και τα έθιμα των Ποντίων, η αποκατάσταση των νεοπροσφύγων, είναι θέματα που αγγίζουν τις ψυχές των απανταχού Ελλήνων.

{...} Έχουν γραφεί και ειπωθεί πολλά για τα δραματικά γεγονότα της Γενοκτονίας του Ποντιακού Ελληνισμού. Όλα αυτά σιγά σιγά έγιναν ένας βαθύς μακρινός πόνος. Ο πόνος έγινε σοφία, κοινωνική συνείδηση, μνήμη. Η μνήμη γίνεται πείσμα και το πείσμα δικαίωση...

Ο Υπουργός Πολιτισμού, Ευάγγελος Βενιζέλος, τόνισε επιγραμματικά τη σπουδαιότητα των παγκόσμιων συνεδρίων:

{...} Μέσα από τη συγκροτημένη δράση τους οι ποντιακοί σύλλογοι δίνουν ένα μάθημα αυτογνωσίας και πατριδογνωσίας.

Θα πρέπει όλοι μας άλλωστε να έχουμε υπόψη μας ότι ο Ποντιακός Ελληνισμός κατορθώνει όσα κατορθώνει τόσα χρόνια τώρα, ακριβώς επειδή διατηρεί την αυθεντικότητα και το ήθος του, ταυτόχρονα όμως διέπεται από ένα ισχυρό αίσθημα άμιλλας, που τον ωθεί να αποδεικνύει καθημερινά τις δυνατότητές του.

Χαίρομαι ιδιαίτερα κάθε φορά που διαπιστώνω ότι ο Ποντιακός Ελληνισμός αποτελεί ένα εξαιρετικό πρότυπο σε ό,τι αφορά τον τρόπο, με τον οποίο οφείλουμε να αντιμετωπίζουμε τις σύγχρονες προκλήσεις.

Κάτι που πράττει μ' ένα λόγο συγκεκριμένο, σύγχρονο και απαιτητικό, ένα λόγο που διατηρεί τη γνησιότητά του, όντας ταυτόχρονα διεκδικητικός και πειστικός.

Οι θεματικές ενότητες του Συνεδρίου

Ο χαρακτήρας ενός συνεδρίου διαμορφώνεται κυρίως από τις εισηγήσεις που γίνονται. Οι εργασίες του Ε΄ ΠΑΣΠΕ περιστράφηκαν γύρω από τέσσερις θεματικές ενότητες, με 19 επί μέρους εισηγήσεις.

Οι τέσσερις θεματικές ενότητες που δείχνουν το εύρος των ενδιαφερόντων του συνεδρίου, είναι οι ακόλουθες:

*Πόντος: Ιστορία – Πολιτισμός

*Η Γενοκτονία του Ποντιακού Ελληνισμού: Τεκμηρίωση, προοπτικές αναγνώρισης.

*Ο Ελληνισμός της πρώην Σοβιετικής Ένωσης: Ιστορία – Προβλήματα – Προοπτικές.

*Ο Ποντιακός Ελληνισμός σήμερα.

Οι εισηγήσεις ήταν ουσιαστικές, καθώς σημαντικές ήταν και οι παρεμβάσεις και οι συζητήσεις που ακολούθησαν.

Στα πλαίσια της θεματικής ενότητας «Η Γενοκτονία του Ποντιακού Ελληνισμού» έγιναν δύο σημαντικές ανακοινώσεις.

Η πρώτη ανακοίνωση αφορά υλοποίηση απόφασης του Δ' ΠΑΣΠΕ (1997) για αναγνώριση της Γενοκτονίας από τη διεθνή κοινότητα. Για το σκοπό αυτό, μέλη της Οργανωτικής Επιτροπής κατέθεσαν στον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών το Μάιο του 1998 σχετικό Υπόμνημα, στο οποίο τεκμηριώνεται η πράξη γενοκτονίας που διέπραξε πρώτα η Οθωμανική Αυτοκρατορία κατά την περίοδο 1914-1918, και το Κεμαλικό καθεστώς κατά την περίοδο 1919-1922.

Η δεύτερη ανακοίνωση έγινε από τον κ. Γρηγόρη Νιώτη, πρώην Υφυπουργό Εξωτερικών, και Πρόεδρο της Διακομματικής Κοινοβουλευτικής Επιτροπής για θέματα του Απόδημου Ελληνισμού.

Ο κ. Νιώτης μετέφερε στο συνέδριο απόφαση του Προέδρου του Ελληνικού Κοινοβουλίου, κ. Αποστόλου Κακλαμάνη, να προχωρήσει, ύστερα από εισήγηση της Πανελλήνιας Ομοσπονδίας Ποντιακών Σωματείων και της Ομοσπονδίας Ποντιακών Σωματείων Νότιας Ελλάδας, σε έκδοση των τεκμηρίων της Γενοκτονίας του Ποντιακού Ελληνισμού σε έναν συγκεντρωτικό τόμο.

Ο τόμος αυτός θα μεταφρασθεί σε διάφορες γλώσσες και θα προωθηθεί στις κυβερνήσεις άλλων χωρών, σε διεθνείς οργανισμούς, και σε σημαίνοντα πρόσωπα, με στόχο την αναγνώριση της Γενοκτονίας από τη διεθνή κοινότητα.

Ο συντονισμός αυτής της έκδοσης θα ανατεθεί στον έγκριτο ιστορικό Πολυχρόνη Ενεπεκίδη, με τη συμμετοχή επτά άλλων ιστορικών και ερευνητών.

Στα σχολικά βιβλία ο Ελληνισμός της Μικράς Ασίας και του Πόντου

Στο συνέδριο ανακοινώθηκε και μια ιδιαίτερης σημασίας δέσμευση του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, κ. Πέτρου Ευθυμίου, όπως αυτή εκφράστηκε σε ημερίδα της Ομοσπονδίας Ποντιακών Σωματείων Νότιας Ελλάδας στις 24/10/2002.

Ο κ. Ευθυμίου δήλωσε πως στο μέλλον θα ληφθεί μέριμνα όπως το σύνολο της ιστορίας του Ελληνισμού της Μικράς Ασίας και του Πόντου

περιληφθεί στα σχολικά βιβλία ιστορίας για την πρωτοβάθμια και τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Η απόφαση αυτή μου δίνει ιδιαίτερη ικανοποίηση, γιατί εκτενής έρευνά μου για τις παραλείψεις και τον ελλιπή τρόπο με τον οποίο καλύπτονται στα σχολικά βιβλία σημαντικά εθνικά θέματα, όπως ο Ελληνισμός της Μικράς Ασίας και του Πόντου, της Ανατολικής Ρωμυλίας και της Βορείου Ηπείρου, καθώς και για τη γενοκτονία, δημοσιεύθηκε στην εφημερίδα *Ημερήσια* της Βέροιας στις 5 Ιανουαρίου 2002.

Το δισέλιδο αυτό δημοσίευμα, με τίτλο «*Σύγχρονη Ελληνική Ιστορία – Τα παραλειπόμενα από τα σχολικά βιβλία της Ελλάδας*» στάλθηκε με ειδική εισήγηση από τη διεύθυνση της εν λόγω εφημερίδας στον Υπουργό Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, μετά από υπόδειξη Λυκειαρχών του Νομού Ημαθίας.

Τα πορίσματα της έρευνας αυτής πρωτοδημοσιεύθηκαν στην ελληνική εφημερίδα της Μεμβούρνης *Νέος Κόσμος* την 1^η Φεβρουαρίου 1999.

Το συνέδριο έληξε με την έγκριση 12 ψηφισμάτων, για την υλοποίηση των οποίων θα εργασθεί η Οργανωτική Επιτροπή, η οποία θα ανακοινώσει τα αποτελέσματα των ενεργειών της στο συνέδριο της Αθήνας τον Ιούνιο του 2004.

Η Ομοσπονδία Ποντιακών Σωματείων Αυστραλίας αισθάνεται ιδιαίτερα ικανοποιημένη, γιατί οι δικές της εισηγήσεις ενσωματώθηκαν στα τελικά ψηφίσματα του συνεδρίου.

Είμαι της γνώμης πως το Ε΄ ΠΑΣΠΕ, στο οποίο παρουσιάστηκαν από τους εισηγητές νέα τεκμήρια από την ιστορία του Ποντιακού Ελληνισμού, και συζητήθηκαν διεξοδικά τα προβλήματα των νεοπροσφύγων και των Ελλήνων που παραμένουν στις δημοκρατίες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, επέτυχε απόλυτα στο σκοπό του.

Ιδιαίτερα σημαντική ήταν η ομόγνωμη άποψη πως το ζήτημα της Γενοκτονίας πρέπει να διευρυνθεί, για να συμπεριλάβει την προγραμματισμένη από το τουρκικό κράτος εκτόπιση ή εξολόθρευση του Ελληνισμού ολόκληρης της Μικράς Ασίας (Πόντου, Ιωνίας και Καππαδοκίας) και της Ανατολικής Θράκης.

Και από τη στήλη αυτή ευχαριστώ την Ομοσπονδία Ποντιακών Σωματείων Αυστραλίας, που μου εμπιστεύθηκε την εκπροσώπησή της στο Ε΄ ΠΑΣΠΕ, στο οποίο κατέθεσα την εισήγηση «Ο Ποντιακός Ελληνισμός της Αυστραλίας: Πραγματικότητα και Προοπτικές».

28/11/2002

ΟΥΤΕ ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΜΟΥ...

Η επίσκεψη της Thea Halo στη Μελβούρνη στα μέσα του Μαΐου 2003 μας έδωσε την ευκαιρία να ενημερωθούμε για τα τραγικά γεγονότα, που διαδραματίστηκαν στην Τουρκία στο πρώτο τέταρτο του 20ού αιώνα, μέσα από τις βιοματικές, και τραυματικές, εμπειρίες της μητέρας της.

Εξηγούμαι, γι' εκείνους που ακούνε το όνομα της Thea Halo για πρώτη φορά. Πρόκειται για τη συγγραφέα του βιβλίου “Not even my name”, που κυκλοφόρησε στις Ηνωμένες Πολιτείες το 2000, και σημείωσε μεγάλη εκδοτική επιτυχία.

Το βιβλίο αυτό μεταφράστηκε και στα ελληνικά, με τίτλο «Ούτε το όνομά μου», και κυκλοφόρησε από τις Εκδόσεις ΓΚΟΒΟΣΤΗ το 2001. Μέσα σε δύο χρόνια (2001-2003) γνώρισε επτά εκδόσεις, φαινόμενο ασυνήθιστο για τα ελληνικά δεδομένα.

Στο βιβλίο της η Thea Halo εξιστορεί την οδύσσεια της μητέρας της και της οικογένειάς της το 1920, όταν το καθεστώς του Κεμάλ Ατατούρκ είχε θέσει σε εφαρμογή τη δεύτερη φάση αφανισμού του Ποντιακού, και του υπόλοιπου Ελληνισμού της Μικράς Ασίας και της Ανατολικής Θράκης.

Η Thea Halo, η οποία διαμένει στη Νέα Υόρκη, είχε έρθει στη Μελβούρνη για να πάρει μέρος στο Πρόγραμμα Μνήμης για τη Γενοκτονία του Ποντιακού Ελληνισμού. Εδώ έδωσε διαλέξεις, επισκέφθηκε σχολεία και ερευνητικά ιδρύματα, παρευρέθηκε στην παρουσίαση της αυστραλιανής έκδοσης του βιβλίου της, και έδωσε συνεντεύξεις στα ελληνικά και αυστραλιανά μέσα ενημέρωσης.

Σε συνέντευξη που έδωσε από το ραδιοφωνικό πρόγραμμα του συμπάροικου Γιώργου Κοβρίδη είχα την καλή τύχη να πάρω μέρος κι εγώ, και έτσι να γνωριστώ με τη διαπρεπή συγγραφέα, και να μιλήσω μαζί της για το έργο της.

Η ιδιαιτερότητα της περίπτωσης της Thea Halo, και το γεγονός ότι αυτές τις ημέρες βρίσκεται σε εξέλιξη το πρόγραμμα εκδηλώσεων για τη Γενοκτονία, με έκαναν να ασχοληθώ σήμερα με το θέμα αυτό.

Μια βιοματική μαρτυρία της Γενοκτονίας

Η παρατήρησή μου για την ιδιαιτερότητα της περίπτωσης της Thea Halo χρήζει κάποιας επεξήγησης.

Πιο πάνω αναφέρθηκα στο γεγονός ότι στο επίκεντρο του βιβλίου της βρίσκεται η οικογένεια της μητέρας της, παρασυρμένη με χιλιάδες άλλους Έλληνες από την Κεμαλική καταγίδα στα ενδότερα της Τουρκίας, σε μια πορεία θανάτου. Τελικά η Ευθυμία (Θύμια), μητέρα της Thea, κοπέλα τότε δεκαέξι ετών, επιζεί, για να καταλήξει στην Αμερική, όπου ζει από το 1925.

Το βιβλίο της Thea Halo δεν είναι το μόνο που σαν κύριο θέμα έχει τα δεινοπαθήματα των Ελλήνων της Τουρκίας από το 1914 μέχρι το 1923.

Υπάρχουν και τα έργα συγγραφέων, όπως του Ηλία Βενέζη «Νούμερο 31328», του Στρατή Δούκα «Ιστορία ενός αιχμαλώτου», της Διδώ Σωτηρίου «Ματωμένα Χώματα», για να αναφέρω μόνο μερικά λογοτεχνικά, όχι καθαρά ιστορικά, έργα.

Πιο πρόσφατα, το θέμα της γενοκτονίας του Ποντιακού Ελληνισμού, εκτός από τις ιστορικές μελέτες, έχει δοθεί και με αφηγηματικό τρόπο από πολλούς ποντιακής καταγωγής συγγραφείς, μεταξύ των οποίων είναι ο Δημήτρης Ψαθάς, ο Χρήστος Σαμουηλίδης, ο Γιώργος Ανδρεάδης, ο Χάρης Τσιρκινίδης, κ.α.

Τα βιβλία των συγγραφέων αυτών, καθώς είναι γραμμένα στην ελληνική γλώσσα, προορίζονται για το ελληνικό αναγνωστικό κοινό, αν και κάποια από αυτά έχουν μεταφραστεί και σε άλλες γλώσσες.

Το βιβλίο της Thea Halo είναι το μόνο, από ό,τι γνωρίζω, το οποίο γράφτηκε στην αγγλική γλώσσα και κυκλοφόρησε ευρύτατα στις ΗΠΑ, καθώς και σε άλλες αγγλόγλωσσες χώρες. Τώρα έχουμε και την αυστραλιανή αγγλόγλωσση έκδοση.

Αυτό σημαίνει πως τα δεινά του ελληνικού στοιχείου της Τουρκίας κατά τη διάρκεια του πρώτου τέταρτου του 20ού αιώνα γίνονται, ίσως για πρώτη φορά, γνωστά σε ένα πολύ ευρύ φάσμα αναγνωστών.

Αυτό αποτελεί μια απαραίτητη προϋπόθεση για την αναγνώριση, από τη διεθνή κοινότητα, της γενοκτονίας των Ελλήνων που ζούσαν στην Τουρκία από τα πανάρχαια χρόνια μέχρι το 1923.

Μια Πόντια σώζεται από τους Αρμένιους και παντρεύεται Ασύριο

Η ιδιαιτερότητα και η σημασία του βιβλίου της Thea Halo δεν σταματάει εδώ. Όπως προανέφερα, η μητέρα της συγγραφέα είναι Πόντια, και ήταν 16 ετών όταν οι κάτοικοι του χωριού της υποχρεώθηκαν από το Κεμαλικό καθεστώς να το εγκαταλείψουν, καθώς και τα υπάρχοντά τους, και να οδηγηθούν σε μια πορεία εξόντωσης που κράτησε επτά μήνες.

Η Ευθυμία είναι το μόνο μέλος της οικογένειάς της που επέζησε από τη μαρτυρική εκείνη πορεία θανάτου. Αυτό οφείλεται στην πρόνοια της μητέρας της να την παραδώσει σε μια οικογένεια Κούρδων, με την οποία έζησε για δύο χρόνια.

Η «μητριά» της Ευθυμίας, για λόγους που εξυπηρετούσαν την ίδια, της έδωσε το κουρδικό όνομα Σάνο, με το οποίο έγινε γνωστή στα επόμενα χρόνια. Μετά από δύο χρόνια η Σάνο-Ευθυμία εγκατέλειψε την οικογένεια των Κούρδων για να ξεφύγει την κακομεταχείριση και καταπίεση της μητριάς της.

Τελικά την περισυνέλεξε μια οικογένεια Αρμενίων, οι οποίοι αν και οι ίδιοι καταδιωκόμενοι, την δέχτηκαν σαν παιδί τους.

Τρία χρόνια αργότερα, στη Συρία όπου είχε καταφύγει η οικογένεια των Αρμενίων, η Σάνο-Ευθυμία παντρεύτηκε με προξενιό τον Αβραάμ, έναν Ασσύριο που, έχοντας εξοριστεί από τη Μικρά Ασία, ζήτησε να αρχίσει μια νέα ζωή στην Αμερική, και το 1925 πήγε στη Συρία για εξεύρεση νύφης.

Στο βιβλίο της Thea Halo βλέπουμε την καταπληκτική συγκυρία γεγονότων – την ποντιακή καταγωγή της μητέρας της, τη διάσωσή της αρχικά από μια οικογένεια Κούρδων, η οποία την κακομεταχειρίστηκε, στη συνέχεια τη στοργή που της έδειξε μια οικογένεια Αρμενίων, και τελικά το γάμο της με έναν Ασσύριο, μετανάστη στην Αμερική.

Το χρονικό τριών γενοκτονιών

Τη συγκυρία αυτή η συγγραφέας την αξιοποίησε με έναν έντεχνο τρόπο, για να κάνει αναφορά στη γενοκτονία που μεθοδεύτηκε και εκτελέστηκε πρώτα από την Οθωμανική Αυτοκρατορία κατά τη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου (1914-1918), και στη συνέχεια από το Κεμαλικό καθεστώς (1919-1922) εις βάρος τριών εθνικών μειονοτήτων.

Πρόκειται για τρεις ιστορικούς λαούς, τους Αρμένιους, τους Έλληνες και τους Ασσύριους, που ζούσαν στη Μικρά Ασία χιλιάδες χρόνια πριν από τους Τούρκους, οι οποίοι έκαναν την εμφάνισή τους στις ανατολικές περιφέρειες της Μικράς Ασίας στα τέλη του ενδέκατου αιώνα μετά Χριστόν, και σταδιακά ξαπλώθηκαν στις δυτικές περιφέρειες, και από εκεί στα Βαλκάνια.

Γράφει η Thea Halo:

Η πιο δραματική, όμως, αλλαγή στην Τουρκία ήταν η σφαγή 1.500.000 Αρμενίων, 750.000 Ασσυρίων και 353.000 Πόντιων Ελλήνων, καθώς και οι σκληρές πορείες θανάτου προς την εξορία 1.500.000 Ελλήνων της Τουρκίας.

Στις εξουθενωτικές αυτές πορείες θανάτου, αναρίθμητοι Πόντιοι έχασαν τη ζωή τους. Κι όλα αυτά την περίοδο 1915-1923.

Αυτή η γενοκτονία, που κατ' ευφημισμό μόνο ονομάστηκε «εθνική κάθαρση» και «επανεγκατάσταση», αφάνισε τις περισσότερες, αν όχι όλες, τις χριστιανικές μειονότητες στην Τουρκία και σήμανε το τραγικό τέλος της ιστορίας του Ποντιακού Ελληνισμού στη Μικρά Ασία, μετά από αδιάλειπτη παρουσία 3.000 ετών.

Σελ. 25-26 της ελληνικής έκδοσης του βιβλίου της.

Στο παραπάνω απόσπασμα η Thea Halo αναφέρεται μόνο στα θύματα των Ελλήνων του Πόντου. Όταν στους νεκρούς των 353.000 προσθέσουμε και τους Έλληνες των άλλων περιοχών της Μικράς Ασίας και της Ανατολικής Θράκης που έχασαν τη ζωή τους κατά την περίοδο αυτή, διαπιστώνουμε πως πάνω από ένα εκατομμύριο Έλληνες έχασαν τη ζωή τους ως αποτέλεσμα της προγραμματισμένης εθνοκάθαρσης από τις τουρκικές αρχές.

Ο ιστορικός ερευνητής Χάρης Τσιρκινίδης, στο βιβλίο του «Επιτέλους τους ξεριζώσαμε» - Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1999 – χρησιμοποιώντας στατιστικά στοιχεία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, υπολογίζει πως τα θύματα των Ελλήνων ανέρχονται σε 1.400.000, που αποτελούν το 50% του συνολικού ελληνικού πληθυσμού της Μικράς Ασίας και της Ανατολικής Θράκης κατά την περίοδο εκείνη.

Η Τουρκία παραποιεί την ιστορία

Στο βιβλίο της η Thea Halo βρήκε τον τρόπο να ενσωματώσει, σε τρία διαφορετικά σημεία, και την παρουσία του ελληνικού στοιχείου στη Μικρά Ασία από το 1200 π. Χ. μέχρι το 1923, που έγινε η ανταλλαγή πληθυσμών μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή.

Το 1989 η Thea Halo με τη μητέρα της μετέβηκαν στην Τουρκία, εις αναζήτηση του χωριού της μητέρας της, για να μπορέσει για πρώτη φορά να επανασυνδεθεί με τις ρίζες της, και η Thea να γνωρίσει τον τόπο των προγόνων της.

Σε ένα σημείο του βιβλίου η Thea αναφέρεται σε μια συζήτηση με δύο νεαρούς Τούρκους που συνάντησε στην Άγκυρα, οι οποίοι δεν είχαν καμιά γνώση των γεγονότων που έλαβαν χώρα στην πατρίδα τους στο πρώτο τέταρτο του 20ού αιώνα.

Αυτό η Thea το απέδωσε στην αποσιώπηση αυτών των γεγονότων από τις τουρκικές εκπαιδευτικές αρχές.

Για το θέμα αυτό γράφει τα ακόλουθα στο βιβλίο της:

Δεν είχαν άγνοια του παρελθόντος τους μόνο οι νέοι της Τουρκίας, αλλά η τουρκική κυβέρνηση κυριολεκτικά «εξαγόραζε την ιστορία της» στα αμερικανικά πανεπιστήμια, κάνοντας μεγάλες δωρεές με αντάλλαγμα την αποσιώπηση του βάρβαρου παρελθόντος της στα προγράμματα σπουδών. Σελ. 31.

Στο βιβλίο της Thea Halo «Ούτε το όνομά μου», η μητέρα της Ευθυμιά προσωποποιεί όλους τους μαρτυρικούς Έλληνες του Πόντου, της υπόλοιπης Μικράς Ασίας και της Ανατολικής Θράκης, καθώς και τους Αρμένιους και τους Ασσύριους που υπέστησαν τα πάνδεινα από τις τουρκικές αρχές.

Σε 3.650.000 υπολογίζονται τα μέλη των τριών αυτών εθνικών μειονοτήτων που έχασαν τη ζωή τους κατά το πρώτο τέταρτο του 20ού αιώνα.

Σύντομα το βιβλίο της Thea Halo θα μεταφραστεί και σε άλλες ευρωπαϊκές γλώσσες, γεγονός που θα επαναφέρει στην επικαιρότητα τις τρεις πρώτες γενοκτονίες του 20ού αιώνα, που διαπράχθηκαν από την ίδια χώρα.

Μόνο όταν η χώρα αυτή αναγνωρίσει το αμαρτωλό της παρελθόν θα αποκαταστήσει το όνομά της στην εκτίμηση της διεθνούς κοινότητας, και θα μπορεί να διεκδικήσει μια θέση μεταξύ των πολιτισμένων χωρών, και ίσως στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

22/05/2003

ΧΡΥΣΑΝΘΟΣ Ο Αρχιερέας – Εθνάρχης των Ποντίων

Το Σάββατο, 15 Μαΐου, θα γίνει η παρουσίαση του βιβλίου του Μάκη Κασαπίδη «Χρυσάνθος, ο Αρχιερέας – Εθνάρχης των Ποντίων». Λεπτομέρειες για τη βιβλιοπαρουσίαση δίνονται στο τέλος της στήλης.

Το βιβλίο του κ. Κασαπίδη εντάσσεται στις εκδόσεις του Εθνικού Κέντρου Ελληνικών Μελετών και Έρευνας του Πανεπιστημίου La Trobe. Η παρουσίασή του γίνεται στα πλαίσια των εκδηλώσεων για την Ημέρα Μνήμης της Γενοκτονίας του Ποντιακού Ελληνισμού.

Το πλαίσιο αυτό είναι το πλέον αρμόζον, γιατί ο Χρυσάνθος Φιλιππίδης, ως διάκονος στην αρχή και Μητροπολίτης της Τραπεζούντας στη συνέχεια, βίωσε εκ του σύνεγγυς τα τραγικά γεγονότα των διώξεων, των εκτοπισμών, και των ομαδικών εκτελέσεων Ελλήνων του Πόντου από το Οθωμανικό καθεστώς, αλλά και από το Κεμαλικό, κατά τη διάρκεια του 1914-1922.

Εκτός από το τεράστιο ποιμαντορικό, ανθρωπιστικό και εθνικό του έργο, ο Χρυσάνθος πέρασε στην ιστορία και ως ο τελευταίος Μητροπολίτης της Τραπεζούντας, της φημισμένης πρωτεύουσας του Πόντου, που η ίδρυσή της πηγαίνει πίσω στον 8^ο αιώνα π. Χ.

Ας σημειώσουμε εδώ πως η πόλη της Τραπεζούντας είχε δώσει το όνομά της στην ομώνυμη Αυτοκρατορία της Τραπεζούντας, που ιδρύθηκε μετά από τη διάλυση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, όταν τα στρατεύματα της Δ΄ Σταυροφορίας κατέλαβαν την Κωνσταντινούπολη το 1204.

Από το 1204 μέχρι την κατάληψή της από τον Μωάμεθ Β΄ τον Πορθητή το 1461, η Αυτοκρατορία της Τραπεζούντας ήταν το ανατολικότερο προπύργιο του Ελληνισμού. Όπως σημειώνει στον Πρόλογο του βιβλίου ο Αναπληρωτής Καθηγητής του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας, κ. Στάθης Πελαγίδης:

{...}... το εν λόγω βιβλίο ... ερευνά και εξετάζει μια από τις μεγαλύτερες ιστορικές φυσιογνωμίες, όχι μόνο του Ποντιακού, αλλά και του ευρύτερου Ελληνισμού... {...} Ένα είναι βέβαιο,...το βιβλίο του κ. Κασαπίδη δίνει στον αναγνώστη την εικόνα της προσωπικότητας και της διαχρονικής και πολυθεματικής δραστηριότητας του μεγάλου Ιεράρχη Χρυσάνθου, Μητροπολίτη Τραπεζούντας, ως Αποκρισάριου του Οικουμενικού Θρόνου και ως Αρχιεπισκόπου Αθηνών και Πάσης Ελλάδος. Δίνει, όμως, και την εικόνα του πονεμένου επίλογου της ζωής του (1941-1949).

Μητροπολίτης, αλλά και αγωνιστής και εθνάρχης, ο Χρύσανθος

Στην αρχή του δικού του Προλόγου, ο κ. Κασαπίδης δίνει επιγραμματικά την ταύτιση του Μητροπολίτη Τραπεζούντας Χρύσανθου με τον Ποντιακό Ελληνισμό:

Τύχη αγαθή προόρισε τον Χρύσανθο, από τα πρώτα κιόλας χρόνια της ιεροσύνης του, να συνδεθεί στενά με τον Ελληνισμό της Τραπεζούντας ως νεαρός διάκονος στην αρχή και ως ποιμενάρχης αυτού αργότερα. Η δεκάχρονη σχεδόν ποιμαντορία του συνέπεσε με την τελευταία φάση της τρισεχθιτούς ιστορικής πορείας του Ποντιακού Ελληνισμού, που υπήρξε και η πιο τραγική φάση, η οποία οδήγησε τελικά στον ξεριζωμό του υπέροχου εκείνου Ελληνισμού από την προαιώνια εθνική του εστία.

Λίγο πιο κάτω στον Πρόλόγό του, ο κ. Κασαπίδης εξηγεί ως ακολούθως την επιλογή του βίου και της πολιτείας του Χρύσανθου για την εν λόγω μονογραφία του:

Αξιολογώντας τη μεγάλη προσφορά του αείμνηστου ιεράρχη προς το έθνος γενικά και ειδικότερα προς τους Έλληνες του Πόντου, έκανα τη σκέψη πως θα ήταν εθνικά ωφέλιμο να γνωρίσει ο Ελληνισμός των Αντιπόδων, και ειδικότερα οι νέοι της ελληνικής παροικίας της Αυστραλίας και όχι μόνο, τη ζωή και τη δράση μιας τόσο αξιόλογης προσωπικότητας, όπως εκείνη του μακαριστού Μητροπολίτη Τραπεζούντας Χρύσανθου.

Ο κ. Κασαπίδης παρακολουθεί βήμα προς βήμα τους αγώνες του Μητροπολίτη Χρύσανθου για την ανάδειξη του Πόντου σε ανεξάρτητο κράτος, ή για τη δημιουργία της Ποντο-Αρμενικής Ομοσπονδίας, σαν ύστατη προσπάθεια να αποφύγει την καταγίδα του Κεμαλικού Καθεστώτος, που από το 1919 άρχισε να σαρώνει την περιοχή, και να αποδεκατίζει τους Έλληνες κατοίκους της.

Παρά την κλονισμένη του υγεία, για μήνες παρέμεινε στο Παρίσι, κατά τη διάρκεια της Διάσκεψης Ειρήνης, στην οποία είχε πάρει μέρος και ο Ελευθέριος Βενιζέλος, και ζήτησε τη συμπάρασταση των Συμμάχων για την προστασία του Ποντιακού Ελληνισμού.

Το ότι οι προσπάθειές του αυτές δεν τελεσφόρησαν οφείλεται πρώτιστα στο ότι οι Σύμμαχοι επαναπροσδιόρισαν τα συμφέροντά τους, θεωρώντας την Τουρκία ως ζωτικό χώρο, μετά την επικράτηση της Επανάστασης των Μπολσεβίκων στη Ρωσία, και τη σύσταση της Σοβιετικής Ένωσης.

Για διαφορετικούς λόγους, και ο Βενιζέλος δεν υποστήριξε την ιδέα για τη σύσταση ανεξάρτητου Ποντιακού Κράτους.

Το ότι οι απώλειες σε ανθρώπινες ζωές στον Πόντο δεν ήταν μεγαλύτερες οφείλεται στην προσωπικότητα του Μητροπολίτη Χρύσανθου, που έχαιρε της εκτίμησης ακόμη και των Τούρκων της Τραπεζούντας, και στον υπεράνθρωπο αγώνα που διεξήγαγε μέχρι τον τελικό ξεριζωμό το 1923.

Πραγματικό απόκτημα το βιβλίο του Μάκη Κασαπίδη

Διαβάζοντας το βιβλίο, ο αναγνώστης διαπιστώνει πως παράλληλα με την εξιστόρηση του βίου και της δράσης του Μητροπολίτη Χρύσανθου, ίσως υπάρχει και ένας άλλος, ανομολόγητος λόγος, για την επιλογή του συγκεκριμένου προσώπου: το γεγονός ότι, η πολυσχιδής δραστηριότητα του Μητροπολίτη Χρύσανθου δίνει την ευκαιρία στο συγγραφέα να καλύψει και τις ακόλουθες θεματικές ενότητες:

* Το σχέδιο των Νεοτούρκων για τον εκτουρκισμό των χριστιανικών μειονοτήτων.

* Τις διώξεις του Μικρασιατικού Ελληνισμού και τη γενοκτονία των Αρμενίων και των Ποντίων.

* Τις διεργασίες για τη σύσταση ενός ανεξάρτητου Πόντου, ή μιας Ποντο-Αρμενικής Ομοσπονδίας.

* Την επονειδίστη στάση των Συμμάχων απέναντι στην Ελλάδα, και τον Ποντιακό και Μικρασιατικό Ελληνισμό κατά την περίοδο 1919-1922.

* Τις εξελίξεις σε περιοχές του εξωελλαδικού Ελληνισμού, όπως η Κύπρος, η Αλβανία, η Ρουμανία, η Αυστραλία, με τις οποίες συνδέθηκε ο Μητροπολίτης Χρύσανθος, μέσα από αποστολές που κατά καιρούς του είχε αναθέσει το Οικουμενικό Πατριαρχείο.

* Την κατάσταση που επικράτησε στην Ελλάδα στα πρώτα χρόνια της κατοχής, με το σχηματισμό των γερμανόφιλων κυβερνήσεων, και την άρνηση του Χρύσανθου να συνεργασθεί μαζί τους από τη θέση του Αρχιεπισκόπου Αθηνών και Πάσης Ελλάδος.

Με την πολυθεματική (όπως την χαρακτηρίζει ο Στάθης Πελαγίδης) αυτή προσέγγιση του αντικειμένου του, ο κ. Κασαπίδης έχει επιτύχει, κατά τη γνώμη μου, την επίτευξη δύο συχνά αλληλοαποκλειόμενων στόχων:

1. Να συμβάλει στην επιστημονική βιβλιογραφία για μια μεγάλη μορφή της Εκκλησίας και του έθνους, που διαδραμάτισε πρωτεύοντα ρόλο, όχι μόνο ως Ιεράρχης, αλλά και Εθνάρχης, στο πρώτο ήμισυ του 20^{ου} αιώνα, κατά τη διάρκεια του οποίου διαμορφώθηκε η φυσιογνωμία της σύγχρονης Ελλάδας γεωγραφικά, δημογραφικά και πολιτισμικά.

2. Να δώσει την ευκαιρία στον προβληματισμένο αναγνώστη να διαμορφώσει μια σφαιρική αντίληψη για διάφορες πτυχές της σύγχρονης ιστορίας μας, που δεν καλύπτονται επαρκώς, και σε κάποιες περιπτώσεις καθόλου, από τα βιβλία του Οργανισμού Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων του Υπουργείου Παιδείας.

Μονογραφίες σαν την εν λόγω, όταν γράφονται από υπεύθυνα, και ακαδημαϊκά καταρτισμένα άτομα, τα οποία δεν φείδονται κόπων και χρόνου για να ερευνήσουν διεξοδικά το αντικείμενό τους, να διασταυρώσουν τις πηγές τους, και να τεκμηριώσουν τις απόψεις τους, επιτυγχάνουν, μεταξύ άλλων, να συμπληρώσουν και πολλά κενά στην ιστορία του ελληνικού έθνους. Ο Μάκης Κασαπίδης ανήκει στην τάξη αυτών των ατόμων.

Από την πλευρά του το Εθνικό Κέντρο Ελληνικών Μελετών και Έρευνας (EKEME) του Πανεπιστημίου La Trobe, στο προάστιο Bundoora της Μελβούρνης, του οποίου Κέντρου ο κ. Κασαπίδης αποτελεί βασικό ερευνητικό στέλεχος, με το εν γένει ερευνητικό και εκδοτικό του έργο προσφέρει ανεκτίμητες υπηρεσίες στα ελληνικά γράμματα και στην ελληνική ιστοριογραφία.

Ελπίζω πως η ομογένεια της Αυστραλίας θα αρχίσει να αναγνωρίζει τη σπουδαιότητα αυτής της πτυχής του έργου του EKEME, και πως θα αισθανθεί την ανάγκη να γίνει και αυτή αρωγός στο συγγραφικό έργο συμπαροίκων λογοτεχνών, ιστορικών και άλλων ανθρώπων των γραμμάτων.

Οι ομογενειακοί συλλογικοί φορείς θα μπορούσαν να στρέψουν και προς αυτήν την κατεύθυνση τη δραστηριότητά τους, χρηματοδοτώντας κάποια βιβλία ομογενών συγγραφέων.

Το βιβλίο του Μάκη Κασαπίδη «Χρυσάνθος, ο Αρχιερέας – Εθνάρχης των Ποντίων» αποτελεί πρόκληση, και πρόσκληση, να θέσουμε σε εφαρμογή το αρχαίο ρητό «Αμ' έπος αμ' έργον».

Πρόκειται για βιβλίο που καλύπτει ένα ευρύ φάσμα της πιο τραγικής περιόδου στην ιστορία του σύγχρονου Ελληνισμού.

Ο κ. Κασαπίδης έχει ερευνήσει διεξοδικά το αντικείμενό του, και τεκμηριώνει πλήρως τις παρατηρήσεις και απόψεις που διατυπώνει στο βιβλίο του με αναφορές σε ιστορικά ντοκουμέντα, πολλά από τα οποία παραθέτει, και σε άλλες αξιόπιστες πηγές.

Επιστημοσύνη και εμβρίθεια χαρακτηρίζουν τη σκιαγράφηση του χαρακτήρα του Μητροπολίτη Τραπεζούντας Χρυσάνθου, και για τρία χρόνια (1938-1941) Αρχιεπίσκοπου Αθηνών και Πάσης Ελλάδος, και την έκθεση των ιστορικών γεγονότων, με τα οποία ήταν συνυφασμένη η ζωή του.

Οι φωτογραφίες που κοσμούν τις 250 σελίδες του βιβλίου συμπληρώνουν το ιστορικό του περιεχόμενου, ο κατάλογος ονομάτων διευκολύνει τον αναγνώστη στην εντόπιση των σημείων αναφοράς σε συγκεκριμένα πρόσωπα, ενώ η εκτενής βιβλιογραφία, σε συνάρτηση με τον κατάλογο των πηγών, αποτελεί πολύτιμο βοήθημα για τους μελλοντικούς ερευνητές.

Το συνιστώ ανεπιφύλακτα σε όλους.

6/05/2004

Σημείωση

Ο Μάκης Κασαπίδης, φιλόλογος καθηγητής, είναι Συντονιστής του Ινστιτούτου Ποντιακών και Μικρασιατικών Μελετών στο Εθνικό Κέντρο Ελληνικών Μελετών και Έρευνας του Πανεπιστημίου La Trobe.

Η παρουσίαση του βιβλίου θα γίνει από τον Αναπληρωτή Καθηγητή του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας, Στάθη Πελαγίδη, το Σάββατο 15 Μαΐου, 6.00 μ.μ., στο Western Theatre, La Trobe University, Bundoora.

ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΠΟΝΤΟΥ

Μέρος πρώτο - Η ιστορία μέσα από το συμβολισμό του μύθου

Ήταν χαρακτηριστικό γνώρισμα των αρχαίων Ελλήνων, όταν δεν μπορούσαν να τεκμηριώσουν κάποια ιστορικά γεγονότα, και όταν αδυνατούσαν να ερμηνεύσουν κάποια φυσικά φαινόμενα, να καταφεύγουν στο μύθο, στην αλληγορία και στο συμβολισμό.

Έτσι και η παρουσία των πρώτων Ελλήνων στα βορειοανατολικά παράλια της Μικράς Ασίας, που βρέχονται από τον Εύξεινο Πόντο, συνδέθηκε με το μύθο, πρώτα του Φρίξου και της Έλλης, και στη συνέχεια της Αργοναυτικής Εκστρατείας, όταν 50 επώνυμοι ήρωες, με αρχηγό τον Ιάσονα, διέσχισαν το Αιγαίο, πέρασαν τον Ελλήσποντο, παρέπλευσαν τα νότια παράλια του Εύξεινου Πόντου, και έφτασαν στην Κολχίδα, όπου φυλαγόταν το χρυσόμαλλο δέρμα του κριαριού που είχε μεταφέρει τον Φρίξο στη μακρινή, και αφιλόξενη εκείνη περιοχή.

Όπως συνήθως συμβαίνει με πολλούς μύθους, έτσι και το χρυσόμαλλο δέρμα και η Αργοναυτική Εκστρατεία στηρίχθηκαν πάνω σε κάποιες ιστορικές αλήθειες.

Η πρώτη είναι ότι πίσω από την Αργοναυτική Εκστρατεία κρύβονται οι αναγνωριστικές επισκέψεις των Ελλήνων σε περιοχές της Μικράς Ασίας, πριν από την εκστρατεία στην Τροία, που τοποθετείται γύρω στα 1200 π. Χ.

Από τα πανάρχαια χρόνια οι αρχαίοι Έλληνες είχαν αντιληφθεί τη στρατηγική και εμπορική σημασία που είχαν τα Στενά μεταξύ Ευρώπης και Μικράς Ασίας (Ελλήσποντος, Προποντίδα, Βόσπορος), αφού από εκεί έπρεπε να περάσουν τα πλοία που προμήθευαν τους πληθυσμούς των νησιών του Αιγαίου Πελάγους, και της ηπειρωτικής Ελλάδας, με τα σιτηρά από την Ουκρανία, αλλά και άλλα προϊόντα από τις παρευξείνιες χώρες.

Οι πόλεις που σταδιακά ιδρύθηκαν στις βορειοανατολικές παράκτιες περιοχές της Μικράς Ασίας, με την πάροδο του χρόνου πήραν την επωνυμία Πόντος, από όπου η Ελλάδα προμηθευόταν ορυκτά προϊόντα, όπως χαλκό, σίδηρο, και ασήμι, καθώς και γεωργικά και κτηνοτροφικά προϊόντα.

Η δεύτερη ιστορική αλήθεια του μύθου επιβεβαιώνεται από το γεγονός ότι στην περιοχή της μυθικής Κολχίδας, που τοποθετείται ανατολικά από την Τραπεζούντα, οι σημερινοί κάτοικοι που ζουν στην κοιλάδα του Πρύτανη ποταμού, μαζεύουν ψήγματα χρυσού με τον ακόλουθο τρόπο: στην κοίτη του ποταμού καρφώνουν τα δέρματα ακούρευτων προβάτων.

Καθώς το νερό περνάει από επάνω τους, τα μαλλιά των δερμάτων παγιδεύουν την άμμο, η οποία περιέχει και ψήγματα χρυσού. Να, λοιπόν, ο συμβολισμός του χρυσόμαλλου δέρατος.

Στο σημείο αυτό αφήνουμε την ασύγκριτη σε επινοητικότητα μυθοπλαστική φαντασία των αρχαίων Ελλήνων, και μπαίνουμε σε έναν άλλο χώρο, στον οποίο πάλι πρωτοστάτησαν: στην τεκμηριωμένη ιστορία, λέξη την οποία έδωσαν στον υπόλοιπο κόσμο.

Σύμφωνα, λοιπόν, με τις μαρτυρίες ιστορικών πηγών, η πρώτη αποικία στα βόρεια παράλια της Μικράς Ασίας ιδρύθηκε στη Σινώπη γύρω στα 750 π.Χ., από Έλληνες της Μιλήτου, την αρχαιότερη οργανωμένη ελληνική παρουσία στη Μικρά Ασία, πατρίδα των μεγάλων φιλοσόφων Θαλή, Αναξίμανδρου και Αναξίμενη.

Από τη Σινώπη ιδρύθηκαν αλυσιδωτά άλλες αποικίες κατά μήκος των ανατολικών παραλίων της Μικράς Ασίας: τα Κοτύωρα, η Κερασούντα, η Σαμψούντα, η Τραπεζούντα, η Ριζούς, η Φάσις.

Ελληνικές πόλεις ιδρύθηκαν και στα ανατολικά, βόρεια και δυτικά παράλια του Εύξεινου Πόντου, έτσι που γύρω στον 6^ο π. Χ. αιώνα αναφέρονταν σ' αυτόν ως «ελληνική λίμνη».

Γεωγραφικά, ο Πόντος δεν είχε σταθερά σύνορα. Δυτικά άρχιζε από την Ηράκλεια και έφτανε ανατολικά μέχρι τον ποταμό Φάση. Τα νότια σύνορα σε κάποια σημεία έφταναν σε βάθος περίπου 150 χιλιομέτρων από τα παράλια του Εύξεινου Πόντου. Επειδή ο Πόντος δεν υπήρξε μια συγκεκριμένη κρατική οντότητα, εκτός κατά την περίοδο της Αυτοκρατορίας της Τραπεζούντας (1204-1461), τα γεωγραφικά του σύνορα και η όλη έκταση που καταλάμβανε, αυξομειώνονταν ανάλογα με τις ιστορικές περιστάσεις.

Στην αρχαιότητα οι ελληνικές αποικίες είχαν ιδρυθεί κατά μήκος των παραλίων του Εύξεινου Πόντου, ενώ στην ενδοχώρα ζούσαν διάφοροι λαοί, όπως οι Χαλδαίοι, οι Μοσσύνοικοι, οι Μάκρωνες, οι Σκυθηνοί, οι Λαζοί και άλλοι.

Εδώ πρέπει να κάνω μια διευκρίνιση. Συχνά γίνεται η ταύτιση των Λαζών με τους Πόντιους. Αυτό είναι λάθος, γιατί οι Λαζοί ήταν συγγενείς των Γεωργιανών, όπως αποδεικνύεται και από τη γλώσσα τους, που έχει πολλά κοινά στοιχεία με τη γεωργιανή.

Μερικές από τις φυλές αυτές με την πάροδο του χρόνου, και με την επικράτηση του ελληνικού στοιχείου, εξελληνίστηκαν, και κατά τη διάρκεια

της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, περιφέρεια της οποίας είχε υπάρξει και ο Πόντος, εκχριστιανίστηκαν.

Μαρτυρία του έντονου ελληνικού χαρακτήρα που είχε ο Πόντος κατά τη διάρκεια του 5^{ου} π.Χ. αιώνα είναι μια περιγραφή που δίνει ο Ξενοφώντας στην Κάθοδο των Μυρίων.

Το 401 π.Χ., στη μάχη κοντά στα Κούναξα της Βαβυλωνίας, σε μικρή απόσταση από τη σημερινή Βαγδάτη, ο στρατός του Κύρου νικήθηκε από τον στρατό του μεγαλύτερου αδελφού του Αρταξέρξη, βασιλιά της Περσίας, το θρόνο του οποίου διεκδικούσε. Στο στράτευμά του ο Κύρος είχε και 12.000 Έλληνες μισθοφόρους, τους γνωστούς από την ιστορία «Μύριους». Αφού μετά από την ήττα του Κύρου οι Έλληνες στρατιώτες δεν είχαν άλλο χρηματοδότη, αποφάσισαν να γυρίσουν στην πατρίδα τους.

Μετά από μια περιπετειώδη πορεία διά μέσου της Περσίας και της χώρας των Καρδούχων - έτσι ονομάζονταν στην αρχαιότητα οι Κούρδοι - το ελληνικό στράτευμα έφτασε στα εδάφη του Πόντου, χωρίς καν να γνωρίζει ότι πλησίαζε σε μια περιοχή ελληνικών αποικιών.

Τον Ιανουάριο του 400 π.Χ. έφτασαν στο όρος Θήγης, το οποίο και έπρεπε να περάσουν. Όταν οι πρώτοι στρατιώτες ανέβηκαν στην κορυφή του βουνού, και στο βάθος του ορίζοντα είδαν θάλασσα, άρχισαν να φωνάζουν «Θάλαττα, θάλαττα!».

Όταν οι Μύριοι έφτασαν στην Τραπεζούντα, ο Ξενοφώντας την περιγράφει ως ακολούθως: *«Πόλιν Ελληνίδα οικουμένην εν τω Ευξείνω Πόντω»*.

Στην Τραπεζούντα οι Έλληνες κάτοικοι τους φιλοξένησαν για 30 ημέρες, και οργάνωσαν γυμνικούς αγώνες προς τιμή τους.

Θησαυρός πληροφοριών για τους Έλληνες του Πόντου, και τις σχέσεις τους με τους αυτόχθονες κατοίκους της ενδοχώρας, είναι τα τελευταία κεφάλαια του βιβλίου του Ξενοφόντα «Κύρου Ανάβασις».

Προς το τέλος του 5^{ου} και τις αρχές του 4^{ου} π. Χ. αιώνα το εμπόριο και ο ελληνικός πολιτισμός σημείωσαν μεγάλη ανάπτυξη στις ελληνικές αποικίες του Πόντου, ενώ οι πλουτοφόρες περιοχές πρόσφεραν πολύτιμα προϊόντα στην οικονομία της Ελλάδας. Τα δημητριακά, η ξυλεία, το λινάρι, τα κτηνοτροφικά είδη, τα ψάρια και μεταλλεύματα όπως το ασήμι, ο χαλκός και ο σίδηρος, αξιοποιήθηκαν με τον καλύτερο τρόπο, προς όφελος των αποικιών και του Μητροπολιτικού Κέντρου.

Ελληνιστικά χρόνια και Ρωμαϊκή εποχή

Μέχρι τα αλεξανδρινά χρόνια, όλες οι παράλιες πόλεις έμειναν ανεξάρτητες και αυτόνομες.

Αν και στα μέσα του 4^{ου} π. Χ. αιώνα κάποιες περιοχές του Πόντου είχαν υπαχθεί σε ένα νεοσύστατο περσικό βασίλειο, οι μεγάλες πόλεις ήταν μόνο φόρου υποτελείς, ενώ κατά τα άλλα διατηρούσαν την αυτονομία τους. Όταν το 334 π.Χ. ο Μέγας Αλέξανδρος πέρασε με το στρατό του από τον Ελλήσποντο στη Μικρά Ασία, ένα μεγάλο μέρος του Πόντου είχε περιέλθει στη δικαιοδοσία του. Τα χρόνια εκείνα οι περιοχές γύρω από τις πόλεις εξελληνίστηκαν, και η ελληνική παιδεία και ο ελληνικός πολιτισμός είχαν διαδοθεί στους γειτονικούς γηγενείς λαούς.

Κατά την πρώτη περίοδο της ελληνιστικής εποχής, η οποία αρχίζει από το θάνατο του Αλεξάνδρου το 323 π. Χ., οι ελληνικές πόλεις του Πόντου έφτασαν στο αποκορύφωμα της οικονομικής τους ανάπτυξης. Παράλληλα, οι σχέσεις ανάμεσα στο ελληνικό στοιχείο και τους γηγενείς συνέχιζαν να είναι στενές, με ευεργετικά αποτελέσματα στην κοινωνική και πολιτισμική εξέλιξη της ευρύτερης περιοχής.

Μεγάλη ακμή και πρόοδο γνώρισε ο Πόντος όταν βασιλιάς της περιοχής ήταν ο περσικής καταγωγής, Μιθριδάτης ο ΣΤ΄, επονομαζόμενος Ευπάτωρ, ο οποίος βασίλευσε από το 120 π. Χ. μέχρι το 64 π. Χ.

Η ελληνική γλώσσα είχε καθιερωθεί ως η επίσημη γλώσσα επικοινωνίας στους λαούς του βασιλείου, το οποίο είχε αποκτήσει μεγάλη στρατιωτική και οικονομική δύναμη.

Ο Μιθριδάτης ο ΣΤ΄, η μητέρα και η σύζυγος του οποίου ήταν Ελληνίδες, είχε αποκτήσει ελληνική παιδεία, και περιστοιχιζόταν από Έλληνες ποιητές, φιλοσόφους και ιστορικούς. Συνέβαλε πολύ στη διάδοση του ελληνικού πολιτισμού στους μη ελληνικής καταγωγής γηγενείς υπηκόους του.

Θαυμαστής του Μεγάλου Αλεξάνδρου, προσπάθησε να συνενώσει τον ελληνικό με τον περσικό πολιτισμό, και την ελληνική με την περσική θρησκεία, όπως είχε επιχειρήσει να κάνει ο Αλέξανδρος.

Ο Μιθριδάτης αγωνίστηκε και για την απελευθέρωση άλλων ελληνικών πόλεων της Μικράς Ασίας που είχαν περιέλθει στη ρωμαϊκή κατοχή. Οι επιχειρήσεις του κατά της τότε κοσμοκράτειρας Ρώμης κράτησαν 27 χρόνια. Το 88 π. Χ. είχε υποκινήσει την επανάσταση της Αθήνας, της Βοιωτίας, της Αχαΐας και της Λακωνίας κατά των Ρωμαίων, η οποία τελικά καταστάληκε.

Μετά το θάνατο του Μιθριδάτη το 64 π. Χ., το μεγάλο του κράτος κατέρρευσε, και ο Πόντος προσαρτήθηκε στη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, και μεταβλήθηκε σε ρωμαϊκή επαρχία. Η απουσία όμως της κεντρικής ρωμαϊκής εξουσίας έδωσε στους Έλληνες του Πόντου τη δυνατότητα να αναπτύξουν τις ποικίλες ικανότητές τους.

Σύμφωνα με τον ιστορικό Πλίνιο, η δημοκρατική νομοθεσία και η φιλελεύθερη διοίκηση των Ρωμαίων συνέβαλαν στην οικονομική ευημερία των πόλεων και στην πολιτισμική τους πρόοδο.

Οι γραπτές μαρτυρίες επιβεβαιώνονται και από τα μνημεία που σώθηκαν, που αποδεικνύουν το υψηλό επίπεδο της ελληνικής τέχνης και τα μεγάλα επιτεύγματα του ελληνικού πνεύματος κατά την περίοδο εκείνη.

30/11/2006

ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΠΟΝΤΟΥ

Μέρος δεύτερο - Προμαχώνας του Ελληνισμού στην Ανατολή ο Πόντος

Η απόφαση του αυτοκράτορα της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας Μέγα Κωνσταντίνου να μεταφέρει την πρωτεύουσα της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας από τη Ρώμη στην τοποθεσία της πόλης Βυζάντιο, μετέπειτα Κωνσταντινούπολη, το 330 μ. Χ., σηματοδοτεί μια νέα περίοδο για τον Ελληνισμό των ανατολικών περιοχών της αυτοκρατορίας, και του Πόντου μεταξύ αυτών.

Λίγα χρόνια νωρίτερα, συγκεκριμένα το 313, εκδόθηκε το αυτοκρατορικό Διάταγμα της Ανεξιθρησκίας των Μεδιολάνων, αποτέλεσμα του οποίου ήταν ο Χριστιανισμός, που μέχρι τότε διωκόταν, να γίνει νόμιμος σε όλη την επικράτεια της αυτοκρατορίας.

Η μεταφορά της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας από τη Ρώμη στην Κωνσταντινούπολη, τη Νέα Ρώμη της Ανατολής, άλλαξε ριζικά την πορεία της κραταιάς εκείνης αυτοκρατορίας, και έδωσε στον Ελληνισμό της Ανατολής νέα ώθηση, ευνοώντας ιδιαίτερα τις ελληνικές αποικίες στα παράλια της Μαύρης Θάλασσας, λόγω της γεωγραφικής τους γειτνίασης με την Κωνσταντινούπολη.

Η θέση της Κωνσταντινούπολης από στρατηγικής και οικονομικής πλευράς ήταν πολύ σημαντική. Η τοποθεσία ήταν εξαιρετικά οχυρή, αφού από τα τρία μέρη υπήρχε η θάλασσα (Προποντίδα, Βόσπορος, Κεράτιος Κόλπος), και από το μέρος της ξηράς η πρωτεύουσα μπορούσε να προστατευθεί με τείχος.

Από οικονομικής πλευράς, βρισκόταν πάνω στο σταυροδρόμι των μεγάλων εμπορικών δρόμων της εποχής, που ένωναν τον Εύξεινο Πόντο με το Αιγαίο και τη Μεσόγειο, και την Ασία με την Ευρώπη.

Οι ευεργετικές επιδράσεις αυτών των εξελίξεων ενισχύθηκαν ακόμη πιο πολύ όταν το 395 μ. Χ. η Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία χωρίστηκε σε δύο τμήματα, στο Δυτικό, με πρωτεύουσα τη Ρώμη, και το Ανατολικό, με πρωτεύουσα την Κωνσταντινούπολη.

Εν όψει του γεγονότος ότι στις Ανατολικές περιφέρειες της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας επικρατούσε το ελληνικό στοιχείο, και ο Χριστιανισμός ήταν πιο διαδεδομένος από ότι στις Δυτικές της περιφέρειες, ο Ελληνισμός και ο Χριστιανισμός υπήρξαν οι δύο κύριες δυνάμεις, πάνω στις οποίες

στηρίχθηκε η Βυζαντινή Αυτοκρατορία, το νέο κρατικό μόρφωμα στο οποίο μεταλλάχθηκε το ανατολικό τμήμα της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας.

Ας σημειωθεί ότι ο χαρακτηρισμός του ανατολικού τμήματος της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας ως Βυζαντινή Αυτοκρατορία εισάγεται για πρώτη φορά το 1562 από το βιβλιοθηκάριο Wolf, με την έκδοση των Βυζαντινών ιστορικών στη σειρά *Corpus Byzantinae Historiae*.

Σύμφωνα με την κ. Σοφία Πατούρα, ερευνήτρια του Ινστιτούτου Βυζαντινών Ερευνών, για τη μεταβατική περίοδο από τον 4^ο μέχρι τον 7^ο αιώνα, μερικές από τις ονομασίες που χρησιμοποιούνται είναι «Υστερη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία», «Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία της Χριστιανικής Ανατολής», «Πρωτοβυζαντινή Περίοδος», «Πρώιμο Βυζάντιο», κ.λπ. («Βυζαντινοί και Αρχαιότητα», ένθετο «Επτά Ημέρες» της αθηναϊκής εφημερίδας *Η Καθημερινή*, 12/01/2003).

Η ελληνική γλώσσα, γνωστή σε όλους τους λαούς του ανατολικού τμήματος της αυτοκρατορίας, έγινε η βασική γλώσσα της παιδείας, και σιγά - σιγά εισχώρησε στη δημόσια ζωή και στον κρατικό μηχανισμό.

Ο Χριστιανισμός διαδόθηκε στον Πόντο πολύ νωρίς από τους αποστόλους Ανδρέα και Πέτρο. Στα χρόνια του Μεγάλου Κωνσταντίνου η Εκκλησία του Πόντου οργανώθηκε διοικητικά, και ιδρύθηκε η «Επισκοπή Τραπεζούντος», η οποία αργότερα εξελίχθηκε σε Μητρόπολη με δεκαπέντε Επισκοπές. Η εδραίωση του Χριστιανισμού συνέβαλε ουσιαστικά στην ίδρυση πολλών χριστιανικών ναών, αλλά και των πρώτων μοναστηριών, τα μεγαλύτερα από τα οποία ήταν της Παναγίας Σουμελά, του Αγίου Ιωάννου Βαζελώνος, και του Αγίου Γεωργίου Περιστερεύα.

Οι αυτοκράτορες του Βυζαντίου, για την ενίσχυση των ανατολικών τους συνόρων, είχαν παραχωρήσει ιδιαίτερα προνόμια στους θεματάρχες (περιφερειακούς διοικητές) του Πόντου, με αποτέλεσμα ο Πόντος να αναδειχθεί σε μεγάλη οικονομική και στρατιωτική δύναμη.

Η Τραπεζούντα, ο πληθυσμός της οποίας είχε αυξηθεί σημαντικά, είχε εξελιχθεί σε μεγάλο εμπορικό κέντρο.

Σε καμία άλλη περιφέρεια του Βυζαντίου δεν είχε καλλιεργηθεί ο κύκλος των ακριτικών τραγουδιών όσο στον Πόντο και στη γειτονική Καππαδοκία. Το γεγονός αυτό επιβεβαιώνει την ουσιαστική προσφορά των ακριτών στη φύλαξη των ανατολικών συνόρων του Βυζαντίου.

Στο πρόσωπο του Διγενή Ακρίτα η λαϊκή μούσα ύμνησε τον αδιάκοπο αγώνα του Ελληνισμού εναντίον όσων απείλησαν την ελευθερία του.

Τα πρώτα μαύρα σύννεφα για τον Πόντο και τις υπόλοιπες ανατολικές περιφέρειες της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, φάνηκαν στον ορίζοντα τον 11^ο αιώνα.

Ήταν τότε που οι Σελτζούκοι Τούρκοι έκαναν την εμφάνισή τους στις ανατολικές περιφέρειες του Βυζαντίου, και σημείωσαν τη μεγαλύτερή τους νίκη εναντίον του βυζαντινού στρατού στη μάχη του Μάτζικερτ, πόλη της Αρμενίας, το 1071.

Μετά τη νίκη τους εκείνη οι Σελτζούκοι, ανεμπόδιστοι πλέον, πήραν μεγάλες περιοχές της Μικράς Ασίας, και δημιούργησαν ξεχωριστά κράτη, το σημαντικότερο από τα οποία ήταν το σουλτανάτο του Ρουμ, με πρωτεύουσα το Ικόνιο.

Η Αυτοκρατορία της Τραπεζούντας

Ενώ οι Τούρκοι επέκτειναν τις κατακτήσεις τους στη Μικρά Ασία, ένα άλλο ιστορικό γεγονός, από τη μια σφράγισε τελικά τη μοίρα της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, και από την άλλη άνοιξε μια νέα σελίδα στην ιστορία του Πόντου.

Όπως γνωρίζουμε από την ιστορία, η Δυτική Ευρώπη είχε οργανώσει τέσσερις Σταυροφορίες, με πρόσχημα την απελευθέρωση της Ιερουσαλήμ και των Αγίων Τόπων από τους Άραβες Μουσουλμάνους.

Η Α΄ Σταυροφορία έγινε το 1096, όταν οι Φράγκοι απελευθέρωσαν την Ιερουσαλήμ, και ίδρυσαν λατινικά κράτη στη Μέση Ανατολή. Η Β΄ και η Γ΄ είχαν αποτύχει στο σκοπό τους, αλλά είχαν ως αποτέλεσμα περιοχές του Βυζαντίου να περιέλθουν στην επικυριαρχία των Φράγκων και των Βενετών.

Η πιο καταστρεπτική Σταυροφορία για το Βυζάντιο, και τον Ελληνισμό γενικά, ήταν η Δ΄, που κατέληξε στην άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Φράγκους το 1204, στο μοίρασμα της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας ανάμεσα στους σταυροφόρους, και στην ίδρυση των φράγκικων και βενετικών πριγκιπάτων σε ολόκληρο τον ελλαδικό χώρο. Η Κωνσταντινούπολη με τη Θράκη αποτέλεσαν τη Φραγκική Αυτοκρατορία από το 1204 μέχρι το 1261, με άλλα λόγια για 57 χρόνια.

Δύο πριγκιπόπουλα, ο Αλέξιος και ο Δαβίδ, εγγόνια του Ανδρόνικου Α΄, τελευταίου της δυναστείας των Κομνηνών στο θρόνο της Κωνσταντινούπολης, είχαν καταφύγει στο παλάτι της θείας τους Θάμαρ, βασίλισσας των Ιβήρων, στην Κολχίδα, πρωτεύουσα της Γεωργίας, μετά την εκθρόνιση και το βίαιο θάνατο του παππού τους από τους αντιπάλους του το 1185.

Όταν οι Φράγκοι της Δ΄ Σταυροφορίας κατέλαβαν την Κωνσταντινούπολη το 1204, ο Αλέξιος και ο Δαβίδ, με τη στρατιωτική βοήθεια των Γεωργιανών, κατέλαβαν την Τραπεζούντα. Ο Αλέξιος, που τότε ήταν 23 ετών, ανακηρύχθηκε αυτοκράτορας της Τραπεζούντας το 1204.

Έτσι αρχίζει μια ένδοξη εποχή για την ιστορία του Πόντου, όταν η Αυτοκρατορία της Τραπεζούντας απλωνόταν από τη Σινώπη στα δυτικά παράλια του Ευξείνου Πόντου, μέχρι το Ριζαίο στα ανατολικά παράλια.

Οι Μεγάλοι Κομνηνοί της Τραπεζούντας, όπως ονομάζονταν τα μέλη της δυναστείας των Κομνηνών, είχαν για έμβλημά τους το μονοκέφαλο αετό, σε αντιδιαστολή με το δικέφαλο αετό της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας.

Το 1261 η Κωνσταντινούπολη ελευθερώθηκε από τον Μιχαήλ Παλαιολόγο, αυτοκράτορα μέχρι τότε της Νίκαιας.

Για τα 57 χρόνια από την άλωση της Κωνσταντινούπολης από του Φράγκους το 1204, μέχρι την απελευθέρωσή της από τον Μιχαήλ Παλαιολόγο το 1261, από την πρώην κραταιά και απέραντη Βυζαντινή Αυτοκρατορία μόνο η Αυτοκρατορία της Τραπεζούντας στον Πόντο, η Αυτοκρατορία της Νίκαιας στη Μικρά Ασία, και το Δεσποτάτο της Ηπείρου στην Ελλάδα, ήταν οι περιοχές με ελληνική διοίκηση. Το Δεσποτάτο του Μωρέως στην Πελοπόννησο συστάθηκε αργότερα.

Στις υπόλοιπες περιοχές της ηπειρωτικής και νησιώτικης Ελλάδας είχαν ιδρυθεί φράγκικα και βενετικά βασίλεια και πριγκιπάτα, τα οποία παρέμειναν αυτόνομα μέχρι την άλωση της Κωνσταντινούπολης, την κατάλυση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, και την κατάκτηση της Ελλάδας από τους Οθωμανούς Τούρκους.

Ας σημειωθεί εδώ πως η Αυτοκρατορία της Τραπεζούντας έπεσε στους Τούρκους το 1461, γεγονός που την καθιστά την τελευταία από τις ελληνικές περιοχές που υποδουλώθηκαν στους Τούρκους.

Το δεσποτάτο της Ηπείρου έπεσε το 1430, η Κωνσταντινούπολη το 1453, και το Δεσποτάτο του Μωρέως στην Πελοπόννησο το 1460.

Η υπηρεσία που η Αυτοκρατορία της Τραπεζούντας πρόσφερε στους Έλληνες κατοίκους της περιοχής, και γενικότερα στον Ελληνισμό, στάθηκε τεράστια. Χρησίμευσε σαν ελληνική κιβωτός στην ανατολικότερη περιφέρεια του Ελληνισμού, γιατί όχι μόνο διατήρησε τον ελληνικό πολιτισμό, αλλά τον ανέπτυξε και τον στερέωσε σε βαθμό που να αντέξει στην κατοπινή δοκιμασία που τον περίμενε με την Τουρκοκρατία.

Οι τέχνες, τα γράμματα και οι επιστήμες δοκίμασαν μια ασυνήθιστη άνθηση. Τα μεγάλα μοναστήρια του Πόντου υπήρξαν εστίες γραμμάτων,

από τις οποίες βγήκε ένας μεγάλος αριθμός δασκάλων, λογίων και κληρικών.

Εκτός από πνευματικό κέντρο η Τραπεζούντα υπήρξε και κόμβος εμπορικών ανταλλαγών μεταξύ Ανατολής και Δύσης. Στις αγορές της συναντιόνταν διάφοροι λαοί από την Ευρώπη και την Ασία.

Μετά την άλωση της Τραπεζούντας από τους Οθωμανούς το 1461 πολλοί λόγιοι από τον Πόντο κατέφυγαν στην Ευρώπη, όπου με τους λόγιους που είχαν προηγηθεί μετά από την άλωση της Κωνσταντινούπολης το 1453, αλλά και από άλλες περιοχές του τότε ελληνικού κόσμου, μεταλαμπάδευσαν την ελληνική παιδεία και τις αξίες του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού στη Δύση, δίνοντας έναυσμα στην Αναγέννηση που ξεκίνησε από την Ιταλία, και ξαπλώθηκε στην υπόλοιπη Ευρώπη.

7/12/2006

ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΠΟΝΤΟΥ

Μέρος τρίτο - Ο Πόντος κατά την Τουρκοκρατία

Με την άλωση της Τραπεζούντας το 1461, οχτώ χρόνια μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης το 1453, αρχίζει και για τον Ελληνισμό του Πόντου η περίοδος της οθωμανικής κυριαρχίας.

Ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού μεταφέρθηκε στην Κωνσταντινούπολη, ενώ άλλοι μετοίκησαν στα παράλια της νότιας Ρωσίας και στις παραδουνάβιες περιοχές.

Μεγάλος αριθμός Ελλήνων κατέφυγε στις δύσβατες ορεινές περιοχές του εσωτερικού Πόντου, χτίζοντας καινούρια χωριά και πόλεις, που με την πάροδο του χρόνου εξελίχθηκαν σε πολιτισμικά κέντρα, και χρησίμευαν ως καταφύγια για όσους Έλληνες καταδιώκονταν.

Αυτές οι εξωτερικές και εσωτερικές μετοικεσίες, καθώς και οι κατά καιρούς βίαιοι εξισλαμισμοί, μπορεί να αλλοίωσαν τη δημογραφική σύσταση του πληθυσμού, και την κοινωνική και οικονομική δομή των παραθαλάσσιων πόλεων του Πόντου, δεν κατόρθωσαν όμως να εξαλείψουν την ελληνική γλώσσα, την ορθόδοξη πίστη και την πολιτιστική παράδοση του ποντιακού στοιχείου.

Από τις αρχές του 16^{ου} αιώνα παρατηρείται μια σχετική ανάκαμψη στην πνευματική ζωή και βελτίωση στις συνθήκες διαβίωσης των Ελλήνων του Πόντου. Κύριοι συντελεστές αυτής της αναγέννησης ήταν τα μοναστήρια από τη μια, και τα πλούσια από την αρχαιότητα μεταλλεία του Πόντου από την άλλη.

Η συστηματική εκμετάλλευση των μεταλλείων είχε αρχίσει στις αρχές του 10^{ου} αιώνα. Οι Έλληνες μεταλλωρύχοι είχαν αποκτήσει μια σχεδόν μονοπωλιακή θέση στα ορυχεία. Η συμβολή τους στην εξόρυξη του αργύρου, του μολύβδου και του χρυσού είχε αναγνωρισθεί και εκτιμηθεί από τους εκάστοτε Σουλτάνους, οι οποίοι χρειάζονταν αυτά τα πολύτιμα μέταλλα για τη συνέχιση των κατακτητικών τους πολέμων.

Στους Έλληνες μεταλλωρύχους δόθηκαν πολλά προνόμια, γεγονός που προσέελκυσε σε πόλεις, όπως η Αργυρούπολη, μεγάλο αριθμό Ελλήνων, με αποτέλεσμα τη δημιουργία ισχυρών κοινοτήτων.

Στην πλειονότητά τους όμως οι Έλληνες του Πόντου ζούσαν κάτω από άθλιες συνθήκες, οι οποίες συχνά οδηγούσαν στο δρόμο του εξισλαμισμού, σε περιοχές όπου το τουρκικό στοιχείο υπερείχε αριθμητικά.

Κατά τη διάρκεια του 17^{ου} αιώνα οι εξισλαμισμοί πήραν την πιο βίαιη μορφή τους, λόγω του ότι η Οθωμανική Αυτοκρατορία φοβόταν τη συνεργασία των Ελλήνων του ανατολικού Πόντου με τη Ρωσία, η οποία είχε αρχίσει να κερδίζει εδάφη στη Μαύρη Θάλασσα.

Την ίδια περίοδο έκαναν την εμφάνισή τους οι Ντερεμπέηδες, τοπικοί διοικητές, οι οποίοι βρίσκονταν σε διαρκή στάση απέναντι στο Σουλτάνο, και τυράννησαν άγρια τους Έλληνες.

Οι διωγμοί των Χριστιανών του Πόντου από τους Ντερεμπέηδες συνεχίστηκαν και κατά τον 18^ο αιώνα. Εκτός από τις άλλες μορφές διωγμού οι Ντερεμπέηδες άρπαζαν συχνά τις περιουσίες των Χριστιανών, και τους πρώην ιδιοκτήτες τους μετέτρεπαν σε δουλοπάροικους.

Ο εξισλαμισμός ασκήθηκε σε μεγαλύτερη έκταση σε κάποιες περιοχές, όπως στα Σούρμενα, τον Όφι και το Ρίζαιο, ανατολικά της Τραπεζούντας, και δυτικά σε περιφέρειες όπως η Τόνια και η Νικόπολη.

Δεν ήταν λίγοι όμως και εκείνοι οι Έλληνες που για τα προσχήματα παρουσιάζονταν ως Μουσουλμάνοι, στα βάθη της ψυχής τους όμως διατηρούσαν τη χριστιανική τους πίστη, και την ελληνική τους ταυτότητα.

Αυτοί είναι γνωστοί ως *Κρυπτοχριστιανοί*, ή *Κλωστοί*, με άλλα λόγια *Γυριστοί*.

Δεδομένου ότι η αποκάλυψη αυτής της διπλής τους ιδιότητας επέσυρε αυστηρότατες τιμωρίες, η διαφύλαξη από γενιά σε γενιά της χριστιανικής τους ιδιότητας και της ελληνικής τους ταυτότητας αποτελεί ένα ιστορικά αξιοθαύμαστο φαινόμενο.

Η έκταση του φαινομένου αυτού έγινε αντιληπτή λίγο μετά την έκδοση του σουλτανικού διατάγματος «Χάτι Χουμαγιούν» το 1856, που κήρυξε τη θρησκευτική και πολιτική ελευθερία σε όλους τους υπηκόους της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Προς κατάπληξη των τουρκικών αρχών, στη Μονή της Θεοσκεπάστου συγκεντρώθηκε μεγάλος αριθμός Κρυπτοχριστιανών, οι οποίοι ορκίστηκαν να αγωνιστούν για την αποκατάσταση της θρησκευτικής τους ιδιότητας.

Με επιστολή τους στις Πρεσβείες των Μεγάλων Δυνάμεων, προς το Πατριαρχείο και προς την Υψηλή Πύλη, πέτυχαν την αναγνώριση του αιτήματός τους.

Το 1857 οι επιτροπές που σχηματίστηκαν κατέγραψαν 30.000 Κρυπτοχριστιανούς που δήλωσαν τη διπλή τους ιδιότητα. Η πιο συγκλονιστική αποκάλυψη ήταν ότι ολόκληρα χωριά δήλωναν, το ένα μετά το άλλο, την πραγματική θρησκεία των κατοίκων τους.

Οι αποκαλύψεις αυτές θορύβησαν τις οθωμανικές αρχές, οι οποίες για να προλάβουν το ενδεχόμενο γενίκευσης της επιστροφής στη χριστιανική πίστη, και επανάκτηση της ελληνικής συνείδησης μεγάλου αριθμού Ποντίων, που για γενεές έδιναν την εντύπωση ότι είχαν εξισλαμισθεί και εκτουρκισθεί, άρχισαν να λαμβάνουν δραστικά μέτρα για την πρόληψή του.

Ένα από αυτά τα μέτρα ήταν η στρατολόγηση, η οποία ισοδυναμούσε με θανατική καταδίκη, αφού οι στρατιωτικές αρχές αντιμετώπιζαν τους Κλωστούς, δηλαδή εκείνους που επέστρεφαν στον Χριστιανισμό, ως αρνησίθρησκους, και τους υπέβαλαν σε καταναγκαστικά έργα, με αποτέλεσμα ελάχιστοι να επιζούν.

Το 1910 η Βουλή των Νεοτούρκων, στην οποία για πρώτη φορά εξελέγησαν και Έλληνες Χριστιανοί, αναγνώρισε μια μεγάλη κατηγορία Κρυπτοχριστιανών. Λόγω όμως των περίπλοκων και χρονοβόρων γραφειοκρατικών διαδικασιών, και των Βαλκανικών Πολέμων του 1912 και 1913, η αναγνώριση της χριστιανικής ιδιότητας ενός μεγάλου αριθμού Κρυπτοχριστιανών δεν επισημοποιήθηκε από τις τουρκικές αρχές.

Ως εκ τούτου, επειδή η ανταλλαγή πληθυσμών το 1923 έγινε με κριτήριο το θρήσκευμα, και όχι τη γλώσσα και τη φυλή, ένας μεγάλος αριθμός ποντιακής καταγωγής Κρυπτοχριστιανών που ήταν δηλωμένοι στα τουρκικά μητρώα με τουρκικά ονόματα και με μουσουλμανικό θρήσκευμα, αποκλείστηκε από την ανταλλαγή, και έμεινε στην Τουρκία.

Οι απόγονοι εκείνων των Κρυπτοχριστιανών είναι σήμερα Τούρκοι πολίτες, οι οποίοι σύμφωνα με τον ιστορικό Βλάση Αγτζίδη, ξεπερνούν τις 300.000. Αυτοί οι ελληνικής καταγωγής Μουσουλμάνοι ή Κρυπτοχριστιανοί, ξεχωρίζουν τους εαυτούς τους από τους Τούρκους, αυτοδηλώνονται ως «Ρωμιοί», και είναι κυρίως ελληνόφωνοι. Η ποντιακή τους ταυτότητα φαίνεται και από τις ποντιακές παραδόσεις, που τις διατηρούν ανόθευτες, όπως φαίνεται από τη λύρα, τα ποντιακά τραγούδια και τους ποντιακούς χορούς.

Πριν από λίγα χρόνια ο Ομέρ Ασλάν, ένας νέος ποντιακής καταγωγής κάτοικος του Πόντου, έγραψε ένα βιβλίο με τίτλο “Pontos Culturu” – «Ο πολιτισμός του Πόντου», για το οποίο κόντεψε να πάει φυλακή.

Το κίνημα των Νεοτούρκων

Το πρώτο τέταρτο του 20ού αιώνα αποτελεί τη δραματικότερη περίοδο για τους Έλληνες του Πόντου, της υπόλοιπης Μικράς Ασίας, και της Ανατολικής Θράκης.

Πιο πάνω αναφέρθηκα στη Βουλή των Νεοτούρκων, και στην πρώτη εκλογή Ελλήνων βουλευτών στο τουρκικό Κοινοβούλιο.

Ας παρακολουθήσουμε όμως τις εξελίξεις με τη σειρά τους.

Το 1889 ιδρύθηκε από φιλελεύθερους Τούρκους μια μυστική οργάνωση με σκοπό την ανατροπή του απολυταρχικού καθεστώτος που είχε επιβάλει ο σουλτάνος Αβδούλ Χαμίτ Β΄.

Το 1908 στην οργάνωση αυτή εντάχθηκαν πολλοί Τούρκοι αξιωματικοί, και έγινε γνωστή ως το **Κίνημα των Νεοτούρκων**.

Οι Νεότουρκοι, για να εξασφαλίσουν την υποστήριξη των υπόδουλων λαών, υπόσχονταν ελευθερία, ισονομία και ισοπολιτεία μεταξύ όλων των πολιτών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Γρήγορα όμως φάνηκε πως οι υποσχέσεις των Νεοτούρκων για ισονομία και ισοπολιτεία ήταν ψευδείς και παραπλανητικές. Η πολιτική του εθνικισμού που ακολουθήθηκε από τους Νεότουρκους ήταν πολιτική εκτουρκισμού των διαφόρων εθνοτήτων. Οι υποσχέσεις για ισότητα, ελευθερία και ισονομία όλων των πολιτών ξεχάστηκαν, και τέθηκε σε εφαρμογή ένα πρόγραμμα εκτοπίσεων, διώξεων και εξοντώσεων των χριστιανικών πληθυσμών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Σε συνέδριό τους στη Θεσσαλονίκη το 1911 (ένα χρόνο πριν την απελευθέρωσή της το 1912), οι Νεότουρκοι αποφάσισαν για το βίαιο εκτουρκισμό, ή εν ανάγκη την εξόντωση των μη τουρκικών μειονοτήτων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Η απόφαση αυτή είχε ως εξής:

Η Τουρκία πρέπει να γίνει μωαμεθανική χώρα, όπου η μωαμεθανική θρησκεία και οι μωαμεθανικές αντιλήψεις θα κυριαρχούν και κάθε άλλη θρησκευτική προπαγάνδα θα καταπνίγεται.

Αργά ή γρήγορα θα πραγματοποιηθεί η πλήρης οθωμανοποίηση όλων των υπηκόων της Τουρκίας. Και είναι ολοκάθαρο ότι αυτό δεν μπορεί να γίνει με την πειθώ. Άρα πρέπει να χρησιμοποιηθεί ένοπλη βία.

{...} Το δικαίωμα των άλλων εθνοτήτων να έχουν δικές τους οργανώσεις θα πρέπει να αποκλειστεί. Κάθε μορφή αποκέντρωσης και αυτοδιοίκησης θα θεωρείται προδοσία προς την τουρκική αυτοκρατορία.

Όταν οι Νεότουρκοι διαπίστωσαν πως ο εκτουρκισμός των μειονοτήτων απαιτούσε χρόνο πολύ και μεγάλη προσπάθεια, κατέστρωσαν ένα πρόγραμμα εκτοπίσεων, των Ελλήνων κατά κύριο λόγο, που ήταν η μεγαλύτερη, και πιο οργανωμένη, από τις άλλες μειονότητες.

Με τις εκτοπίσεις έλπιζαν πως, διασπώντας τη συνοχή των Ελλήνων, θα τους υποχρέωναν να αφομοιωθούν με το τουρκικό στοιχείο.

Ατυχώς για τους Έλληνες της Ανατολικής Θράκης, της Μικράς Ασίας και του Πόντου, καθώς και για τους Αρμένιους και Ασσύριους, ο Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος, που ξέσπασε το 1914 και διήρκεσε μέχρι το τέλος του 1918, ήρθε να διευκολύνει τα σχέδια των Νεοτούρκων για την ολική εξόντωση ή ξεριζωμό αυτών των φυλετικών μειονοτήτων της Τουρκίας.

Ανεξέλεγκτη, λοιπόν, η Οθωμανική Αυτοκρατορία κατά τη διάρκεια του πολέμου, και με την ενθάρρυνση και καθοδήγηση της συμμάχου της Γερμανίας, έθεσε σε εφαρμογή τα σχέδιά της για την εθνοκάθαρση των μειονοτήτων, ιδιαίτερα δε της ελληνικής και της αρμένικης.

14/12/2006

ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΠΟΝΤΟΥ **Μέρος τέταρτο - Γενοκτονία και ξεριζωμός**

Την περασμένη εβδομάδα αναφέρθηκα στο Κίνημα των Νεοτούρκων, και στο πρόγραμμά τους για τον εκτουρκισμό των χριστιανικών μειονοτήτων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, όπως αυτό είχε εκπονηθεί στο συνέδριό τους στη Θεσσαλονίκη το 1911.

Η άμεση εφαρμογή του προγράμματος αυτού εμποδίστηκε από τους Βαλκανικούς Πολέμους του 1912-1913, οι οποίοι είχαν ως αποτέλεσμα την απελευθέρωση της Βορείου Ελλάδας από τους Τούρκους.

Ο Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος που ξέσπασε το 1914 και έληξε το 1918, έδωσε στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, η οποία είχε πάρει το μέρος της Αυστροουγγαρίας και της Γερμανίας, την ευκαιρία να θέσει σε εφαρμογή το πρόγραμμα των Νεοτούρκων.

Δύο ήταν οι στόχοι των Νεοτούρκων αναφορικά με τις εθνοτικές μειονότητες της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Ο πρώτος στόχος απέβλεπε στον αφανισμό, με άλλα λόγια βιολογική εξόντωση, των χριστιανικών εθνοτήτων που ζούσαν στην επικράτεια της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Ο δεύτερος στόχος αποσκοπούσε στο βίαιο εκτουρκισμό εκείνων των μελών των διαφόρων εθνοτήτων που ενώ είχαν ασπασθεί το μωαμεθανισμό, με άλλα λόγια είχαν αλλαξοπιστήσει, διατηρούσαν την εθνοτική και πολιτιστική τους ταυτότητα.

Το 1914 άρχισαν οι μεγάλες διώξεις και εκτοπίσεις των Ελλήνων της Ιωνίας και της Ανατολικής Θράκης. Το 1915 έγινε η γενοκτονία των Αρμενίων, με ενάμισι εκατομμύριο νεκρούς. Αμέσως μετά άρχισε η πρώτη φάση της γενοκτονίας των Ελλήνων του Πόντου, που κράτησε μέχρι τη λήξη του πολέμου το Νοέμβριο του 1918.

Σε έκθεσή του προς το Βερολίνο, με ημερομηνία 16 Ιουλίου 1916, ο Γερμανός Πρόξενος στην Αμισό του Πόντου ανέφερε και τα ακόλουθα μεταξύ άλλων:

Από αξιόπιστες πηγές πληροφορούμαι πως ολόκληρος ο ελληνικός πληθυσμός της Σινώπης και της παραλιακής περιοχής της επαρχίας Κασταμονής έχει εξοριστεί. Εξορία και εξολόθρευση είναι στα τουρκικά η ίδια έννοια, γιατί όποιος δε δολοφονήθηκε, πεθαίνει ως επί το πλείστον από τις αρρώστιες και την πείνα. (Μιχάλης Χαραλαμπίδης, Κώστας Φωτιάδης: Πόντιοι – Δικαίωμα στη Μνήμη).

Η πολιτική εξόντωσης των Ελλήνων από την Οθωμανική Αυτοκρατορία με τα οικονομικά, εκπαιδευτικά, στρατιωτικά και θρησκευτικά μέτρα που επέβαλε στις χριστιανικές εθνότητες, οδήγησε κυρίως τους Πόντιους της Διασποράς στη μεγάλη απόφαση να αγωνιστούν για τη δημιουργία μιας αυτόνομης Ποντιακής Δημοκρατίας.

Η προσπάθεια αυτή δεν ευοδώθηκε, κυρίως γιατί δεν είχε την υποστήριξη του Ελευθέριου Βενιζέλου, που την περίοδο εκείνη ήταν Πρωθυπουργός της Ελλάδας. Η πρόταση του Βενιζέλου να συσταθεί αρμενο-ποντιακό κράτος ναυάγησε, γιατί οι ιστορικές συγκυρίες είχαν αλλάξει, και επειδή οι όροι που οι Αρμένιοι έθεταν δεν ήταν αποδεκτοί από την ποντιακή πλευρά.

Η δεύτερη φάση της γενοκτονίας των Ελλήνων του Πόντου αρχίζει με την αποβίβαση του Μουσταφά Κεμάλ στη Σαμψούντα του Πόντου, στις 19 Μαΐου 1919, και διήρκεσε μέχρι τις αρχές του 1923.

Το 1923 υπογράφηκε η Συνθήκη της Λωζάνης μεταξύ της Τουρκίας και της Ελλάδας, η οποία μεταξύ άλλων προέβλεπε και για την ανταλλαγή πληθυσμών μεταξύ των δύο χωρών. Έτσι επισημοποιήθηκε ο ξεριζωμός των Ελλήνων του Πόντου, της υπόλοιπης Μικράς Ασίας και της Ανατολικής Θράκης από τις πατρογονικές τους εστίες.

Ο ξεριζωμός των Ελλήνων από τις προαιώνιες πατρογονικές τους εστίες

Με την υπογραφή της Συνθήκης της Λωζάνης ο Ελληνισμός των περιοχών εκείνων, μετά από μια ένδοξη ιστορία 3000 χρόνων, γεμάτη από επιτεύγματα σε όλους τους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας, έπαψε να υπάρχει. Γύρω στο ένα εκατομμύριο τριακόσιες χιλιάδες Έλληνες μετοίκησαν στην Ελλάδα, ενώ εκατοντάδες χιλιάδες διασπάρθηκαν σε χώρες όπως η Ρωσία, η Αμερική, και άλλες.

Σε 353.000 υπολογίζονται τα θύματα από τις δύο φάσεις της γενοκτονίας του Ποντιακού Ελληνισμού. Όταν λάβουμε υπόψη πως το 1914 ο ελληνορθόδοξος πληθυσμός του Πόντου ανερχόταν σε 700.000, διαπιστώνουμε πως πάνω από το 50% εξοντώθηκε από τα προγράμματα εκτοπισμού και Ταγμάτων Εργασίας της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας (1914-1918), και από τις διώξεις του Κεμαλικού καθεστώτος (1919-1922).

Ο όρος γενοκτονία, όπως διαμορφώθηκε στη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ το 1948, σημαίνει τη μεθοδική εξολόθρευση, ολική ή μερική, μιας εθνικής, φυλετικής ή θρησκευτικής ομάδας, και συνιστά πρωτογενές έγκλημα, το οποίο δεν έχει συνάρτηση με πολεμικές συγκρούσεις.

Η Τουρκία είναι υπεύθυνη για τις τρεις πρώτες γενοκτονίες του 20ού αιώνα: πρώτα για την γενοκτονία των Αρμενίων και των Ασσυρίων, και στη συνέχεια των Ελλήνων.

Το ερώτημα που τίθεται είναι εάν πρέπει να ξεχάσουμε και να συγχωρήσουμε το έγκλημα που διέπραξε ο τουρκικός εθνικισμός εις βάρος ενός μέρους της φυλής μας.

Δεν είναι λίγοι εκείνοι που λένε πως για το καλό της συνύπαρξης με τη γειτονική μας χώρα πρέπει να ξεχάσουμε το αμαρτωλό της παρελθόν. Έχουν όμως αυτοί οι άνθρωποι το δικαίωμα να μιλάνε για το ένα εκατομμύριο θύματα, και για το 1.300.000 που ξεριζώθηκε από τις πατρογονικές του ρίζες;

Επιπλέον, κάθε έγκλημα που παραβιάζει το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο πλήττει ολόκληρη την ανθρωπότητα, και όχι μόνο τα συγκεκριμένα άτομα ή την κοινωνία που στοχεύει να εξοντώσει.

Το διπλό ερώτημα, αν πρέπει να ξεχάσουμε και να συγχωρήσουμε, θα το απαντήσω αντιστρόφως: Θα συγχωρήσουμε μόνο όταν από την πλευρά της Τουρκίας υπάρξει η αναγνώριση της ενοχής και η ειλικρινής έκφραση μεταμέλειας.

Με το να συγχωρήσουμε όμως δεν σημαίνει πως πρέπει και να ξεχάσουμε. Δεν έχουμε το δικαίωμα ούτε εμείς, ούτε οι επόμενες γενιές, να απαλείψουμε από την ιστορία του έθνους μας μια από τις τραγικότερες σελίδες της. Η ιστορία καταγράφει την πορεία που ακολουθεί κάθε έθνος στο πέρασμα του χρόνου. Πώς θα ήταν δυνατό να γραφεί η ιστορία του πρώτου τετάρτου του 20ού αιώνα χωρίς αναφορά στα μαρτύρια που είχε υποβληθεί σχεδόν το ήμισυ του ελληνικού λαού κατά την περίοδο εκείνη;

Δεν πρέπει, λοιπόν, να συγχέουμε τη συγχώρεση με τη λήθη. Η συγχώρεση μπορεί να μας ανεβάξει ηθικά, η λήθη όμως μας αλλοτριώνει από το ιστορικό μας παρελθόν.

Το 1994 το Ελληνικό Κοινοβούλιο αναγνώρισε τη 19 Μαΐου - την ημερομηνία που το 1919 ο Κεμάλ Ατατούρκ αποβιβάστηκε στην Σαμψούντα, για να θέσει σε εφαρμογή τη δεύτερη φάση της Γενοκτονίας – ως Ημέρα Μνήμης της Γενοκτονίας του Ποντιακού Ελληνισμού, και το 1998 αναγνώρισε τη 14 Σεπτεμβρίου – ημερομηνία εμπρησμού της Σμύρνης το 1922 – ως Ημέρα Μνήμης της Γενοκτονίας του Μικρασιατικού Ελληνισμού.

Αν πραγματικά η Τουρκία πιστεύει πως είναι έτοιμη να πάρει τη θέση που διεκδικεί στην Ευρωπαϊκή Ένωση, οφείλει να παραδεχτεί τα λάθη του

παρελθόντος, και να αναγνωρίσει τις τρεις Γενοκτονίες, των Αρμενίων, των Ασσυρίων και των Ελλήνων.

Η αναγνώριση αυτή θα λειτουργήσει ως πράξη κάθαρσης για την ίδια την Τουρκία, θα ερμηνευτεί από τους γείτονές της ως ένδειξη σεβασμού των κυριαρχικών δικαιωμάτων τους, και θα έρθει ως διαβεβαίωση της επιθυμίας της για ειρηνική συνύπαρξη με τις γειτονικές της χώρες.

Εμείς, σαν ένα κομμάτι του Απόδημου Ελληνισμού, και πολλοί από εμάς ως απόγονοι των Ελλήνων που ξεριζώθηκαν βίαια από τα πατρογονικά τους εδάφη, έχουμε ιερό καθήκον να μην επιτρέψουμε τις όποιες πολιτικές και διπλωματικές σκοπιμότητες να απαλείψουν από τη μνήμη μας τους 353.000 προγόνους μας που υπήρξαν θύματα της τρίτης οργανωμένης γενοκτονίας από τους Νεότουρκους, την Οθωμανική Αυτοκρατορία και από το Κεμαλικό καθεστώς.

Καθήκον έχουμε να μελετάμε και να μνημονεύουμε την ιστορία του ενός τρίτου του ελληνικού γένους, που για πάνω από τρεις χιλιάδες χρόνια, έζησε και μεγαλούργησε στον ευρύτερο χώρο της Μικράς Ασίας, του Πόντου και της Ανατολικής Θράκης.

Αυτοί οι ομογενείς μας στο πρώτο τέταρτο του 20ού αιώνα υπέστησαν άγριους διωγμούς, υποβλήθηκαν σε πράξεις γενοκτονίας, και εκείνοι που επέζησαν ξεριζώθηκαν βίαια από τις πατρογονικές τους εστίες από έναν λαό, που πρωτοέκανε την εμφάνισή του στα μέρη εκείνα από τα βάθη της Ασίας το 1071, και τα επεκτατικά σχέδια, καθώς και οι προκλητικές διαθέσεις του οποίου φτάνουν μέχρι τις ημέρες μας...

21/12/2006

Πηγές

**Μαριάνα Κορομηλά – Πόντος – Ανατολία, Εκδόσεις Λούση Μπρατζιώτη, Αθήνα 1994.*

**Jacob Fallmerayer – Ιστορία της Αυτοκρατορίας της Τραπεζούντας, Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1984.*

**Βλάση Αγτζίδη – Ποντιακός Ελληνισμός. Από τη Γενοκτονία και το Σταλινισμό στην περεστρόικα, Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1991.*

**Μιχάλης Χαραλαμπίδης, Κώστας Φωτιάδης – Πόντιοι – Δικαίωμα στη Μνήμη, Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1991.*

**Χρήστου Σαμουηλίδη – Ιστορία του Ποντιακού Ελληνισμού, Αλκυών, Αθήνα.*

**Παναγιώτης Ι. Παπαδόπουλος – Το Χρονικό της Γενοκτονίας του Ποντιακού Ελληνισμού, ομιλία που δόθηκε στη Μελβούρνη, Μάιος 2005.*

**Μάκης Α. Κασαπίδης – Χρύσανθος, ο Αρχιερέας – Εθνάρχης των Ποντίων, Εκδόσεις Εθνικού Κέντρου Ελληνικών Μελετών και Έρευνας, Μελβούρνη 2004.*

**Χάρη Τσιρκινίδη – Επιτέλους τους ξεριζώσαμε... Η γενοκτονία των Ελλήνων του Πόντου, της Θράκης και της Μικράς Ασίας, μέσα από τα γαλλικά αρχεία, Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1999.*

**Η Μικρασιατική Καταστροφή – Αφηγήσεις – Ντοκουμέντα – Μελετήματα. Τόμος Α΄ και Τόμος Β΄, Εκδόσεις Πέλλα, Αθήνα.*

**Θέματα Ιστορίας – Β΄ Ενιαίου Λυκείου, Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, Αθήνα 2002.*

ΓΗ ΤΟΥ ΠΟΝΤΟΥ **Μέρος πρώτο - Ένα χρονικό της Γενοκτονίας**

Τέτοιες ημέρες κάθε χρόνο, ο απανταχού Ελληνισμός φέρνει στη μνήμη την τραγωδία της γενοκτονίας των Ελλήνων του Πόντου, τόσο στενά συνυφασμένη με τα γεγονότα που κατά τη διάρκεια του πρώτου τέταρτου του 20ού αιώνα σημάδεψαν την ιστορία του νεότερου Ελληνισμού.

Αν το πρώτο τέταρτο του 19^{ου} αιώνα, με το νικηφόρο αγώνα της Επανάστασης του 1821, σήμανε τη δημιουργία του σύγχρονου ελληνικού κράτους, εκατό χρόνια αργότερα, η καταστροφική έκβαση της Μικρασιατικής Εκστρατείας σήμανε το βίαιο ξεριζωμό του Ελληνισμού από τις προαιώνιες πατρογονικές του κοιτίδες της Μικράς Ασίας, του Πόντου και της Ανατολικής Θράκης.

Με επίκεντρο τη 19^η Μαΐου, επίσημη ημερομηνία Μνήμης της Γενοκτονίας του Ποντιακού Ελληνισμού, οι ανά τον κόσμο ποντιακές πατριές διοργανώνουν εκδηλώσεις μνήμης, για τα δραματικά επεισόδια της περιόδου 1914 – 1922, κατά τη διάρκεια της οποίας 353,000 Έλληνες του Πόντου έχασαν τη ζωή τους από την πολιτική εθνοκάθαρσης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και του Κεμαλικού καθεστώτος.

Στο πλαίσιο των εκδηλώσεων Μνήμης δίνονται ομιλίες, και γίνονται αναφορές σε πτυχές της Γενοκτονίας, πάντοτε αντλημένες από ιστορικές πηγές.

Φέτος στην Ελλάδα γιορτάζονται τα 100 χρόνια από τη γέννηση του θεατρικού συγγραφέα, δημοσιογράφου και ευθυμογράφου, Δημήτρη Ψαθά.

Σύμφωνα με τους βιογράφους του, ο Δημήτρης Ψαθάς γεννήθηκε στην Τραπεζούντα του Πόντου το 1907, και πέθανε στην Αθήνα το 1979. Διαβάζοντας όμως τον Πρόλογο του βιβλίου του *ΓΗ ΤΟΥ ΠΟΝΤΟΥ – Χρονικό*, διαπιστώνουμε πως ο Ψαθάς γεννήθηκε το 1905. Αυτό προκύπτει από την ακόλουθη πληροφορία που μας δίνει:

Στην ηλικία που ήμουν τότε – εννιά χρονών στα 1914 – ήταν πολύ περιορισμένη η εικόνα της ζωής που έπεφτε στα μάτια μου...

Αν λοιπόν το 1914 ο Ψαθάς ήταν εννιά χρονών, τότε το έτος γέννησής του πρέπει να είναι το 1905, και όχι το 1907 που αναφέρουν οι βιογράφοι του.

Αναφέρω αυτήν τη λεπτομέρεια, γιατί στην ηλικία εκείνη δύο χρόνια κάνουν μεγάλη διαφορά στον τρόπο με τον οποίο ένα παιδί αντιλαμβάνεται

το γύρω του κόσμο, και ερμηνεύει κοσμοϊστορικά γεγονότα, όπως εκείνα που διαδραματίστηκαν κατά την περίοδο 1914-1922 στη Μικρά Ασία.

Τα γεγονότα αυτά, στα οποία ο συγγραφέας θα αναφερθεί διεξοδικά στον κύριο κορμό του βιβλίου του, στον Πρόλογο τα συνοψίζει ως ακολούθως:

Άλλωστε, μέσα στην Τραπεζούντα, οι Τούρκοι κρατούσαν πάντα τα προσχήματα – για πολλούς λόγους – έτσι που ο πίνακας να μη δείχνει σκοτεινός, τουλάχιστον σ' εμάς τα παιδιά. Βλέπαμε, βέβαια, τους μεγάλους τότε φοβισμένους και τότε οργισμένους να βλαστημάνε στα κρυφά, ακούσαμε και κάτι παράξενες κουβέντες:

**Στρατιωτικό.*

**Φυγόστρατοι.*

**Επιτάξεις.*

**Απελάσεις.*

**Εργατικά τάγματα.*

**Τσέτες*.*

Μια άλλη λεπτομέρεια που συνήθως παραλείπεται από τις βιογραφίες του Ψαθά είναι ότι ο πατέρας του καταγόταν από την Τένεδο, νησί του βορειοανατολικού Αιγαίου. Την Τραπεζούντα την επισκέφθηκε ως έμπορος κρασιών στις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Εκεί γνώρισε μια νεαρή Πόντια, την οποία παντρεύτηκε, και στη συνέχεια άνοιξε οινοπνευματοπωλείο στην Τραπεζούντα.

Γράφει σχετικά ο Ψαθάς στο Πρώτο Μέρος του βιβλίου του:

Όσο μακρύτερα πάει η θύμηση, τόσο πιο καθαρά βλέπει τις εικόνες – εκεί στον κεντρικό δρόμο προς το λιμάνι και το τελωνείο ξανοίγει το μαγαζί του πατέρα μου με τα τενεδιώτικα κρασιά και την ταμπέλα από πάνω: ΟΙΝΟΠΝΕΥΜΑΤΟΠΩΛΕΙΟΝ Η ΤΕΝΕΔΟΣ.

Χρονικό της Γενοκτονίας το βιβλίο του Δημήτρη Ψαθά

Οι αναφορές στο συγγραφικό έργο του Ψαθά συνήθως περιορίζονται στα θεατρικά του έργα, και στα ευθυμογραφήματά του, που σίγουρα απαρτίζουν τον κύριο κορμό του εκδομένου έργου του. Δίπλα όμως στις κωμωδίες του, και στις δημοσιογραφικές επιφυλλίδες, στέκει επάξια και μια τραγωδία, ένα ογκώδες βιβλίο 511 σελίδων, με τίτλο *ΓΗ ΤΟΥ ΠΟΝΤΟΥ - Χρονικό*. Το βιβλίο αυτό εντάσσεται στις Εκδόσεις Μαρή, και κυκλοφόρησε το 1966.

Ο υπότιτλος «Χρονικό» είναι δηλωτικός της δομής του βιβλίου.

Σύμφωνα με το Λεξικό του Γιώργου Μπαμπινιώτη, μια από τις έννοιες του όρου *χρονικό* είναι και η ακόλουθη: *Η αφήγηση ιστορικών γεγονότων κατά τη χρονολογική σειρά που συνέβησαν, χωρίς να αναφέρεται ή να τονίζεται η αιτιώδης μεταξύ τους σχέση και αλληλουχία.*

Με άλλα λόγια, το *Χρονικό* αναφέρεται σε ιστορικά γεγονότα, είτε βασισμένα στις προσωπικές εμπειρίες του χρονικογράφου, είτε σε άλλες πηγές, χωρίς όμως να παίρνει τη μορφή ιστορίας, με την επιστημονική έννοια της λέξης.

Αυτήν τη διασαφήνιση κάνει και ο Ψαθάς στον Πρόλογο του βιβλίου του:

Δεν αποπειράθηκα να γράψω ένα σχολαστικά λεπτομερειακό Χρονικό, γιατί κάτι τέτοιο δεν ήταν στις προθέσεις μου... Θέλησα προπάντων, να δώσω ένα ιστόρημα ευκολοδιάβαστο απ' όλους, παίρνοντας, όπως είπα, το υλικό απ' τα πολλά βιβλία που έχουν γραφεί κατά καιρούς... Τα βιβλία τούτα, απ' την άποψη της ιστορικής ακρίβειας, έχουν την αξία αληθινών ιστορικών ντοκουμέντων, γιατί οι συγγραφείς τους τις περισσότερες φορές είναι και οι αυτόπτες μάρτυρες των γεγονότων που περιγράφουν ή και τα θύματα ακόμα της θύελλας που ξέσπασε στον Πόντο.

Αρχικός στόχος του Ψαθά ήταν να αφηγηθεί τις παιδικές του αναμνήσεις από τη ζωή στην Τραπεζούντα, την πόλη όπου γεννήθηκε και έζησε μέχρι το 1923. Δεν άργησε όμως να διαπιστώσει πως ένα αφήγημα θα είχε πολύ περιορισμένο ενδιαφέρον, για τους λόγους που δίνει ο ίδιος στον Πρόλογο:

Έκρινα, όμως, απαραίτητο να συμπληρώσω το βιβλίο με όλα τα γεγονότα, όπως ζετυλιγόντουσαν, όχι μονάχα μέσα στην πόλη της Τραπεζούντας, αλλά και σ' ολόκληρο τον Πόντο, όπου, άλλωστε, παίχτηκε το μεγαλύτερο μέρος της τραγωδίας εκείνων των καιρών, με τους κατατρεγμούς και την ματωμένη Αντίσταση.

{...} Θα ήταν όμως άδικο να μένει στο μισόφωτο η ιστορία του Πόντου, πολύ περισσότερο γιατί έχει μερικά ιδιαίτερα χαρακτηριστικά. Στον ακραίο εκείνο γεωγραφικό χώρο, ο υπόδουλος ελληνισμός αγωνίστηκε για λευτεριά και ανεξαρτησία, αποκλειστικά και μόνο με τις ίδιες του ηθικές και υλικές δυνάμεις – μόνο στον Πόντο δημιουργήθηκε αντάρτικο και κλεφτουριά όπως το '21 – πληρώνοντας την περήφανη αντίστασή του στο βάρβαρο πρόγραμμα του αφανισμού του απ' τους Νεότουρκους και τον Κεμάλ, μ' αμέτρητες θυσίες.

Μια που αναφέρθηκα στον Πρόλογο του βιβλίου, θεωρώ απαραίτητο να δώσω και τις δύο τελευταίες παραγράφους του, που αν και έχουν γραφεί πριν από σαράντα ένα χρόνια, ισχύουν εξίσου, αν όχι περισσότερο, και

σήμερα, και αποτελούν την πιο πειστική απάντηση στους αμφισβητίες του θεσμού Μνήμης της Γενοκτονίας του Ποντιακού Ελληνισμού:

Δεν έχει αντιτουρκικό χαρακτήρα το βιβλίο τούτο. Αντιτουρκικό χαρακτήρα έχουν τα ίδια τα γεγονότα, που δείχνουν τους Τούρκους έτσι όπως ήσαν κι όπως έδρασαν τα χρόνια εκείνα.

Ούτε επιτρέπεται να θυσιάζουμε την ιστορική αλήθεια σε καμιά σκοπιμότητα, όπως, δυστυχώς, καθιερώθηκε να γίνεται απ' τον καιρό που χαρακτήριζε η λεγόμενη ελληνοτουρκική φιλία. Η άστοχη τακτική της αποσιώπησης των γεγονότων της Ιστορίας, ήταν ίσως κι ένας από τους λόγους που τόσο άσκημα πορεύτηκε η «φιλία» με τους Τούρκους.

Να ρίζουμε το πέπλο της λήθης στο παρελθόν, αλλά να ξέρονμε, όχι να κρύβουμε. Να ξέρουν κι ίδιοι οι Τούρκοι το τι φτιάζαν οι πατεράδες τους, για ν' αποφύγουν τα όσα στιγματίσαν εκείνους, εφ' όσον θέλουν να πάρουν την θέση που φιλοδοξούν ανάμεσα στα πολιτισμένα έθνη. Μόνο έτσι, ξέροντας εμείς τους Τούρκους και ξέροντας εκείνοι εμάς και το στιγματισμένο παρελθόν τους, μπορεί κάποτε να χαράζουμε μια ελληνοτουρκική φιλία επάνω σε στέρεες βάσεις.

Στόχος μου στις επόμενες λίγες εβδομάδες είναι να δώσω κάποια από τα κύρια σημεία του βιβλίου του Δημήτρη Ψαθά *ΓΗ ΤΟΥ ΠΟΝΤΟΥ - Χρονικό*, συμπληρωμένα με κάποια επεξηγηματικά σχόλια και ιστορικά στοιχεία, για να μπορέσουν οι αναγνώστες της στήλης να διαμορφώσουν προσωπική άποψη για την έκταση των βιαιοπραγιών και διώξεων που υπέστησαν οι Έλληνες του Πόντου για κοντά μια δεκαετία.

Και να σκεφτεί κανείς ότι παρόμοια δεινά υπέστησαν και οι Έλληνες της υπόλοιπης Μικράς Ασίας και της Ανατολικής Θράκης, χώροι στους οποίους είχε ακμάσει ο Ελληνισμός για πάνω από τρεις χιλιάδες χρόνια.

Τη σειρά που θα ακολουθήσει την αφιερώνω στη μνήμη του αείμνηστου γαμπρού μου Θόδωρου Μυροφορίδη, ο οποίος γεννήθηκε το 1923, λίγο μετά την άφιξη των γονιών του στην Ελλάδα, και στη βιβλιοθήκη του οποίου ανήκει το εν λόγω βιβλίο, καθώς και στους αλησμόνητους γονείς μου, Ηλία και Παναίλα, που γνώρισαν στο πετσί τους τα τραγικά γεγονότα της γενοκτονίας και του ξεριζωμού.

Σημειώσεις

**Τσέτες. Άτακτοι ένοπλοι και αντάρτες που έδρασαν στον Πόντο, και στην υπόλοιπη Μικρά Ασία, κατά την περίοδο του 1914-1922.*

17/05/07

ΓΗ ΤΟΥ ΠΟΝΤΟΥ - ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΑ **Μέρος δεύτερο - Η βασίλισσα του Εύξεινου Πόντου**

Την προπερασμένη εβδομάδα έκανα μια σύντομη αναφορά στο βιβλίο του Δημήτρη Ψαθά *ΓΗ ΤΟΥ ΠΟΝΤΟΥ – Χρονικό*, βασισμένη, κατά κύριο λόγο, στον Πρόλόγό του.

Σήμερα θα σταθώ στις αναμνήσεις του συγγραφέα από τα παιδικά του χρόνια στην Τραπεζούντα, την πόλη που γεννήθηκε και μεγάλωσε.

Είναι τα χρόνια της ειρηνικής συνύπαρξης Τούρκων και Ελλήνων, χρόνια τα οποία ο Δημήτρης Ψαθάς αναπολεί με νοσταλγία.

Να την η Τραπεζούντα – πρωτεύουσα ιστορική των Κομνηνών – γεμάτη εκκλησιές, κάστρα βυζαντινά, τζαμιά κι ορθοδοξία, που από τη μια μεριά της σκαρφαλώνει στον λόφο του «Ποζ Ταπέ», κι από την άλλη δροσολογείται ανέμελα στην θάλασσα του Ευξείνου, που πότε χαϊδεύει τις αμμουδιές της καταγάλανη, και πότε ανασηκώνεται θυμωμένη, σε κύματα θεόρατα, που σπάζουν και βροντολογούν στα βράχια του γιαλού της.

Στο σημείο αυτό ίσως χρειάζεται μια σύντομη αναφορά στην ιστορία της Τραπεζούντας, για να δούμε γιατί ο Ψαθάς αναφέρεται στην Τραπεζούντα ως πρωτεύουσα των Κομνηνών.

Από την ιστορία γνωρίζουμε πως από το 10^ο π.Χ. αιώνα άρχισαν να ιδρύονται οι πρώτες ελληνικές αποικίες στα παράλια της Μικράς Ασίας που βρέχονται από το Αιγαίο Πέλαγος.

Η Μίλητος ήταν μια από τις μεγαλύτερες αποικίες της περιοχής εκείνης, η οποία είχε γίνει γνωστή ως Ιωνία, και είχε αναπτύξει μεγάλο πολιτισμό. Τον 8^ο π.Χ. κάτοικοι της Μιλήτου ίδρυσαν την αποικία της Σινώπης, η οποία ήταν η πρώτη ελληνική αποικία στα βόρεια παράλια της Μικράς Ασίας, που βρέχονται από τον Εύξεινο Πόντο.

Από τη Σινώπη ιδρύθηκαν αλυσιδωτά άλλες αποικίες κατά μήκος των ανατολικών παραλίων της Μικράς Ασίας: τα Κοτύωρα, η Κερασούντα, η Σαμψούντα, η Τραπεζούντα, η Ριζούς, η Φάσις.

Αυτή η παράλια περιοχή, 800 περίπου χιλιομέτρων, με μέρος της ενδοχώρας προς το νότο, έγινε γνωστή ως Πόντος.

Η καίρια γεωγραφική θέση της Τραπεζούντας, και η φυσική της ομορφιά, την ανέδειξαν σε σπουδαίο οικονομικό, εμπορικό και πολιτιστικό κέντρο στη μακρόχρονη ιστορία της. Στις αρχές του 13^{ου} αιώνα έφτασε στο απόγειο της δόξας της.

Όταν οι Φράγκοι της Δ΄ Σταυροφορίας κατέλαβαν την Κωνσταντινούπολη το 1204, δύο πριγκιπόπουλα, ο Αλέξιος και ο Δαβίδ, εγγόνια του Ανδρόνικου Α΄, της οικογένειας Κομνηνών, που έδωσε πολλούς αυτοκράτορες στην Κωνσταντινούπολη, ίδρυσαν την Αυτοκρατορία της Τραπεζούντας, που απλωνόταν από τη Σινώπη στα δυτικά παράλια του Ευξείνου Πόντου, μέχρι το Ριζαίο στα ανατολικά του παράλια.

Οι Μεγάλοι Κομνηνοί της Τραπεζούντας, όπως ονομάζονταν τα μέλη της δυναστείας των Κομνηνών, είχαν για έμβλημά τους το μονοκέφαλο αετό, σε αντιδιαστολή με το δικέφαλο αετό της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας.

Για τα 57 χρόνια από την άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Φράγκους το 1204, μέχρι την απελευθέρωσή της από τον Μιχαήλ Παλαιολόγο το 1261, από την πρώην κραταιά και απέραντη Βυζαντινή Αυτοκρατορία, οι μόνες περιοχές με ελληνική διοίκηση ήταν η Αυτοκρατορία της Τραπεζούντας στον Πόντο, η Αυτοκρατορία της Νίκαιας στη Μικρά Ασία, και το Δεσποτάτο της Ηπείρου στην Ελλάδα. Το Δεσποτάτο του Μορέως δημιουργήθηκε λίγο αργότερα, μετά τη νίκη του Μιχαήλ Παλαιολόγου κατά των Φράγκων της Πελοποννήσου.

Στις υπόλοιπες περιοχές της ηπειρωτικής και νησιώτικης Ελλάδας είχαν ιδρυθεί φράγκικα και βενετικά βασίλεια και πριγκιπάτα, τα οποία παρέμειναν αυτόνομα μέχρι την άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Οθωμανούς Τούρκους το 1453, και την κατάλυση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας.

Η Αυτοκρατορία της Τραπεζούντας αντιστάθηκε μέχρι το 1461, γεγονός που την καθιστά την τελευταία από τις ελληνικές περιοχές που υποδουλώθηκαν στους Τούρκους. Και αυτό παρά το γεγονός ότι για αιώνες περιβαλλόταν από κρατίδια των Σελτζούκων Τούρκων και των Οθωμανών.

Τραπεζούντα – Η ελληνική κιβωτός στον Ευξείνο Πόντο

Η υπηρεσία που η Αυτοκρατορία της Τραπεζούντας πρόσφερε στους Έλληνες κατοίκους της περιοχής, και γενικότερα στον Ελληνισμό, στάθηκε τεράστια. Χρησίμευσε σαν ελληνική κιβωτός στην ανατολικότερη περιφέρεια του Ελληνισμού, γιατί όχι μόνο διατήρησε τον ελληνικό πολιτισμό, αλλά τον ανέπτυξε και τον στερέωσε σε βαθμό που να αντέξει στην κατοπινή δοκιμασία που τον περίμενε με την Τουρκοκρατία.

Αυτήν την ένδοξη περίοδο της ιστορίας της υπονοεί ο Δημήτρης Ψαθάς, όταν αναφέρεται στην Τραπεζούντα ως ιστορική πρωτεύουσα των Κομνηνών.

Το ακόλουθο απόσπασμα από το βιβλίο του Ψαθά δίνει τον κοσμοπολίτικο χαρακτήρα της Τραπεζούντας, και τη συνύπαρξη του Ισλάμ με το Χριστιανισμό, στις αρχές της δεκαετίας του 1910:

Συγκινημένη η θύμηση παίρνει τους δρόμους και περπατά: Ρωμαίικες γειτονιές, τούρκικοι μαχαλάδες, τζαμιά και μιναρέδες που λογχίζουν τον αέρα, αλλά και εκκλησιές – πόσες εκκλησιές! – περιοχές ολόκληρες της πόλης όλο ελληνισμός, χωρίς κανέναν Τούρκο.

Βραδιάζει. Και να που εκεί ψηλά στον μιναρέ πρόβαλε ο «μολλός», που με το ένα χέρι στο αυτί διαλαλεί στα πέρατα του κόσμου, ότι ένας είναι ο Αλλάχ, και Προφήτης του ο Μωάμεθ.

Αλλάάάάάάχ, μπιρ Αλλάάάάάάχ!..

Αλλά η απάντηση έρχεται από πλήθος καμπαναριά που χαλούν τον κόσμο με τις γλυκόλαλες καμπάνες, απ' όπου δοξολογείται ο αληθινός Θεός των Χριστιανών, και καλούνται οι πιστοί στις εκκλησιές...

Ξαφνικά η αφήγηση του Ψαθά, με έναν εντελώς φυσικό τρόπο, μας πηγαίνει πίσω δύομισι χιλιάδες χρόνια.

Να κι ο Άη Γρηγόρης, η μεγαλόπρεπη μητροπολιτική μας εκκλησία, όπου ο Μητροπολίτης Χρύσανθος δεν αφήνει σχεδόν καμιά Κυριακή χωρίς να θυμηθεί στο κήρυγμά του τους θρυλικούς «μυρίους» του Ξενοφώντος, που απ' τα ψηλά βουνά της Τραπεζούντας αντικρίσαν το γαλάζιο πέλαγος και φώναξαν:

- Θάλαττα! Θάλαττα!

Εδώ ο Ψαθάς αναφέρεται στο σώμα Ελλήνων μισθοφόρων που είχαν ενταχθεί στο στρατό του Κύρου. Όταν στη μάχη κοντά στα Κούναξα της Βαβυλωνίας το 401 π.Χ., ο στρατός του Κύρου νικήθηκε από το στρατό του μεγαλύτερου αδελφού του Αρταξέρξη, βασιλιά της Περσίας, ο Ξενοφών ανέλαβε να οδηγήσει τους Έλληνες μισθοφόρους πίσω στην πατρίδα τους.

Όταν μετά από μια περιπετειώδη πορεία διά μέσου της Περσίας και της χώρας των Καρδούχων – έτσι ονομάζονταν στην αρχαιότητα οι Κούρδοι - το ελληνικό στράτευμα έφτασε σε ένα βουνό έξω από την Τραπεζούντα, και οι πρώτοι στρατιώτες είδαν στο βάθος του ορίζοντα θάλασσα, άρχισαν να φωνάζουν έξαλλα «Θάλαττα, θάλαττα!», γιατί γνώριζαν πως από εκεί θα μπορούσαν να γυρίσουν στην πατρίδα τους.

Το βουνό εκείνο βρισκόταν έξω από την Τραπεζούντα, την οποία ο Ξενοφώντας περιγράφει ως ακολούθως:

Πόλιν Ελληνίδα οικουμένην εν τω Ευξείνω Πόντω.

Στην Τραπεζούντα οι Έλληνες κάτοικοι τους φιλοξένησαν για 30 ημέρες, και οργάνωσαν γυμνικούς αγώνες προς τιμή τους.

Λίγο μετά από την παραπάνω περιγραφή, σχολιάζοντας μια παρατήρηση του πατέρα του, ότι ήταν μικρός για να καταλάβει κάποια πράγματα, ο Δημήτρης Ψαθάς δίνει την ακόλουθη παραστατική περιγραφή του σπιτιού τους στην Τραπεζούντα:

Πολλά είν' αυτά που δεν καταλαβαίνω ακόμα, κι όχι μονάχα έξω, αλλά και μέσα στο ίδιο μας το σπίτι, όπως εκείνα τα περίεργα κάδρα με τα παράξενα πρόσωπα που βρίσκονται κρεμασμένα γύρω τριγύρω στο σαλόνι μας – τα τόσο αγριωπά – άλλος με περικεφαλαία, άλλος με πιστόλες και μαχαίρες, άλλος με μακριά κυματιστά μαλλιά, κι όλοι τους με μάτια φλογερά, με άφθονα γένια και μουστάκια, αν και μπορώ να διαβάξω χωρίς κόπο τα ονόματα που είναι γραμμένα από κάτω: Κολοκοτρώνης, Μιαούλης, Καραϊσκάκης, Αθανάσιος Διάκος, Οδυσσεύς Ανδρούτσος, Ρήγας Φερραίος, κλπ.

Στην γιορτή του πατέρα μου, που έρχονται και Τούρκοι, φίλοι και πελάτες του, για να του πουν «χρόνια πολλά», κοιτάζουν και κείνοι με μεγάλη απορία όλα αυτά τα κάδρα και ρωτούν:

- Κυρ-Γιάννη, γιάχο, τι είναι όλοι τούτοι;
- Συγγενείς μου είναι, Χασάν εφέντη.
- Μεγάλο συγγενολόι έχεις, κυρ-Γιάννη.
- Ναι, όλους τους συγγενείς μου τους έχω εδώ. Μακρινούς και κοντινούς.
- Ασκ ολσούν, κυρ-Γιάννη, καλός άνθρωπος είσαι για ν' αγαπάς έτσι όλο το σόι σου!

Σε μένα, όμως, ο πατέρας μου κάποτε έδωσε άλλη εξήγηση:

- Αυτοί, παιδί μου, είναι εκείνοι που δώσαν στην Ελλάδα την λευτεριά.
- Και τι θα πει, πατέρα, λευτεριά;

Αναστέναξε εκείνος:

- Άμα θα μεγαλώσεις θα το μάθεις».

Μέσα σε ένα τέτοιο περιβάλλον μεγάλωσε ο Ψαθάς, όπως όλα τα παιδιά του Πόντου, και της υπόλοιπης Μικράς Ασίας.

Αυτή η περιρρέουσα ατμόσφαιρα που δημιουργεί στο βιβλίο του ο Ψαθάς, το κάνει να διαφέρει από τα ιστορικά έργα για τον Πόντο. Αυτά εστιάζουν την προσοχή τους στα γεγονότα, αναζητούν τις αιτιώδεις σχέσεις που τα

δημιουργούν, και βάζουν σε δεύτερη μοίρα τις διαπροσωπικές ανθρώπινες σχέσεις.

Το πλεονέκτημα του Ψαθά, έναντι των ιστορικών, είναι ότι ως θεατρικός συγγραφέας έχει την ικανότητα να διακρίνει τις ιδιαιτερότητες των διαφόρων χαρακτήρων, να βλέπει τον καθένα σαν μια ανεπανάληπτη οντότητα, και να αποφεύγει τα εθνοτικά στερεότυπα.

Επιπλέον, στο βιβλίο του μας δίνει την ευκαιρία να παρακολουθήσουμε τη ζωή των Ελλήνων του Πόντου μέσα από τις καθημερινές έγνοιες και ασχολίες τους.

Μόνο όταν γνωρίσουμε τους Έλληνες του Πόντου στην καθημερινή τους ζωή, θα μπορούμε να καταλάβουμε και τον τιτάνιο αγώνα τους για την υπεράσπισή της.

Σε αυτόν τον αγώνα θα επικεντρώσουμε την προσοχή μας στη συνέχεια αυτής της σειράς.

31/05/2007

ΓΗ ΤΟΥ ΠΟΝΤΟΥ **Μέρος τρίτο - Ο Πόντος κατά την Οθωμανοκρατία**

Το Δεύτερο Μέρος του βιβλίου του Δημήτρη Ψαθά *Γη του Πόντου* φέρνει τον τίτλο «*Η ΤΡΑΓΩΔΙΑ*».

Μετά από τις σκηνές της ζωής που κυλούσε ήρεμα στην Τραπεζούντα στις αρχές της δεκαετίας του 1910, ο Ψαθάς κάνει μια αναδρομή στην ιστορία της ένδοξης αυτής πόλης, η οποία από το 1204 μέχρι το 1461 ήταν η πρωτεύουσα της Αυτοκρατορίας της Τραπεζούντας.

Για να συνειδητοποιήσουμε τη σημασία της Τραπεζούντας στον ευρύτερο χώρο του Πόντου, και να αντιληφθούμε το μέγεθος της εθνικής απώλειας με την άλωση της Αυτοκρατορίας της Τραπεζούντας από τον Μωάμεθ το 1461, ο Ψαθάς μάς δίνει την ακόλουθη πανοραμική εικόνα της ενδοχώρας:

Πέρα εκεί στα βάθη του χώρου – έξω και μακριά από την Τραπεζούντα – απλώνεται η καρπερή γη του Πόντου με τα πανύψηλα βουνά, που οι ανεμοδαρμένες τους κορφές χάνονται στην καταχνιά.

Ολόρθα, κακοτράχαλα, κατσούφικα, τινάζονται στα ύψη – λες κι είναι ο θυμός της γης – κι όταν αγριεύει ο ουρανός χτυπά μ' αστροπελέκια, ουρλιάζουν και φοβερίζουν. Κι όταν ο καλοσυνάτος ήλιος βγαίνει και τα χαϊδολογά, χαμογελάνε...

{...} Σκαρφαλωμένα στις αετοράχες τους τα μοναστήρια κι οι Αηλιάδες, δείχνουν σαν να 'ναι οι πατημασιές ελληνικών αιώνων που πέρασαν από κει κι άφησαν τα σημάδια τους για τους ερχόμενους, να ξέρουν: Εδώ ήταν και είναι ρωμοσύνη.

Μετά από μια σύντομη αναφορά στις πανάρχαιες ελληνικές καταβολές του Πόντου, και την άνθιση του ελληνικού πολιτισμού στην αρχαιότητα και στα βυζαντινά χρόνια, ο Ψαθάς αλλάζει τον τόνο της αφήγησης ως ακολούθως:

Κι ύστερα όλα σκοτείνιασαν. Επάνω στη σκηνή της Ιστορίας φανήκαν οι Τούρκοι.

Από τα βάθη της Ανατολής ξεκίνησε ο όλεθρος κι αφάνιζε το κάθε τι με σίδερο και με φωτιά.

Στις σπηλιές, στα δάση, στα φαράγγια τούτων των βουνών, και προπάντων στ' αρχαία μοναστήρια, κατέφυγε και τρύπωσε αλαφιασμένος ο ελληνισμός για να σωθεί από την θεομηνία. Ήταν τότε που πάρθηκε η Πόλη, κι απλώθηκε στη γη του Πόντου ο θρήνος:

*Ν' αιολοί εμάς, να βάι εμάς
 πάρθεν η Ρωμανία
 μοιρολογούν τα εγκλησίας
 κλαίγνε τα μοναστήρια.*

Το 1453 πάρθηκε η Κωνσταντινούπολη, και οκτώ χρόνια αργότερα, το 1461, έπεσε και η Τραπεζούντα. Μεγάλος αριθμός του ελληνικού πληθυσμού, ιδίως από τις παραλιακές πόλεις, μετοίκησε στη νότια Ρωσία ή κατέφυγε σε δύσβατες ορεινές περιοχές του Πόντου, όπου έκτισε καινούρια χωριά, τα οποία εξελίχθηκαν σε πολιτισμικά κέντρα και έγιναν καταφύγια για τους Έλληνες που κατά καιρούς καταδιώκονταν. Για τους Έλληνες του Πόντου που περιήλθαν στην οθωμανική κυριαρχία, ασκήθηκαν ασφυκτικές πιέσεις για να αλλαξοπιστήσουν. Γράφει σχετικά ο Ψαθάς:

Εκεί (εννοεί στις ορεινές περιοχές) φυλάγαν την πίστη τους επί αιώνες, ενώ άλλοι, χιλιάδες χιλιάδων, τούτοι, παίζαν το παιχνίδι της διπλής ζωής, που το δαιμόνιο της φυλής βρήκε τις τραγικές εκείνες ώρες, για να σώσει απ' τον αφανισμό την πνευματική κληρονομιά και την θρησκεία των πατέρων. Ήσαν εκείνοι οι «Κλωστοί» - κρυπτοχριστιανοί – που καμωνόντουσαν τάχα πως τούρκευαν κι έτσι αποχτώντας προνόμια και δύναμη ίση με τους μουσουλμάνους, προστάτευαν τους δύστυχους ραγιάδες σε ώρες ανάγκης.

Τα πρώτα φιλελεύθερα μέτρα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας

Καμπή στην πορεία του Ποντιακού Ελληνισμού αποτελούν δύο μεταρρυθμιστικά διατάγματα του Σουλτάνου Αμπντούλ Μετζίτ Α΄, γνωστά ως *Χάτι Σερίφ* (1839), και *Χάτι Χουμαγιούν* (1856).

Τα διατάγματα αυτά, που εκδόθηκαν μετά από πιέσεις της Ρωσίας, της Γαλλίας και της Αγγλίας, παραχώρησαν για πρώτη φορά πολλά δικαιώματα στους Χριστιανούς υπηκόους της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, όπως η συμμετοχή τους στο υπαλληλικό σώμα και στα διοικητικά και δικαστικά όργανα, καθώς και η νομιμότητα των πολιτικοθρησκευτικών οργανώσεων των μη μουσουλμάνων. Αναφερόμενος στο δεύτερο διάταγμα, που ήταν πιο ριζοσπαστικό από το πρώτο, ο Ψαθάς γράφει σχετικά:

Τόσο τον έχουν (τον Σουλτάνο) στριμώξει οι Δυνάμεις, ώστε υποχωρώντας στις πιέσεις τους συμφωνεί να γίνει μια διεθνής επιτροπή στην Τραπεζούντα, που βγάζει μια διακήρυξη ότι ο καθένας στην Τουρκία είναι λεύτερος να δηλώσει την πίστη του και το έθνος του και να καταγραφεί στα καινούργια ληξιαρχικά βιβλία του κράτους.

Και τότε τρίβουν τα μάτια τους οι Τούρκοι. Όχι μονάχα χιλιάδες χιλιάδων «γκιαούρηδες» μαζεύονται και δηλώνουν θαρρετά την πίστη και το έθνος τους, αλλά κι άλλες χιλιάδες δικοί τους – αυτούς που νόμιζαν μουσουλμάνους – έρχονται και το λένε άφοβα:

- Χριστιανοί!

Κι αν ήσαν μόνο αυτοί! Ένα σωρό μουλάδες πετούσαν τα σαρίκια και δήλωναν πως ήσαν παπάδες χριστιανοί!

Αυτή η διαφύλαξη της χριστιανικής πίστης και της φυλετικής ταυτότητας των Ελλήνων του Πόντου πιστοποιεί το δυνατό χαρακτήρα τους, την ανυπότακτη φύση τους, φαινόμενο που στις μετέπειτα γενιές πέρασε με τη μορφή του πείσματος, που κατά κανόνα χαρακτηρίζει τους Πόντιους.

Σε αυτό το πείσμα οφείλεται η διατήρηση της ιδιόμορφης ποντιακής διαλέκτου, η οποία τόσο άμεσα σχετίζεται με την αρχαία ελληνική γλώσσα.

Ναι, και αυτό το πείσμα διατήρησε τα ιστορικά μοναστήρια του Πόντου, και έβαλε τα θεμέλια για τα φημισμένα Φροντιστήρια, εφάμιλλα των αντίστοιχων της Κωνσταντινούπολης, που είχαν γίνει εστίες ελληνικών γραμμάτων, και τόποι για την καλλιέργεια της ελληνικής συνείδησης των νέων.

Το νέο πνεύμα ανεκτικότητας που δημιουργήθηκε με τα εν λόγω μεταρρυθμιστικά διατάγματα ενθάρρυνε τους Έλληνες του Πόντου να κατεβούν στους κάμπους και στις παραθαλάσσιες πόλεις από τα ορεινά τους κρησφύγετα, και να ανοίξουν και άλλες εκκλησίες και περισσότερα σχολεία.

Μέσα σε λίγες δεκαετίες ο Ποντιακός Ελληνισμός ξαναπήρε στα χέρια του το εμπόριο του Εύξεινου Πόντου, και δημιούργησε τράπεζες, με υποκαταστήματα στη Ρωσία και στην Ευρώπη.

Η Τραπεζούντα ξαναβρήκε την παλιά της αίγλη, και ξανάγινε το σταυροδρόμι της εμπορικής κίνησης μεταξύ Ανατολής και Δύσης. Τέσσερις μεγάλοι ελληνικοί εμπορικοί και τραπεζικοί οίκοι της Τραπεζούντας έλεγχαν σχεδόν όλη την οικονομία του ανατολικού Πόντου.

Η νηνεμία πριν από την καταγίδα

Παράλληλα με την οικονομική άνθηση του Ποντιακού Ελληνισμού μετά το δεύτερο ήμισυ του 19^{ου} αιώνα, παρατηρείται και μια αναγέννηση στα ελληνικά γράμματα και στις τέχνες.

Σημαντικός συντελεστής αυτής της αναγέννησης ήταν τα κονδύλια που με γενναιοδωρία πρόσφερε ο επιχειρηματικός κόσμος του Πόντου για την ενίσχυση των θρησκευτικών, εκπαιδευτικών και φιλανθρωπικών ιδρυμάτων.

Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα όλα τα ποντιακά χωριά είχαν την εκκλησία και το ελληνικό σχολείο τους. Στατιστικά στοιχεία του 1913 δείχνουν ότι στην περιοχή του Πόντου ο ελληνικός πληθυσμός ανερχόταν στις 700.000. Την ίδια περίοδο λειτουργούσαν 1890 εκκλησίες και 1400 σχολεία με 86.000 μαθητές.

Στο επίκεντρο της άνθησης των γραμμάτων βρισκόταν το Φροντιστήριο της Τραπεζούντας, το οποίο ιδρύθηκε το 1682, αλλά ανακαινίσθηκε στις αρχές του 1900.

Δίνω απόσπασμα από το βιβλίο του Ψαθά, στο οποίο αναφέρεται περιγραφή του Αθηναίου λόγιου Κ. Παπαμιχαλόπουλου, ο οποίος είχε επισκεφθεί την Τραπεζούντα:

Το οικοδόμημα του Φροντιστηρίου καθ' άπαντα τον ελληνικόν κόσμον των γραμμάτων, εξαιρουμένων μόνον του Εθνικού Πανεπιστημίου και του Μετσοβίου Πολυτεχνείου, δύο μόνον ετέρων ελληνικών διδαστηρίων εν όλη τη Τουρκία, έρχεται δεύτερον: της μεγάλης του Γένους Σχολής και του Ζαπείου της Κωνσταντινουπόλεως. Κτισθέν κατά λαμπρόν σχέδιον δοκιμωτάτου Τραπεζουντίου αρχιτέκτονος, του κ. Αλεξ. Κακουλίδου, επιθαλάσσιον, τετραώροφον, περιλαμβάνει τεσσαράκοντα περίπου αιθούσας και δωμάτια. Ωκοδομήθη καθ' όλους τους κανόνας της υγιεινής και της παιδαγωγικής, καταλλήλως φωτιζόμενον, πληρέστατα αεριζόμενον και δι' υποκαύστων (calorifere) θερμαινόμενον.

Στην απόμακρη αυτή γωνιά του Ελληνισμού της Διασποράς, η παιδεία και η εκκλησία ήταν ο ακρογωνιαίος λίθος, πάνω στον οποίο θεμελιώθηκε η εθνική και θρησκευτική συνείδηση των Ποντίων. Αυτός ήταν ο Πόντος στις χαραυγές του 20^{ου} αιώνα, μια μικρή Ελλάδα στη βορειοανατολική Τουρκία.

Ας αφήσω όμως τον Ψαθά να μιλήσει για τον τόπο που γεννήθηκε, και που τόσο αγάπησε:

Χρόνια και χρόνια ποτίζει με τον ιδρώτα του ο Πόντιος δουλευτής τούτη τη γη που την ελόγησε ο ιδρώτας και το αίμα των προγόνων – είναι δεμένος με δαύτη – σε τούτα τα χώματα γεννιέται, εδώ πεθαίνει, φεύγει η μια γενιά κι έρχεται η άλλη, καθώς αργοδιαβαίνουν οι αιώνες και γράφουν την πανάρχαια και πολυτάραχη ιστορία τούτου του ελληνισμού, που η φύτρα του κρατά από την Ιωνία και την αρχαία Ελλάδα.

Είναι ένας ολόκληρος λαός τούτος εδώ που άντεξε τον Τούρκο και ζει με τις χαρές του, με τις έγνοιες του, με την δουλειά του και με το σκόλι – λαός ελληνικός – ολούθε οι εκκλησιές του, ολούθε τα σχολεία του, ακόμα και στο πιο μικρό χωριό.

Η εμπορική δραστηριότητα, η πνευματική αναγέννηση και η καλλιτεχνική κίνηση που χαρακτήριζαν τη ζωή στις πόλεις του Πόντου, και η παραδοσιακή και βουκολική ζωή στα πλούσια χωριά του, μέσα σε λίγα χρόνια θα μετατρέπονταν σε τραγωδία, με ανεκδιήγητες σκηνές βαρβαρότητας από τις επίσημες τουρκικές αρχές, και τα στίφη του άτακτου στρατού του Μουσταφά Κεμάλ.

Με αυτήν την τραγωδία του Ποντιακού Ελληνισμού θα ασχοληθούμε την ερχόμενη εβδομάδα, έχοντας ως κύριο σημείο αναφοράς το βιβλίο του Ψαθά *Γη του Πόντου*.

7/06/2007

ΓΗ ΤΟΥ ΠΟΝΤΟΥ**Μέρος τέταρτο****Οι Νεότουρκοι προγραμματίζουν τον εκτουρκισμό των Χριστιανών**

Με αναφορά στο βιβλίο του Δημήτρη Ψαθά «Γη του Πόντου», την περασμένη εβδομάδα παρακολουθήσαμε την αναγέννηση του Ποντιακού Ελληνισμού, μετά από τα φιλελεύθερα μέτρα που εισήγαγαν τα δύο μεταρρυθμιστικά διατάγματα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, του *Χάτι Σερίφ* (1839) και του *Χάτι Χουμαγιούν* (1856).

Στο βιβλίο του «Ποντιακός Ελληνισμός – Από τη Γενοκτονία και το Σταλινισμό στην Περεστρόικα», ο Δρ Βλάσης Αγτζίδης δίνει τα ακόλουθα στοιχεία για τον πληθυσμό του Πόντου το 1914. Πηγή αυτών των στοιχείων είναι σχετική μελέτη του Κώστα Φωτιάδη, Καθηγητή του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης:

<i>Τούρκοι και άλλες</i>	
<i>τουρκογενείς φυλές (α)</i>	772.600
<i>Έλληνες (β)</i>	929.895
<i>Άλλες εθνότητες</i>	65.000
<i>Σύνολο</i>	1.767.495

(α) Από τις 772.600, οι 420.000 ήταν Τούρκοι, και οι υπόλοιποι άλλες τουρκογενείς φυλές.

(β) Από τις 929.895 Έλληνες οι 696.495 ήταν Χριστιανοί και οι 190.000 Μουσουλμάνοι, η πλειονότητα των οποίων ήταν ελληνόφωνοι.

Από τα στοιχεία αυτά προκύπτει η ελληνικότητα του Πόντου, όταν άρχισε η πρώτη φάση της γενοκτονίας, αφού το 52.6% του πληθυσμού του ήταν ελληνικής καταγωγής, ενώ ο καθαρά τουρκικός πληθυσμός (420.000) ήταν μόνο 24% του συνόλου.

Ακριβώς αυτή η δημογραφική σύσταση του Πόντου, και πολλών άλλων περιοχών της Μικράς Ασίας, καθώς και της Ανατολικής Θράκης, υπήρξε η γενεσιουργός αιτία του κινήματος των Νεότουρκων, απώτερος στόχος των οποίων ήταν ο βίαιος εκτουρκισμός όλων των χριστιανικών μειοψηφιών, κυρίαρχες μεταξύ των οποίων ήταν η ελληνική και η αρμενική. Γράφει σχετικά ο Ψαθάς:

Στα 1908 ξέσπασε η επανάσταση των Νεότουρκων, κι άρχισε να γράφεται η πιο μεγάλη τραγωδία του Πόντου – τελευταία φάση – αλλά μ' ένα τρόπο παράξενο, γιορταστικό, έτσι που κανείς δεν κατάλαβε το τι γινόταν.

Οι νέες ιδέες που κηρύζαν οι επαναστάτες πεταχτήκαν σαν ένα πολύχρωμο βεγγαλικό, που θάμπωσε όλο τον κόσμο, αλλά και τους Ρωμιούς, χωρίς να υποψιαστούν ότι θα 'πεφτε στο δικό τους σπιτικό και θα τους ρήμαζε.

Απ' τη Θεσσαλονίκη ξεκίνησε το κίνημα των Νεότουρκων – Εμβέρ, Ταλαάτ – κι ανάγκασε τον σουλτάνο Αβδούλ Χαμίτ, όχι μονάχα να δώσει Σύνταγμα, αλλά κι ελευθερίες σ' όλες τις φυλές της αυτοκρατορίας, που από δω και πέρα θα ήσαν ίσοι απέναντι στους νόμους, και θα 'χαν τα ίδια δικαιώματα με τους Τούρκους. Θα στέλναν τους βουλευτές τους στην Βουλή και θα ήσαν όχι πια οι παρακατιανοί, αλλά ίσοι και αδελφοποιητοί με τους αφέντες, τους μπέηδες και τους αγάδες.

Φαινομενικός στόχος των Νεότουρκων ήταν ο περιορισμός του θεοκρατικού καθεστώτος που επικρατούσε στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, και ο έλεγχος της εξουσίας του Σουλτάνου, με την επαναφορά του Συντάγματος που ο Σουλτάνος Αμπντούλ Χαμίτ Β' είχε εισαγάγει το 1876.

Κύριος όμως στόχος ήταν ο βίαιος εκτουρκισμός, όπως προανέφερα, των χριστιανών υπηκόων της Αυτοκρατορίας.

Στις 24 Ιουλίου του 1908 ο Αμπντούλ Χαμίτ Β' δέχθηκε να επανέλθει σε ισχύ το Σύνταγμα, αλλά τον Απρίλιο του 1909 επιχείρησε εκ νέου να το καταλύσει. Αυτό οδήγησε στον εκθρονισμό του, και την αντικατάστασή του από τον αδελφό του, Μεχμέτ Ε', ο οποίος έμεινε στο θρόνο μέχρι το 1918.

Τάγματα Εργασίας και εκτοπισμοί

Εκάθαρη η απόφαση των Νεότουρκων, που πάρθηκε σε συνέδριό τους στη Θεσσαλονίκη το 1911, να προβούν στην εξόντωση των χριστιανικών μειονοτήτων – Αρμενίων, Ελλήνων και Ασσυρίων.

Η σχετική απόφαση προέβλεπε τα ακόλουθα:

Η Τουρκία πρέπει να γίνει μωαμεθανική χώρα, όπου η μωαμεθανική δύναμη και οι μωαμεθανικές αντιλήψεις θα κυριαρχούν, και κάθε άλλη θρησκευτική προπαγάνδα θα καταπνίγεται.

{...} Αργά ή γρήγορα πρέπει να πραγματοποιηθεί η πλήρης οθωμανοποίηση (εκτουρκισμός) όλων των υπηκόων της Τουρκίας. Και είναι ολοκάθαρο ότι αυτό δεν μπορεί να γίνει με την πειθώ, άρα πρέπει να χρησιμοποιηθεί ένοπλη βία... (1)

Ως «βιτρίνα» χαρακτηρίζει ο Ψαθάς τα συνθήματα των Νεότουρκων για ελευθερία, δικαιοσύνη και ισότητα, για όλους τους υπηκόους της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Δεδομένου ότι οι Έλληνες της Τουρκίας, στη συντριπτική τους πλειονότητα, αρνούταν να «εκτουρκιστούν», με άλλα λόγια να αποβάλουν την εθνική τους ταυτότητα, και την πολιτιστική και θρησκευτική τους παράδοση, οι Νεότουρκοι έπρεπε να βρουν έναν εύσχημο τρόπο για τη βιολογική τους εξόντωση.

Το πρώτο σκέλος αυτής της εξόντωσης ήταν η επιστράτευση των ανδρών, και η ένταξή τους στα διαβόητα «Τάγματα Εργασίας».

Γράφει ο Ψαθάς επί αυτού:

Ιούλιος του 1914 και κάποια φήμη βγήκε, που έβαλε σε αγωνία τους Έλληνες... Λέγαν - κι ήταν αλήθεια - ότι από την κυβέρνηση του πολυχρονεμένου σουλτάνου έφτασαν σφραγισμένοι φάκελοι και μοιραστήκαν στους μουχτάρηδες - δημάρχους - όλων των πόλεων και των χωριών, και μαζί με τους φακέλους η διαταγή κανένας να μην τους ανοίξει, κι αν τους ανοίξει, θάνατος. Θ' ανοιγόντουσαν όταν θα έφτανε άλλη διαταγή.

{...} Στις 21 Ιουλίου ήλθε, επί τέλους, η διαταγή να ανοιχτούν οι φάκελοι. Ανοίγονται και τι λένε; Σ' όλο το μεμλεκέτι κηρύσσεται γενική επιστράτευση κι όλοι οι άντρες από 20 μέχρι 50 χρονών να παρουσιαστούν και να καταταχτούν.

Κατά διαβολική συγκυρία, τον Αύγουστο του ίδιου χρόνου ξέσπασε στην Ευρώπη ο Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος, στον οποίο η Οθωμανική Αυτοκρατορία πήρε το μέρος των Κεντρικών Δυνάμεων – Γερμανίας και Αυστροουγγαρίας.

Το σχέδιο των Νεότουρκων για την εθνοκάθαρση διευκολύνθηκε από τον πόλεμο που ξέσπασε στην Ευρώπη.

Οι Μεγάλες Δυνάμεις – Βρετανία, Γαλλία και Ρωσία – είχαν στρέψει όλη τους την προσοχή στον κίνδυνο που αντιμετώπιζαν οι ίδιες, και ως εκ τούτου δεν ήταν σε θέση, ούτε είχαν και διάθεση, να παρακολουθούν επισταμένως το τι γινόταν στο εσωτερικό της Τουρκίας.

Επιπλέον, η Γερμανία, η οποία είχε μεγάλα οικονομικά συμφέροντα στην Ανατολή, και είχε ανάγκη από τα πετρέλαια της Μέσης Ανατολής, έγινε ο συμβουλάτορας της Τουρκίας για το πώς να απαλλαχθεί από τις ανεπιθύμητες μειονότητες.

Γράφει ο Ψαθάς:

Ενώ, λοιπόν, οι φίλοι τους Γερμανοί τρομάζαν τους λαούς και τους στρατούς της Ευρώπης, δεν έπρεπε να χάνουν τον καιρό τους οι Τούρκοι, πολύ περισσότερο γιατί ήταν ο πιο κατάλληλος καιρός για να ξεκαθαρίσουν τους λογαριασμούς με τους Ρωμιούς και τους Αρμένηδες.

Σ' αυτό μπορούσαν, φυσικά, να βοηθήσουν κι οι Γερμανοί συμβουλάτορες τους με το μεθοδικό, επιστημονικό και τετράγωνο μυαλό τους.

{...} Πρώτο ανάμεσα στα «μέτρα» ήταν η ίδρυση των «εργατικών ταγμάτων» - αμελέ ταμπουρού - όπου θα έπρεπε να μεταφερθούν όλοι οι Χριστιανοί που κατατάχθηκαν στον τούρκικο στρατό.

{...} Μέσα στην άγρια χειμωνιά, επάνω στα βουνά της Ζύγανας και του Κοπτάγ – στην σιδηροδρομική γραμμή του Ερζερούμ κι ολούθε στην ύπαιθρο χώρα – νέα παιδιά και ώριμοι άντρες, το ίδιο σκελετοί, κουρελιασμένοι, σέρνονταν σαν τα φαντάσματα, αγκομαχούσαν, με την ψυχή στα δόντια. Πότε να ξεφτναρίζουνε το χιόνι για να ανοίγουνε περάσματα, πότε να ζεύονται στα κάρα του στρατού για να τα σέρνουν, κάτω από τις βρισιές και το καμτσίκι του τσαούση. Όποιος πέθαινε πεταγόταν παραπέρα.

Σαν να μην έφτανε η σταδιακή εξόντωση των ανδρών, οι Γερμανοί στρατιωτικοί, με αρχηγό το στρατηγό Λίμαν φον Σάντερς, συνέλαβαν και το απεχθέστερο σχέδιο των ομαδικών απελάσεων, που με ενθουσιασμό έθεσαν σε εφαρμογή οι Τούρκοι.

Ας δώσουμε πάλι το λόγο στον Ψαθά:

Οι Τούρκοι... με δικαιολογία την «ασφάλεια του κράτους» βγάζαν κάθε τόσο διαταγές για τις μετακινήσεις ολόκληρων πληθυσμών, πρώτα απ' τα παράλια στην ενδοχώρα, κι ύστερα σε όλες τις περιοχές του εσωτερικού... Μέσα στα χιόνια και στα κρύα ξεσπιτώνανε τον κόσμο από πολιτείες και χωριά, άντρες και γυναικόπαιδα ατέλειωτα.

{...} – Γιούρουνουζ!

Περπατάτε!», συνήθιζαν να ουρλιάζουν οι χωροφύλακες και να χτυπάνε με το ραβδί ή με το καμτσίκι όποιον αργούσε... «γιούρουνουζ γκιαούρ ογλού γκιαούρ»! Άλλοι πέφταν από κούραση στο δρόμο, άλλοι από τον τύφο που πάντα ερχόταν κι αυτός πολύτιμος βοηθός στο έργο των Νεότουρκων.

Επειδή η περιγραφή του Δημήτρη Ψαθά μπορεί να θεωρηθεί υποκειμενική, ας δούμε και την αναφορά ενός Γάλλου στρατιωτικού, του Αντιπλοίαρχου Rollin, ο οποίος σε έκθεσή του προς το Γαλλικό Γενικό Επιτελείο Ναυτικού της 9^{ης} Φεβρουαρίου 1919, αναφέρει μεταξύ άλλων και τα ακόλουθα:

Οι Νεότουρκοι με τη συμμαχία τους με τους Γερμανούς φανέρωσαν τους στόχους τους. Απέβαλαν τη μάσκα.

.... Από τις αρχές του 1914 υπό την καθοδήγηση του Γερμανού Αρχιστράτηγου Λίμαν φον Σάντερς άρχισαν οι συστηματικές εξορίες και διωγμοί.

... Μεθοδική επιχείρηση εξαφάνισης του ελληνικού και αρμενικού στοιχείου.

... Υπό το πρόσχημα της στρατιωτικής επιταγής οι διωγμοί μεταβλήθηκαν σ' εκατόμβες.

.... Χιλιάδες εξοντώθηκαν στα περίφημα τάγματα εργασίας.... (2)

Την ερχόμενη εβδομάδα θα ολοκληρώσω την αναφορά στο βιβλίο του Δημήτρη Ψαθά *Γη του Πόντου*, επικεντρώνοντας την προσοχή μου στη δεύτερη φάση της Γενοκτονίας, 1919 – 1922.

14/06/2007

Σημειώσεις

1. Βλάση Αγτζίδη «Ποντιακός Ελληνισμός – Από τη Γενοκτονία και το Σταλινισμό στην Περεστρόικα», Εκδ. Οίκος Αδελφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1991.

2. Χάρη Τσιρκινίδη «Επιτέλους τους ξεριζώσαμε...» - Γενοκτονία των Ελλήνων του Πόντου, της Θράκης και της Μικράς Ασίας, μέσα από τα γαλλικά αρχεία. 5^η Έκδοση, Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1999, σελ. 93.

ΓΗ ΤΟΥ ΠΟΝΤΟΥ

Μέρος πέμπτο - Ένα κομμάτι του Ελληνισμού ξεριζώνεται

Σήμερα ολοκληρώνω τη σειρά των άρθρων που άντλησαν το πρωτογενές υλικό τους από το βιβλίο του Δημήτρη Ψαθά *ΓΗ ΤΟΥ ΠΟΝΤΟΥ*.

Στο βιβλίο αυτό ο Ψαθάς δεν επιχειρεί να γράψει την ιστορία του Πόντου. Απλώς αφηγείται δικές του αναμνήσεις από τη ζωή των παιδικών του χρόνων στην Τραπεζούντα, στις αρχές του εικοστού αιώνα, και αναφέρεται στις εμπειρίες και αφηγήσεις άλλων για τους διωγμούς που υπέστησαν οι Έλληνες του Πόντου κατά την περίοδο του 1914-1922, για το αντάρτικο, και τον τελικό ξεριζωμό από τις πατρογονικές τους εστίες. Επίσης αντλεί πληροφορίες από έγκυρες ιστορικές πηγές.

Ο Κωνσταντίνος Φωτιάδης, Καθηγητής του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, ο οποίος έχει μελετήσει διεξοδικά το θέμα της γενοκτονίας, γράφει σχετικά γι' αυτήν την περίοδο:

Η φύση και η μέθοδος της εξαπόλυσης συστηματικών διώξεων κατά των Ελλήνων του Πόντου από τους Νεότουρκους και τους Κεμαλικούς, ενώ έχει πολλά κοινά χαρακτηριστικά με τη γενοκτονία των Εβραίων, έχει δύο βασικές διαφορές, κατά τον Π. Ενεπεκίδη (1).

Δεν έχει καμιά ιδεολογική, κοσμοθεωρητική ή ψευδοεπιστημονική θεμελίωση περί γενετικής, ευγονικής και αρίας ή σημιτικής φυλής. Εξυπηρετούσε μόνο τη συγκεκριμένη πρακτική πολιτική της εκκαθάρισης της Μικράς Ασίας από το ελληνικό στοιχείο. Οι εξορίες των κατοίκων ολόκληρων χωριών, οι εξοντωτικές οδοιπορίες μέσα στο χιόνι των γυναικόπαιδων και των γερόντων – οι άνδρες βρισκόνταν ήδη στα τάγματα εργασίας ή στο στρατό – συνετέλεσαν ώστε πολλοί να πεθάνουν από τις κακουχίες.

Η κατάσταση στην ευρύτερη περιοχή του Εύξεινου Πόντου επιδεινώθηκε, όταν ο ελληνικός στρατός στις 15 Μαΐου 1919 κατέλαβε τη Σμύρνη και ένα μέρος της ενδοχώρας. Ο ίδιος ο Κεμάλ στις 19 Μαΐου 1919 οργάνωσε τη δεύτερη φάση των διωγμών, όταν αποβιβάσθηκε στη Σαμψούντα. Με τη Συνθήκη της Λωζάνης στις 24 Ιουλίου 1923, ορίστηκε ως σύνορο μεταξύ Τουρκίας και Ελλάδας ο ποταμός Έβρος. Ήδη στις 30 Ιανουαρίου του ίδιου έτους είχε υπογραφεί στη Λωζάνη η σύμβαση περί ανταλλαγής πληθυσμών».

{...} Τα Αρχεία των Υπουργείων Εξωτερικών της Ευρώπης και της Αμερικής, καθώς επίσης και οι εκθέσεις διεθνών οργανισμών πιστοποιούν το μέγεθος και το είδος του διωγμού που υπέστησαν οι Έλληνες του Πόντου. (2).

Το ξεριζώμα από τις πατρογονικές εστίες

Σύμφωνα με τη Συνθήκη της Λωζάνης, οι Τούρκοι που βρισκόντουσαν στην Ελλάδα έπρεπε να πάνε να εγκατασταθούν στην Τουρκία, και οι Έλληνες της Τουρκίας θα πήγαιναν στην Ελλάδα.

Η γλώσσα στην οποία είναι διατυπωμένη η Συνθήκη είναι τόσο ψυχρή, και αγνοεί σε τέτοιο βαθμό τον ανθρώπινο παράγοντα, που λες και δεν γινόταν λόγος για ανταλλαγή πληθυσμών, αλλά για κοπάδια προβάτων, που οι τσομπαναραίοι τα βγάζουν από τη μια στάνη και τα μπάζουν σε άλλη, σύμφωνα με τις εποχές, και αυτά την επαύριον της αλλαγής του τοπίου βόσκουν αμέριμνα στο νέο λιβάδι.

Και να σκεφτεί κανείς πως αυτή ήταν η πρώτη βίαιη ανταλλαγή πληθυσμών στην ιστορία της ανθρωπότητας. Καλά για τους Τούρκους που είχαν μείνει στη Βόρεια Ελλάδα και στην Κρήτη μετά τους Βαλκανικούς Πολέμους του 1912 – 1913. Όταν αποφασίστηκε η ανταλλαγή το 1923, η παρουσία των Τούρκων στη Βόρεια Ελλάδα πήγαινε πίσω γύρω στα 500 χρόνια, όταν λάβουμε υπόψη πως η Μακεδονία είχε καταληφθεί από τους Οθωμανούς το 1430. Στην Κρήτη η παρουσία τους κυμαινόταν γύρω στα 250 χρόνια, αφού οι Οθωμανοί την κατέλαβαν από τους Βενετούς το 1669.

Σε αντίθεση, ο Ελληνισμός της Μικράς Ασίας ζούσε στα μέρη εκείνα από το 10^ο π. Χ. αιώνα (στον Πόντο από τον 8^ο π. Χ. αιώνα), δηλαδή γύρω στις τρεις χιλιάδες χρόνια. Με άλλα λόγια, μπορεί να θεωρηθεί γηγενής της περιοχής εκείνης.

Επιπλέον, όταν έγινε η ανταλλαγή, οι Τούρκοι της Ελλάδας ζούσαν ειρηνικά στα χωριά τους ή στις δικές τους συνοικίες στις πόλεις, και είχαν την ευκαιρία να μεταφερθούν στα λιμάνια κάτω από ομαλές συνθήκες, παίρνοντας μαζί τους ό,τι περιουσιακά στοιχεία μπορούσαν να μεταφέρουν.

Στην περίπτωση των Ελλήνων η κατάσταση ήταν διαμετρικά αντίθετη. Εν πρώτοις, στις περισσότερες περιοχές της Μικράς Ασίας, και σε ολόκληρο τον Πόντο, από το Μάιο του 1919, όταν έγινε η απόβαση του ελληνικού στρατεύματος στη Σμύρνη, οι Έλληνες βρισκόντουσαν υπό διωγμό, ή ήταν εκτοπισμένοι στο εσωτερικό και στις ανατολικές περιφέρειες της Τουρκίας. Από εκεί μεταφέρθηκαν στα λιμάνια, και επιβιβάστηκαν στα καράβια, ρακένδυτοι και χωρίς αποσκευές.

Σε εκείνους που ακόμη βρισκόντουσαν στα χωριά τους δεν επιτράπηκε να μεταφέρουν τα υπάρχοντά τους με βοδάμαξες ή με βασταγά ζώα. Μόνο ό,τι μπορούσαν να μεταφέρουν στις πλάτες τους.

Ο πατέρας μου, σαν το μεγαλύτερο παιδί της οικογένειας – ήταν 23 ετών, και ο πατέρας του είχε πεθάνει από την πείνα και τις κακουχίες – σαν άλλος Αινείας, μετέφερε στην πλάτη του την ανήμπορη μητέρα του, σε μια διαδρομή από χωριό της Παϊπούρτης, κωμόπολης στην ανατολικότερη περιφέρεια του Πόντου, στην Τραπεζούντα, που έπαιρνε 15-20 ημέρες με τα πόδια.

Το αντάρτικο ξεκίνησε σαν αντίδραση στις εκτοπίσεις

Κάποιοι Τούρκοι ιστορικοί, μη μπορώντας να ανασκευάσουν τις γραπτές μαρτυρίες, κυρίως από επίσημα έγγραφα ευρωπαϊκών χωρών, για τις βαναυσότητες των Νεότουρκων και των Κεμαλικών, επιρρίπτουν την ευθύνη για τις σφαγές στην αντίσταση του Ποντιακού Ελληνισμού, και ιδίως στο αντάρτικο.

Οι ιστορικοί αυτοί επαληθεύουν την αγγλική ρήση “Putting the cart in front of the horse” – Βάζουν το αμάξι μπροστά από το άλογο. Η πρώτη φάση του αντάρτικου (1916-1918) ξεκίνησε από μέρος του ανδρικού πληθυσμού, που κατέφυγε στα βουνά για να γλιτώσει από τα τάγματα εργασίας, που σήμαιναν τον αργό, αλλά βέβαιο αφανισμό τους.

Η δεύτερη φάση (1919-1922) αποτελούσε την ύστατη προσπάθεια των Ελλήνων του Πόντου να προστατέψουν τα χωριά τους, κυρίως στο δυτικό Πόντο, από τους τσέτες του Τοπάλ Οσμάν, και από τις ορδές του Μουσταφά Κεμάλ.

Γράφει σχετικά ο Ψαθάς:

Κορυφαία, ωστόσο, έκφραση της αντίστασης του Πόντου στάθηκε το αντάρτικο. Έπρεπε κάπως να προστατέψει καθένας τον εαυτό του – πιο θετικά – και να προστατευτεί επίσης ο άοπλος λαός, κάποια φοβέρα να υπάρχει, ένας φραγμός στην αφηνιασμένη μανία των Τούρκων. Έτσι γεννήθηκε και πρόβαλε επάνω στα βουνά μια καινούρια κλεφτουριά, τραχιά, αγριεμένη, γεμάτη από την οργή και την δίψα της εκδίκησης για το αίμα των αθώων που χυνόταν.

Για την περιγραφή των συνθηκών, κάτω από τις οποίες έγινε ο ξεριζωμός των Ελλήνων του Πόντου ας δώσουμε πάλι το λόγο στον Δημήτρη Ψαθά:

Τον Σεπτέμβρη του 1922 συνήλθε η συνδιάσκεψη της Λωζάνης, κι αποφασίστηκε ανάμεσα στ’ άλλα η ανταλλαγή των πληθυσμών (η σχετική συμφωνία μεταξύ της Ελλάδας και της Τουρκίας υπογράφηκε στις 30/1/1923). Οι Τούρκοι που βρίσκονταν στην Ελλάδα θα ’πρεπε να πάνε στην Τουρκία, κι

οι Έλληνες της Τουρκίας ν' αφήσουν την γη τους και να 'ρθουν για να εγκατασταθούν στην χώρα των αρχαίων προγόνων τους.

Ποιοι Έλληνες, όμως; Πόσοι είχαν μείνει απ' το μακελειό του προγραμματισμένου αφανισμού τους και πού βρισκόntonταν; Λίγοι περισώθηκαν στις πόλεις κι άλλοι, ανθρώπινα κουρέλια, κυλούσαν τις βασανισμένες μέρες τους στα βάθη της Ανατολής, απομεινάρια των караβανιών που σπρώχτηκαν κατά δεκάδες και εκατοντάδες χιλιάδες προς τους ατέλειωτους δρόμους του χαμού. Ήσαν μόνο εκείνοι που είχαν την «τύχη» να γλιτώσουν απ' τη σφαγή, απ' την αρρώστια, απ' την πείνα, απ' την φυλακή, απ' την κρεμάλα, απ' τα χίλια δυο δεινά που τους εξασφάλισε ο τουρκικός πολιτισμός με την βοήθεια της ευρωπαϊκής διπλωματίας.

{...} Έτσι ξεσηκώθηκαν τ' απομεινάρια του πληθυσμού, από τους μακρινούς τόπους της εξορίας, ερείπια ανθρώπων, άντρες που είχαν χάσει τις γυναίκες τους, γυναίκες που είχαν χάσει τους άντρες, παιδιά που είχαν χάσει τις μανάδες και τους πατεράδες, χιλιάδες ορφανά, πλήθος σκελετωμένο απ' τις κακουχίες και τα βάσανα, σκιές ανθρώπων τυραννισμένων, που ανασχηματιζόντουσαν ξανά σε караβάνια εξαθλιωμένα, για να πάρουν και πάλι με τα πόδια τους ατελείωτους, πολυήμερους δρόμους του γυρισμού.

Έχοντας κάνει μια εκτενή αναφορά, πρώτα στα επιτεύγματα του Ποντιακού Ελληνισμού στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, και στην συνέχεια στην τραγωδία του κατά την περίοδο 1914-1923, ο Δημήτρης Ψαθάς κλείνει ως ακολούθως το βιβλίο του των 511 σελίδων *ΓΗ ΤΟΥ ΠΟΝΤΟΥ*:

Κάτω από τον ελληνικό ουρανό, στο ίδιο χρώμα, ζώντας όλες οι ποικιλίες των Ελλήνων..., μοιάσαν με τον καιρό τόσο πολύ ανάμεσά τους, ώστε σήμερα πια δεν ξεχωρίζεις ούτε τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, ούτε τις διαφορές τους. Κι έτσι η Ελλάδα δείχνοντας για μια φορά ακόμα το ενιαίο κι αδιαίρετο της ράτσας των Ελλήνων της, ξεπέρασε την τραγωδία της πιο μεγάλης καταστροφής των νεότερων χρόνων, και πορεύεται ελπιδοφόρα, γεμάτη ακμή, την προαιώνια πορεία της στους δρόμους της Ιστορίας.

21/06/2007

Σημειώσεις

1) Ο Πολυχρόνης Ενεπεκίδης ήταν Καθηγητής Ιστορίας στο Πανεπιστήμιο της Βιέννης, και έγραψε εκτενώς για τη γενοκτονία του Ποντιακού Ελληνισμού, αντλώντας τις πληροφορίες του από τα αρχεία της Αυστρίας και της Γερμανίας.

2) *Θέματα Ιστορίας – Β' Ενιαίου Λυκείου, Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Αθήνα 2002. Κεφάλαιο «Παρευξείνιος Ελληνισμός», του Κωνσταντίνου Φωτιάδη.*

ΠΟΝΤΙΑΚΟΙ ΧΟΡΟΙ **Πάνω απ' όλα έκφραση ταυτότητας**

Στον ετήσιο χορό του Συλλόγου Ποντίων Μελβούρνης «Εύξεινος Πόντος», ανακοινώθηκε το περασμένο Σάββατο πως το χορευτικό συγκρότημα του Συλλόγου σύντομα θα πραγματοποιήσει επίσκεψη στην Ελλάδα, όπου θα πάρει μέρος και στο «ποντιακό συναπάντημα» χορευτικών συγκροτημάτων στο Ίδρυμα Παναγία Σουμελά.

Εν όψει αυτού του γεγονότος, και επειδή στους ποντιακούς χορούς δεν έχω αναφερθεί σε προηγούμενες ομιλίες μου, ούτε από τη στήλη αυτή, θεώρησα καλό σήμερα να γράψω για κάποια από τα βασικά χαρακτηριστικά των ποντιακών χορών, τα οποία κατά την άποψή μου αποτελούν την ειδοποιό διαφορά από άλλους ελληνικούς χορούς.

Θα έλεγα πως υπάρχει γενική ομοφωνία ότι οι ποντιακοί χοροί, σε συνδυασμό με τα ποντιακά τραγούδια και τα μουσικά όργανα του Πόντου, βρίσκονται στο επίκεντρο της ποντιακής πολιτιστικής παράδοσης.

Ο χορός είναι ένα από τα αρχαιότερα καλλιτεχνικά εκφραστικά μέσα, δεύτερος χρονολογικά μετά το τραγούδι.

Είναι διαπιστωμένο από έρευνες ότι με τους χορούς συνδέθηκε πολύ στενά η κυνηγετική και η αγροτική φάση της ανθρώπινης κοινωνίας, όταν οι άνθρωποι εξαρτιόνταν άμεσα από τη φύση, με άλλα λόγια από τις αλλαγές των εποχών και από τη γονιμότητα της γης.

Με το χορό προετοιμάζονταν και με το χορό συνόδευαν οι άνθρωποι τα πιο σημαντικά γεγονότα της ζωής τους: τη γέννηση, το γάμο, το θάνατο, την ειρήνη, τον πόλεμο, την εργασία στα χωράφια και το κνήγι στα δάση, τη σπορά και το θερισμό. Τέλος, με το χορό συμμετείχαν στη λατρεία των θεών, και επιδίωκαν να αποκτήσουν την εύνοιά τους.

Ωστόσο ο χορός αργότερα συνέχισε να επιβιώνει ως καλλιτεχνική έκφραση, ψυχαγωγική ενασχόληση, και ψυχολογική εκτόνωση.

Σήμερα ο χορός απέβαλε τις λατρευτικές του καταβολές, και μετεξελίχθηκε σε λαϊκό πολιτιστικό στοιχείο, ή σε επίσημο, κοσμικό, και κοινωνικό μέσο διασκέδασης και τέχνης.

Στον Πόντο, σε μια περιοχή αποκομμένη γεωγραφικά από το μητροπολιτικό ελληνισμό, οι χοροί διατήρησαν πολλά από τα αρχικά στοιχεία τους, με τα οποία εκφράζεται παραστατικά ο αρχέγονος τελετουργικός χαρακτήρας τους.

Κατάφαση της ελληνικότητάς τους οι χοροί για τους Πόντιους

Σύμφωνα με τους μελετητές των ποντιακών χορών, κάποια από αυτά τα στοιχεία είναι:

*Η εκστατική κίνηση του κεφαλιού, που άλλοτε στήνεται ψηλά, άλλοτε σκύβει χαμηλά, άλλοτε στρέφεται προς τη μια ή προς την άλλη πλευρά.

*Το «τρόμαγμαν», δηλαδή η τρεμουλιαστή κίνηση ολόκληρου του κορμιού ή σε κάποιους χορούς μόνο των ώμων, το βίαιο ανεβοκατέβασμα των χεριών.

*Το εκστατικό ύφος των χορευτών.

*Η ζωνρή κίνηση των χεριών μπρος-πίσω.

*Το βρόντημα του ποδαριού στο έδαφος, επιτόπου, σαν να γίνεται επίκληση ή φοβέρισμα των δαιμόνων της γης, τα ελαφρά πηδήματα ή τα ζωνρά άλματα.

*Οι εναλλασσόμενοι ρυθμοί, άλλοτε αργοί κι άλλοτε ζωνροί στον ίδιο χορό, αποτελούν χαρακτηριστικά που συνδέονται με την αρχέγονη μορφή του χορού.

Οι περισσότεροι ποντιακοί χοροί συνδέονται άμεσα με τους χορούς των αρχαίων Ελλήνων, αν και αρκετοί από αυτούς έχουν επηρεαστεί από τους χορούς των ντόπιων πληθυσμών που κατοικούσαν στην περιοχή πριν από την εποίκηση του Πόντου από τους Έλληνες από τον 8^ο π. Χ. αιώνα και μετέπειτα, οι οποίοι πληθυσμοί με την πάροδο του χρόνου εξελληνίστηκαν.

Οι ποντιακοί χοροί όχι μόνο διατηρήθηκαν ατόφιοι και κατά τη διάρκεια της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, αλλά και παγιώθηκαν ακόμη πιο πολύ, σαν μια δήλωση και κατάφαση της ελληνικότητας των Ποντίων, και σαν ένδειξη διαχωρισμού τους από τους άξεστους κατακτητές.

Εκτός από τις διάφορες πτυχές της κοινωνικής τους ζωής, οι Έλληνες του Πόντου κατέφευγαν στο χορό και σε διάφορες περιστάσεις που συνδέονταν με τα τραγικά χρόνια του διωγμού τους και της Γενοκτονίας κατά την περίοδο 1914 – 1922, και του τελικού ξεριζωμού τους από τα πατρογονικά

τους χρώματα το 1923, σαν έκφραση της εθνικής τους ταυτότητας, και σαν δήλωση του αδούλωτου χαρακτήρα τους.

Όταν οι Τούρκοι τους εκτόπιζαν από τα χωριά τους, και τους επέτρεπαν να πάρουν μαζί τους μόνο ό,τι μπορούσε να χωρέσει σε έναν μπόγο που κουβαλούσαν στην πλάτη, η λύρα, κεμεντζές στα ποντιακά, ήταν ένα από τα πρώτα αντικείμενα που έπαιρναν.

Από φωτογραφίες που έχουν περισωθεί, τους βλέπουμε να χορεύουν στις πορείες των υποψήφιων για στράτευση μέχρι τον κοντινό σιδηροδρομικό σταθμό, και ας ήξεραν πως οι περισσότεροι δεν θα επέστρεφαν, σε μια στάση για ξεκούραση του караβανιού που ξεριζωνόταν από την πατρογονική γη, μέσα στα καράβια της προσφυγιάς, ακόμα και στα λιμάνια της αποβίβασής τους, όταν, βγαίνοντας απ'τα σαπιοκάραβα, πατούσαν το ελληνικό έδαφος, κι ας ήταν αποκαμωμένοι από τις επιδημίες της εξορίας, και από τις κακουχίες του αντάρτικου στα βουνά.

Ο Συμβολισμός των ποντιακών χορών

Σε άρθρο της με τίτλο «Ο συμβολισμός ιδιαίτερο γνώρισμα στους χορούς των Ποντίων», δημοσιευμένο στο περιοδικό «Ποντιακή Εστία», τεύχος 115, Θεσσαλονίκη 1997, η κ. Νόρα Κωνσταντινίδου γράφει μεταξύ άλλων:

{...} Ο συμβολισμός αποτελεί ξεχωριστό γνώρισμα του ποντιακού ελληνισμού. Οι Πόντιοι, κατ' εξοχήν ποιητικός λαός, αγαπούν το παιχνίδι των υπαινιγμών και των προεκτάσεων από την αλληγορία.

{...} ... Για το λόγο αυτό, αν για τους Πανέλληνες ο χορός αποτελεί τη γλώσσα του σώματος, για τον Πόντιο ο χορός αποτελεί και γλώσσα και γραφή και ομιλία.

{...} Ο χορός λειτούργησε σαν ενωτικό μέσο – κρατώ τη χούφτα του διπλανού και αναρριγώ. Βρίσκουν θαλπωρή οι φόβοι και οι ανησυχίες μου, και υποθάλλονται οι ελπίδες μου.

{...} «Κληρονομίες» του Ποντιακού Ελληνισμού αποτελούν οι χοροί του, κι ο λόγος δεν είναι αυθαίρετος.

Οι ποντιακοί χοροί ξεπερνάνε σε αριθμό τους 50, γεγονός που καθιστά τον Πόντο έναν τόπο με ίσως το μεγαλύτερο αριθμό χορών από άλλες περιοχές του Ελληνισμού, οι οποίοι διακρίνονται για την ποικιλία και εκφραστικότητά τους. Πολλοί χοροί συνδέονται άμεσα με τις περιφέρειες του Πόντου από τις οποίες προέρχονται, και συχνά φέρνουν το όνομά τους.

Κύριο χαρακτηριστικό των ποντιακών χορών είναι ότι είναι ομαδικοί, με κυκλική διάταξη, με τους χορευτές να είναι κοντά ο ένας στον άλλο, συχνά οι αγκώνες τους να αγγίζουν.

Αυτή η διάταξη δημιουργεί ένα αίσθημα κοινότητας και ομοψυχίας, μια αδιάσπαστη αλυσίδα, που αποτελεί διαβεβαίωση της κοινής αντιμετώπισης των κινδύνων, που κατά καιρούς αντιμετώπιζαν οι Έλληνες του Πόντου στην ακριτική εκείνη περιοχή της ελληνικής διασποράς.

Ένα άλλο αξιοσημείωτο χαρακτηριστικό των ποντιακών χορών είναι η ισότητα όλων των χορευτών, αφού στους ποντιακούς χορούς ο πρώτος ή η πρώτη δεν κάνει κινήσεις που διαφέρουν από τις κινήσεις των υπολοίπων, ούτε και κάνει φιγούρες αυτοσχεδιάζοντας.

Στους περισσότερους ποντιακούς χορούς τα βήματα είναι μικρά και γρήγορα, οι κινήσεις ρυθμικές και συντονισμένες, δημιουργώντας μια ομαδική έκσταση, ακόμη και λυτρωτική κάθαρση, όπως στις αρχαίες ελληνικές τραγωδίες.

Κάποιοι ποντιακοί χοροί αποτελούν αναπαράσταση πολεμικών σκηνών, όταν οι χορευτές υποδύονται το ρόλο πολεμιστών, που με τους διάφορους βηματισμούς και ελιγμούς τους επιδιώκουν να προξενήσουν στον αντίπαλο ένα συναίσθημα φόβου, δημιουργώντας την εντύπωση ότι τον κάθε κίνδυνο θα τον αντιμετωπίσουν σαν ομάδα, σαν ένα αδιαίρετο σώμα.

Κλασικό παράδειγμα πολεμικού χορού είναι ο Πυρρίχιος ή Σέρα, όπως είναι ευρύτερα γνωστός, παίρνοντας την ονομασία του από τον ποταμό Σέρα που διαρρέει περιοχή της Τραπεζούντας.

Στο βιβλίο του «Πυρρίχιος χορός (Σέρα – Τρομαχτός), Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 2006, ο εκπαιδευτικός, και μελετητής του Ποντιακού Ελληνισμού, Δημήτριος Αθ. Αθανασιάδης, κάνει μια εκτενή αναφορά στην προέλευση του Πυρρίχιου χορού.

Σύμφωνα με τον Αθανασιάδη, το χορό αυτό τον αναφέρουν στα έργα τους ο Πλάτωνας και ο Ξενοφώντας, και οι δύο μαθητές του Σωκράτη, που έζησαν τον 5^ο π.Χ. αιώνα.

Ο Πλάτων στους Νόμους περιγράφει τον Πυρρίχιο ως μιμική πολεμική όρχηση, κατά την οποία με τις κινήσεις του σώματος καταδεικνύονταν στη μάχη ο τρόπος επίθεσης και της αποφυγής των εχθρικών επιθέσεων και προσβολών, γράφει ο Αθανασιάδης.

Σύμφωνα με τον Αθανασιάδη, *Ο Πυρρίχιος χορός είναι ίσως ο μόνος χορός της αρχαιότητας, ο οποίος διακρίνεται από τους άλλους χορούς ως προς*

την τέχνη και τη ζωηρότητα των κινήσεων, αλλά και ως προς τη σεμνότητα και τη μεγαλοπρέπεια και λεβεντιά του.

Οι ποντιακοί χοροί είναι ένα κομμάτι της κληρονομιάς που μας άφησαν οι πρόγονοί μας, οι οποίοι γεννήθηκαν και έζησαν στις διάφορες επαρχίες του Πόντου για χιλιάδες χρόνια.

Κάτω από αντίξοες συνθήκες, διαφύλαξαν την ελληνική τους καταγωγή, με όλα τα πολιτιστικά της γνωρίσματα, όπως είναι η γλώσσα, οι παραδόσεις, τα τραγούδια, η μουσική και ο χορός.

Η μουσική και ο χορός είναι δύο εκφάνσεις του ποντιακού πολιτισμού που τα ποντιακά σωματεία της Ελλάδας, αλλά και του απόδημου ελληνισμού, διαφυλάττουν ως κόρη οφθαλμού, και τον παραδίδουν αναλλοίωτο στις νέες γενιές.

Για τους Πόντιους η αγάπη για τους χορούς δεν ατόνησε, ως τις ημέρες μας, σε όποια γωνιά της Υψηλίου και αν τους έταξε η μοίρα τους να ζήσουν.

Μέσα από τους ποντιακούς χορούς η οργανωμένη νεολαία των ποντιακών σωματείων ζητά να ανακαλύψει τις ρίζες της, να διαμορφώσει την ταυτότητά της, και να γίνει και αυτή με τη σειρά της η γέφυρα που θα ενώσει το παρελθόν με το σήμερα και το μέλλον, και ο αγωγός των πανάρχαιων πολιτιστικών παραδόσεων του Πόντου.

28/06/2007

ΜΑΚΗ ΚΑΣΑΠΙΔΗ
Οι Αργοναύτες στους Αντίποδες του Νότου
Μέρος πρώτο

Ο Μάκης Κασαπίδης είναι ιδρυτικό στέλεχος και ο επιστημονικός Συντονιστής του Ινστιτούτου Ποντιακών και Μικρασιατικών Μελετών, το οποίο αποτελεί ένα από τα ερευνητικά τμήματα του Εθνικού Κέντρου Ελληνικών Μελετών και Έρευνας (ΕΚΕΜΕ) του Πανεπιστημίου La Trobe στη Μελβούρνη.

Εκτός από το εν γένει ερευνητικό και επιστημονικό του έργο, η θητεία του Μάκη Κασαπίδη στο χώρο αυτό έχει ως αποτέλεσμα δύο θαυμάσια βιβλία, πολύτιμη συμβολή στη βιβλιογραφία για τον Ποντιακό Ελληνισμό.

Το πρώτο βιβλίο είναι η μονογραφία «Χρύσανθος – Ο Αρχιεπίσκοπος – Εθνάρχης των Ποντίων», Εκδόσεις ΕΚΕΜΕ, La Trobe University, 2004.

Στον Πρόλογο του συγγραφέα του εν λόγω βιβλίου, ο Μάκης Κασαπίδης τονίζει, μεταξύ άλλων, και τα ακόλουθα:

Τύχη αγαθή προόρισε τον Χρύσανθο, από τα πρώτα κιόλας χρόνια της ιεροσύνης του, να συνδεθεί στενά με τον Ελληνισμό της Τραπεζούντας ως νεαρός διάκονος στην αρχή και ως ποιμενάρχης αυτού αργότερα. Η δεκάχρονη σχεδόν ποιμαντορία του συνέπεσε με την τελευταία φάση της τρισχιλιετούς ιστορικής πορείας του Ποντιακού Ελληνισμού, που υπήρξε και η πιο τραγική φάση, η οποία οδήγησε τελικά στον ξεριζωμό του υπέροχου εκείνου Ελληνισμού από την προαιώνια εθνική του εστία.

Ο Στάθης Πελαγίδης, Αναπληρωτής Καθηγητής του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας, στο δικό του Πρόλογο του ίδιου βιβλίου σημειώνει πως με το έργο του αυτό ο Μάκης Κασαπίδης διευρύνει τη βιβλιογραφία που αναφέρεται στην προσωπικότητα του μακαριστού Αρχιεπισκόπου Χρύσανθου.

Αν λοιπόν το προαναφερθέν βιβλίο του Μάκη Κασαπίδη υπήρξε μια σημαντική προσθήκη στην υπάρχουσα βιβλιογραφία για την ξεχωριστή προσωπικότητα του μεγάλου αυτού Ιεράρχη, το νέο του βιβλίο «*Οι Αργοναύτες στους Αντίποδες του Νότου*» αποτελεί την απαρχή, από ότι γνωρίζω, της βιβλιογραφίας για συλλογικούς φορείς, αλλά και για επώνυμα πρόσωπα, κάποιας συγκεκριμένης ομογενειακής πατριάς στην Αυστραλία.

Σκαπανέας, λοιπόν, ο Μάκης Κασαπίδης στο χώρο αυτό της ιστοριογραφίας, που μέχρι τώρα παρέμεινε ανεξερεύνητος, με κίνδυνο να

παραμείνουν αμνημόνευτα τα επιτεύγματα σημαντικών ομογενειακών οργανισμών.

Επιπλέον, με το πόνημά του αυτό ο Μάκης Κασαπίδης ανοίγει το δρόμο σε άλλους ερευνητές και ιστορικούς να μελετήσουν την ίδρυση, τη δομή, τις δραστηριότητες, και εν κατακλείδι τη συμβολή στην επιβίωση του Απόδημου Ελληνισμού, των κατά τόπους συλλογικών φορέων, αλλά και επώνυμων προσώπων που έχουν δραστηριοποιηθεί στους τομείς των γραμμάτων, των καλών τεχνών, των επιχειρήσεων και του εμπορίου, της πολιτικής και του αθλητισμού.

Το κατάλληλο πρόσωπο στην κατάλληλη στιγμή

Πρωτοποριακό, λοιπόν, αλλά και πολυεδρικό και πολυδιάστατο το νέο βιβλίο του Μάκη Κασαπίδη, εντοπίζει, ταξινομεί, περιγράφει, αναλύει, και καταγράφει τα πρωτογενή στοιχεία που η έρευνά του φέρνει στην επιφάνεια, με φόντο πάντα τον κοινωνικό και πολιτισμικό περίγυρο της Αυστραλίας.

Με πρωτογενή στοιχεία εννοώ την άντληση των σχετικών με την έρευνα πληροφοριών από τις πρώτες πηγές τους, με άλλα λόγια από τους ίδιους τους συλλογικούς φορείς, και από τα επιλεγμένα για τους στόχους της έρευνας πρόσωπα, με εξαίρεση τις ελάχιστες περιπτώσεις που για πρόσωπα τα οποία δεν βρίσκονται στη ζωή, τις πληροφορίες του αναγκαστικά τις έχει αντλήσει από άλλες πηγές.

Η εντόπιση, η άντληση, και η αξιοπιστία των πληροφοριών, συνιστούν τη μία διάσταση της ιστορικής έρευνας. Η άλλη διάσταση αφορά την επιβεβαίωση, διασταύρωση και επαλήθευση των συλλεγμένων στοιχείων.

Ο κ. Κασαπίδης έχει πλήρη επίγνωση και αυτής της παραμέτρου της ιστορικής έρευνας, όπως διαπιστώνουμε από την ακόλουθη παράγραφο στον Πρόλογο του Συγγραφέα:

Κατά το στάδιο της συγγραφής του έργου ακολούθησα τη δεοντολογία της ιστορίας, δηλαδή άντλησα πληροφορίες από διάφορες πηγές, τις μελέτησα προσεκτικά, τις συνέκρινα μεταξύ τους και τελικά κατέθεσα μέσα στο βιβλίο το καταστάλαγμα της συγκριτικής μελέτης των πηγών μου, προσπαθώντας πάντα να παρουσιάσω τα γεγονότα, όπως συνέβησαν, μη παραλείποντας να εντοπίσω, όπου κρίθηκε αυτό αναγκαίο, τις μεγάλες αλλά και τις μικρές στιγμές των προσώπων εκείνων που διαδραμάτισαν κάποιο σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη των γεγονότων αυτών.

Δεν ήταν μόνο κοπιώδες το έργο που είχε αναλάβει ο Μάκης Κασαπίδης, δεδομένου ότι γεωγραφικά η έρευνα για τη συγκέντρωση του υλικού έπρεπε να επεκταθεί σε ολόκληρη την Αυστραλία.

Ήταν και η πολυδιάστατη σύσταση της έρευνας, η οποία απαιτούσε την κάλυψη ενός ευρέος φάσματος δραστηριοτήτων του κατά τόπους ποντιακού στοιχείου.

Βασικά προαπαιτούμενα για την ανάληψη, και αίσια διεκπεραίωση, ενός τόσο απαιτητικού εγχειρήματος, ήταν η επιστημονική κατάρτιση του ατόμου που θα το επιχειρούσε, η εις βάθος εξοικείωσή του με το γνωστικό αντικείμενο της έρευνας, ο ζήλος με τον οποίο θα το προσέγγιζε, και η εκτίμηση και εμπιστοσύνη που θα έχαιρε από την ποντιακή πατριά.

Είναι ευχής έργον το ότι ο Μάκης Κασαπίδης, συγκεντρώνει όλα τα εχέγγυα για το προπαρασκευαστικό μέρος της έρευνας, για την ανάλυση και αξιολόγηση των πληροφοριών και στοιχείων που θα προέκυπταν από αυτήν, και τη συγγραφή του τόσο απαιτητικού, και χωρίς προηγούμενο, βιβλίου του.

Πτυχιούχος της Φιλοσοφικής Σχολής του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, Συντονιστής του Ινστιτούτου Ποντιακών και Μικρασιατικών Μελετών του ΕΚΕΜΕ, και συγγραφέας της βιογραφικής μονογραφίας «Χρύσανθος, ο Αρχιερέας – Εθνάρχης των Ποντίων», ο Μάκης Κασαπίδης συγκεντρώνει τα απαραίτητα ακαδημαϊκά, ερευνητικά και αναλυτικά προσόντα.

Επιπρόσθετα, ποντιακής καταγωγής και ο ίδιος, αλλά και επίλεκτο μέλος της ποντιακής πατριάς της Αυστραλίας, και σημαίνον πρόσωπο της ευρύτερης ομογένειας, έχει βαθιά γνώση των παροικιακών πραγμάτων, εγνωσμένη ευαισθησία, καθώς και σαφή επίγνωση της σημασίας, αλλά και των εγγενών δυσχερειών, ενός τόσο απαιτητικού εγχειρήματος.

Παράδειγμα προς μίμηση

Με όλα αυτά τα προσόντα και προαπαιτούμενα στα μπαγάζια του, ο Μάκης Κασαπίδης δρομολόγησε τη δική του Αργοναυτική Εκστρατεία, και με τη νηφαλιότητα, τη διορατικότητα και επιδεξιότητα που τον διακρίνουν, και με την ποντιακή επιμονή, κάποιοι θα έλεγαν ποντιακό πείσμα, που φέρνει στα γονιδιά του, έβγαλε αλώβητη τη δική του πνευματική Αργώ από

τις Συμπληγάδες που είμαι βέβαιος ότι συνάντησε στην τρίχρονη πορεία της.

Αυτό εξάλλου το δηλώνει απερίφραστα και ο ίδιος στον Πρόλογο του βιβλίου του. Γράφει σχετικά επί αυτού:

Καταπιανόμενος με το έργο αυτό γνώριζα εκ των προτέρων τις δυσκολίες που με περίμεναν κατά την πορεία της προσπάθειάς μου.

Και συνάντησα όντως όχι λίγες – το να γράψεις την ιστορία ανθρώπων, που βρίσκονται ακόμη στη ζωή, είναι έργο δύσκολο και πολύ λεπτό -, αλλά το αποτόλμησα και προχώρησα, γιατί την ολοκλήρωσή του την επέβαλε η θέση μου ως Συντονιστή του Ινστιτούτου Ποντιακών και Μικρασιατικών Μελετών στο Εθνικό Κέντρο Ελληνικών Μελετών και Έρευνας του Πανεπιστημίου La Trobe της Μελβούρνης. Επιπρόσθετα, το έργο αυτό αποτελούσε για μένα ένα οφειλόμενο χρέος προς τους ανθρώπους της πολύπαθης ράτσας μου. Ήθελα με το έργο αυτό να παραδώσω στις μέλλουσες γενιές των Ελληνοποντίων της Αυστραλίας και όχι μόνο, ένα γραπτό ντοκουμέντο για τη ζωή και τη δράση των πατέρων και παππούδων τους στη μακρινή αυτή χώρα, για να χρησιμοποιηθεί ενδεχομένως και ως πηγή για τον ιστορικό που θα ήθελε μελλοντικά να καταπιαστεί με το ίδιο αντικείμενο έρευνας.

Η επαγγελματική δέσμευση από τη μια, το χρέος προς τον πολύπαθο ποντιακό Ελληνισμό από την άλλη, αλλά και η έφεση του φιλόλογου για την έρευνα και τη διεύρυνση της ελληνικής γραμματείας σε αχαρτογράφητους μέχρι τώρα γνωστικούς χώρους, λειτούργησαν ως το εφαλτήριο για το ξεκίνημα του επίπονου ερευνητικού έργου που προηγήθηκε της συγγραφής του αξιόλογου αυτού βιβλίου.

Το ότι ο Μάκης Κασαπίδης έχει περισυλλέξει, και έτσι περισώσει, το πλούσιο αρχειακό υλικό των Ποντιακών Σωματείων, και καταγράφει τις εμπειρίες και δραστηριότητες επώνυμων ομογενών ποντιακής καταγωγής, αποτελεί μια τεράστια συμβολή στην ιστοριογραφία του Ελληνισμού της Αυστραλίας. Αυτός, εξάλλου, είναι και ένας από τους κύριους στόχους του ΕΚΕΜΕ, Ερευνητικό Τμήμα του οποίου αποτελεί το Ινστιτούτο Ποντιακών και Μικρασιατικών Σπουδών, του οποίου ηγείται ο συγγραφέας του βιβλίου.

Το βιβλίο του Μάκη Κασαπίδη *Οι Αργοναύτες στους Αντίποδες του Νότου – Το χρονικό από την εποίκηση, τη ζωή και τη δράση των Ελληνοποντίων της Αυστραλίας*, πρωτίστως αποτελεί μια πρωτότυπη, θαυμάσια δομημένη, και πολυδιάστατη ιστορία των ποντιακής καταγωγής ομογενών της Αυστραλίας.

Παράλληλα όμως παρέχει ένα πρότυπο, και σηματοδοτεί την πορεία που μπορούν να ακολουθήσουν και άλλοι ομογενείς μελετητές, που θα είχαν την

έφεση να ερευνήσουν και να καταγράψουν την πολιτιστική δραστηριότητα διαφόρων ομογενειακών συλλογικών φορέων, αλλά και βιωματικά στοιχεία ομογενών που δραστηριοποιήθηκαν σε διάφορους τομείς της ελληνικής παροικίας της Αυστραλίας.

31/07/2008

ΜΑΚΗ ΚΑΣΑΠΙΔΗ

«Οι Αργοναύτες στους Αντίποδες του Νότου»

Μέρος δεύτερο

Εύστοχος ο τίτλος *Οι Αργοναύτες στους Αντίποδες του Νότου* του βιβλίου του Μάκη Κασαπίδη, στο οποίο αναφέρθηκα την περασμένη εβδομάδα. Παραπέμπει στην Αργοναυτική Εκστρατεία, την πρώτη προγραμματισμένη και οργανωμένη επαφή του Ελληνισμού με την Κολχίδα, παράλια χώρα στις ακτές του Εύξεινου Πόντου, που εκτεινόταν από τη Διοσκουριάδα στα ανατολικά, μέχρι την Τραπεζούντα στα δυτικά, δηλαδή περιοχή που ένα μεγάλο μέρος της αργότερα έγινε γνωστή ως Πόντος.

Στόχος των Αργοναυτών ήταν να πάρουν το χρυσόμαλλο δέρμα, το οποίο ο Φρίξος χάρισε στο βασιλιά της Κολχίδας Αιήτη, μετά τη θυσία του κριαριού που τον είχε μεταφέρει στην περιοχή εκείνη της Ασίας.

Αυτή είναι η μυθολογική εκδοχή της αναζήτησης από τους Έλληνες νέων και πλούσιων περιοχών για τη δημιουργία αποικιών στα νοτιοανατολικά παράλια του Εύξεινου Πόντου. Βέβαια, από την ιστορία γνωρίζουμε πως οι πρώτες αποικίες του Πόντου ιδρύθηκαν τον 8^ο αιώνα π. Χ. από Έλληνες της Μιλήτου, ιωνικής αποικίας στις ακτές της Μικράς Ασίας που βρέχονται από το Αιγαίο.

Συμβολικός, λοιπόν, ο τίτλος του βιβλίου, συνδέει τον αρχαίο μύθο με τη σημερινή πραγματικότητα. Γιατί, πάνω από τρεις χιλιάδες χρόνια μετά την Αργοναυτική Εκστρατεία, ο Ελληνισμός του Πόντου ξεριζώθηκε από τις πατρογονικές του εστίες, για να επανασυνδεθεί με τις ιστορικές του ρίζες στη Μητρόπολη του ελληνικού έθνους.

Επειδή όμως «το πεπρωμένον φυγείν αδύνατον», οι μεταπολεμικές ιστορικές συγκυρίες εξανάγκασαν κάποιους από τους απογόνους των Ποντίων προσφύγων του 1922 και 1923 να πάρουν εκ νέου από τη Μητρόπολη «το ιερό πυρ», να μπουν στα πλοία, και από τις αρχές της δεκαετίας του 1950 να βγουν σε αναζήτηση του δικού τους «χρυσόμαλλου

δέρματος» στη μακρινή Αυστραλία, μεταξύ άλλων χωρών. Να γίνουν, με άλλα λόγια, οι *Αργοναύτες στους Αντίποδες του Νότου*.

Όπως διαπιστώνουμε από τα Περιεχόμενα του βιβλίου, η διάρθρωσή του δεν είναι απλώς διαχρονική, αλλά και πολυεδρική και πολυεπίπεδη.

Με αυτό εννοώ πως ο Μάκης Κασαπίδης δεν περιορίζεται στην ιστορία της μετανάστευσης των ποντιακής καταγωγής Ελλήνων στην Αυστραλία.

Επεκτείνεται και στην ιστορία, στην οργάνωση και στις δραστηριότητες των Ποντιακών Σωματείων, όπως αυτά λειτουργούν στις διάφορες Πολιτείες της Αυστραλίας, καθώς και στην αποτίμηση της κοινωνικής, πολιτιστικής, πολιτικής, καλλιτεχνικής και επιχειρηματικής προσφοράς επώνυμων μελών της ποντιακής πατριάς.

Όταν λάβουμε υπόψη πως το ποντιακό στοιχείο αποτελεί ένα ευκολοδιάκριτο, αλλά και ζωτικό κομμάτι της ομογένειας στην Αυστραλία, συνειδητοποιούμε την εθνική σημασία του βιβλίου του Μάκη Κασαπίδη.

Λέω εθνική, γιατί δεν πρέπει να ξεχνάμε πως πάνω από το ένα τρίτο του Ελληνισμού ζει έξω από τα δύο Μητροπολιτικά μας Κέντρα: την Ελλάδα και την Κύπρο.

Ως εκ τούτου, μια ιστορία του ελληνικού έθνους δεν μπορεί να θεωρηθεί ολοκληρωμένη, αν περιορίζεται στην ιστορία της Ελλάδας και της Κύπρου.

Πυλώνες του Απόδημου Ελληνισμού οι συλλογικοί φορείς

Είναι αδιαμφισβήτητο γεγονός ότι, μετά τις Κοινότητες και την Εκκλησία, οι ελληνικές παροικίες έχουν ως κύριους πυλώνες τα σωματεία, τις αδελφότητες και τους άλλους οργανισμούς, τα μέλη των οποίων προέρχονται από διάφορα διαμερίσματα της Ελλάδας και της Κύπρου.

Η ιστορία της ελληνικής ομογένειας, όπως αυτή διαμορφώνεται διαχρονικά στις ελληνικές παροικίες του εξωτερικού, επηρεάζεται σε μεγάλο βαθμό από τις δραστηριότητες αυτών των συλλογικών φορέων, αλλά και από την προσφορά επώνυμων προσώπων σε διάφορους τομείς της ευρύτερης κοινωνίας.

Ως εκ τούτου, η καταγραφή αυτών των δραστηριοτήτων συμβάλλει στην εποπτική θεώρηση, αλλά και συγγραφή της ιστορίας, του Απόδημου Ελληνισμού, ο οποίος με τη σειρά του αποτελεί αδιαχώριστο μέρος του Οικουμενικού Ελληνισμού.

Γιατί δεν πρέπει να ξεχνάμε πως από τα πανάρχαια χρόνια η οικουμενικότητα του Ελληνικού γένους υπήρξε το κύριο χαρακτηριστικό

του, και σε αυτήν οφείλεται η διαχρονικότητα, αλλά και η καθολικότητα, του ελληνικού πνεύματος, με τις μεσογειακές και παρευξείνιες διαστάσεις του κατά την περίοδο των κλασικών χρόνων, και τη σχεδόν οικουμενική του εμβέλεια κατά την ελληνιστική και βυζαντινή περίοδο.

Τα ποντιακά σωματεία εντάσσονται στους συλλογικούς οργανισμούς που λειτουργούν στα πλαίσια των ελληνικών παροικιών.

Αυτά όμως έχουν την ιδιομορφία ότι δεν ταυτίζονται με συγκεκριμένα διαμερίσματα της Ελλάδας, δεδομένου ότι ως πρόσφυγες, οι Πόντιοι εγκαταστάθηκαν σε διάφορες περιοχές της. Τα ποντιακά σωματεία αποτελούν τις εστίες των συλλογικών εκδηλώσεων των ποντιακής καταγωγής Ελλήνων, και τα μέσα για τη διάσωση της ιδιόμορφης τρισχιλιετούς πολιτιστικής τους παράδοσης, που από τον Πόντο μεταφέρθηκε στην Ελλάδα, την προαιώνια κοιτίδα του, και από εκεί εξακτινώθηκε προς κάθε σημείο της Υφηλίου.

Στο Κεφάλαιο Α΄ του βιβλίου του ο Μάκης Κασαπίδης δίνει την ιστορία της εποίκησης της Αυστραλίας από τους αγγλοσάξονες αρχικά, και στη συνέχεια από άλλους Ευρωπαίους, αλλά και Ασιάτες, ενώ στο Κεφάλαιο Β΄ αναφέρεται στη μετανάστευση των Ελλήνων γενικά, και στη συνέχεια των Ποντίων, προπολεμικά και μεταπολεμικά.

Τα Κεφάλαια Γ΄- Η΄ καλύπτουν το ιστορικό και τις δραστηριότητες των Ποντιακών Σωματείων, τη συνέχιση της ποντιακής παράδοσης στους Αντίποδες, και την πολυσχιδή προσφορά επώνυμων Ελληνοποντίων.

Δεδομένου ότι η Αυστραλία είναι Ομοσπονδιακό κράτος, απαρτιζόμενο από έξι Πολιτείες και δύο Περιφέρειες, καθεμιά με δική της τοπική κυβέρνηση, ο συγγραφέας πολύ σωστά έκρινε απαραίτητο να δώσει μια σύντομη περιγραφή των πρωτευουσών των Πολιτειών, όπου ζει η συντριπτική πλειονότητα των ομογενών, πριν να καταπιαστεί με την ιστορία των Ποντιακών Σωματείων που λειτουργούν στα πλαίσιά τους.

Έτσι, στους αναγνώστες που δεν έχουν ζήσει ή επισκεφθεί την Αυστραλία, δίνεται η ευκαιρία να παρακολουθήσουν τις δραστηριότητες των Ποντιακών Σωματείων, αλλά και κάποιων επώνυμων προσώπων ποντιακής καταγωγής, μέσα στο ευρύτερο κοινωνικό και πολιτιστικό πλαίσιο της πόλης διαμονής τους.

Πολύτιμη συμβολή στην ιστοριογραφία του Απόδημου Ελληνισμού

Η έρευνα που προηγήθηκε της συγγραφής του βιβλίου θα συναντούσε μεγάλες δυσκολίες, και σε κάποιες περιπτώσεις θα ήταν αδύνατη, αν είχε καθυστερήσει λίγα χρόνια. Η ομογένεια της Αυστραλίας, μέρος της οποίας αποτελεί και η ποντιακή πατριά, βρίσκεται σε οριακό σημείο. Από την έναρξη της μαζικής μεταπολεμικής μετανάστευσης στις αρχές της δεκαετίας του 1950 έχει περάσει πάνω από μισός αιώνας. Ένας μεγάλος αριθμός από τους μετανάστες της πρώτης γενιάς έχει ήδη απέλθει από τα εγκόσμια, ενώ η πλειονότητα των υπολοίπων βρίσκεται σε προχωρημένη ηλικία.

Ως εκ τούτου, οι πρωτογενείς πηγές, είτε αυτές είναι πρόσωπα, είτε τα αρχεία συλλογικών φορέων, λιγοστεύουν – στην περίπτωση προσώπων – ή καταστρέφονται – στην περίπτωση συλλογικών φορέων.

Το πλούσιο αρχειακό υλικό που ο Μάκης Κασαπίδης έχει περισυλλέξει από τα ποντιακά σωματεία, και οι εμπειρίες και δραστηριότητες επώνυμων ομογενών ποντιακής καταγωγής που έχει καταγράψει, εν καιρώ θα αποτελέσουν τις ψηφίδες, με τις οποίες ο μελλοντικός ιστορικός θα φιλοτεχνήσει το ψηφιδωτό του Ελληνισμού στους Αντίποδες.

Με την σειρά τους, τα ψηφιδωτά του κατά τόπους Ελληνισμού θα καταστήσουν δυνατή τη σύνθεση του πλούσιου σε χρώμα και πολυμορφία μωσαϊκού του Απόδημου Ελληνισμού, στη διαχρονική του πορεία.

Ο Μάκης Κασαπίδης έχει κάνει την αρχή σε μια νέα πτυχή της ιστοριογραφίας ενός μέρους του Απόδημου Ελληνισμού.

Παράλληλα με το πολύτιμο έργο που έχει επιτελέσει, παραδίδοντάς μας το προϊόν του πολύχρονου μόχθου του, έχει επισημάνει και τις παραμέτρους για τη δόμηση συναφών με το δικό του πονημάτων, έχει επεξεργασθεί την ερευνητική μεθοδολογία, και έχει προσδιορίσει την ιστορική δεοντολογία για ανάλυση, αξιολόγηση και καταγραφή των δεδομένων που προκύπτουν από την έρευνα.

Όλα αυτά αποτελούν πολύτιμα βοηθήματα, αλλά και απαραίτητα εφόδια, για τους μελλοντικούς ερευνητές και ιστοριογράφους.

Εξάλλου, έτσι λειτουργούν οι κοινωνικές επιστήμες, και με αυτόν τον τρόπο επιτυγχάνεται η πρόοδος στον ερευνητικό τομέα. Κάθε έργο γίνεται αντικείμενο μελέτης από τους μεταγενέστερους, καθίσταται παράδειγμα προς μίμηση, αλλά λειτουργεί και ως πρόκληση για την υπέρβασή του.

Διπλή, με άλλα λόγια, είναι η προσφορά του Μάκη Κασαπίδη. Ενώ από τη μια έχει καταγράψει, και έτσι περισώσει, τις μέχρι τώρα δραστηριότητες, συλλογικές και ατομικές, στους κόλπους της ποντιακής πατριάς της Αυστραλίας, από την άλλη έχει διευρύνει την ιστοριογραφική βιβλιογραφία,

καταθέτοντας ένα πλήρως ερευνημένο, επιστημονικά δομημένο, αντικειμενικά αναλυμένο και δόκιμα διατυπωμένο ιστορικό, πολιτισμικό και κοινωνικό μελέτημα.

Το βιβλίο έχει εκδοθεί από κοινού από το Εθνικό Κέντρο Ελληνικών Μελετών και Έρευνας του Πανεπιστημίου La Trobe στη Μελβούρνη, και τον Εκδοτικό Οίκο Αδελφών Κυριακίδη της Θεσσαλονίκης, σε έναν καλαίσθητο τόμο 450 περίπου σελίδων, με πλήθος φωτογραφιών που όχι μόνο πλαισιώνουν, αλλά συμπληρώνουν και επεκτείνουν το κείμενο.

Ας ελπίσουμε πως το βιβλίο «Οι Αργοναύτες στους Αντίποδες του Νότου – Χρονικό από την εποίκηση, τη ζωή και τη δράση των Ελληνοποντίων στην Αυστραλία» του Μάκη Κασαπίδη θα αποτελέσει το πρότυπο, και θα κάνει την απαρχή μιας νέας σειράς βιβλίων που θα καταγράφουν, και έτσι θα περισώζουν, την πολυσχιδή δραστηριότητα συλλογικών φορέων, αλλά και επώνυμων ομογενών, στους Αντίποδες του Νότου.

7/08/2008

ΜΕΡΟΣ Β΄

Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΔΙΑΣΠΟΡΑΣ

Κεφάλαιο Δεύτερο
Αυστραλία

ΠΟΛΥΜΕΤΩΠΗ Η ΕΠΙΘΕΣΗ ΠΟΥ ΔΕΧΕΤΑΙ Η ΓΛΩΣΣΑ ΜΑΣ

Ευθαρσώς και ευθέως, ο Κώστας Νικολόπουλος οριοθέτησε τη δημόσια συζήτηση για την ελληνομάθεια στην Πολιτεία μας (Κάθε Δευτέρα, *Νέος Κόσμος*, 14/08/2000).

Ο τίτλος του άρθρου του «Κοινός στόχος» υποδηλώνει τη θέση του στο ζωτικής σημασίας για την ομογένεια θέμα της διδασκαλίας της ελληνικής γλώσσας και της πολιτισμικής μας παράδοσης στα σχολεία, πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Αφορμή για τα σχόλια του Κ. Νικολόπουλου υπήρξε μια συζήτησή του με παροικιακούς παράγοντες, μερικοί από τους οποίους, όπως γράφει: ... *υποστήριζαν με πάθος τη μονόδρομη προώθηση της γλώσσας και του πολιτισμού μας μέσω του κρατικού συστήματος εκπαίδευσης.*

Η τοποθέτηση του κ. Νικολόπουλου επί του συγκεκριμένου αυτού θέματος είναι σαφής και κατηγορηματική: ... *δεν συμφωνώ ποτέ με την άποψη των συνομιλητών και κάποιων κύκλων της ομογένειας, να κλείσουμε τα κοινοτικά σχολεία, ημερήσια, απογευματινά, Σαββατιανά, ανεξάρτητα, και να δώσουμε στα κρατικά σχολεία το μονοπώλιο της ελληνομάθειας. Ποτέ.*

Στη συνέχεια αιτιολόγησε, πειστικά κατά την άποψή μου, τη θέση του αυτή για τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας.

Ελπίζω πως τα σχόλια του Κ. Νικολόπουλου θα αποτελέσουν την απαρχή ενός δημόσιου διαλόγου πάνω σε ένα από τα σημαντικότερα θέματα που η παροικία μας καλείται να αντιμετωπίσει στο έμπα του 21^{ου} αιώνα: τη διατήρηση και διάδοση της ελληνικής γλώσσας, καθώς και των ιστορικών, θρησκευτικών και πολιτιστικών στοιχείων που αποτελούν το υπόβαθρό της.

Οι μεταπτώσεις της συλλογικής μας επαγρύπνησης

Το θέμα αυτό καθαυτό παραμένει επίκαιρο διαχρονικά. Για τον Απόδημο Ελληνισμό η ελληνομάθεια αποτελεί πάγιο θέμα προβληματισμού. Σε αυτό το σημείο καλό είναι να θυμηθούμε τα λόγια του Γρηγόρη Νιώτη, πρώην Υφυπουργού Εξωτερικών, στο άρθρο του «**Ο Ελληνισμός στον παγκόσμιο χώρο**»:

{...} Πάνω δε στη γλώσσα οικοδομούνται παράλληλα η γνώση της Ιστορίας, ο Πολιτισμός και ασφαλώς η Ορθοδοξία. Μαζί και οι γέφυρες συνεργασίας που συγκροτούν τα «δίκτυα του Ελληνισμού».

{...} Η προτεινόμενη εθνική στρατηγική και η πλήρης αξιοποίηση αυτών των «ανοικτών» δικτύων/σχέσεων διατηρεί, ενδυναμώνει και εδραιώνει την εκπληκτική αντοχή του ρεύματος του φιλελληνισμού στις κοινωνίες τρίτων χωρών και ιδιαίτερα χωρών υποδοχής μεγάλων συγκεντρώσεων του Ελληνισμού. (Ταχυδρόμος, ειδικό αφιέρωμα «Αναζητώντας τον Παγκόσμιο Ελληνισμό», Αθήνα, Ιούλιος 1995).

Η ομογένεια της Μεμβούρνης έχει πλήρη συνείδηση της σπουδαιότητας της γλώσσας μας σαν γέφυρα με το παρελθόν και το εθνικό κέντρο, είτε αυτό είναι η Ελλάδα είτε η Κύπρος. Στο παρελθόν έδωσε μακροχρόνιους αγώνες, και κέρδισε δύσκολες μάχες. Όπως παραδόξως, όμως, σχεδόν καθ' όλη τη δεκαετία του 1990 η παροικία μας επέτρεψε στον εαυτό της να περιπέσει σε μια κατάσταση άκριτου εφησυχασμού, και έτσι δεν μπόρεσε να δει, και να ερμηνεύσει, τα «σημάδια» των καιρών.

Με άλλα λόγια, μια δεκαετία εξελίξεων που διαμόρφωσαν την εκπαιδευτική πολιτική αναφορικά με τις γλώσσες στο εθνικό και πολιτειακό επίπεδο, μας βρήκε υπνώττοντες σαν άτομα και ολιγορούντες σαν οργανωμένη παροικία. Αποτέλεσμα αυτής της υπνηλίας και ολιγορίας υπήρξε η απώλεια κεκτημένων προνομίων από τη μια, και αναξιοποίητες ευκαιρίες από την άλλη. Για το λόγο αυτό, η συζήτηση που ξεκίνησε πρόσφατα για τη γλώσσα μας αποτελεί σημάδι ευπρόσδεκτης επανενεργοποίησης της παροικίας.

Το μόνο που θα ήθελα να παρατηρήσω, χωρίς πρόθεση επίκρισης, είναι ότι η κίνηση αυτή εστιάζει την προσοχή της σε μια πτυχή του όλου φάσματος της ελληνομάθειας, δηλαδή στην προώθηση της γλώσσας μας στα σχολεία του δημοσίου.

Σίγουρα ο κρατικός φορέας δίνει στη γλώσσα μας εμβέλεια που δεν έχουν τα ομογενειακά σχολεία. Στα δημόσια σχολεία η ελληνική γλώσσα δεν διδάσκεται μόνο σε μαθητές ελληνικής καταγωγής, αλλά προσφέρεται σε όλους τους μαθητές της σχολικής κοινότητας. Έτσι επιτυγχάνεται το πνεύμα του φιλελληνισμού, για το οποίο κάνει μνεία ο Γρηγόρης Νιώτης στο απόσπασμα του άρθρου του που παρέθεσα πιο πάνω.

Όμως, παρ' όλα τα πλεονεκτήματα που παρέχει ο δημόσιος φορέας για τη διδασκαλία της γλώσσας μας και την προαγωγή της πολιτιστικής μας παράδοσης, δεν επιτρέπεται να παραβλέπουμε τον ομογενειακό φορέα.

Η κινητοποίηση για την προώθηση της γλώσσας μας στα κρατικά σχολεία όταν δεν γίνεται στα πλαίσια ενός γενικότερου σχεδίου, αφενός ενέχει τον κίνδυνο ταύτισης του μέρους με το όλο, και αφετέρου δημιουργεί

εσφαλμένες εντυπώσεις πως η γλώσσα μας δεν αντιμετωπίζει άλλες προσκλήσεις.

Το πρόβλημα είναι πολυδιάστατο

Στόχος της σημερινής στήλης είναι η διεύρυνση του θέματος, με την ελπίδα ότι θα συνειδητοποιήσουμε την πολυεδρικότητά του, και την ανάγκη για υιοθέτηση στρατηγικής για τη σφαιρική αντιμετώπισή του. Και αυτό όχι γιατί έχω ψευδαισθήσεις για την εξεύρεση εύκολων ή γρήγορων λύσεων, αλλά κυρίως για την αποφυγή σπασμωδικών ενεργειών, με δυσμενείς επιπτώσεις μακροπρόθεσμα.

Επειδή από κάποιους κύκλους γίνεται λόγος για κλείσιμο των ομογενειακών σχολείων – ημερήσιων ή μη – καλό είναι να κάνουμε μια αναδρομή στην ιστορία των ελληνικών σχολείων στην Αυστραλία.

Γνωρίζουμε πως μέχρι το τέλος της δεκαετίας του 1950 οι Κοινότητες, και στην περίπτωση της Μελβούρνης η Ελληνική Ορθόδοξη Κοινότητα Μελβούρνης και Βικτωρίας, ήταν φορείς που προσέφεραν ευκαιρίες για την εκμάθηση της γλώσσας μας στα υποτυπώδη σχολεία τους.

Με τη μαζική άφιξη των ομογενών στο τέλος της δεκαετίας του 1950 και καθ' όλη τη διάρκεια της δεκαετίας του 1960, φάνηκε πως τα κοινοτικά σχολεία δεν επαρκούσαν, και έτσι τα πρώτα ανεξάρτητα ομογενειακά σχολεία έκαναν την εμφάνισή τους.

Η εισαγωγή της γλώσσας μας στα κρατικά σχολεία έγινε κατ' αρχήν μέσα από τα Σαββατιάτικα παραρτήματα γλωσσών εκτός της αγγλικής από το 1971, και μετά από λίγα χρόνια μπήκαν και στα ημερήσια σχολεία της πρωτοβάθμιας και της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Η δεκαετία του 1980 για τη γλώσσα μας υπήρξε η «χρυσή εποχή», με πάνω από 80 σχολεία του δημοσίου να προσφέρουν ελληνικά προγράμματα, παράλληλα με τη λειτουργία των ομογενειακών σχολείων, τα οποία πλαισιώθηκαν και με ημερήσια δίγλωσσα σχολεία.

Στα μέσα αυτής της δεκαετίας η ελληνική γλώσσα είχε το μεγαλύτερο αριθμό μαθητών στην τελευταία τάξη του Γυμνασίου (year 12) από κάθε άλλη γλώσσα εκτός της αγγλικής, εκτοπίζοντας τα γαλλικά από την πρωτοκαθεδρία, που παραδοσιακά την κατείχαν.

Οι χαμένες ευκαιρίες της δεκαετίας του 1990

Αν η δεκαετία του 1980 υπήρξε το ζενίθ για τη γλώσσα μας, η δεκαετία του 1990 μπορεί να χαρακτηριστεί μόνο ως το ναδίρ. Ό,τι κερδίσαμε στο παρελθόν με τους αγώνες μας, τώρα το χάνουμε με την αδράνειά μας.

Η πολιτική του Paul Keating, Πρωθυπουργού της Ομοσπονδιακής Κυβέρνησης, για την προσέγγιση μεταξύ της Αυστραλίας και της Ασίας, έφερε στο προσκήνιο τις ασιατικές γλώσσες, που έγιναν του συρμού, και σταδιακά άρχισαν να αντικαθιστούν ευρωπαϊκές γλώσσες, όπως η ελληνική, στα κρατικά σχολεία, καθώς και στα ιδιωτικά κολέγια των διαφόρων χριστιανικών δογμάτων.

Παράλληλα, πρώτα η Ομοσπονδιακή Κυβέρνηση, και στη συνέχεια η Πολιτειακή Κυβέρνηση Βικτωρίας, υιοθέτησαν μια συγκροτημένη πολιτική για τη διδασκαλία των ξένων γλωσσών, και προσδιόρισαν 8 γλώσσες, 4 ευρωπαϊκές και 4 ασιατικές, ως γλώσσες προτεραιότητας. Η ελληνική είναι μία από τις 8 αυτές γλώσσες.

Η πολιτική αυτή δημιούργησε ένα ευνοϊκό κλίμα για τη διδασκαλία των ξένων γλωσσών στις διάφορες Πολιτείες της Αυστραλίας, οι οποίες άρχισαν να θέτουν στόχους για τη γλωσσομάθεια των μαθητών.

Κερδισμένες από τις ευνοϊκές αυτές εξελίξεις βγήκαν και πάλι οι γλώσσες που βρέθηκαν σε κατάσταση ετοιμότητας για να κερδίσουν έδαφος ή, στη χειρότερη περίπτωση, να διατηρήσουν τα κεκτημένα.

Η ελληνική παροικία βρέθηκε εντελώς απροετοίμαστη για να επωφεληθεί από τη νέα κατάσταση πραγμάτων για δύο κύριους λόγους:

*Της έλειπε, και ακόμα της λείπει, ένα συντονιστικό σώμα για τη διαμόρφωση μιας στρατηγικής, και τη διαπραγμάτευση με τους διάφορους εκπαιδευτικούς φορείς των όρων για τη συνέχιση ή την εισαγωγή της γλώσσας μας στα σχολεία τους.

*Η έλλειψη προγραμμάτων και διδακτικού υλικού για τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας ως δεύτερης γλώσσας. Ελάχιστα είναι τα σχολεία που έχουν αναπτύξει προγράμματα που απευθύνονται σε όλους τους μαθητές που θα ήθελαν να μάθουν την ελληνική ως δεύτερη ή τρίτη γλώσσα. Εδώ χάσαμε το παιχνίδι στις άλλες ευρωπαϊκές γλώσσες, και στις ασιατικές, οι οποίες βρέθηκαν πανέτοιμες με τα κατάλληλα προγράμματα.

Μια πρωτοβουλία του Συλλόγου Ελλήνων Εκπαιδευτικών για την παραγωγή κατάλληλου διδακτικού υλικού στις αρχές της δεκαετίας του 1990, που έτυχε και χρηματοδότησης από την Ομοσπονδιακή Κυβέρνηση ύψους περίπου \$80.000, έμεινε ατελέσφορη, εικάζω από έλλειψη σωστής στοχοθεσίας και αποτελεσματικού προγραμματισμού.

Αποτέλεσμα αυτών των εξελίξεων είναι η σταδιακή συρρίκνωση των μαθητών στα σχολεία του κρατικού φορέα, και η σχεδόν ολοκληρωτική κατάργηση της διδασκαλίας της ελληνικής γλώσσας στα ανεξάρτητα σχολεία.

Αυτό το έδαφος που χάσαμε στα τελευταία δέκα χρόνια προσπαθούμε να το ανακτήσουμε τώρα. Η γλώσσα μας όμως έχει υποστεί σημαντικές απώλειες και στα πανεπιστήμια, ενώ στο επίπεδο του VCE (Victorian Certificate of Education) ο τρόπος με τον οποίο τυποποιούνται οι βαθμοί από το σύστημα γνωστό ως scaling, επηρεάζει αρνητικά την ελληνική γλώσσα σε σύγκριση με κάποιες άλλες γλώσσες.

Όπως θα δούμε την ερχόμενη εβδομάδα, η γλώσσα μας δέχεται πολυμέτωπη επίθεση. Ανάλογη θα πρέπει να είναι και η στρατηγική άμυνας και αντεπίθεσης, αντί να εστιάζουμε τα πυρά μας σε έναν και μόνο στόχο.

24/08/2000

Η ΓΛΩΣΣΑ ΜΑΣ ΕΙΝΑΙ ΕΘΝΙΚΟ, ΟΧΙ ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΟ, ΖΗΤΗΜΑ

Όπως προανέφερα την περασμένη εβδομάδα, και σήμερα το θέμα μας θα είναι η ελληνική γλώσσα, και τα προβλήματα που αντιμετωπίζει στα διάφορα επίπεδα εκπαίδευσης στην Πολιτεία της Βικτώριας.

Την περασμένη Πέμπτη αναφέρθηκα στη σπουδαιότητα που έχει για τον Απόδημο Ελληνισμό η διατήρηση και μετάδοση της ελληνικής γλώσσας, τα οφέλη της οποίας θα μπορούσαν να χωριστούν σε τρεις κύριες κατηγορίες:

1. Η εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας από τους ελληνικής καταγωγής μαθητές, και η εξοικείωσή τους με την πολιτιστική και ορθόδοξη παράδοση του Ελληνισμού, δημιουργούν τις καλύτερες προϋποθέσεις για τη συνέχιση της επικοινωνίας και επαφής με τα δύο εθνικά μητροπολιτικά κέντρα: την Ελλάδα και την Κύπρο.

2. Η μετάδοση της ελληνικής γλώσσας σε μη ελληνικής καταγωγής μαθητές, μεταξύ άλλων, αποφέρει και τα ακόλουθα ευεργετήματα. Από τη μια τους φέρνει σε επαφή με τη γλώσσα και την πολιτιστική παράδοση μιας μεγάλης παροικίας της Αυστραλίας, την οποία αρχίζουν να καταλαβαίνουν και να αγαπούν, ενώ από την άλλη καλλιεργεί ένα πνεύμα φιλελληνισμού σε μελλοντικούς παράγοντες της αυστραλιανής κοινωνίας. Όταν οι περιστάσεις το απαιτήσουν, ο φιλελληνισμός αυτός ενδέχεται να προδιαθέσει ευνοϊκά τους αλλοεθνείς συμπολίτες μας προς τα εκάστοτε εθνικά μας θέματα.

3. Με την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας, οι μαθητές, ελληνικής και μη ελληνικής καταγωγής, συνειδητοποιούν την τεράστια επίδραση που είχε η ελληνική γλώσσα στη διαμόρφωση και τον εμπλουτισμό της αγγλικής γλώσσας, και διαπιστώνουν πως η γνώση της ελληνικής γλώσσας τους δίνει τη δυνατότητα για την καλύτερη κατανόηση της ορολογίας, την οποία η αγγλική είτε δανείστηκε αυτολεξεί (democracy = δημοκρατία) από την ελληνική γλώσσα, είτε τη σχημάτισε από τις ρίζες ελληνικών λέξεων (psychology = ψυχή+λόγος), είτε με συνθετικά από τη λατινική και την ελληνική γλώσσα (bicycle = bi+κύκλος).

Όχι αυτοσχεδιασμοί στο θέμα της γλώσσας μας

Τα οφέλη της πρώτης κατηγορίας επιτυγχάνονται μέσα από όλους τους φορείς ελληνομάθειας: τα κρατικά σχολεία, και τα ομογενειακά, είτε ημερήσια είναι αυτά είτε απογευματινά και Σαββατιάτικα.

Θα μπορούσε όμως να ειπωθεί πως τα ομογενειακά σχολεία, με τα συγκροτημένα γλωσσικά, ιστορικά, θρησκευτικά και πολιτιστικά προγράμματα που συνήθως διαθέτουν, επιτυγχάνουν το σκοπό αυτό σε μεγαλύτερο βαθμό, από ότι τα κρατικά, στα οποία για ευνόητους λόγους, η έμφαση δίνεται στα γλωσσικά μαθήματα.

Για την επίτευξη του δεύτερου στόχου, δηλαδή την καλλιέργεια φιλελληνικών αισθημάτων στους μαθητές μη ελληνικής καταγωγής, οπωσδήποτε τα προγράμματα ελληνικών σπουδών στα κρατικά σχολεία αποδεικνύονται πιο αποτελεσματικά, αφού η πλειονότητα των μαθητών είναι μη ελληνικής καταγωγής.

Η πληρέστερη κατανόηση της αγγλικής γλώσσας, που προκύπτει από τη γνώση της ελληνικής, είναι ένα ατού που δεν το έχουμε αξιοποιήσει επαρκώς ως κίνητρο για την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας, αλλά ούτε και μεθοδολογικά, για την εκπόνηση σωστά δομημένων μαθημάτων, από γλωσσολογικής και παιδαγωγικής πλευράς.

Την περασμένη εβδομάδα παρατήρησα πως η κινητοποίηση για την προώθηση της γλώσσας μας στα κρατικά σχολεία, όταν δεν γίνεται στο πλαίσιο ενός γενικότερου σχεδίου, και με αντικειμενικά κριτήρια, ενέχει τον κίνδυνο ταύτισης του μέρους με το όλο.

Αν όμως η στρατηγική αυτή έχει ως προαπαιτούμενο το κλείσιμο των ομογενειακών σχολείων, τότε δεν είναι μόνο *ελλιπής*, αλλά και *εσφαλμένη*, και *αντίθετη* προς τα συμφέροντα της ομογένειας.

Κάποιοι από τους παράγοντες που σχετίζονται με την κίνηση για την προώθηση της ελληνικής γλώσσας στα κρατικά σχολεία ισχυρίζονται πως η μείωση των μαθητών, και ως εκ τούτου η διακοπή των προγραμμάτων σε πολλά κρατικά σχολεία, οφείλεται στον ανταγωνισμό από τα απογευματινά και Σαββατιάτικα ομογενειακά σχολεία.

Ο ισχυρισμός αυτός δεν ευσταθεί *λογικά*, αλλά ούτε και *στηρίζεται στατιστικά*, όπως θα δούμε στη συνέχεια.

Όλοι αναγνωρίζουμε, εκπαιδευτικοί και μη, πως ο αποδοτικότερος τρόπος διδασκαλίας μιας γλώσσας είναι η ένταξή της στο πρόγραμμα μαθημάτων που το ημερήσιο σχολείο προσφέρει στους μαθητές του.

Σε τέτοια περίπτωση η διδασκαλία της συγκεκριμένης γλώσσας γίνεται στο πλαίσιο του όλου προγράμματος του σχολείου κατά τη διάρκεια της εβδομάδας, και ως εκ τούτου καθίσταται πιο αποδοτική από τη μια ημέρα διδασκαλίας, όπως συμβαίνει με τα ομογενειακά σχολεία, είτε αυτά είναι απογευματινά, είτε Σαββατιάτικα.

Επιπλέον, τα κρατικά σχολεία παρουσιάζουν και το διπλό πλεονέκτημα, καθότι ο μαθητής δεν υποβάλλεται στον κόπο να πάει σε ελληνικό σχολείο σε εξωσχολικές ώρες, και έτσι αποδέχεται πιο εύκολα τη διδασκαλία της γλώσσας, γιατί την βλέπει σαν μέρος του εν γένει σχολικού προγράμματος, και όχι ως κάτι το επιπρόσθετο και περιθωριακό.

Είμαι βέβαιος πως η γενική αυτή παιδαγωγική αρχή δεν διαφεύγει της προσοχής των γονιών. Αν λοιπόν αυτοί αποφάσισαν να εγγράψουν τα παιδιά τους σε απογευματινά ή Σαββατιάτικα ομογενειακά σχολεία, πράγμα που συνεπάγεται εκτός από τα επιπλέον έξοδα και επιπρόσθετη ταλαιπωρία, όταν τα παιδιά τους είχαν την ευκαιρία να διδαχθούν τη γλώσσα μας στα ημερήσια σχολεία που φοιτούν, πρέπει να συνηγόρησαν άλλοι λόγοι.

Ίσως η ανεπάρκεια των ωρών διδασκαλίας στα κρατικά σχολεία, ίσως η ακαταλληλότητα των προγραμμάτων, ίσως η έλλειψη προόδου, ίσως, ίσως...

Άρα τα αίτια για τη μείωση στον αριθμό των μαθητών πρέπει να αναζητηθούν μέσα στα ίδια τα κρατικά σχολεία, αντί να αποδίδονται στην ύπαρξη των ομογενειακών σχολείων, τα οποία φαίνεται να ικανοποιούν τις προσδοκίες των γονιών σε μεγαλύτερο βαθμό από ότι τα ελληνικά προγράμματα που προσφέρονται σε σχολεία του δημοσίου.

Δεν αποκλείεται ένας από τους λόγους για την ικανοποίηση των γονιών να είναι το ότι τα ομογενειακά σχολεία δεν περιορίζονται απλώς στη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας, αλλά την διδάσκουν στο πλαίσιο ενός ευρύτερου προγράμματος ελληνομάθειας.

Οι αριθμοί απορρίπτουν τους ισχυρισμούς

Αν ο ισχυρισμός, πως υπεύθυνα για τη συρρίκνωση των ελληνικών προγραμμάτων στα κρατικά σχολεία είναι τα ομογενειακά σχολεία, είχε κάποια λογική βάση, τότε θα περίμενε κανείς οι μαθητές που έφυγαν από τα κρατικά σχολεία να είχαν πάει στα ομογενειακά σχολεία.

Με άλλα λόγια, η μείωση στον αριθμό των μαθητών του δημοσίου φορέα θα έπρεπε να φανεί ως αύξηση στον αριθμό των μαθητών του ομογενειακού φορέα. Στην περίπτωση αυτή δεν υπάρχει περιθώριο για ίσως και για αλλά. Οι αριθμοί έχουν τη δική τους ευγλωττία και πειστικότητα, όπως θα δούμε.

Στις 30 Ιουλίου, η Επιτροπή για την Προώθηση της Ελληνικής Γλώσσας στα Δημόσια (κρατικά) Σχολεία Βικτωρίας οργάνωσε σεμινάριο σε χώρο του Πανεπιστημίου RMIT, με θέμα το αντικείμενο των ενδιαφερόντων της, δηλαδή τη διδασκαλία της γλώσσας μας μόνο σε κρατικά σχολεία του.

Μεταξύ των ομιλητών ήταν και η κ. Anne Eckstein, εκπρόσωπος του Υπουργείου Παιδείας Βικτωρίας. Το θέμα της A. Eckstein ήταν: “Facts, trends and future directions” – «Αριθμοί, εξελίξεις, και μελλοντικές κατευθύνσεις», και η ομιλία της εστιάστηκε πάνω σε στατιστικά στοιχεία του Υπουργείου Παιδείας, με άλλα λόγια στις πιο αξιόπιστες πηγές. Τα στοιχεία αυτά καλύπτουν την περίοδο 1991 – 1999.

Ας αφήσουμε τους αριθμούς να μιλήσουν. Το 1991 στη Βικτώρια η ελληνική γλώσσα διδασκόταν σε 38 Δημοτικά σχολεία και σε 49 Γυμνάσια, σύνολο 87 σχολεία. Το 1999 ο αριθμός των σχολείων που προσέφεραν την ελληνική γλώσσα έπεσε στα 22 Δημοτικά και 19 Γυμνάσια, σύνολο 41 σχολεία. Με άλλα λόγια, μέσα σε εννέα χρόνια ο αριθμός των σχολείων μειώθηκε κατά 53%, δηλαδή πάνω από το μισό.

Εξίσου απότομη ήταν και η μείωση των μαθητών. Για να σχηματίσουμε μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα, στον παρακάτω Πίνακα δίνω τον αριθμό των μαθητών που διδασκόντουσαν την ελληνική γλώσσα στα δημόσια σχολεία, και τον αριθμό των μαθητών στα ομογενειακά απογευματινά και Σαββατιανά σχολεία. Ο αριθμός των μαθητών των τριών ελληνικών ημερήσιων Κολεγίων δεν περιλαμβάνεται, γιατί τα Κολέγια αυτά εμπίπτουν στην κατηγορία των ιδιωτικών σχολείων.

Και πάλι εξηγώ πως οι αριθμοί που παραθέτω προέρχονται από το Υπουργείο Παιδείας Βικτωρίας.

Πίνακας – Αριθμός μαθητών ελληνικών προγραμμάτων σε δημόσια και ομογενειακά σχολεία, 1991-1999

<i>Σχολικό έτος</i>	<i>Δημόσια σχολεία</i>	<i>Ομογενειακά σχολεία</i>
1991	7347	6855
1992	8594	6104
1993	8102	7466
1994	7857	6404
1995	6716	7534
1996	4693	7486
1997	4356	6942
1998	4058	6636
1999	3716	6494

Οι αριθμοί του παραπάνω Πίνακα είναι ιδιαίτερα αποκαλυπτικοί. Οι μαθητές που διδάσκονταν την ελληνική γλώσσα στα δημόσια σχολεία, από 7347 το 1991, μειώθηκαν στους 3716 το 1999, μια πτώση της τάξης του 50%. Κατά την ίδια περίοδο, ο αριθμός των μαθητών στα ομογενειακά σχολεία σημείωσε πτώση του 5%, από 6855 το 1991, στους 6494 το 1999.

Τίθεται, λοιπόν το ερώτημα: τι απέγιναν οι 3631 μαθητές των νεοελληνικών που «χάθηκαν» στο διάστημα 1991-1999 από τα κρατικά σχολεία; Ένα είναι σίγουρο: δεν κατέφυγαν στα ομογενειακά σχολεία, γιατί διαφορετικά ο αριθμός τους κατά τη διάρκεια του 1991-1999 θα είχε αυξηθεί ανάλογα.

Όπως βλέπουμε, κάτι τέτοιο δεν έχει γίνει. Απεναντίας, και αυτά τα σχολεία έχασαν έναν μικρό αριθμό μαθητών κατά την περίοδο 1991 - 1999.

Η πιθανότερη εξήγηση είναι ότι κατά τη δεκαετία του 1990 στα δημόσια σχολεία της Μελβούρνης, όπως και στα αντίστοιχα σχολεία των άλλων μεγαλουπόλεων της Αυστραλίας, παρατηρήθηκε μια στροφή προς της ασιατικές γλώσσες, οι οποίες με επιταχυνόμενο ρυθμό αντικαθιστούσαν τις «παροικιακές» γλώσσες, όπως η ελληνική.

Η τάση αυτή ήταν αντανάκλαση της πολιτικής της Ομοσπονδιακής Κυβέρνησης, η οποία ταύτισε την οικονομική ευεξία της Αυστραλίας με την οικονομική ανάπτυξη των χωρών της Νοτιοανατολικής Ασίας – Ινδονησία, Ινδία, Νότια Κορέα, Κίνα και Ιαπωνία.

Ο δημογραφικός είναι ένας άλλος παράγοντας που συνέβαλε στη σταδιακή μείωση των δημόσιων σχολείων που πρόσφεραν προγράμματα ελληνικών σπουδών. Όταν από τη δεκαετία του 1970 άρχισε να μπαίνει η γλώσσα μας στα δημόσια σχολεία, οι ομογενείς της Μελβούρνης εξακολουθούσαν να είναι συγκεντρωμένοι σε μεγάλους αριθμούς στα εσωτερικά προάστια, όπου είχαν εγκατασταθεί κατά τη δεκαετία του 1950 και 1960.

Με την απόκτηση όμως κάποιας οικονομικής άνεσης, και την εξοικείωση με την αγγλική γλώσσα και το αγγλοσαξονικό περιβάλλον, μεγάλος αριθμός ομογενών άρχισε να μετακινείται προς τα περιφερειακά προάστια, με τα πιο καινούρια σπίτια και τα μεγαλύτερα οικοπέδα.

Σε αυτήν την τάση συνέβαλε και η δημιουργία ελληνικών κοινοτήτων στα προάστια αυτά, καθώς και ελληνικών καταστημάτων.

Συνέπεια αυτών των δημογραφικών και κοινωνικών εξελίξεων ήταν η παρουσία των μαθητών ελληνικής καταγωγής στα δημόσια σχολεία να μειωθεί ως ποσοστό του συνόλου των μαθητών, αφού διασκορπίστηκαν σε

περισσότερα σχολεία, αλλά και για το λόγο ότι η μετανάστευση από την Ελλάδα είχε μειωθεί σημαντικά από τις αρχές τις δεκαετίας του 1970.

Έτσι οι διευθύνσεις των δημοσίων σχολείων χρησιμοποίησαν και αυτό το φαινόμενο ως δικαιολογία για την αντικατάσταση της ελληνικής γλώσσας από κάποια άλλη, ασιατική στην πλειονότητα των περιπτώσεων.

Όπως είναι φυσικό, το κενό που παρουσιάστηκε στην προσφορά προγραμμάτων ελληνικών σπουδών στα δημόσια σχολεία πληρώθηκε από τα ομογενειακά σχολεία, τα οποία, ημερήσια και μη, έχουν προσφέρει, και συνεχίζουν να προσφέρουν, πολύτιμες υπηρεσίες στο χώρο της ελληνομάθειας.

Μεγάλο θα ήταν το τίμημα για την ομογένεια, αν «όλα τα αυγά της τα έβαζε σε ένα καλάθι», στην προκείμενη περίπτωση στα κρατικά σχολεία.

31/08/2000

ΦΤΩΧΟΤΕΡΗ Η ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ ΧΩΡΙΣ ΤΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ

Τις τελευταίες εβδομάδες από τα ομογενειακά μέσα ενημέρωσης έγινε συχνά λόγος για την προσπάθεια που ξεκίνησε το Αυστραλιανό Ινστιτούτο Ελληνικής Γλώσσας και Πολιτισμού για τη διάσωση του Προγράμματος Ελληνικών Σπουδών (ΠΕΣ) του Πανεπιστημίου Μόνας.

Το Πανεπιστήμιο είχε λάβει την απόφαση να σταματήσει το ΠΕΣ από την έναρξη του ακαδημαϊκού έτους 2001, λόγω του μικρού αριθμού φοιτητών και της έλλειψης κονδυλίων. Μετά από πιέσεις από το Ινστιτούτο, ο Κοσμήτορας της Φιλοσοφικής Σχολής και ο αναπληρωτής Διευθυντής της Σχολής Ευρωπαϊκών Γλωσσών, δέχθηκαν να συζητήσουν τους όρους επαναλειτουργίας του ΠΕΣ.

Εν όψει αυτών των εξελίξεων, και εκτιμώντας πως το όλο θέμα της ελληνομάθειας χρήζει μιας σφαιρικής αντιμετώπισης, ο Γενικός Πρόξενος της Ελλάδας, κ. Δ. Άννινος, κάλεσε σε άτυπη συνάντηση στο Γραφείο του λειτουργούς και παράγοντες που υπηρετούν την ελληνική γλώσσα στην πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Στη συνάντηση, που έλαβαν μέρος πάνω από 20 ομογενείς, έγινε συζήτηση εφ' όλης της ύλης, εκφράστηκαν απόψεις, διατυπώθηκαν προβληματισμοί, και προτάθηκαν τρόποι για μια μεθοδευμένη αντιμετώπιση του όλου θέματος.

Συγκεκριμένες αποφάσεις δεν πάρθηκαν, γιατί δεν ήταν αυτός ο στόχος της συνάντησης. Για να υπάρξει όμως συνέχεια και να δρομολογηθούν κάποιες πρωτοβουλίες, ορίστηκε μια μικρή ομάδα να συνοψίσει τα πορίσματα και να καταστρώσει ένα προσχέδιο για συζήτηση και επεξεργασία σε μελλοντική συνάντηση.

Από τη συζήτηση αναφορικά με το Πρόγραμμα Ελληνικών Σπουδών στο Πανεπιστήμιο Μόνας προέκυψε η πιθανότητα το θέμα να εξετασθεί σε διαπανεπιστημιακές συνομιλίες μεταξύ αρμοδίων από τα πανεπιστήμια της Μελβούρνης La Trobe και Monash, με προοπτική το La Trobe να το εντάξει στο δικό του πρόγραμμα, αλλά να προσφέρεται και σε φοιτητές του Monash, με τη δυνατότητα να παρακολουθούν τις διαλέξεις σε χώρους του δικού τους πανεπιστημίου.

Εξάλλου, πριν από λίγα χρόνια, όταν η έδρα των Νεοελληνικών Σπουδών βρισκόταν στο Πανεπιστήμιο Μελβούρνης, λειτουργούσε και στο Monash παράρτημα, υπό την εποπτεία του Πανεπιστημίου Μελβούρνης.

Η εμπορευματοποίηση της γνώσης

Διανύουμε μια περίοδο κοσμοϊστορικών μεταρρυθμίσεων και σαρωτικών αλλαγών. Μια περίοδο που η περίφημη ρήση «Τα πάντα ρει» του Ηράκλειτου, του μεγάλου φιλοσόφου της αρχαιότητας, βρίσκει την πλήρη δικαίωσή της και στα κοινωνικά, όχι μόνο στα φυσικά, φαινόμενα.

Η δίνη της αλλαγής έχει συμπαρασύρει, στο ξέφρενο στροβίλισμά της, και την παιδεία σε όλες της τις κλίμακες: πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια.

Δοκιμασμένοι παιδαγωγικοί θεσμοί και παραδόσεις, που για γενιές αποτελούσαν ένα σταθερό, και στέρεο υπόστρωμα, πάνω στο οποίο οικοδομούνταν οι κοινωνίες της Δύσης, ξαφνικά αντικαθίστανται από νέα συστήματα, με απρόβλεπτες επιπτώσεις για την πνευματική συγκρότηση του ατόμου και τη συνοχή του κοινωνικού ιστού.

Οι αλλαγές μέχρι πρόσφατα χαρακτηρίζονταν για τη συνέχεια και τη συνέπειά τους, η μια ακολουθούσε την άλλη σε μια εξελικτική πορεία. Η πρόοδος ήταν απόρροια αυτής της κλιμακωτής ανέλιξης των εξελίξεων προς τα εμπρός, και προς τα άνω. Βήμα-βήμα, σκαλί-σκαλί.

Σήμερα η λογική διάρθρωση και η ηθική εμπέδωση της παιδείας, όπως είχαν διαμορφωθεί με την πείρα των αιώνων, αμφισβητούνται και ανατρέπονται εκ βάθρων.

Οι αλλαγές, στις οποίες αναφέρομαι, είναι ιδιαίτερα εμφανείς στη δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια εκπαίδευση. Κατά κανόνα, οι ριζικές αλλαγές ξεκινούν από τα πανεπιστήμια, και από εκεί διαχέονται προς τα κάτω, στα γυμνάσια και στα λύκεια.

Στην Αυστραλία η αρχή έγινε πριν από μια δεκαετία, όταν η Εργατική Κυβέρνηση αποφάσισε να ενσωματώσει τα τριτοβάθμια Κολέγια επαγγελματικού προσανατολισμού με τα πανεπιστήμια. Έκτοτε, τα πανεπιστήμια, από κατ' εξοχήν κέντρα έρευνας και επιστημών, και ιδρύματα για την προαγωγή των ανθρωπιστικών σπουδών, άρχισαν να μετατρέπονται σε τεχνολογικές και επαγγελματικές σχολές.

Οι πρόσφατες ανακατατάξεις που έλαβαν χώρα στα πανεπιστήμια, σαν αποτέλεσμα της πολιτικής των κυβερνήσεων του Τζον Χάουαρντ, έδωσαν μια άλλη χροιά στα πανεπιστήμια. Με τις περικοπές στα κονδύλια που διαθέτει για την τριτοβάθμια εκπαίδευση, η παρούσα κυβέρνηση τα ωθεί όλο και περισσότερο προς κατευθύνσεις που συγκλίνουν με την πολιτική της ιδεολογία: την ιδιωτικοποίηση, και την αρχή «για όλα πληρώνει ο χρήστης».

Το αθροιστικό αποτέλεσμα αυτών των εξελίξεων είναι από τη μια η *αποκοινωνικοποίηση* της γνώσης, και από την άλλη η *εμπορευματοποίηση* της.

Επειδή το θέμα της ελληνομάθειας, που επανήλθε στην επικαιρότητα, και που σαν παροικία θα μας απασχολήσει στο εγγύς μέλλον, είναι στενά συνυφασμένο, και επηρεάζεται άμεσα από τις εξελίξεις στον ευρύτερο χώρο της παιδείας, θεώρησα καλό σαν προοίμιο να σκιαγραφήσω κάποιες από τις αλλαγές που παρατηρούνται στο χώρο αυτό.

Το τέλος των Κλασικών Σπουδών

Το παραδοσιακό πανεπιστήμιο, στόχο του μέχρι πρόσφατα είχε την προαγωγή των τριών κύριων συντεταγμένων της ανθρώπινης προσωπικότητας: τη γνωστική, την ηθική και την αισθητική.

Αυτό το επιτύγγανε με την προσφορά μαθημάτων που αποσκοπούσαν στον εμπλουτισμό των γνώσεων του ανθρώπου, στην ηθική του συγκρότηση με τον πνευματικό επισιτισμό του, και στην καλλιέργεια της αισθητικής και καλλιτεχνικής του φύσης.

Ο Θεοδόσης Π. Τάσιος, ομότιμος Καθηγητής του Εθνικού Μετσοβίου Πολυτεχνείου, χαρακτήρισε την παιδεία ως ακολούθως:

Η Παιδεία είναι μια γιγαντιαία ζωτική ανάσα της κοινωνίας: εισπνέει το Παρελθόν, και εκπνέει το Μέλλον. Κι όλοι συμφωνούν ότι το πανεπιστήμιο κατέχει την αποφασιστικότερη θέση σ' ετούτον τον πνεύμονα παιδείας. (Αθηναϊκή εφημερίδα *Το Βήμα*, ένθετο *Νέες Εποχές*, 16/4/2000).

Κεντρική θέση σε μια τέτοια αντίληψη του πανεπιστημίου είχαν οι Κλασικές Σπουδές, οι σπουδές που είχαν ως αντικείμενό τους τη μελέτη των αρχαίων Ελλήνων και των Λατίνων ιστορικών, φιλοσόφων, δραματουργών και ποιητών.

Οι Κλασικές Σπουδές παραδοσιακά αποτελούσαν το επίκεντρο των τμημάτων Ανθρωπιστικών Σπουδών στα πανεπιστήμια των δυτικών χωρών.

Το ίδιο ίσχυε και για τα πανεπιστήμια της Αυστραλίας μέχρι πρόσφατα. Τώρα, σαν αποτέλεσμα του οικονομικού ορθολογισμού και των περικοπών στα κρατικά κονδύλια προς τα πανεπιστήμια, οι Κλασικές Σπουδές έχουν κλείσει σχεδόν σε όλα τα πανεπιστήμια της Αυστραλίας, και εκεί που ακόμη υπάρχουν υπολείπονται.

Οι εξελίξεις αυτές δεν πρέπει να μας ανησυχούν μόνο ως Έλληνες, λόγω του ότι το μεγαλύτερο μέρος των Κλασικών Σπουδών επικεντρώνεται στη σκέψη και στα επιτεύγματα των αρχαίων Ελλήνων.

Πρέπει κατά κύριο λόγο να μας ανησυχεί σαν Αυστραλούς πολίτες, γιατί το κλείσιμο των τμημάτων Κλασικών Σπουδών δεν σημαίνει μόνο την αποκοπή από το πνεύμα που διαμόρφωσε το δυτικό πολιτισμό, αλλά και το στένεμα των πνευματικών, ηθικών και αισθητικών μας οριζόντων.

Πολλά, και τεράστιας αξίας, είναι τα πλεονεκτήματα που απορρέουν από τις Κλασικές Σπουδές. Πρώτα απ' όλα, η ελληνική και η λατινική γλώσσα αποτελούν το υπόστρωμα όλων σχεδόν των ευρωπαϊκών γλωσσών.

Πάνω από 60% του λεξιλογίου της αγγλικής γλώσσας προέρχεται από την αρχαία ελληνική και τη λατινική. Χωρίς τη γνώση της ετυμολογίας, είναι δύσκολο να καταλάβεις την επιστημονική, κοινωνική και πολιτική ορολογία που δημιουργείται καθημερινά, με βάση τις κλασικές γλώσσες.

Η μελέτη των κλασικών συγγραφέων βοηθάει στην οργάνωση της σκέψης και του λόγου. Σε μια εποχή αυξανόμενης πολυπλοκότητας, η μελέτη τους μας δίνει τα απαραίτητα εργαλεία της διερεύνησης, της ανάλυσης και της σύνθεσης, της επιχειρηματολογίας και της επικοινωνίας.

Κατά την περίοδο των ραγδαίων επιστημονικών και τεχνολογικών εξελίξεων που διερχόμαστε, οι Κλασικές Σπουδές αποτελούν μια πολιτισμική, ηθική και αισθητική όαση, για να ανανεώσουμε την ικανότητα της προσαρμογής, αλλά και της διατήρησης της πνευματικής μας υπόστασης.

Ίσως το πιο σημαντικό όφελος που προκύπτει από τη μελέτη των μεγάλων συγγραφέων της αρχαιότητας είναι η διεύρυνση της γνώσης του ίδιου του εαυτού μας.

Η ρήση «Γνώθι σαυτόν», που ήταν χαραγμένη στο Μαντείο των Δελφών, είναι ίσως το πιο ουσιώδες απόφθεγμα που έχει διατυπωθεί από άνθρωπο.

Η αυτογνωσία οδηγεί στην αυτοσυνείδηση, στην επίγνωση των δυνατοτήτων μας.

Εχθρός της κοινωνίας η εξατομίκευση

Μόνο όταν γνωρίζουμε τον εαυτό μας, με τις δυνατότητες και τους περιορισμούς του, μπορούμε να τον τοποθετήσουμε έλλογα δίπλα στους άλλους, μέσα στην ευρύτερη κοινότητα, της οποίας αποτελεί οργανικό κομμάτι.

Αντιθέτως, η έμφαση που τα πανεπιστήμια δίνουν στην τεχνολογία οδηγεί στην εξατομίκευση του ανθρώπου, ο οποίος αρχίζει να πιστεύει πως δεν έχει ανάγκη από την κοινωνικότητα και τη συναναστροφή.

Μας αποξενώνει από τον ίδιο μας τον εαυτό η έμφαση στην τεχνογνωσία της εποχής μας, και μας απομακρύνει από το συνάνθρωπό μας, με το να μας καθιστά ενδεείς πνευματικών αξιών.

Όμως ο άνθρωπος που αποκόπτεται από το πολιτιστικό του παρελθόν, και χάνει την επαφή του με το συνάνθρωπό του, εκμηδενίζεται ως άτομο. Μια κοινωνία από απομονωμένα άτομα είναι εξ ορισμού αδιανόητη, αφού κοινωνία σημαίνει «οργανωμένο σύνολο ανθρώπων που συνδέονται με θρησκευτικούς, πολιτικούς, εθνικούς, και άλλους δεσμούς, και συμβιώνουν σε ορισμένο τόπο και χρόνο», σύμφωνα με το Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας του Γιώργου Μπαμπινιώτη.

Αξίζει να δώσουμε ιδιαίτερη προσοχή στο ρήμα «συμβιώνουν», δηλαδή τα άτομα μοιράζονται τον ίδιο χώρο, άρα τα συνδέει ένα κοινό συμφέρον.

Εκπρόσωπος της νέας τάξης πραγμάτων, και της αποδόμησης της κοινωνίας όπως σταδιακά διαμορφώθηκε τις τελευταίες χιλιετίες, η Margaret Thatcher, η «σιδηρά κυρία» της Αγγλίας, όταν ήταν πρωθυπουργός είπε το εξής εξωφρενικό: «Δεν υπάρχει κοινωνία, υπάρχουν άτομα».

Μάλιστα, αυτό είναι το σύνθημα των οικονομικών ορθολογιστών, των υπέρμαχων της ελεύθερης αγοράς, που στην αναζήτηση του ασύδοτου κέρδους ισοπεδώνει τους πνευματικούς θεσμούς και περιθωριοποιεί τις ανθρωπιστικές και ηθικές αξίες.

Η πολιτική της παρούσας Ομοσπονδιακής Κυβέρνησης, με το να υποχρεώνει τα πανεπιστήμια να κλείνουν τα τμήματα Κλασικών Σπουδών, και κοντά σε αυτά και τα προγράμματα Νεοελληνικών Σπουδών, επειδή δεν αποφέρουν οικονομικό κέρδος, στερεί τους πολίτες της χώρας της δυνατότητας να αντλούν από την αστείρευτη πνευματική πηγή των αρχαίων Ελλήνων και των Λατίνων.

23/11/2000

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΑΝΑΡΑΚΗΣ

Ο ερευνητής των ελληνικών γραμμάτων στους Αντίποδες

Στο τελευταίο τέταρτο του 20ού αιώνα, στους κόλπους της ελληνικής ομογένειας της Αυστραλίας παρατηρείται μια έντονη πολιτιστική και καλλιτεχνική δραστηριότητα, ιδιαίτερα στο χώρο των γραμμάτων. Ο ελληνικός τύπος, (εφημερίδες και περιοδικά), λειτούργησε ως κίνητρο για τη δημοσιοποίηση του λογοτεχνικού έργου πολλών ομογενών, το οποίο εν καιρώ εκδόθηκε και σε αυτοτελή βιβλία.

Αποτελεί ευτυχή συγκυρία το ότι στην αρχή της περιόδου αυτής, και συγκεκριμένα το 1976, αρχίζει η πανεπιστημιακή καριέρα στην Αυστραλία του Δρα Γιώργου Καναράκη.

Έτσι το ξεκίνημα του ερευνητικού έργου του Δρα Καναράκη συμπίπτει με την άνθηση της ελληνο-αυστραλιανής λογοτεχνίας. Η επιστημονική του κατάρτιση, καθώς και η διορατικότητα που τον διακρίνει, οδήγησαν το Δόκτορα Καναράκη στην πολυετή και πολύμοχθη έρευνα, προϊόν της οποίας ήταν η έκδοση του βιβλίου *Η Λογοτεχνική Παρουσία των Ελλήνων στην Αυστραλία*, το 1985.

Ο Δρ Γεώργιος Καναράκης γεννήθηκε στον Πειραιά και υπηρετεί ως Καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Charles Sturt της Αυστραλίας από το 1976.

Αριστούχος διδάκτωρ της γλωσσολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών, ειδικεύτηκε στην εφηρμοσμένη γλωσσολογία στο Πανεπιστήμιο Indiana των ΗΠΑ, με υποτροφία του Ιδρύματος Fulbright.

Η έρευνα και τα επιστημονικά ενδιαφέροντά του εκτείνονται στους κλάδους της ελληνικής και αγγλικής γλώσσας και γλωσσολογίας, της λογοτεχνίας του απόδημου ελληνισμού και του ελληνικού Τύπου, ιδιαίτερα της Αυστραλίας και Νέας Ζηλανδίας. Εργασίες του (βιβλία, μονογραφίες και άρθρα) στους παραπάνω κλάδους έχουν δημοσιευθεί στην Ελλάδα, Κύπρο, Αυστραλία, ΗΠΑ, Καναδά, Γερμανία, Πολωνία και Χιλή, στην ελληνική και αγγλική, καθώς και σε ισπανική και πολωνική μετάφραση.

Το 1999 του απονεμήθηκε Επίτιμο Διδακτορικό Γραμμάτων από το Πανεπιστήμιο Charles Sturt. Είναι μέλος πολλών ελληνικών, αυστραλιανών και άλλων διεθνών επιστημονικών εταιρειών, με συμμετοχή σε πολλά διεθνή συνέδρια, και έχει υπηρετήσει ως μέλος πανεπιστημιακών, κυβερνητικών και άλλων επιτροπών της Ελλάδας, των ΗΠΑ και της Αυστραλίας, σε θέματα παιδείας και έρευνας.

Ένας κατ' εξοχήν ερευνητής

Η συγκριτική και η εφηρμοσμένη γλωσσολογία, η μεθοδολογία της διδακτικής, η γλώσσα, ελληνική και αγγλική, η λογοτεχνία και ο ελληνικός Τύπος του απόδημου ελληνισμού, και κυρίως της Ωκεανίας, αποτελούν τα κύρια γνωστικά αντικείμενα της επιστημονικής έρευνας του Δρα Καναράκη.

Τα αυτοτελή δημοσιεύματα, δηλαδή τα βιβλία και οι μονογραφίες του, ανέρχονται σε 11, και καλύπτουν τους ακόλουθους πέντε συναφείς μεταξύ τους, αλλά και διακριτούς χώρους: Λογοτεχνία - Φιλολογία, Γλώσσα - Γλωσσολογία, Ιστοριογραφία, Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και εγχειρίδια για τη διδασκαλία της ελληνικής και αγγλικής γλώσσας. Ας σημειωθεί ότι δύο νέα βιβλία του είναι υπό έκδοση, το ένα στην Ελλάδα, από τις Εκδόσεις Γρηγόρη, μέρος της σειράς “Ο Ελληνισμός της Διασποράς”, και το άλλο στην Κύπρο, από την Κυπριακή Κυβέρνηση.

Επιστημονικά έργα και άλλα μελετήματά του έχουν δημοσιευθεί σε εφημερίδες, περιοδικά και συλλογικούς τόμους.

Τα αποτελέσματα των ερευνών του ο Γιώργος Καναράκης τα δημοσιοποίησε όχι μόνο με βιβλία και άρθρα, αλλά και με διαλέξεις, σεμινάρια, εισηγήσεις σε συνέδρια, καθώς και σε συνεντεύξεις στο ραδιόφωνο και στην τηλεόραση.

Η ποιότητα του επιστημονικού και ερευνητικού έργου του Δρα Καναράκη μαρτυρείται από τα βραβεία και τις τιμητικές διακρίσεις που του δόθηκαν για τέσσερα από τα βιβλία του από ελλαδικούς και αυστραλιανούς φορείς, τις πολλές τιμητικές εκδηλώσεις που οργανώθηκαν από ομογενειακούς φορείς για τη συμβολή του στα ελληνικά γράμματα και στον ελληνικό πολιτισμό, καθώς και από τις δημοσιευμένες βιβλιοκρισίες, ραδιοφωνικές και τηλεοπτικές παρουσιάσεις Ελλήνων και ξένων ειδικών για τα έργα του.

Το Πανεπιστήμιο του Charles Sturt τον προήγαγε σε Καθηγητή - Adjunct Professor - το 2000, κορωνίδα της αναγνώρισης του έργου του. Το 2002 η Αυστραλιανή Πολιτεία του απένειμε το μετάλλιο του OAM - Medal of the Order of Australia - για την προσφορά του στην κοινωνία και στην εκπαίδευση, με την προβολή και προαγωγή των ελληνικών γραμμάτων και του ελληνικού πολιτισμού.

Από τα έργα του Δρα Καναράκη θα σταθώ μόνο σε τρία, γιατί τα θεωρώ πρωτοποριακά, όχι μόνο γιατί διευρύνουν τις γνώσεις μας πάνω σε νέα γνωστικά αντικείμενα, αλλά και γιατί αποτελούν αφητηρίες για μελλοντικές έρευνες σε θέματα που αφορούν τα ομογενειακά γράμματα.

Η λογοτεχνική παρουσία των Ελλήνων στην Αυστραλία

Το βιβλίο *Ανθολογία - Γραμματολογία Η Λογοτεχνική Παρουσία των Ελλήνων στην Αυστραλία*, Ίδρυμα Νεοελληνικών Σπουδών, Αθήνα, 1985, είναι ένα πρωτοποριακό και περισπούδαστο έργο του Δρα Καναράκη.

Στις 700 σελίδες του εντυπωσιακού αυτού τόμου, εκτός από την επιλογή δημοσιευμένων έργων ομογενών από τις αρχές του εικοστού αιώνα, δίνονται και οι βιοεργογραφίες τους, οι οποίες προσδίδουν και μια ιστορική και κοινωνιολογική διάσταση στο όλο έργο.

Ο Δρ Καναράκης δεν περιορίστηκε απλώς στο ρόλο του ερευνητή και του ανθολόγου. Στις 70 σελίδες του Προλόγου και της Εισαγωγής κάνει την πρώτη τεκμηριωμένη, αλλά και εμπειριστατωμένη, αξιολόγηση της ελληνο-αυστραλιανής λογοτεχνίας. Το μέρος αυτό του βιβλίου μπορεί να αποτελέσει μια αυθύπαρκτη και αυτοτελή μελέτη μεγάλης φιλολογικής, κοινωνιολογικής και ιστορικής αξίας.

Η Λογοτεχνική Παρουσία των Ελλήνων στην Αυστραλία έχει καθιερωθεί ως το πρώτο, και το μόνο μέχρι σήμερα βιβλίο, που εξετάζει διαχρονικά τη λογοτεχνική δημιουργία των Ελλήνων της Αυστραλίας. Απέσπασε πολλά και ευμενέστατα σχόλια από Έλληνες και ξένους κριτικούς, γιατί κυκλοφόρησε και σε αγγλική μετάφραση το 1987 με τίτλο “Greek Voices in Australia - A Tradition of Prose, Poetry and Drama”, από το Εθνικό Πανεπιστήμιο της Αυστραλίας. Η Αυστραλιανή Επιτροπή για τον εορτασμό των 200 χρόνων από τη σύσταση του αυστραλιανού κράτους συμπεριέλαβε την αγγλική έκδοση στις εκδηλώσεις της, γιατί χαρακτήρισε το βιβλίο ως έργο εθνικής σημασίας.

Για το βιβλίο του αυτό ο Δρ Καναράκης είπε τα ακόλουθα σε πρόσφατη τιμητική εκδήλωση για το έργο του:

{...} Από το 1976 που ήρθα στην Αυστραλία και πρωτάρχισα να ερευνώ διαχρονικά τη λογοτεχνική δημιουργία του Αυστραλιώτη Ελληνισμού, μέχρι σήμερα έχει μεταβληθεί ριζικά η όλη εικόνα του πνευματικού και έντεχνου αυτού χώρου. Πρωτίτερα ήταν άγνωστο το πρόσωπο της λογοτεχνίας αυτής στο σύνολό του.

Τώρα είναι και γνωστό και παραδεκτό. Τότε το ενδιαφέρον ήταν ελάχιστο, τώρα έχει ξεπεράσει τα όρια και αυτής της Αυστραλίας και έχει ελκύσει το ερευνητικό και συγγραφικό ενδιαφέρον επιστημόνων και άλλων πνευματικών ανθρώπων, όχι μόνο στην Ελλάδα, αλλά και σε άλλες χώρες όπως ΗΠΑ, Καναδά, Αγγλία, Γαλλία, κ.ά. {...}.

Σύντομα θα κυκλοφορήσει από τις Εκδόσεις Γρηγόρη το νέο του βιβλίο *Όψεις της Λογοτεχνίας των Ελλήνων της Αυστραλίας και Νέας Ζηλανδίας*. Ο εκδοτικός οίκος “Εκδόσεις Γρηγόρης”, με την καθιέρωση της σειράς “Ο Ελληνισμός της Διασποράς”, δείχνει την ευαισθησία του σε θέματα που αφορούν τον εξωελλαδικό Ελληνισμό.

Ο ερευνητής του Ελληνικού Τύπου στους Αντίποδες

Το συγγραφικό έργο του Δρα Καναράκη που αφορά τον ελληνισμό της Αυστραλίας διευρύνθηκε με το βιβλίο του *In the wake of Odysseus*, RMIT University, 1997, στο οποίο με ιστορική ακρίβεια, αλλά και λογοτεχνική γλαφυρότητα, δίνονται ο βίος και η πολιτεία εννέα πρωτοπόρων ομογενών της Αυστραλίας. Με το βιβλίο του αυτό ο Δρ Καναράκης εγκαινιάζει την ιστοριογραφία στα πλαίσια της ελληνικής ομογένειας της Αυστραλίας.

Στα δύο παραπάνω βιβλία προστέθηκε και *Ο Ελληνικός Τύπος στους Αντίποδες - Αυστραλία και Νέα Ζηλανδία*, Εκδόσεις Γρηγόρη, Αθήνα 2000, το πρώτο βιβλίο που κυκλοφορεί σε οποιαδήποτε γλώσσα, από ότι γνωρίζουμε, που παρουσιάζει την εξέλιξη, λειτουργία και ρόλο του ελληνικού τύπου στις δύο χώρες των Αντιπόδων, Αυστραλία και Νέα Ζηλανδία, από τις αρχές του 20ού αιώνα.

Πρόκειται για έναν εντυπωσιακό τόμο, αποτέλεσμα κοπιώδους έρευνας και υπεύθυνης επιστημονικής μελέτης. Μέσα από τις διακόσιες τόσες σελίδες του βιβλίου αναδύεται ο ελληνικός τύπος στην Ωκεανία διαχρονικά, σε όλη την πολυμορφία και πολυφωνία του, και με φωτογραφίες εντύπων και προσώπων μεγάλης ιστορικής σημασίας.

Όπως ο ίδιος τονίζει στον Πρόλογο του βιβλίου του: *Ο Τύπος της διασποράς, σε οποιαδήποτε ακραία προφυλακή και αν τον τοποθέτησε η ιστορική του μοίρα, είναι η ίδια η φωνή των Ελλήνων της διασποράς, είναι ένας καθρέφτης που αντανακλά τις ελπίδες και τα όνειρα, τις επιτυχίες και τις αποτυχίες, καθώς και το καθημερινό πρόσωπο της κάθε μιας παροικίας του Ελληνισμού στο αλλόχθονο περιβάλλον.*

{...} ...είναι κι ένας προμαχώνας του Ελληνισμού, όσο μακριά κι αν βρίσκεται από την Ελλάδα, ο οποίος αγωνίζεται για τα ελληνικά εθνικά δίκαια σε όλο τον κόσμο. Σελ. 14.

Στην περίπτωση του Δόκτορα Καναράκη η συμβολή του στα ελληνικά γράμματα δεν περιορίστηκε στο διδακτικό του έργο από τη θέση του πανεπιστημιακού καθηγητή.

Για πάνω από ένα τέταρτο του αιώνα, το ερευνητικό και συγγραφικό του έργο γύρω από τις πνευματικές και πολιτιστικές δραστηριότητες του Ελληνισμού των Αντιπόδων συνέβαλε τα μέγιστα στην *ανάλυση* κατ' αρχήν, και στη συνέχεια στη *σύνθεση* όλων των βασικών εκείνων στοιχείων, που σαν πολύτιμα πετράδια, απαρτίζουν το μωσαϊκό που λέγεται Ελληνισμός της Αυστραλίας και της Νέας Ζηλανδίας.

Το ερευνητικό και συγγραφικό έργο του Καθηγητή Γιώργου Καναράκη, εκτός από την ανεκτίμητη συμβολή του στη χαρτογράφηση της πνευματικής και πολιτισμικής φυσιογνωμίας του Ελληνισμού των Αντιπόδων, αποτελεί και πρότυπο για παρόμοια εγχειρήματα και σε άλλες περιοχές της Ελληνικής Διασποράς.

3/10/2002

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΣΤΗΝ ΩΚΕΑΝΙΑ

Στις αρχές του 2003 κυκλοφόρησε στην Ελλάδα το νέο βιβλίο του Καθηγητή του Πανεπιστημίου Charles Sturt Γιώργου Καναράκη, με τίτλο *Όψεις της Λογοτεχνίας των Ελλήνων της Αυστραλίας και Νέας Ζηλανδίας*.

Το βιβλίο αυτό του Γιώργου Καναράκη εντάσσεται στα Μελετήματα *Ο Ελληνισμός της Διασποράς*, που έχει καθιερώσει ο αθηναϊκός Εκδοτικός Οίκος “Εκδόσεις Γρηγόρη”, και είναι το δεύτερο βιβλίο αυτής της σειράς. Το πρώτο ήταν *Ο ελληνικός Τύπος στους Αντίποδες: Αυστραλία και Νέα Ζηλανδία*, Αθήνα 2000, και αυτό έργο του Γιώργου Καναράκη.

Αμέσως μετά την ανάληψη των πανεπιστημιακών του καθηκόντων στην Αυστραλία το 1976, ο Δρ Καναράκης, παράλληλα με το διδασκαλικό του έργο, έστρεψε την προσοχή του στον μέχρι τότε αδιερεύνητο χώρο της λογοτεχνίας των Ελλήνων της Αυστραλίας.

Από τη στήλη αυτή (3/10/2002) αναφέρθηκα σε προηγούμενα, πρωτοποριακά στο χώρο τους, βιβλία του Δόκτορα Γιώργου Καναράκη, τα οποία καλύπτουν διάφορες πτυχές των ελληνικών γραμμάτων και του ελληνικού τύπου στην Αυστραλία και στη Νέα Ζηλανδία.

Πιο πρόσφατα στα έργα του κ. Καναράκη προστέθηκε και το βιβλίο *Γιώργος Νικολαΐδης - Μια κυπριακή σελίδα στον αυστραλιώτη Ελληνισμό*.

Σειρά: Βιβλιοθήκη Κυπριακής Διασποράς, αριθμός 2, Λευκωσία. Εκδόσεις Γραφείου Προεδρικού Επιτρόπου, 2003. Δίγλωσση έκδοση (ελληνική και αγγλική γλώσσα).

Μια εις πλάτος και βάθος αποτίμηση της ελληνο-αυστραλιανής λογοτεχνίας

Το βιβλίο *Όψεις της Λογοτεχνίας των Ελλήνων της Αυστραλίας και Νέας Ζηλανδίας* έρχεται σαν συμπλήρωμα του πολυβραβευμένου βιβλίου του συγγραφέα *Η λογοτεχνική παρουσία των Ελλήνων στην Αυστραλία*.

Λέω σαν συμπλήρωμα όχι με την έννοια της ενημέρωσης πάνω στην πιο πρόσφατη λογοτεχνική δημιουργία των ομογενών της Ωκεανίας, αλλά με την έννοια ότι στο νέο βιβλίο γίνεται μια αποτίμηση αυτής της δημιουργίας, προσεγγισμένη από διάφορες οπτικές γωνίες.

Το βιβλίο χωρίζεται σε τρία μέρη:

*Η λογοτεχνία των Ελλήνων της Αυστραλίας

*Ο Ελληνισμός στην αυστραλιανή λογοτεχνία

*Η λογοτεχνία των Ελλήνων της Νέας Ζηλανδίας

Το πρώτο μέρος υποδιαιρείται σε έντεκα κεφάλαια, στα οποία ο Δρ Καναράκης διερευνά σε βάθος και σε πλάτος τις διάφορες συνιστώσες της λογοτεχνικής δημιουργίας των Ελλήνων της Ωκεανίας.

Το βιβλίο φιλοξενεί δύο *Προλογικές Αποτιμήσεις*, του κ. Γεωργίου Βέη και του κ. Νίκου Θ. Αρβανίτη.

Ο Γ. Βέης, πρώην Γενικός Πρόξενος της Ελλάδας στη Μελβούρνη, είναι γνωστός στον ευρύτερο χώρο των ελληνικών γραμμάτων ως ποιητής και κριτικός.

Γράφει ο κ. Βέης μεταξύ άλλων:

Η σωρεία των αυστηρά επιλεγμένων πηγών, η διασταύρωση των επιμέρους στοιχείων, η αιτιολογημένη αξιολόγηση των κειμένων και η ακριβής, ολοκληρωμένη κατάταξη του πράγματι πολύμορφου αυτού υλικού, προσδίδουν στον τόμο αυτόν ένα ιδιαίτερο γραμματολογικό κύρος.

Ο Ν. Θ. Αρβανίτης είναι Πρόεδρος της Ελληνικής Εταιρείας Χριστιανικών Γραμμάτων, καθώς και λογοτέχνης και κριτικός.

Δίνω μία από τις επισημάνσεις του για το βιβλίο αυτό του Δόκτορα Καναράκη:

Ο Καθηγητής Γιώργος Καναράκης, με την οξυδέρκεια και την ευθυκρισία που τον διακρίνει, προσδιορίζει με τρόπο αξιοθαύμαστο την ενυπάρχουσα ελληνικότητα στην ταυτότητα της ομογενειακής λογοτεχνίας, είτε η λογοτεχνία αυτή είναι ελληνόγλωσση είτε αγγλόγλωσση, γραμμένη από ελληνογενείς συγγραφείς.

Το κρίσιμο σημείο, για τον κ. Καναράκη, που καθορίζει την ελληνικότητα και προσδιορίζει την ταυτότητα ως ελληνική, είναι το ελληνικό βίωμα και η ελληνική φιλοσοφική σκέψη και στάση της λογοτεχνίας αυτής στο σήμερα και στην καθόλου ζωή του ελληνοαυστραλιώτη συγγραφέα.

Οπωσδήποτε στον περιορισμένο χώρο της στήλης αυτής δεν έχω τη δυνατότητα να καλύψω στην ολότητά του το νέο βιβλίο του Γιώργου Καναράκη. Θα περιοριστώ σε κάποιες σημαντικές επισημάνσεις που κάνει ο ίδιος αναφορικά με τη φύση, τον προσδιορισμό και την ποιότητα της λογοτεχνίας των ομογενών της Ωκεανίας.

Για το σκοπό αυτό θα επικεντρωθώ στον Πρόλογο και στο Πρώτο Κεφάλαιο, με τίτλο “Μια φιλολογική προσέγγιση”.

Στον Πρόλογό του ο κ. Καναράκης δίνει την ακόλουθη εξήγηση για το σκοπό του νέου του βιβλίου:

Σκοπός του παρόντος έργου, που έχει επίσης υπαγορεύσει τη δομή του, είναι να αναλύσει και να φέρει στην επιφάνεια διάφορες πτυχές της λογοτεχνικής δημιουργίας των Ελλήνων της Αυστραλίας και της Νέας Ζηλανδίας, τόσο ως πνευματικές και έντεχνες δραστηριότητες, όσο και ως κοινωνικό φαινόμενο.

Επισημαίνω τη δυσυπόστατη θεώρηση της λογοτεχνίας - έντεχνη δραστηριότητα από τη μια και κοινωνικό φαινόμενο από την άλλη.

Στο Πρώτο Κεφάλαιο “Μια φιλολογική προσέγγιση”, ο κ. Καναράκης εκφράζει και την ακόλουθη αντίληψη για τη φύση της λογοτεχνίας:

Κάθε λογοτεχνία αποτελείται από λογοτεχνικά έργα τα οποία, εκτός του ότι συνιστούν εκφράσεις τέχνης (μέσο) παράλληλα συγκροτούν ένα σύνολο δομών (νοηματικών και καθαρά γλωσσικών) που αποσκοπούν σε ένα συγκεκριμένο επικοινωνιακό αποτέλεσμα (μήνυμα).

Αν συμφωνήσουμε πως η επικοινωνιακή διάσταση της λογοτεχνίας ταυτίζεται με τον κοινωνικό της ρόλο, τότε δεχόμαστε πως ένα λογοτέχνημα λειτουργεί σε δύο διαφορετικά επίπεδα: στο έντεχνο και στο επικοινωνιακό/κοινωνικό.

Αν και αυτός ο λειτουργικός διαχωρισμός της λογοτεχνίας ισχύει γενικά, στην περίπτωση της λογοτεχνικής δημιουργίας των αποδήμων Ελλήνων αποκτά ιδιαίτερη σημασία.

Αυτό σημαίνει πως η αποτίμηση αυτής της λογοτεχνίας δεν μπορεί να περιορίζεται μόνο στη μια της διάσταση, την έντεχνη, αλλά πρέπει να επεκτείνεται και στον επικοινωνιακό και κοινωνικό της ρόλο. Οι κριτικοί εκείνοι που επικεντρώνονται μόνο στην πρώτη και αγνοούν τη δεύτερη διάσταση της ομογενειακής λογοτεχνίας, όχι μόνο υποεκτιμούν ένα μεγάλο μέρος της λογοτεχνίας αυτής, αλλά αδικούν και πολλούς λογοτέχνες.

Στο εν λόγω Κεφάλαιο ο κ. Καναράκης θέτει το ερώτημα: Υπάρχει corpus λογοτεχνίας των Ελλήνων της Αυστραλίας;

Ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά του συγγραφικού έργου του Καθηγητή Καναράκη είναι η διεξοδική έρευνα και τα τεκμηριωμένα συμπεράσματα στα οποία καταλήγει. Για να απαντήσει στο παραπάνω ερώτημα εξετάζει τα ακόλουθα χαρακτηριστικά της λογοτεχνίας των Ελλήνων της Αυστραλίας:

Χρονική διάρκεια - Ποσότητα και ποικιλομορφία - Ποιότητα.

Μείζονες και ελάσσονες συγγραφείς

Στον Επίλογο του Πρώτου Κεφαλαίου ο κ. Καναράκης ανακεφαλαιώνει ως εξής τα συμπεράσματά του:

Μια διαχρονική μελέτη της λογοτεχνικής δημιουργίας των Ελλήνων της Αυστραλίας στο σύνολό της αποκαλύπτει πως γενικά χαρακτηρίζεται από χρονική διάρκεια, ποσότητα, πολυμορφία και αξιοσημείωτη ποιότητα, με ένα σημαντικό ποσό ελληνόγλωσσης παραγωγής και έναν συνεχώς αυξανόμενο αριθμό αγγλόγλωσσων κειμένων.

Αναφορικά με το θέμα της ποιότητας, ο κ. Καναράκης κάνει λόγο για μείζονες και για ελάσσονες λογοτέχνες, και ενώ δεν αμφισβητεί την αξία των πρώτων, αναγνωρίζει τη θέση και τη συμβολή των δευτέρων, τονίζοντας πως η σημασία της συμβολής τους δεν πρέπει να αγνοηθεί ή να υποεκτιμηθεί, και τούτο για ποικίλους λόγους. Συνοψίζω τους λόγους αυτούς.

* Τα λογοτεχνικά αυτά έργα είναι δυνατόν να ικανοποιούν ένα αρκετά ευρύ αναγνωστικό κοινό.

* Οι ελάσσονες συγγραφείς, όπως και οι μείζονες, συλλαμβάνουν και καταγράφουν, μεταξύ άλλων, κοινωνικές καταστάσεις, αξίες και διαθέσεις των καιρών τους.

* Δεδομένου ότι κανένα έργο δεν γράφεται εν κενώ, ο αποκλεισμός των ελασσόνων λογοτεχνών θα είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία μιας παραμορφωμένης και ελλιπούς εικόνας της λογοτεχνίας της ίδιας.

* Οι συγγραφείς αυτοί έπαιξαν, και συνεχίζουν να παίζουν, ένα σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της λογοτεχνίας των Ελλήνων της Αυστραλίας.

Οι θέσεις αυτές του Καθηγητή Γιώργου Καναράκη με βρίσκουν απόλυτα σύμφωνο, γιατί δεν μπορώ να διανοηθώ μια ελληνική λογοτεχνία στην Αυστραλία που να συνίσταται μόνο από λίγους “μείζονες” αστέρες.

Μια ματιά στον έναστρο ουρανό μας πείθει για την ύπαρξη αστερών διαφόρων μεγεθών και διαφορετικής λαμπρότητας, που στο σύνολό τους συνθέτουν αυτό το θαύμα της δημιουργίας. Εξάλλου τέχνη χωρίς διαβαθμίσεις είναι αδιανόητη.

Όπως στο Πρώτο Μέρος του βιβλίου εξετάζονται πτυχές της λογοτεχνικής δημιουργίας των Ελλήνων της Αυστραλίας, και μάλιστα στο σύνολό της διαχρονικά, παρόμοια, στο Δεύτερο Μέρος παρουσιάζεται για πρώτη φορά ο τρόπος με τον οποίο απεικονίζεται ο Ελληνισμός στην αυστραλιανή λογοτεχνία. Στο Τρίτο Μέρος, επίσης για πρώτη φορά, παρουσιάζεται διεξοδικά και διαχρονικά το πλήρες λογοτεχνικό φάσμα των συμπατριωτών μας της Νέας Ζηλανδίας.

Το βιβλίο του Καθηγητή Γιώργου Καναράκη *Όψεις της Λογοτεχνίας των Ελλήνων της Αυστραλίας και της Νέας Ζηλανδίας* αποτελεί ένα πολύτιμο απόκτημα για τους ομογενείς της Ωκεανίας.

Παράλληλα έρχεται να καλύψει ένα κενό στην γραμματολογία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, στον κορμό της οποίας εντάσσεται και η λογοτεχνική δημιουργία των Ελλήνων της Ωκεανίας

19/06/2003

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΑΝΤΙΠΟΔΕΣ 30 χρόνια προσφοράς στα ελληνικά γράμματα

Στον Πρόλογο του βιβλίου του «Ο Ελληνικός Τύπος στους Αντίποδες» - Εκδόσεις Γρηγόρη, Αθήνα 2000 - ο Καθηγητής Γιώργος Καναράκης τονίζει πως η πιο σημαντική λειτουργία των έντυπων μέσων μαζικής ενημέρωσης πρέπει να αναζητηθεί από τη μια στον τρόπο με τον οποίο συμβάλλουν στη δημιουργία μιας συνεκτικής ομογένειας μέσα στο ξένο περιβάλλον, και από την άλλη στη διατήρηση μιας στενής επαφής με τη γενέτειρα.

Στη συνέχεια γράφει ο Δρ Καναράκης:

Εκτελώντας τις λειτουργίες αυτές, ο Τύπος της διασποράς, μαζί με την Εκκλησία και τους παροικιακούς οργανισμούς, γίνεται σθεναρός προωθητής και ζωτικός υποστηρικτής διατήρησης της ελληνικής ταυτότητας και της ελληνικής γλώσσας στην ξένη γη.

Ο Τύπος της διασποράς, σε οποιαδήποτε ακραία προφυλακή και αν τον τοποθέτησε η ιστορική του μοίρα, είναι η ίδια η φωνή των Ελλήνων της διασποράς, είναι ο καθρέφτης που αντανακλά τις ελπίδες και τα όνειρα, τις επιτυχίες και τις αποτυχίες, καθώς και το καθημερινό πρόσωπο της κάθε μιας παροικίας του Ελληνισμού στο αλλόχθονο περιβάλλον.

{...} Συνεπώς, δεν υπάρχει αμφιβολία πως ο Τύπος αποτελεί ζωτικό τμήμα της ζωής και της ιστορίας κάθε παροικίας της διασποράς. Μολαταύτα, σε πολλές χώρες αποτελεί συχνά παραμελημένη πλευρά του Ελληνισμού και παραμελημένο χώρο έρευνας και μελέτης.

Επειδή για τριάντα χρόνια έχω συνδεθεί με το περιοδικό Αντίποδες, ένα πολιτιστικό και λογοτεχνικό έντυπο, θεώρησα καλό στη σημερινή στήλη να μιλήσω γι' αυτό, και για την προσφορά του στα ελληνικά γράμματα.

Για το σκοπό αυτό θα επισημάνω κι εγώ, όπως ο Δρ Καναράκης, πως κάποια έντυπα του απόδημου Ελληνισμού δεν τυγχάνουν της δέουσας προσοχής των ομογενών, και της υποστήριξης των συλλογικών φορέων.

Στο διάστημα των τελευταίων τριάντα χρόνων είχα την ευκαιρία να διαπιστώσω και να παρακολουθήσω τη συνεχή ανέλιξη του περιοδικού *Αντίποδες*, από τη θέση του Συντονιστή της Συντακτικής Επιτροπής ή μέλους της.

Μου δίνει ιδιαίτερη ευχαρίστηση η βελτίωσή του από ποιοτικής και καλαισθητικής πλευράς, καθώς και η καταξίωσή του σαν ένα έγκυρο

λογοτεχνικό περιοδικό, που φιλοξενεί στις σελίδες του έργα ενός μέρους του Απόδημου Ελληνισμού, των Ελλήνων που ζουν στους Αντίποδες του Νότου.

Περιοδικό Αντίποδες, 1974 – 2004

Το περιοδικό *Αντίποδες* είναι μορφωτικό και λογοτεχνικό περιοδικό που εκδίδει ο Ελληνο-Αυστραλιανός Πολιτιστικός Σύνδεσμος Μελβούρνης (ΕΑΠΣΜ).

Ο ΕΑΠΣΜ ιδρύθηκε το 1970 από μια ομάδα ομογενών της Μελβούρνης, μεταξύ των οποίων ήταν και ο γράφων, για να αναπτύξει πολιτιστική δραστηριότητα στα πλαίσια της ελληνικής παροικίας, και για να αποτελέσει πόλο έλξης για τη νεολαία, η οποία κινδύνευε να παρασυρθεί από τις σειρήνες της αφομοίωσης, αν έμενε χωρίς πολιτιστικές καταβολές.

Οι κύριοι σκοποί του ΕΑΠΣΜ, όπως διατυπώθηκαν στο πρώτο Καταστατικό του, και διευρύνθηκαν αργότερα ήταν, και παραμένουν οι ακόλουθοι:

* Η διατήρηση και καλλιέργεια της ελληνικής γλώσσας και του ελληνικού πολιτισμού, και η προβολή τους στην ευρύτερη κοινωνία της Αυστραλίας.

* Η διοργάνωση πολιτιστικών, πνευματικών, καλλιτεχνικών και κοινωνικών εκδηλώσεων, και η ενθάρρυνση της ελληνο-αυστραλιανής λογοτεχνίας.

* Η δημιουργία κινήτρων και ευκαιριών για τη συμμετοχή των νέων ελληνικής καταγωγής στην πολιτιστική κίνηση της ελληνικής παροικίας της Μελβούρνης.

Για την αποτελεσματικότερη επίτευξη των παραπάνω στόχων, ο ΕΑΠΣΜ αποφάσισε να προβεί στην έκδοση ενός μορφωτικού και λογοτεχνικού περιοδικού. Η απόφαση αυτή υλοποιήθηκε με την κυκλοφορία του πρώτου τεύχους του περιοδικού *Αντίποδες*, το Χειμώνα του 1974.

Φέτος το περιοδικό κλείνει 30 χρόνια αδιάλειπτης κυκλοφορίας, γεγονός που πιθανόν το καθιστά το μακροβιότερο ελληνικό λογοτεχνικό περιοδικό στην Αυστραλία.

Τα πρώτα χρόνια η έκδοση του περιοδικού ήταν τριμηνιαία. Από τα μέσα της δεκαετίας του 1980 η έκδοσή του έγινε εξαμηνιαία, και από τις αρχές του 1990 βγαίνει μια φορά το χρόνο, το μήνα Σεπτέμβριο ή Οκτώβριο.

Καθοριστικός ήταν, και συνεχίζει να είναι, ο ρόλος του περιοδικού στην κυριολεκτική άνθηση της ελληνο-αυστραλιανής λογοτεχνίας, που συμπίπτει με την περίοδο της κυκλοφορίας του.

Μέσα από τις σελίδες του περιοδικού έχουν περάσει όλοι σχεδόν οι Έλληνες λογοτέχνες της Αυστραλίας. Το περιοδικό έχει αφιερώσει έναν μεγάλο αριθμό τευχών του σε ομογενείς λογοτέχνες και άλλους εργάτες των ελληνικών γραμμάτων, συμβάλλοντας έτσι στη δημιουργία μιας αξιόλογης γραμματείας και βιβλιογραφίας για μελλοντικούς ερευνητές.

Εκτός από λογοτεχνικά έργα, το περιοδικό φιλοξενεί και μελέτες πάνω σε πτυχές του ελληνικού πολιτισμού και των ελληνικών γραμμάτων, ενθαρρύνοντας έτσι την έρευνα, αφού δεν υπάρχουν άλλα μέσα για την προώθησή της.

Το περιοδικό Αντίποδες και οι Λογοτεχνικοί Διαγωνισμοί

Από το 1980 ο Πολιτιστικός Σύνδεσμος προκηρύσσει ετησίως λογοτεχνικό διαγωνισμό στις κατηγορίες της ποίησης και του διηγήματος, στην ελληνική και στην αγγλική γλώσσα.

Τα βραβευμένα έργα κάθε κατηγορίας δημοσιεύονται στο περιοδικό *Αντίποδες*, δημιουργώντας έτσι ένα ακόμη κίνητρο για την ενασχόληση των ομογενών με τη λογοτεχνία.

Η δημοσίευση έργων και στην αγγλική γλώσσα ενθαρρύνει τους νέους, οι οποίοι για ευνόητους λόγους εκφράζονται πιο άνετα σε αυτήν τη γλώσσα, να ασχοληθούν με τη λογοτεχνία, και κατ' επέκταση και με τα ελληνικά γράμματα.

Με λίγα λόγια, το περιοδικό *Αντίποδες*, στα τελευταία τριάντα χρόνια έχει καταστεί η ραχοκοκαλιά της ελληνο-αυστραλιανής λογοτεχνίας, και έχει δώσει στους ομογενείς της δεύτερης και τρίτης γενιάς την ευκαιρία να δουν τα έργα τους δημοσιευμένα σε ένα έγκυρο λογοτεχνικό περιοδικό.

Όλα αυτά έχουν επιτευχθεί με την εθελοντική προσφορά χρόνου, μόχθου, αλλά και χρηματικής βοήθειας, από τα μέλη του Ελληνο-Αυστραλιανού Πολιτιστικού Συνδέσμου Μελβούρνης.

Για να μην εκλείψουν τα ελληνικά γράμματα από την Αυστραλία, αν πράγματι θέλουμε η Μελβούρνη να καταστεί η Αλεξάνδρεια του Νότου στο χώρο των γραμμάτων, όπως έλεγε ο κ. Γεώργιος Βέης, πρώην Γενικός Πρόξενος της Ελλάδας στη Μελβούρνη, αλλά και καταξιωμένος ποιητής και κριτικός.

Στο τεύχος 2-3 του 1975, είχα κάνει τις ακόλουθες παρατηρήσεις από τη στήλη «Αντιποδικά», με την ιδιότητα του Προέδρου του ΕΑΠΣΜ και Συντονιστή της Συντακτικής Επιτροπής:

Την εθνική μας κληρονομιά, αναφαίρετο μέρος της πνευματικής μας υπόστασης, την φέραμε και την μεταφυτέψαμε, εξωτικό δεντράκι, σ' αυτό το καινούριο κι άγνωστο περιβάλλον. Θα μπορέσουμε όμως να την διαφυλάξουμε στα πρώτα δύσκολα χρόνια του εγκλιματισμού;

Πώς θα ριζώσει στο ξένο κι αδόουλετο χώμα, πώς θ' αντέξει στον παγωμένο νοτιά και στα τροπικά λιοπύρια;

Μόνον αν η ψυχή του καθενός μας γίνει θερμοκήπιο μέχρις ότου το ζωτικό δεντράκι να μεστώσει. Στο διάστημα αυτό θέλει πλούσια πνευματική τροφή και καλλιέργεια αισθητική.

Αυτήν την πνευματική τροφή, και την αισθητική καλλιέργεια, είχε θέσει ως σκοπό πριν από τριάντα χρόνια, και εξακολουθεί να επιδιώκει, και σε μεγάλο βαθμό επιτυγχάνει, το περιοδικό *Αντίποδες*.

Όλοι όσοι εργαζόμαστε για τη συνεχή βελτίωση του περιοδικού, θέλουμε να πιστεύουμε πως από τη μια η συμβολή του στην άνθηση της ελληνο-αυστραλιανής λογοτεχνίας είναι και απτή και σημαντική, αλλά και από την άλλη ότι οι λόγοι για την ύπαρξή του σήμερα είναι εξίσου επιτακτικοί όσο και πριν από τριάντα χρόνια.

Πολιτιστικά παράδοξα

Με τους *Αντίποδες* διαπιστώνω το ακόλουθο παράδοξο, και μέχρι ένα βαθμό ανεξήγητο φαινόμενο: ενώ χρόνο με χρόνο το περιοδικό βελτιώνεται από πλευράς ποιότητας περιεχομένων και καλαισθητικής εμφάνισης, η κυκλοφορία του βρίσκεται σε μια ανησυχητική στασιμότητα.

Σαν παροικία δεν χάνουμε ευκαιρία να υπερηφανευόμαστε ότι αριθμητικά είμαστε η δεύτερη εθνοτική κοινότητα, με πάνω από μισό εκατομμύριο μέλη, με εκατοντάδες, αν όχι χιλιάδες, συλλογικούς φορείς, μεγάλο αριθμό ελληνικών σχολείων και δασκάλων, με πανεπιστημιακά τμήματα Ελληνικών Σπουδών.

Στην Αυστραλία κυκλοφορούν δύο λογοτεχνικά περιοδικά, οι *Αντίποδες* από το 1974, και *Ο Λόγος*, που εκδίδει ο Σύνδεσμος Ελλήνων Λογοτεχνών και Συγγραφέων Αυστραλίας από το 1992. Μεταξύ τους τα δύο περιοδικά, τα οποία εκδίδονται μια φορά το χρόνο, και κυκλοφορούν στις αρχές της Άνοιξης, διαθέτουν λιγότερα από 1000 τεύχη.

Και τίθεται το ερώτημα: οι Κοινότητες, οι Ενορίες, οι διάφοροι σύλλογοι, τα ελληνικά σχολεία, δεν θα μπορούσαν να διαθέσουν \$40 το χρόνο για να γίνουν συνδρομητές των δύο αυτών περιοδικών;

Όλοι οι παραπάνω οργανισμοί κοντά, ή μάλλον πάνω από τους επί μέρους σκοπούς τους, έχουν και έναν κοινό σκοπό: τη διατήρηση και προβολή της πολιτιστικής μας παράδοσης και την προαγωγή της ελληνικής γλώσσας.

Μα ακριβώς αυτό επιδιώκουν, και επιτυγχάνουν, τα δύο λογοτεχνικά περιοδικά στα οποία αναφέρθηκα. Γι' αυτό αξίζουν την υποστήριξη όχι μόνο ατόμων, αλλά και της οργανωμένης ομογένειας.

Τα ελληνικά σχολεία θα εξυπηρετούσαν καλύτερα τις ανάγκες των μαθητών τους στο επίπεδο του VCE, αν κοντά στην άλλη ύλη που επέλεξαν να διδάξουν, έδιναν στα νέα παιδιά και την ευκαιρία να έρθουν σε επαφή με την ελληνο-αυστραλιανή λογοτεχνία.

Η λογοτεχνία αυτή, στο μεγαλύτερό της μέρος, αντανακλά τον προβληματισμό των ομογενών λογοτεχνών στο χώρο όπου ζουν και μεγαλώνουν οι μαθητές των ελληνικών σχολείων, και ως εκ τούτου έχει αμεσότερη απήχηση, και γίνεται περισσότερο κατανοητή, από τα έργα ελλαδιτών λογοτεχνών.

Αυτές είναι παρατηρήσεις που ίσως να ενοχλούν, αλλά που πρέπει να γίνονται, άσχετα με το όποιο αποτέλεσμα. Για να είμαστε συνεπείς με τις αρχές μας, και ειλικρινείς με τους άλλους.

21/10/2004

**ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ ΟΜΟΓΕΝΕΙΑΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ
ΣΕ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ
Μέρος πρώτο**

Την περασμένη Κυριακή, 3 Απριλίου 2005, έκλεισε η Τέταρτη Έκθεση παροικιακού Βιβλίου, που είχε παραμείνει ανοικτή από τις 26 Μαρτίου.

Η Οργανωτική Επιτροπή θεώρησε καλό η Έκθεση να κλείσει με μία ομιλία για το παροικιακό βιβλίο, και με υπέδειξε για ομιλητή.

Ο τίτλος της ομιλίας μου ήταν *Ομογενειακό Βιβλίο – Πραγματικότητα και Προοπτικές*. Στη συζήτηση που ακολούθησε προτάθηκε όπως, λόγω κάποιων συγκεκριμένων προτάσεων που έκανα, να καλύψω την ομιλία μου από τη στήλη αυτή, για ευρύτερη ενημέρωση, πράγμα που δέχθηκα να κάνω.

Σήμερα δίνονται τα βασικά σημεία του πρώτου μέρους της ομιλίας, η οποία θα ολοκληρωθεί την ερχόμενη Πέμπτη.

Η πρώτη μου σκέψη όταν μου ζητήθηκε να μιλήσω για το παροικιακό βιβλίο ήταν να προσεγγίσω το θέμα αυτό από την σκοπιά της προσφοράς των ομογενών λογοτεχνών και συγγραφέων στα πολιτιστικά δρώμενα της παροικίας μας.

Όταν όμως άρχισα να προσδιορίζω τους κύριους άξονες, γύρω από τους οποίους θα περιστρεφόταν η ομιλία μου, αισθάνθηκα πως η κατάσταση καλούσε για κάτι πέρα από μια φιλολογική προσέγγιση.

Γνωρίζοντας προσωπικά πολλούς από τους ομογενείς λογοτέχνες και συγγραφείς, και έχοντας μελετήσει, και παρουσιάσει, πολλά από τα έργα τους, συχνά αναρωτιόμουν ποια θα είναι η μοίρα αυτών των βιβλίων, όταν οι δημιουργοί τους ολοκληρώσουν το βιολογικό κύκλο της ζωής τους.

Θα συμβεί τάχα το ίδιο και με τα βιβλία τους; διαλογιζόμουν. Εκτός από τα λίγα που βρίσκονται σε κάποιες ιδιωτικές βιβλιοθήκες, θα αφήσουμε τα υπόλοιπα να πέσουν στην αφάνεια, χωρίς να τα δοθεί η ευκαιρία να ενταχθούν στη νεοελληνική γραμματεία;

Όχι, σκέφτηκα, κάτι τέτοιο δεν πρέπει, δεν επιτρέπεται να το αφήσουμε να γίνει. Το ελληνικό βιβλίο, από τη στιγμή της έκδοσής του, γίνεται κοινό κτήμα, αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της πολιτιστικής κληρονομιάς του έθνους μας.

Η δημόσια Βιβλιοθήκη στην ολιστική της έννοια, είτε πρόκειται για εθνική, είτε για Δημοτική, είτε για Πανεπιστημιακή, λειτουργεί ως Κιβωτός για τη διάσωση του βιβλίου, και διά μέσου αυτού του πνεύματος.

Κιβωτός, αλλά και βρυσομάννα, από την οποία οι διαδοχικές γενιές αντλούν τα νάματα της πολιτιστικής τους κληρονομιάς.

Εκεί, σκέφτηκα, είναι η θέση του ομογενειακού βιβλίου, δίπλα στα βιβλία των υπολοίπων Ελλήνων. Μόνο όταν το ομογενειακό βιβλίο πάρει τη θέση που του αρμόζει στις ελληνικές Βιβλιοθήκες θα μπορούμε να μιλάμε για Οικουμενικό Ελληνισμό.

Γιατί αδικούμε το έθνος, αν τον Ελληνισμό τον ταυτίζουμε με τον Ελλαδισμό. Σε καμιά φάση της μακραίωνης ιστορίας του ο Ελληνισμός δεν περιορίστηκε στα στενά γεωγραφικά όρια της Ελλάδας. Οι σκέψεις αυτές με οδήγησαν στην απόφαση η ομιλία μου να επικεντρωθεί στην ακόλουθη εισήγηση: *Στις μεγάλες Δημόσιες Βιβλιοθήκες της Ελλάδας και της Κύπρου, όπως για παράδειγμα της Αθήνας, της Θεσσαλονίκης, των Ιωαννίνων, των Πατρών και της Λευκωσίας, καθώς και των μεγάλων Πανεπιστημίων, να συσταθούν Παραρτήματα Ομογενειακού Βιβλίου.*

Με τον όρο «ομογενειακό βιβλίο» εδώ εννοώ τα βιβλία των Αποδήμων Ελλήνων, άσχετα από τη χώρα στην οποία ζουν, και που καλύπτουν τη λογοτεχνία σε όλες τις εκφάνσεις της, βιβλία ιστορίας και ιστοριογραφίας, διδακτορικές διατριβές, καθώς και βιβλία που προκύπτουν από έρευνες γύρω από θέματα που αφορούν τον Απόδημο Ελληνισμό.

Βέβαια στην περίπτωση μας πρόκειται για τα βιβλία των ομογενών της Αυστραλίας, τα οποία εξάλλου απαρτίζουν και την Τέταρτη Έκθεση Παροικιακού Βιβλίου στη Μελβούρνη. Για τα βιβλία άλλων περιφερειών της Ελληνικής Διασποράς θα μεριμνήσουν οι ομογενείς εκείνων των περιοχών.

Άγνωστα στην Ελλάδα τα βιβλία των Ελλήνων της Διασποράς

Λαμβάνοντας υπόψη ότι το ομογενειακό βιβλίο βρίσκεται σε μια κρίσιμη καμπή της ιστορίας του, θεωρώ πως με το κλείσιμο της Τέταρτης Έκθεσης Παροικιακού Βιβλίου επιβάλλεται η έναρξη της καμπάνιας για την ένταξή του στον κορμό της Νεοελληνικής Γραμματείας.

Αυτό θα επιτευχθεί μόνο όταν το ομογενειακό βιβλίο μπει στις Δημοτικές και Πανεπιστημιακές Βιβλιοθήκες των Μητροπολιτικών μας Κέντρων, έτσι ώστε οι σπουδαστές, οι ερευνητές, αλλά και το ευρύτερο βιβλιόφιλο κοινό, να έχουν άμεση πρόσβαση σε αυτό.

Σύντομα θα κυκλοφορήσει ένα Ανθολόγιο με έργα λογοτεχνών της Ελληνικής Διασποράς από το Πρόγραμμα «Παιδεία Ομογενών», το οποίο αποτελεί Τμήμα του Πανεπιστημίου Κρήτης.

Σε τηλεδιάσκεψη διά μέσου του Πανεπιστημίου La Trobe στις 16 Δεκεμβρίου 2004, ο Καθηγητής του Πανεπιστημίου Κρήτης Ιωάννης Μητροφάνης μας είπε πως χρειάστηκε να απευθυνθεί σε Έλληνες πανεπιστημιακούς σε διάφορα πανεπιστήμια της Αμερικής, της Αυστραλίας και άλλων χωρών, για να του συστήσουν βιβλία ομογενών λογοτεχνών, από τα οποία θα έκανε την επιλογή έργων τους.

Αν το Πανεπιστήμιο Κρήτης διέθετε Παράρτημα Ομογενειακού Βιβλίου, ο εν λόγω Καθηγητής θα μπορούσε πολύ πιο εύκολα, και ίσως πιο ολοκληρωμένα, να κάνει τις επιλογές του.

Η δημιουργία Παραρτημάτων Ομογενειακού Βιβλίου σε Βιβλιοθήκες θα είναι το πρώτο βήμα. Το δεύτερο, το οποίο θα αποτελεί και λογική επέκταση του πρώτου, θα πρέπει να είναι η σύσταση Εδρών Λογοτεχνίας της Ελληνικής Διασποράς, στα μεγάλα πανεπιστήμια της Ελλάδας και της Κύπρου.

Ο κ. Παναγιώτης Σκανδαλάκης, Υφυπουργός Εξωτερικών, στη δικαιοδοσία του οποίου υπάγεται το ΣΑΕ, έχει πρόσφατα προβεί σε ανακοινώσεις για την επεξεργασία Νομοσχεδίου για τη δομή και λειτουργία του ΣΑΕ, το οποίο σύντομα θα τεθεί στα Περιφερειακά ΣΑΕ για σχόλια, πριν κατατεθεί στην Ελληνική Βουλή.

Ίσως τώρα να είναι η κατάλληλη στιγμή να υποβληθεί στον κ. Σκανδαλάκη υπόμνημα για την ενσωμάτωση σχετικού Άρθρου στο Νομοσχέδιο του ΣΑΕ, ούτως ώστε η δημιουργία Παραρτημάτων Ομογενειακού Βιβλίου σε Βιβλιοθήκες της Ελλάδας να κατοχυρωθεί και με το Νόμο.

Θεωρώ αντιφατική τη στάση του ΣΑΕ, από τη μια να εκτιμά ότι ο Απόδημος Ελληνισμός ανέρχεται σε εφτά εκατομμύρια, και από την άλλη να μην λαμβάνει τα απαραίτητα μέτρα για τη συγκέντρωση των ομογενειακών βιβλίων, που ομολογουμένως αποτελούν μια από τις σημαντικότερες πολιτιστικές εκφάνσεις του Απόδημου Ελληνισμού.

Στην εναρκτήρια ομιλία του στην 5^η Γενική Συνέλευση του ΣΑΕ, που έγινε στη Θεσσαλονίκη από τις 11 μέχρι τις 14 Νοεμβρίου 2003, στην οποία παρευρέθηκα, ο Ανδρέας Άθενς, Πρόεδρος του ΣΑΕ, ανέφερε τα ακόλουθα μεταξύ άλλων:

Μέσω των δικών του προγραμμάτων και των δραστηριοτήτων των οργανώσεων-μελών του, το ΣΑΕ στοχεύει στην υποστήριξη και την ενίσχυση:

** Των δεσμών μεταξύ των 7 εκατομμυρίων απόδημων Ελλήνων και των 10 εκατομμυρίων Ελλήνων της Ελλάδας, και ανάμεσα στους Έλληνες της Διασποράς.*

** Της Ελληνικής ταυτότητας και κληρονομιάς.*

** Της μεγαλύτερης αποτελεσματικότητας των Ελληνικών οργανώσεων παγκοσμίως.*

(Φυλλάδιο: 2003 – Όλος ο κόσμος ... μια Ελλάδα. Το ΣΑΕ και οι Υποστηρικτές του, σελ. 3).

Όλοι γνωρίζουμε πως ο Απόδημος Ελληνισμός έχει αναπτύξει ένα ευρύ φάσμα πολιτιστικών δραστηριοτήτων στις χώρες όπου ζει. Από τις δραστηριότητες αυτές το ομογενειακό βιβλίο ίσως να είναι το μόνο που προσφέρεται, με ελάχιστο κόστος και μικρή διοργανωτική προσπάθεια, για μόνιμη πρόσβαση από τους συμπατριώτες μας στην Ελλάδα, με τη σύσταση Παραρτημάτων Ομογενειακού Βιβλίου σε μεγάλες δημόσιες και πανεπιστημιακές βιβλιοθήκες.

Η ύπαρξη αυτών των παραρτημάτων ίσως ενθαρρύνει και κάποια πανεπιστήμια να προβούν στη σύσταση εδρών ομογενειακής λογοτεχνίας, καλύπτοντας έτσι ένα μεγάλο κενό στο χώρο της Νεοελληνικής Γραμματείας.

Στυλοβάτες του Έθνους οι παροικίες του εξωτερικού

Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης, και κατά τη διάρκεια της μακραίωνης τουρκοκρατίας, οι ελληνικές παροικίες της Ευρώπης, και στη συνέχεια της Αιγύπτου, διαδραμάτισαν πρωτεύοντα ρόλο στην καλλιέργεια των ελληνικών γραμμάτων, στη δημιουργία ελληνικών σχολείων στην Ελλάδα, και στην προετοιμασία του έθνους για την εθνεγερσία, με τη σύσταση της Φιλικής Εταιρείας.

Στη συνέχεια, σχεδόν όλα τα μεγάλα εκπαιδευτικά και πολιτιστικά ιδρύματα του σύγχρονου ελληνικού κράτους δημιουργήθηκαν με τα κονδύλια των μεγάλων ευεργετών του Απόδημου Ελληνισμού.

Ο Αδαμάντιος Κοραΐς, η μεγάλη αυτή μορφή του Ελληνικού Διαφωτισμού, από το Παρίσι, όπου ζούσε, ξεκίνησε την πρώτη συστηματική εκστρατεία για την αναβίωση των ελληνικών γραμμάτων, λίγο πριν από την

Επανάσταση του 1821, αλλά και στα πρώτα αβέβαια βήματα του ελεύθερου ελληνικού κράτους.

Δεν πρέπει να ξεχνάμε και την προώθηση που πήραν τα ελληνικά γράμματα από λόγιους της Μικράς Ασίας, του Πόντου και της Ανατολικής Θράκης, μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή του 1922, και την ανταλλαγή πληθυσμών το 1923. Αρκεί να αναφέρω ονόματα όπως του Γιώργου Σεφέρη, του Ηλία Βενέζη, του Φώτη Κόντογλου, του Δημήτρη Ψαθά, του Γιώργου Θεοτοκά.

Ούτε και πρέπει να ξεχνάμε τους Έλληνες λογοτέχνες από την παροικία της Αιγύπτου, όπως τον Κωνσταντίνο Καβάφη, τον Στρατή Τσίρκα, και τόσους άλλους.

Ο σύγχρονος Απόδημος Ελληνισμός δεν υστερεί σε λογοτέχνες και άλλους ανθρώπους των γραμμάτων, που παράγουν συγγραφικό έργο σε χώρους όπως η ιστορία και ιστοριογραφία, η μελέτη της αποδημικής λογοτεχνίας, η εξέλιξη του ελληνόφωνου τύπου, και πολλές άλλες πτυχές της πολιτιστικής δραστηριότητας των αποδήμων Ελλήνων.

Τα έργα αυτά, λογοτεχνικά, επιστημονικά, ιστορικά, ερευνητικά, κ.λπ., αποτελούν μέρος της νεοελληνικής γραμματείας, και ως εκ τούτου τα αρμόζει μια θέση στις μεγάλες Βιβλιοθήκες των Εθνικών μας Κέντρων – της Ελλάδας και της Κύπρου.

7/04/2005

ΚΛΕΙΣΤΕΣ ΟΙ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΣΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΤΩΝ ΑΠΟΔΗΜΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Μέρος δεύτερο

Την περασμένη Πέμπτη κάλυψα τα κύρια σημεία του πρώτου μέρους της εισήγησής μου στο κλείσιμο της Τέταρτης Έκθεσης Παροικιακού Βιβλίου στη Μελβούρνη, για τη δημιουργία παραρτημάτων ομογενειακού βιβλίου σε Δημόσιες και Πανεπιστημιακές Βιβλιοθήκες της Ελλάδας και της Κύπρου. Σήμερα θα κάνω το ίδιο με το δεύτερο μέρος της εισήγησης.

Δεν αποτελεί μόνο κατάφωρη αδικία η απουσία των ομογενειακών βιβλίων από τις ελληνικές Βιβλιοθήκες, αλλά μπορεί να ερμηνευτεί και ως ένδειξη αδιαφορίας, αν όχι περιφρόνησης, για το πάνω από ένα τρίτο του ελληνικού έθνους, που η μοίρα του το έταξε να ζει εκτός των εθνικών συνόρων, και να «φυλάει Θερμοπύλες», για να επαναλάβω έναν στίχο του Καβάφη. Εκτός και η απραξία των εθνικών αρχών στον τομέα αυτό οφείλεται στην άγνοια, οπότε δεν ισχύουν τα παραπάνω.

Όποιος και αν είναι ο λόγος, δεν πρέπει να επιτρέψουμε τη διαιώνιση αυτής της ανεπίτρεπτης κατάστασης, γιατί αντιβαίνει στα συμφέροντα του γένους στην ολόκληρότητά του· δεν αδικεί μόνο το ένα τρίτο που ζει και δημιουργεί έξω από τα γεωγραφικά σύνορα των δύο Εθνικών Κέντρων.

Κατά κοινή ομολογία, η Μελβούρνη σήμερα αποτελεί το πιο ζωτικό κύτταρο του Απόδημου Ελληνισμού. Ως εκ τούτου σε εμάς εναπόκειται η ανάληψη πρωτοβουλιών, σαν την εν λόγω εισήγηση.

Δημογραφικοί λόγοι δεν επιτρέπουν άλλες αναβολές. Η συντριπτική πλειονότητα των ομογενών της πρώτης μεταναστευτικής γενιάς είναι πάνω από 60 χρόνων.

Αν δεν προβούμε τώρα στις απαραίτητες ενέργειες, ένα μεγάλο ποσοστό του βιβλιογραφικού πλούτου των Αποδήμων Ελλήνων θα χαθεί, ενώ το υπόλοιπο μέρος του θα συνεχίσει να παραμένει άγνωστο στους Ελλαδίτες και Κύπριους συμπατριώτες μας.

Το Νομοσχέδιο του ΣΑΕ αγνοεί τους απόδημους συγγραφείς

Με αισθήματα λύπης, απογοήτευσης και, γιατί να το κρύψω, αγανάκτησης, καταθέτω εδώ ότι το ομογενειακό βιβλίο απουσιάζει από τους τομείς που το ΣΑΕ προσδιορίζει για ενίσχυση και προώθηση.

Παραπέμπω στο φυλλάδιο του ΣΑΕ, με τίτλο: «2003 – Όλος ο κόσμος ... Ελλάδα. Προγράμματα και Δράσεις», σε κάποιο σημείο του οποίου γίνεται λόγος για τις παρεμβάσεις του ΣΑΕ σε διάφορους τομείς που αφορούν τους Απόδημους Έλληνες. Στο εν λόγω φυλλάδιο οι σελίδες δεν αριθμούνται, και έτσι δεν μπορώ να δώσω τον αριθμό της σχετικής σελίδας.

Παραθέτω το ακόλουθο απόσπασμα:

Η φιλοσοφία και η φύση των δράσεων του ΣΑΕ είναι κατοχυρωμένα από το ελληνικό Σύνταγμα. Ένας βασικός ρόλος του ΣΑΕ είναι να συμβουλευεί και να γνωμοδοτεί προς την ελληνική Πολιτεία σε θέματα που αφορούν τον Απόδημο Ελληνισμό.

Για να εκπληρώσει αυτήν την αποστολή του, το Προεδρείο και τα Δίκτυα του ΣΑΕ έκαναν παρεμβάσεις σε πλήθος θεμάτων που απασχολούν την ελληνική Βουλή, την Κυβέρνηση και τις τοπικές αυτοδιοικήσεις.

Στη συνέχεια τα θέματα, για τα οποία το ΣΑΕ έκανε παρεμβάσεις στην Ελληνική Πολιτεία, κατατάσσονται στις ακόλουθες τέσσερις κατηγορίες:

Στρατολογικά – Εκπαιδευτικά – Κοινωνικά – Γενικά

Σε καμία από τις τέσσερις αυτές κατηγορίες δεν γίνεται μνεία για παρεμβάσεις αναφορικά με το Ομογενειακό Βιβλίο, ή για τους ομογενείς λογοτέχνες και συγγραφείς.

Οι παραλείψεις δεν περιορίζονται εδώ. Παρατηρούνται και στο μέρος του Φυλλαδίου, όπου περιγράφονται, σε γενικές γραμμές, τα ενδιαφέροντα του Δικτύου Πολιτισμού, στο οποίο υποτίθεται ότι εμπίπτουν και οι λογοτέχνες και οι συγγραφείς.

Ακολουθεί σχετικό απόσπασμα:

Το ΣΑΕ ένωσε τους απανταχού Έλληνες, δημιουργώντας πυρήνες ενδυνάμωσης και δημιούργησε προγράμματα μεγάλης εμβέλειας μέσω του Δικτύου Πολιτισμού.

Ένας από τους πυρήνες ήταν και του πολιτισμού, συσπειρώνοντας τους Έλληνες απόδημους διανοούμενους και καλλιτέχνες, αλλά και τους φιλέλληνες συναδέλφους τους. Το Δίκτυο Πολιτισμού έχει στόχο τη σύσφιγξη σχέσεων μεταξύ καλλιτεχνών, αλλά και την προβολή του ελληνικού πολιτισμού και τη δημιουργία νέων δεσμών με φιλέλληνες από τον χώρο των καλλιτεχνών.

Στο παραπάνω απόσπασμα γίνεται λόγος για «διανοούμενους» και για «καλλιτέχνες», ούτε μνεία όμως για λογοτέχνες και για άλλους συγγραφείς.

Ο διανοούμενος μπορεί να ασχολείται με τα γράμματα, δεν είναι όμως απαραίτητος λογοτέχνης ή συγγραφέας. Αντιστρόφως, με το είναι κάποιος λογοτέχνης ή συγγραφέας δεν έπεται ότι είναι και διανοούμενος.

Αναγνωρίζω ότι το Πολιτιστικό Δίκτυο Ωκεανίας διοργάνωσε, με τη βοήθεια του συμπάροικου βιβλιοπώλη Θεόδωρου Τσώνη, δύο εκθέσεις Παροικιακού Βιβλίου στην Αθήνα.

Γνωρίζω επίσης πως το Αριστοτέλειο Ίδρυμα Κύπρου διοργανώνει Έκθεση Ομογενειακού Τύπου και Βιβλίου, η οποία έχει τεθεί υπό την αιγίδα του Αναπληρωτή Προέδρου του ΣΑΕ, κ. Στέφανου Ταμβάκη, και η οποία από την Αλεξάνδρεια θα μεταφερθεί στην Ευρώπη και στην Αυστραλία.

Όμως το γεγονός παραμένει ότι το ΣΑΕ, στα σχετικά του φυλλάδια, δεν κάνει συγκεκριμένη αναφορά στο ομογενειακό βιβλίο, δηλαδή στα βιβλία των Αποδήμων Ελλήνων, ως αντικείμενο που χρήζει ενθάρρυνσης, προώθησης και υποστήριξης από την Ελληνική Πολιτεία. Η κατά καιρούς συμμετοχή βιβλίων ομογενών σε εκθέσεις βιβλίου στην Αθήνα δεν αποτελούν υποκατάστατο των Παραρτημάτων Ομογενειακού Βιβλίου σε Βιβλιοθήκες. Από τη φύση τους οι εκθέσεις έχουν παροδικό χαρακτήρα, αποσκοπούν στην ενημέρωση, και οπωσδήποτε δεν προσφέρονται για ανάγνωση και έρευνα.

Στα δέκα χρόνια λειτουργίας του ΣΑΕ δεν αναλήφθηκε, εκτός από κάποιες σποραδικές εκθέσεις, καμιά πρωτοβουλία για την προβολή και προώθηση του ομογενειακού βιβλίου.

Το ομογενειακό βιβλίο ανήκει στη Νεοελληνική Γραμματεία

Τα βιβλία των Αποδήμων Ελλήνων αποτελούν τον καθρέφτη, μέσα στον οποίο απεικονίζεται ο αέναος αγώνας του ενός τρίτου του έθνους που ζει μακριά από τα Εθνικά Κέντρα, για να περισώσει την πολιτιστική του κληρονομιά, να διατηρήσει τα εθνικά του ιδεώδη, και να γαλουχήσει τις νέες γενιές στα νάματα του ελληνικού πνεύματος.

Για το λόγο αυτό θα περίμενε κανείς πως τα βιβλία αυτά θα βρίσκονταν στο επίκεντρο των ενδιαφερόντων του ΣΑΕ, και ιδιαίτερα του Δικτύου Πολιτισμού.

Εν όψει αυτής της παράλειψης, και προς αποφυγή χρονοβόρων διαδικασιών, προτείνω την αυτόβουλη ανάληψη πρωτοβουλίας από την Επιτροπή που διοργάνωσε την Τέταρτη Έκθεση Παροικιακού Βιβλίου, για την προώθηση της εισήγησης προς δημιουργία Παραρτημάτων Ομογενειακού Βιβλίου σε Βιβλιοθήκες της Ελλάδας και της Κύπρου.

Εξυπακούεται πως η εν λόγω Επιτροπή θα έχει την ευελιξία να αγκαλιάσει και άλλους συλλογικούς φορείς και άτομα, που επιθυμούν να εργασθούν για την πραγματοποίηση αυτού του σκοπού.

Είμαι της γνώμης πως η σύσταση Παραρτημάτων Ομογενειακού Βιβλίου σε Βιβλιοθήκες της Αθήνας, και των άλλων μεγάλων αστικών κέντρων της Ελλάδας, καθώς και της Κύπρου, επιβάλλεται από το ευρύτερο εθνικό συμφέρον, όχι απλώς από ηθική υποχρέωση των Μητροπολιτικών Κέντρων προς τα απόδημα παιδιά τους.

Δηλώνουμε απερίφραστα πως δεν ζητάμε ελεημοσύνη. Απαιτούμε τα δικαιώματα που μας δίνει η ελληνική μας ταυτότητα, την οποία οι πολιτικοί επισκέπτες από τα Εθνικά Κέντρα εξαίρουν με τόσο κολακευτικά, αλλά συχνά δημαγωγικά λόγια, κάθε φορά που μας επισκέπτονται, και μας χαρακτηρίζουν ως «πιο Έλληνες από τους Έλληνες της Ελλάδας».

Δεν χρειάζεται να πάω πολύ πίσω για να δώσω κάποιο παράδειγμα. Η εφημερίδα *Νέος Κόσμος* της Πέμπτης, 24 Μαρτίου 2005, κάνει εκτενή αναφορά στην παρουσία μελών της Διακομματικής Επιτροπής της Βουλής των Ελλήνων για θέματα του Απόδημου Ελληνισμού στον εορτασμό της Εθνικής μας Επετείου και στο Φεστιβάλ «Αντίποδες» στη Μελβούρνη.

Ο επικεφαλής της Διακομματικής Επιτροπής, κ. Μιχάλης Χαλκίδης, βουλευτής της Νέας Δημοκρατίας, στο μήνυμά του προς την ομογένεια τόνισε και τα ακόλουθα:

Σαν κατακλείδα θέλω να επισημάνω ότι τρία είναι τα στοιχεία που δένουν τον Ελληνισμό ανά τα πέρατα της γης: η διατήρηση και διάδοση της ελληνικής γλώσσας, η διατήρηση και διάδοση των ηθών, εθίμων και των παραδόσεών μας, και η πίστη μας στην Ορθοδοξία.

Θεωρώ ότι ο ελληνισμός της Μελβούρνης κρατά αυτά τα συνεκτικά στοιχεία του ελληνικού έθνους, και γι' αυτό αισιοδοξούμε για την επιτυχία των εθνικών μας στόχων.

Δύο από τα τρία συνεκτικά στοιχεία που επισήμανε ο κ. Χαλκίδης, συγκεκριμένα η διατήρηση και διάδοση της ελληνικής γλώσσας, και η διατήρηση και διάδοση των ηθών, εθίμων και παραδόσεων του ελληνικού έθνους, απαυγάζουν, σε έναν μεγάλο βαθμό, μέσα από το ομογενειακό βιβλίο.

Για το λόγο αυτό, ένα από τα μέτρα που μπορεί να λάβει η γενέτειρα, για την επιτυχία των εθνικών στόχων, στους οποίους αναφέρθηκε ο κ. Χαλκίδης, είναι η δημιουργία Παραρτημάτων Ομογενειακού Βιβλίου σε Δημοτικές και Πανεπιστημιακές Βιβλιοθήκες.

Αποτελεί λογική αντινομία να μιλάμε σήμερα για σύγχρονο Οικουμενικό Ελληνισμό, όταν τα Εθνικά Κέντρα δεν γνωρίζουν τους πλούσιους πνευματικούς καρπούς που παράγει ο Ελληνισμός της Διασποράς, συχνά κάτω από αντίξοες συνθήκες.

Όσοι νοιαζόμαστε για τα ελληνικά γράμματα, και πιστεύουμε στην οικουμενική διάσταση, αλλά και στη διαχρονικότητα του Ελληνισμού, ας βάλουμε ως στόχο μας τη δημιουργία Παραρτημάτων Ομογενειακού Βιβλίου σε Βιβλιοθήκες της Ελλάδας και της Κύπρου.

Αν αποφασίσουμε να κινηθούμε προς αυτήν την κατεύθυνση, η Τέταρτη Έκθεση Παροικιακού Βιβλίου θα συνδεθεί με ένα ιστορικό γεγονός οικουμενικής εμβέλειας, αφού οικουμενική είναι και η διάσταση του Ελληνισμού.

Όταν, όχι αν, επιτευχθεί ο στόχος αυτός, η Μελβούρνη θα δικαιώσει την επωνυμία της ως «Αλεξάνδρεια του Νότου», που πήρε επάξια και αυτοδικαίως.

14/04/2005

ΣΥΜΒΟΛΟ ΑΝΘΡΩΠΙΑΣ ΤΟ ΜΝΗΜΕΙΟ ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΣΤΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΜΟΥΤΑΦΗ

Όσοι παρευρεθήκαμε στα αποκαλυπτήρια της προτομής του αείμνηστου π. Νικολάου Μουτάφη την Τετάρτη 29 Ιουνίου 2005, γίναμε μάρτυρες μιας μεγάλης ιστορικής στιγμής για τον Ελληνισμό της Αυστραλίας.

Είναι αξιοσημείωτο ότι εκείνοι που μίλησαν για τον π. Νικόλαο Μουτάφη, αν εξαιρέσουμε τον κ. Κώστα Μπαλτά, πρώην Πρόεδρο, και νυν Επίτιμο Πρόεδρο της Ελληνικής Ορθόδοξης Κοινότητας Oakleigh και Περιχώρων, και την Βουλευτή Ann Barker, είναι νέοι ομογενείς, παιδιά της δεύτερης γενιάς.

Ο κ. Σταύρος Δημόπουλος, Δήμαρχος του Δήμου Μόνας, ο κ. Γιώργος Λεκάκης, Πρόεδρος του Victorian Multicultural Commission, ο κ. Λεωνίδα Τσόγκας, Πρόεδρος της Ελληνικής Ορθόδοξης Κοινότητας Oakleigh και Περιχώρων, και ο κ. Αποστόλης Κλεισάρης, Πρόεδρος της Επιτροπής Μνημείου π. Νικολάου Μουτάφη, είναι επίλεκτα μέλη της ελληνικής παροικίας, αλλά και στελέχη σημαντικών οργανισμών της Πολιτείας μας.

Το γεγονός αυτό το εκλαμβάνω ως δηλωτικό δύο σημαντικών για την ομογένεια ενδείξεων. Ότι δηλαδή η πρώτη μεταναστευτική γενιά έκανε καλή δουλειά με την ανατροφή που έδωσε και τις αξίες που ενστάλαξε στις ψυχές των παιδιών της, και ότι οι νέοι επιδεικνύουν μεγαλύτερη αντικειμενικότητα από τους μεγαλύτερους στην αναγνώριση της προσφοράς συμπαροίκων προς την ομογένεια.

Έκφραση συλλογικής μνήμης αποτελεί η αναγνώριση του έργου και της προσφοράς των μπροστάρηδων, και παράλληλα ομολογία αυτοσυνειδησίας, γιατί μέσα από τα έργα που εξυπηρετούν τις ιδιάζουσες συλλογικές μας ανάγκες ως εθνοτική και θρησκευτική μειονότητα, ενισχύεται η αυτογνωσία μας, και εμπεδώνεται η ταυτότητα των νέων.

Βρισκόμαστε σε μια περίοδο της παροικιακής μας ζωής που μπορεί να θεωρηθεί ως μεταίχμιο, ως το οριακό σημείο μεταξύ της συνεχιζόμενης ανοδικής της πορείας, και της στασιμότητας, ή ακόμα και της πτωτικής τάσης στο άμεσο μέλλον.

Το δημιουργικό σθένος της πρώτης μεταναστευτικής γενιάς, αποτέλεσμα του οποίου στον συλλογικό τομέα είναι οι Κοινότητες, οι εκκλησίες, τα ομογενειακά ημερήσια σχολεία, τα ακίνητα των διαφόρων σωματείων, και τα διάφορα ευαγή ιδρύματα, έχει διαγράψει το βιολογικό του κύκλο.

Τα επιτεύγματα αυτής της γενιάς και πολλά και αξιόλογα είναι. Στη συντριπτική τους πλειονότητα οι ομογενείς εργάστηκαν αφιλοκερδώς και ανιδιοτελώς, και πρόσφεραν γενναιόδωρα, μέσα από τους συλλογικούς φορείς στους οποίους κατά καιρούς εντάχθηκαν.

Ο εθελοντισμός, όπως τόνισε σε πρόσφατη ομιλία του ο κ. Δημήτρης Καλοδήμος, αποτέλεσε την κινητήρια δύναμη στην εκστρατεία των ομογενών να δημιουργήσουν το θρησκευτικό και πολιτιστικό υπόβαθρο, απαραίτητο για τις ανάγκες της πρώτης γενιάς, αλλά και αναγκαίο για τη διαμόρφωση της ταυτότητας των νέων.

Συνέπεια και σταθερότητα

Η Ελληνική Ορθόδοξη Κοινότητα Oakleigh και Περιχώρων (ΕΟΚΟΠ) είχε την καλή τύχη, από την ίδρυσή της στα τέλη του 1963 μέχρι τις ημέρες που γράφονται αυτές οι γραμμές, να την έχουν υπηρετήσει, και να συνεχίζουν να την υπηρετούν, Διοικητικά Συμβούλια στελεχωμένα με ομογενείς με βαθιές ρίζες στην ελληνορθόδοξη παράδοση, και με διακαή πόθο να διατηρήσουν και να μεταλαμπαδεύσουν στις νέες γενιές τις αξίες και τα ιδεώδη του έθνους μας διά μέσου των κοινοτικών και άλλων συλλογικών φορέων.

Όπως οι συλλογικοί φορείς έχουν ανάγκη από ικανά και πρόθυμα να εργασθούν και να προσφέρουν Διοικητικά Συμβούλια, έτσι και αυτά έχουν ανάγκη από Προέδρους που πάνω από τις καλές τους προθέσεις έχουν και τα απαραίτητα ηγετικά προσόντα. Με άλλα λόγια οράματα για την πρόοδο των οργανισμών τους, αλλά και τον ενθουσιασμό για την πραγματοποίησή τους.

Και σε αυτόν τον τομέα η ΕΟΚΟΠ είχε την καλή τύχη, μετά την τοποθέτηση του π. Νικολάου Μουτάφη ως Ιερατικού Προϊσταμένου από τον Αύγουστο του 1964, να ηγούνται των Διοικητικών Συμβουλίων Πρόεδροι άμεμπτου χαρακτήρα, με πίστη στον σκοπό που ανέλαβαν να υπηρετήσουν, και που έχαιραν της εμπιστοσύνης των συνεργατών τους, των μελών της Κοινότητας, αλλά και του συνόλου της ομογένειας.

Αυτή η ευτυχής συγκυρία, δηλαδή η παρουσία ενός φωτισμένου, φιλοπρόοδου και λαοφίλητου ιερέα, και η πολυετής θητεία δύο Προέδρων με οράματα για την Κοινότητα, του αείμνηστου Αναστάσιου Μούσια, και του κ. Κώστα Μπαλτά, καθώς και η στελέχωση των Διοικητικών Συμβουλίων της Κοινότητας με φίλεργους και ανιδιοτελείς ομογενείς, λειτούργησε αθροιστικά, και δημιούργησε τις προϋποθέσεις για την

εκτέλεση έργων που έχουν αναδείξει την Κοινότητα του Oakleigh σε πρωτοπόρο συλλογικό φορέα.

Με το κλειδί της αγάπης ανοίγουν οι καρδιές

Η περίπτωση της Ελληνικής Ορθόδοξης Κοινότητας Oakleigh και Περιχώρων θα περάσει στην ιστορία του Απόδημου Ελληνισμού ως το παράδειγμα για το τι μπορεί να επιτευχθεί από τους ομογενειακούς οργανισμούς, όταν στην ηγεσία τους βρεθούν φωτισμένοι άνθρωποι, που κερδίζουν την εκτίμηση και εμπιστοσύνη των συνεργατών τους, αλλά και της ευρύτερης ομογένειας.

Η 37ής διακονία του μακαριστού π. Νικολάου Μουτάφη υπήρξε καθοριστικός συντελεστής για την πρόοδο που σημειώθηκε. Το όνομά του είναι αδιάρρηκτα συνδεδεμένο με τον Ιερό Ναό των Αγίων Αναργύρων, καθώς και με το υπόλοιπο κτιριακό συγκρότημα της Ελληνικής Ορθόδοξης Κοινότητας Oakleigh και Περιχώρων, το οποίο περιλαμβάνει τα διαμερίσματα για τους ηλικιωμένους, το Κοινοτικό Κέντρο, το Ημερήσιο Δίγλωσσο Κολλέγιο «Άγιοι Ανάργυροι» και τον Παιδικό Σταθμό.

Κατά κοινή ομολογία, ο οραματιστής των έργων αυτών, και ο κατευθύνων τους για την υλοποίησή τους, υπήρξε ο π. Νικόλαος Μουτάφης, πάντοτε βέβαια με τη συναντίληψη και την αγαστή συνεργασία των εκάστοτε Διοικητικών Συμβουλίων της Κοινότητας, του Σώματος των Κηδεμόνων και των άλλων Σωμάτων της Κοινότητας, της Διεύθυνσης του Κολλεγίου, και με την αρωγή και στήριξη όχι μόνο των μελών της Κοινότητας, αλλά και των ομογενών της περιοχής.

Στο πρόσωπο του π. Νικολάου Μουτάφη η ΕΟΚΟΠ είχε βρει από τη μια τον αφοσιωμένο, και με πλήρη θεολογική κατάρτιση ιερωμένο και πνευματικό πατέρα, που όλοι εκτιμούσαν και σέβονταν, και από την άλλη τον ηγέτη και οραματιστή, με την ικανότητα να μεταδίδει και στους άλλους τον ενθουσιασμό του, αλλά και με την απαρέγκλιτη θέληση και ψυχική δύναμη να μην κάμπτεται από τις εκάστοτε αντιξοότητες, και να εργάζεται ακάματα για την υλοποίηση των οραμάτων του, για το καλό του οργανισμού που υπηρετούσε.

Στην πορεία του αυτή ο π. Νικόλαος είχε για πυξίδα την αγάπη για το συνάνθρωπό του, και απόλυτη επίγνωση της αποστολής που κλήθηκε να φέρει εις πέρας. Αγάπη για τον π. Νικόλαο σήμαινε πρωταρχικά κατανόηση

της ανθρώπινης φύσης, σαν προϋπόθεση για τη συμπαράσταση, και τη βοήθεια, που απαιτούσε η κάθε περίπτωση.

Σεβόταν την προσωπικότητα του συνανθρώπου του, με τις ιδιορρυθμίες του καθενός και της καθεμιάς. Ποτέ δεν απαίτησε την άκριτη και πειθήνια συμμόρφωση των ομογενών της περιοχής στις δικές του επιταγές.

Εξηγούσε, συμβούλευε, ακόμα και νουθετούσε, όμως δεν πειθανάγκαζε τους άλλους να ασπασθούν θέσεις και απόψεις με τις οποίες διαφωνούσαν. Κι εδώ βρισκόταν το μυστικό της απόλυτης εμπιστοσύνης που έχαιρε από όλους, και της αυθόρμητης ανταπόκρισής τους στις παρακλήσεις του για στήριξη του εκκλησιαστικού και κοινοτικού έργου, που για κοντά μισό αιώνα επιτελούσε.

Ελληνισμός και Ορθοδοξία, ανθρωπισμός και πίστη, υπήρξαν οι κινητήριες δυνάμεις και οι βασικές συνιστώσες που καθιστούσαν δυνατή την πραγματοποίηση του ενός επιτεύγματος μετά το άλλο, αλλά και οι κατευθυντήριες αξίες, από τις οποίες ο αείμνηστος π. Ν. Μουτάφης δεν παρέκκλιε ποτέ στην εκτέλεση του καθήκοντός του, όποιες και να ήταν οι προσωπικές επιπτώσεις, που δεν έλειψαν, αλλά δεν τον κλόνισαν...

Ευπροσήγορος και προσηγής προς όλους, κέρδιζε την αγάπη και την εμπιστοσύνη των συνανθρώπων του με την ευστάθεια του χαρακτήρα του, την ευπρέπεια της συμπεριφοράς του, την ευγένεια των τρόπων του, με τη βαθιά ευσέβεια που τον χαρακτήριζε, την έμφυτη ευφυΐα του, και την ευψυχία που έδειχνε στη σωστή αντιμετώπιση, και τελική υπέρβαση, των όποιων αντιξοοτήτων συναντούσε στην εκπλήρωση της αποστολής του.

Συγχαρητήρια στην Επιτροπή Μνημείου π. Νικολάου Μουτάφη για το ζήλο και την εμμονή που έδειξε στην πραγματοποίηση της ιδέας για το Μνημείο του π. Νικολάου Μουτάφη, και εύγε στο Δημοτικό Συμβούλιο Μόνας, που αναγνώρισε το έργο και την προσωπικότητα του ταπεινού αυτού λευίτη, και έστησε το Μνημείο του στο δημόσιο κήπο Warrawee Park, στην καρδιά του Oakleigh.

Αυτό, όπως είπε ο κ. Γ. Λεκάκης, είναι το πρώτο Μνημείο στην Αυστραλία εις αναγνώριση του θρησκευτικού, εκπαιδευτικού, κοινωνικού και ανθρωπιστικού έργου ενός μετανάστη. Η αναγνώριση παίρνει και διαχρονικές και ομογενειακές διαστάσεις, και επεκτείνεται στην Ορθοδοξία και στον Ελληνισμό.

Γαλήνιο, με την καλοσυνάτη έκφραση και τη στοχαστική ματιά, θα τον βλέπουν οι επερχόμενες γενιές, προσωποποίηση της χριστιανικής αγάπης, και των ανθρωπιστικών αξιών της πολιτιστικής μας παράδοσης.

Με άλλα λόγια, η προτομή του μακαριστού π. Νικολάου Μουτάφη θα γίνει σύμβολο της ανθρωπιάς, που ενώνει, δεν διχάζει, ημερώνει, δεν εξαγριώνει, και που πάνω απ' όλα διδάσκει το «αγαπάτε αλλήλους»...

7/07/2005

ΘΟΔΩΡΟΣ ΤΣΩΝΗΣ

Ο απόστολος του ελληνικού βιβλίου στη Μελβούρνη

Στις 14 Ιουνίου 2006 ο Θόδωρος Τσώνης άφησε τα εγκόσμια, και πήρε το δρόμο της ατέρμονης αποδημίας.

Μετά από εξάμηνη μάχη με την επάρατη νόσο, και παρά τους έντονους αγώνες της οικογένειάς του, και των θεραπόντων ιατρών, ο Θόδωρος, αν και μόνο 60 ετών, υπέκυψε στο μοιραίο.

Μέχρι την τελευταία του πνοή διατήρησε πλήρεις τις αισθήσεις και τη διαύγεια του πνεύματός του. Περιβεβλημένος από την οικογένειά του, έφυγε με την ικανοποίηση ότι είχε τακτοποιήσει όλες τις εκκρεμότητες, και με τη συναίσθηση ότι έχαιρε της βαθιάς αγάπης της λατρευτής του συζύγου Άντζελας, και των αγαπημένων παιδιών του Ρίτας και Αντώνη-Σταματίας, καθώς και των συγγενών του, και την αμέριστη εκτίμηση των πολλών συνεργατών και φίλων του, καθώς και των χιλιάδων ομογενών που γνώρισε και αγάπησε.

Συγκινήθηκα βαθύτατα, όταν ο γιος του Θόδωρου, Αντώνης, μου είπε πως τα τελευταία λόγια του πατέρα του προς αυτόν ήταν: «Να είσαι ταπεινός, παιδί μου». Αυτό, κατά τη γνώμη μου, συνοψίζει τη βιοθεωρία και τις αξίες του Θόδωρου Τσώνη, και είναι απόλυτα συμβατό με το χαρακτήρα του, όπως τον γνώρισα τα τελευταία είκοσι χρόνια.

Δεν είναι της στιγμής να δώσω τη βιογραφία του Θόδωρου Τσώνη. Θα πω μόνο πως γεννήθηκε στην Αθήνα τον Αύγουστο του 1945, και στην Αυστραλία ήρθε τον Ιανουάριο του 1968. Την ίδια χρονιά παντρεύτηκε την Άντζελα, με την οποία απέκτησαν τα δύο τους παιδιά, Ρίτα και Αντώνη.

Σκοπός μου είναι να επικεντρωθώ στην προσφορά του Θόδωρου στο ελληνικό βιβλίο, και στην έκδοση, προβολή και προώθηση των βιβλίων των ομογενών λογοτεχνών, και γενικά συγγραφέων.

Την προβολή του ελληνικού βιβλίου ο Θόδωρος Τσώνης την αντιμετώπισε ως αποστολή, όχι απλώς ως βιοποριστικό επάγγελμα. Είχε την καλή τύχη την προπαιδεία του στη διακίνηση του βιβλίου να την αποκτήσει

σε έναν άκρως ανταγωνιστικό χώρο. Από τα πρώτα του χρόνια στη Μελβούρνη άρχισε να εργάζεται ως πλασιέ της μεγάλης εγκυκλοπαίδειας αγγλόγλωσσης World Book Encyclopedia. Μετά τον κάματο της χειρωνακτικής δουλειάς, ο Θόδωρος άλλαξε, έπαιρνε δείγμα της εγκυκλοπαίδειας, και άρχιζε τις επισκέψεις στα ελληνικά σπίτια.

Έβγαινε «στον πηγαϊμό» της δικής του Ιθάκης, με «*τες καλέςπραμάτειες*», για να θυμηθούμε τον Κωνσταντίνο Καβάφη.

Βρισκόμαστε στα μέσα της δεκαετίας του 1970. Η ελληνική παροικία ανθούσε κυριολεκτικά. Οι νέοι και οι νέες των δεκαετιών του 1950 και 1960 είχαν κάνει οικογένειες, και είχαν αποκτήσει παιδιά.

Χωρίς βοηθητικά βιβλία στο σπίτι, τα παιδιά αυτά συναντούσαν δυσκολίες με τις εργασίες που έπρεπε να κάνουν για το αυστραλιανό σχολείο. Η εγκυκλοπαίδεια που πλάσαρε ο Θόδωρος κάλυπτε ένα μεγάλο μέρος αυτού του κενού. Έτσι άρχισε η World Book Encyclopedia να μπαίνει στα ελληνικά σπίτια, και να γίνεται ο σύντροφος των παιδιών.

Οι επιτυχίες του Θόδωρου αναγνωρίστηκαν από τον εκδοτικό οίκο που εξέδιδε την εν λόγω εγκυκλοπαίδεια, η έδρα του οποίου ήταν στο Σικάγο των ΗΠΑ. Δεν άργησε να προαχθεί σε Διευθυντή μιας από τις δύο περιφέρειες, στις οποίες είχε διαιρεθεί η Βικτώρια, για τη διακίνηση της εγκυκλοπαίδειας. Έντεκα ταξίδια έκανε ο Θόδωρος στις ΗΠΑ και σε άλλες χώρες, για περαιτέρω εκπαίδευση, και για να παρακολουθήσει παγκόσμια συνέδρια, και επί επτά συνεχή χρόνια είχε τιμηθεί με το βραβείο Galaxy of Stars, ως ο πιο επιτυχημένος πλασιέ της εταιρείας στη Βικτώρια.

Ο Θόδωρος υπέβαλε την παραίτησή του από την εταιρεία, όταν του ανακοινώθηκε πως κάποιος Αγγλοσάξονας θα τον αντικαθιστούσε στη θέση του Διευθυντή, ενώ στον ίδιο είχε προσφερθεί η θέση του Υποδιευθυντή. Στην απόφασή του αυτή ο Θόδωρος παρέμεινε ανένδοτος, ακόμη και όταν του προσφέρθηκε ένα σεβαστό χρηματικό ποσό, για να μείνει με την εταιρεία.

Με τη διορατικότητα που τον διέκρινε, από τις επισκέψεις του σε ελληνικές οικογένειες για να προβάλει την αγγλική εγκυκλοπαίδεια, ο Θόδωρος διαπίστωσε ότι από τα ελληνικά σπίτια έλειπε και το ελληνικό βιβλίο.

Εκτός από το ότι το ελληνικό βιβλίο είναι απαραίτητο για τον Έλληνα που θέλει να κρατηθεί σε επαφή με τα ελληνικά γράμματα, η απουσία του δημιουργούσε δυσκολίες και στα παιδιά που πήγαιναν και σε ελληνικά

σχολεία, και δεν είχαν πρόσβαση σε κάποιο λεξικό και εξωσχολικό ελληνικό βιβλίο.

Έτσι, ο Θόδωρος άρχισε να προμηθεύει τις ελληνικές οικογένειες και με ελληνικά βιβλία, μεταξύ αυτών και ελληνο-αγγλικά λεξικά, καθώς και ελληνικές εγκυκλοπαίδειες, απαραίτητα βοηθήματα για τα παιδιά, αλλά και ευχάριστη εντρύφηση για τους γονείς στις ώρες της σκόλης τους.

Έκτοτε το ελληνικό βιβλίο έφτανε και στο πιο απομακρυσμένο ελληνικό σπίτι, αφού ο Θόδωρος είχε μετατρέψει το εμπορικό του αυτοκίνητο σε κινητό βιβλιοπωλείο.

Οι Εκδόσεις Τσώνη προωθούν το ομογενειακό βιβλίο

Για να ενθαρρύνει τους ομογενείς λογοτέχνες και συγγραφείς, ο Θόδωρος ίδρυσε το δικό του εκδοτικό οίκο «Εκδόσεις Τσώνη», με το χαρακτηριστικό έμβλημα της κουκουβάγιας, πουλί της σοφίας.

Μέσα σε δέκα περίπου χρόνια οι «Εκδόσεις Τσώνη» είχαν στο ενεργητικό τους γύρω στα 60 βιβλία, γεγονός που αποτελεί τεράστια συμβολή στο ομογενειακό βιβλίο.

Ο Θόδωρος φρόντισε και για την ένταξη ελληνικών βιβλίων, ιδίως ομογενειακών, σε Βιβλιοθήκες της Μελβούρνης. Τη δουλειά αυτή την είχε αναλάβει ο γιος του, Αντώνης.

Ας σημειωθεί εδώ ότι τον περασμένο Δεκέμβριο ο Αντώνης έκανε τον πατέρα του να αισθανθεί ιδιαίτερα υπερήφανος, όταν μετά τις σπουδές του στη Νομική Σχολή, ολοκλήρωσε τη διδακτορική του διατριβή, και αναγορεύτηκε Διδάκτωρ της Φιλοσοφίας του Πανεπιστημίου Μελβούρνης (Dr of Philosophy – Law).

Για τη διακίνηση του ελληνικού βιβλίου ο Θόδωρος Τσώνης δεν εφείσθη κόπων και εξόδων. Παρών σε όλα τα Φεστιβάλ Αντίποδες της Ελληνικής Κοινότητας Μελβούρνης, με το περίπτερο του βιβλίου, στο οποίο προεξέχουσα θέση είχαν τα βιβλία των ομογενών συγγραφέων. Το ίδιο και στα διάφορα πανηγύρια παροικιακών συλλογικών φορέων.

Ως και στην Ελλάδα, στην έκθεση βιβλίου που διοργανώνεται ετησίως στην Αθήνα, δύο φορές μετέφερε ο Θόδωρος Τσώνης, με δικά του έξοδα, τα βιβλία των ομογενών της Αυστραλίας. Αυτή ήταν η πρώτη φορά που οι συμπατριώτες μας της Μητροπολιτικής Ελλάδας έρχονταν σε επαφή με τα βιβλία των αποδήμων Ελλήνων.

Στη Μελβούρνη πραγματοποιήθηκαν τέσσερις Εκθέσεις Παροικιακού Βιβλίου, με εκθέματα από τα βιβλία που διέθετε ο Θόδωρος Τσώνης.

Ενώ είχαμε προγραμματίσει με το Θόδωρο τη μεταφορά της έκθεσης και σε άλλες μεγαλουπόλεις της Αυστραλίας, μεσολάβησε η ασθένειά του, και η τελευταία του αυτή επιθυμία έμεινε ανεκπλήρωτη.

Ο Θόδωρος επικρότησε με ενθουσιασμό την εισήγηση που είχα κάνει στην Δ΄ Έκθεση Παροικιακού Βιβλίου στη Μελβούρνη, τον Απρίλιο του 2005, για τη σύσταση Παραρτημάτων Ομογενειακού Βιβλίου σε μεγάλες Βιβλιοθήκες της Ελλάδας και της Κύπρου.

Ο ίδιος προσφέρθηκε να αναλάβει την προμήθεια των βιβλίων, άπαξ και η εισήγηση γινόταν αποδεκτή από κάποιες Βιβλιοθήκες.

Η συμβολή του Θόδωρου Τσώνη στα ελληνικά γράμματα δεν είχε περιοριστεί στην έκδοση και διακίνηση ελληνικών βιβλίων. Επεκτάθηκε και στο ελληνικό ραδιόφωνο της Μελβούρνης, με την επιχορήγηση λογοτεχνικών, πολιτιστικών και ιστορικών προγραμμάτων διά μέσου του σταθμού 3XY.

Εναρκτήριο πρόγραμμα αυτής της σειράς ήταν οι «Λογοτεχνικοί Αντίλαλοι», που παρουσιάσαμε η σύζυγός μου Ντίνα κι εγώ για έναν χρόνο (1997-1998), με σχόλια για το έργο, καθώς και αναγνώσεις ποιημάτων 55 ομογενών ποιητών και ποιητριών της Μελβούρνης.

Το 2003-2004 επανήλθαμε με το πρόγραμμα «Πνευματικοί Αντίλαλοι», στο οποίο παρουσιάσαμε Ελλαδίτες ποιητές, καθώς και πτυχές της Δημοτικής μας Ποίησης.

Από τον ίδιο σταθμό, προγράμματα πολιτιστικού, ιστορικού και φιλοσοφικού περιεχομένου είχαν επιμεληθεί και παρουσιάσει και ο κ. Γιάννης Λιάσκος, ο Δρ Κώστας Βίτκος, και ο κ. Κώστας Καλυμνιός.

Τώρα που ο Θόδωρος Τσώνης δεν είναι μαζί μας, κάθε αναφορά στο ελληνικό βιβλίο, το οποίο με τόση αγάπη στήριξε και προώθησε, θα φέρνει συνειρμικά στη μνήμη μας την πάντα ευγενική, χαμογελαστή μορφή του.

Θα ήθελα να κλείσω αυτήν την αναφορά στον Θόδωρο Τσώνη, λέγοντας πως στις μελλοντικές μνείες του ονόματός του δεν πρέπει να εκφράζουμε μόνο τη λύπη μας που έφυγε από κοντά μας, και που δεν θα προσφέρει πλέον τις υπηρεσίες του στο ελληνικό βιβλίο.

Πρωτίστως πρέπει να τον ευγνωμονούμε, και να τον μνημονεύουμε, για όλα αυτά που έκανε για το ελληνικό βιβλίο, και ιδιαίτερα για το ομογενειακό βιβλίο, και κατ' επέκταση για τα αποδημικά ελληνικά γράμματα, για πάνω από μια εικοσαετία.

Αύριο ο Θόδωρος κάνει το τελευταίο ταξίδι, το ταξίδι της παλιννόστησης, για να αναπαυθεί δίπλα στους πατρογονικούς τάφους, στα ιερά χώματα της αγαπημένης του Σπάρτης.

Εμείς ευχόμαστε να είναι αλαφρύ το πάτριο χώμα που θα τον δεχτεί στην αγκαλιά του.

29/06/2006

ΠΡΟΠΥΡΓΙΟ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΜΕΛΒΟΥΡΝΗΣ Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΠΥΡΓΟΣ

Έχει καταστεί κλισέ η ρήση ότι «Οι νέοι μένουν μακριά από τους συλλογικούς φορείς της παροικίας».

Με όποιον παράγοντα κάποιου ελληνικού οργανισμού της Μελβούρνης και αν μιλήσεις, θα σου πει με πικρία πως οι νέοι απαξιούν να στελεχώσουν τα Διοικητικά Συμβούλια, και απέχουν από τις εκδηλώσεις και δραστηριότητες των σωματείων.

Δεν αμφισβητώ την αληθοφάνεια αυτού του πανθομολογούμενου παράπονου, αλλά δεν είναι του παρόντος να αναζητήσω τα αίτιά του. Το αναφέρω μόνο για να δείξω το ανορθόλογο αυτής της αντίληψης, όπως φαίνεται σε μια ιδιαίτερης σημασίας εξαίρεση του γενικού αυτού κανόνα.

Ο λόγος για το Διοικητικό Συμβούλιο της Ελληνικής Ορθόδοξης Κοινότητας Μελβούρνης και Βικτωρίας. Στην παρούσα σύστασή του, όχι μόνο η πλειονότητα των μελών του Δ.Σ. είναι νέοι και νέες της δεύτερης γενιάς, αλλά και το εκτελεστικό σώμα απαρτίζεται από άτομα αυτής της ηλικίας.

Τώρα λοιπόν που οι νέοι βρίσκονται στη διοίκηση της Κοινότητας, τους αμφισβητούμε το δικαίωμα να παίρνουν αποφάσεις για το μέλλον του οργανισμού, για την πορεία που θα ακολουθήσει, και για τον τρόπο λειτουργίας του στο μέλλον.

Και όταν η νέα διοίκηση της Κοινότητας δημοσιοποίησε το σχέδιό της για την ανέγερση πύργου 26 ορόφων στο οικοπέδο του παρόντος κτιρίου, δέχθηκε τα επικριτικά, αλλά συχνά αστήριχτα, σχόλια από κάθε κατεύθυνση. Δεν έλειψαν και οι ειρωνείες και οι χλευασμοί.

Το ότι αυτοί που απαρτίζουν σήμερα το Δ.Σ. της Κοινότητας είναι άτομα σπουδασμένα, με επαγγελματικές καριέρες, με γνώσεις και πείρα προσωπική, ή με πρόσβαση σε άλλα άτομα πλήρως εξοικειωμένα με όλες τις πτυχές του υπό συζήτηση κοινοτικού κέντρου, δεν φαίνεται να μετράει για τους επικριτές τους.

Θέλουμε μεν οι νέοι να επανδρώνουν τη διοίκηση της Κοινότητας, αλλά να σκέπτονται και να ενεργούν όπως εμείς, η πρώτη μεταναστευτική γενιά.

Με άλλα λόγια, να μεριμνάνε για τη λειτουργία των εκκλησιών και των ελληνικών σχολείων, για το κατ' ευφημισμό Φεστιβάλ Αντίποδες, λες και από τη δεκαετία του 1950 μέχρι σήμερα δεν έχει αλλάξει τίποτε, και πως οι ανάγκες της νέας γενιάς είναι οι ίδιες με τις δικές μας!

Έλα όμως που τα πράγματα έχουν αλλάξει, και μάλιστα ριζικά. Τότε οι εκκλησίες και τα σχολεία ήταν ο πρωταρχικός, αν όχι ο μόνος, λόγος ύπαρξης των Κοινοτήτων. Τις άλλες, τις κοινωνικές και πολιτιστικές μας ανάγκες τις κάλυπταν οι άλλοι συλλογικοί φορείς, τα Σωματεία, οι Αδελφότητες, οι Σύλλογοι, οι Σύνδεσμοι, κλπ.

Αυτοί οι οργανισμοί συστάθηκαν, και κάλυψαν τις ανάγκες μας, στο δεύτερο ήμισυ του 20ού αιώνα. Μέχρι ένα βαθμό, συνεχίζουν να τις εξυπηρετούν και μέχρι σήμερα. Το σήμερα όμως σε λίγα χρόνια θα γίνει παρελθόν, και το αύριο θα βρει μια ομογένεια με εντελώς διαφορετικά δημογραφικά χαρακτηριστικά, μια ομογένεια που θα συνεχίσει να δηλώνει την ελληνικότητά της, χωρίς όμως τους τοπικούς προσδιορισμούς που φέρνουν οι περισσότεροι από τους συλλογικούς μας φορείς.

Γιατί για τα αυστραλογεννημένα παιδιά και εγγόνια μας οι προσδιορισμοί αυτοί δεν έχουν νόημα σε μια χώρα όπως η Αυστραλία. Ιδιαίτερα όταν στις περισσότερες περιπτώσεις οι γονείς τους προέρχονται από διαφορετικά διαμερίσματα της Ελλάδας και της Κύπρου, για να μην αναφέρω και τους Έλληνες που γεννήθηκαν έξω από τα δύο μητροπολιτικά μας κέντρα.

Καιρός για υψηλά οράματα

Δεν έχουμε συνηθίσει στα υψηλά οράματα. Μας τρομάζουν τα μεγαλόπνοα σχέδια, γιατί απαιτούν μεγάλες προσπάθειες, και συλλογικές ενέργειες. Θολώνει το μυαλό μας στη σκέψη πως υπάρχουν μεγάλα εμπόδια που πρέπει να υπερπηδηθούν. Η προσοχή μας παρεκτρέπεται από τον τελικό στόχο, και μπλεκόμαστε σε δαιδαλώδεις λεπτομέρειες και ατέρμονες παλινδρομήσεις, με αποτέλεσμα να πελαγοδρομούμε, χωρίς να βλέπουμε το

ποθητό λιμάνι που ανοίγει τη φιλόξενη αγκαλιά του πίσω από έναν απόκρημνο κάβο.

Αυτή η νοοτροπία ευθύνεται για την απώλεια της μεγαλύτερης ευκαιρίας που είχε παρουσιασθεί για την ελληνική παροικία πριν από μερικά χρόνια. Αναφέρομαι στο τεράστιο κτίριο επί της Spencer St. που στέγαζε τα γραφεία της Σιδηροδρομικής Υπηρεσίας Βικτωρίας.

Μεγάλων διαστάσεων οικόπεδο, και κτίριο με χώρους για πολλαπλές χρήσεις, σε περιοχή που εξυπηρετείται από όλα τα μέσα της δημόσιας συγκοινωνίας.

Ατελέσφορη αποδείχθηκε η προσπάθεια μιας ομάδας ομογενών, που ενδιαφέρθηκε για την αγορά του κτιρίου. Η κοινοπραξία, βλέπετε, όταν έχει οικονομικούς στόχους, είναι ιδέα ξένη για την ελληνική νοοτροπία.

Το παράδοξο με τον Έλληνα είναι ότι ενώ στον εμπορικό και επιχειρησιακό τομέα μεγαλουργεί ως μονάδα, από τον χώρο των εταιρειών απουσιάζει εντελώς.

Το κτίριο τελικά αγοράστηκε από ένα συγκρότημα ξενοδοχείων, για το ευτελές ποσό των δέκα εκατομμυρίων δολαρίων, αν θυμάμαι καλά. Σαν παροικία αφήσαμε να ξεγλιστρήσει από τα χέρια μας μια μοναδική ευκαιρία.

Την πρόταση για Ελληνικό Πύργο στο κέντρο της πόλης θα την αξιολογήσουμε σωστά μόνο όταν την τοποθετήσουμε στην ιστορική της προοπτική αναφορικά με την ομογένεια της Μελβούρνης.

Τα διάσπαρτα σε όλα τα σημεία της Μελβούρνης κτίρια των διαφόρων συλλόγων εξυπνέτησαν το σκοπό για τον οποίο συστάθηκαν. Κύριος στόχος τους ήταν η ικανοποίηση των κοινωνικών αναγκών ομογενών καταγόμενων από διάφορες περιοχές της Ελλάδας. Οι εκδηλώσεις τους ήταν, και συνεχίζουν να είναι στις περισσότερες περιπτώσεις, σποραδικές, και συνήθως έχουν εορταστικό και επετειακό χαρακτήρα.

Τα μέλη πριν από χρόνια ήταν και ευάριθμα, και διέθεταν την κινητικότητα για να ανταποκρίνονται στο κάλεσμα. Τα τελευταία χρόνια ο αριθμός τους μειώθηκε σημαντικά, και πολλά από αυτά δεν έχουν την κινητικότητα των περασμένων χρόνων, αλλά ούτε και αισθάνονται με την ίδια ένταση την ανάγκη για την κοινωνική επαφή με συντοπίτες τους.

Τα συχνά ταξίδια στην Ελλάδα – δεν είναι λίγοι εκείνοι που μοιράζουν το χρόνο τους μεταξύ Ελλάδας και Αυστραλίας -, τα εξοχικά σπίτια, και τα ελληνικά κανάλια στα περισσότερα νοικοκυριά, δεν αφήνουν πολλά περιθώρια για κοινωνικές συνάξεις.

Είναι και οι ανάγκες που δημιουργεί η διευρυμένη οικογένεια, και ιδίως τα εγγονάκια, με τα γενέθλια, τις ονομαστικές γιορτές, τις σχολικές εκδηλώσεις, τη συμμετοχή τους σε σπορ και αθλητισμό, που καθιστούν επιτακτική την παρουσία και βοήθεια του παππού και της γιαγιάς.

Στο παρελθόν παίρναμε και τα παιδιά μας στις παροικιακές εκδηλώσεις. Τώρα, τα παιδιά και τα εγγόνια μας απαιτούν τη δική μας παρουσία στις οικογενειακές τους γιορτές.

Να μην παραλείψω και την ικανότητα για εθελοντική εργασία, απαραίτητη προϋπόθεση για τη συντήρηση και λειτουργία των συλλογικών κέντρων. Οι εύρωστοι ομογενείς των περασμένων δεκαετιών σήμερα χρειάζονται οι ίδιοι βοήθεια, ακόμη και όταν παρευρίσκονται σε κάποιες εκδηλώσεις.

Δεν είναι παράξενο, λοιπόν, που πολλά κτίρια συλλογικών φορέων σήμερα ή υπολειτουργούν, ή ενοικιάζονται.

Άλλοι καιροί, άλλα μέτρα

Οι ριζικές δημογραφικές και οι οικογενειακές αλλαγές στην ελληνική παροικία τα τελευταία χρόνια απαιτούν εξίσου ριζική αναθεώρηση των πνευματικών, πολιτιστικών και καλλιτεχνικών στόχων της παροικίας μας.

Αποτελεί δονκιχωτισμό* με την απόλυτη έννοια του όρου η αντίληψη ότι μπορούμε να αντιμετωπίσουμε τις απαιτήσεις, αλλά και προκλήσεις, του παρόντος και του μέλλοντος με τις δομές και τη νοοτροπία του παρελθόντος.

Από αυτό το αδιέξοδο στοχεύει να βγάλει την πάλαι ποτέ δυναμική ελληνική παροικία το μεγαλεπήβολο μεν, πραγματοποιήσιμο δε, σχέδιο για τον Ελληνικό Πύργο.

Οι 8 από τους 26 ορόφους του Πύργου θα διατεθούν για την εξυπηρέτηση των υπαρχόντων, και αναφυόμενων αναγκών της ομογένειας στους τομείς του πολιτισμού, των γραμμάτων και των καλών τεχνών. Οι υπόλοιποι 18 ορόφοι θα εξασφαλίζουν τα απαραίτητα έσοδα για τους σκοπούς αυτούς.

Είναι αξιοσημείωτο ότι πριν από τη δημοσιοποίηση του σχεδίου για τον Ελληνικό Πύργο, ο ομογενής, και παροικιακός παράγοντας, Ντίνος Τουμάζος, δημοσίευσε μια σειρά από σκέψεις και προτάσεις για τη θωράκιση της ελληνικής παροικίας, έτσι που να διατηρήσει το δυναμισμό της, και να συνεχίσει να διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στην πολυπολιτισμική ζωή της Μελβούρνης.

Οι ακόλουθες απόψεις του κ. Τουμάζου ταυτίζονται απόλυτα με τις προδιαγραφές του Ελληνικού Πύργου:

Εν κατακλείδι, ένας τέτοιος ελληνικός πολυχώρος μπορεί να καταστεί ένα αξιόλογο κέντρο πολιτισμού, να αποτελέσει το σημείο αναφοράς της Ομογένειας, ένα πραγματικά ενδιαφέρον και σύγχρονο σημείο συνάντησης της νέας γενιάς, έναν πόλο έλξης και ένα πεδίο όσμωσης της ελληνικής και της αυστραλιανής κουλτούρας χωρίς γκετοποιήσεις αλλά με αμοιβαίο σεβασμό.

Ας μην ξεχνάμε πως τα μεγάλα έργα μόνο με τολμηρά σχέδια μπορούν να πραγματοποιηθούν.

Στην κρίσιμη αυτή καμπή ιστορίας της η παροικία μας ευτύχησε να έχει στο πρόσωπο του Βασίλη Παπαστεργιάδη έναν οραματιστή, αλλά και πλήρως προσγειωμένο μέλος της παροικίας, ως Πρόεδρο της Ελληνικής Κοινότητας Μελβούρνης και Βικτωρίας.

Ο κ. Παπαστεργιάδης έχει όλα τα εχέγγυα, πνευματικά, επιστημονικά και επαγγελματικά, για να δώσει σάρκα και οστά στο υπέροχο όραμα του Ελληνικού Πύργου, στο Κέντρο της Μελβούρνης.

Το ελάχιστο που μπορούμε να κάνουμε, ως μέλη της ομογένειας, είναι να μην γίνουμε εμπόδιο σε αυτό που, με τη συμπαράσταση των άξιων συνεργατών του, ο Πρόεδρος της Κοινότητας έβαλε ως στόχο να δημιουργήσει, για να δικαιωθεί η ρήση ότι η Μελβούρνη είναι η τρίτη σε ελληνικό πληθυσμό πόλη στον κόσμο.

«Αμ' έπος αμ' έργον», λοιπόν...

24/07/2008

Σημείωση

**Δονκιχωτισμός. Το να συμπεριφέρεται κανείς ως Δον Κιχώτης, με άλλα λόγια χωρίς να έχει επαφή με την πραγματικότητα.*

ΣΤΑΘΗΣ ΡΑΥΤΟΠΟΥΛΟΣ Ένας ραψωδός του Απόδημου Ελληνισμού

Οι απουσίες κάποιων προσφιλών προσώπων γίνονται όλο και πιο αισθητές με το πέρασμα του χρόνου. Ιδιαίτερα όταν πρόκειται για δημόσια πρόσωπα που ανέπτυξαν τις δραστηριότητές τους στο πλαίσιο παροικιών του Απόδημου Ελληνισμού. Ένα τέτοιο πρόσωπο υπήρξε ο Στάθης Ραυτόπουλος, ο οποίος άφησε τα εγκόσμια στις 5 Νοεμβρίου 2003.

Όταν μιλάω για δημόσια πρόσωπα δεν εννοώ απλώς τα άτομα που εξ επαγγέλματος κατέχουν μια υπεύθυνη θέση σε κάποια δημόσια υπηρεσία, αλλά και όλους εκείνους που αισθάνονται έντονη την τάση για μέθεξη στα κοινά, και επιτακτική την ανάγκη για προσφορά στην κοινωνική ή εθνοτική ομάδα, της οποίας αποτελούν αναπόσπαστο μέλος.

Απαραίτητη προϋπόθεση για την αντικειμενική αξιολόγηση του βίου και της πολιτείας δημοσίων προσώπων είναι η τοποθέτησή τους στο χώρο και στο χρόνο που ανέπτυξαν τις δραστηριότητές τους. Μέσα σε αυτήν τη χωροχρονική διάσταση μπορεί να εκτιμηθεί σωστά η έκταση, και το ειδικό βάρος, της προσφοράς των ατόμων, τα ενδιαφέροντα και τα έργα των οποίων άφησαν ανεξίτηλη τη σφραγίδα τους στα δρώμενα της εποχής τους.

Ο Στάθης Ραυτόπουλος υπήρξε ένα εξέχον δημόσιο πρόσωπο, με μακρόχρονο και εμφατικό παρόν στην επιχειρηματική, πολιτιστική, πνευματική, καλλιτεχνική, κοινωνική και εθνική ζωή της ομογένειας της Μελβούρνης, αλλά και σε σημαντικό βαθμό και της υπόλοιπης Αυστραλίας.

Όταν λάβουμε υπόψη πως η πολυποίκιλη προσφορά του κάλυψε την περίοδο από τις αρχές της δεκαετίας 1940, μέχρι τις αρχές του 2000, διαπιστώνουμε πως έχουμε να κάνουμε με μια σπάνια και χαρισματική προσωπικότητα, που δημιούργησε ένα πολυδιάστατο έργο, μεγάλης κοινωνικής, πολιτιστικής και εθνικής εμβέλειας και αξίας.

Αν και τα ενδιαφέροντα του Στάθη κάλυψαν ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων, η μεγάλη του αγάπη ήταν η ποίηση.

Αυτή τον εξέφραζε σαν άτομο, σαν Ιθακήσιο, σαν απόδημο Έλληνα. Πάνω από οποιαδήποτε άλλη του ιδιότητα, στη μνήμη όλων μας ο Στάθης μένει ως ο κατεξοχήν ποιητής που κάλυψε όλες τις πτυχές της παροικιακής μας ζωής για πάνω από 60 χρόνια.

Έχει ιδιαίτερη βαρύτητα το γεγονός ότι ο ίδιος αυτοπροσδιοριζόταν ως «ποιητής».

Μια ημέρα, στα μέσα του 2003, ένας κομιστής πακέτων χτύπησε την πόρτα του σπιτιού μας και μου παρέδωσε ένα βαρύ δέμα.

Όταν το άνοιξα, με έκπληξη πρώτα, και με συγκίνηση στη συνέχεια, είδα πως περιείχε τρεις τόμους, διακοσίων περίπου σελίδων ο καθένας. Στο εξώφυλλό τους διάβασα: *Biography of the Poet Stathis Raftopoulos, MBE, 1921-2000*.

Ως ποιητής, λοιπόν, ο Στάθης αυτοπροσδιορίστηκε στην αυτοβιογραφία του. Με την ιδιότητα του ποιητή επέλεξε να γίνει γνωστός στους ανθρώπους που δεν τον γνώριζαν, καθώς και στις μελλοντικές γενιές.

Ιδιότητα που έρχεται να επιβεβαιώσει την αντίληψη όλων εκείνων που είχαμε την καλή τύχη να τον γνωρίσουμε, και την ευτυχία να τον ακούσουμε να απαγγέλλει με το δικό του, ανεπανάληπτο τρόπο ποιήματά του, και να συνεργασθούμε μαζί του, παροτρυνόμενοι και εμπυχωμένοι από τον αδιάπτωτο οίστρο του.

Για τον ποιητή Στάθη Ραυτόπουλο θέλω να σας μιλήσω, από τη σημερινή στήλη, καθώς και της ερχόμενης εβδομάδας, με αφορμή την εκδήλωση της περασμένης Κυριακής, 16 Νοεμβρίου, αφιερωμένη στη μνήμη του, πέντε χρόνια μετά την οριστική του αποδημία.

Το άρθρο αυτό, και το άλλο που θα ακολουθήσει, ας θεωρηθούν ως προοίμιο, αλλά και πλαίσιο, για μια πιο εμπειριστατωμένη προσέγγιση στις διάφορες εκφάνσεις της ποίησής του, χρονολογικά και ειδολογικά, αλλά και στην ευρύτερη παροικιακή και επιχειρηματική δραστηριότητά του.

Κοινωνικός και επικοινωνιακός ο ρόλος της ποίησης του Στάθη Ραυτόπουλου

Για τον Στάθη Ραυτόπουλο η ποίηση δεν αποτελεί απλώς μια ανάγκη εξωτερίκευσης προσωπικών αισθημάτων, ή έκφραση μεταφυσικών ανησυχιών γύρω από το θέμα της ύπαρξης, επίγειας και μεταθανάτιας.

Ο πρωταρχικός ρόλος της ποίησης για τον Στάθη είναι κοινωνικός και επικοινωνιακός. Με άλλα λόγια, έχει λειτουργικό χαρακτήρα.

Ο κοινωνικός χαρακτήρας της ποίησης του Ραυτόπουλου απορρέει από το γεγονός ότι καλύπτει όλες τις πτυχές της ζωής του ανθρώπου, από τον ερχομό του σε αυτόν τον κόσμο, τα διάφορα στάδια της ζωής του, μέχρι την τελική εκδημία του. Έχει εξυμνήσει την προσφορά επώνυμων ομογενών της Αυστραλίας, έχει απαθανάτισει τα αισθήματα εθνικής έξαρσης για τα μεγαλουργήματα του έθνους, σε κρίσιμες στιγμές της ιστορίας του.

Έχει παροτρύνει τους συμπατριώτες του να συμμετέχουν στα κοινά, και να συμπαραστέκονται το έθνος στις δύσκολες στιγμές του.

Ο επικοινωνιακός ρόλος της ποίησής του λειτουργεί με το άνοιγμα της ψυχής του στους συνανθρώπους του, και με το μοίρασμα του ψυχοφθόρου πόνου της ξενιτιάς, αλλά και την έκφραση της αέναης νοσταλγίας για τη γενέθλια γη, που υποβόσκει στις ψυχές των ξενιτεμένων.

Ακόμα και τα σατιρικά ποιήματα του Στάθη έχουν κοινωνικούς και επικοινωνιακούς στόχους, γιατί πίσω από τη σάτιρα κρύβεται η επιθυμία του ποιητή να δει τις ανθρώπινες αδυναμίες να ξεπερνιούνται, και τα κακώς κείμενα στην κοινωνία μας να βελτιώνονται.

Η πρωταρχική μορφή των ποιημάτων του Στάθη Ραυτόπουλου ήταν προφορική, με την έννοια ότι τα είχε απαγγείλει σε διάφορες παροικιακές, κοινωνικές και εθνικές εκδηλώσεις, και αυτό από στήθους, πριν τα δημοσιεύσει σε ποιητικές συλλογές, ή σε εφημερίδες, περιοδικά και λευκώματα, για να τα καταστήσει προσιτά σε έναν μεγαλύτερο αριθμό ομογενών.

Θεωρώ την περίπτωση του Στάθη Ραυτόπουλου, με την ιδιότητα του ποιητή, ως ιδιαίζουσα, γιατί στο πρόσωπό του έχουμε μια από τις λίγες γέφυρες που ενώνουν την ποίηση της εποχής μας με τους αρχαίους ραψωδούς, που απάγγελναν τα ποιήματά τους, γνωστά ως ραψωδίες, σε δημόσιες εκδηλώσεις, και τα δημοτικά μας τραγούδια με την επίσης προφορική και λαϊκή τους παράδοση.

Όπως στις αρχαίες ραψωδίες και στα δημοτικά τραγούδια, έτσι και στα ποιήματα του Στάθη Ραυτόπουλου, ο τόνος τους είναι παραινετικός, εγκωμιαστικός, εορταστικός, ελεγειακός ή θρηνητικός, ανάλογα με την περίσταση.

Αν εξαιρέσουμε τα λυρικά του ποιήματα, τα οποία έχουν προσωπικό χαρακτήρα, η κύρια θεματογραφία των άλλων ποιημάτων του περιστρέφεται γύρω από εθνικά, παροικιακά και συλλογικά θέματα, καθώς και υμνολογίες ομογενών που διακρίθηκαν σε διάφορους τομείς της παροικιακής μας ζωής.

Ως εκ τούτου, τα ποιήματα αυτά τα χαρακτηρίζει μια διαχρονικότητα, καθότι η αξία τους δεν έγκειται μόνο στην απότιση τιμής σε συγκεκριμένα πρόσωπα, ή στον εκθειασμό κάποιας συλλογικής πρωτοβουλίας.

Τα πρόσωπα στα οποία αναφέρεται, και τα περιστατικά που περιγράφει αποτελούν, κατά κάποιο τρόπο, πετραδάκια, που ένα προς ένα, και όλα μαζί στο σύνολό τους, από τη μια συνθέτουν το μωσαϊκό της παροικιακής μας

φυσιογνωμίας, και από την άλλη σκιαγραφούν την ατέρμονη οδύσσεια του απόδημου ελληνισμού.

Όπως η φύση, διά μέσου των απολιθωμάτων βρήκε τον τρόπο να διασώσει, από τις ίδιες τις καταστρεπτικές της δυνάμεις, πολύτιμα φυσικά και πολιτιστικά δείγματα από το μακρινό παρελθόν, έτσι και ο Στάθης, με το δικό του ιδιόρρυθμο τρόπο, έχει περισώσει μέσα στα ποιήματά του πολύτιμες και ανεπανάληπτες στιγμές από τη ζωή της ελληνικής ομογένειας στην Αυστραλία. Στιγμές που θα δώσουν τη δυνατότητα στον μελλοντικό ερευνητή να ιχνηλατήσει την πορεία της δυναμικής ομογένειας στην Αυστραλία.

Ορόσημα, λοιπόν, τα ποιήματα του Στάθης Ραυτόπουλου, καλύπτουν μια περίοδο εξήντα και πάνω χρόνων. Για το λόγο αυτό κατέχουν μια σημαντική, και περίοπτη θέση, στη λογοτεχνία των Ελλήνων της Αυστραλίας.

Δίχως ανθρώπους σαν τον Στάθης Ραυτόπουλο το παρελθόν παύει να ενεργεί σαν μια ρυθμιστική επιταγή για την μελλοντική πορεία της ομογένειας, στη χώρα που η μοίρα μάς έταξε να κάνουμε δεύτερη πατρίδα.

Η ιστορία παραμένει μια ψυχρή αφήγηση γεγονότων, όταν από τις σελίδες της λείπει ο ανθρώπινος παλμός, όταν απαλείφεται από τη μνήμη μας η ιδιαιτερότητα επώνυμων προσώπων, και όταν οι εκφράσεις πατριωτικής έξαρσης που βιώνουμε σε διάφορες επετειακές περιστάσεις, εθνικές ή παροικιακές, δεν παίρνουν υπόσταση και μορφή μέσα από τη μούσα του ποιητή.

Στη δημιουργία μιας ιδιόμορφης ελληνο-αυστραλιανής παράδοσης συμβάλλει ο Στάθης Ραυτόπουλος με το ποιητικό του έργο. Και αυτή, κατά την άποψή μου, είναι η πιο μεγάλη παρακαταθήκη του Στάθης στον Απόδημο Ελληνισμό.

Είμαι της γνώμης πως η λογοτεχνική δημιουργία των ομογενών, είτε αυτή παίρνει τη μορφή του πεζού είτε του έμμετρου λόγου, συμβάλλει σημαντικά στη διαμόρφωση της πνευματικής οντότητας, και στη συνειδητοποίηση της εθνικής υπόστασης, των αποδήμων Ελλήνων.

Έχω τη διαίσθηση πως η ιστορία θα αναγνωρίσει τον Στάθης Ραυτόπουλο ως το ραψωδό του Απόδημου Ελληνισμού, και το χρονικογράφο επώνυμων ομογενών, σημαντικών παροικιακών εκδηλώσεων και εθνικών επετειών.

20/11/2008

ΘΑ ΑΝΤΕΞΕΙ ΣΤΟ ΧΡΟΝΟ Η ΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΣΤΑΘΗ ΡΑΥΤΟΠΟΥΛΟΥ

Την περασμένη εβδομάδα αναφέρθηκα στα κύρια χαρακτηριστικά της ποίησης του Στάθη Ραυτόπουλου, και έκλεισα με την παρατήρηση πως η ιστορία θα αναγνωρίσει τον Στάθη Ραυτόπουλο ως το ραψωδό του Απόδημου Ελληνισμού, και το χρονικογράφο επώνυμων ομογενών, σημαντικών παροικιακών εκδηλώσεων και εθνικών επετειών.

Κοντά στις άλλες αρετές της, ένα μεγάλο μέρος της ποίησης του Στάθη Ραυτόπουλου έχει ιστοριογραφικό χαρακτήρα, με την έννοια ότι μέσα από αυτήν αναδύονται πτυχές, στιγμές και πρόσωπα από τη ζωή της ελληνικής παροικίας της Μελβούρνης, μιας από τις δυναμικότερες της ελληνικής Διασποράς.

Η ποίηση του Στάθη Ραυτόπουλου καλύπτει μια χρονική περίοδο πάνω από μισό αιώνα, και μάλιστα της πιο ζωτικής στην ιστορία της ομογένειας της Μελβούρνης. Κατά τη διάρκεια της περιόδου αυτής (από τις αρχές της δεκαετίας του 1930 μέχρι τις αρχές του 2000) συντελείται η σύνδεση της προπολεμικής με τη μεταπολεμική μεταναστευτική γενιά.

Από τη σύνδεση των δύο αυτών ρευμάτων επήλθε η νέα σύνθεση της ελληνικής παροικίας, στην οποία ενσωματώθηκαν οι προπολεμικές συλλογικές δομές, που διασφάλισαν την επιβίωσή της στα δύσκολα εκείνα χρόνια, και οι πολιτικές και πολιτισμικές τάσεις που κόμισαν στη νέα τους πατρίδα οι ομογενείς από τα δύο Μητροπολιτικά Κέντρα του Ελληνισμού, την Ελλάδα και την Κύπρο.

Αυτό το νέο παροικιακό μόρφωμα, που προέκυψε από το αμάλγαμα των προπολεμικών παροικιακών δομών και των μεταπολεμικών μεταναστευτικών τάσεων, αναδύεται μέσα από την ποίηση του Στάθη Ραυτόπουλου στις διάφορες εκφάνσεις του, και δίνει σε πολλά ποιήματά του τον ιστοριογραφικό τους χαρακτήρα, χωρίς όμως να αλλοιώνει την ποιητική τους υφή.

Λαϊκότροπη, αλλά και με βάθος και λυρισμό, η ποίηση του Ραυτόπουλου

Σε έξι ανέρχονται οι ποιητικές συλλογές, την έκδοση των οποίων είχε επιμεληθεί ο ίδιος:

*Ελευθερίας Απάνθισμα, 1943.

*Νοσταλγίες και Όνειρα, 1952.

*Καϋμοί της Ξενητείας, 1971.

*Αδούλωτη Κύπρος, 1974.

*Η Μπαλλάντα του Ξενητεμένου, 1979.

*Το τραγούδι της Ιθάκης - Έμμετρο Οδοιπορικό, 1986.

Η ποιητική συλλογή με τίτλο *Ελευθερίας Απάνθισμα*, 1943, είναι η πρώτη στην ελληνική γλώσσα που στοιχειοθετήθηκε και τυπώθηκε στην Αυστραλία. Συγκεκριμένα, στοιχειοθετήθηκε από τον ίδιο τον Στάθη στα τυπογραφεία της εφημερίδας *Το Φως* στη Μελβούρνη. Παρόλο που όταν τυπώθηκε το βιβλίο ο ποιητής ήταν μόλις 22 χρόνων, τα ποιήματά του δείχνουν μια ασυνήθιστη ωριμότητα, και έναν ένθερμο πατριωτισμό.

Στην πρώτη του αυτή ποιητική συλλογή ο Ραυτόπουλος εξυμνεί τα κατορθώματα των Ελλήνων στρατιωτών στα βουνά της Ηπείρου και στο αλβανικό μέτωπο, κατά την εισβολή της Ιταλίας τον Οκτώβριο του 1940 και μετέπειτα, καθώς και το αγωνιστικό πνεύμα του ελληνικού λαού.

Σε γενικές γραμμές, τα ποιήματα του Στάθη Ραυτόπουλου θα μπορούσαμε να τα κατατάξουμε στις ακόλουθες κατηγορίες:

*Ποιήματα της ξενιτιάς

*Πατριωτικά

*Λυρικά

*Περιστασιακά, που αναφέρονται σε επώνυμα πρόσωπα, επετείους και εθνικές εορτές

*Σκωπτικά και γνωμικά, που στην πλειονότητά τους είναι επιγραμματικά.

Πολλά είναι τα ποιήματα του Ραυτόπουλου τα οποία διαχέει ο βαθύς πόνος της ξενιτιάς, και μια ασίγαστη νοσταλγία για τη γενέτειρα γη.

Δίνω τις τρεις στροφές από ένα ποίημα τεσσάρων στροφών, που το θεωρώ αντιπροσωπευτικό αυτής της κατηγορίας.

Φόβος

Φοβούμαι εις τα ξένα μην πεθάνω,
τρέμω στην ξένη γη μήπως ταφώ,
και Σε, νησάκι μου ωραίο, πλάνο,
φοβούμαι μήπως δεν σε ξαναϊδώ.

Δεν με φοβίζει ο θάνατος εμένα,
ούτε μια ζωή που 'χω να χάσω,
τρέμω πολύ τα χώματα τα ξένα,

στην ξένη γη δεν θέλω να πλαγιάσω.

Και ήθελα ετούτο το κουφάρι,
όταν ο δρόμος της ζωής τελειώσει,
το χόμα το δικό σου να το πάρει,
στο χόμα που γεννήθηκε να λιώσει.

Ο Ραυτόπουλος δεν μας δίνει τη χρονιά που έγραψε αυτό το ποίημα. Δεδομένου όμως ότι περιλαμβάνεται στην ποιητική συλλογή «Νοσταλγίες και όνειρα», που δημοσιεύτηκε το 1952, όταν ο ποιητής ήταν 32 χρόνων, μας ξαφνιάζει η ωριμότητα της σκέψης, η αψεγάδιαστη δομή του, και η ένταση της νοσταλγίας.

Ως δείγμα από τα πατριωτικά ποιήματα του Ραυτόπουλου επέλεξα τις δύο στροφές με τίτλο **Αφιέρωση στον Οβελίσκο**, που αποτελούν μέρος του μακροσκελέστερου ποιήματος **Στον Οβελίσκο** - ποιητική συλλογή *Η Μπαλλάντα του Ξενητεμένου*.

Στην μνήμη όλων των ανθρώπων
που έζησαν σ' αυτόν τον τόπον,
και καλλιέργησαν την γη,
και ποτίσανε με ιδρώτα
αυτές τις πέτρες που 'σαν πρώτα
της ζωής των η πηγή.

Που διά μέσου των αιώνων
θα ενθυμίζουμε με πόνον
στον διαβάτη που περνά,
πως οι άνθρωποι πεθαίνουν,
τα έργα όμως πίσω μένουν
στη ζωή παντοτινά.

Ο Οβελίσκος είναι μια κωνικού σχήματος κολόνα, που απαρτίζεται από 24 λείες, στρογγυλές πέτρες που χρησιμοποιούνταν στο παρελθόν σε παλαιού τύπου ελαιοτριβεία στην Ιθάκη, και που βρίσκονταν πεταμένες σε διάφορα σημεία του νησιού. Ο Οβελίσκος στήθηκε, με πρωτοβουλία, σχέδιο και έξοδα του Ραυτόπουλου, σε ένα γραφικό σταυροδρόμι με φόντο την καταγάλανη θάλασσα του Ιονίου Πελάγους.

Ο Στάθης περιγράφει ως ακολούθως την ιδέα του για την ανέγερση του Οβελίσκου:

«Μια νύχτα μου ήρθε η θεία έμπνευσις να κτίσω ένα μνημείο, εις μνήμην εκείνων των αφανών ηρώων που με τον ιδρώτα τους καλλιέργησαν την δακρυβρεγμένη και αιματοποτισμένη ελληνική γη».

Για εμένα, η σκέψη για την ανέγερση του Οβελίσκου, ο οποίος αποτελεί ένα από τα πέντε έργα του ευρύτερου μνημείου, εκφράζει με τον πιο παραστατικό τρόπο, το βάθος της φιλοπατρίας του Στάθη Ραυτόπουλου, και το πάθος του για τη διάσωση κάθε πτυχής της πολιτιστικής μας παράδοσης και κληρονομιάς.

Και επιπλέον, ότι η φλόγα του πατριωτισμού που παρέμενε άσβεστη στα βάθη της ψυχής του, δεν περιοριζόταν σε φραστικές εκφράσεις, αλλά μετουσιωνόταν και σε πράξεις εθνοφελείς, καθώς και σε έργα πνοής.

Θα κλείσω τη σύντομη αυτή ξενάγηση στον ποιητικό λόγο του Στάθη Ραυτόπουλου με τρεις στροφές, την πρώτη, και τις δύο τελευταίες, από τον **Επίλογο**, ένα κατ' εξοχήν λυρικό ποίημα, που στέκει επάξια δίπλα στα ποιήματα αναγνωρισμένων ποιητών μας. Με τον **Επίλογο** κλείνει την τελευταία ποιητική του συλλογή *Το τραγούδι της Ιθάκης – Έμμετρο οδοιπορικό (1986)*.

Αν και ο Στάθης συνέχισε να συνθέτει ποιήματα και μετά το 1986, ο **Επίλογος** μπορεί να θεωρηθεί το κύκνειο άσμα του.

Τέλειωσε το τραγούδι μου, εδώ θα σταματήσω.
Κουράστηκα, τη Λύρα μου στο ράφι θε ν' αφήσω.
Και όταν καμιά έμπνευση θα μου ξανάρθει νέα,
πάλι εγώ τη Λύρα μου θα έχω για παρέα.

Μα η πιο μεγάλη αγάπη μου, που 'ναι για με σαράκι,
είν' ένα ανθόσπαρτο νησί, που λέγεται Ιθάκη.
Ο Όμηρος εξύμνησε την τόση ομορφιά της,
στο γαλανό Ιόνιο πλάθει τα όνειρά της.

Έτσι η τύχη τό 'θελε και τό 'γραψε η μοίρα,
νά 'ναι αυτή η αγάπη μου και η φτωχιά μου Λύρα.
Όλου του κόσμου τα καλά, κι όλης της γης τα πλούτη,

κι ότι ωραίο γνώρισα, μέσ' τη ζωή ετούτη,
όλα θε να τα ξέχναγα στον κόσμο αυτόν τον πλάνο,
για ένα ηλιοβασίλεμα, πάνω απ' το Ρουσάνο...

Αυτός υπήρξε, και θα συνεχίσει να είναι, ο Στάθης Ραυτόπουλος· ένας ανεπιτήδευτος υμνητής της αγάπης προς την πατρίδα, ένας αθεράπευτος ρομαντικός και γνήσιος λυρικός ποιητής, και ένας ακούραστος ραψωδός του πολυπλόκτου, αλλά και ακαταπόνητου, γένους μας...

27/11/2008

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΟΜΟΓΕΝΕΙΑΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ**Μια αξιόπαινη πρωτοβουλία του Γενικού Προξενείου στη Μελβούρνη**

Ένωσα βαθιά συγκίνηση, και γιατί να το κρύψω, και εθνική υπερηφάνεια, όταν διάβασα την ανακοίνωση, στην πρώτη σελίδα του Νέου Κόσμου (2/4/2009), ότι το Γενικό Προξενείο στη Μελβούρνη και το Γραφείο Εκπαίδευσης, θα προβούν στη σύσταση Βιβλιοθήκης Ομογενειακού Βιβλίου.

Ως ευτυχή συγκυρία θα μπορούσαμε να χαρακτηρίσουμε την ταυτόχρονη θητεία στη Μελβούρνη του κ. Χρήστου Σαλαμάνη, Γενικού Προξένου, και του κ. Χαράλαμπου Λαδόπουλου, Συντονιστή Εκπαίδευσης, με ευαισθησίες και ενόραση για τα ομογενειακά μας θέματα που επεκτείνονται και πέραν από τα υπηρεσιακά τους καθήκοντα.

Γιατί δεν νομίζω πως η δημιουργία μιας Βιβλιοθήκης, η οποία θα στεγάζει βιβλία των ομογενών της Αυστραλίας, υπαγορεύεται από τις σχετικές υπηρεσιακές διατάξεις που προσδιορίζουν τα καθήκοντα του Γενικού Προξένου και του Συντονιστή Εκπαίδευσης.

Και εδώ έγκειται το αξιόπαινο της πρωτοβουλίας τους για τη σύσταση της Βιβλιοθήκης. Ότι δηλαδή προέρχεται από τη *διάγνωση* μιας διαπιστωμένης ανάγκης, σε έναν χώρο ύψιστης πολιτιστικής, αλλά και εθνικής σημασίας, και συνοδεύεται από τη *βούληση* για τη λήψη των κατάλληλων μέτρων για την ικανοποίησή της.

Ναι, η διάσωση των βιβλίων των ομογενών της Αυστραλίας συνιστά ενέργεια ύψιστης πολιτιστικής σημασίας. Γιατί πράγματι, η Βιβλιοθήκη Ομογενειακού Βιβλίου θα συμβάλει στη διάσωση ενός μεγάλου αριθμού βιβλίων που γράφτηκαν από ομογενείς της Αυστραλίας.

Όπως γνωρίζουμε, η πλειονότητα των βιβλίων ομογενών είναι αυτοεκδόσεις, πράγμα που σημαίνει πως τα βιβλία βρίσκονται στην κατοχή των συγγραφέων τους, οι οποίοι στην πλειονότητά τους είναι μέλη της πρώτης μεταναστευτικής γενιάς.

Ως εκ τούτου, με τη βιολογική εκδημία των συγγραφέων, τα βιβλία τους, φυλαγμένα σε κάποια κιβώτια, στις περισσότερες περιπτώσεις θα πάρουν το δρόμο της ανακύκλωσης.

Μαζί τους θα χαθεί και όλος εκείνος ο μόχθος, οι βιωματικές εμπειρίες που σηματοδοτούν τον προβληματισμό, αλλά και καταγράφουν τους αγώνες,

και τα επιτεύγματα ολόκληρων γενεών, καθώς και η τέχνη του λόγου μέσα από τα λογοτεχνικά έργα.

Το ίδιο θα συμβεί και με τα ιστορικά και κοινωνιολογικά στοιχεία που περιέχονται σε εξειδικευμένα βιβλία.

Εν ολίγοις, σημαντικές πτυχές της πολιτιστικής μας παράδοσης, και μεταναστευτικές εμπειρίες, θα χαθούν για τις επερχόμενες γενιές, αλλά και για το έθνος στο σύνολό του, αν τα βιβλία αυτά δεν διασωθούν διαμέσου των Βιβλιοθηκών.

Σημαντικό είναι το ότι η Βιβλιοθήκη, παράλληλα με τα βιβλία ομογενών της Αυστραλίας θα φιλοξενήσει και ομογενειακά περιοδικά, Λευκώματα συλλογικών φορέων, καθώς και Αφιερώματα σε επώνυμα πρόσωπα, στα οποία αναγνωρίζεται η προσφορά τους στους χώρους των δραστηριοτήτων τους.

Ομογενειακά περιοδικά, λευκώματα και αφιερώματα

Τα ελληνικά περιοδικά που κατά καιρούς κυκλοφόρησαν στην Αυστραλία από το 1916 μέχρι τις ημέρες μας, αν και τα περισσότερα αποδείχθηκαν βραχύβια, έχουν μεγάλη ιστορική, εθνική και κοινωνική αξία.

Από τη μια αποτελούν ορόσημα που σηματοδοτούν την πορεία που ακολούθησε η ελληνική διανόηση σε αυτήν τη χώρα, και από την άλλη υπήρξαν το βήμα για διαχρονικές αναφορές στην πολιτισμική μας κληρονομιά, για την προβολή και προάσπιση των εθνικών μας θεμάτων, αλλά και για την ενθάρρυνση και καλλιέργεια της ελληνο-αυστραλιανής λογοτεχνίας.

Τα περιοδικά που κυκλοφόρησαν στα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια, σε μεγάλο βαθμό αποτελούν αντανάκλαση των εμπειριών από τη μετεμφυλιακή Ελλάδα, και των ιδεολογικών τοποθετήσεων των Ελλήνων που άρχισαν να μεταναστεύουν στην Αυστραλία σε μεγάλους αριθμούς από τις αρχές της δεκαετίας του 1950.

Από τη δεκαετία του 1970 τα λογοτεχνικά περιοδικά άρχισαν να φιλοξενούν λογοτεχνικά έργα και νέων της δεύτερης και τρίτης μεταπολεμικής γενιάς, στην ελληνική, αλλά και στην αγγλική γλώσσα, δίνοντάς τους έτσι την αυτοπεποίθηση να επιδιώξουν τη δημοσίευση των έργων τους και σε έγκυρα αυστραλιανά λογοτεχνικά περιοδικά.

Ιδιαίτερα σημαντική, κατά την άποψή μου, υπήρξε και συνεχίζει να είναι, η συμβολή των ελληνικών λογοτεχνικών περιοδικών στην ενίσχυση και προβολή της ελληνο-αυστραλιανής λογοτεχνίας.

Ο έντεχνος λόγος - πεζός ή έμμετρος – γίνεται ο καθρέφτης που αντανακλά τα ατομικά βιώματα, αλλά και τις συλλογικές αναζητήσεις των αποδήμων Ελλήνων, στα χωροχρονικά τους πλαίσια.

Με τα αφιερώματα σε ομογενείς λογοτέχνες, και άλλα πρόσωπα των ελληνικών γραμμάτων και τεχνών στην Αυστραλία, τα λογοτεχνικά περιοδικά έχουν συγκεντρώσει ένα πλούσιο υλικό για τα έργα και τις δραστηριότητές τους, που θα αξιοποιηθεί εν καιρώ στη σύνθεση της ιστορίας του ελληνικού στοιχείου στη μακρινή ήπειρο της Αυστραλίας.

Τα περιοδικά ευρύτερης θεματολογίας επανασυνδέουν τις νεότερες γενιές με σημαντικές πτυχές της πολιτιστικής μας παράδοσης, και προσεγγίζουν τα εθνικά μας θέματα διαχρονικά, για την πληρέστερη κατανόηση των διεθνών εξελίξεων που αφορούν σε αυτά.

Σε αυτόν τους το ρόλο, τα ελληνικά περιοδικά στην Αυστραλία λειτούργησαν, και συνεχίζουν να λειτουργούν, ως συνδετικός κρίκος από τη μια μεταξύ των μελών της ομογένειας, και από την άλλη μεταξύ της ομογένειας και των Μητροπολιτικών μας Κέντρων – της Ελλάδας και της Κύπρου.

Εξ ου και η αναγκαιότητα συγκέντρωσης και διαφύλαξής τους σε έναν χώρο, όπως η υπό σύσταση Βιβλιοθήκη Ομογενειακού Βιβλίου στο Γενικό Προξενείο της Ελλάδας στη Μελβούρνη. Μόνο έτσι θα διασφαλισθεί η διαφύλαξή τους, προς όφελος των επερχόμενων γενεών.

Μεγάλης ιστορικής σημασίας είναι και τα Λευκώματα συλλογικών ομογενειακών φορέων, κυρίως επετειακού χαρακτήρα. Σε αυτά επιχειρείται μια ιστορική αναδρομή των συλλογικών φορέων, καταγράφονται σημαντικές δραστηριότητες, αναφέρεται η συμμετοχή τους σε κινητοποιήσεις αναφορικά με τα εθνικά μας θέματα, και αναγνωρίζεται η εθελοντική εργασία και προσφορά διαφόρων στελεχών τους.

Λιγότερα σε αριθμό, αλλά όχι μικρότερης αξίας, είναι τα Αφιερώματα σε επώνυμα πρόσωπα της ομογένειας, τα οποία διαδραμάτισαν ηγετικό ρόλο σε διάφορους οργανισμούς, ή δημιούργησαν αξιόλογο πνευματικό έργο.

Τα Αφιερώματα αυτά, δεδομένου ότι η αναγνώριση της προσφοράς και του έργου των τιμώντων προσώπων είναι πολυεδρική, με την έννοια ότι γίνεται από άτομα εξοικειωμένα με τις διάφορες πτυχές των δραστηριοτήτων τους, παρέχουν στο μελλοντικό ιστορικό ερευνητή πολύτιμες πρωτογενείς πληροφορίες, αλλά και ευκαιρίες για περαιτέρω έρευνα γύρω από τα επιμέρους ενδιαφέροντά τους.

Χωρίς πρόσβαση σε αυτές τις πρωτογενείς, γι' αυτό και αυθεντικές, πηγές, με άλλα λόγια χωρίς το ιστοριογραφικό υλικό, είναι απορίας άξιο πώς ο μελλοντικός ιστορικός θα σκιαγραφήσει το συλλογικό πρόσωπο της ομογένειας, έτσι που να αντανακλά τα ιδιάζοντα χαρακτηριστικά της κάθε περιόδου, και της κάθε περιοχής της χώρας στην οποία ζει.

Αυτό μπορεί να γίνει μόνο με τις πληροφορίες που απορρέουν μέσα από τα έργα ομογενών συγγραφέων, τις σελίδες των ομογενειακών περιοδικών, τα επετειακά Λευκώματα συλλογικών φορέων, και τις αποτιμήσεις της προσφοράς επώνυμων συμπατριωτών μας μέσα από τα Αφιερώματα.

Παραρτήματα ομογενειακού βιβλίου σε Βιβλιοθήκες των Μητροπολιτικών μας Κέντρων

Είναι αξιοσημείωτο το ότι στην ανακοίνωση του Γενικού Προξενείου για τη σύσταση Βιβλιοθήκης Ομογενειακού Βιβλίου σε χώρο του Προξενείου, γίνεται μνεία αφενός της πιθανότητας δημιουργίας παρόμοιων Βιβλιοθηκών σε Πρεσβείες και σε άλλα Προξενεία της Ελλάδας, και αφετέρου της πρόθεσης του Γενικού Προξένου, κ. Χρήστου Σαλαμάνη, να εισηγηθεί τη σύσταση Παραρτημάτων Ομογενειακού Βιβλίου σε μεγάλες Βιβλιοθήκες, Δημοτικές και Πανεπιστημιακές, της Ελλάδας και της Κύπρου.

Θα το χαρακτήριζα ως μεγάλη παράλειψη, για να μην πω αδιαφορία, το ότι τα δύο Μητροπολιτικά Κέντρα του Ελληνισμού, η Ελλάδα και η Κύπρος, δεν έχουν μέχρι σήμερα κινηθεί αυτόβουλα προς αυτήν την κατεύθυνση.

Ο Οικουμενικός Ελληνισμός (Μητροπολιτικός και Απόδημος) υπολογίζεται ότι φτάνει τα 17 εκατομμύρια. Από αυτά, τα 11 εκατομμύρια ζουν στην Ελλάδα και στην Κύπρο, και τα 6 εκατομμύρια είναι διάσπαρτα σε 140 χώρες.

Ο Πρόεδρος της Ελληνικής Δημοκρατίας, κ. Κάρολος Παπούλιας, σε μήνυμά του (Δεκέμβριος 2005) προς τον Απόδημο Ελληνισμό με την ευκαιρία των εορτών σημείωσε, μεταξύ άλλων, και τα ακόλουθα:

«Ο Ελληνισμός δεν ήταν ποτέ κλειστός στα σύνορά του, και γι' αυτό μεγαλούργησε. Η γλώσσα μας ως μέσο έκφρασης και διάδοσης της ελληνικής σκέψης, η θρησκεία μας και ο πολιτισμός μας, με τη διαχρονική δύναμή τους, αποτελούν την εθνική μας παρακαταθήκη για το μέλλον. Τα στοιχεία αυτά είναι χρέος όλων μας να τα διαφυλάξουμε και να τα εντάξουμε δημιουργικά στη νέα εποχή».

Μέρος της «εθνικής παρακαταθήκης» είναι και το πνευματικό έργο των Αποδήμων Ελλήνων, το οποίο χρήζει συγκέντρωσης, και διαφύλαξης, στις χώρες διαμονής τους, αλλά και ένταξης στον κορμό της εν γένει γραμματείας του έθνους, στα δύο Μητροπολιτικά του σκέλη, την Ελλάδα και την Κύπρο. Μόνο τότε θα μπορούμε να μιλάμε για το πνευματικό έργο του Οικουμενικού Ελληνισμού.

Γιατί δεν πρέπει να ξεχνάμε πως οικουμενική υπήρξε η διάσταση του έθνους μας από τα πανάρχαια χρόνια.

Θεωρούμενη από αυτήν την προοπτική, η απόφαση του Γενικού Προξένου της Ελλάδας στη Μελβούρνη να συστήσει τη Βιβλιοθήκη Ομογενειακού Βιβλίου, που θα στεγάζεται σε χώρο του Γενικού Προξενείου, είναι άξια επαίνου, και πρέπει να τύχει της αμέριστης υποστήριξης από την ελληνική παροικία.

Γι' αυτό και κάνω έκκληση στους συγγραφείς να προσφέρουν τα βιβλία τους, στους συλλογικούς φορείς τα περιοδικά, τα Λευκώματα και τα Αφιερώματα που έχουν κατά καιρούς εκδώσει, και στους ομογενείς επιχειρηματίες να συμβάλουν στην απαραίτητη επίπλωση της πρώτης Βιβλιοθήκης Ομογενειακού Βιβλίου, αρχής γενομένης από τη Μελβούρνη, την Αλεξάνδρεια των Αντιπόδων.

9/04/2009